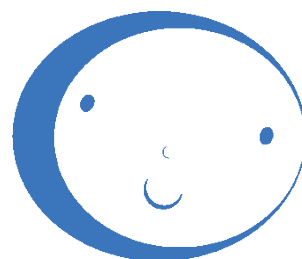

**IZVJEŠĆE O RADU
PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU**

2011.

 Republika Hrvatska
Pravobranitelj za djecu

Zagreb, ožujak 2012.

*Za snažniji glas
djece u društvu*

<http://azanas.dijete.hr>

*stranica koja će **djeci** pomoći da bolje upoznaju svoja prava*

SADRŽAJ

1	UVOD	6
2	PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE	8
2.1	Osobna prava	8
2.1.1	Statusna prava djece	9
2.1.2	Pravo na očuvanje osobnosti	10
2.1.3	Pravo na privatnost	11
2.1.4	Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	14
2.1.4.1	<i>Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb</i>	15
2.1.4.2	<i>Udržavanje</i>	16
2.1.4.3	<i>Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi</i>	18
2.1.5	Pravo na zaštitu od nasilja.....	22
2.1.5.1	<i>Nasilje i zanemarivanje u obitelji</i>	23
2.1.5.2	<i>Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama</i>	27
2.1.5.3	<i>Nasilje u drugim ustanovama</i>	31
2.1.5.4	<i>Nasilje putem interneta i mobitela</i>	34
2.1.5.5	<i>Ostalo nasilje</i>	36
2.1.6	Udomiteljstvo, deinstitutionalizacija i posvojenje.....	37
2.2	Prava djece kao članova društvene zajednice	44
2.3	Obrazovna prava	46
2.3.1	Dostupnost odgoja i obrazovanja	47
2.3.2	Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti.....	50
2.3.3	Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji odgoja i obrazovanja.....	52
2.3.4	Prava djece u kriznim situacijama.....	57
2.3.5	Odnos roditelja i djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova.....	58
2.3.6	Suradnja odgojno-obrazovnih ustanova s drugim službama	59
2.3.7	Primjereno školovanje djece s teškoćama u razvoju	60
2.4	Zdravstvena prava	66
2.5	Socijalna i ekonomska prava	71
2.5.1	Socijalna prava	71
2.5.2	Ekonomska prava	74
2.5.2.1	<i>Pravo na primjereni životni standard</i>	74
2.5.2.2	<i>Zaštita od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova</i>	75
2.5.2.3	<i>Raspolaganje djetetovom imovinom</i>	80
2.5.2.4	<i>Djeca u riziku od siromaštva</i>	83
2.5.2.5	<i>Neprijmjereno oglašavanje i potencijalno štetni sadržaji</i>	84
2.6	Kulturna prava	86
2.7	Pravosudno zaštitna prava	88

2.7.1	Zaštita djeteta svjedoka i oštećenika u pravosudnom postupku.....	89
2.7.1.1	<i>Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe</i>	91
2.7.2	Zaštita prava djece kao počinitelja kaznenih i prekršajnih djela.....	93
2.8	Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje	97
2.8.1	Stradanje u prometu	97
2.8.2	Sigurnost djece na igralištima i u igraonicama.....	99
2.8.3	Štetni utjecaji iz okoliša	100
2.8.4	Nestala djeca	102
2.9	Diskriminacija	103
2.10	Ostala prava i nenadležnost	107
3	PRIJEDLOZI ZA IZGRADNJU CJELOVITOG SUSTAVA ZAŠTITE PRAVA DJECE	108
3.1	Prava djece pripadnika nacionalnih manjina	108
3.2	Prava djece s problemima u ponašanju	115
3.3	Briga za mentalno zdravlje djece	120
3.4	Zaštita djece od ovisnosti	124
3.5	Prava djece čiji su roditelji u zatvoru	127
3.6	Pravosuđe prilagođeno djeci	130
3.7	Zaštita prava djece koja se bave sportom	133
3.8	Zaštita prava djece na otocima	138
3.9	Lokalna zajednica u zaštiti prava djece	141
3.10	Mediji i zaštita dječjih prava	150
3.11	Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine	159
3.12	Nacionalni program zaštite i promicanja ljudskih prava 2008. - 2011. godine	160
3.13	Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih 2009. - 2012.	161
3.14	Kampanja Vijeća Europe za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom	162
4	UPOZORENJA, PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA SPREČAVANJE ŠTETNIH DJELOVANJA	164
4.1	Obiteljskoppravna zaštita	165
4.2	Obrazovanje	165
4.3	Zaštita djece s problemima u ponašanju	169
4.4	Zdravlje	170
4.5	Zaštita imovinskih interesa djece	171
4.6	Sigurnost djece	171
4.7	Mediji	172
4.8	Sport	173
4.9	Ostalo	173
5	SUDJELOVANJA U IZRADI PROPISA I POTICAJI ZA DONOŠENJE I IZMJENU PROPISA	174
5.1	Obiteljskoppravna zaštita	174
5.2	Pravosudna zaštita	175

5.3	Obrazovanje	177
5.4	Socijalna skrb	178
5.5	Ostalo	180
6	OBILAZAK USTANOVA U KOJE SU DJECA SMJEŠTENA	184
6.1	Ustanove socijalne skrbi	184
6.2	Ustanove za žrtve obiteljskog nasilja	189
6.3	Odgojno – obrazovne ustanove	190
6.4	Zdravstvene ustanove	194
6.5	Dječje igraonice	196
6.6	Dječja odmarališta	198
6.7	Kaznene ustanove i odgojni zavodi	198
7	OSTALE AKTIVNOSTI VEZANE UZ ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA DJECE	201
7.1	Stručni skupovi i zbivanja u organizaciji pravobraniteljice za djecu	201
7.2	Izdavački projekti	202
7.3	Izlaganja i sudjelovanja na stručnim skupovima	203
7.4	Objavljeni tekstovi	206
7.5	Suradnja s institucijama, udrugama, nevladinim i drugim organizacijama	207
8	Susreti, razgovori i suradnja s djecom	208
9	Međunarodna suradnja	214
9.1	Suradnja s međunarodnim organizacijama	214
9.2	Bilateralna suradnja	217
9.3	Sudjelovanje na međunarodnim skupovima	218
10	RAD REGIONALNIH UREDA	220
10.1	Ured u Osijeku	220
10.2	Ured u Rijeci	222
10.3	Ured u Splitu	225
10.4	Ured u Zagrebu	227
11	USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE	231
11.1	Ustroj	231
11.2	Financijsko poslovanje	233
12	UKIDANJE SPECIJALIZIRANOG PRAVOBRANITELJA ZA DJECU?	234
13	ZAKLJUČAK	237
14	LEGENDA	240

1 UVOD

Sukladno članku 18. Zakona o pravobranitelju za djecu dužnost je pravobranitelja za djecu jednom godišnje, Hrvatskome saboru podnijeti izvješće o svome radu.

Tekst koji slijedi je i više od toga, jer daje pregled i sliku našeg rada tijekom 2011., teme koje smo obrađivali, kakve smo prijave primali, kako često i u kojim prigodama smo se susretali s djecom, koje institucije i mjesta gdje se nalaze djeca smo posjetili, koje smo zakonodavne inicijative poduzimali, a usto zahvaća i daje uvid u stanje dječjih prava u Republici Hrvatskoj. Mišljenja smo da je važno i korisno, i za djecu, i za stručnu i širu javnost, imati na jednom mjestu ocjenu razine poštovanja odnosno ugroženosti i kršenja dječjih prava u svim područjima. Naše ocjene i procjene temelje se na svakodnevnim prijavama koje primamo, susretima i razgovorima s djecom, njihovim roditeljima, suradnji s institucijama, lokalnom zajednicom i drugima.

U lipnju 2011. Hrvatski sabor raspravljao je o Izvešću o radu Pravobranitelja za djecu za 2010. godinu, te ga je jednoglasno prihvatio s 99 glasova, a prethodno je o njemu raspravu proveo Odbor za obitelj, mladež i sport.

Način izrade izvješća za 2011. i prikaz podataka u njemu slijedi metodologiju koja je korištena i u dosadašnjim izvješćima. Prvi dio sadržava podatke i informacije o povredama pojedinačnih prava djece, slijedi dio koji sadrži opće inicijative Ureda, odnosno prijedloge i preporuke za izgradnju cjelovitog sustava zaštite dječjih prava. Nakon toga slijedi dio koji se odnosi na upozorenja, prijedloge i preporuke za sprečavanje štetnih djelovanja, potom naši prijedlozi za izmjenu propisa, obilasci institucija i uvid u uvjete u kojima djeca žive ili borave, ostale aktivnosti vezane uz zaštitu i promicanje prava djece te prikaz susreta, razgovora i suradnje s djecom. Dajemo i prikaz aktivnosti na međunarodnom planu te na kraju prikaz rada regionalnih ureda, kao specifičnosti Ureda pravobraniteljice za djecu.

Zbog opširnosti izvješća, u tekstu koristimo akronime i kratice, objašnjene u legendi na kraju izvješća. Iako smo svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, radi lakše čitljivosti, riječi i izrazi korišteni u tekstu izvješća podjednako se odnose i na ženski i na muški spol.

Činjenica da već nekoliko godina zaredom imamo veći broj općih inicijativa od pojedinačnih prijave povreda dječjih prava govori o našoj opredijeljenosti za aktivnu ulogu u društvu i želji za sudjelovanjem u stvaranju boljih uvjeta za djecu u svim segmentima. Dječji život, njihovo odrastanje, njihove razvojne potrebe i promjene u društvu ne dopuštaju nam da samo čekamo prijave pojedinačnih povreda i istražujemo njihovu osnovanost te tako pomognemo djeci koja nam se obraćaju, već nas potiču na proaktivan pristup i djelovanje na dobrobit djece općenito.

U 2011. godini otvoreno je 2259 novih predmeta, od kojih su 1054 bile prijave povreda pojedinačnih prava djece, a 1205 opće inicijative Ureda. Pojedinačnim povredama prava djece u 2011. obuhvaćeno je 1616 djece. Pored 1054 nove prijave, postupali smo i u 864 prenesena predmeta iz prethodnih godina, što znači da smo sveukupno postupali u 1918 pojedinačnih predmeta. Navedene brojke ne obuhvaćaju telefonska savjetovanja, kojih je u 2011. bilo 1963, dok je broj upita bio daleko veći.

Gotovo da i nema segmenta dječjeg života koji nismo dotaknuli. Ili smo postupali u pojedinačnim prijavama, kojima uvijek dajemo prednost ili smo svojim inicijativama, najčešće potaknuli prijavama, davali prijedloge i poticaje za rješavanje različitih pitanja i teškoća u dječjoj svakodnevnici.

Vrijeme u kojem živimo opterećeno je brojnim problemima i poteškoćama s kojima se susreću mnoge obitelji. Nezaposlenost roditelja, strah od gubitka posla, neizvjesnost hoće li primiti plaću, pogađa i djecu, koja zbog prilika u kojima žive ne mogu računati na pomoć i podršku koju im jamče i domaći i međunarodni propisi i dokumenti. Tu potporu bi im trebali ponajprije pružati roditelji, zatim institucije i društvo u cjelini. No, ekonomska kriza vrlo se rano počela „prelamati“ na djeci, a prvi rezovi zadirali su upravo u ono što je njima namijenjeno, kao što su besplatne knjige, prijevoz za učenike srednjih škola, subvencije za smještaj u dječjem vrtiću.

Suradnja s lokalnom zajednicom po pitanjima dostupnosti i subvencioniranja predškolskog odgoja i cijena dječjih vrtića, započeta u 2010. godini, nastavila se i u ovom izvještajnom razdoblju. Svjesni poteškoća s kojima se, zbog nejasnih kriterija, lokalna zajednica susreće pri osiguravanju pomoćnika u nastavi za djecu s teškoćama u razvoju, otvorili smo i ovu temu, a općine i gradove pitali smo o stanju u njihovim sredinama. Od lokalne zajednice zatražili smo informacije o dostupnosti javnog prijevoza djeci i mladima prilikom odlaska u školu, na školsku praksu ili slobodne aktivnosti, svjesni rizika koje sa sobom nosi pomanjkanje redovitih linija i eventualno korištenje drugačijeg načina prijevoza, najčešće autostopiranja.

I u 2011. slijedili smo naše opredjeljenje za intenzivnijim uključivanjem djece i mladih u procese izrade važnih dokumenata (zakona, strategija) i odlučivanja o pitanjima koja ih se tiču. Puno pažnje posvetili smo radu s djecom i mladima te jačanju njihove uloge i povećanju vidljivosti u društvu općenito. Dječje sudjelovanje u svim temama koje ih se tiču mora biti još izraženije, djeca moraju biti prisutnija u društvu, koje mora širiti mogućnosti za izražavanje i uvažavanje njihova mišljenja. Kroz Mrežu mladih savjetnika - MMS, stalno dječje savjetničko tijelo pravobraniteljice, i mi nastojimo tome pridonijeti pa kontinuirano komuniciramo s djecom, slušamo njihova mišljenja i stavove te ih ugrađujemo u naša stajališta o važnim pitanjima za djecu.

U izvješću se i ove godine ističu dva područja koja po svojoj brojnosti i učestalosti najviše okupiraju našu pažnju i zahtijevaju reakciju. To su obiteljski odnosi i nasilje nad djecom i među djecom. Prednjače prijave vezane uz loše obiteljske odnose. Iako se više stručnih rasprava bavilo temom manipulacije djecom - kako ju prepoznati i sankcionirati i koliko je štetna po djecu - ona se i dalje često koristi kao sredstvo obračuna među roditeljima. Pored brojnih upozorenja o složenosti međusobnih odnosa djece, roditelja i ostalih članova obitelji u situaciji različitih sukoba, država još uvijek nema jasne i učinkovite odgovore na ova pitanja i probleme. Najboljem interesu djeteta ne daje se prednost ni važnost kakvu bi trebao imati, a sukob i interesi odraslih gotovo uvijek nadjačaju i zasjene te odgurnu u drugi plan probleme i prava djeteta.

Iako podaci govore o nešto manjem broju nasilnih ponašanja u odnosu na prethodne godine, nasilje i dalje predstavlja velik problem i često nam se prijavljuje. Mnoga djeca pate i kao žrtve vršnjačkog nasilja, i kao žrtve nasilja odraslih, ali i kao žrtve nepravovremenog i neprimjerenog reagiranja institucija na nasilje kojem su izložena. Stručna pomoć koja im treba, zbog pomanjkanja stručnjaka, često ne stiže na vrijeme ili potpuno izostaje. Zbog nedostupnosti pomoći produbljuju se i teškoće djece koja su sklona nasilnom ponašanju, a kojoj bi rana stručna intervencija pomogla da promijene ponašanje i prekinu začarani krug nasilja.

Po brojnosti, na trećem mjestu su prijave kršenja obrazovnih prava djece, što ukazuje na brojne teškoće u ostvarivanju jednakog pristupa kvalitetnom odgoju i obrazovanju, a to posebno pogađa djecu s teškoćama u razvoju.

Brojne aktivnosti u zaštiti prava djece kojima smo tijekom godine bili zaokupljeni, usmjerenost na djecu, specifičnost u pristupu, promocija dječjih prava, ukazivanje na njihov položaj te zalaganje za njihov snažniji utjecaj u društvu obvezuje nas da se i dalje zalažemo za zadržavanje djeteta u fokusu društva. Naš prioritet bio je i uvijek će biti samo dijete i njegov najbolji interes, kako to zahtijeva Konvencija o pravima djeteta. U mnogim situacijama, o čemu svjedoči i ovo izvješće, u našem društvu nije tako, jer uvijek ima važnijih i „većih“ briga i problema. To je još jedan argument u prilog postojanju samostalnog pravobranitelja za djecu.

2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE

Tijekom 2011. godine Ured pravobraniteljice za djecu postupao je u 1918 pojedinačnih povreda prava djece. Iz prethodnih izvješćajnih razdoblja preneseno je 864 predmeta dok je u 2011. godini zaprimljeno 1054 novih prijava. Pojedinačne prijave odnosile su se na povredu prava 1616 djece.

VRSTE PRAVA	Broj predmeta otvorenih u 2011.	Broj prenesenih predmeta iz prijašnjih godina	UKUPNO
Osobna prava	636	503	1139
Prava djece kao članova društvene zajednice	6	8	14
Obrazovna prava	159	164	323
Zdravstvena prava	25	17	42
Socijalna prava	43	16	59
Ekonomska prava	79	91	170
Kulturna prava	8	8	16
Pravosudno-zaštitna prava	55	21	76
Sigurnost i zaštita djece	15	6	21
Diskriminacija	6	1	7
Nenadležnost	16	2	18
Ostala prava	6	27	33
UKUPNO	1054	864	1918

Znatan dio svakodnevnog obavljanja poslova u Uredu pravobraniteljice za djecu predstavlja neposredno savjetovanje, davanje informacija i uputa u osobnom kontaktu, u prostorijama Ureda ili telefonskim putem. Ovaj oblik rada ne bilježi se u ukupnom broju pojedinačnih predmeta, iako je riječ o velikom broju kontakata (1963) u kojima se sa strankama detaljno analizira slučaj i savjetuje, ako se ne planira daljnje postupanje. Od 1054 zaprimljenih pisanih prijava, najveći dio (636) odnosio se na povrede osobnih prava djece. I dalje je najviše problema vezanih uz odnose roditelja i djece (306) te uz nasilje i zanemarivanje (273). Znatan broj predmeta (159) odnosio se i na zaštitu prava djece u obrazovnom sustavu, no zamjetan je i broj prijava povrede ekonomskih prava djece (79) te pravosudno-zaštitnih prava djece (55). Slijedi prikaz povreda prava djece po pojedinim područjima.

2.1 OSOBNA PRAVA

Tijekom 2011. godine u Uredu pravobraniteljice za djecu zaprimljeno je 636 pojedinačnih prijava povreda osobnih prava, kojima je obuhvaćeno 1028 djece. Sama djeca osobno su podnijela 22 prijave. Najveći broj prijava odnosio se na povredu prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (306) te prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (273). Znatan broj prijava (27) odnosio se na zaštitu privatnosti djeteta, dok su ostala područja zaštite osobnih prava djeteta bila manje zastupljena. Deset prijava se odnosilo na stjecanje državljanstva, pet na posvojenje, a četiri prijave na udomiteljstvo. Ostalo se odnosilo na: prijavu rođenja, na osobno ime djeteta, skrbništvo nad djetetom, pravo na život djeteta te pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla.

2.1.1 STATUSNA PRAVA DJECE

Neupitna je važnost reguliranja statusnih prava djece. Konvencija o pravima djeteta jasno propisuje da dijete mora biti upisano u matične knjige odmah nakon rođenja i od rođenja ima pravo na ime, pravo na stjecanje državljanstva i, koliko god je moguće, pravo da zna za svoje roditelje i uživa njihovu skrb.

U vezi sa statusnim pravima djece zabilježili smo 21 obraćanje roditelja, većinom s upitima o načinu ostvarivanja ovih prava. Ipak, neki slučajevi ukazuju kako se konvencijska načela ne poštuju dosljedno. Osobiti problem predstavlja nesnalaženje nadležnih tijela u situacijama kad jedan roditelj nije prisutan pri **upisu djeteta u matične knjige**, iako je zakonski uređeno postupanje i u takvim situacijama. Upoznati smo sa slučajem u kojem je djetetu, zbog očeve odsutnosti, tek četiri mjeseca nakon rođenja upisano osobno ime u matične knjige, prijavljeno prebivalište i određen jedinstveni matični broj. Razlog za to nije bila nemarnost roditelja, već nesnalaženje nadležnih tijela u primjeni propisa. Naime, majka djeteta je obavijestila matičara da je djetetov otac odsutan i njoj nedostupan te da ne može osigurati suglasnost potrebnu za određivanje osobnog imena djeteta. Matični ured je o tome izvijestio nadležni centar za socijalnu skrb (CZSS), tražeći da, budući da ne postoji sporazum roditelja o osobnom imenu djeteta, centar za socijalnu skrb odredi osobno ime djeteta, u skladu s člankom 3. Zakona o osobnom imenu. CZSS je otklonio takvu mogućnost uvjeravajući majku kako nisu ispunjeni uvjeti da se na taj način određuje osobno ime djetetu te ju uputio da traži očevu suglasnost putem diplomatskog predstavništva Republike Hrvatske u državi u kojoj se otac nalazi. Matični ured nas je izvijestio da su u međuvremenu, odredili osobno ime djeteta po prijedlogu majke, a na osnovi činjenice da otac zbog odsutnosti *ne može izvršavati roditeljsku skrb*. Zabrinjava činjenica da ni matičar ni CZSS nisu postupili u najboljem interesu djeteta te, unatoč postojanju zakonske mogućnosti, nisu omogućili pravodobni upis osobnog imena djeteta. Dijete u tom periodu nije imalo riješeno zdravstveno osiguranje, majka nije mogla primati novčanu potporu za novorođeno dijete, doplatak za djecu niti pravo na novčanu naknadu za vrijeme korištenja prava na roditeljsku poštedu od rada. Nadležna tijela morala bi biti pripremljena za promptno rješavanje i ovakvih složenijih slučajeva s kojima se ne susreću svakodnevno i to bez intervencije pravobraniteljice za djecu i bez pritiska medija, kojima se u nekim slučajevima roditelji obraćaju uvjereni kako samo na taj način mogu postići rješavanje problema.

Zakonska određenja vezana uz **presumpciju bračnog očinstva** djeteta rođenog za vrijeme trajanja braka ili u periodu od 300 dana po prestanku braka također izazivaju nezadovoljstvo bioloških roditelja djeteta zbog poteškoća na koje nailaze prilikom prijave rođenja djeteta. U jednom ovakvom slučaju dijete je upisano u matične knjige četiri mjeseca po rođenju, budući da je toliko vremena trebalo da „presumirani otac“ dade suglasnost za osobno ime djeteta i to u postupku koji je radi određivanja osobnog imena djeteta vodio CZSS. I u ovom slučaju je tek po upisu osobnog imena djeteta bilo moguće ostvariti ostala prava koja djetetu pripadaju.

Roditelji su nam se obraćali i kada nisu mogli **prijaviti prebivalište** tek rođenog djeteta. Nekada roditelji ne mogu prijaviti prebivalište djeteta jer vlasnik stana odbija dati suglasnost na tu prijavu, iako prema odluci Ustavnog suda (U-I-496/1998 od 19. siječnja 2000. godine) uvjet za prijavu prebivališta ne bi smjelo biti osiguranje stalnog stanovanja. U nekim pak situacijama djetetu se osporava pravo na prijavu prebivališta zbog različitih tumačenja odredbi Zakona o prebivalištu i boravištu građana. Znamo za slučaj u kojem je policijska uprava odbila prijaviti prebivalište novorođenom djetetu i odrediti mu jedinstveni matični broj zbog očeve odsutnosti. To je učinjeno tek na intervenciju pravobraniteljice za djecu i podsjećanje na zakonske propise. Dijete je zbog toga mjesecima bilo uskraćeno za svoja prava. Uvjereni smo kako su takva postupanja rezultat neusklađenosti terminologije zakonskih propisa, u ovom slučaju Zakona o prebivalištu i boravištu građana i Obiteljskog zakona, koja dovode do zabune u tumačenju sadržaja roditeljske skrbi. Naime, Zakon o prebivalištu i boravištu građana koristi izraz „vrši roditeljsko pravo“, koji oslanjajući se na ranije obiteljsko zakonodavstvo podrazumijeva da cjelovitu roditeljsku skrb vrši roditelj uz kojeg dijete živi. Obiteljski zakon pak presumira zajedničku roditeljsku skrb i u situacijama kada roditelji žive odvojeno, što podrazumijeva suglasnost pri donošenju odluka, kao što je primjerice i odluka o prebivalištu djeteta. Izostanak takve suglasnosti, u slučaju uskog tumačenje odredbi Obiteljskog zakona, može dovesti do narušavanja prava djeteta, kao u opisanom slučaju, kad je zanemarena činjenica

da Obiteljski zakon predviđa i mogućnost da samo jedan roditelj skrbi o djetetu, ukoliko je drugi roditelj spriječen. Spriječenost roditelja podrazumijeva slučajeve njegove odsutnosti zbog liječenja, putovanja, izdržavanja zatvorske kazne, promjene boravka radi zaposlenja i slično, zbog čega on faktično ne može izvršavati sadržaje roditeljske skrbi te roditeljsku skrb u tom slučaju isključivo izvršava prisutan roditelj. Nažalost, zbog nesporazuma ovakve prirode zanemaruje se najbolji interes djeteta.

Osobiti problem predstavlja i reguliranje boravišnog statusa djece stranih državljana, najčešće Roma, koja već duže vrijeme žive u Hrvatskoj ili su članovi obitelji stranca s odobrenim stalnim boravkom, a zbog loših materijalnih prilika obitelji ne mogu osigurati financijska sredstva potrebna za reguliranje boravišnog statusa. Naime, visina upravne pristojbe za dobivanje privremenog boravka, za višečlane obitelji predstavlja nepremostivu zapreku te djeca ilegalno borave u našoj državi, iako ovdje žive od rođenja i uredno pohađaju školu.

Nerijetko nam se obraćaju strani državljani, roditelji djece hrvatskog državljanstva, radi rješavanja vlastitog **boravišnog statusa**. Naime, roditelji koji zbog raznih razloga nemaju reguliran boravišni status (nije na vrijeme produžen boravak, ne ispunjavaju uvjete za odobrenje i sl.) obraćaju nam se tražeći pomoć, kako ne bi došlo do prisilnog razdvajanja obitelji. U tim se situacijama obraćamo nadležnim policijskim upravama sa zamolbom da prilikom odlučivanja vode računa kako se ne bi narušila konvencijska prava djeteta da se ne odvajaju od svojih roditelja, da se zahtjev djeteta ili njegovih roditelja za ulazak u državu razmatra povoljno, humano i što žurnije te da odluka svakako bude u najboljem interesu djeteta. MUP u najvećem broju slučajeva postupa sukladno traženju te odobrava roditelju, ukoliko je to u skladu sa zakonom, privremeni boravak iz humanitarnih razloga.

2.1.2 PRAVO NA OČUVANJE OSOBNOSTI

Spolni i rodni identitet – Ured pravobraniteljice za djecu u 2011. godini nastavio je pratiti ostvarivanje prava i interesa djeteta s utvrđenim poremećajem rodne uloge (transseksualizam), kojem treba pomoć u odrastanju i u borbi protiv predrasuda i nerazumijevanja, kako njegovih vršnjaka i kolega, tako i odraslih, čak i stručnjaka. Posredovali smo između djeteta, majke i odvjetnice, centra za socijalnu skrb i državnih tijela u rješavanju pojedinih situacija (ostvarivanja prava na ortopedsko pomagalo, prava na promjenu osobnih podataka, prava na suđenje u razumnom roku te ostvarivanje socijalnih prava). O specifičnostima i zahtjevima za osiguranje prava djeteta izvještavali smo nadležno Ministarstvo pravosuđa, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje te Hrvatsku liječničku komoru, tražeći za dijete zaštitu njegovog najboljeg interesa. Tijekom različitih postupanja u ovom slučaju uočili smo i nedostatak stručnjaka koji poznaju problematiku i mogu djetetu pružiti medicinsku i terapijsku podršku i tretman, pravni savjet ili savjet vezan uz svakodnevni život. Nedostaje multidisciplinarni tim koji bi, prema inozemnim standardima, činili endokrinolog, kirurg, ginekolog, urolog te liječnik opće medicine.

Nastavili smo posredovanje u senzibilizaciji nadležnih tijela za reguliranje pravnog statusa osoba s poremećajem rodne uloge, budući da u Republici Hrvatskoj nema propisa kojim bi se reguliralo pitanje promjene spola i pravnog aspekta transseksualnih osoba. Zbog nužnosti donošenja propisa, u siječnju 2011., smo uputili inicijativu Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi, radi pokretanja postupka izrade propisa. Tada smo izrazili nadu kako će se reguliranjem pitanja promjene spola i pravnog aspekta transseksualnih osoba u Republici Hrvatskoj steći uvjeti i za pravovremenu zaštitu prava i interesa transseksualne djece, i to od njihove najranije dobi te samim time i pomoći u njihovom odrastanju i ostvarenju temeljnih ljudskih i dječjih prava, kao što su pravo na očuvanje osobnosti – spolni i rodni identitet, na zaštitu privatnosti i primjerenu zdravstvenu skrb. O našim inicijativama, s obzirom na područje djelovanja, obavijestili smo i Pravobraniteljicu za ravnopravnost spolova.

Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi je u studenom donijelo *Pravilnik o načinu prikupljanja dokumentacije o promjeni spola* (NN 121/11). Prema ovome pravilniku, osoba koja želi promijeniti spol može na temelju medicinske dokumentacije, mišljenja endokrinologa, psihologa, socijalnog radnika i liječnika podnijeti zahtjev za promjenu spola Nacionalnom zdravstvenom vijeću, a po odobrenju zahtjeva tražiti promjenu upisa spola i imena. Prema stajalištu stručne javnosti, navedenim pravilnikom napravljen

je mali, ali važan korak naprijed koji će poboljšati kvalitetu života transseksualnih osoba, i pridonijeti tome da hrvatsko društvo postane tolerantnije u odnosu na ova pitanja. Međutim, prema stajalištima pravnih stručnjaka, ovako važna problematika kojom se uređuju pitanja koja se odnose na osobni status, nikako se nisu smjela uređivati pravilnikom, već je trebalo donijeti zakon kojim bi se ova pitanja sagledala cjelovito u kontekstu ljudskih prava.

2.1.3 PRAVO NA PRIVATNOST

U 2011. godini Uredu pravobraniteljice za djecu obraćali su se roditelji, predstavnici odgojno-obrazovnih ustanova, zdravstvenih ustanova, građani i djeca obavještavajući nas o povredama privatnosti djece, i to najviše u medijima, zatim u institucijama te obitelji. Zaprimito je 27 prijava povreda pojedinačnih prava djece. Prema sadržaju, prijave su se uglavnom odnosile na zaštitu osobnih podataka i evidencija o djeci i njihovo raspolaganje te prosljeđivanje; fotografiranje i video snimanje djece; objavljivanje podataka na webu, Facebooku, Twitteru i You-Tubeu te zaštitu privatnosti temeljem posebnih zakona. Brojnim zakonima je, uz Ustav i Konvenciju o pravima djeteta, uređena pravna zaštita djece od nezakonitog napada na njihovu čast i ugled, ali sudeći prema prijavama javnost nije s tim uvijek upoznata. Djeca su često podvrgnuta samovoljnom ili nezakonitom miješanju u njihov privatni život, pri čemu se u pravilu napada njihovo dostojanstvo bez imalo odgovornosti za učinjeno, često samo radi senzacije i ostvarivanja zarade. O problemu zaštite privatnosti djece u medijima, detaljnije pišemo u poglavlju o medijima.

Osobni podaci i evidencije o djeci - Uredu su se javljali roditelji, predstavnici škola, vrtića te zdravstvenih ustanova tražeći pojašnjenja i upute o zaštiti osobnih podataka djece. Dječji vrtići pitaju koje podatke o upisu smiju staviti na oglasne ploče ili web stranice vrtića, a da ne povrijede privatnost djece. Ukazuju na pritužbe roditelja zbog netransparentnosti upisa ako ne objave podatke, a istovremeno iskazuju bojazan da će povrijediti prava na privatnost djece ako ih objave. Prijave predstavnika škola i roditelja odnosile su se na raspolaganje osobnim podacima o djeci i davanju na korištenje tih podataka drugima (podaci o učenicima, članovima školskih učeničkih vijeća; podaci koji se prikupljaju radi poduzimanja pedagoških mjera i vođenja evidencije o njima ili podaci o učenicima sudionicima natjecanja). U tim slučajevima upućivali smo ih na nadležnost MZOS-a i Agencije za zaštitu osobnih podataka (AZOP), u nadzoru i utvrđivanju mogućih povreda Zakona o zaštiti osobnih podataka. Škole smo informirali o tome kako je potrebno voditi računa o svrsi prikupljanja osobnih podataka te da način prikupljanja osobnih podataka mora biti u skladu s odredbama Zakona o zaštiti osobnih podataka i Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi.

Na početku školske godine 2011./2012. MZOS-u smo uputili preporuku o obvezi zaštite privatnosti djece u školama, o čemu je MZOS informirao škole. Upozorili smo na obvezu zaštite privatnosti djece, čuvanja učenikove intime i profesionalnog postupanja s podacima koji su tajni i zaštićeni od neovlaštenog pristupa te kako ne smije biti propusta u komunikaciji s medijima, prikupljanju podataka o djeci, uvođenju video-nadzora, fotografiranju djece, stavljanju podataka na mrežne stranice škole i da je poželjno na početku svake školske godine zatražiti suglasnost roditelja za eventualno korištenje podataka o djeci, snimanje i objavljivanje snimaka i fotografija.

Fotografiranje i videosnimanje - Tijekom godine primali smo upite radnika škola, vrtića i zdravstvenih ustanova o tome je li dopušteno fotografiranje i videosnimanje djece u njihovim ustanovama te smiju li se postavljati nadzorne videokamere u prostorima škole. Upoznali smo ih s našim stajalištem o obvezi profesionalnog postupanja s podacima koji su tajni i zaštićeni i obvezi traženja suglasnosti roditelja za eventualno korištenje podataka o djeci, snimanje i objavljivanje snimaka i fotografija. Primili smo i upit o tome je li povreda prava snimati novorođenčad u klinici i objaviti snimke na internetskim stranicama medicinskog fakulteta i na You-Tubeu. Prijavu smo sukladno Zakonu o zaštiti osobnih podataka prosljedili na daljnje postupanje AZOP-u, koji je u okviru svojih ovlasti izvršio uvid u navedenu internetsku stranicu te utvrdio kako su roditelji djece dali suglasnost za objavljivanje njihovih osobnih podataka objavom audiovizualnog sadržaja u edukativne svrhe. Utvrđeno je da objavom video snimaka nije došlo do povrede Zakona o zaštiti osobnih podataka, jer se fakultet pozvao na privolu roditelja djece kao pravnu osnovu za objavljivanje osobnih podataka djece. Međutim, u ovom slučaju, bez obzira na suglasnost roditelja, izrazili

smo mišljenje kako bi se osobni podaci djece, posebice audiovizualni zapis nage djece kojim se pokazuje obavljanje određenih dijagnostičkih zahvata u svrhu edukacije studenata medicine, umjesto na internetu, trebali objavljivati samo na intranetu tj. na internim stranicama fakulteta, odnosno klinike, koje imaju kontrolirani pristup svojim sadržajima. Time bi se uvelike smanjio rizik zlouporabe osobnih podataka djece na internetskim stranicama dostupnim neograničenom krugu korisnika.

Primili smo upit MUP-a o objavi fotografija djece u svrhu traganja za njima, odnosno njihovog pronalaska u okviru projekta NENO – Nacionalna evidencija nestalih osoba. Bili smo suglasni s mišljenjem AZOP-a kao nadležnog tijela za praćenje Zakona o zaštiti osobnih podataka, o objavi osobnih podataka (uključivo i fotografija) nestalih osoba na internetskoj stranici MUP-a pa i u slučajevima kad obitelj nestale osobe nije dala suglasnost ili je čak izriekom iskazano protivljenje objavi fotografije nestale osobe. Objasnili smo da, iako prema članku 16. Konvencije o pravima djeteta djeca uživaju pravo na zaštitu privatnosti, prema članku 3. Konvencije, u svim akcijama koje se odnose na djecu, bilo da ih poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne skrbi, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela, prednost mora dati najboljem interesu djeteta. Stoga objavljivanje osobnih podataka i fotografija nestalog djeteta od strane MUP-a, radi obavljanja policijskih poslova koji su propisani zakonom, s ciljem zaštite života, prava, slobode, sigurnosti i nepovredivosti nestalog djeteta, ne bi predstavljalo povredu djetetovog prava na privatnost (neovisno o tome je li obitelj prijavila nestanak ili uskratila privolu za objavu podataka), budući da najbolji interes djeteta, u ovom slučaju njegov pronalazak, mora imati prednost. MUP smo tada upozorili kako pri objavi djetetovih osobnih podataka i fotografija treba voditi brigu i o zaštiti dostojanstva djeteta kojega se traži.

I ove godine bilo je dosta upita škola i vrtića o uvođenju video nadzora i zaštiti privatnosti djece. Škole smo informirali o propisima koji reguliraju mogućnost, uvjete i način uvođenja i provedbe video nadzora. Smatramo kako je video nadzor u učionicama opravdan samo iznimno, u slučaju jako ugrožene sigurnosti djece i školske imovine i tek ako su iscrpljene sve druge mogućnosti zaštite djece.

Privatnost djece na webu i blogu – Primali smo prijave i obavijesti roditelja, predstavnika škola i građana o objavi osobnih podataka o djeci na internetskim stranicama i/ili nekoj od društvenih mreža, često uz sadržaje pune kleveta i uvreda. Iako se djeca računalom služe sama, često bez nadzora i pomoći odraslih te imaju neograničeni pristup internetu, potrebno je da roditelji znaju koje internetske stranice posjećuju i s kime komuniciraju te je veliki dio odgovornosti na njima. Prijavitelje smo upućivali da od glavnog urednika portala zatraže skidanje neprimjerenih sadržaja, a da policiji proslijede informacije o klevetama i uvredama radi pokretanja postupaka protiv počinitelja. Također je važno da AZOP još jače senzibilizira javnost o zaštiti privatnosti na novim medijima. MZOS-u smo na početku školske godine 2011./2012. preporučili da u suradnji s AZOP-om izradi smjernice za izradu web stranica škola. Upozorili smo kako je na školskim web stranicama potrebno osigurati i zaštitu privatnosti djece, ali i ostvarivanje prava na informaciju, obrazovanje, sudjelovanje i izražavanje vlastitog mišljenja. Isto tako smo naglasili kako je pri kreiranju web stranica važno voditi računa da one budu jednako dostupne svoj djeci u školi, uz istodobno ograničenje pristupa izvanjskim korisnicima za pojedine sadržaje i da je u njihovu izradu poželjno uključiti i učenike.

Zaštita privatnosti djece na temelju posebnih zakona – Posebnim zakonima, ovisno o područjima djelovanja regulirana je zaštita privatnosti djece tamo gdje odrasli često zaborave čuvati njihovo dostojanstvo. Bilo je upita i prijava o ugrožavanju privatnosti djece te kršenju Zakona o zaštiti prava pacijenata, Zakona o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti, Zakona o medijima i Zakona o elektroničkim medijima u korelaciji s Kaznenim zakonom i Zakonom o zaštiti osobnih podataka. Radilo se o neprofesionalnom postupanju pojedinaca i nerazumijevanju potrebe i prava djece na privatnost, čuvanja njihovog dostojanstva i ugleda te o nedovoljnoj senzibiliziranosti za rješavanje posebno rijetkih slučajeva koji traže iznimke u postupanju.

U odgojno-obrazovnim ustanovama, unatoč našim preporukama o zaštiti privatnosti djece i obvezi poštovanja Kaznenog zakona, još uvijek se krši djetetovo pravo na privatnost. Djelatnici vrtića i škola, iako vezani profesionalnom tajnom, olako iznose i prepričavaju djetetove obiteljske prilike te otkrivaju

stajališta djeteta izrečena u povjerenju prilikom postupka opservacije ili rada s djetetom. Djeca zato bivaju dovedena u ponižavajući položaj i nerijetko izvrgnuta poruzi vršnjaka i odraslih osoba.

Privatnost prema Zakonu o zaštiti prava pacijenata nije na odgovarajući način osigurana djeci ni u zdravstvenim ustanovama, što djeci predstavlja dodatni problem. Događa se da u istoj sobi, zbog specifičnosti potreba u određenoj fazi liječenja, borave dječak i djevojčica adolescentne dobi. Odvojeni samo bolničkim paravanom obavljaju fiziološke potrebe i osobnu higijenu. Uza svu zahtjevnost i složenost suočavanja s bolešću, time se djecu dodatno nepotrebno opterećuje i ugrožava se njihovo dostojanstvo.

U jednom slučaju obratila nam se majka žaleći se kako njezina poznanica, koja je medicinske struke, roditeljima djece s kojima se njezina kćer druži govori da djevojčica i majka imaju hepatitis C, širi paniku među roditeljima i sugerira kako se s njima nitko ne smije družiti. Majku smo uputili na zaštitu prava sukladno Zakonu o zaštiti prava pacijenata i Zakona o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti te da može prijaviti osobu koja širi glasine o njoj i njezinoj kćeri, tim više jer je riječ o osobi medicinske struke, koja bi trebala biti educirana i posebno osjetljiva prema zaštiti privatnosti pacijenata. Ured pravobraniteljice za djecu se više godina bavi problemima vezanim uz privatnost oboljelog ili zaraženog djeteta i uz postupanja institucija. Niti B niti C hepatitis se ne prenose socijalnim kontaktom, već putem krvi, neadekvatno steriliziranim medicinskim instrumentima, *narkomanskog* pribora te spolnim putem. Čuvanje privatnosti djeteta važan je aspekt ovog pitanja. S informacijom o bolesti ili zaraženosti djeteta treba baratati kao sa službenom tajnom. Istodobno treba provoditi sve preporučene mjere zdravstvenog nadzora, a u odnosu na konkretna postupanja i eventualne pojačane mjere zdravstvenog nadzora, svakako se obratiti epidemiološkoj službi te pedijatru i infektologu. Službe za epidemiologiju rado se odzivaju i održavaju predavanja kako bi se izbjegli strahovi i uklonile predrasude.

Bilo je upita novinara koji su tražili suglasnost, primjerice, za snimanje djeteta prilikom obavljanja kontrolnog pregleda u bolnici. Podnositelja smo uputili na ravnateljstvo bolnice koje je jedino u konkretnom slučaju nadležno dati i konkretan odgovor o tome je li snimanjem dokumentarca povrijeđeno pravo djeteta na privatnost, sukladno Zakonu o zaštiti prava pacijenata. Pri tome smo iznijeli i naše općenito stajalište i preporuku o zaštiti privatnosti djece, malih pacijenata, prema kojem je bolničko osoblje dužno štiti privatnost pacijenata, prema Zakonu o zaštiti prava pacijenata, a osobito djece. To se ponajprije odnosi na obvezu čuvanja podataka o zdravstvenom stanju pacijenta, ali i na zaštitu pacijenata, na primjer, od neželjenog snimanja, jer je i njihov boravak na liječenju njihova privatna stvar. Upozorili smo na dužnost medija u zaštiti privatnosti djece u svakoj prilici, opreznog izvještavanja o bolestima i drugim po dijete teškim okolnostima, kako djeca ne bi medijskim izlaganjem bila dovedena u neugodnu situaciju, odnosno da im se ne bi pogoršalo zdravstveno stanje. Međunarodne smjernice novinarskih udruženja i UNICEF-a te pravobraniteljice za djecu o medijskom izvještavanju o djeci, preporučuju da uvijek treba pribaviti suglasnost djeteta i njegova zakonskog zastupnika za fotografiranje i prikazivanje u konkretnom kontekstu, pri čemu dijete treba jasno i nedvosmisleno biti upoznato s razlozima zbog kojih se s njime kontaktira, gdje će sadržaji biti prikazani i o tome tko će to vjerojatno čitati ili gledati. Ako i unatoč tome postoji potencijalni rizik za dijete, poželjno je zamagliti njegov lik ili ga prikazati na drugi način kojim će se prikriti njegov identitet. Podsjetili smo kako neće svako medijsko izlaganje nužno naštetiti djetetu, no od novinara, fotoreportera i urednika očekuje se da se pridržavaju načela profesionalne etike te da u svakoj situaciji štite prava i interese djeteta. Primjerice, o djeci s teškoćama u razvoju treba izvještavati na način koji ih prikazuje s empatijom, a ne sažaljenjem, te afirmira i njihova prava i potencijale. Pritom je odgovornost za medijsko izlaganje ponajprije na bolničkom osoblju, tj. osoblju u ustanovama za djecu te na predstavnicima medija.

U drugom slučaju radilo se o povredi privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti učenika jedne srednje škole u člancima dnevnih novina. U novinama je naglašen negativni kontekst u koji su stavljeni učenici škole jer je, prema navodima novinara, njihova škola „najgora u Hrvatskoj“. Time su učenici etiketirani te im je poslana poruka da su i oni „najgori“. U tekstu su se učenici škole prikazali senzacionalistički i s omalovažavajućim tonom, uz najavu snimke tučnjave koja slijedi u idućem broju. Jedan od tekstova bio je popraćen zamagljenim fotografijama tučnjave kako ne bi bio otkriven identitet osoba na njima, međutim sama

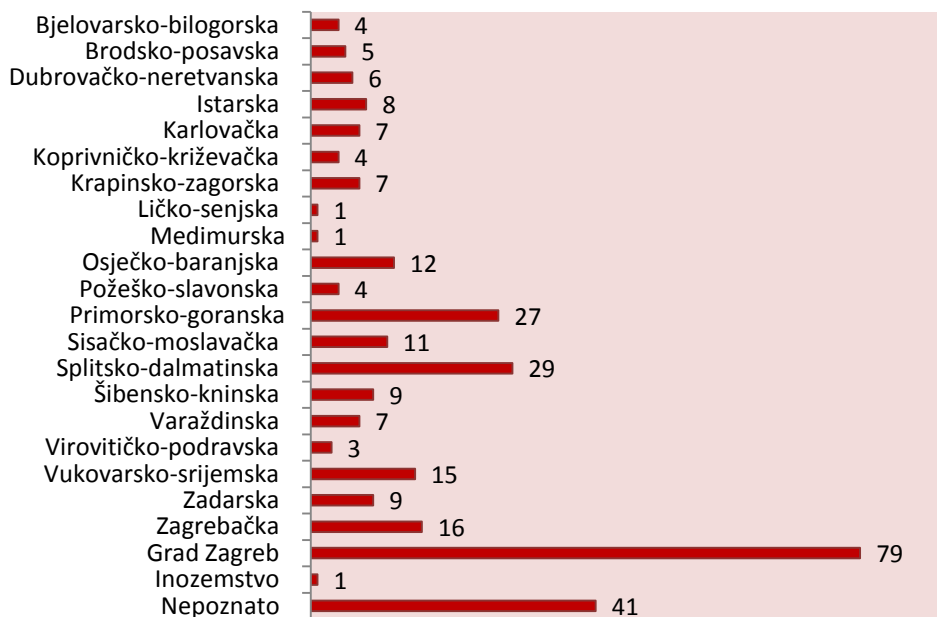
objava fotografija ostavila je negativan dojam o školi i učenicima. Povodom ovakvog načina izvješćavanja o djeci obratili smo se glavnom uredniku i nakladniku te Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva.

U trećem slučaju postupali smo u zaštiti dostojanstva i privatnosti nestalog djeteta kad je radi senzacionalizma, u medijima najavljeno da će jedan tjednik objaviti djetetov dnevnik. Zaštitu je zatražila djetetova obitelj, koja se također obratila tjedniku. Utvrđeno je da se nije radilo o dnevniku već o prikupljenim izjavama, osobnim zapisima i fotografijama, koje je novinar dobio od člana obitelji, susjeda i školskih kolega djeteta, ali da je obitelj samom najavom objave dnevnika bila vrlo uznemirena, a dostojanstvo djeteta povrijeđeno. S tim u vezi upućena je prijava Vijeću časti HND-a, a ono je izreklo opomenu novinaru i glavnom uredniku „zbog nepotrebnog senzacionalizma pri pisanju o malodobnoj osobi“.

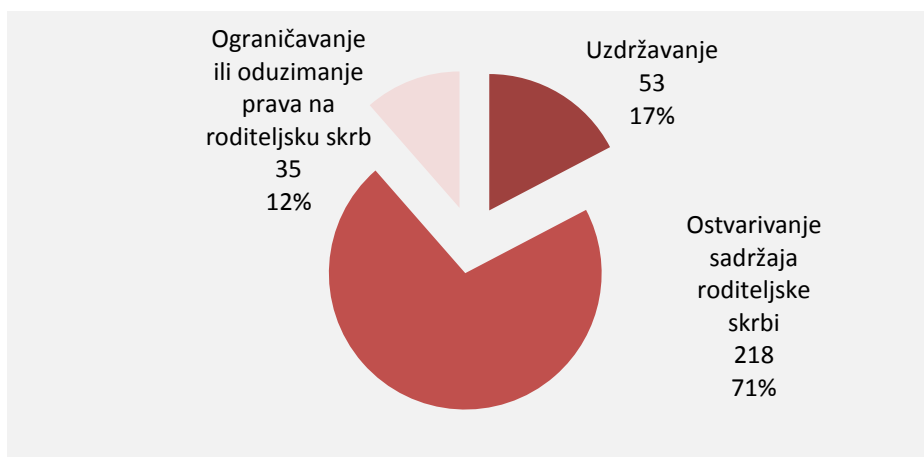
2.1.4 PRAVO NA ŽIVOT UZ RODITELJE I RODITELJSKU SKRIB

Povrede prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb i ove godine su najčešći razlog obraćanja Uredu, putem 306 prijava koje se odnose na 443 djece. Djeca su bila prijavitelji u 11 slučajeva. Među prijaviteljima su najbrojnije majke (125) i očevi (104), u dva slučaja oba roditelja, a obraćali su nam se bake (15) i djedovi (1). Prijave su dolazile i iz anonimnih izvora, od strane institucija, rođaka i drugih građana (37). Ured je samoinicijativno postupao u 11 situacija.

Najveći broj prijava zabilježen je za djecu s prebivalištem u Gradu Zagrebu (26%).

Od 306 slučajeva u ovoj cjelini, njih 35 (12%) odnosi se na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb i njima je obuhvaćeno 64 djece. U pogledu povrede prava djece na uzdržavanje bilježimo 53 prijave (17%) koje se odnose na 80 djece. I dalje se najveći dio prijava u ovom području odnosi na pitanja vezana za ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, njih 218 (71%), kojima je pogođeno ukupno 299 djece.

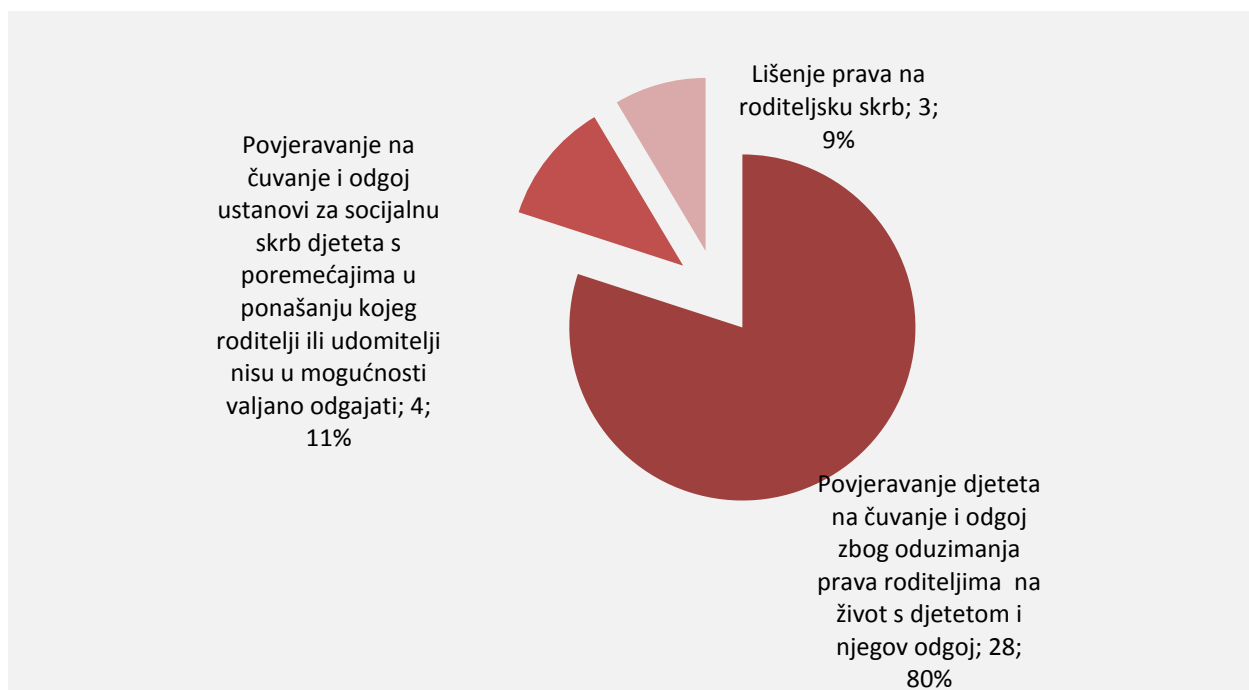

Problemima vezanim za područje zaštite prava djece koje se odnosi na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb izložena su djeca svih dobnih skupina. Dječaka je 225, djevojčica 175, a za 43 djece nemamo podatak o spolu.

U problematici koja obuhvaća pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb u odnosu na prošlu godinu, ne nalazimo značajnijih promjena, niti vidljivih pomaka u pronalaženju načina uspješnije zaštite djece. Prijave se i dalje uglavnom odnose na dugotrajnost sudskih postupaka, neučinkovitost centara za socijalnu skrb i sudova u zaštiti djece. Prijavitelji izražavaju i nepovjerenje u odnosu na institucije koje su dužne sudjelovati u donošenju odluka vezanih za pitanja roditeljske skrbi te izražavaju neslaganje s odlukama nadležnih tijela u pogledu ocjene najboljeg interesa djeteta. Mnogi prijavitelji su nespremni preuzeti odgovornost za situaciju u kojoj se dijete nalazi te inzistiraju na vlastitom stajalištu o razumijevanju potreba djeteta i njegovog najboljeg interesa, uz istodobno odbijanje stručnog i drugačijeg mišljenja.

2.1.4.1 Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb

Od 35 slučajeva koji se odnose na ograničavanje ili oduzimanje prava roditeljima na roditeljsku skrb, 28 se odnosi na povjeravanje djeteta na čuvanje i odgoj zbog oduzimanja prava roditeljima na život s djetetom i njegov odgoj, tri slučaja se odnose na izricanje mjere lišenja prava na roditeljsku skrb, dok se četiri slučaja odnose na povjeravanje na čuvanje i odgoj ustanovi za socijalnu skrb djeteta s poremećajima u ponašanju, kojeg roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati.

Obraćali su nam se roditelji i članovi obitelji pogođeni ili nezadovoljni reakcijama i odlukama nadležnih tijela vezanih za odluke temeljem kojih se djeca smještavaju izvan obitelji. Bilježimo i obraćanja djelatnika domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i njihove molbe za pomoć u situacijama u kojima procjenjuju da odabrani oblik smještaja ne odgovara potrebama pojedinog djeteta, posebno kada postoji potreba za intenzivnim individualiziranim stručnim radom, koji se temelji na multidisciplinarnom pristupu, čemu pojedine ustanove, zbog specifičnih potreba djece, nisu u mogućnosti udovoljiti.

Zbog roditelja koji se teško nose s odlukama suda o oduzimanju prava da žive s djetetom i odgajaju ga, nužno je intenzivirati stručni rad s roditeljima, kako bi oni bolje razumjeli svoje roditeljske odgovornosti za dijete i situaciju u kojoj je procijenjeno da je izdvajanje djeteta iz obitelji najprimjereniji oblik pomoći djetetu. Vjerujemo da se tek nakon stjecanja uvida u pogreške i propuste koji su učinjeni u roditeljskoj skrbi, a koji su rezultirali izdvajanjem djeteta iz obitelji, otvara prostor za rad na stvaranju pretpostavki za povratak djeteta u obitelj. Nažalost, zbog nedostatnog kadra u CZSS-ima, na što smo već upozoravali, ostaje veoma malo mogućnosti za intenzivni rad s roditeljima, koji iz godine u godinu ne ostvaruju

pretpostavke za povratak djeteta u obitelj. Zasad ni izvan centara za socijalnu skrb nema savjetovališta koja bi nudila programe usmjerene stjecanju roditeljskih kompetencija, a koja bi bila voljna i spremna svoje usluge nuditi i roditeljima - nedobrovoljnim klijentima. Tako obitelj ostaje i dalje nefunkcionalna, dijete se u nju ne može vratiti pa se privremeni smještaj djece u domove i udomiteljske obitelji zbog toga pretvara u višegodišnji oblik smještaja, što nikako nije u interesu djece.

Na temelju pojedinih slučajeva i opažanja o izostanku odgovarajuće suradnje tijela koja sudjeluju u donošenju odluka o obiteljskopravnoj zaštiti djece i dalje smo stava da je potrebno organizirati obiteljske sudove, uz kontinuiranu edukaciju svih stručnjaka koji sudjeluju u ovim postupcima. Ponavljamo i našu prošlogodišnju preporuku, upućenu Pravosudnoj akademiji, o potrebi organiziranja međuinstitucionalnih radionica o primjeni zakonskih odredbi koje se odnose na zaštitu dobrobiti djece u sudskim postupcima, radi poticanja i jačanja suradnje među različitim tijelima te njihovog koordiniranog djelovanja, razmjene iskustava i ujednačavanja prakse.

2.1.4.2 Uzdržavanje

Mnoga djeca i dalje se susreću s problemima u ostvarivanju prava na uzdržavanje te smo se i ove godine intenzivno bavili ovim područjem. Iako je broj pritužbi Uredu nešto manji (51) nego prethodne godine (62), to ne odražava stvarnu sliku stanja jer se ovo dječje pravo često i olako krši. Od upita i pritužbi, u osam slučajeva roditelji su tražili obavijest, savjet i pomoć vezano za pokretanje sudskog postupka utvrđivanja obveze uzdržavanja od strane roditelja s kojim djeca ne žive, ili su se pritužili na nemogućnost ostvarenja ovog prava djeteta od drugog roditelja. Najviše prijava (25) odnosilo se na tijek postupka i donošenje odluke suda u postupku utvrđivanja obveze uzdržavanja, povećan je broj pritužbi u ovršnom postupku (11), a dvije prijave odnosile su se na kazneni postupak. Dvije su se prijave odnosile na postupak ostvarivanja prava na uzdržavanje djeteta u inozemstvu, a tri na postupke privremenog uzdržavanja prema Obiteljskom zakonu. U 37 slučajeva obratile su nam se za pomoć majke djece, u osam slučajeva očevi, u jednom dijete, dok je u pet slučajeva podnositelj prijave nepoznat.

Iz prijava saznajemo da se djeca, odnosno roditelj s kojim djeca žive, susreću s različitim problemima oko ostvarenja ovog prava djeteta. Prvenstveno je to izbjegavanje plaćanja utvrđenog iznosa od strane obveznika uzdržavanja, u nekim je slučajevima prisutna i neaktivnost roditelja s kojim dijete živi, koji ne poduzima radnje u cilju naplate doprinosa za uzdržavanje. Opaža se neujednačena praksa centara za socijalnu skrb oko primjene instituta privremenog uzdržavanja, kao i u poduzimanju drugih mogućnosti koje centru stoje na raspolaganju (ovrha, kaznena prijava). Valja spomenuti i dugotrajnost sudskih postupaka (parničnih i ovršnih) kao velikog problema u ostvarenju ovog dječjeg prava.

Roditelji koji su tražili savjet glede ostvarivanja prava na uzdržavanje upućeni su u proceduru i mogućnosti, ovisno o pojedinom slučaju, no gotovo svi su upućeni kako ostvariti **besplatnu pravnu pomoć** putem Hrvatske odvjetničke komore (HOK). Naime, HOK već punih pet godina, temeljem dogovora s Uredom pravobraniteljice za djecu, a na našu inicijativu, pruža besplatnu pravnu pomoć djeci u postupcima uzdržavanja, bez obzira na prihod roditelja s kojim dijete živi. U vremenu od kada se ovaj dogovor primjenjuje u 1996. slučaju je zatražena besplatna pravna pomoć, odobrena je u 1922. slučaju, dok je 74. slučaju Hrvatska odvjetnička komora odbila pružiti takvu pomoć. Odbijanje zahtjeva za dodjelom besplatne pravne pomoći, prema informacijama HOK-a, dogodilo se u slučajevima kad roditelj nije dostavio neki od traženih dokumenata, najčešće dokaz o hrvatskom državljanstvu. U veljači 2012. predsjednik HOK-a i pravobraniteljica za djecu predstavili su javnosti rezultate petogodišnje primjene besplatne pravne pomoći. Prema podacima HOK-a za 2011., Komora je imenovala punomoćnika djetetu odnosno roditelju u 273 od zaprimljena 292. slučajeva.

Valja istaknuti da ovim brojkama nisu obuhvaćeni slučajevi u kojima su roditelji ostvarili besplatnu pravnu pomoć temeljem Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Iz podataka Ministarstva pravosuđa za 2011. nije moguće točno razaznati u koliko je slučajeva odobrena besplatna pravna pomoć za uzdržavanje djeteta, jer se u njihovoj evidenciji, u rubrici „u obiteljsko pravnim postupcima te postupcima uzdržavanja i dokidanja obveze zakonskog uzdržavanja“, zajedno vode i odobreni slučajevi uzdržavanja za djecu. Sveukupno je u te tri vrste postupaka odobrena besplatna pravna pomoć u 2287. slučajeva. Iz iste

evidencije vidljivo je i da je tijekom prošle godine odobrena besplatna pravna pomoć i u 552 slučaja u ovršnim stvarima. Zsigurno se dio tih postupaka odnosi i na uzdržavanje djece. Smatramo da bi bilo bolje i jasnije da se svi podaci koji se odnose na djecu iskazuju zasebno.

Prema nekim prijavama roditelja, upoznati smo s poteškoćama u ostvarivanju besplatne pravne pomoći primjenom Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Naime, čak i kad roditelj dobije „uputnicu“ od ureda državne uprave u županiji/Gradu Zagrebu, s kojom se može obratiti bilo kojem odvjetniku u roku od 15 dana, često izgubi pravo na besplatnu pravnu pomoć, jer u tom roku ne uspije pronaći odvjetnika koji ga pristaje zastupati. Svakako bi u eventualnim budućim izmjenama ovoga Zakona valjalo ispraviti njegove manjkavosti te pronaći i regulirati bolji način korištenja ovoga prava.

Praćenjem primjene odredbi Obiteljskog zakona o uzdržavanju moramo ponovo ukazati na neke odredbe kojima se interes djeteta ne štiti dovoljno. Ističemo da ograničenje korištenja prava na **privremeno uzdržavanje** na tri godine nije u interesu djece, jer postoje brojni slučajevi kad se u tom roku ne uspije uspostaviti redovitost u izvršavanju ove obveze prema djetetu, pa dijete protekom tog roka ostaje i bez polovice sudskom odlukom utvrđenog iznosa uzdržavanja, kako to propisuje Obiteljski zakon. Ostaje pitanje kako zaštititi ovaj interes djeteta ako je dalje nemoguće očekivati pomoć države, a obveznik uzdržavanja ne plaća ili se i ne zna gdje je. Mnoga djeca pritom se osjećaju dodatno kažnjena, jer ni od koga ne mogu ostvariti pravo na uzdržavanje. Vezano uz ovaj problem javila nam se jedna majka, kojoj uskoro istječe treća godina korištenja privremenog uzdržavanja za dijete, a ona i dalje ne zna gdje se nalazi otac, koji ne plaća uzdržavanje i protiv kojega se ne vodi kazneni postupak, iako je sve prijavila CZSS-u, a otac nema ni imovine nad kojom bi se mogla provesti ovrha. Usto je navela da ni ona ne radi i nema druge mogućnosti za uzdržavanje djeteta pa se opravdano pita kako će dijete i ona dalje živjeti.

Imali smo i slučaj u kojem nas djevojčica, koja ostvaruje pravo na uzdržavanje od strane oca, pita može li se, nakon što postane punoljetna, doprinos za njezino uzdržavanje uplaćivati na njezin račun. Nekoliko pritužbi odnosilo se na okolnost da obveznik uzdržavanja povremeno plaća, ali iznose koji su manji od mjesečne rate, i to na ime zaostataka, pa roditelj koji živi s djetetom nije mogao ostvariti pravo na privremeno uzdržavanje od CZSS-a. Ocjenjujemo da se u ovom slučaju radi o svjesnoj i ciljanoj zlouporabi zakona. Obveznici uzdržavanja pronalaze najrazličitije načine kako bi izbjegli tu obvezu, kao i kaznenu odgovornost zbog neplaćanja uzdržavanja. Obratila nam se majka koja je ukazala na problem uskrate mjesečnog iznosa od strane oca u vremenu kad je dijete bilo kod njega (otac je po želji djeteta ugostio dijete). Upoznali smo ju s obvezama koje za svaku stranku proizlaze iz pravomoćne i ovršne sudske odluke te s nemogućnosti svojevrijednih tumačenja presude i uskrata s naslova uzdržavanja djeteta.

Zbog komplicirane procedure i često neizvjesnog ishoda postupka naplate uzdržavanja, mnogi **roditelji odustaju od postupka**, dovodeći u pitanje materijalnu sigurnost djeteta. U ovakvim situacijama ukazujemo na obvezu CZSS-a da postupi u skladu s odredbama Obiteljskog zakona, tj. da pokrene određene postupke po službenoj dužnosti, kako bi zaštitio interes djeteta. No, takva pomoć CZSS-a nerijetko izostaje. To se dogodilo i u slučaju **naplate uzdržavanja u inozemstvu**, u kojem nam se obratila majka koja je sama angažirala odvjetnika u zemlji u kojoj se uzdržavanje trebalo naplatiti, jer ju centar nije uputio na pokretanje postupka prema Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu. Usto je sama morala platiti usluge odvjetnika. Od Ureda je dobila cjelovitu informaciju o mogućnosti obraćanja Ministarstvu financija radi daljnje procedure, no u ministarstvu je dobila obavijest da će prije sama ishoditi naplatu nego preko njih, s obzirom na fazu u kojoj se postupak naplate tada nalazio. Mnogi roditelji se ni ne odlučuju pokretati postupak po Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu, svjesni dugotrajnosti i neizvjesnosti postupka te navodeći da ih to dodatno iscrpljuje i vrijeđa. Drže da je u tome potrebna aktivnija uloga institucija države, koje bi trebale nastupati u ime djece.

Jedan je upit bio vezan za praksu sudova koja ne slijedi najbolji interes djeteta. Drugostupanjski sud je, rješavajući po žalbi oca, preinačio prvostupanjsku presudu smanjivši iznos uzdržavanja za dijete pa je majka morala vratiti dio već uplaćenog iznosa uzdržavanja. Majka dvoje djece (jedno je navršilo 18 godina) pritužila se na odluku suda o odbijanju tužbe za uzdržavanje protiv bake i djeda po ocu, uz obvezu da djeca kao tužitelji plate trošak postupka zbog neuspjeha u parnici. Otac je u zatvoru (izdržava

dugogodišnju kaznu), radi i zarađuje nedovoljno za plaćanje uzdržavanja djece po važećoj presudi. Temeljem te presude ostvareno je pravo na privremeno uzdržavanje od centra za socijalnu skrb, no ono je za starije dijete prekinuto zbog nastupa punoljetnosti, iako se dijete i dalje redovno školuje. Majka je za povećanje iznosa uzdržavanja istovremeno tužila i oca i njegove roditelje. No, sud je odbio tužbeni zahtjev, uvažavajući odgovor tuženih kako otac ispunjava svoju obvezu po važećoj presudi te da zbog toga nema mjesta tužbi protiv njegovih roditelja.

Bavili smo se i slučajem u kojem poslodavac nije postupio po sudskoj odluci o uzdržavanju, pa je protiv njega pokrenuta ovrha uz prekršajnu prijavu.

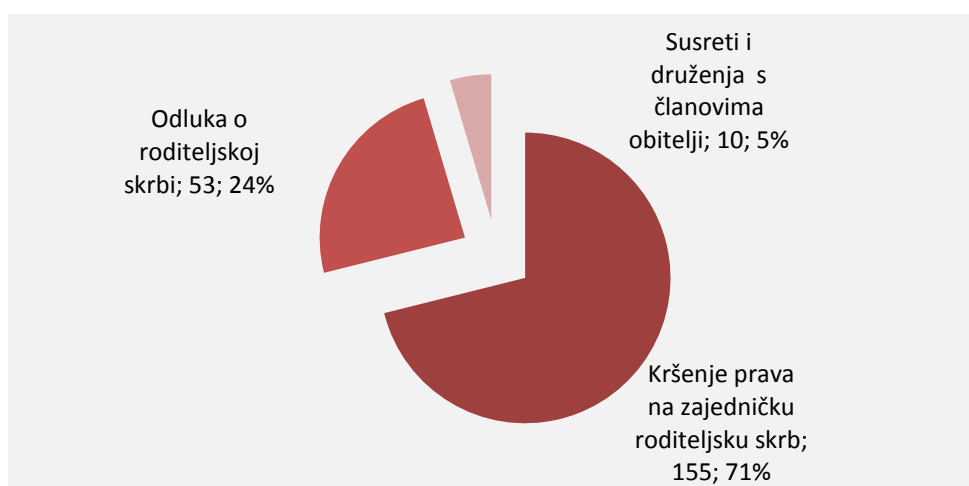
Pitanjem sredstava za uzdržavanje djece bavili smo se i vezano uz postupke temeljem Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima i Pravilnika o postupanju s primanjima i naknadama izuzetim od ovrhe, koji je stupio na snagu 1. siječnja 2011. Ured je postupao u nekim slučajevima kad su roditeljima zaplijenjena i novčana sredstva za uzdržavanje djeteta, koja su zaštićena temeljem Ovršnog zakona i trebala bi biti izuzeta od ovrhe. O ovoj problematici više će biti riječi u poglavljima o preporukama pravobraniteljice i o inicijativama za donošenje i izmjenju propisa.

Ministarstvo financija, kao otpremno tijelo u postupcima pokrenutim sukladno Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu, zaprimilo je tijekom godine 52 nova zahtjeva za **naplatu uzdržavanja u inozemstvu**, no postupci teku sporo, na ostvarivanje tog prava čeka se jako dugo, a ministarstvo naglašava kako ne može utjecati na rokove postupaka pred inozemnim tijelima. Ministarstvo socijalne politike i mladih, kao posredničko tijelo koje postupa po istoj Konvenciji, zaprimilo je 71 predmet. I u ovom smjeru bilježi se povećani broj zahtjeva. I kao primateljica zahtjeva Hrvatska se suočava s problemom sporosti sudskih postupaka na vlastitim sudovima, a s time i nedovoljnom uspješnošću u ostvarenju ovog prava djeteta.

Dugotrajnost parničnih i ovršnih postupaka radi ostvarivanja prava djeteta na uzdržavanje, koju smo i do sada problematizirali, obilježila i proteklo razdoblje. Izmjenama Obiteljskog zakona umanjena je mogućnost korištenja privremenog uzdržavanja, i u visini iznosa, i trajanju – iznos je prepolovljen, a trajanje je ograničeno na tri godine. Usto, teškoće u ostvarivanju prava na privremeno uzdržavanje nastaju i zbog obveznog protoka utvrđenih rokova u kojima roditelj ne izvršava ili namjerno samo djelomično izvršava svoju obvezu, kako bi izbjegao sankcije CZSS-a. Privremeno uzdržavanje trebalo bi poslužiti kao prva intervencija u sprječavanju ugroženosti djeteta dok roditelj ne počne izvršavati svoju obvezu i zato tražimo da CZSS-i odlučnije nastupe koristeći sve svoje ovlasti u zaštiti interesa djeteta.

2.1.4.3 Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi

Među 218 predmeta koji se odnose na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi i ove su godine najbrojniji oni koji se odnose na kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb, a ima ih 155. Na donošenje odluke o roditeljskoj skrbi odnosi se 53 predmeta, a bilo je i 10 upita o susretima i druženju djece s članovima obitelji (bakama, djedovima, očuhom, braćom i sestrama). Prijave su se odnosile na ukupno 299 djece.

Donošenje odluke o roditeljskoj skrbi - Problemi i poteškoće pri donošenju odluka o roditeljskoj skrbi bili su povodom obraćanja pravobraniteljici u 53 slučaja, koja su se odnosila na 70 djece. Prigovori se u glavnom odnose na dugotrajnost postupaka koji se vode na sudu, protek vremena od završene obrade u centru za socijalnu skrb do dostave prijedloga i mišljenja sudu, neslaganje roditelja sa sadržajem prijedloga i stručnih mišljenja centra ili odlukama suda, nepovjerenje u stručnost tijela koja sudjeluju u postupcima. Roditelji nam se javljaju i zbog nemogućnosti neometanog i kontinuiranog provođenja vremena s djetetom, nakon prekida zajednice života s bračnim partnerom, u vremenu kad još nisu postigli dogovor o sadržajima roditeljske skrbi, niti postoji privremena odluka koja to regulira. U ovim situacijama, obraćamo se centrima za socijalnu skrb s preporukama za intenzivniji rad na zaštiti dobrobiti djece, poglavito ako postoje naznake manipulativnih ponašanja roditelja u odnosu na djecu. U kontaktu i komunikaciji s roditeljima, apeliramo i upozoravamo na pravo djeteta na redovite susrete i druženja s roditeljem s kojim ne živi, u svim slučajevima kad je procijenjeno da je to u interesu djeteta.

Kako bi se smanjio prostor za manipuliranje djecom i kršenje njihovih prava, važno je u što kraćem roku regulirati pitanja vezana za odluku s kim će dijete živjeti, susrete i druženja s drugim roditeljem i visinu uzdržavanja. Istodobno, odluke koje se donose moraju biti stručno utemeljene i usmjerene pronalazanju najboljeg mogućeg rješenja za svako pojedino dijete, uz maksimalno uvažavanje načela djetetove dobrobiti. Međutim, prema našim spoznajama, u većini sredina za takav rad nema dovoljno kadrovskih resursa niti na sudovima, niti u centrima za socijalnu skrb.

Od nadležnog ministarstva svake godine, od 2007., redovito tražimo podatke o broju intervencija centara za socijalnu skrb u susretima i druženjima djeteta s roditeljem s kojim ne živi, o broju uočenih manipulativnih ponašanja jednog ili oba roditelja u odnosu na dijete te izrečenih mjera za zaštitu djeteta. Podatke za 2011. godinu još očekujemo. Inače, ministarstvo ove podatke od 2009. godine objavljuje u svojem redovitom godišnjem statističkom izvješću, što pozdravljamo. Podaci za 2010. godinu, ukazuju na porast broja intervencija centara za socijalnu skrb u pogledu susreta i druženja djeteta s roditeljem nakon prekida zajednice života roditelja te povećani udio slučajeva u kojima je procijenjeno da je dijete izloženo manipulativnom ponašanju roditelja.

Podsjećamo na naše prijedloge za izmjene Obiteljskog zakona, upućene proteklih godina nadležnim ministarstvima, u kojima smo naglasili potrebu da se u zakonskom tekstu sud obveže na donošenje privremene odluke o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti i o susretima i druženjima s drugim roditeljem, koja bi važila do okončanja sudskog postupka. I dalje smatramo (na što smo i prije upozoravali) kako je onemogućavanje djeteta u ostvarivanju njegovog prava na susrete i druženja s članovima obitelji, prema odluci nadležnog tijela, potrebno tretirati kao oblik psihičkog nasilja nad djetetom i kao takvog ga uvrstiti u odredbe Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji. Prema našem mišljenju, neuvažavanje prava na susrete i druženja djeteta s roditeljem potrebno je učinkovito i bez odgode sankcionirati te i na taj način potaknuti manipulativnog roditelja da prepozna i uvažava potrebe djeteta. Sadašnja zakonska rješenja ne štite djecu dovoljno od ovog oblika emocionalnog nasilja.

Kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb - Tijekom 2011. Ured je postupao u ukupno 155 slučajeva vezanih za povredu prava na zajedničku roditeljsku skrb, koji se odnose na ukupno 212 djece. Od toga, 136 slučajeva čine povrede prava na susrete i druženja djeteta s roditeljem s kojim ne živi, četiri na povrede prava na sudjelovanje u životu djeteta, devet na zaštitu od protupravnog odvođenja i nevraćanje djeteta, dok se šest predmeta odnosi na kršenje ostalih segmenata u skrbi o djetetu.

Pritužbe roditelja uglavnom se odnose na nedovoljnu zaštićenost djeteta od štetnih djelovanja drugog roditelja, pri čemu se posebno ističe nemoć u zaštiti djeteta od manipulativnih ponašanja roditelja. Ova ponašanja najčešće rezultiraju otporom djeteta u odnosu na drugog roditelja, od kog se dijete vremenom otuđuje. Prijave se odnose i na nepravovremenu i/ili nedjelotvornu reakciju centara za socijalnu skrb u situacijama u kojima se roditelji žale na ponašanje bivšeg partnera prema djetetu, sporost i neučinkovitost kaznenog postupanja prema roditelju koji krši sudsku odluku, poteškoće u realizaciji ovrhe, poteškoće u izvršavanju zajedničke roditeljske skrbi u slučajevima odlaska djeteta i roditelja s kojim živi u drugo mjesto

stanovanja. U ovim slučajevima, radi se o roditeljima između kojih postoji snažan konflikt, koji utječe na djecu.

Za djecu su osobito ugrožavajuće situacije u kojima sukob roditelja traje godinama. Aktivnosti Ureda u tim slučajevima uključuju intenzivno praćenje stanja zaštite prava djeteta, upućivanje preporuka, upozoravanje, traženje obavijesti o postupanju i dostavu relevantne dokumentacije, najčešće od nadležnog centra za socijalnu skrb i policije, komunikaciju s ministarstvima nadležnima za socijalnu skrb i pravosuđe te komunikaciju s roditeljima i djecom koja nam se neposredno javljaju za pomoć.

U praćenju pojedinačnih slučajeva uočavamo nekoliko problema koje ovdje posebno ističemo s obzirom na nezadovoljavajuću razinu zaštite djece u situacijama u kojima jedan ili oba roditelja nisu u stanju sagledati negativne posljedice vlastitog ponašanja na djecu.

Prije svega, uočavamo da koncept **ravnopravne, zajedničke i sporazumne roditeljske skrbi** kakvu predviđa zakonodavac, nije na očekivani način zaživio u situacijama visokokonfliktnih prekida zajednice roditelja. Roditelji često nemaju dostatne informacije o konceptu roditeljstva koji pretpostavlja ravnopravno sudjelovanje, dogovaranje i suodlučivanje oba roditelja u svim pitanjima koja se tiču djeteta i nakon prekida bračne ili izvanbračne zajednice. Oni koji su informirani o pravima i obvezama u odnosu na dijete, koje proizlaze iz zajedničke i ravnopravne roditeljske skrbi, često to ignoriraju. Ima roditelja koji zakonsku odredbu o zajedničkoj i ravnopravnoj roditeljskoj skrbi zlorabe na način da u periodu dok još nije donesena odluka koja regulira pitanja roditeljske skrbi, djecu bez dogovora s drugim roditeljem i bez prethodne pripreme i dogovora s djetetom zadržavaju kod sebe i onemogućuju u susretima s drugim roditeljem. Ovakve su situacije za djecu dodatni izvor stresa, jer su obilježene intenziviranjem sukoba između roditelja i dodatnim intervencijama nadležnih tijela, s ciljem postizanja dogovora roditelja, koji najčešće u tim situacijama izostaje. Kako bi se izbjegle ovakve situacije nedefiniranog položaja djeteta, važno je postojanje odluka koje reguliraju sporna pitanja roditeljske skrbi.

U pogledu zakonskog određenja roditeljske skrbi kao ravnopravne, zajedničke i sporazumne, bilježimo i upite stručnih djelatnika iz dječjih vrtića, škola, bolnice vezano za prava ili dužnosti koje ima roditelj s kojim dijete ne živi. Pitanja su vezana za mogućnosti koje oni kao ustanove imaju u slučajevima samovoljnog ograničavanja roditeljske skrbi od strane roditelja s kojim dijete živi u odnosu na bivšeg partnera, što također ukazuje na slabiju upućenost u koncept zajedničke roditeljske skrbi. I u tom pogledu je nužna edukacija, kako stručnjaka koji rade s djecom i za djecu, tako i roditelja.

Postupak **posredovanja prije razvoda braka** smatramo svrhovitim načinom osvještavanja osobne odgovornosti roditelja za dijete, neovisno o njihovom narušenom međusobnom odnosu. Osim upoznavanja roditelja s dužnostima i obvezama koje imaju u odnosu na dijete, veći naglasak svakako treba biti na pokušaju postizanja jasnog i ostvarivog dogovora o pitanjima koja su vezana za roditeljsku skrb. Važno je pomoći roditeljima da dogovore međusobno jasna pravila ponašanja u pogledu ostvarivanja roditeljske skrbi, uz naglasak na potrebi zaštite djece od manipulativnih ponašanja roditelja i promptne reakcije na prve naznake nepoštovanja prava djece. Tako bi se mnoge konfliktne situacije, koje se u kasnijim fazama razbuktaju u intenzivan sukob roditelja, mogle spriječiti ili barem ublažiti.

Positivnim smatramo uvođenje **obiteljske medijacije** u repertoar socijalnih usluga, kroz Zakon o socijalnoj skrbi iz lipnja 2011., koju bi trebali provoditi za to educirani stručnjaci, što je u skladu s našim stavom iznesenim u prošlogodišnjoj preporuci o zaštiti djece u postupcima posredovanja.

U slučajevima u kojima je u rad s obitelji uključen veći broj stručnjaka iz različitih ustanova ili institucija, a vezani su za djecu čiji roditelji imaju obostrano niz prigovora na kvalitetu roditeljske skrbi, centru za socijalnu skrb preporučivali smo organizaciju „**konferencije slučaja**“ - zajedničkog sastanka svih stručnjaka uključenih u rad s obitelji, radi definiranja jasnih ciljeva rada svakog od njih i razmjene informacija o napretku tretmana. Očekuje se i da osobe kojima je tretman namijenjen, budu aktivno uključene u izradu individualnog plana promjene, što od voditelja slučaja u centru za socijalnu skrb iziskuje dodatni stručni napor i vrijeme za rad sa svakim članom obitelji. Iz povratnih izvješća o postupanju centara, zaključujemo da su ove preporuke usvojene i ostvarene.

I ove godine javljali su nam se roditelji radi neuspjelih **ovrha** u slučajevima u kojima postoje pravomoćne i ovršne odluke s kim će dijete živjeti i o susretima i druženju. Roditelje koji protupravno zadržavaju dijete upozoravamo na obvezu ponašanja sukladno pravomoćnim sudskim odlukama. Upućujemo ih i na mogućnost obraćanja sudu radi donošenja nove odluke kojom bi se eventualno drugačije regulirali odnosi roditelja i djece, u situacijama kada roditelji ustraju na tvrdnji da postojeća rješenja odstupaju od zaštite najboljeg interesa djeteta. Javljaju nam se i roditelji koji ne žele pokrenuti postupak radi ovrhe, svjesni da bi prisilno izvršenje tih odluka za djecu moglo biti stresno i teško iskustvo. Neodgodivo utvrđivanje kaznene odgovornosti roditelja i drugih osoba koje ne poštuju pravomoćne odluke izrečene radi zaštite djece, svakako bi pridonijele smanjenju broja i intenziteta stresnih situacija kojima su djeca izložena u slučajevima protupravnog postupanja roditelja ili drugih odraslih. Kao drastičan primjer nemoći sustava izdvajamo slučaj u kojem je ovršni postupak radi predaje djeteta roditelju proveden nakon više od tri godine. U periodu neuspješnih pokušaja ovrha, dijete je bilo izloženo negativnim informacijama o roditelju (s kojim sada živi), zastrašivano, izlagano neprimjerenim pritiscima, onemogućeno u susretima i druženju s njime. Djetetu je u tom periodu nanesena velika šteta, ne samo od onih koji su ga protupravno zadržavali, već i od sustava koji nije našao način da ga zaštiti.

Obraćali su nam se i roditelji koji su u **zatvoru**, nezadovoljni količinom susreta i druženja s djecom. Razlozi su udaljenost kaznene ustanove od mjesta prebivališta (boravišta) djeteta, zbog čega ono rijetko može doći u posjet, loši odnosi s drugim roditeljem koji dijete ne želi dovesti u posjete niti davati obavijesti o njemu ili je dijete u domu ili kod udomitelja koji ga dovode rjeđe (ne svaki tjedan). U slučajevima u kojima je procijenjeno da su susreti i druženja u interesu djeteta, potreban je veći senzibilitet i angažman stručnjaka u ostvarenju pretpostavki za neometane posjete djece roditelju u zatvoru, na što smo upozoravali centre za socijalnu skrb i Upravu za zatvorski sustav.

Potaknuti potrebom bolje zaštite djece u postupcima vezanim za roditeljsku skrb, u veljači 2012. godine organizirali smo četiri **stručne rasprave** o implementaciji Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, koje su naš doprinos edukaciji i senzibilizaciji odvjetnika i sudaca za specifičnosti psihosocijalnih potreba djece, u slučajevima vezanim za roditeljsku skrb. Konvencija koja je na snazi od kolovoza 2010., osnažuje pravo djeteta na sudjelovanje u postupcima u kojima se odlučuje o njegovim pravima, kao i pravo djeteta na imenovanje posebnog zastupnika te je njezina implementacija od posebne važnosti u ostvarivanju prava djece. Na raspravama je ukazano na probleme koji se pojavljuju u primjeni ove Konvencije te na potrebu traženja rješenja za bolju zaštitu prava djece. Posebna pažnja posvećena je tumačenju i razradi načina na koji dijete, koje je sposobno oblikovati osobno mišljenje, treba ostvarivati pravo na slobodno izražavanje mišljenja o svim pitanjima koja se na njega odnose, odnosno kako to mišljenje uvažavati u skladu s dobi i zrelošću djeteta. Naglašena je važnost preporuka o sudjelovanju djece, koje proizlaze iz Općeg komentara br. 12 (2009) Odbora za prava djeteta UN-a.

Na ovim skupovima, koji su održani u Osijeku, Zagrebu, Rijeci i Splitu, aktivno su sudjelovali istaknuti stručnjaci iz područja obiteljskopravne zaštite djece. Na njima se okupilo 450 sudionika iz redova odvjetnika, socijalnih radnika, psihologa, sudaca i drugih stručnjaka čija je profesionalna zadaća osigurati zaštitu prava i interesa djece u praksi, kao i predstavnici civilnih udruga. Rasprave su organizirane u suradnji s Hrvatskom odvjetničkom komorom, a na skupu u Zagrebu pridružila se i Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež.

Kao odgovor na našu preporuku o potrebi osiguranja **prostora za susrete i druženja djece s roditeljem s kojim ne žive**, MZSS nas je obavijestio da je svim CZSS-ima Hrvatskoj uputio napatuk kojim ih je obvezao da odrede prikladne prostore, te da je to rezultiralo adresarom prostora u kojima je moguće održavati susrete i druženja djece i roditelja. U županijama u kojima to nije moguće, provedena je dodatna analiza s ciljem pronalaženja rješenja u što kraćem roku.

Ured je zatražio izvješće Ministarstva socijalne politike i mladih o primjeni **međunarodnih dokumenata** kojih je Republika Hrvatska potpisnica i koji su na snazi, a odnose se na zaštitu prava i interesa djece. Obaviješteni smo da je u postupanju ministarstva kao središnjeg tijela tijekom 2011. godine zaprimljen 41 predmet sukladno Konvenciji o građansko pravnim aspektima međunarodne otmice djece, dva predmeta

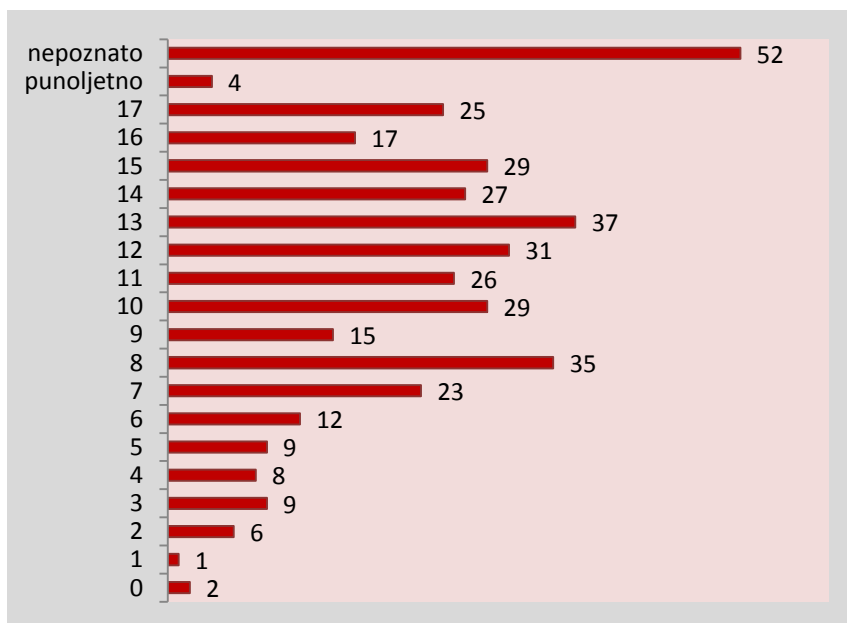
sukladno Konvenciji o kontaktima s djecom, 71 predmet sukladno Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu za postupanje u RH te dva predmeta sukladno Konvenciji o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, ovrsi i suradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece. U odgovoru ministarstva istaknuto je kako nakon zaprimanja zahtjeva po predmetnim konvencijama, odmah, a najkasnije u roku od tri dana, dostavljaju zahtjev nadležnim tijelima u Hrvatskoj ili državi primateljici. Izuzeci su slučajevi u kojima se od stranke ili središnjeg tijela druge države traži dopuna zahtjeva, isprava ili odgovarajući prijevod, rješava pitanje pro bono zastupanja i sl. Istaknut je napredak u radu Središnjeg tijela od kada su ti poslovi organizacijski izdvojeni od drugih poslova u ministarstvu. Kao poseban problem istaknuta je sporost sudskih postupaka, zbog čega se iz godine u godinu prenese „u pravilu trostruko veći broj neriješenih predmeta iz prethodnih godina, posebice u području uzdržavanja gdje su ovrhe najveći problem.“

Na kraju ovog poglavlja, zaključno možemo reći kako nismo zadovoljni stanjem i postojećom razinom zaštite djece suočene s ponašanjima roditelja motiviranim potrebom da se dijete otuđi od drugog roditelja. Osobito nas zabrinjava nemoć i neodlučnost sustava u situaciji kad roditelji ne mogu ili ne žele sagledati potrebe djeteta i vlastiti osjećaj povrijeđenosti podrediti potrebi djeteta da ima oba roditelja. Posebno zabrinjava odricanja vlastite odgovornosti roditelja za djetetovo emocionalno stanje i odbijanje da se uključi u preporučeni oblik tretmana, za koji se procijeni da u konkretnoj situaciji može biti od koristi za sve članove obitelji. Naime, svi dosadašnji podaci i odgovori koje smo dobili od CZSS-a, koji govore o iskustvima dobre prakse, odnose se na rad s roditeljima koji su dostupni savjetodavnom radu. To su roditelji koji imaju kapacitet za uvid u negativne efekte vlastitog ponašanja na dijete i koji su motivirani promijeniti ga, prije svega, radi zaštite dobrobiti djeteta. Ako pak roditelji nisu spremni surađivati, ni međusobno niti s CZSS-om, sustav, nažalost, nema učinkovitih rješenja.

2.1.5 PRAVO NA ZAŠTITU OD NASILJA

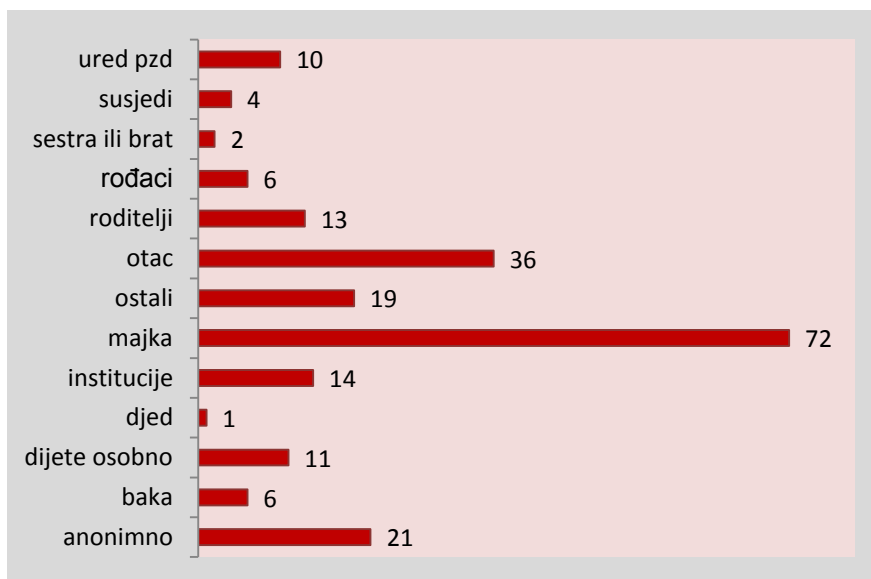
Ured pravobraniteljice za djecu je i tijekom 2011. godine zaprimio velik broj prijava o nasilnom ponašanju usmjerenom prema djeci, kao i nasilju kojem su djeca svjedočila. Zaprimili smo i postupali po ukupno 273 prijave nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci, što je neznatno manje u odnosu na 2010. godinu.

Od 215 prijava zaprimljenih tijekom 2011. godine, koje su se odnosile na nasilje nad djecom, najveći broj, njih 85, odnosi se na nasilje u obitelji, 60 na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, a 11 na nasilje u drugim ustanovama. Preostalih 59 prijava odnosi se na ostale oblike nasilja, koje se dogodilo izvan obitelji i ustanova (nasilje odraslih prema djeci, nasilje susjeda prema djeci, vršnjačko nasilje). Prema zaprimljenim prijavama, 397 djece je bilo izloženo nekom obliku nasilja, od toga 215 dječaka i 163 djevojčice, a za 19 djece nemamo podatak o spolu. Razvidno je iz grafikona da su kao žrtve nasilja zastupljena djeca svih dobi.

Sveobuhvatno gledano, u cjelini koja govori o pravu na zaštitu od nasilja, Ured je postupao po prijavama s područja cijele Hrvatske, a najveći broj slučajeva, njih 46, odnosi se na djecu koja imaju prebivalište na području Grada Zagreba.

Podnositelji prijava najčešće su roditelji, u 72 slučaja majke, a u 36 slučajeva očevi. Ured je u 10 slučajeva pokrenuo postupke na vlastitu inicijativu, tražeći izvješća nadležnih tijela ili upućujući preporuke. Djeca su nam se osobno obratila u 11 slučajeva.

U odnosu na prethodno razdoblje, povećan je broj prijavi nasilja u obitelji, a broj prijavi nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama se smanjio.

	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Nasilje u obitelji	87	44	127	139	82	75	85
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	44	42	53	89	51	83	60
Nasilje u drugim ustanovama	10	7	12	12	7	9	11
Ostalo nasilje	23	27	43	57	69	49	59
Zanemarivanje					50	66	58
UKUPNO	164	120	235	297	259	282	273

Na temelju podataka MUP-a o broju svih prijavljenih kaznenih djela počinjenih na štetu djece i maloljetnih osoba te o primjeni Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, saznajemo da su u 2011. godini kaznena djela protiv života i tijela počinjena na štetu ukupno 757 djece i maloljetnika. Kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa počinjena su na štetu 345 djece i maloljetnika, a kaznena djela protiv braka, obitelji i mladeži na štetu čak 2386 djece i maloljetnika. Evidentirano je i 875 kaznenih djela nasilničkog ponašanja u obitelji, što predstavlja pad za 17,5% u odnosu na prethodnu godinu.

U ukupno prijavljenim kaznenim djelima na štetu djece i maloljetnika (4160), najbrojnija su djela protiv braka, obitelji i mladeži, kojih je bilo 2420, ili 58,2% od svih prijavljenih kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika. Unutar tih djela 1280 prijavi odnosi se na zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe. Ured je također zaprimio podatke o primjeni Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, iz kojeg je vidljivo da je u 2011. policija podnijela 14.940 optužnih prijedloga zbog prekršaja počinjenih nasiljem u obitelji, što je 6,2% više u odnosu na prethodnu godinu. Zbog takvih prekršaja prijavljeno je 18.357 osoba, što je za 6,2% više nego u 2010.

2.1.5.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji

Prijave Uredu pravobraniteljice koje se odnose na nasilje u obitelji nešto su brojnije nego u prethodnoj godini. U 2011. godini primljeno je 85 takvih prijavi (u 2010. bilo ih je 75) i njima je ukupno obuhvaćeno 140 djece.

I ove su godine, u najvećem broju slučajeva prijavitelji roditelji, u 23 slučaja majke, a u 16 očevi, dok su nam se djeca obratila u šest slučajeva. Ostali prijavitelji bili su rođaci djece, susjedi, bake i djedovi. Institucije su nam se obratile u sedam slučajeva, dok je Ured u pet slučajeva postupao na temelju saznanja iz medija. Znatno je veći broj obraćanja u vezi zaštite djece od nasilja u obitelji zabilježen kroz telefonske i osobne kontakte, u kojima su prijavitelji tražili informacije o proceduri i nadležnosti institucija, ukazujući na propuste institucija (CZSS i policije) u postupanjima. Uz davanje uputa o daljnjem postupanju, upućivali smo ih na obraćanje CZSS-ima, policiji ili državnim odvjetništvima.

Nasilje u obitelji	Broj prijava	Broj djece
Fizičko nasilje	30	52
Tjelesno kažnjavanje	3	4
Psihičko nasilje	30	46
Seksualno nasilje	11	17
Višestruko nasilje	11	21
UKUPNO	85	140

U nekoliko se slučajeva radilo o neosnovanim prijavama podnesenim od članova šire obitelji, koje su uglavnom bile potaknute narušenim rodbinskim odnosima. Posebno zabrinjavaju neutemeljene prijave roditelja, najčešće onog s kojim dijete ne živi, koje se odnose na navodno neadekvatno i zlostavljajuće ponašanje drugog roditelja. Pritom CZSS-i u najvećem broju utvrde neutemeljenost te prepoznaju prijavu kao sredstvo u međusobnom sukobu roditelja, s namjerom da se drugog roditelja diskreditira i da mu se oteža obavljanja roditeljske uloge. Zabrinjavajuće je da pri takvim postupcima roditelj-prijavitelj ne razmišlja o posljedicama koje će lažno prijavljivanje imati na dijete ni o svom daljnjem odnosu s djetetom.

Kao što je iz podataka vidljivo, najviše se prijava odnosi na fizičko i psihičko nasilje u obitelji. Upoznati smo sa slučajevima gdje su djeca bila žrtve, ali i svjedoci nasilja. Posebno nas je zabrinuo slučaj fizičkog i psihičkog zlostavljanja majke i starijeg djeteta, u prisutnosti mlađeg djeteta, koje je trajalo punih 11 godina, pri čemu su djeca redovito odlazila u školu, starije dijete povremeno s modricama, koje nitko od djelatnika škole nije primijetio. Saznavši za taj slučaj Ured je uputio preporuke nadležnim institucijama o potrebi hitnog postupanja, koje je potom uslijedilo.

Zbog fizičkog nasilja u obitelji neke majke s djecom odlaze u skloništa za žrtve nasilja, gdje im se pruža pravna i psihosocijalna podrška. Ondje ponekad ostaju predugo zbog dugotrajnosti sudskog postupka, kao i dugotrajnosti postupka upućivanja počinitelja nasilja na izdržavanje zatvorske kazne, a počinitelj se za to vrijeme nalazi u zajedničkoj kući/stanu.

Uredu se radi zaštite djece javljaju i očevi pritužujući se na nemogućnost održavanja susreta i druženja s djecom za vrijeme trajanja smještaja majki s djecom u sklonišcima. U tom je dijelu vidljiva neujednačenost u postupanju skloništa. Dok neka u dogovoru s majkom, djetetom i socijalnom službom organiziraju održavanje susreta i druženja, neka inzistiraju na donošenju sudske odluke. S obzirom na dugotrajnost tih postupaka, često prolazi i više mjeseci bez susreta, dolazi do narušavanja emotivnog odnosa između djeteta i oca, a to je u pojedinim slučajevima i cilj majki, koje su lažnim prijavljivanjem nasilja upravo željele ukloniti očeve iz života djece.

Upoznati smo i sa slučajevima nasilja kojem prisustvuju djeca u trenucima preuzimanja, odnosno, vraćanja sa susreta, na način da se fizički priječi preuzimanje djeteta, što je popraćeno i verbalnim nasiljem. Također smo obaviješteni o nasilnom ponašanju roditelja, baka i djedova te drugih srodnika na način da se omalovažavajući govori o roditelju s kojim dijete živi, što izaziva strah, nerazumijevanje i posramljenost kod djeteta.

Ponovno naglašavamo da su takva ponašanja roditelja i drugih srodnika, psihičko i emocionalno nasilje nad djecom, koje u stresnom periodu roditeljskog razvoda ili razdvajanja dodatno opterećuje djecu i ostavlja dalekosežne posljedice na njihov razvoj.

Ured se bavio i prijavama seksualnog zlostavljanja djece. Za većinu je naknadnom obradom utvrđeno da nisu utemeljene, dok je za ostale u tijeku kazneni postupak protiv počinitelja. Upravo u tim slučajevima

roditelji iznose pritužbe na rad institucija, nedostatak senzibiliteta i sporost u postupanju. Zabrinjava slučaj u kojima je dijete žrtva seksualnog zlostavljanja u više navrata davalo iskaze (u policiji, u dvije zdravstvene ustanove i pred sudom), što je dovelo do dodatnog traumatiziranja, a u konačnici do odbijanja daljnog svjedočenja. Vezano uz iskazivanje mišljenja djeteta pred institucijama, ukazivali smo i na potrebu da se spriječi zloupotreba dječjeg iskaza te upozoravali da roditelja nije nužno obavijestiti o sadržaju iskaza, ukoliko bi to moglo biti rizično za dijete. U jednom takvom slučaju otac je psihički zlostavljao dijete nakon što je od strane CZSS-a upoznat s djetetovim mišljenjem.

I dalje nedostaju ustanove za pravovremeno pružanje pomoći djetetu, žrtvi nasilja, kojem je potrebna multidisciplinarna obrada i daljnji terapijski tretman. U sadašnjim okolnostima djeca predugo čekaju na termine za obrade, vještačenja i terapije. Više o problemu skrbi o mentalnom zdravlju djece izložene raznim oblicima nasilja bit će riječi u poglavlju *Briga za mentalno zdravlje djece*.

Tjelesno kažnjavanje u obitelji - Iz zaprimljenih prijava i kroz osobne i telefonske kontakte s roditeljima i drugima, uočavamo da je tjelesno kažnjavanje i dalje prisutno u društvu kao „metoda odgoja“. Unatoč brojnim argumentima koji upozoravaju na štetnost tjelesnog kažnjavanja djece, kao i kvalitetnim propisima koji ga zabranjuju, još uvijek se susrećemo sa slučajevima neujednačene primjene propisa. Jedan se takav slučaj odnosi na obitelj s više malodobne djece koja su godinama izložena verbalnom i fizičkom nasilju među roditeljima, koje je bilo prekršajno sankcionirano. Međutim, djeca su pred djelatnicima policije ispričala, a roditelji potvrdili, da su povremeno izložena vikanju i fizičkom kažnjavanju „kuhačom po guzi ili povlačenjem za uši, ali bez ozljeda“. Policija je iz izjava djece i roditelja utvrdila da nema elemenata prekršaja ili kaznenog djela koja se progone po službenoj dužnosti, posebice iz domene kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika te su sve prikupljene informacije prosljedili Općinskom državnom odvjetništvu.

Pratili smo i slučaj djeteta kojeg je roditelj tjelesno kažnjavao, liječnici Hitne medicinske pomoći i Opće bolnice utvrdili su postojanje lakših povreda, o tome obavijestili policiju koja je podnijela kaznenu prijavu koja je rezultirala optužnim prijedlogom Općinskog državnog odvjetništva. U zaštitu prava djeteta uključio se i CZSS mjerama obiteljsko-pravne zaštite.

Toleriranjem tjelesnog kažnjavanja u obitelji i na drugim mjestima, djeci se šalje poruka da je ono prihvatljivo, a posljedice se kasnije vide u sve težim oblicima vršnjačkog nasilja među djecom. Tjelesno kažnjavanje uči djecu da je nasilje prihvatljiva strategija za rješavanje sukoba ili postizanje da ljudi čine ono što se od njih traži. Primjer navedenog je slučaj 12 godišnjeg djeteta s izraženim poremećajima u ponašanju, koje je žrtva tjelesnog kažnjavanja od strane roditelja i koje u školi pokazuje agresivnost prema drugoj djeci. O slučaju je škola obavijestila i policiju i CZSS, koji kroz mjere obiteljsko-pravne zaštite pomaže djetetu i roditeljima.

Upravo zbog široko prihvaćenog stajališta da je „discipliniranje“ djece fizičkim kažnjavanjem opravdano, nužan je veći angažman na podizanju javne svijesti o štetnosti tjelesnog kažnjavanja djece. Ured je zaprimio i prijave štićenika odgojnog zavoda o fizičkom kažnjavanju od strane pravosudne policije, a o čemu izvještavamo u poglavlju o nasilju u ustanovama.

2.1.5.1.1 Zanemarivanje

Zaprimili smo 58 prijava koje se odnose na zanemarivanje brige o djeci u obitelji, kojima je obuhvaćeno 103 djece. Od toga se sedam prijava odnosi na zanemarivanje skrbi o zdravlju, pet o školovanju, 14 o odgoju, 24 prijave odnose se na višestruko zanemarivanje skrbi o djeci u obitelji te osam na ostale oblike zanemarivanja. Najveći broj prijava radi zanemarivanja djece uputile su nam institucije (škole i učenički domovi), očevi, bake, majke i ostali. Ured je samoinicijativno postupao u dva predmeta.

Najveći broj prijava odnosi se na višestruko zanemarivanje u obitelji koje se ogleda u neadekvatnim stambenim uvjetima te nepoticajnim i rizičnim obiteljskim prilikama, dopuštanju konzumiranja alkohola i droge, neograničenim noćnim izlascima, zanemarivanju skrbi o higijeni, prehrani, zdravlju i školovanju djeteta. Za neke je prijave naknadno utvrđeno da su neutemeljene, podnesene zbog teško narušenih odnosa sa širom obitelji, a neke su pokušaj manipulacije roditelja, koji tako žele potaknuti donošenje nove

odluke o tome s kime će dijete nastaviti živjeti nakon razvoda roditelja. Neke su prijave rezultat pretjerane brige za unuke te podcjenjivanja roditeljske skrbi i odgojnih postupaka.

U predmetima koji se odnose na zanemarivanje skrbi o odgoju i školovanju bitno je naglasiti da su gotovo svi slučajevi prijavljeni od škola i učeničkih domova te je kroz prijave vidljiva senzibiliziranost odgojno-obrazovnih djelatnika za ovaj problem. U velikom broju slučajeva djelatnici škola izražavaju nezadovoljstvo zbog nepostupanja CZSS-a, zbog neučinkovitosti mjere nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi te zbog odustajanja voditelja mjere nadzora u slučajevima kada izrečena mjera nije brzo dovela do pozitivne promjene u obitelji. No, obaviješteni smo i o slučaju u kojem je pravovremenom suradnjom svih stručnjaka (stručni tim škole, CZSS, Ured državne uprave, liječnik spec. školske medicine) i roditelja djetetu pružena primjerena pomoć te je realiziran odgovarajući oblik daljnjeg školovanja.

O složenosti obiteljsko-pravne problematike, dilemama s kojima se susreću djelatnici centara za socijalnu skrb, ali i o potrebi unapređenja sustava u odnosu na kvalitetu rada s korisnicima, donošenju bržih i kvalitetnijih rješenja u odnosu na skrb o djeci i zaštitu njihovih najboljih interesa, govori i slučaj koji pratimo. Primili smo obavijest o ugroženosti dobrobiti djece u jednoj obitelji, primarno djevojčice s teškoćama u razvoju. Iako nije bilo razvidno u kakvom je odnosu stranka koja nam se obratila s obitelji u kojoj prijavljuje zanemarivanje djece i od kuda ima sva saznanja, navodila je ozbiljno zanemarivanje skrbi o zdravstvenom stanju djeteta, kao i zanemarivanje roditeljskih dužnosti u odnosu na obrazovanje drugog djeteta. Izjavljena je i sumnja na izloženost nasilju u obitelji. Ured je tražio izvješće nadležnog Centra za socijalnu skrb, a naknadno i drugih relevantnih institucija. Iako je povijest odnosa u obitelji komplicirana i u nekim je prijašnjim situacijama bila i za djecu ugrožavajuća, sva dostavljena izvješća (CZSS, škole, zdravstvenih ustanova), iako nisu govorila o visokoj kvaliteti obavljanja roditeljskih dužnosti i obveza, i ukazivala su na potrebu promjene obrazaca ponašanja roditelja, u sadašnjim okolnostima nisu utvrdila postojanje potrebe za izdvajanjem djece iz obitelji radi zanemarivanja i/ili izloženosti nasilju. Međutim, paralelno se odvijao drugi postupak u kojemu je Europskom sudu za ljudska prava, putem odvjetnice, podnesen zahtjev od strane dvoje djece iz obitelji, u kojem se navodi „kako im je povrijeđeno pravo na zabranu zlostavljanja, pravo na privatni i obiteljski život te pravo na zabranu diskriminacije (čl. 3., 8. i 14. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda)“. Sud je odlučio da će predmet voditi po redovitoj proceduri. Ured pravobraniteljice za djecu i nadalje prati slučaj, a periodično od nadležnih institucija traži izvješća o djeci i odnosima unutar obitelji.

Iz izvješća institucija koja je Ured zaprimio tijekom 2011., koja se odnose na predmete zanemarivanja skrbi o djeci u obitelji, vidljivo je da CZSS-i u slučajevima utvrđenog zanemarivanja skrbi o djetetu nisu skloni izricati mjeru oduzimanja prava roditeljima da žive s djetetom i da ga odgajaju, već uglavnom izriču mjeru upozorenja roditeljima na učinjene propuste u skrbi i odgoju te mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi. Samo je u jednom slučaju protiv roditelja podnesena kaznena prijava. Slaba učinkovitost mjere nadzora, nedovoljan broj vršitelja mjere, nemotiviranost voditelja nadzora zbog nedostatne novčane naknade te složenost slučajeva, rezultiraju dugotrajnom izloženošću djece neadekvatnim odgojnim postupcima roditelja.

2.1.5.1.2 Djeca zatečena u nedopuštenim noćnim izlascima

U prošlogodišnjim smo izvješćima ukazivali na problematiku nedopuštenih noćnih izlazaka djece mlađe od 16 godina. I dalje smo svjedoci da djeca u vremenu od 23 do pet sati lutaju ulicama, opijaju se po parkovima te nažalost često postaju žrtvama ili izvršiteljima nasilničkog ponašanja. Na problem noćnih izlazaka djece mlađe od 16 godina ukazuju nam stranke posebno za vrijeme ljeta, što je tada povezano i s konzumacijom alkoholnih pića u ugostiteljskim objektima.

Ured je i ove godine od MUP-a zatražio podatke o broju djece zatečene u nedopuštenim noćnim izlascima na području grada Zagreba kao i u drugim županijama za period od 1. siječnja do 31. prosinca 2011., koje do trenutka pisanja ovog izvješća nismo primili. No, dobili smo podatke koji se odnose na cijelu Hrvatsku, iz kojih je vidljivo je da je policija postupala prema 3010 djece, a to je za 21,6% manje u odnosu na prethodnu godinu. Najčešći razlog izbivanja djece iz domova u vremenu od 23 do pet sati, su neposlušnost roditelju u 1433 slučaja, dok je 1430 bilo izvan kuće uz suglasnost roditelja. Od navedenog ukupnog broja

djece, 239 ih je već ranije bilo u raznim postupcima pred policijom (bjegovi, udaljenja, prekršaji, kaznena djela i drugo). Osobito zabrinjava da je među djecom zatečenom u nedopuštenim noćnim izlascima bilo 312 djece mlađe od 14 godina.

Ured je zatražio podatke od Zavoda za socijalnu skrb grada Zagreba o postupanju područnih ureda u odnosu na djecu zatečenu u nedozvoljenim noćnim izlascima.

Iz podataka 11 područnih centara za socijalnu skrb grada Zagreba vidljivo je da se postupalo prema 449 djece, što je 11,5% manje nego u prethodnoj godini. Među njima je bilo 163 djevojčice i 286 dječaka, 303 djece živi u potpunim obiteljima, 130 djece živi samo s jednim roditeljem, dok za 16 djece podaci nisu poznati, jer se roditelji ni djeca nisu odazvali pozivu CZSS-a. Najveći je broj postupanja, isto kao i 2010., imao Područni CZSS Novi Zagreb. Budući da policija ne sankcionira navedeno ponašanje djece, policijski se posao svodi na obavijesni razgovor s djetetom i roditeljima, kojim im se skreće pozornost na odredbe Obiteljskog zakona o zabrani noćnih izlazaka te se obavještava CZSS, koji u okviru svojih ovlasti može izricati mjere obiteljsko-pravne zaštite.

Zavod za socijalnu skrb u Gradu Zagrebu	Broj djece u 2010.	Broj djece u 2011.
Područni Centar za socijalnu skrb Črnomerec	37	29
Područni Centar za socijalnu skrb Trnje	12	29
Područni Centar za socijalnu skrb Trešnjevka	72	68
Područni Centar za socijalnu skrb Sesvete	38	38
Područni Centar za socijalnu skrb Gornji Grad-Medveščak	24	17
Područni Centar za socijalnu skrb Dubrava	56	58
Područni Centar za socijalnu skrb Novi Zagreb	122	105
Područni Centar za socijalnu skrb Donji Grad	8	17
Područni Centar za socijalnu skrb Maksimir	54	36
Područni Centar za socijalnu skrb Susedgrad	63	34
Područni Centar za socijalnu skrb Peščenica	21	18
UKUPNO	507	449

Prema prikupljenim podacima vidljivo je da su područni CZSS-i, nakon razgovora s djetetom i roditeljima, u 341 slučaju upozorili roditelje na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta, obavili 296 savjetodavnih razgovora te u 15 slučajeva odredili mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi. Od ukupnog broja zatečene djece, 79 je već otprije bilo u tretmanu CZSS-a, te je u daljnjem postupanju centara osmero djece izdvojeno iz obitelji, osmero ih je uključeno u psihoterapijski tretman, a četvero u program Obiteljskog centra Zagreb. Navedena postupanja pokazuju da je problem noćnih izlazaka djece prepoznat kao problem zajednice te da postupanja CZSS-a predstavljaju ujedno i preventivne akcije.

Iako iskazani brojevi ne prikazuju realno stanje u vezi s nedopuštenim noćnim izlascima, jer vjerujemo da je broj djece koja noći provode izvan svojih domova bitno veći, ohrabruje činjenica da nadležne institucije prepoznaju važnost postupanja u ovakvim situacijama u cilju zaštite dobrobiti djece.

2.1.5.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama

Ured je u 2011. godini postupao u 60 slučajeva pojedinačnih povreda prava djece na zaštitu od svakog oblika nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama. Djeca su bila izložena nasilju kako od strane svojih vršnjaka tako i od strane odraslih zaposlenih u odgojno-obrazovnim ustanovama, a u dva slučaja, djeca su

bila nasilna prema svojim učiteljima. Oblici nasilnih ponašanja bili su raznovrsni i složeni s brojnim posljedicama po psihofizički razvoj djeteta, obilježeni sukobima roditelja i odgojno-obrazovnih radnika. Nasilje se iz odgojno-obrazovne ustanove nerijetko nastavljalno izvan i oko škole, na školskom igralištu, ulici, ali i putem mobitela i interneta. U odnosu na 2010. godinu broj zaprimljenih prijava smanjen je za 27,7%.

„Taj osjećaj nemoći ubija, taj nemir koji ti ne da spavati... kao da te netko drži zatvorenog u kutiji u kojoj se ne možeš okrenuti nego jedva malo pomaknuti. U trenutku imaš toliko bijesa u sebi da bi srušio i školu i grad i sve oko sebe samo da zaštitiš svoje dijete, a onda sljedeći trenutak tražiš neko razumnije rješenje, pa razmišljaš o tome da ga makar premjestiš u drugu školu ili da daš prijedlog na sastanku da tu malu izbace iz škole...pa kad ode negdje drugdje biti će tuđi problem, a ne više naš.“

Iz pisma jednog roditelja pravobraniteljici

Najveći broj prijava bio je iz Grada Zagreba, potom iz Osječko-baranjske i Primorsko-goranske županije. Nasilje su u 39 slučajeva prijavili roditelji, u pet institucije (škole i vrtići), a samo u dva slučaja prijave su podnijela osobno djeca.

Prema pojedinačnim prijavama Uredu, neki od oblika nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama doživjelo je ukupno 140 djece i to najviše u dobi od sedam do 14 godina. Uz pisane prijave povreda pojedinačnih prava djece, bilo je i telefonskih prijava i upita o nasilju među djecom i nad djecom (88) te je ukupni broj djece obuhvaćene nasiljem bio znatno veći.

U najvećem broju slučajeva (46) radilo se o višestrukim oblicima nasilja, deset slučajeva odnosilo se na fizičko, a po dva na psihičko i seksualno nasilje.

	Nasilje među djecom	Nasilje odraslih nad djecom	Nasilno ponašanje djece prema odraslima	UKUPNO
Dječji vrtići	15	3		18
Škole	33	7	2	42
UKUPNO	48	10	2	60

„Učiteljica je u komi, na informacijama plače jer u svom radnom vijeku nije imala takav slučaj i ne zna što da napravi, kaže da je nemoćna, psiholog je uključen od početka, ali nema nikakvih pomaka, navodno je stvar još i gora sada nego u prvom razredu....“

Iz pisma jednog roditelja pravobraniteljici

Nasilje među djecom - U jednoj skupini prijava obraćali su nam se, u pravilu, roditelji tražeći informacije o zaštiti djece. Roditelje smo u takvim situacijama informirali o mogućnostima zaštite djece i Pravilniku o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima te ih upućivali na nadležna tijela. S obzirom na brojnost upita roditelja i potrebu kontinuiranog osvješćivanja o problemu nasilja među djecom, MZOŠ-u smo u rujnu 2011. ponovno preporučili da na početku školske godine 2011./2012., upozore škole o potrebi upoznavanja roditelja na roditeljskim sastancima o pravima i obvezama iz *Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*, što je MZOŠ i učinio.

Obraćali su nam se i roditelji koji su prethodno iscrpili sve mogućnosti traženja zaštite prava svoje djece kod nadležnih institucija. Iz takvih prijava često se uočavala ogorčenost, nemoć, bijes, sukob s predstavnicima škola te namjera rješavanja problema neprimjerenim načinima i objavom slučaja u medijima. Roditelji djece žrtava nasilja prijavljivali su predstavnike škola nezadovoljni tretmanom njihove djece u odnosu na djecu počinitelje nasilja. Prigovarali su kako zajedno s djetetom koje je pretrpjelo nasilje moraju obilaziti stručnu službu škole, policiju, centar za socijalnu skrb, obiteljski centar i prepričavati događaj po nekoliko puta, dok su djeca počinitelji i njihovi roditelji pošteđeni takvog

postupanja. U takvim situacijama tražili smo izvješća i upućivali preporuke nadležnim tijelima i koordinirali njihove međusobne aktivnosti.

Obraćale su nam se i same škole, u nekim za njih naizgled nerješivim situacijama nasilja. Izražavale su nemoć u rješavanju problema i ukazivale na sve poduzete mjere u okviru njihovih ovlasti, ali bez uspjeha u rješavanju konkretnog problema nasilja među djecom. U takvim situacijama koordinirali smo centre za socijalnu skrb, roditelje, škole, Agenciju za odgoj i obrazovanje i urede državne uprave u županiji kako bi se riješio problem u najboljem interesu djeteta.

Najzahtjevnije prijave odnosile su se na situacije nasilja od strane djece s teškoćama u razvoju. U nižim razredima u pravilu se radilo o djeci s dijagnosticiranim ADHD sindromom, a u višim razredima osnovne škole o djeci s problemima u ponašanju. Djeca su svojim nekontroliranim i neprimjerenim ponašanjima svakodnevno dovodila u opasnost sebe, drugu djecu, učitelje i imovinu. Takve situacije su nam istovremeno prijavljivale i škole i roditelji. U pravilu su ovakvi slučajevi u školi završavali prebacivanjem odgovornosti te sukobom škole i roditelja. Roditelji djece žrtava nezadovoljni postupanjem škole, žalili su se da postupanje po prijavi uglavnom završi na razgovoru djeteta počinitelja u uredu pedagoga, a da se ništa konkretno ne poduzima i da se nasilje nastavlja. Roditelji djeteta počinitelja izražavali su svoju nemoć i ukazivali na sve što su poduzeli da bi utjecali na djetetovo ponašanje. Ovim je slučajevima bilo zajedničko nepravovremeno prepoznavanje problema i određivanje primjerenog oblika školovanja, nedostatan angažman svih institucija te manjak koordinirane i kontinuirane podrške stručnjaka u pomoći djetetu.

Ovu godinu posebno su obilježile prijave u kojima se problem nasilja nad djecom i među djecom pokušavalo riješiti **premještanjem** djeteta koje je bilo žrtva nasilja u drugi razred, a češće i u drugu školu. Djeci je tako izgledalo kao da su ona kažnjena i protjerana zbog nasilja koje im se dogodilo, dok je djecu počinitelje ostanak u istoj sredini ohrabrio u daljnjem činjenju nasilja. Jednima i drugima poslana je poruka da su odrasli nemoćni riješiti problem. Premještaj djeteta koje trpi nasilje u drugu školu nema stručno-pedagoško ni psihološko utemeljenje i najčešće nije u najboljem interesu djeteta. Stoga zabrinjavaju upute i savjeti stručnih suradnika i ravnatelja, koji su u brojnim prijavama otvoreno priznali nemoć time što su ili sami savjetovali roditeljima da premjeste djecu žrtve nasilja u drugu školu ili je premještaj obavljen na inzistiranje roditelja djece žrtava, koji su zaprijetili da dijete u suprotnom neće slati u školu.

„Moj sin se spornog dana nije obratio za pomoć osoblju škole iz razloga što je već prethodno imao negativnih iskustava na način da se ništa ne rješava konkretno, već sve ostaje na razgovoru u uredu pedagoginje“

Iz pisma jednog roditelja pravobraniteljici

Nasilje odraslih nad djecom - Deset prijava nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama odnosilo se na nasilje odraslih nad djecom. Najčešće se radilo o prijavama verbalnog i psihičkog nasilja nad djecom (prijetnje, nazivanje djece pogrđnim imenima, ponižavanje, zastrašivanje, udaljavanje učenika sa sata, upućivanje seksualnih aluzija djevojčicama). Bilo je i prijava koje su se odnosile na fizičko nasilje (čupanje djece za kosu, povlačenje za uho), dovođenje djeteta u izrazito ponižavajući položaj pa i na poticanje nasilja među djecom. Jedna je učiteljica prvog razreda, nakon što joj je učenik pokazao srednji prst, upitala dijete zna li što to znači te potom nagovarala druge učenike da mu skinu hlače, od čega se on ipak uspio obraniti.

Ovakva neprimjereni i nasilna ponašanja odraslih prema djeci najčešće su se događala pri vrednovanju i pokušaju „discipliniranja“ učenika. U takvim situacijama tražili smo intervenciju Agencije za odgoj i obrazovanje te prosvjetne inspekcije. Prijave u pravilu završe stručno-pedagoškim i inspekcijskim nadzorom i određivanjem mjera koje škola treba provesti, međutim često uočavamo raskorak između zadanih mjera i njihovog stvarnog izvršenja. Odrasli najčešće ne snose posljedice za svoje ponašanje, djeca doživljavaju neugodnosti zbog prijave nasilja nadležnim službama te bivaju obeshrabrena u daljnjem prijavljivanju nasilja. Škole, zbog nepostojanja pravne podrške (i bojazni od gubitka radnog

spora), nisu spremne sankcionirati utvrđeno nasilno i neprimjereno ponašanje svojih radnika prema djeci. Potvrđuje to i primjer da je nakon našeg inzistiranja, upućivanja preporuka i traženja izvješća nadležnih prosvjetnih službi te pokretanja kaznenog postupka, tek nakon tri godine učiteljica udaljena s radnog mjesta.

Nasilno ponašanje djece prema odraslima - Učitelji i nastavnici ponekad su žrtve verbalnog ili fizičkog nasilja djece. U ovoj godini primili smo dvije prijave nasilnog ponašanja djece prema odraslima. U jednom slučaju nastavnik je ozlijeđen kad je pokušao zaustaviti tučnjavu među učenicima te je dobio udarce po tijelu. Od CZSS smo obaviješteni da je u vezi s time protiv četvero učenika pokrenut kazneni postupak zbog kaznenih djela prijetnje i nasilničkog ponašanja.

Unatoč smanjenom broju prijava nasilja među djecom primljenih u Uredu, sadržaj prijava i podaci MZOŠ-a upućuju na to da je nasilje još uvijek veliki problem u školama, a njegovo sprečavanje izuzetno zahtjevan dio posla svih dionika u obrazovanju.

Prema podacima MZOŠ-a u školskoj godini 2010./2011. zabilježeno je ukupno 1583 slučaja nasilja. Od toga se 1045 slučajeva odnosilo na osnovnu, a 538 na srednju školu. Sveukupno je bilo 2355 nasilnih događaja u koje su, uz nasilna ponašanja, uvrštene krađe, razbojništva, oštećenje tuđih stvari, zlouporaba opojnih droga, neovlašteno posjedovanje sredstava za ozljeđivanje, oštećenje školske imovine, narušavanje javnog reda i mira te spaljivanje i otuđivanje školskih dnevnika. Prema mjestu događaja, 560 slučajeva nasilja dogodio se u učionici, a 1023 slučaj izvan učionice, u ostalim unutarnjim prostorima škole, dvorištu i ulici. Škole su u slučajevima nasilja u školskoj godini 2010./2011. izrekle 1176 represivnih pedagoških mjera, a u 1420 slučajeva nasilja zatražena je intervencija nadležnih službi izvan škole. Posljedice nasilja po samu djecu su najčešće bile tjelesne povrede: slomljena nosna kost, lakša ozljeda kralježnice, tragovi prstiju na vratu, šivanje manje rane na glavi, izbijen zub, masnice, fizička bol, ogrebotina i sl.; te psihičke posljedice: trauma, stres, strah, emocionalna povrijeđenost. I kod učitelja su situacije nasilja izazvale zabrinutost i strah, stres, gubitak autoriteta, osjećaj gubitka kontrole nad nastavnim procesom i razrednom klimom, nemoć, emotivnu povrijeđenost, što se neminovno odražavalo na kvalitetu njihovog rada, a time i zaštitu prava i najboljih interesa djece.

Stručna pomoć i prevencija - Gotovo u svim slučajevima nasilja koji eskaliraju i uzrokuju teže tjelesne povrede, bilo da se radilo o nasilju među djecom ili o nasilju prema odraslim osobama, nisu na vrijeme prepoznati problemi djece. Ističemo da je učitelje i stručne suradnike potrebno dodatno senzibilizirati, educirati i podržavati u području sprečavanja nasilja, kako bi oni mogli odgovarajućim pedagoškim postupcima i preventivnim mjerama utjecati na dijete te širiti znanja na roditelje i druge koji sudjeluju u odgoju djeteta. Uspostavljanjem kvalitetnih odnosa i individualnim pristupom svakom djetetu stvara se podržavajuća klima u školi koja u bitnome može utjecati na smanjenje nasilja.

Sve izraženija je potreba djece žrtava i počinitelja nasilja za stručnom pomoći stručnih suradnika. Poseban problem je izražen u manjim sredinama u kojima škola, a ni ustanove iz drugih resora nisu kadrovski opremljene stručnim suradnicima. U školama s manjim brojem učenika u pravilu je zaposlen jedan stručni suradnik na pola radnog vremena. Do sada smo isticali i predlagali MZOŠ-u organiziranje posebnih mobilnih timova stručnjaka za ovakve situacije (koje nisu tipične krizne intervencije) kako bi pružili superviziju i pomoć djelatnicima škole u kompleksnim slučajevima nasilja koji, zbog neekipiranosti stručne službe, nadilaze okvire unutar kojih odgojno-obrazovne ustanove mogu same riješiti problem. Nedovoljan broj stručnjaka u školi upućuje na potrebu otvaranja škole prema zajednici i traženje pomoći od stručnjaka unutar zajednice: školskih liječnika, obiteljskih centara, civilnog sektora i drugih. Brojni su se programi prevencije nasilja u praksi pokazali učinkovitima, stoga je nužno poticati razmjenu primjera dobre prakse i koristiti te vrijedne resurse. Jedan od programa, čija je učinkovitost dokazana, koji se još provodi u velikom broju škola, je i UNICEF-ov program *Stop nasilju među djecom*.

Škole i dalje umanjuju važnost suradnje s roditeljima i djecom na prevenciji nasilja. Uočeno je nesnalaženje djelatnika škole kad je riječ o uključivanju djece u prevenciju i zaustavljanje nasilja. Vijeća učenika postoje uglavnom formalno, a učeničke grupe podrške su izolirani primjeri u pojedinim školama. Istraživanja pokazuju da, u cjelini, učenici prihvaćaju odgovornost za pokušaj zaustavljanja nasilja u školi

pa je važno pružiti im priliku da ostvare svoje pravo na sudjelovanje i usmjere svoje snage na rješavanje problema nasilja zajedno s ostalim dionicima odgoja i obrazovanja

Lokacije i okolnosti u kojima se nasilje događa ukazuju na važnost prisustva odraslih osoba u prostorima škole u sprečavanju nasilja. Nasilje se uglavnom događa u učionici kad učitelja nema i izvan učionice za vrijeme odmora, prije i poslije nastave i na putu do kuće. Broj učitelja koji se nalaze među učenicima za vrijeme odmora značajno je povezan sa smanjenjem učestalosti zlostavljanja. Nužno je više pažnje posvetiti osiguravanju prostornih uvjeta (učiniti prostor preglednim, osvijetliti ga, upotpuniti prostor i dječja igrališta poticajnim sadržajima za djecu, pojačati prisutnost odraslih osoba među djecom) u odgojno-obrazovnim ustanovama kao jednom od činitelja zaštite djece od nasilja.

Problem je i neujednačena provedba postojeće regulative te nedostatak provedbenih propisa. Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom često se primjenjuje površno i nepotpuno pa nedostaje multidisciplinarni pristup u rješavanju problema te pružanju pomoći i žrtvama i počiniteljima nasilja. Komunikacija, razmjena informacija i zajednička podrška škole, socijalne skrbi i, prema potrebi, policije i školskih liječnika uglavnom je nedostatna ili izostaje. Još nisu doneseni *Pravilnik o načinu postupanja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima* i *Program, postupak i način stjecanja, izdavanja i obnavljanja licencije za rad učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja te njihova prava i dužnosti*, koje je trebao propisati ministar.

Odgojno-obrazovne ustanove, u kojima bi se dijete trebalo osjećati zaštićeno i sigurno, nerijetko su poprište nasilnog ponašanja i sukoba. Nedvojbeno je da slučajevi nasilja ugrožavaju i odgojno-obrazovni proces i pravo djeteta na život bez nasilja. Potrebno je zato osigurati dobru i jasnu pravnu regulativu, uz opći stav škole, roditelja i zajednice da je nasilno ponašanje neprihvatljivo te da je nužno primjereno i pravodobno sankcioniranje nasilnog ponašanja, uz suradnju svih ključnih dionika odgoja i obrazovanja.

2.1.5.3 Nasilje u drugim ustanovama

U ovom poglavlju govorimo o prijavama nasilja u domovima socijalne skrbi, odgojnom zavodu, bolnici, na sudu i u crkvi.

Nasilje u ustanovama institucionalnog smještaja i tretmana djece - U 2011. godini Ured je postupao u dva slučaja vršnjačkog nasilja u domovima socijalne skrbi, od kojih se jedan odnosi seksualno, a drugi na fizičko nasilje. O slučajevima su nas izvijestili djelatnici iz doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te iz doma za djecu s poremećajima u ponašanju. U slučaju seksualnog nasilja djelatnici su nas izvijestili o sporom i neučinkovitom postupanju i zbrinjavanju počinitelja od strane institucija te njihovoj nemogućnosti da zaštite dijete žrtvu u toj situaciji. U prijavi fizičkog nasilja obaviješteni smo o teškoj slici poremećaja u ponašanju u kombinaciji s psihičkim teškoćama, kod djevojčice koja se ponaša nasilno prema drugim štićenicima. Postupali smo i u predmetima nasilnog ponašanja djece korisnika ovih domova na drugim mjestima (škola, ulica, susjedstvo), o čemu govorimo u drugim dijelovima poglavlja o nasilju. Detaljnije o zaštiti djece s problemima u ponašanju smještenoj u odgojne ustanove govorimo u zasebnom poglavlju.

Obratila su nam se pismenim putem i dva štićenika odgojnog zavoda s prijavom vršnjačkog nasilja i nasilja od strane pravosudne policije. Odgojni zavod nam je odgovorio da štićenici nisu formalno prijavili vršnjačko nasilje te su naveli da je riječ o djeci sklonoj manipulativnom ponašanju koja često svojim ponašanjem provociraju nasilje drugih, a zatim se pritužuju. Pri tome su nas izvijestili o mjerama koje poduzimaju u prevenciji nasilja u ustanovi. Nasilno postupanje pravosudne policije nije utvrđeno, no prilikom obilaska odgojnog zavoda doznali smo da je ranije utvrđeno određeno neprihvatljivo ponašanje pravosudne policije prema djeci, zbog čega su bili pokrenuti stegovni postupci. Također se putem edukacija djelatnika pravosudne policije kontinuirano unapređuje njihovo znanje i senzibiliziranost za rad s ovom populacijom. Prilikom obilaska odgojnih zavoda doznali smo i da je vršnjačko nasilje često usmjereno prema djeci romske nacionalnosti.

Nasilje u ustanovama za institucionalni smještaj i tretman djece i dalje ostaje nevidljivo te u nekim pojavnim oblicima nedovoljno prepoznato. Nešto češće se prijavljuje nasilje u kaznenim ustanovama od onog u ustanovama socijalne skrbi, što povezujemo s jasnijom strukturom, pravilima i unaprijed poznatim posljedicama za nasilno ponašanje. Stupanjem na snagu provedbenih propisa o izvršenju odgojnih mjera, koji unose veću strukturiranost, posebice u rad odgojnih ustanova, otvara se mogućnost dosljednijeg postupanja i u odgojnim domovima. Nužnost sustavnog pristupa ovom problemu uvjetuje i činjenica da žrtve i počinitelji nasilja često izmjenjuju uloge. To ukazuje i na prihvatljivost nasilnog obrasca ponašanja od strane samih štíćenika, koji često i u razgovoru s nama, prilikom obilazaka, o nasilju govore kao o svakodnevnoj pojavi koju nije moguće izbjeći. I kod velikog broja stručnjaka, nasilje u institucionalnom tretmanu djece još uvijek se percipira kao normalna posljedica odrastanja i međusobne interakcije djece s poremećajima u ponašanju. Takav stav onemogućava izgradnju nenasilnog ozračja u ustanovi, koje je nužno za definiranje jasnih pravila i posljedica za nasilno ponašanje. Od odgojnog osoblja bi se trebalo tražiti ujednačeno postupanje, kako bi djeca percipirala neprihvatljivost nasilnog ponašanja. To znači da na nasilje moraju reagirati svi odgajatelji s jednakim posljedicama i da se nasilje ne smije „zataškavati“. Novija istraživanja u nas upućuju na to da strategija suzbijanja vršnjačkog nasilja u institucionalnom tretmanu mladih treba biti sveobuhvatna i ciljati na tri razine: na ustanovu kao cjelinu, odgojnu skupinu i samu djecu.

Nasilno ponašanje djece prema djelatnicima domova socijalne skrbi, o kojem također imamo saznanja, nasilje je koje se često prešućuje. Ono se rjeđe prijavljuje, a djeca uglavnom ne doživljavaju posljedice. Većina djelatnika drži da nema učinkovitih mehanizama za njihovu zaštitu, osim u ekstremnim slučajevima, kada nasilje ima i elemente kaznenog djela. Osim što se tako stvara nepovoljno radno ozračje za djelatnike, opterećeno apatijom i nemotiviranošću, nepoduzimanje mjera protiv takvog nasilja štetno je i za dijete. Naime, suočavanje s posljedicama vlastitog neprihvatljivog ponašanja nužno je za socijalno učenje i ima svoju odgojnu svrhu. U odgojnim zavodima situacija je nešto bolja, jer djelatnici u sustavu pravosuđa imaju veće ovlasti te su za napad na njih predviđene jasne posljedice i sankcije.

Prilikom obilaska domova socijalne skrbi i odgojnih zavoda doznajemo o raznim preventivnim programima koji se provode na razini ustanova, no naš je dojam da oni djeluju fragmentirano i da nisu uklopljeni u opći cilj. Stoga je nužno rezultate znanstvenih istraživanja i predložene strategije primijeniti u svakodnevnom radu s ovom populacijom.

Nasilje na drugim mjestima - Uredu se obratila majka dječaka koji je bio žrtva vršnjačkog nasilja. Dječak se zajedno s roditeljima odazvao pozivu suca za mladež, kao svjedok oštećenik u kaznenom postupku. No, čekajući raspravu na hodniku suda doživio je prijetnje i neprimjereno obraćanje od strane počinitelja kaznenog djela. Roditelji su bili ogorčeni propustom institucija u preveniranju i zaštiti djeteta od daljeg nasilja.

Sa zabrinjavajućim navodima o neprimjerenom medicinskom tretmanu i zlostavljanju u bolnici, Uredu se obratila majka jedanaestogodišnjeg djeteta s teškoćama u razvoju. Navela je saznanje o dugotrajnom i po njenoj ocjeni nepotrebnom vezivanju djeteta u bolnici te da je dijete plavo po licu od šamaranja osoblja. Navela je i da zbog težine i kombinacije teškoća u razvoju nema primjerene ustanove za dijete te da se ona u toj situaciji osjeća bespomoćno i napušteno. Pismo istog sadržaja majka je uputila na više adresa. Ured je o ovim navodima izvjestio MUP i inspekciju MZSS-a tražeći utvrđivanje činjenica i poduzimanje mjera iz njihove nadležnosti. U vrijeme pisanja izvješća zatražene obavijesti još nismo dobili.

U 2011. postupali smo u dva predmeta nasilja svećenika prema djeci u crkvi, te smo poduzeli i jednu opću inicijativu. Anonimna prijava jedne majke odnosila se na fizičko kažnjavanje djece od strane svećenika koji drži župni i školski vjeronauk. Djecu je zbog neposluha navodno udarao po glavi teškim *fasciklom* i po tijelu drvenim štapom te ih je tjerao da kleče na betonu. Prema prijavi, više roditelja je pokušalo razgovarati s njim o ovim postupcima, no bez uspjeha. Ured je nadležnoj nadbiskupiji preporučio preispitivanje navoda i poduzimanje mjera za zaštitu djece. U izvješću nadbiskupije navedene su drugačije utvrđene okolnosti, nadležni župnik je u razgovoru s roditeljima djece koja pohađaju vjeronauk kod navedenog svećenika utvrdio da roditelji negiraju nasilne metode vjeroučitelja. Priloženo je i pismo

anonimne prijaviteljice u kojem se majka ispričava zbog „nestašnog“ ponašanja svog djeteta i zaključuje da je došlo do preuveličavanja situacije od strane djece.

U drugom predmetu postupali smo temeljem anonimne prijave roditelja iz jedne župe koja ukazuje na to da je župnik, ujedno i vjeroučitelj u školi, imao spolne odnose s djevojčicama, slao im na tisuće lascivnih SMS i MMS poruka, uključujući i fotografije svojeg spolovila, tajno se sastajao s njima, kupovao im darove, a navodno je i u vezi sa srednjoškolkom. Roditelji su, navodno, prije dvije godine na takvo ponašanje župnika upozorili crkvene vlasti, koje nisu ništa poduzele. Zbog sumnje na počinjenje kaznenog djela izvijestili smo policiju i nadležnu biskupiju, zatraživši poduzimanje mjera za zaštitu djece.

Policija je utvrdila istinitost navoda, no nisu utvrdili elemente kaznenog djela budući da su djevojčice dobrovoljno pristale na odnos, a bile su starije od 14 godina. Nezadovoljni takvim odgovorom zatražili smo utvrđivanje eventualnog postojanja kaznenog djela spolnog odnošaja zloupotrebom položaja te smo obaviješteni da je pokrenut kazneni postupak za ovo kazneno djelo. Biskup u čijoj nadležnosti je rad ovog župnika izvijestio nas je da je svećenik premješten u samostan.

Povodom novinskih napisa o tome da crkvene institucije provode „istragu“ u slučajevima prijave seksualnog nasilja nad djetetom radi utvrđivanja odgovornosti svećenika u cilju eventualne primjene kazne propisane kanonskim pravom (opomena, ukor, suspenzija od obavljanje svećeničke službe do gubitka kleričkog staleža), a zabrinuti za položaj djeteta žrtve u tom „istražnom postupku“ obratili smo se predsjedniku Hrvatske biskupske konferencije. Zamolili smo da nas izvijesti o načinu i uvjetima obavljanja razgovora sa zlostavljanim djetetom, edukaciji osoba koje taj razgovor s djetetom obavljaju te obvezama Crkve na suradnju s civilnim vlastima. Podsjetili smo kako postupanje prema djetetu treba biti posebno obzirno te zahtijeva stručni pristup posebno educiranih stručnjaka kako bi se spriječilo da dijete zbog pritiska odraslih promijeni svoj iskaz te da se izbjegnju pogreške koje mogu utjecati na djetetov iskaz pred relevantnim tijelima civilne vlasti, kao i sekundarna viktimizacija djeteta. U odgovoru koji smo primili navodi se da Crkva postupa prema Zakoniku kanonskog prava, da se u slučaju izravne prijave nasilja nad djetetom razgovor vodi s djetetovim roditeljima i osumnjičenim počiniteljem i da pri crkvenom sudu postoje kompetentni stručnjaci, no da prijave uglavnom podnose odrasle osobe koje su kao djeca bile žrtve spolnog zlostavljanja. HBK nas je izvijestila da noviji crkveni dokumenti određuju nužnost suradnje s civilnim vlastima u slučajevima spolnog zlostavljanja djece sukladno zakonodavstvu pojedine zemlje, napose kada to zakonodavstvo propisuje da se takvi slučajevi moraju prijaviti civilnoj vlasti.

Nesporno je da Obiteljski zakon RH propisuje obvezu svake osobe da obavijesti centar za socijalnu skrb o spolnoj zloporabi ili drugom obliku tjelesnog ili duševnog nasilja nad djetetom pa se ta obveza odnosi i na pripadnike Crkve. Međutim, kazneno zakonodavstvo od kaznene odgovornosti za neprijavlivanje počinjenja kaznenog djela oslobađa službene i odgovorne osobe, kada su u one u posebnom odnosu prema počinitelju, primjerice ukoliko je riječ o vjerskom ispovjedniku. Stoga smo u postupku donošenja novog Kaznenog zakona inzistirali na drugačijem uređenju. Predložili smo da se oslobađanje od odgovornosti određenog kruga službenih ili odgovornih osoba za neprijavlivanje kaznenog djela, ne smije odnositi na situacije kad je kazneno djelo počinjeno na štetu djeteta. Istaknuli smo da interesi djeteta moraju biti pretežniji od svih drugih interesnih sfera sukladno čl. 3. Konvencije o pravima djeteta. Naš prijedlog je usvojen i ugrađen u zakonski tekst koji će se početi primjenjivati početkom 2013. godine te vjerujemo da su na taj način uklonjene sve eventualne dvojbe o odgovornosti pojedinih osoba za prikriivanje počinjenja kaznenog djela na štetu djeteta. Budući da se kao specifični problem pokazao i nastup zastare za vođenje kaznenog postupka za pojedina kaznena djela počinjena na štetu djeteta, zalagat ćemo se da se u slučaju počinjenja spolnog delikta na štetu djeteta ti rokovi produže. To je važno kako bi se odraslim osobama koje su doživjele seksualno nasilje u dječjoj dobi omogućilo njegovo prijavljivanje u trenutku kad smognu snage da o tome progovore te kako bi se osiguralo procesuiranje i kažnjavanje počinitelja u cilju sprečavanja ugrožavanja druge djece.

Prijave u ovom području ukazuju na to da djeca u institucijama koje su dužne skrbiti o njima, nisu uvijek zaštićena od nasilja, bilo od vršnjaka, bilo od odraslih osoba čiji bi poziv i stručnost trebali djeci jamčiti zaštitu njihovih najboljih interesa.

2.1.5.4 Nasilje putem interneta i mobitela

Djeca su putem novih tehnologija bila suočena sa širokim spektrom različitih neprimjerenih i nasilnih ponašanja: porukama uznemiravajućeg sadržaja, poput prijetnji, uvreda i omalovažavanja, objavljivanjem privatnih i neistinitih podataka na chatu, blogu ili internetskoj stranici, kreiranjem stranica koje sadrže priče, fotografije i šale na račun vršnjaka, krađom i mijenjanjem lozinke, postavljanjem internetske ankete o žrtvi, osnivanjem grupa protiv vršnjaka, organiziranjem tuča, slanjem pornografije i neželjene pošte na e-mail i mobitel, iznuđivanjem, dječjom pornografijom i drugim.

Sve je više nasilja putem mobitela. Djeca mobitele koriste u školi, njima fotografiraju i snimaju i nerijetko to objavljuju na internetu. No, čini se da su odrasli više zabrinuti zbog interneta nego zbog mobitela čiju uporabu manje nadziru. Mnoge škole nemaju jasna pravila za korištenje interneta i mobitela u školi pa je praksa neujednačena, od potpune zabrane donošenja mobitela u školu do korištenja za vrijeme nastave.

Nasilje putem novih tehnologija prijavljeno je Uredu pravobraniteljice u pet pojedinačnih slučajeva. Tri prijave odnosile su se na nasilje odraslih prema djeci, a dvije na nasilje među djecom. Preostale prijave ove vrste nasilja uvrstili smo u višestruko nasilje u odgojno obrazovnim ustanovama, jer se nasilje putem interneta često nadovezivalo na nasilje u školi i na ulici i obratno. Pregled problematike nasilja putem novih tehnologija temelji se i na telefonskim pozivima upućenim Uredu, koji nisu uključeni u pojedinačne slučajeve.

Uredu se obratila majka trinaestogodišnje djevojčice koja doživljava kontinuirano vršnjačko nasilje u školi i na Facebooku. Učenici iz njene škole su otvorili lažni profil na njeno ime i slali neprimjerene poruke drugima, koji su na to reagirali i napadali djevojčicu. Škola odriče svoju odgovornost, jer drži da se nasilje ne događa za vrijeme nastave. Posebno iznenađuje mišljenje savjetnice Agencije za odgoj i obrazovanje koja navodi da škola nije dužna nasilje prijaviti policiji, jer se uznemiravanje nije vršilo preko školskih računala. Čini se da su i škola i savjetnica zanemarili obvezu postupanja sukladno Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, prema kojima slučaj moraju prijaviti nadležnim tijelima te raditi na sprečavanju, sankcioniranju i preveniranju svakog oblika nasilja pa tako i nasilja putem interneta. Budući da nije uspjela riješiti problem, majka je djevojčicu premjestila u drugu školu.

Nove tehnologije otvaraju prostor za vrbovanje, korištenje djeteta za dječju pornografiju te trgovinu djecom od strane odraslih osoba, najčešće pedofila. Prema podacima MUP-a 24 djece bilo je žrtvom kaznenog djela dječje pornografije na računalnom sustavu i mreži, no držimo da to ne odražava realnu sliku, jer se ova djela teško otkrivaju i prijavljuju. Počinitelji se osjećaju zaštićenima i zbog neujednačene zakonske regulative među državama u području dječje pornografije i spolnog iskorištavanja djece, jer dobna granica kojom se definira dječja pornografija znatno varira među državama. Osim toga, i sami maloljetnici često stvaraju „dječju pornografiju“ odnosno snimaju nasilne i seksualizirane sadržaje u kojima sudjeluju njihovi vršnjaci. Nažalost, odrasli zlostavljači uspijevaju putem društvenih mreža stupiti u kontakt s djecom, o čemu svjedoči i slučaj u kojem je muškarac putem Facebooka navabio dvije djevojčice iz jedne osnovne škole u svoj stan te ih je omamio alkoholnim pićem i silovao. Prateći ovaj slučaj potaknuli smo školu da se angažira u pružanju pomoći djevojčicama, zajedno s CZSS-om i drugim nadležnim službama.

Uz vršnjačko nasilje i nasilje odraslih, dijete putem interneta doživljava i povrede prava na privatnost i dostojanstvo objavom njegovih osobnih podataka na internetskim stranicama (blogu, forumu ili nekoj od društvenih mreža), što ponekad čine i njihovi roditelji. Primjerice, nagradna igra na Facebooku pod nazivom „Ja volim grupnjak“ (čime se reklamira grupni popust, ali uz neprimjerene seksualne aluzije koje djeca ne razumiju) potaknula je neke roditelje da pošalju slike vlastite djece koja drže natpis „ja volim grupnjak“, a jednom je djetetu to bilo ispisano na čelu. Slike su uklonjene, jer su drugi sudionici igre negodovali.

Svjedoci smo da veliki broj djece mlađe od 13 godina imaju otvoren Facebook profil koji su im otvorili roditelji te ih tako indirektno doveli u opasnost od različitih zlouporaba. Na taj način sami su prekršili pravila Facebooka koja su postavljena radi zaštite dobrobiti djece.

Pornografskim sadržajima i različitim oglasima na internetu dijete se pokušava navesti na kupnju različitih proizvoda pa ono, s obzirom na razvojnu dob, pomanjkanje iskustva i radoznalost dolazi u različite rizične situacije.

Zaprimili smo prijavu da je djetetu starom deset godina ponuđeno i omogućeno uključanje u servis FLERT SMS chat Hrvatskog Telekom (HT). Dijete je navelo da ima deset godina i da želi komunicirati s vršnjacima, no putem ovog servisa djetetu je dostavljen veći broj poruka izrazito pornografskog sadržaja koje su mu slale odrasle osobe. Postupajući u ovom slučaju obratili smo se MUP-u, Državnom odvjetništvu i HAKOM-u. Općinsko državno odvjetništvo izvijestilo je da nisu ostvarena obilježja kaznenog djela za koja se progoni po službenoj dužnosti te da je odgovornost na roditeljima da kontroliraju djecu. HAKOM je pokrenuo inspekcijski nadzor, u kojem je utvrđeno da u navedenoj usluzi nije implementirana funkcionalnost koja bi onemogućila da je koriste maloljetnici, premda se dob korisnika evidentira te je utvrđeno da je među njima ukupno 55.000 mlađih od 18 godina. Inspektor HAKOM-a navodi da je sam HT po primitku obavijesti obustavio daljnje korištenje usluge te da razmatra kako zaštititi maloljetne korisnike.

Obratila nam se majka dviju djevojčica koje su poslale poruku na broj telefona za nagradne igre iz časopisa za tinejdžere *TEEN STAR* te su nakon toga dobivale poruke neprimjerene djeci. Majka je o tome obavijestila VIP, kao davatelja usluge i MUP.

Osim dostupnosti pornografskih sadržaja djeci putem pojedinih internetskih stranica (koje nisu označene kao stranice za odrasle), prijave upućuju i na to da moderator/administratori ne reaguju pravovremeno, čak ni na upozorenja korisnika koji im javljaju o raznim zloupotrebama. To izaziva ogorčene reakcije građana pa ponekad pravobraniteljici za djecu, uz prijave, stižu i kritike zato što „nije spriječila objavljivanje“ ili „nije uklonila“ takve sadržaje. Pritužbe su se odnosile na stranicu Trosjed.net.hr, koja je široko dostupna te ju koriste i mlađa djeca, a prijavitelj je na njoj našao i eksplicitno pornografski materijal. Na to smo upozorili nakladnika Adriatic Media i dobili odgovor da njihovi moderatori brišu nepoćudne sadržaje, ali da imaju jako veliki broj korisnika i ne stižu uvijek pravovremeno reagirati. Također su iznijeli stajalište da „blokiranje“ pristupa mlađima, upozorenjem da je sadržaj neprimjeren za mlađe od 18 godina, kako to zahtijeva Pravilnik o zaštiti maloljetnika, zapravo samo služi za ograđivanje nakladnika od odgovornosti i ne štiti doista djecu.

Upozoreni smo da Optima Telekom (OT) prenosi informacije za svoje korisnike o tematskim grupama (*Usenet newsgroups*) na kojima se razmjenjuju određeni sadržaji, a među njima su i neke grupe koje već svojim nazivom pokazuju da je riječ o iskorištavanju djece za pornografiju (poput *erotic.children*, *erotic.6yearolds* i sl.). Obavijest nam je poslao korisnik koji je sam prvo upozorio davatelja usluge, ali bez rezultata pa se zato obratio nama. OT nas je izvijestio da je po primitku naše obavijesti uklonio navedene *newsgroupe*, uvjeravajući kako i inače redovito uklanja nezakonite sadržaje, da neodgovornim korisnicima ograničava pristup uslugama te da surađuje s MUP-om i nadležnim tijelima. Premda OT doista nije odgovoran za poveznice koje postavljaju njegovi korisnici, ovaj slučaj ipak svjedoči o tome da reagiranje na pritužbe korisnika nije pravovremeno.

Ured pravobraniteljice za djecu prosljeđuje MUP-u sve prijave koje upućuju na moguće iskorištavanje djece za pornografiju na internetu i mobitelu, kao i na izravno ugrožavanje djeteta. Ostale prijave o povredi prava djece na internetu dostavljaju se HAKOM-u.

Više prijava upućuje na nužnost da se djecu zaštiti od neprimjerenih sadržaja na internetu (nasilje, govor mržnje, pornografija), korištenjem programa zaštite koji filtriraju i blokiraju neprikladne internetske stranice, kao i poučavanjem djece o korištenju interneta na siguran i odgovoran način. Pritom ključnu ulogu imaju roditelji, koji bi trebali promatrati i nadzirati djecu u korištenju interneta, no odgovornost je i na onima koji sudjeluju u odgoju i obrazovanju djece, a posebno na svima koji kreiraju sadržaje za djecu na internetu i nude im takve usluge.

Unatoč slabostima u zaštiti djece od nasilja i zloupotreba putem interneta, susrećemo sve brojnije aktivnosti i projekte usmjerene na prevenciju nasilja putem novih tehnologija unutar javnog i civilnog sektora, osobito u odgojno-obrazovnim ustanovama. Udruga „Suradnici u učenju“ organizira niz aktivnosti i prezentacija primjera dobre prakse na temu „Sigurniji internet za djecu i mlade“ te oblikuje sadržaje za djecu, roditelje i učitelje. Osim temeljne senzibilizacije i upoznavanja djece s opasnostima na internetu i načinima zaštite, pojedini projekti otišli su i korak dalje. Takav je, primjerice, projekt "WEB detektivi", udruge iz Osijeka Centar za nestalu i zlostavljano djecu, u kojem osnovnoškolci uče detektirati i prijavljivati nezakonite i neprimjerene internetske sadržaje.

Vijeće Europe ističe razmjenu primjera dobre prakse kao dobar način senzibilizacije i edukacije ključnih subjekata u borbi protiv nasilja na internetu. Mnoge internetske stranice unutar svojih sadržaja nude informacije, savjete i ideje namijenjene djeci, roditeljima i stručnjacima. Postoje internetska savjetovaništa, web portali za odgoj i obrazovanje o korištenju interneta te online servisi putem kojih djeca mogu prijaviti slučajeve nasilja na internetu. Zadaća državnih i lokalnih medija je da osiguraju djeci i roditeljima informacije i savjete te da im budu pomoć u promociji sigurnog korištenja novih tehnologija. Neosporno je da zaštititi djeteta na internetu može pridonijeti i uključenost korporacija internetske tehnologije na način da osiguraju programe koji filtriraju i blokiraju neprikladne internetske stranice. No, uza sve to nema učinkovite zaštite bez poučavanja djece za ispravno korištenje interneta (uz očuvanje vlastite privatnosti i poštovanje prava drugih) te za primjenu alata za osobnu zaštitu.

2.1.5.5 Ostalo nasilje

U ovom poglavlju izvješćujemo o nasilju prema djeci koje se dogodilo izvan obitelji, škole i domova. Tijekom 2011. imali smo 54 takva slučaja, koji su se odnosili na nasilna ponašanja susjeda, djelatnika u autobusu, zaštitara u trgovačkom centru te na neke slučajeve vršnjačkog nasilja.

Nasilje susjeda prema djeci najčešće prijavljuju roditelji djece, a radi se uglavnom o vikljanju na djecu, vrijeđanju i prijetnjama zbog navodno glasne muzike, lupanja po zidovima, lupanja vratima ili buke u igri ispred kuće ili u dvorištu. Ponekad se odrasli upliću u dječje sukobe u igri, a često je riječ o neriješenim imovinsko-pravnim odnosima odraslih ili ozbiljno poremećenim susjedskim odnosima, zbog kojih nerijetko intervenira i policija te posreduje kako bi zaštitila djecu i uputila odrasle na neprihvatljivost ugrožavanja dječjih prava u sukobima odraslih.

Uočavamo da ponekad i sami roditelji u sukobe odraslih uvlače djecu ili se pozivaju na njih kako bi potaknuli bržu ili oštriju reakciju nadležnih. Mnogim je prijaviteljima Ured pravobraniteljice prvo mjesto na kojem prijavljuju problem pa ih upućujemo da nasilje prijave policiji, a ako nasilja nema, upozoravamo ih da i sami štete djeci uključujući ih u sukob.

Više je slučajeva prijavljenog neprimjerenog postupanja djelatnika autobusnog prijevoznika prema djeci zbog nevažećih mjesečnih pokaznih karata. U nekima od njih radi se o danu zakašnjenja produljenja karte ili o razdoblju do petog u mjesecu, do kada prijevoznik tolerira markicu od prethodnog mjeseca. U prijavljenim slučajevima vozač je učeniku srednje škole oduzeo mjesečnu pokaznu kartu i izrekao novčanu kaznu kao preduvjet za mogućnost obnove karte, ili izbacio učenice iz autobusa, a naknadno se ispostavilo da su njihove karte bile važeće. U jednom je slučaju ovakvo postupanje vozača isprovociralo verbalnu reakciju djeteta i također nasilne reakcije odraslih članova obitelji, što je rezultiralo pokretanjem prekršajnih postupaka protiv vozača, djeteta i članova obitelji zbog remećenja javnog reda i mira.

U ovakvim slučajevima Ured se obratio Ministarstvu unutarnjih poslova i prijevozniku, a prijavitelje uputio na potrebu pisane prijave prijevozniku s podacima o svjedocima, budući da se „osobito grubo i nepristojno ponašanje“ prema putnicima smatra osobito teškom povredom radne obveze, koja može dovesti i do otkazivanja ugovora o radu.

U jednom slučaju nam je roditelj prijavio neprimjereno ponašanje djelatnika zaštitarske službe u trgovačkom centru nakon što su dva djeteta optužena za krađu te smo zatražili izvješće od trgovačkog centra, Ministarstva unutarnjih poslova i Općinskog državnog odvjetništva. U sličnim slučajevima uputili smo roditelje da podnesu prijavu trgovcu, zaštitarskoj tvrtki i Ministarstvu unutarnjih poslova.

Među prijavama vršnjačkog nasilja, najčešći su slučajevi nasilja među djecom na ulici ili dječjem igralištu. U jednom nam je slučaju prijavljeno nepravovremeno postupanje policijskog djelatnika koji o utvrđenim okolnostima remećenja javnog reda i mira nije u roku od dva tjedna dostavio optužni prijedlog protiv uključene djece nadležnom državnom odvjetništvu. Obaviješteni smo i o slučaju nasilničkog ponašanja dvoje štićenika iz doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi prema djeci iz naselja, koje je bilo predmetom brojnih intervencija i postupanja, sve dok počinitelji nasilja nisu bili premješteni u drugu odgovarajuću ustanovu s potrebnim tretmanom, uz izrečene sankcije. U jednom je slučaju vršnjačkog nasilja sudski postupak dugo trajao, nasilje se ponavljalo, pri čemu je neprimjereno reagirala majka žrtve nasilja te je zbog toga bila i sankcionirana.

Bilo je i slučajeva nasilnog ponašanja djece prema odraslim osobama, krađe ili uništavanja imovine te remećenja javnog reda i mira. U ovim slučajevima smo prijavitelje uputili na nužnost prijavljivanja policiji ili centru za socijalnu skrb, ukoliko znaju podatke o obitelji, kako bi se prava djece počinitelja zaštitila obiteljsko-pravnim ili kazneno-pravnim mjerama i stručnim postupcima promjene ponašanja.

Pojedini slučajevi zlostavljanja djece bili su povezani sa zanemarivanjem i neadekvatnom brigom o djeci u obitelji i školi, koje su ignorirale rizično ponašanje djece. To je na koncu djecu učinilo ranjivijom i izloženijom nasilju, koje se pravodobnom intervencijom možda moglo spriječiti. Stoga je vrlo važno da škola ispunjava svoje obveze propisane Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi u pogledu praćenja socijalnih teškoća i problema u ponašanju učenika te poduzimanja mjera za otklanjanje njihovih uzroka i posljedica, u suradnji s tijelima socijalne skrbi, odnosno drugim nadležnim tijelima. Jednako je tako važno da tijela socijalne skrbi ostvare što tješnju suradnju sa školama u ovakvim pitanjima.

2.1.6 UDOMITELJSTVO, DEINSTITUCIONALIZACIJA I POSVOJENJE

Potreba deinstitutionalizacije skrbi o djeci naglašava se posljednjih dvadeset godina u cijeloj Europi. U skladu s time je Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi RH donijelo 2010. strateški dokument pod nazivom *Plan deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.-2016. (2018.)*. Osnovna svrha Plana je smanjenje broja smještaja u institucije te povećanje broja prekida smještaja i odlazaka u druge oblike skrbi. Domovi i druge pravne osobe koje skrbe o djeci bili su obvezni izraditi pojedinačni plan deinstitutionalizacije i transformacije do kraja 2010. Za svaku grupu korisnika određeni su i ciljevi deinstitutionalizacije i transformacije. Tako je za djecu i mlade bez odgovarajuće roditeljske skrbi određeno da do 2016. treba promijeniti omjer institucijske i izvaninstitucijske skrbi na način da 20% korisnika bude u institucijskim oblicima skrbi, a 80% u izvaninstitucijskim oblicima smještaja za djecu i mladež. Predviđeno je deinstitutionalizirati i 40% djece i mladeži s poremećajima u ponašanju, smještenih u domovima temeljem Zakona o socijalnoj skrbi u izvaninstitucijske oblike smještaja, uz odgovarajuću edukaciju i superviziju tih pružatelja usluga. Također, predviđeno je smanjenje ukupnog broja djece s teškoćama u razvoju na stalnom ili tjednom smještaju za 40% u istom razdoblju, prvenstveno djece koja pohađaju osnovnu školu, i to u suradnji s ministarstvom nadležnim za obrazovanje.

Ostvarivanje Plana ovisit će o osiguranju uvjeta za druge oblike skrbi, o dosljednoj primjeni Zakona o socijalnoj skrbi, nadvladavanju postojećih višegodišnjih problema, Zakonu o udomiteljstvu i dinamici provođenja deinstitutionalizacije

U lipnju 2011. donesen je Zakon o socijalnoj skrbi koji prati *Strategiju razvoja sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.-2016.*, koja osim širenja mreže usluga predviđa deinstitutionalizaciju sustava socijalne skrbi, što podrazumijeva da bi većina djece koja su sada smještena u institucijama, trebala biti udomljena ili posvojena. Određeno je da se do kraja 2012. godine provede deinstitutionalizacija djece u dobi do tri godine koja su na smještaju u institucijama. Međutim, navedeni se cilj u odnosu na djecu i mlade smještene u ustanovama za skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi, zasad ne ostvaruje. Ukupan broj smještene djece i mladih u ustanovama neznatno je smanjen (za 2,24%), dok je broj djece u dobi do tri godine ostao nepromijenjen.

Iako su u Zakonu učinjeni određeni pomaci u cilju poboljšanja zaštite prava i interesa djece, u praksi ta poboljšanja nisu vidljiva. Smještaj djece u institucijama i dalje predugo traje -prosječna duljina trajanja smještaja je četiri i pol godine.

Udomiteljska skrb nije ravnomjerno zastupljena na cijelom području Hrvatske. Udomiteljstvo je uglavnom prisutno u ruralnim područjima, a postoje i područja u kojima gotovo i nema udomiteljskih obitelji, primjerice Dubrovačko-neretvanska i Splitsko-dalmatinska županija te područje Primorja. Udomitelji nas često kroz osobne i telefonske kontakte obavještavaju da su u mnogim situacijama prepušteni sami sebi te da stručni djelatnici centara vrlo rijetko posjećuju djecu, unatoč jasno propisanim obvezama centara da prate prilike u kojima djeca žive te da surađuju s obrazovnim i zdravstvenim ustanovama. Udomitelje tada upućujemo na obraćanje Ministarstvu. Djelatnici ustanova obavještavaju nas da su često upravo oni promotori udomiteljske skrbi, koji se angažiraju u pronalascima udomiteljskih obitelji na svom području, u slučajevima kada procijene da daljnji smještaj u ustanovi više nije u djetetovom najboljem interesu.

Iako je Zakonom o socijalnoj skrbi propisana obustava daljnjeg prijema djece u dobi do 7. godine života u domove te obveza njihovog smještavanje u udomiteljske obitelji, organizirano stanovanje ili stanovanje u zajednici stambenih jedinica (uz prepoznavanje iznimnih situacija), niti u tom segmentu nisu uočeni pozitivni pomaci. Mišljenja smo da je razlog ovakve situacije nepostojanje uvjeta za realizaciju takvog modela te smatramo da je potrebno prvo razviti udomiteljstvo, a tek onda donositi zabrane o smještaju određenih dobnih skupina djece u institucije. U potpunosti podržavamo stav da je udomiteljstvo, odnosno, posvojenje, najbolje rješenje za dijete, ali smatramo da je potrebno prvo stvoriti uvjete za adekvatnu izvaninstitucijsku skrb, a ne djecu po svaku cijenu izdvajati iz ustanova da bi se zadovoljile zakonske obveze. Novi Zakon o socijalnoj skrbi iz ožujka 2012. prepoznaje objektivne teškoće u realizaciji smještaja djeteta u udomiteljsku obitelj te predviđa iznimnu situaciju institucijskog smještaju u trajanju do 6 mjeseci.

U slučajevima kada su roditelji privremeno onemogućeni skrbiti o djeci (zbog bolesti ili trenutne egzistencijalne ugroženosti), kada i dalje žele aktivno sudjelovati u životu djeteta i biti u stalnom kontaktu i s udomiteljima i s djetetom, smatramo da je iznimno važno da udomiteljska i biološka obitelj nisu jako udaljene. Ukoliko na području gdje živi biološka obitelj nema mogućnosti realizacije udomiteljske skrbi, razumljivo je da se nadležne institucije odlučuju za smještaj djece u ustanove. Upravo zbog toga nužno je promovirati razvoj udomiteljstva putem lokalnih medija, promotivnog materijala izloženog u školama, ambulantomama i u drugim javnim prostorima te putem raznih događanja. Velik problem također predstavlja i premali broj udomiteljskih obitelji u gradovima, odnosno većim mjestima, a one su posebno važne za smještaj djece s teškoćama u razvoju, koja trebaju permanentnu zdravstvenu skrb, kao i za djecu koja trebaju psihijatrijski tretman.

U protekloj je godini Ured zaprimio četiri prijave koje su se odnosile na problematiku udomiteljstva, kojima je bilo obuhvaćeno osmero djece. No, udomitelji i roditelji se češće javljaju telefonom ili osobno, tražeći savjet ili informacije, pri čemu ih upućujemo da se obrate Zavodima, područnim centrima za socijalnu skrb ili nadležnom ministarstvu. Većina takvih upita odnosila se na ostvarivanje prava djeteta na susrete i druženja s roditeljima, na „problematične“ roditelje koji često uznemiravaju djecu i udomitelje, na pomoć u pronalaženju udomiteljske obitelji u blizini biološke obitelji, na pomoć u realizaciji zajedničkog smještaja braće i sestara te na potrebu zajedničkog smještaja majki s djetetom.

Djeca koja su u vlastitim obiteljima bila zlostavljana ili zanemarivana češće se povjeravaju na odgoj i čuvanje ustanovama, zbog potrebe hitnog smještaja kao i nužne multidisciplinarnu stručnu pomoć djetetu. Iako je novim Zakonom o udomiteljstvu ustanovljen institut specijaliziranog udomiteljstva, moramo nažalost ustvrditi da on nije zaživio u praksi, budući da udomitelji često navode da su u skrbi o djeci prepušteni sami sebi. To je problem na koji Ured redovito ukazuje, a pojačano je bio aktualan u 2011., s obzirom na nekoliko slučajeva malodobnih trudnica s djecom, kojima je bio potreban smještaj u udomiteljskim obiteljima.

Podaci koje je prikupio Ured pravobraniteljice upućuju na problem dugotrajnosti **smještaja djece i mladih u ustanovama**, koji je posljedica nepostupanja centara za socijalnu skrb. Naime, uočili smo da je 72%

djece i mladih u domove za skrb o djeci i mladima bez odgovarajuće roditeljske skrbi smješteno temeljem Zakona o socijalnoj skrbi. Taj se smještaj rijetko preispituje, doznajemo u ustanovama, te se čini da su ta djeca zaboravljena od centara. Djelatnici centara neredovito posjećuju djecu te su skloniji svoju zakonsku obvezu ispunjavati kroz telefonske kontakte sa stručnim djelatnicima ustanova. S tim u vezi postavlja se i pitanje kako centri ispunjavaju svoju obvezu aktivnog sudjelovanja u izradi planova promjena za svako smješteno dijete i u njihovom evaluiranju te zašto ne postupaju temeljem periodičkih izvješća domova u kojima se redovito daju preporuke o promjeni oblika smještaja djece. Zabrinjavajuće je da ni MZSS, koji također prima izvješća ustanova, ne upozorava centre na potrebe preispitivanja daljnjeg smještaja djece u institucijama.

Ovome treba dodati i upozorenja sudaca da centri rijetko pokreću postupke radi lišavanja roditeljske skrbi, premda je Obiteljskim zakonom jasno propisano koje su to situacije kada roditelj zlorabi ili grubo krši roditeljsku odgovornost, dužnost i prava. Istovremeno sudski postupci, koji se odnose na oduzimanje prava roditelju da živi s djetetom i da ga odgaja te na lišenje roditeljske skrbi, predugo traju. Slučaj o kojem je obaviješten Ured odnosi se na petogodišnje dijete koje se nalazi na smještaju u ustanovi od petog mjeseca života. Centar je, smjestivši dijete u ustanovu, pokrenuo sudski postupak lišenja roditeljske skrbi za majku. Od toga je nakon tri godine odustao, predložio je oduzimanje prava majci da živi s djetetom i da ga odgaja, kao i da se dijete smjesti u udomiteljsku obitelj, imajući tada u vidu obitelj koja bi udomila dijete. Međutim, s obzirom na dugotrajnost sudskog postupka udomiteljska je obitelj odustala od udomljavanja te se dijete i dalje nalazi u ustanovi.

Prilikom obilazaka ustanova doznajemo da se ne sankcioniraju roditelji koji ne poduzimaju ništa kako bi stvorili uvjete za povratak djeteta u vlastitu obitelj pa djeca zato godinama, najčešće do osamostaljenja, ostaju u ustanovama.

Ured također uočava i problem vezan uz zakonsku odredbu kojom se uređuje izricanje mjere oduzimanja prava roditeljima da žive sa svojim djetetom i da ga odgajaju. Kad nadležni sud odlučuje o tome, ta se odluka donosi na određeni rok, a prije isteka toga roka ona se preispituje te ju je moguće ponovno izreći. Smatramo da zakonski neograničena mogućnost produljivanja navedene mjere, zapravo štiti roditelje te njihov interes stavlja ispred najboljeg interesa djeteta.

U prilog tome govori i slučaj o kojem smo pisali u prijašnjim izvješćima (2007., 2009., 2010.), koji je i dalje aktualan, a odnosi se na sedmogodišnje dijete koje se već šest godina nalazi u udomiteljskoj obitelji, u koju je smješteno iz doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Ocu djeteta, 73-godišnjaku koji nikada nije živio s djetetom, čije je očinstvo naknadno utvrđeno, nadležni je sud odbio zahtjev da malodobno dijete živi s njim te su mu određeni susreti i druženja jednom mjesečno, uz asistenciju drugog centra za socijalnu skrb, a koji su se redovito počeli odvijati tek u 2011. godini. O kvaliteti tih susreta najbolje govore izvješća CZSS u kojima se između ostalog navodi da je očev pokušaj komunikacije s djetetom u potpunosti neprimjeren djetetu te dobi te da se otac djeteta često neprimjerenom ponaša u blizini djeteta tako što više na udomitelje i vršitelja mjere nadzora. Iako smo u više navrata još tijekom 2010. kontaktirali Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi kao i nadležni centar, ukazujući im na kršenje Konvencije o pravima djeteta kao i Obiteljskog zakona od strane institucija, koje bi se trebale prije svega rukovoditi zaštitom najboljeg interesa djeteta te im preporučili pravodobno pokretanje postupka lišenja roditeljske skrbi kako bi se realiziralo posvojenje djeteta, oni se o tome do pisanja ovog izvješća nisu očitovali.

Da bismo utvrdili kako se ostvaruje generalni cilj Plana deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.-2016. (2018.), **Ured pravobraniteljice za djecu proveo je istraživanje u 23 institucije:** 14 domova socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač Republika Hrvatska te devet domova socijalne skrbi drugih osnivača. Pri tome su djelatnici ustanova popunjavali za tu priliku pripremljen upitnik.

Uočili smo problem neujednačenog načina vođenja evidencije o djeci i mladima koji se nalaze na smještaju, kao i nerazumijevanje pojma dijete. Naime, neki su u upitnike upisivali podatke koji se odnose

na djecu (do 18. godine), a neki su upisivali podatke koji se odnose i na mlade u institucionalnoj skrbi (do 21. godine). S obzirom na prvotnu neujednačenost dobivenih podataka odlučili smo istraživanje proširiti i na populaciju mladih u institucijama te se stoga upitnik odnosi na djecu u stalnom i poludnevnom smještaju te na djecu i mlade u zajednicama mladih.

U ovo istraživanje uključene su i institucije („Samostan časnih sestara reda Sv. Bazilija“, Caritas biskupije porečko pulske „Kuća milosrđa“, „Kuća Sv. Josipa za nezbrinutu djecu“, „Kuća Sv. Terezije od Malog Isusa za nezbrinutu djecu“ te Stambena zajednica „Breza“) čije podatke Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi nije iskazivalo u svojim godišnjim izvješćima, iako se u njima nalazi značajan broj djece (2010. godine – 68 djece, 2011. godine – 75 djece).

Podaci o broju djece i mladih smještenih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi na dan 31. prosinca 2010. te podaci o broju, spolu i dobi smještene djece i mladih na dan 31. prosinca 2011.

Institucija	Broj djece na dan 31.12.2010.	Broj djece i mladih na dan 31.12. 2011.								Ukupno
		Spol		Dob						
		Ž	M	0-3	4-7	8-10	11-14	15-18	18-21	
Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe Lipik	39	22	18		2	4	17	14	3	40
Dom za djecu „Braća Mažuranići“, Novi Vinodolski	33	14	17			5	14	12		31
Dječji dom „Sv. Ana“, Vinkovci	51	29	22		3	12	12	21	3	51
Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe „Maslina“, Dubrovnik	31	13	17	3	6	8	4	7	2	30
Dom za djecu „Maestral“, Split	108	44	50	5	16	15	27	27	4	94
Dom za djecu Slavonski Brod	40	23	29		6	7	13	22	4	52
Dom za djecu „Vrbina“, Sisak	29	12	12		1	1	5	17		24
Dom za djecu „Svitanje“, Koprivnica	28	11	10			8	9	2	2	21
Dom za djecu „I. B. Mažuranić“, Lovran	42	24	19	23	4	2	7	4	3	43
Dječji dom Zagreb	174	77	120	49	25	15	34	63	11	197
Dječji dom Pula	47	17	26		1	5	16	19	2	43
Dom za djecu „Klasje“, Osijek	92	45	37	8	9	8	24	25	8	82
Dom za djecu „Vladimir Nazor“, Karlovac	41	23	16		3	4	17	10	5	39
Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe „Izvor“, Selce	44	19	20		1	9	16	10	3	39

Samostan časnih sestara reda Sv. Bazilija, Križevci	1	2				2				2
SOS - Dječje selo Lekenik	100	48	49	8	15	17	27	18	12	97
SOS - Dječje selo Ladimirevci	110	44	51	10	19	16	26	16	8	95
Caritas biskupije porečko-pulske, Kuća milosrđa, Vodnjan	10	4	5			1	6	2		9
Kuća Sv. Josipa za nezbrinutu djecu, Hrvatski Leskovac	30	13	15			4	11	7	6	28
Kuća Sv. Terezije od Malog Isusa za nezbrinutu djecu, Zagreb	20	19	8	6	10	6	4			27
Stambena zajednica „Brezu“, Čepinski Martinci	7	8	1				1	6	2	9
Udruga za zbrinjavanje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi „Nova budućnost“, Zagreb	57	29	28	1	5	10	16	25		57
Caritas – Kuće za smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, Zagreb	72	36	33	17	1	4	18	28	2	69
UKUPNO	1206	576	603	130	127	163	324	354	80	1179

Tablica prikazuje neznatnu razliku u broju djece i mladih koji su se nalazili u domovima tijekom 2010. i 2011. (smanjenje za 2,24%), unatoč napatku MZSS-a, kao i odredbama novog Zakona o socijalnoj skrbi. Najviše smještene djece i mladih u dobi je od 15 do 18 godina i 11 do 14 godina, što može biti posljedica nedovoljne angažiranosti centara, jer se radi o djeci koja su dugotrajno smještena u domovima (sedam godina i više).

Broj djece smještene u ustanove tijekom 2011. godine	
Smještaj realiziran temeljem Obiteljskog zakona	120
Smještaj realiziran temeljem Zakona o socijalnoj skrbi	313
UKUPNO	433

Kao što je vidljivo iz gornje tablice, 72% djece i mladih smješteno je u ustanove temeljem Zakona o socijalnoj skrbi. Taj se smještaj realizira na zahtjev ili uz pristanak roditelja, odnosno skrbnika djeteta. Centar je u takvim slučajevima obavezan brinuti se da obitelj ostvari uvjete za što brži povratak djeteta u vlastitu obitelj ili za njegovo posvojenje, ako je to u najboljem interesu djeteta. Materijalni status roditelja nikada ne smije biti jedini razlog za izdvajanje djeteta iz obitelji, s obzirom na niz pomoći i potpora kojima centar može intervenirati u rješavanju materijalne situacije u obitelji. Od djelatnika ustanova smo obaviješteni da se rješenja centara o smještaju djeteta rijetko preispituju te se čini da su ta djeca „zaboravljena“ od sustava. Ukoliko i dođe do eventualne promjene oblika smještaja, to je uglavnom rezultat angažmana i inzistiranja djelatnika ustanova. Zabrinjava nas nepostupanje centara, tim više što je

Konvencijom o pravima djeteta u čl. 25., kao i Smjernicama za alternativnu skrb o djeci prihvaćenim od UN-a, propisana redovita obveza preispitivanja daljnje svrsishodnosti i nužnosti smještaja.

Podaci o broju djece u dobi od 0 – 3 godine smještene u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Godina	Broj djece u dobi od 0 do 3 godine smještene u ustanovama
2010.	130
2011.	130

Zabrinjava to što je broj djece mlađe od tri godine, koja su smještena u domovima, jednak 2010. i 2011. godine i što ga se nije uspjelo smanjiti.

Ukupan broj prekida smještaja u 2011.	Razlozi prekida smještaja				
	Povratak u biološku obitelj	Odlazak u udomiteljsku obitelj	Odlazak u drugu ustanovu	Posvojenje	Ostali razlozi
463	226	64	52	31	90

Podaci pokazuju da je tijekom 2011. bilo 463 prekida smještaja, od čega se najveći broj djece, njih 226 vratio u biološku obitelj. Bitno je napomenuti da se iskazan broj odnosi i na djecu koja su bila smještena u ustanove na poludnevni boravak, koji se najčešće prekida završetkom školske godine. Za 90 djece i mladih smještaj je prekinut zbog završetka školovanja, osamostaljivanja, sklapanja bračne zajednice te nekih drugih razloga. Za 52 djece i mladih smještaj je prekinut zbog odlaska u drugu ustanovu, a tu je najčešće riječ o odlasku u domove za djecu s poremećajima u ponašanju.

Istraživanje je također pokazalo da je tijekom 2011. godine 18 djece iz udomiteljskih obitelji smješteno u domove. Jedno je dijete bilo u dobi od devet godina, petero djece u dobi od 11 do 14 godina te po šestero djece u dobi od četiri do sedam godina i od 15 do 18 godina. U tim se slučajevima radi o djeci s određenim zdravstvenim teškoćama ili s poteškoćama u ponašanju, s kojima se udomitelji nisu znali ili mogli nositi, a izostala je i pomoć nadležnih institucija.

Važno područje zaštite dječjih prava odnosi se i na **maloljetne trudnice** i majke s djetetom/djecom kod kojih postoji potreba smještaja izvan vlastite obitelji. Pomoć i podršku potrebno im je pružiti kroz osnaživanje postojećih kapaciteta za smještaj, poticanje razvoja stambenih zajednica i srodničko i specijalizirano udomiteljstvo te omogućavanje smještaja kroz određeno vrijeme i nakon stjecanja punoljetnosti, ukoliko se, radi zaštite interesa djeteta, za tim ukaže potreba.

U Republici Hrvatskoj postoji pet domova koji pružaju mogućnost privremenog smještaja trudnica tri mjeseca prije poroda ili majki s djetetom do godine dana života djeteta. To su Dom za djecu „Maestral“ u Splitu, Dom za djecu „I. B. Mažuranić“ u Lovranu, Dom za djecu „Zagreb“ u Zagrebu, Dom za djecu „Klasje“ u Osijeku i Caritas zagrebačke nadbiskupije – četiri Kuće za skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Zagrebu. Tijekom 2011. godine u tim je ustanovama bila smještena 41 trudnica, među njima 15 malodobnih. Od toga je jedna mlađa od 14 godina, četiri je u dobi od 14 godina, pet u dobi od 15, četiri u dobi od 16 i jedna u dobi od 17 godina. U 18 slučajeva smještaj je prekinut zbog povratka majki s djecom u biološke obitelji, dok je osmero djece ostalo na smještaju nakon što su majke napustile domove.

2.1.6.1 Posvojenje

Posebno zabrinjava da od ukupno 1099 djece (mlađe od 18 godina) smještane u ustanovama, 67 djece koja ispunjavaju zakonske uvjete za posvojenje još uvijek borave u ustanovama. Najviše ih je (21) u dobi 11 do 14 godina, 17 djece je u dobi 15 do 18 godina, a 13 djece u dobi osam do 10 godina. Devetero djece je mlađe od tri godine i sedmero djece je u dobi od četiri do sedam godina. Nemamo podatak o razlozima

zbog kojih ovih 67 djece, koja ispunjavaju pretpostavke za posvojenje, još nije dobilo priliku živjeti u obitelji roditelja - posvojitelja. No, upoznati smo s općim problemima s kojima su suočena djeca koja su stekla uvjete za posvojenje, a zbog svoje dobi, podrijetla i psihofizičkih osobina „ne ispunjavaju očekivanja“ posvojitelja.

Posvojitelji u životu djeteta žele sudjelovati od najranije dobi pa su skloni posvajanju zdrave i što je moguće, mlađe djece. Posvojenje malog djeteta znači rano uključivanje u život i odrastanje djeteta koje je od svojih bioloških roditelja napušteno ili zanemareno, ali najčešće ne manifestira probleme u ponašanju koji se javljaju kod neke starije djece. Starija djeca su duže izložena zanemarivanju i/ili zlostavljanju, budući da su više vremena provela s biološkim roditeljima koji su svojim ponašanjem ugrožavali njihov razvoj. Iako se djeca različito nose sa stresnim i traumatskim iskustvima, posljedica zanemarivanja i zlostavljanja može biti niz nepovoljnih učinaka na njihov kognitivni, socijalni, emocionalni i fizički razvoj. Kako bi se prevladali negativni učinci iskustava iz biološke obitelji, izrazito zanemarenoj i zlostavljanoj djeci je potrebna odgovarajuća pomoć i podrška. Ona je često potrebna i posvojiteljima.

Ima i starije djece koja od rođenja žive u ustanovama za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili u udomiteljskim obiteljima i koja nisu imala iskustva zlostavljanja, ali su zbog odrastanja u takvim okolnostima emocionalno deprivirana. To se također odražava na njihovo ponašanje pa se posvojitelji, u trenutku kada djeca steknu pretpostavke za posvojenje, teško suočavaju s time.

Posvojitelji se dijelom i zbog toga teže odlučuju na posvajanje „starijeg“ djeteta za koje znaju da ima određenih poteškoća u funkcioniranju. Vjeruju da u perspektivi, nakon nekoliko godina čekanja, ipak imaju šansu posvojiti malo dijete, u čijem će odrastanju sudjelovati od najranije dobi i koje neće nositi breme proživljenih stresnih i traumatskih iskustava. Pretpostavljamo da se iz sličnih razloga teže odlučuju i na posvajanje djece koja imaju teže i kronične zdravstvene probleme ili teškoće u razvoju, koje pred roditelje postavljaju zahtjeve za dodatnim angažmanom, često uz izostanak očekivane institucionalne pomoći.

Nije nam namjera zadirati u pravo posvojitelja na izbor, svjesni smo da je riječ o teškim i često bolnim životnim odlukama. No, mišljenja smo da postojeće zakonsko rješenje ne predviđa zaštitu starije djece koja ostvaruju pretpostavke za posvojenje. Izostanak ograničenja najveće moguće dobne razlike između posvojitelja i posvojenika, ne ide u prilog djeci. To potvrđuje podatak da 51 dijete u dobi od 8 do 18 godina može biti posvojeno, ali i dalje unatoč tome živi u ustanovi. Pored manjeg interesa za posvojenje starije djece, postojećim zakonskim rješenjem je dana zakonska podloga da se sasvim maloj ili tek rođenoj djeci biraju za posvojitelje i osobe u poodmakloj dobi, umjesto osoba koje su u životnoj dobi optimalnoj za roditeljstvo te se time narušava interes djeteta da posvojiteljski odnos bude najbliži biološkom roditeljstvu. Osim uvođenja ograničenja najveće moguće dobne razlike između posvojitelja i posvojenika, nameće se potreba intenzivnijeg angažmana centara za socijalnu skrb u pronalaženju mogućnosti za posvojenje „starije“ djece.

Kad djeca i posvojitelji trebaju stručnu pomoć i podršku, u periodu prilagodbe i kasnije, često je ne dobivaju zbog nedostatka stručnjaka iz područja zaštite mentalnog zdravlja, kako u većim gradskim središtima, tako i u manjim sredinama. Kao primjer navodimo slučaj posvojiteljice jedanaestogodišnjeg djeteta s problemima u ponašanju, koja nam se obratila s molbom za pomoć. Istaknula je kako nije imala potpunu informaciju o problemima koji su prije posvojenja postojali u ponašanju djeteta, niti o poteškoćama koje su se mogle očekivati u periodu prilagodbe djeteta na posvojenje. Tražila je pomoć na raznim mjestima. Uspjela je nakon nekog vremena pronaći odgovarajuću savjetodavnu pomoć, što je uz dodatni angažman CZSS-a, kroz mjeru obiteljskopravne zaštite, rezultiralo pozitivnim promjenama u odnosu posvojiteljice i djeteta.

S obzirom na posebnost roditeljstva koje je ostvareno posvojenjem djeteta, značajnim korakom naprijed u ovom segmentu života roditelja i djece, vidimo organiziranje i provođenje edukacija za posvojitelje u Obiteljskim centrima, temeljem novog Zakona o socijalnoj skrbi. Iako nam je poznato da su i ranije postojali projekti usmjereni na pružanje podrške posvojiteljima, važno je da ovakav oblik pomoći postane dostupan svim zainteresiranim posvojiteljima, u svim sredinama.

Mišljenja smo da proces utvrđivanja podobnosti za posvojenje potencijalnih kandidata također mora biti unaprijeđen, slojevit i detaljniji te da treba uključivati kvalitetnu pripremu posvojitelja za izazove koje ih očekuju u novoj životnoj ulozi. Djeca koja čekaju svoju priliku za novom obitelji i roditeljima, zaslužuju izbor koji će im u najvećoj mogućoj mjeri jamčiti da će živjeti u skladnoj i poticajnoj sredini. Zbog toga rizik od pogrešne procjene u odabiru posvojitelja mora biti sveden na minimum.

Nažalost, ponekad ni činjenica da se radi o vrlo malom djetetu koje ima zakonske pretpostavke za posvojenje, nije jamstvo da će se to u najkraćem moguće kraćem roku i realizirati. Kao drastičan slučaj nemara sustava, navodimo primjer dvoipolgodišnjeg djeteta koje smo upoznali prilikom posjeta ustanovi za djecu bez odgovarajuće roditeljski skrbi. Dijete je imalo uvjete za posvojenje unazad godinu dana, ali se i dalje nalazilo u ustanovi budući da CZSS, unatoč upitima i poticajima iz ustanove, nije proveo postupak posvojenja. U izvješću CZSS, kao razlog nepostupanja navedena je nova reorganizacija službe, koja je dovela do „*određenog zastoja redovnih poslova*“. Nakon intervencije Ureda, nadležni se centar aktivno uključio u postupak posvojenja djeteta. Postupak je okončan. Dijete je nakon posve neopravdanog i nedopustivog jednogodišnjeg produženja boravka u ustanovi (što je tada značilo gotovo polovicu njegovog života), dobilo posvojitelje.

2.2 PRAVA DJECE KAO ČLANOVA DRUŠTVENE ZAJEDNICE

Pravo na participaciju djece koja su sposobna oblikovati mišljenje, pravo na pristup informacijama, na slobodu misli, savjesti i vjeroispovjedi, na slobodno udruživanje i mirno okupljanje te pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija nazivaju se participativna prava djece i propisana su člancima 12. do 17. Konvencije o pravima djeteta. **Aktivno sudjelovanje** je ljudsko pravo svakog djeteta kao člana društvene zajednice te ono predstavlja i pripremu za život u demokratskom društvu. Ta priprema bi se trebala odvijati kroz procese odgoja i obrazovanja na svim razinama društva: u obitelji, u školi te u lokalnoj zajednici. Mogućnost ostvarivanja participativnih prava djece trebala bi biti kontinuirana i svakodnevna. Uz **jasno definirane uloge djece i odraslih** te prava i odgovornosti koje svaka od tih uloga podrazumijeva, uvažavanje i ostvarivanje participativnih prava trebao bi biti prihvaćen model odnosa djece i odraslih.

Ponekad roditelji razloge za svoju nemoć, nedjelotvornost ili nekompetentnost nalaze u konceptu ljudskih odnosno dječjih prava i u onima koji zastupaju taj koncept. Tako smo dobili dopis jedne majke koja kaže: „*Kao roditelj sam zbog nekih problema koji su bili vezani uz sina srednjoškolca shvatila da djeci danas dajete prava da rade sve što požele, a nigdje se ne spominje da imaju i neke svoje obveze kao što su redoviti odlazak u školu, praćenje nastave.....*“

Već godinama se susrećemo s ovakvim stajalištima i uvijek se pritom nadamo da pitanje ne proizlazi iz neprijateljstva prema djeci već samo iz nedovoljnog poznavanja koncepta ljudskih, odnosno dječjih prava. Na sreću, imamo Konvenciju o pravima djeteta koju je Hrvatska potpisala, ratificirala i dužna ju je kao i svi njezini građani poštovati i primjenjivati. Također se, na sreću, ljudska prava ne daju, ne nasljeđuju niti ih se treba zaraditi ili zaslužiti. Ona nam pripadaju rođenjem i bitno se razlikuju od odgovornosti i obveza s kojima se ne rađamo već ih dijete tek treba razviti, a odrasli mu u tome moraju pomoći i na to ih poticati. Ti odrasli su prvenstveno roditelji, a onda škola i društvo. Djeca, kao ni odrasli ne mogu raditi što hoće i trebaju snositi posljedice i suočiti se s odgovornostima za svoja ponašanja, odluke i reakcije. To je ugrađeno u zakone, u školske propise, u odgojne metode i postupke. Stoga je posve nejasno kojih je to prava, prema mišljenju ove majke, djeci previše ili im ih se ne treba dati. Pravo na preživljavanje? Pravo na razvoj? Pravo na zaštitu? Ili možda pravo na iskazivanje mišljenja o stvarima koje ih se tiču?

Ovakva javljanja pokazuju koliko je nužno **roditelje podučavati o konceptu ljudskih prava** i onome što on predstavlja i što znači u vladavini prava i pravne države, kao i o tome koji je roditeljski posao u poštovanju ljudskih prava djece.

Slična se mišljenja mogu čuti u brojnim svakodnevnim situacijama, nažalost, čak i na stručnim okupljanjima. Tada „saznajemo“ kako djeca „vladaju“ svojim roditeljima ili nastavnicima, kako ona „ugrožavaju odrasle“, „upravljaju“ primjerice kućnim budžetom i sl. te kako imaju previše prava, a premalo obveza i odgovornosti. Sve ovo ukazuje da se radi o pogrešnom shvaćanju i tumačenju općenito

prava djece, a posebice onih participativnih prava. Stoga vjerujemo da bi trebalo provesti ozbiljno znanstveno istraživanje i utvrditi koje su prepreke ostvarivanju participativnih prava djece.

Kako djeca uz pomoć i podršku odraslih mogu aktivno participirati u **rješavanju važnih pitanja za njih, njihove obitelji i lokalnu zajednicu**, pokazuje primjer članova Dječjeg foruma Šegrt Hlapić iz Slavenskog Broda, koji nam se obratio zbog onečišćenja zraka u gradu uslijed ispuštanja štetnih tvari iz rafinerije nafte u Bosanskom Brodu. Iako su se prituživali na povredu drugog prava i tražili pomoć u zaštiti zdravlja djece sukladno odredbama Konvencije o pravima djeteta, oni su ostvarivali svoje pravo na iznošenje mišljenja i sudjelovanje u rješavanju pitanja važnog za njihov život. Nakon što smo primili tražena izvješća od različitih institucija, u dužem dopisu članovima Forumu naveli smo sve što smo saznali da je do sada poduzeto s ciljem zaštite zdravlja stanovništva, posebice djece, u Slavenskom Brodu.

U jednom slučaju obratio nam se građanin načelno navodeći „problem isključenja iz procesa zastupanja unutar RH velikog broja građana“, među kojima i 22% djece. U odgovoru, pravobraniteljica je iskazala stajalište da je **izlazak na izbore**, ali i neizlazak demokratsko pravo i izbor građana, kao i sam čin glasovanja. Osim toga, opće i jednako biračko pravo je određeno Ustavom RH, a što se djece tiče ona nisu obuhvaćena tim pravom u čemu Hrvatska nije jedinstvena već takva ustavna rješenja imaju mnoge zemlje svijeta. Rijetkost je da su osobe mlađe od 18 godina, što predstavlja konvencijsku definiciju djeteta, obuhvaćene tim pravom. No, postoje ideje i tek povremene rasprave o proširenju biračkog prava na djecu stariju od 16 godina na lokalnoj razini, gdje bi o toj ideji valjalo raspravljati i to koristiti kao polazište za moguća buduća normativna rješenja. Prije normativnih inovacija potrebno je intenzivno jačati političku kulturu u Hrvatskoj, participativnu kulturu i političku pismenost te uvesti građanski odgoj u odgojno obrazovni sustav.

U nekoliko obraćanja iznosila se sumnja da je povrijeđeno pravo ili je nepravilno tumačeno pravo djeteta na izražavanje mišljenja u **obiteljsko-pravnim** pitanjima. Tako nam se javila nezadovoljna majka, vezano za odluku djeteta da živi s drugim roditeljem, iako prema njezinoj ocjeni to nije u djetetovom interesu. Obratili su nam se i roditelji djevojke starije od 16 godina koja je zasnovala izvanbračnu zajednicu s punoljetnim muškarcem. Oni su nezadovoljni njezinim izborom, no pojašnjeno im je da izvanbračna zajednica osobe starije od 16 godina s punoljetnom, odraslom osobom ne podliježe zakonskim sankcijama, te se može tumačiti i kao ostvarivanje prava djeteta na iznošenje vlastitog mišljenja i odlučivanje o pitanjima koje ga se tiču. Dakako, može se postaviti pitanje je li takav odabir u najboljem interesu ove djevojke.

Javio nam se i dječak koji se pritužuje na majku, s kojom on i mlađa sestra žive, jer im onemogućava redovite kontakte s ocem u skladu s odlukom suda. Tražio je našu pomoć radi izmjene sudske odluke, navodeći kako oboje žele živjeti s ocem, o čemu su upoznali i stručne djelatnike nadležnog centra za socijalnu skrb, ali bez rezultata te dječak navodi: „Nitko nas ne sluša i govore kako moramo biti kod mame“. Na temelju kontakata s dječakom, od CZSS-a smo tražili da se provjere navodi djeteta o onemogućavanju kontakata s ocem, uvjeti života te razlozi zašto želja djece da žive s ocem nije uvažena i nije im to na primjeren i jasan način objašnjeno. Upoznali smo ih s drugim problemima u obitelji i pritužbama na ponašanje socijalnog radnika. Preporučili smo preispitivanje slučaja te da djelatnici CZSS-a što žurnije obave obradu obitelji i daju mišljenje sudu radi donošenja nove odluke i završetka postupka koji je već predugo trajao. Upozorili smo ih da smo savetovali dijete o tome da ima pravo na primjeren način saznati sve važne okolnosti za donošenje odluke i izraziti svoje mišljenje u postupku kad se odlučuje o njegovim interesima. Potom je uslijedilo izvješće CZSS-a u kojem se, nakon opširne analize obiteljske situacije uz isticanje izražene želje djece, predlaže da djeca nadalje žive s ocem.

U skupini prava djece kao članova društvene zajednice nalazi se i pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija. Budući da su prijave vezane uglavnom uz medijske sadržaje, o tome izvješćujemo u poglavlju o medijima.

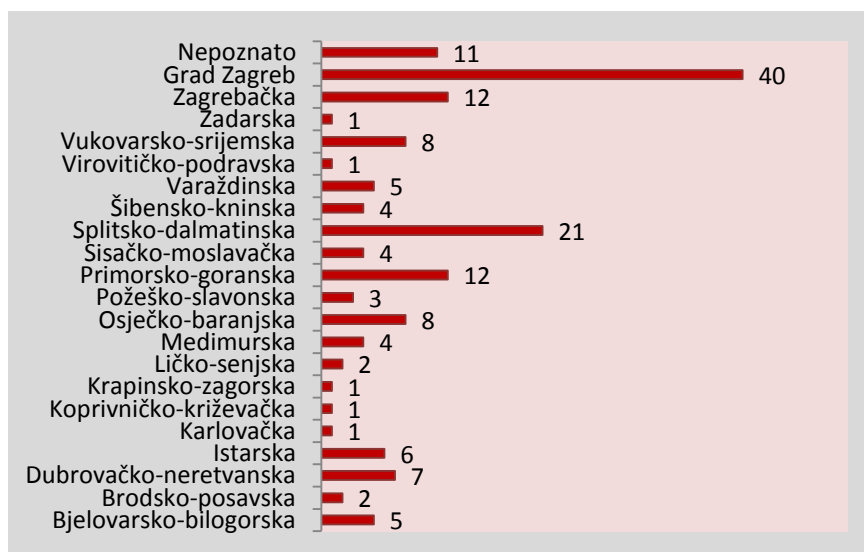
2.3 OBRAZOVNA PRAVA

U 2011. primili smo 159 prijava pojedinačnih povreda prava djece na odgoj i obrazovanje, što predstavlja 15% od ukupnog broja primljenih prijava u Uredu pravobraniteljice za djecu. Prijave pojedinačnih povreda prava djece na odgoj i obrazovanje na trećem su mjestu po broju prijava, iza prijava povreda prava na roditeljsku skrb i zaštitu od nasilja, a postotak zastupljenosti ovih prijava u odnosu na prošlu godinu veći je za 0,6%. Ukupno 188 djece doživjelo je neku od povreda obrazovnih prava, no neke su se prijave odnosile na cijele odgojno-obrazovne skupine, razrede ili ustanove, zbog čega nije bilo moguće odrediti točan broj djece. Uz povrede obrazovnih prava, djeca su u odgojno-obrazovnom sustavu doživljavala i povrede drugih prava, kao što su povrede prava na privatnost, prava na zaštitu od nasilja, kulturnih prava, zdravstvenih prava, o čemu se govori u drugim dijelovima izvješća. Iz praćenja pojedinačnih povreda prava djece proizašle su brojne aktivnosti Ureda, kao što su preporuke, prijedlozi i upozorenja relevantnim tijelima i institucijama u odgojno-obrazovnom sustavu te zakonodavne inicijative i sudjelovanja u izmjenama i dopunama zakonskih i podzakonskih akata.

Najveći broj prijava odnosi se na pojedinačne povrede prava djece u osnovnom (77), zatim u predškolskom (31) te potom u srednjoškolskom obrazovanju (39). Od toga je bilo 19 prijava pojedinačnih povreda prava na dostojanstvo djece u ocjenjivanju i izricanju pedagoških mjera.

	DV	OŠ	SŠ	Ukupno
Ukupno	31	77	39	159
Od toga djeca s TUR	12	33	9	54

Najviše prijava bilo je iz Grada Zagreba (40), iz Splitsko-dalmatinske županije (21), a zatim iz Zagrebačke (12) i Primorsko-goranske županije (12).

Prema sadržaju prijave su se odnosile na:

- dostupnost odgoja i obrazovanja
- sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete odgoja i obrazovanja
- kadrovske uvjete te programe i sadržaje odgoja i obrazovanja
- prava djece u kriznim situacijama
- odnos roditelja i djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova
- suradnju odgojno-obrazovnih ustanova s drugim službama
- primjereno školovanje djece s teškoćama u razvoju.

2.3.1 DOSTUPNOST ODGOJA I OBRAZOVANJA

Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, u 2010./2011. programima predškolskoga odgoja bilo je obuhvaćeno ukupno 152.123 djece u 693 ustanove, što predstavlja 57,67% od ukupnog broja djece predškolske dobi u Hrvatskoj. U tekućoj školskoj godini 2011./2012., ukupno je 516.626 djece obuhvaćeno osnovnoškolskim i srednjoškolskim obrazovanjem u 1393 ustanove.

Još uvijek znatan broj djece ne ostvaruje upis u programe **predškolskoga odgoja i obrazovanja**, posebno u manjim mjestima i na otocima. Nema dovoljno dječjih vrtića, a program obvezne predškole ostvaruje se u osnovnim školama, i to pred kraj školske godine. Zbog neostvarivanja upisa djeteta u dječji vrtić najviše su nam se obraćali roditelji s pritužbama o netransparentnosti postupka upisa i načina formiranja liste prvenstva, zatim roditelji djece koja do 1. rujna tekuće godine nisu napunila godinu dana života i koja zbog toga nisu ostvarila upis u vrtić te roditelji koji nisu zaposleni i koji zbog toga nisu mogli ostvariti pravo prednosti za upis djeteta u vrtić. U nekim slučajevima roditelji su nam se obraćali s očekivanjima da pravobraniteljica izravno intervenira i upiše njihovo dijete u vrtić, dok su se u nekim slučajevima obraćali, osim pravobraniteljici, i prosvjetnoj inspekciji. Roditelje smo upućivali na naše zakonske ovlasti i mogućnosti te na obveze i ovlasti dječjeg vrtića, osnivača i prosvjetne inspekcije prema Zakonu o predškolskom odgoju i naobrazbi. U nekoliko slučajeva roditelji su tražili da pravobraniteljica protumači obveze iz ugovora između roditelja i vrtića, kao i da protumači način naplate cijene boravka u vrtiću pa smo ih upućivali na dječji vrtić i njegova osnivača, koji odlučuje o načinu financiranja boravka djece u vrtiću.

Javljano nam je i o problemu dostupnosti vrtića u ljetnim mjesecima u obalnim gradovima, kada se smanjuje broj otvorenih vrtića i objekata. Roditelji zaposleni u turizmu tada imaju teškoće u organiziranju smještaja i brige o djeci, jer nisu u mogućnosti koristiti godišnji odmor da bi bili sa svojom djecom. Broj djece u grupama iznad je svih standarda, pojedini objekti se zatvaraju, grupe se spajaju, a djeca često borave s odgojiteljicom koju nedovoljno poznaju, što sve onemogućava svrhovit i poticajan rad. Iz odgovora osnivača vrtića proizlazi da se sve to čini uglavnom zbog „racionalizacije“ i štednje, a ponekad je jedini kriterij da „nema grupa od preko 30 djece s jednom tetom“, što je broj koji bitno premašuje propisani pedagoški standard.

Problem nedostupnosti je bio izražen jer su pojedine općine, gradovi i županije smanjile iznose subvencija za boravak djece u dječjim vrtićima ili uvele način subvencioniranja ovisno o dohodovnom cenzusu roditelja. Roditelji i udruge prituživali su se na povećanje cijene boravka u vrtiću koju plaćaju roditelji, na netransparentno određivanje visine cijene koju plaćaju roditelji pri primjeni dohodovnog cenzusa, kao i na dvojbene načine naplate od roditelja. Privatni osnivači dječjih vrtića problematizirali su nejednako subvencioniranje boravka djece u dječjim vrtićima kojima je osnivač lokalna zajednica i privatnim dječjim vrtićima.

Važna tema kojom smo se bavili u 2011. godini je skrb o djeci predškolske dobi koja nisu obuhvaćena nijednim oblikom predškolskog odgoja i obrazovanja već o njima brinu roditelji, članovi obitelji ili druge osobe, odnosno „dadilje“. Iako ne raspolažemo podacima koliko djece je povjereno na skrb „dadiljama“, opravdano se nameće pitanje o kvaliteti te skrbi te o kompetencijama i kvalifikacijama dadilja za skrb o djeci. Pri Hrvatskom zavodu za zapošljavanje provodi se program osposobljavanja za zanimanje dadilja sukladno Nacionalnoj populacijskoj politici, međutim obaviješteni smo kako postoje problemi zapošljavanja osoba koje su završile taj program, jer ga hrvatsko zakonodavstvo ne prepoznaje kroz Nacionalnu klasifikaciju zanimanja. MOBMS je u rujnu dogovorio smjernice s MZOS-om za normativno uređenje ove materije, koje uključuju opis poslova dadilje u okviru zanimanja, propisane kompetencije, ishode učenja i provjeru, uvjete za izvođenje djelatnosti, kao i prijedlog ujednačavanja programskih sadržaja u odobrenim programima te njihovu verifikaciju u ustanovama. U veljači 2012. Ministarstvo socijalne politike i mladih potvrdilo je važnost uspostave zakonske regulative radi omogućavanja zapošljavanja dadilja i opravdavanja ulaganja sredstava programa predpristupne pomoći kojima je program dadilja financiran. Izvaninstitucionalna skrb o djeci u suvremenim uvjetima života nužnost je nekih roditelja i obitelji. Smatramo osobito važnim propisati status, potrebne kvalifikacije i kompetencije

dadilja, kao i ostale uvjete za kvalitetan i kontroliran oblik ovakve skrbi o djeci. S obzirom na postojanje pravne praznine i najave reguliranja ovog oblika skrbi o djeci, očekujemo da se žurno pristupi uređenju ove materije radi zaštite najboljeg interesa djece.

U **osnovnom obrazovanju** problem dostupnosti očitovao se u nedostatku osnovnih škola na nekim područjima, posebno u novoizgrađenim gradskim naseljima, zatim u organiziranju produženog boravka u školi i školskog prijevoza djece. Predstavnici građanske inicijative za izgradnju dječjeg vrtića i osnovne škole u jednom zagrebačkom naselju obavijestili su nas tako o problemu naselja u kojem je sagrađeno „više od stotinu novih stambenih objekata“ bez prateće infrastrukture. Djeca pohađaju školu u susjednom naselju. Škola je prekapacitirana i ne zadovoljava sigurnosne uvjete za boravak djece. Grad Zagreb nas je pak informirao kako je za objekte izdana lokacijska dozvola i pripremljeno sve za izgradnju, a da sigurnost djece koja polaze susjednu osnovnu školu za to vrijeme nije ugrožena. U drugom slučaju obratili su nam se stanovnici jednog većeg gradskog naselja, s više od tisuću školske djece, u kojem još nije izgrađena škola. Roditelji su prosvjedovali zajedno s djecom, djecu nisu slali u škole, a slučaj je bio popraćen i u medijima. Primali smo i prijave u kojima roditelji i škole izražavaju neslaganje s prijedlogom mreže osnovnih škola. Upućivali smo ih na osnivača i MZOS ili smo sami upućivali konkretne preporuke osnivačima i predstavnicima škola da se ustroje razredni odjeli prema potrebama djece, odnosno požurivali ih u realizaciji *Odluke Vlade RH o donošenju mreže osnovnih i srednjih škola, učeničkih domova i programa obrazovanja* iz lipnja 2011.

U odnosu na problematiku **produženog boravka u osnovnim školama**, kojeg organizira i financira jedinica lokalne i područne samouprave, primali smo pritužbe roditelja da neke škole nemaju organiziran produženi boravak djece u školi, iako postoji interes roditelja za takvim programom.

Prema podacima MZOS-a, u školskoj godini 2011./2012. u produženi boravak uključeno je 16.773 učenika i učenica, od čega su najzastupljeniji učenici prvog razreda osnovne škole (42,43%), a najmanje učenici četvrtog razreda (4,1%).

Najviše učenika je uključeno u produženi boravak u Gradu Zagrebu, Istarskoj županiji i Primorsko-goranskoj županiji, dok produženi boravak nije organiziran u Koprivničko-križevačkoj i Virovitičko-podravskoj županiji. U brojnim osnovnim školama povećana je cijena produženog boravka, a u nekim sredinama uvodi se i model dohodovnog cenzusa u plaćanju takvih programa. Iz pritužbi proizlazi da pitanje dostupnosti produženog boravka ovisi o prostornim, kadrovskim i organizacijskim kapacitetima škola, kao i o senzibiliziranosti lokalne zajednice i njenim financijskim mogućnostima da zadovolji javne potrebe u osnovnom obrazovanju. To, međutim, dovodi u pitanje obvezatnost i besplatnost osnovnog obrazovanja, a problem osiguravanja odgovarajućih programa te vrste produbljuje se u kontekstu gospodarske krize kada, sudeći prema obavijestima roditelja i medijskim napisima, takvi programi „poskupljuju“. Smatramo stoga da *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* mora osigurati produženi boravak ispunjen kvalitetnim aktivnostima ili cjelodnevnu nastavu za učenike od prvog do četvrtog razreda što prije, kako bi se zaštitilo pravo djece da odrastaju i razvijaju se u sigurnom okruženju. Rok za ostvarenje tog cilja, prema Državnom pedagoškom standardu ističe 2012. godine. Kao i prethodnih godina, roditelji su nam se obraćali zbog nedostatka organiziranog **prijevoza djece do osnovne škole** ili otežanog pristupa organiziranom prijevozu djece. Pritužbe su se pretežno odnosile na ugroženost sigurnosti djece koja do organiziranog prijevoza pješače više od kilometra u naseljima bez javnog prijevoza, uz prometnice bez nogostupa i rasvjete. Iako je zakonska obveza osnivača da financira prijevoz učenika osnovnih škola i organizira prijevoz učenicima razredne nastave koji žive na udaljenosti od najmanje tri kilometra od škole i učenicima predmetne nastave koji žive na udaljenosti od najmanje pet kilometara od škole, smatramo da bi u okolnostima posebnih i otežanih prometnih uvjeta, radi veće sigurnosti učenika, osnivač škole morao osigurati prijevoz učenicima bez obzira na udaljenost, u skladu s Državnim pedagoškim standardom. Radi osiguravanja dostupnosti prometnih veza, pravobraniteljica je općinama, gradovima i županijama uputila preporuku za organiziranje prijevoza djece na svom području, o čemu detaljnije pišemo u poglavlju Lokalna zajednica u zaštiti prava djece.

Prema podacima MZOS-a u prijevoz je uključeno 87.374 učenika i učenica osnovnih škola (25,23%), a najveći je udio učenika putnika u Zagrebačkoj (45,99%) i Krapinsko-zagorskoj županiji (45,21%).

U jednom slučaju obratili su nam se roditelji djeteta kojem su odgojno-obrazovni radnici prijetili socijalnom službom pred cijelim razredom jer nije imalo udžbenike, zato što nadležni ured državne uprave nije na vrijeme dodijelio roditelju sredstva za **nabavku udžbenika** koja odobrava MOBMS. Osim što je ovakvo ponašanje odgojno-obrazovnih radnika neshvatljivo i za svaku osudu, smatramo da, čak i u slučaju kad sustav državne potpore i pomoći zakaže, škola problem ne smije produbljivati već je njena dužnost da djetetu pruži pomoć i organizira odgojno-obrazovni rad na način da ne budu ugroženi prava i interesi djeteta.

U **srednjoškolskom obrazovanju** pritužbe su se većinom odnosile na nemogućnost promjene ili pohađanja više obrazovnih programa, na provedbu državne mature i elemente i kriterije za izbor kandidata za upis u srednje škole. U slučajevima pritužbi na nemogućnost promjene obrazovnog programa ili srednje škole, ukazivali smo na zakonske odredbe koje dopuštaju promjenu programa tijekom školovanja prema odluci nastavničkog vijeća, koje promjenu programa može uvjetovati polaganjem razlikovnih/dopunskih ispita. U slučajevima pritužbi na elemente i kriterije za izbor kandidata za upis u srednje škole, koje svojom odlukom utvrđuje MZOS, obraćali smo se nadležnom ministarstvu zatraživši tumačenja i ispitivanje slučaja. O ovoj problematici detaljnije pišemo u dijelu obrazovnih prava djece s teškoćama.

U jednom slučaju obratila nam se majka učenice koja, uz gimnazijski program, redovito pohađa i dva srednjoškolska programa glazbene škole, a kojoj je škola najavila da u idućoj školskoj godini neće moći pohađati besplatno oba programa u glazbenoj školi, već da će drugi program morati plaćati. Povodom majčine pritužbe obratili smo se MZOS-u istaknuvši da Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi ne predviđa takva ograničenja te je MZOS dao uputu školi o mogućnosti učenice da pohađa oba programa u glazbenoj školi. Nažalost, donošenjem *Zakona o umjetničkom obrazovanju*, koji je stupio na snagu u studenome 2011., takva mogućnost je ukinuta. Propisano je da učenici mogu upisati samo jedan program u umjetničkoj školi na osnovnoškolskoj i srednjoškolskoj razini, dok je mogućnost da učenik pohađa više od jednog temeljnog predmeta na osnovnoškolskoj razini ili više od jednog temeljnog programa na srednjoškolskoj razini predviđena samo za iznimno darovite učenike, ako sami snose troškove toga obrazovanja. Budući da do sada nije bilo takvog ograničenja u propisima, upozorili smo MZOS da to nije u interesu djece koja prema svojim sposobnostima i sklonostima mogu pohađati više programa te da takvo zakonsko rješenje nije usklađeno s Nacionalnim okvirnim kurikulumom, kojim je izrijekom utvrđeno da se takvoj djeci osigurava prepoznavanje i razvoj njihovih mogućnosti. Ovakvo rješenje ne pridonosi otkrivanju i razvoju talenata i sposobnosti djece već može dovesti do njihovog zanemarivanja. U odgojno-obrazovnom procesu trebalo bi osigurati prepoznavanje ukupnosti talenata i **darovitosti** djeteta, a u tom slučaju obrazovanje takvog djeteta sustavno pa i financijski poduprijeti od strane države, a ne prepustiti financijskoj mogućnosti roditelja.

Tijekom provedbe **državne mature** primili smo pritužbu majke učenice koja je polagala državnu maturu i iz likovne umjetnosti ostvarila manji broj bodova, jer nije prepisala sve odgovore iz „ispitne knjižice“ (u kojoj je odgovorila na sva postavljena pitanja) na list za odgovore zbog nejasnih uputa. Majka nas je obavijestila da je s ostvarivanjem znatno manjeg broja bodova zbog ovog problema, suočeno oko 280 djece koja su pisala ispit iz likovne umjetnosti. Povodom ovog slučaja obratili smo se Nacionalnom centru za vanjsko vrednovanje obrazovanja i preporučili da, prilikom odlučivanja o bodovanju i ostvarenom uspjehu iz ispita iz likovne umjetnosti na državnoj maturi, uzme u obzir utjecaj nejasnih uputa na uspjeh učenika na maturi. Iako je u postupku državne mature potrebno poštovati propisana pravila, smatramo da u zahtjevnoj i za učenike stresnoj situaciji, kao što je polaganje državne mature, učenici ne bi trebali trpjeti negativne posljedice nedovoljno jasnih pravila rješavanja zadataka te da bi formalne procedure trebale biti ustanovljene u interesu učenika, nedvojbene i maksimalno pojednostavljene u primjeni, upravo da im olakšaju, a ne otežaju polaganje ispita.

Osim navedenih slučajeva, obaviješteni smo da je opći pad standarda utjecao i na nemogućnost ili otežano podmirivanje troškova **prijevoza učenika srednjih škola i smještaja i prehrane učenika u**

učeničkim domovima od strane roditelja, koji su se u 2009. financirali iz proračuna. Srećom, u Državnom proračunu za 2012. godinu predviđeno je **70 milijuna kuna za financiranje javnog međumjesnog prijevoza učenika**, što ukazuje na razumijevanje jednog od segmenata kojima se ostvaruje pravo djece na obrazovanje pod jednakim uvjetima. Takva odluka u skladu je s mjerom obveznog srednjoškolskog obrazovanja do stjecanja prve kvalifikacije iz *Programa Vlade RH za mandat 2011.-2015.* Očekujemo da će se pristupiti što bržoj realizaciji ove mjere. Iako je promjenama Ustava iz 2010. otvoren prostor uvođenju **obveznog srednjeg obrazovanja** te unatoč činjenici da *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje, te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* uvodi pojam „obveznosti općeg obrazovanja“ i stjecanje „temeljnih (općeobrazovnih) i strukovnih kompetencija“, još nisu uslijedila usklađenja propisa iz područja odgoja i obrazovanja u smjeru uvođenja obveznog srednjoškolskog obrazovanja do stjecanja prve kvalifikacije, kako je to bilo predviđeno *Nacionalnim programom mjera za uvođenje obveznog srednjeg obrazovanja u RH*, iz 2007. godine. Budući da obveznost obrazovanja podrazumijeva obvezu i za državu, ponajprije u osiguravanju materijalnih uvjeta i financijskih sredstava, očekujemo da financiranje prijevoza učenika srednjih škola neće ostati jedina poticajna mjera radi podizanja obrazovne strukture i osiguravanja dostupnosti srednjeg obrazovanja za sve učenike.

2.3.2 SIGURNOSNI, PROSTORNI I ORGANIZACIJSKI UVJETI

U predškolskome odgoju i obrazovanju roditelji su nam se obraćali radi promjene odgojitelja u vrtiću i promjene prostora, broja djece i strukture u odgojno-obrazovnoj skupini, prehrane djece te zaštite zdravlja i sigurnosti djece u vrtiću. Neke županije i gradovi imaju veliki broj područnih dječjih vrtića, kao primjerice Osijek, Split, Rijeka i Pula, koji u jednom vrtiću kao pravnoj osobi imaju smješteno od 1500 do 3500 djece. Jedan gradski dječji vrtić, kako nas je MZOS obavijestio, ima 3200 djece raspoređene u nekoliko centara predškolskog odgoja, koji bi svaki za sebe mogao biti dječji vrtić te je od županije i grada zatraženo da uskladi veličinu dječjeg vrtića s Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i naobrazbe. U jednom slučaju grupa roditelja prijavila je vrtić koji radi bez dozvole, nema dvorište ni ostale prostorne i kadrovske uvjete, a općina ga financira. Nakon prijave vrtić je zatvoren.

Promjene odgojitelja u vrtiću i promjene prostora, posebice u grupama najmlađe djece, predstavljaju teškoće i roditeljima i djelatnicima vrtića. U jednom prijavljenom slučaju se u četiri godine u skupini promijenilo osam odgojiteljica, a roditelji nisu imali informaciju o tome da će biti promjene, niti su bili u prilici upoznati novu odgojiteljicu prije dolaska djeteta u vrtić. Ovakvi premještaji ne moraju štetiti djetetu, ako se pri tome vodi računa o djetetovoj potrebi za sigurnošću i stabilnošću okoline u kojoj raste. Istodobno, djeca imaju kapacitet za prilagođavanje promijenjenim okolnostima, ako te promjene nisu prečeste i ne narušavaju djetetovo funkcioniranje. Djecu treba pripremiti na promjenu, upoznati ih i s objektom u kojem će boraviti i s novim odgojiteljem te tu promjenu vezati uz djetetu ugodna iskustva. Čini se da se glavnina problema nalazi u tome što roditelji nisu dovoljno i na vrijeme informirani o objektivnim okolnostima koje dovode do promjena, o načinima na koji se mogu izbjeći negativni učinci promjene te o tome kako je važno da ne podcjenjuju djetetov kapacitet za prilagodbu promjeni. Stoga je posebno važno na vrijeme informirati roditelje o promjenama kako bi se i oni na njih mogli pripremiti. Roditelji, osim toga, oklijevaju obratiti se djelatnicima vrtića, ne iskazuju brigu i ne postavljaju pitanja u vrtiću - na mjestu gdje mogu dobiti najkonkretnije odgovore, već očekuju da to napravi pravobraniteljica umjesto njih. Zabrinjavaju razlozi takvog roditeljskog reagiranja. Neki ravnatelji, neuvažavajući dobrobit djeteta, pokazuju nevjericu ili uvrijeđenost što se roditelj obratio pravobraniteljici za djecu i što ima primjedbe na vrtić. Ovaj stav sigurno ne predstavlja aktivno i odgovorno reagiranje u zaštiti djece i njihovih prava.

Broj djece u vrtićkoj skupini česta je briga roditelja. Taj broj definiran je *Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i naobrazbe*, koji određuje da se najviše 25 djece može uključiti u skupinu u sedmoj godini do polaska u školu. U svim drugim skupinama riječ je o manjem broju djece. Ovi brojčani standardi moraju se u potpunosti ostvariti do kraja 2013. godine, no ako postoji mogućnost u odnosu na prijave i interes obitelji za uključivanjem djece u vrtić, oni se mogu primjenjivati odmah.

Začuđuje da se Uredu obraćaju čak i ravnatelji vrtića s pitanjem kako da postupe kad roditelj zahtijeva da dijete iz vrtića odvede starije dijete, najčešće u dobi od 15 ili 16 godina. Ovo pitanje je regulirano

Obiteljskim zakonom, koji propisuje da „roditelji ne smiju dijete predškolske dobi ostaviti bez nadzora odrasle osobe“. Budući da je, prema Konvenciji o pravima djeteta, dijete svaka osoba do 18 godina starosti, a odrasla osoba ona koja je starija od 18 godina, naše je stajalište da djecu polaznike vrtića mogu odvoditi samo punoljetne osobe. Iako smo još 2004. godine ovaj problem i naše stajalište iznijeli pred predstavnicima MZOS-a te smo preporučili da se vrtići upoznaju sa zakonskom odredbom vezanom uz odvođenje djece od strane maloljetnika, to nije učinjeno, što nas čudi i zabrinjava.

Prema mišljenjima stručnjaka problematičan je i boravak djeteta u skupini u kojoj je njegova majka ujedno i odgojiteljica, takvo je rješenje za drugu djecu rizično, osobito u kriznim situacijama, a i za samo dijete je razvojno nepoticažno. Zbog specifičnosti razvojne dobi, ali i specifičnosti odgojiteljskog rada i obveze brige o svakom djetetu, bolje je da dijete ne bude u skupini u kojoj mu je majka odgojiteljica. MZOS-u smo prijašnjih godina predložili da iskaže svoj stav o ovom pitanju.

Primili smo upit vrtića o veganskoj **prehrani**, budući da roditelji trogodišnjeg djeteta inzistiraju na takvoj prehrani djeteta i u vrtiću, a vrtić procjenjuje da izbor roditelja može imati „nepovoljne posljedice za dijete“. Upit je vrtića je li zakonski dužan poštovati odluku roditelja ili ima pravo odbiti njihov zahtjev, ako procijeni da je u suprotnosti s djetetovom dobrobiti.

Uredu se obratila jedna udruga izražavajući zabrinutost za **zdravlje i sigurnost djece** u područnom objektu jednog zagrebačkog dječjeg vrtića, koji se nalazi u susjedstvu osnovne škole na kojoj se obavlja sanacija krovništva od azbestnih ploča. Iako nas je nadležni gradski ured obavijestio o poštovanju propisa, poduzimanju mjera sigurnosti za zaštitu zdravlja i o konzultacijama s inspekcijom zaštite okoliša, Hrvatski zavod za toksikologiju i antidoping potvrdio je postojanje ozbiljne opasnosti za sigurnost i zdravlje djece u slučaju kad se radovi na sanaciji krovništva od azbestnih ploča obavljaju za vrijeme dok djeca borave u vrtiću i školi. Nadležnom gradskom uredu uputili smo preporuku da se radovi ne obavljaju dok u vrtiću i školi borave djeca. Slučaj su popratili i mediji, radovi su odgođeni, nadležni gradski ured obavijestio nas je da će se radovi obavljati za vrijeme školskih praznika, a djeca iz područnog objekta vrtića bit će izmještena u matični objekt vrtića na drugoj lokaciji.

Prema podacima MZOS-a u školskoj godini 2011./2012. u tri smjene radi 2,06% matičnih osnovnih škola (u školskoj godini 2010./2011. taj postotak je bio 2,29%), u dvije smjene radi 56,82% (u školskoj godini 2010./2011. taj postotak je bio 58,47%), a u jednoj smjeni radi 41,12% osnovnih škola (u školskoj godini 2010./2011. taj postotak je bio 39,24%). U školskoj godini 2011./2012. najveći broj srednjih škola radi u dvije smjene (63,82%), zatim slijede škole koje rade u jednoj smjeni (33,64%), dok je u tri smjene nastava organizirana u 2,54% škola.

Neki roditelji obraćali su se Uredu nezadovoljni **organizacijom rada škole** za vrijeme gradnje, dogradnje, rekonstrukcije i uređenja škola. Škole tada često izvode nastavu na različitim lokacijama, primjerice u susjednoj školi ili u prostoru dječjeg vrtića te prilagođavaju svoj rad mogućnostima i uvjetima tih drugih ustanova. Roditelji se pritužuju da zbog nove organizacije rada, primjerice održavanja nastave samo u popodnevnoj smjeni, djeca ne mogu pohađati izvanškolske aktivnosti. Iako škole nerijetko rade u otežanim uvjetima pa su građevinski i drugi radovi nužni za sigurnost djece, roditelji često burno reaguju i protive se promjenama. Razlog tome je najprije to što nisu na vrijeme obaviješteni o radovima, organizaciji rada škole i prijevoza djece do škole. Škole i osnivače upućivali smo da organiziraju rad i prijevoz djece na druge lokacije na način koji izaziva najmanje poteškoća, a da o svim promjenama, razlozima za promjene i okolnostima u kojima će se odvijati nastava pravovremeno obavijeste roditelje i djecu. Posebno je zabrinjavajući slučaj krajnje **neprimjerenih prostornih uvjeta za održavanje nastave** učenika Tehničke škole Nikole Tesle u Vukovaru, koji su ispod razine uvjeta prihvatljivih za boravak djece i izvedbu odgojno-obrazovnog procesa, dok radovi na sanaciji škole kasne.

Roditelji su nam se obraćali i zbog **neograđenosti, neuređenosti i neurednosti školskih igrališta i dvorišta**, koja nerijetko postaju parkirališta za osobna vozila i površine za šetnju kućnih ljubimaca. Školska igrališta i školska dvorišta su školski prostori i neodvojivi dio odgojno-obrazovnog procesa koji treba služiti djeci. U takvim slučajevima dužnost je škole i osnivača da školski prostor, igrališta i dvorište ograde

odgovarajućim ogradama kako ne bi bilo narušeno pravo djece na obrazovanje, slobodno vrijeme i igru, niti ugrožena njihova sigurnost.

Veliki broj prijava odnosio se na nezadovoljstvo roditelja zbog **promjena učitelja, razreda, rasporeda i drugih oblika organizacije rada u školama**. Promjene izazivaju snažne reakcije roditelja pa djeca, sve dok se ne riješe nesporazumi, svjedoče raspravama odraslih ili, pak, nerijetko ne pohađaju nastavu. Ne može se opravdati donošenje odluka o promjeni organizacije rada bez sudjelovanja djece i roditelja u tom procesu, jer je to ugrožavanje njihovog prava na obavještanje o svim važnim pitanjima koja se na njih odnose. Stoga je nužno da škole, kod planiranja rada, uvažavaju kontinuitet rada učitelja i nastavnika s djecom tijekom školovanja, da promjene u organizaciji budu uvjetovane opravdanim objektivnim razlozima te da o tome prethodno pravovremeno informiraju roditelje i djecu i pripreme ih na promjene. Susreli smo se s primjerom pozitivne prakse prilikom promjene učiteljice zbog organizacijskog viška. Roditelji su pod vodstvom učiteljice izražavali negodovanje pa je škola usmeno i pisano roditelje obavijestila o razlozima donošenja takve odluke, načinu i postupku rješavanja organizacijskog viška, ulogi roditelja, naputcima o tome što roditelji mogu napraviti i kako pomoći učenicima da prihvate promjenu te o tome što će učiniti nova učiteljica. Nakon detaljnih informacija i brojnih sastanaka škole s roditeljima, roditelji su prihvatili promjenu.

Jedan dio upita roditelja i škola odnosio se na **kućni red škole**. Iz prijava je razvidno da se roditelji ne slažu s pojedinim odredbama kućnog reda te da one nisu donesene u dogovoru s Vijećem roditelja. Učitelji pak žele odredbe izmijeniti i/ili postrožiti, no nisu sigurni jesu li takve odredbe pedagoški i pravno opravdane pa traže savjet Ureda. Obraćale su nam se škole s upitima što smiju i na koji način regulirati kućnim redom, kao što su, primjerice, pitanja odijevanja učenika, bojenja kose, lakiranja noktiju i zabrane nošenja mobitela u školu. Primili smo i upit roditelja koji se ne slaže s odredbom kućnog reda škole da učitelj oduzima djetetu mobitel ako ga koristi za vrijeme nastave, a da po mobitel može doći isključivo roditelj. Roditelju smo odgovorili da škola ima zakonsko pravo i obvezu donijeti kućni red škole te regulirati pitanje mobitela kućnim redom. Očekuje se da su se s kućnim redom škole usuglasila sva tijela škole, budući da ga donosi Školski odbor u suradnji s Učiteljskim vijećem, Vijećem roditelja i Vijećem učenika te smo roditelja uputili da primjedbe na kućni red rješava putem za to nadležnih školskih tijela.

Jedan dio prijava odnosio se na **sigurnost djece u školskom prijevozu**. Bilo je prijava zbog neprimjerenog ponašanja vozača autobusa prema djeci, kašnjenja autobusa, iskrčavanja djece izvan stanice, neprimjerenog ponašanja djece u autobusu i uništavanja autobusa te korištenja neregistriranih i tehnički neispravnih autobusa. Zadaća osnivača i ravnatelja škole je voditi računa i o sigurnosti školskih i drugih autobusa u kojima se prevoze djeca. Ravnatelj je dužan na početku školske godine roditelje, djecu i vozače upozoriti na primjereno ponašanje, pravila i obveze te izvijestiti osnivača, policiju i prometnu inspekciju MPPI o uočenim nepravilnostima. Smatramo da, ako se utvrde nepravilnosti, osnivač mora otkazati ugovor s prijevoznikom radi zaštite prava i interesa djece. Za sve ugovore koje, radi prijevoza djece, sklapaju osnivači odgojno-obrazovnih ustanova s prijevoznicima, ali i drugi subjekti koji organiziraju prijevoz djece, potrebno je unaprijed odrediti smjernice za ugovaranje prijevoza djece, kako na redovnu nastavu, tako i na izlete, ekskurzije ili pohađanje raznih slobodnih aktivnosti.

2.3.3 KADROVSKI UVJETI, PROGRAMI I SADRŽAJI ODGOJA I OBRAZOVANJA

Kadrovski uvjeti - Svoj djeci u odgojno-obrazovnom sustavu još uvijek nije jednako dostupna pomoć i podrška **stručnih suradnika** (pedagoga, psihologa, stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila).

Prema podacima MZOS-a u pedagoškoj godini 2010./2011. u dječjim vrtićima stručni tim činili su pedagozi (318), psiholozi, (187), defektolozi-rehabilitatori (139), logopedi (103) i više medicinske sestre (223), odnosno ukupno 970 stručnih radnika u timovima dječjih vrtića koji su obavljali poslove za 152.123 djece. Prema podacima za školsku godinu 2011./2012., za 346.347 učenika osnovnih škola poslove stručnih suradnika obavlja 2.326 osoba, dok su još 132 osobe dijelom radnog vremena zadužene u nastavi kao učitelji, a dijelom kao stručni suradnici. U školama s manjim brojem učenika stručni suradnici rade na nepuno radno vrijeme te su neki od njih zaposleni u dvije ili više škola. Prema podacima za školsku godinu 2011./2012., za 170.279 učenika srednjih škola poslove stručnih suradnika obavlja ukupno 967 osoba.

Prilikom posjeta školama i putem pisanih obraćanja Uredu, škole su nam ukazivale na problem nedostatka stručnih suradnika koji se izravno odražava na pravovremenu zaštitu djece. Taj problem posebno je izražen u manjim mjestima i na otocima gdje su potrebe djece povećane zbog nedostatka takvih stručnjaka u drugim sustavima. Kao i prethodnih godina, obraćali smo se MZOS-u te preporučivali osnivanje mobilnih timova za odgojno-obrazovne ustanove koje nemaju stručnih suradnika. Nemamo saznanja da je naša preporuka provedena.

Konvencija o pravima djeteta nalaže kako u svim aktivnostima koje se odnose na djecu, bilo da ih poduzimaju javne ili privatne institucije, najbolji interes djeteta mora imati prednost. Nažalost, implementacija ove odredbe kad je riječ o odnosu pojedinih odgojno-obrazovnih radnika prema djeci još uvijek nije potpuna. Najveći broj prijava povreda prava djece u području odgoja i obrazovanja odnosio se na neprimjereno, **neprofesionalno i neetično postupanje** odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci. U pojedinim slučajevima posljedice neprimjerenih i nezakonitih postupaka odgojno-obrazovnih radnika su odbijanje djeteta da ide u školu ili odbijanje roditelja da šalje dijete u školu. Uočavamo i da neki odgojno-obrazovni radnici i ravnatelji ne koriste svoje ovlasti za zaštitu prava djece i ne poduzimaju mjere za zaštitu prava učenika ili to ne čine pravovremeno, već očekuju da to učine druge institucije, među njima i Ured pravobraniteljice. Upoznati smo sa slučajem u kojem je stručnoj suradnici u **dječjem vrtiću** otkazan ugovor o radu radi „izrazito teške povrede radne obveze: zlostavljanja djeteta i kršenje kodeksa struke“, a sud privremenom sudskom mjerom traži vraćanje djelatnice na rad i to tako „...da joj se ponovno povjere poslovi koje je obavljala prije nego što joj je nezakonito pretao radni odnos“. Ravnateljica vrtića obratila se Uredu tražeći „...način kako zaštititi dječji vrtić od osobe koju smatramo opasnom za djecu“. U ovom slučaju radi se o manjem gradu gdje se problem sumnje na nasilno i neprofesionalno ponašanje djelatnika i odluke iz područja radno pravnog statusa odraslog nadograđuju i problemima sukoba među odraslima, koji ih nisu u stanju nadvladati kad su djeca u pitanju.

Ured pravobraniteljice pratio je slučaj bivše učenice jedne **srednje škole**, koja je tijekom srednjoškolskog obrazovanja u maloljetnoj dobi zatrudnjela i rodila dijete. U ovom slučaju odgojno-obrazovni radnici počinili su više povreda na štetu djevojke koje su se sastojale u izostanku odgovarajućeg praćenja učenice od strane odgojno-obrazovnih radnika, povredama u procesu izricanja pedagoških mjera, povredama u postupku ispisivanja učenice iz škole, nepoduzimanju mjera u svezi s odgovornošću roditelja i mjera za zaštitu prava učenice, odnosno propuštanju zakonom propisanih radnji prema nadležnom CZSS-u. Ovaj slučaj prijavili smo nadležnom CZSS-u, AZOO-u, prosvjetnoj inspekciji MZOS-a i policiji. Iako u propustima ravnateljice, nastavnika i stručne suradnice nisu utvrđeni elementi kaznenog djela, Agencija za odgoj i obrazovanje i prosvjetna inspekcija MZOS-a utvrdili su propuste u radu stručne suradnice i razrednice te im je škola izdala pisano upozorenje s ukazom na mogućnost redovitog otkaza zbog skrivljenog ponašanja.

Kao slučaj koji posebno zabrinjava istaknut ćemo slučaj grubog kršenja prava osmogodišnjeg djeteta u **osnovnoj školi** od strane učiteljica koje su koristile njegov aparat za mjerenje razine glukoze u krvi i time ugrozile djetetovo zdravstveno stanje. Nakon korištenja djetetovog aparata, učiteljice nisu promijenile ubodnu iglu, niti dijete upozorile na to što su učinile pa je dijete sebi izmjerilo razinu glukoze u krvi koristeći istu iglu koju su koristile i učiteljice. O ovom događaju je pravodobno obaviještena ravnateljica škole, koja nije poduzela odgovarajuće mjere u odnosu na učiteljice niti kontaktirala roditelje djeteta u skladu sa zakonom. Ovim postupkom učiteljice su grubo prekršile prava djeteta te dovele dijete u opasnost od širenja zarazne bolesti, što se prema Kaznenom zakonu kvalificira kao kazneno djelo. Nedvojbeno je da su spomenute učiteljice prekoračile granice svojih ovlasti, što se također kvalificira kao kazneno djelo, kao i neprijavlivanje tog djela od strane ravnatelja i liječnika kao službenih osoba koje su u obavljanju svog posla za to saznale. Slučaj smo prijavili policiji, Školskom odboru, prosvjetnoj inspekciji MZOS-a i AZOO-u i zatražili utvrđivanje odgovornosti učiteljica i ravnateljice te poduzimanje odgovarajućih mjera u okviru njihovih ovlasti kako bi se spriječila daljnja kršenja prava djece. Učiteljice su od strane nadležnih službi opomenute, a roditelj je od škole zatražio odštetu.

Ured je proteklih godina pratio slučaj nasilnog postupanja nastavnice srednje škole prema učenicima, koja je nakon brojnih mjera izrečenih u nadzorima, premještena na radno mjesto stručnog suradnika pedagoga u istoj školi. Nakon dugogodišnjeg nezakonitog i štetnog postupanja nastavnice prema djeci i bezrezervne

podrške od strane ravnateljice, povodom prijave Ureda pokrenut je kazneni postupak protiv nastavnice, zbog kaznenog djela zapuštanja i zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe, i protiv ravnateljice, zbog kaznenog djela zlouporabe položaja i ovlasti. Nakon odugovlačenja Školskog odbora da nastavnicu i ravnateljicu udalje od rada u školi, kako to zahtijeva Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, te nakon obraćanja Ureda MZOS-u, osnivaču, Školskom odboru i nadležnom uredu državne uprave u županiji, s upozorenjem o kršenju Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Školski odbor je konačno udaljio nastavnicu i ravnateljicu od obavljanja poslova u školi.

Bilo je primjedbi na verbalno i tjelesno kažnjavanje djeteta u dječjem vrtiću, na izbacivanje učenika osnovnih škola iz razreda za vrijeme nastave, neprimjerenog rječnika prema učenicima, uskraćivanje satova tjelesnog odgoja djeci nižih razreda, prigovora na rezultate natjecanja i zabranu sudjelovanja na natjecanjima, na nepoštivanje *Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi* i propisa kojim se uređuju pedagoške mjere, na neobjektivno i pristrano ocjenjivanje učenika, na neprofesionalno i neetično postupanje učitelja i nastavnika osobito prema učenicima s teškoćama u razvoju te na povrede privatnosti djece o kojima detaljnije pišemo u poglavlju o pravu na privatnost.

Kao primjer **povrede prava pri ocjenjivanju učenika**, ističemo slučaj pritužbe majke na ocjenjivanje i provedbu popravnog ispita iz matematike u gimnaziji, na nepedagoški pristup prilikom vrednovanja znanja učenice tijekom nastavnog procesa i popravnog ispita, te na odnos nastavnice prema učenici. Nastavnica je smatrala da je sport kojim se učenica bavila razlog njezine negativne ocjene iz matematike, ne uvažavajući interese, sposobnosti i sklonosti učenice, inače kategorizirane sportašice, a pred ostalim učenicima predbacivala joj je riječima: *„to ti je zbog puno izostanaka s nastave i zbog tvog sporta“*. Svako „obilježavanje“ i „prozivanje“ učenika zbog njegovih interesa, sklonosti i slobodnih aktivnosti, predstavlja nepedagoško, a time i neprofesionalno i neetično postupanje odgojno-obrazovnog radnika, koji bi, u slučaju da učenik ima poteškoća s usvajanjem gradiva i prezentacijom znanja, trebao djelovati poticajno i učeniku pružati potporu. Na takav odnos nastavnice prema učenici roditelji su školi ukazivali i ranije, tražeći pomoć ravnatelja škole, no problemi nisu riješeni. Situacija je kulminirala tijekom popravnog ispita iz matematike, kad se učenica uznemirila i rasplakala te u stanju uznemirenosti i stresa nastavila odgovarati. Popravni ispit nije položila, budući da zbog psihičkog stanja tijekom ispita nije bila u mogućnosti pokazati svoje stvarno znanje. U takvoj situaciji potrebno je voditi računa prije svega o dobrobiti djeteta i omogućiti učeniku da ispit ponovi ili da nastavi odgovarati kad u potpunosti bude smiren i koncentriran. No, u ovom slučaju nitko od odgojno-obrazovnih radnika nije prepoznao stvarno stanje i potrebe učenice. Neodgovarajući tretman i nerješavanje problema u odnosu s nastavnicom te negativna ocjena iz matematike na popravnom ispitu rezultirali su time da je učenica podvrgnuta farmakološkoj terapiji i psihoterapiji, narušeno joj je zdravlje i dijagnosticirana pojava socijalne fobije. Zbog nepoduzimanja mjera zaštite prava učenice od strane škole te nepravovremene i neodgovarajuće reakcije nadzornih tijela, učenica je pala razred, iako je iz svih ostalih predmeta postigla vrlo dobar uspjeh. Štetna postupanja nastavnice prema učenici ostavile su posljedice na njezino zdravlje i ugrozili psihosocijalni i obrazovni razvoj.

U velikom broju slučajeva uočeno je da roditelji nisu upoznati s mogućnostima korištenja pravnih i drugih sredstava zaštite prava djeteta. Nužno je da škole učenike i roditelje na početku školske godine upoznaju s kriterijima ocjenjivanja te procedurom u slučaju nezadovoljstva učenika ocjenom ili pedagoškom mjerom. Preporučljivo je i da se roditelji i učenici pravovremeno obrate razredniku, stručnoj službi ili ravnatelju škole za zaštitu prava učenika, a u slučaju kršenja prava djeteta, slučaj prijave prosvjetnoj inspekciji i agencijama koje obavljaju stručno-pedagoški nadzor nad radom odgojno-obrazovnih ustanova.

Ponekad poteškoće u rješavanju radno-pravnih pitanja i odlučivanju o radno-pravnom statusu učitelja i nastavnika otežavaju pravovremenu i učinkovitu zaštitu djece. Škole se susreću s problemom nemogućnosti udaljavanja radnika s radnog mjesta radi sprječavanja kršenja prava djece. U jednom slučaju, zbog vrijeđanja roditelja i učitelja, neovlaštenog upada kolegama na nastavu i galame po hodnicima, škola je temeljem svih prikupljenih informacija dala učiteljici upozorenje pred otkaz, zatražila nadzor Agencije za odgoj i obrazovanje, a Školski odbor donio odluku da se učiteljica upućuje na ovlaštenu

prosudbu radnih sposobnosti. Budući da se o zdravstvenom stanju učiteljice koja ugrožava sigurnost učenika nije očitovao nadležni liječnik, škola moli intervenciju svih nadležnih službi i navodi kako poduzete mjere nisu dale rezultate, da učiteljica nije svjesna svojih postupaka, a sve se ponavlja u znatno težem obliku.

Susretali smo se i sa slučajevima zabrinjavajućih stavova učitelja i nastavnika o djeci, koji pobuđuju sumnju u profesionalnost njihovih postupanja i njihov stručno-pedagoški rad. Navodimo primjer jedne učiteljice u osnovnoj školi koja nam se obraćala pismima u kojima omalovažava djecu i njihova prava, okrivljuje ih za to što nadzorna tijela vrše nadzor nad njezinim radom, u djeci vidi neprijatelje koji je maltretiraju, prikazuje sebe kao žrtvu urote i traži zaštitu od djece i djelatnika škole. Nadzorna tijela utvrdila su nedostatke u radu učiteljice te smatraju da bi mjere prema učiteljici za poboljšanje njenog rada trebale rezultirati kvalitetnijim radom i utjecati na poboljšanje njezine komunikacije s učenicima. Usprkos činjenici da je ravnatelj škole upoznat sa problemima i da je učiteljici izrekao opomenu, te usprkos prijavama nadležnom državnom odvjetništvu i utvrđenim nedostacima u radu, učiteljica, čiji su stavovi o djeci krajnje zabrinjavajući i opasni, i dalje radi u školi.

S obzirom na brojnost i složenost pritužbi koje upućuju na probleme u radu, postupanju i odnosu odgojno-obrazovnih radnika prema djeci, smatramo nužnim kontinuirano provoditi programe **stručnog osposobljavanja i usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika** kako bi mogli odgovorno profesionalno, kompetentno odgovoriti na izazove u odgojno-obrazovnom procesu te kvalitetno i pravovremeno zaštititi prava djece. Također, nužno je uspostaviti sustav **vrednovanja rada** odgojno-obrazovnih radnika i **licencije za rad učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja**. Nažalost, program, postupak i način stjecanja, izdavanja i obnavljanja licencije još nije propisan, iako je pravilnik koji to uređuje trebao biti donesen do rujna 2010. godine. Na sastanku u siječnju 2012., na inicijativu pravobraniteljice, obaviješteni smo od predstavnika MZOS-a da je cilj dugoročno povećati kvalitetu odgojno-obrazovnog sustava jačanjem stručnosti odgojno-obrazovnih radnika i poboljšavanjem vanjske i unutarnje kontrole njihova rada. Očekujemo da se što prije uspostavi sustav unapređenja kvalitete i kontrole rada odgojno-obrazovnih radnika.

Prema podacima MZOS-a u 2011. godini u odgojno-obrazovnim ustanovama obavljeno je 926 inspekcijskih nadzora, od čega 72 u predškolskim ustanovama, 477 u osnovnoškolskim ustanovama i 377 u srednjoškolskim ustanovama. Prema podacima Agencije za odgoj i obrazovanje nadzornici su u 2011. proveli 426 stručno-pedagoških nadzora, od čega 36 u predškolskim, 243 u osnovnoškolskim i 147 u srednjoškolskim ustanovama.

S obzirom na nedostatan broj prosvjetnih inspektora i stručno-pedagoških nadzornika, o čemu su nas obavijestili predstavnici MZOS-a, AZOO i Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih na sastanku u Uredu potkraj 2011., potrebno je neodgodivo i kontinuirano **jačati kapacitete tijela koja vrše nadzor** nad zakonitošću i stručno-pedagoškim radom odgojno-obrazovnih ustanova, i to osposobljavanjem i usavršavanjem te dodatnim zapošljavanjem, kako bi se osigurao dovoljan broj inspektora i stručno-pedagoških nadzornika osposobljenih da obavljaju složene i odgovorne poslove nadzora u odgojno-obrazovnom sustavu. Učinkovitosti stručno-pedagoških nadzora i podizanju kvalitete odgojno-obrazovnog procesa trebalo bi pridonijeti i najavljeno odvajanje savjetodavnih i nadzornih funkcija stručno-pedagoških nadzornika u agencijama. Također, radi unapređenja rada odgojno-obrazovnih ustanova i zaštite prava djece, potrebno je podizanje razine stručne osposobljenosti i ekipiranosti školskog administrativnog osoblja, u cilju kvalitetnog pružanja pravne pomoći školskim ustanovama pri razrješavanju radno-pravnog statusa radnika u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Program i sadržaji odgoja i obrazovanja – Pritužbe su se pretežno odnosile na neorganiziranje dopunske i dodatne nastave u školama, na rasterećenje učenika od preteških i preobimnih sadržaja i školskih torbi, na promidžbu i prodaju u školama koja nije u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja i povrede prava djece na natjecanjima.

Predmet pritužbi bilo je i organiziranje nastave izbornih predmeta, posebice vjeronauka, i nedostatak alternativnih sadržaja vjeronauku u osnovnim školama. Organizacija nastave vjeronauka i drugih izbornih

predmeta bila je predmet preporuka pravobraniteljice i prošlih godina. Smatramo svrsishodnim osigurati djeci koja ne žele pohađati vjeronauk u školi kvalitetno i sadržajno provođenje vremena umjesto nastave vjeronauka, uključivši i pohađanje alternativnih nastavnih sadržaja. Zbog toga smo Vladi RH uputili preporuku da poduzme mjere za uvođenje alternativnog izbornog predmeta za učenike koji ne pohađaju vjeronauk u školi, s obzirom na to da *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* predviđa uvođenje alternativnog izbornog predmeta. O vjerskom odgoju u predškolskim ustanovama, vjeronauku i organizaciji izbornih predmeta detaljnije pišemo u poglavlju o diskriminaciji.

Jedan dio pritužbi roditelja i djece odnosio se na preteške i preobimne nastavne sadržaje i preteške učeničke torbe. Preporučili smo da učitelji primjenom različitih metoda rada te sadržajnim povezivanjem i korelacijom nastavnih predmeta, tijekom nastavnog procesa, rasterete učenike koliko je u njihovoj moći. Primili smo i pritužbe na preopterećenost satnice učenika strukovnih škola, kao i njihovu preopterećenost nastavnim sadržajima tijekom priprema za državnu maturu. O opterećenju učenika u strukovnom obrazovanju govorimo u dijelu izvješća o zaštiti djece od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova. MZOS-u smo uputili preporuku da ponovno podsjeti škole na potrebu rasterećenja učenika od tereta koji ugrožavaju njihovo zdravlje, rast i razvoj, pažljivijim planiranjem rasporeda i korištenja udžbenika i drugih nastavnih sredstava te da učenicima omoguće da ostave školske udžbenike, pribor i opremu u prostorijama škole. U 2011. česti su bili zahtjevi za uvođenje građanskog i zdravstvenog (spolnog) odgoja u škole, a MZOS je potkraj godine najavljivao takvu mogućnost. Prema podacima MZOS-a, u većem broju osnovnih škola građanski odgoj i zdravstveni odgoj provode se tek kao izvannastavna aktivnost, dok se građanski odgoj kao izborni predmet provodi u osam osnovnih škola i dvije srednje škole. Na potrebu uvođenja zdravstvenog odgoja i obrazovanja te na stavove djece i mladih o potrebi uvođenja takvih sadržaja u škole ukazivali smo i prošlih godina. Inicijativu za uvođenje zdravstvenog odgoja u škole koji bi podrazumijevao sustavno obrazovanje o higijeni, ovisnostima, zdravom načinu života i spolnom odgoju dala je i Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu. Smatramo da zdravstveni odgoj i obrazovanje ne bi smio ostati izvan institucionalnih oblika odgoja i obrazovanja već bi škole trebale biti mjesta gdje će djeca dobiti sve informacije vezane uz očuvanje mentalnog, spolnog i fizičkog zdravlja, prevenciju nasilja i ovisnosti te razvoj zdravih stilova života.

Na potrebu rasterećenja nastavne satnice, uvođenja građanskog i zdravstvenog (spolnog) odgoja u škole i uvođenja predmeta alternativnog vjeronauka u osnovnim školama pravobraniteljica je ukazala MZOS-u na sastanku u siječnju 2012. Tom prilikom predstavnice MZOS-a su nas obavijestile da je potrebno napraviti kvantitativnu i kvalitativnu analizu sustava kako bi se dobio cjeloviti uvid u sustav i mogućnosti za izmjene zakonskih i podzakonskih akata s ciljem poboljšanja sustava.

MZOS-u smo uputili inicijativu Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu za poboljšanjem kvalitete nastave Tjelesne i zdravstvene kulture (TZK), koja često nije primjerena sposobnostima, a ni interesima učenika pa ju mnogi izbjegavaju. Djeca upozoravaju da se forsiranjem tjelovježbe, zanemaruje stvarna svrha tog predmeta koji treba biti usmjeren razvijanju zdravih životnih navika, kao što su redovito kretanje, zdrava prehrana, zdrav odnos prema vlastitom tijelu. Osim toga, djeca smatraju da je potrebno osigurati svakoj školi prikladno opremljenu sportsku dvoranu i igrališta, educirati i potaknuti profesore za kvalitetniju nastavu te educirati i učenike i roditelje o važnosti TZK.

Kao i prošle godine primali smo pritužbe roditelja i djece u kojima ističu problem sve većeg pohađanja instrukcija, a upozoravaju nas da se u brojnim školama ne provode dopunska i dodatna nastava. Na ove probleme upozorilo nas je i Nacionalno vijeće učenika. Stoga smo MZOS-u preporučili da ukaže školama na potrebu organiziranja dodatne i dopunske nastave.

Obraćali su nam se roditelji s pritužbama na promidžbu i prodaju proizvoda u školama koji nisu u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja. Za sada je procjena je li neka prodaja u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja prepuštena ravnateljima, koji su odgovorni za zakonitost rada školske ustanove i dužni se brinuti da se u školskim ustanovama ne prodaju takvi proizvodi i usluge, te bi trebali spriječiti svaku aktivnost u školi koja prema svojoj svrsi ne odgovara ciljevima odgoja i obrazovanja. MZOS-u smo uputili

preporuku da upozore ravnatelje škola na zlouporabu i manipulaciju djecom prilikom promidžbe i prodaje različite literature koja nije primjerena dobi djeteta. Zakonski propisi trebali bi sadržavati jasne zabrane i ograničenja prodaje u odgojno-obrazovnim ustanovama koja šteti ili može štetiti djeci, što smo istaknuli i prilikom donošenja izmjena i dopuna *Zakona o trgovini*, o čemu pišemo u dijelu izvješća o sudjelovanju u izradi propisa.

Primili smo i pritužbu na promidžbu poznatog gaziranog pića u udžbeniku glazbene kulture za četvrti razred osnovne škole. Od MZOS-a smo zatražili preispitivanje usklađenosti tog sadržaja sa Zakonom o udžbenicima koji zabranjuje promidžbene sadržaje u udžbenicima i ostalim nastavnim sredstvima. MZOS se obratio nakladniku udžbenika sa zahtjevom za uklanjanje spornog sadržaja, a nakladnik se obvezao da će taj sadržaj zamijeniti prikladnijim.

Informatička udruga obratila nam se iskazujući zabrinutost zbog nemogućnosti učenika da slobodno biraju mentore za informatička natjecanja. Prema obrazloženju AZOO, posebnim uputama za provedbu natjecanja iz područja informatike/računalstva omogućeno je da mentor učeniku bude osoba izvan sustava odgoja i obrazovanja, no za to je potrebna suglasnost ravnatelja škole koju učenik pohađa, budući da se djeca prijavljuju na natjecanje upravo kao natjecatelji svoje matične škole. Iako je učenicima omogućeno pravo izbora, svrsishodno je da s izborom mentora izvan školskog sustava bude suglasan i ravnatelj, kako bi se osiguralo da učenikov mentor bude upravo osoba koja ima stručna znanja. Smatramo svrsishodnom preporuku AZOO da udruge/klubovi/društva uspostave što bolju suradnju s nadležnim županijskim povjerenstvom za provedbu natjecanja, s ravnateljima škola čiji učenici su članovi udruge/kluba/društva te što bolju suradnju s učiteljima/nastavnicima informatike iz tih škola, kako bi se što uspješnije provodila školska i županijska natjecanja.

Tijekom posjeta školama uočili smo da djeca još nisu upoznata s Konvencijom o pravima djeteta niti s postojanjem Ureda pravobraniteljice za djecu. Dijete ima pravo na obaviještenost o svim pitanjima koja se na njega odnose, a potrebno je posebno voditi računa da na vrijeme bude upoznato sa svojim pravima i obvezama te mogućnostima i načinima dobivanja pomoći u određenim situacijama, što je prvenstveno zadaća odgojno-obrazovnih radnika.

U povodu početka školske godine ukazali smo MZOS-u na pravo učenika da aktivno sudjeluju u školskom životu putem Vijeća učenika, o čemu ih treba poučiti, a odluke Vijeća učenika ozbiljno razmotriti. Preporučili smo da u suradnji sa školama jasnije definira ulogu i zadaće vijeća te način biranja učenika u vijeće te da izradi smjernice za djelovanje.

Na početku školske godine preporučili smo MZOS-u da podsjeti škole na obvezu uočavanja, praćenja i poticanja **darovitih učenika**, kao i osiguravanja mogućnosti završavanja škole u kraćem vremenu od propisanog, ukoliko se učenik ističe znanjem i sposobnostima. Škola je dužna osigurati dodatnu nastavu za darovite učenike, ako to oni i roditelji zahtijevaju ili ako je procjena škole da je to u najboljem interesu djeteta. Posebno smo preporučili školama da vode računa o opterećenosti darovitih učenika.

Radi dostupnosti sadržaja darovitim učenicima, predložili smo MZOS-u da se u novi *Udžbenički standard* uvrsti obveza da udžbenici za redovitu nastavu moraju imati sadržaje za darovite učenike u svakoj pogodnoj nastavnoj jedinici/temi. Osim toga, MZOS-u smo uputili preporuku da se predvidi mogućnost da se učenicima koji iskazuju posebne sklonosti, sposobnosti, talentiranost i darovitost u umjetničkom području, ali i ostalim darovitim učenicima, omogući nastavni rad s određenim nastavnikom koji svojim mentorstvom u određenom nastavnim predmetu pridonosi razvoju tih osobina kod učenika, i to kroz cijelo trajanje obrazovnog programa, kad god je to u skladu s najboljim interesom djeteta i u skladu s propisima iz područja obrazovanja. O ovome pišemo u dijelu izvješća o sudjelovanju u izradi propisa.

2.3.4 PRAVA DJECE U KRIZNIM SITUACIJAMA

Primili smo upite u vezi s postupanjem škola u kriznim situacijama, kao što su provođenje ovrhe nad djetetom, sukobi roditelja u ustanovi, ispitivanje djeteta u školi od strane policijskih službenika ili djelatnika centara za socijalnu skrb. Iz obraćanja škola posebice je vidljivo da su djelatnici ponekad u nedoumici oko toga trebaju li, primjerice, roditelju s kojim dijete ne živi uskratiti susrete s djetetom u

školi, trebaju li mu uskratiti informacije o djetetu, trebaju li postupiti po pravomoćnim sudskim odlukama o ovrši nad djetetom i slično. Djelatnicima škola nisu posve jasne njihove obveze ni odgovornosti kao ni način postupanja u slučajevima koji zahtijevaju brzu reakciju škole i usklađeno djelovanje s drugim nadležnim tijelima radi zaštite prava i interesa djeteta. U takvim slučajevima koji pred djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova postavljaju posebnu profesionalnu i moralnu odgovornost, djelatnici škola se obraćaju Uredu s upitima o ovlastima i obvezama škole te obvezama, ovlastima i mogućnostima drugih tijela prema djeci.

Postupanje u svakoj kriznoj situaciji nužno je ustanoviti zajedničkim djelovanjem odgojno-obrazovne ustanove i centra za socijalnu skrb ili, ovisno o konkretnom slučaju, drugog nadležnog tijela, kako bi se svi sudionici pravodobno informirali o svojim dužnostima i ovlastima u kriznim situacijama. Stoga smo djelatnike škola redovito upućivali na suradnju s drugim nadležnim tijelima, upoznavali s obvezom poštovanja pravomoćnih sudskih odluka i upućivali ih da, sukladno zakonskoj obvezi, obavijeste CZSS o svakoj sumnji na ugrožavanje ili kršenja prava djeteta.

U kriznim situacijama odgojno-obrazovnim ustanovama dragocjena je i stručna pomoć i potpora timova za krizne intervencije, stoga bi trebalo jačati njihov kapacitet i ulogu.

Prema podacima MZOS-a u 2011. godini članovi tima za krizne intervencije posjetili su 4 osnovne i 2 srednje škole, i to u dva slučaja suicida učenika, ubojstva učenice, nesreće u kojoj je poginuo učenik, teške nesreće školskog autobusa i prometne nesreće u kojoj je poginuo učenik.

Smatramo kako je potrebno ustanoviti pravila/protokol o načinu postupanja u kriznim situacijama s jasno definiranim ulogama i obvezama djelatnika škole, budući da tamo gdje pravila izostaju, izostaju i pravovremene i odgovarajuće aktivnosti u interesu djeteta. Iako su neke odgojno-obrazovne ustanove premostile nedostatak jedinstvenih pravila donošenjem vlastitih protokola o postupanju u kriznim situacijama, boljem i učinkovitijem radu škola i zaštiti djece pridonijelo bi donošenje Pravilnika o načinu postupanja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika, ravnatelja u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima, na što ukazujemo već nekoliko godina.

Potrebno je i educiranje djece za zaštitu i spašavanje u kriznim situacijama kako bi se unaprijed pripremila na takve situacije i znala što treba činiti, kako se ponašati, kome se obratiti i od koga tražiti pomoć. Stoga smo preporučili MZOS-u da potakne škole na educiranje djece za zaštitu i spašavanje.

2.3.5 ODNOS RODITELJA I DJELATNIKA ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA

Još uvijek se komunikacija roditelja i škole čini najslabijom karikom u odgoju i obrazovanju. Roditelji traže što aktivniju ulogu u organizaciji rada škole, a njihova prava i obveze u odgoju i obrazovanju djece propisuju i Obiteljski zakon i Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi.

Roditelji su nam se prituživali na neprofesionalno, neetično, nepedagoško pa i nezakonito i nasilno postupanje prema njihovom djetetu od strane odgojno-obrazovnih radnika. U takvim slučajevima upućivali smo ih da svako nezakonito postupanje prijave prosvjetnoj inspekciji MZOS-a, a neprofesionalno, neetično i nepedagoško postupanje AZOO-u, koji obavlja stručno-pedagoški nadzor nad radom odgojno-obrazovnih radnika. U pojedinim slučajevima roditelji su izražavali nezadovoljstvo odnosom učitelja prema njima i načinom rješavanja problema pri kojem bi učitelji roditelje savjetovali da premjeste dijete u drugu školu. Takav savjet kod roditelja izazvao je vrlo burne i negativne reakcije pa su se najčešće obraćali inspekcijским službama. Nakon prijave slučaja u pojedinim situacijama, roditelji nam se ponekad ponovno obraćaju i prijavljuju „osvetu“ učitelja prema njima i djetetu zbog intervencije nadležnih službi. Slučaj najčešće završava „kaznjavanjem“ djeteta premještajem u drugu školu.

Svjedočimo i pojavi da roditelji često nisu spremni na suradnju s odgojno-obrazovnom ustanovom, ne odazivaju se na pozive škole, oglašuju se na opažanja odgojno-obrazovnih radnika o njihovom djetetu, ne preispituju djetetovo ponašanje te ignoriraju upute i savjete učitelja, nastavnika i stručnih suradnika o potrebi usmjeravanja djeteta na postizanje boljeg školskog uspjeha ili na promjenu ponašanja. Uspjeh učitelja, nastavnika i stručnih suradnika u postizanju ciljeva odgoja i obrazovanja uvelike ovisi i o ponašanju i stavu roditelja prema tom procesu i njegovim nositeljima. U nedostatku suradnje roditelja,

odgojno-obrazovne ustanove nisu u mogućnosti poduzeti sve aktivnosti i mjere radi pomoći i potpore djetetu, što vrlo često dovodi do produbljivanja problema i poteškoća kod djeteta. Uočava se i međusobno optuživanje roditelja i djelatnika škola ili međusobno prebacivanje odgovornosti za „neuspjeh“ i neprimjereno ili nasilno ponašanje djeteta.

U nekim slučajevima svojim postupcima roditelji otežavaju odgojno-obrazovni proces tako što prijete učiteljima i nastavnicima i izazivaju sukobe, a ponekad, uz verbalne oblike nasilnog ponašanja, pribjegavaju i fizičkim obračunima te time ulaze u sferu prekršajnih ili kaznenih sankcija. S obzirom na ovlasti i obveze postizanja odgojno-obrazovnih ciljeva, odgojno-obrazovni radnici moraju ustrajati u nastojanjima za uspostavljanjem kvalitetne komunikacije i suradničkog odnosa s roditeljima. Ukoliko roditelj zanemaruje svoje roditeljske obveze, ne brine se o redovitom pohađanju škole, ne informira se o djetetovim postignućima i ne surađuje sa školom, zakonska je obveza škole da mu uputi pisani poziv za razgovor s razrednikom i stručnim suradnicima škole. U slučaju da roditelj učestalo zanemaruje svoje obveze, škola je dužna o tome obavijestiti ured državne uprave, odnosno gradski ured nadležan za obrazovanje i nadležni centar za socijalnu skrb, koji su dužni poduzeti mjere zaštite prava i interesa djeteta i o tome obavijestiti školu.

Kao primjer narušenih odnosa između škole i roditelja, kojima se šteti ostvarivanju obrazovnih prava djece, navodimo slučaj sukoba između roditelja dviju učenica osnovne glazbene škole i ravnatelja škole, zbog promjene nastavnika. Škola je prvotno osporavala pravo nastavniku da izvodi nastavu klavira s učenicama zbog njegove „nekompetentnosti“ pa je za izvođenje nastave tim učenicama zadužila drugu nastavnicu. Roditelji su se pritužili na kršenje prava učenica od strane ravnatelja zbog uskraćivanja da dotadašnji nastavnik, s kojim su učenice ostvarile iznimno uspješne rezultate u glazbenom obrazovanju, i dalje radi s njima. Pritom su se obraćali medijima kako bi izvršili pritisak na školu da postupi po njihovom zahtjevu. Djevojčice su teško i traumatično prihatile promjenu nastavnika te, okružene neprijateljstvima i ratovima odraslih, nisu željele pohađati nastavu kod nove nastavnice. Iako je prosvjetna inspekcija u nadzoru utvrdila da dotadašnji nastavnik može izvoditi nastavu s učenicama, škola je ustrajala u svojoj odluci o promjeni nastavnika „zbog organizacijskih razloga“, ali i zbog sukoba s roditeljima. U ovom slučaju ni škola niti roditelji nisu djelovali u najboljem interesu djece. Pravilo je da učenici i učenice ne mogu birati učitelje i nastavnike kod kojih će pohađati nastavu i roditelji su na vrijeme trebali pripremiti djecu na promjene. Budući da je takvo postupanje roditelja izostalo te, s obzirom da su sukobi škole i roditelja eskalirali, preporučili smo školi da uvaži činjenicu da dotadašnji nastavnik ima pravo i dalje izvoditi nastavu, da vodi računa o specifičnosti pristupa darovitoj djeci u glazbenom obrazovanju te da postupi u skladu s načelom poštovanja najboljeg interesa djeteta, kako bi učenice što prije nastavile glazbeno obrazovanje. Smatramo da je škola kao odgojno-obrazovna ustanova trebala pokazati senzibilitet i razumijevanje za sve okolnosti konkretnog slučaja i izaći ususret djeci, kako bi ponovno zadobila njihovo povjerenje i kako bi učenice mogle razviti svoje sposobnosti i talente. Nažalost, narušeni odnosi roditelja i škole, pridonijeli su produbljivanju problema.

Veliki broj nesporazuma i sukoba moguće je prevenirati i otkloniti uspostavljanjem suradnje roditelja i škole već na početku školske godine. Učitelji i nastavnici, prije svega razrednici, na početku školske godine trebali bi dati roditeljima sve potrebne informacije o njihovim pravima, obvezama i odgovornostima, o pravima i obvezama roditelja u odgojno-obrazovnom procesu, o pravima i obvezama učenika, o svim važećim propisima kojima se uređuje odgojno-obrazovni proces i upoznati ih sa svim aktima škole, kao što su Školski kurikulum, Godišnji plan i program rada škole, Statut, Kućni red škole te sa protokolima po kojima škola postupuje. Potrebno je roditelje na vrijeme upoznati s procedurom i svim mogućnostima zaštite prava učenika, s načinima komunikacije sa školom i s obvezama roditelja da školu obavještavaju o svim okolnostima koje su važne i koje mogu utjecati na djetetov odgoj i obrazovanje.

2.3.6 SURADNJA ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA S DRUGIM SLUŽBAMA

Primali smo obavijesti od odgojno-obrazovnih ustanova o nezadovoljavajućoj suradnji, posebno s CZSS-ima i zdravstvenim ustanovama. Škole nas obavještavaju da u pojedinim slučajevima, kad škola obavijesti nadležni centar o povredi prava djece, što je njena dužnost prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u

osnovnoj i srednjoj školi, CZSS ne prosljeđuje povratne informacije, iako je to obavezan prema Obiteljskom zakonu, o utvrđenim okolnostima i poduzetim mjerama iz svoje nadležnosti, na temelju čega bi škole mogle obavljati svoju zakonsku zadaću praćenja i zaštite prava i interesa djece. To ukazuje da se komunikacija i suradnja između škole i CZSS-a ne odvija u kontinuitetu pa je stoga otežano praćenje djeteta i poduzimanje aktivnosti i mjera za njegovu zaštitu. Ukoliko ne postoji kontinuirana suradnja s CZSS, treba je ostvariti u svakom pojedinačnom slučaju kad to situacija zahtijeva. Također, poželjno bi bilo uspostaviti redovite mjesečne, a po potrebi i češće sastanke predstavnika vrtića i škola s djelatnicima centra za socijalnu skrb kako bi se dogovorila suradnja i pratilo one obiteljske situacije koje su opterećene problemima, kao što su slučajevi u kojima roditelji svjesno ili nesvjesno zanemaruju interese djeteta.

Škole ističu i nezadovoljstvo suradnjom sa zdravstvenim ustanovama. To se prije svega odnosi na liječnike obiteljske medicine koji su skloni djeci dati ispričnice i kada škole pouzdano znaju da djeca nisu bolesna. Ravnatelji se, usto, u pojedinim slučajevima žale na lošu suradnju s liječnicima koji procjenjuju radnu sposobnost učitelja, zato što oni ponekad procijene radno sposobnima čak i učitelje koji očito nisu sposobni za rad s djecom. Nadalje, suradnja s liječnicima školske medicine izostaje u pojedinim situacijama kad je riječ o kronično bolesnoj djeci ili djeci s rijetkim bolestima, jer se događa da su odgojno-obrazovni radnici prepušteni sami sebi i ne dobiju liječničke upute kako postupati u određenim situacijama s oboljelim djetetom.

Prateći suradnju odgojno-obrazovnih ustanova s drugim institucijama, uočavamo da razmjena informacija između njih još uvijek ne funkcionira na razini koja bi jamčila sveobuhvatno ostvarivanje prava i zaštitu dobrobiti djece. Osim toga, uočavamo da postoje situacije u kojima odgojno-obrazovni radnici ne poduzimaju mjere zaštite prava djeteta na koje su obvezni temeljem Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i Obiteljskoga zakona ili ih ne poduzimaju pravovremeno. Smatramo da je nužno daljnje obrazovanje i osposobljavanje odgojno-obrazovnih radnika u području prava djeteta, ali i upoznavanje djelokruga, ovlasti i obveza drugih nadležnih tijela koja su ovlaštena i obvezna štiti djecu, kako bi se poboljšala njihova međusobna suradnja i omogućilo pravovremeno i koordinirano poduzimanje aktivnosti za zaštitu prava i interesa djeteta.

Vjerujemo da bi čvršćoj i učinkovitijoj suradnji odgojno-obrazovnih ustanova s drugim nadležnim tijelima pridonio i *Pravilnik o načinu postupanja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima*, u kojem bi se razradio način ispunjavanja obveze škola za daljnje prosljeđivanje informacija mjerodavnim tijelima, uz traženje povratnih informacija od mjerodavnih tijela o poduzetom po njihovoj prijavi. Iako smo u dva navrata dostavljali svoje mišljenje MZOS-u na prijedlog tog pravilnika, on još nije donesen.

2.3.7 PRIMJERENO ŠKOLOVANJE DJECE S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Od 159 prijava pojedinačnih povreda prava djece na odgoj i obrazovanje, 54 (34%) ih se odnosilo na prava djece s teškoćama u razvoju (TUR), na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava.

Predškolski odgoj za svu djecu ostvaruje se na temelju Državnoga pedagoškog standarda predškolskog odgoja i naobrazbe i reguliran je Zakonom o predškolskom odgoju i naobrazbi.

Djeca s TUR uključuju se u redoviti ili program javnih potreba (sredstva za programe javnih potreba u području predškolskog odgoja osiguravaju se u državnom proračunu) predškolskog odgoja i obrazovanja.

Podaci MZOS-a za pedagošku godinu 2010./2011. pokazuju da je u Hrvatskoj 5984 djece s TUR uključeno u redoviti cjelodnevni program, što predstavlja 5,30% od ukupnog broja djece uključene u ovu vrstu programa.

Programi rada za djecu s TUR provode se s djecom u dobi od šest mjeseci do polaska u školu, i to uključivanjem u odgojno-obrazovne skupine s redovitim programom, odgojno-obrazovne skupine s posebnim programom i u posebne ustanove. U skupine s **redovitim programom** djeca se uključuju na temelju mišljenja stručnog povjerenstva (osnovanog po propisima iz područja socijalne skrbi), mišljenja stručnih suradnika (pedagoga, psihologa, stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila), više medicinske sestre i ravnatelja dječjeg vrtića kao i odgovarajućih medicinskih i drugih nalaza, mišljenja i rješenja

nadležnih tijela, ustanova i vještaka. U odgojno-obrazovne skupine s **posebnim programom** uključuju se djeca s TUR kojoj se vrsta i stupanj teškoće utvrđuje prema propisima iz područja socijalne skrbi. Međutim, Zakon propisuje da sukladno svojim sposobnostima, potrebama i interesima, ova djeca imaju pravo i na uključivanje u redovite, posebne te alternativne programe s ostalom djecom, a prosudbu o njihovom uključivanju donosi tim stručnjaka dječjeg vrtića (stručni suradnici, viša medicinska sestra i ravnatelj). Zakon isto tako propisuje da **prednost pri upisu** djece u dječje vrtiće, koji su u vlasništvu jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave ili u državnom vlasništvu, imaju, među ostalima, i djeca s teškoćama u razvoju, a način ostvarivanja prednosti pri upisu utvrđuje osnivač vrtića. Nažalost, ovakva zakonska regulacija, ne znači uvijek i stvarnu mogućnost ostvarivanja propisanih prava.

Naime, mjerila za broj djece u odgojno-obrazovnim skupinama govore o tome da se broj djece s TUR u odgojno-obrazovnim skupinama posebnog programa u dječjim vrtićima i posebnim ustanovama utvrđuje ovisno o dobi djece i vrsti teškoće. No, ako je nedostatan broj djece za ustroj odgojne skupine s posebnim programom, djeca s TUR uključuju se u odgojno-obrazovnu skupinu s redovitim programom i to na temelju mišljenja stručnih suradnika dječjeg vrtića. U skupinu s redovitim programom može se uključiti samo jedno dijete s lakšim teškoćama i tada se i broj djece u skupini smanjuje za dvoje djece, odnosno samo jedno dijete s većim ili kombiniranim teškoćama, kada se broj djece u skupini smanjuje za četvero. Osim toga, mjerila za broj odgojitelja, stručnih suradnika i ostalih radnika u dječjem vrtiću propisuju da predškolske programe za djecu s TUR u dječjim vrtićima i u posebnim ustanovama ostvaruju odgojitelji i stručnjaci edukacijsko-rehabilitacijskog profila raznih usmjerenja, u suradnji s drugim članovima stručnog tima. Ako je u odgojno-obrazovnu skupinu uključeno dijete s težim teškoćama, prema procjeni stručnog tima u njoj može raditi još jedan odgojitelj ili stručnjak edukacijsko-rehabilitacijskog profila.

Krajnji rok za usklađivanje sustava predškolskog odgoja i naobrazbe s mjerilima iz Državnog pedagoškog standarda je 2013. godina, a ovako propisani standardi predstavljaju zaštitu najboljeg interesa djeteta i u skladu su sa suvremenim zahtjevima i trendovima u predškolskom odgoju. Nažalost, u svakodnevnom životu oni mogu predstavljati ozbiljnu prepreku za veći obuhvat djece s teškoćama, zbog pomanjkanja kapaciteta u sustavu predškolskog odgoja uopće, nedostatnog broja zaposlenih stručnih suradnika te neodgovarajućih prostornih uvjeta. Dodatno, prema *Standardu*, definicija djeteta s teškoćama je „dijete s utvrđenim stupnjem i vrstom teškoće po propisima iz socijalne skrbi, koje je uključeno u redovitu i/ili posebnu odgojnu skupinu u dječjem vrtiću, ili posebnu odgojno-obrazovnu ustanovu“ pa, ako dijete ne ostvaruje prava iz sustava socijalne skrbi i nema utvrđenu vrstu i stupanj oštećenja, to dodatno komplicira boravak i „ostanak“ djeteta u vrtiću, s obzirom da se jedino temeljem takvog akta može smanjiti broj djece u skupini u koju dolazi dijete s TUR. No, zbog pomanjkanja kapaciteta vrtića u mnogim sredinama, vrtići nerado smanjuju broj djece u skupinama, a nerijetko ih i popunjavaju iznad standarda.

Postupajući po pritužbama, ponekad smo stjecali dojam da je nedostatak kapaciteta i stručnih djelatnika zapravo „paravan“ za odbijanje upisa, iza kojega je zapravo stajala nedovoljna senzibiliziranost ravnatelja i/ili djelatnika za potrebe i prava djece s TUR, odnosno **nedovoljna spremnost za prilagodbu samoga sustava i pojedinaca** kako bi se dijete ipak uključilo u vrtićke programe. U slučajevima nemogućnosti ostvarivanja upisa djeteta u dječji vrtić, najviše su nam se obraćali roditelji s pritužbama o netransparentnosti postupka upisa i načina formiranja liste prvenstva. Pritužbe ukazuju na potrebu da osnivač vrtića, osim propisivanja jasnih kriterija i načina ostvarivanja prednosti pri upisu, isto tako jasno odredi i proceduru žalbenog postupka.

Svjesni nezavidne ekonomske i financijske situacije u cijeloj državi, ipak smatramo da djeca, a posebno pripadnici najosjetljivijih skupina, ne bi smjela gubiti prioritet pri odlučivanju o raspodjeli sredstava. Zato, u svrhu poboljšanja položaja djece s TUR u predškolskom odgoju i obrazovanju, Vladi RH i jedinicama lokalne i regionalne samouprave preporučamo povećano ulaganje sredstava u infrastrukturu, zapošljavanje i edukaciju djelatnika te ističemo potrebu koordiniranog djelovanja na nacionalnoj, lokalnoj i regionalnoj razini kako bi se povećali kapaciteti i da bi se sustav predškolskog odgoja i obrazovanja dodatno prilagodio potrebama djece s TUR.

Podatke o **osnovnoškolskom obrazovanju djece s TUR**, prikazane u donjoj tablici, dobili smo od MZOS, a izvor podataka su uredi državne uprave u županijama iz listopada 2011. godine.

Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju	čl. 4 ind.	čl. 4 pril.	čl. 7	čl. 10	čl. 12
Ukupan broj učenika u RH	6.606	8.177	539	178	2.080

U Hrvatskoj se još uvijek u posebnim ustanovama po posebnim programima obrazuje 2080 učenika. Razvidno je iz tablice da se najveći broj djece s TUR obrazuje po modelu potpune odgojno-obrazovne integracije (u skladu s čl. 4. *Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s TUR*), koja se ostvaruje uključivanjem učenika s lakšim teškoćama u razvoju u razredni odjel osnovne škole. Učenici svladavaju redovne ili **prilagođene** nastavne programe **individualiziranim** postupcima i uz posebnu dodatnu pomoć defektologa odgovarajuće specijalnosti. Međutim, veliki broj prijava Uredu pravobraniteljice o povredama prava djece s TUR u osnovnoj školi odnosio se upravo na **neprimjenjivanje individualiziranih postupaka i nedostatak posebne dodatne pomoći edukacijskih rehabilitatora**.

Kao tipičan primjer prijava roditelja vezanih za ovu problematiku, navodimo obraćanje majke koja je ukazivala na nepoduzimanje odgovarajućih radnji i nedovoljnu spremnost škole za provedbu individualiziranog pristupa, na neodgovarajuću i nedovoljnu komunikaciju s njom na štetu njezina sina kojemu je dijagnosticiran ADHD, kao i na neprofesionalno i neetično postupanje ravnateljice i pedagoginje škole, nakon njezine prijave prosvjetnoj inspekciji MZOS-a, koje su „prozvale“ dječaka pred ostalim učenicima zbog toga što je proveden nadzor u školi. Nakon nekoliko stručno-pedagoških nadzora provedenih od AZOO, tijekom kojih je škola dobila jasne i detaljne upute kako treba postupati, učenik je završio razred s vrlo dobrim uspjehom. Početkom nove školske godine AZOO je kontaktirao školu s upitom o potrebi daljnje podrške, no škola je odgovorila da nema potrebe za dodatnim uključivanjem i savjetovanjem AZOO ni ostalih institucija.

Još jedan primjer ukazuje na nespremnost dijela učitelja i ravnatelja na suočavanje s povećanim zahtjevima koji se pred njih postavljaju kad u razredu i školi imaju dijete s TUR. Škola nas je obavijestila da je jedan njihov učenik promijenio adresu stanovanja te da bi stoga trebao promijeniti i školu. Naveli su da su o tome razgovarali s majkom, no da ona ne želi premještanje i da je komunikacija s njom otežana. Škola je navela i da bi promjena bila potrebna zbog teškoća u učenju, potrebe nadziranja i praćenja djeteta i dugog puta do škole. Učenik ima teškoće u učenju i emocionalne teškoće te pohađa nastavu uz individualizirani pristup. Prema mišljenju MZOS-a i gradskog ureda za obrazovanje učenik se može premjestiti u drugu školu, ali može i ostati u svojoj školi, ako to ne stvara potrebu za povećanjem broja razrednih odjela. S obzirom na iskazanu želju djeteta da ostane u istoj školi, kao i na činjenicu da nije bilo formalnih zapreka ostanku, a mišljenje stručnjaka mentalnog zdravlja bilo je da bi dodatne promjene mogle djelovati destabilizirajuće na dijete, uputili smo školi mišljenje da bi trebala uvažiti želju djeteta. Škola se u konačnici s time suglasila te nas je obavijestila koje je sve radnje poduzela da unaprijedi komunikaciju s majkom te da je majka pristala na suradnju.

U nekim slučajevima roditelji prijavljuju povrede prava djece, okrivljujući djelatnike škole za neadekvatna postupanja i žaleći se na lošu komunikaciju, a da pritom odbacuju svaku mogućnost **zajedničke odgovornosti i škole i roditelja za uspješnu komunikaciju** i suradnju na dobrobit djeteta. Obratila nam se tako majka, koja iznosi uznemirujuće navode o izloženosti njezinog djeteta s TUR kontinuiranom maltretiranju od strane drugog učenika. Majka je, nezadovoljna načinom na koji je škola reagirala na ovaj problem, iznijela niz primjera neprimjerenog postupanja. Ured je zatražio od MZOS-a i gradskog ureda za obrazovanje izvješća iz kojih je proizlazilo da se škola ne slaže s nalazom stručnjaka iz druge ustanove u kojoj je dijete uključeno u psihološki tretman, jer je u njemu problem sagledan jednostrano. Nalaz stručno-pedagoškog nadzora AZOO nad radom učiteljice na koju se majka posebno prituživala te nad radom stručnog tima škole, izriekom je utvrdio da u školi nije potrebno poduzeti mjere, a u odnosu na rad učiteljice, predložene su određene mjere u smislu obveze kontinuirane edukacije i unapređenje izvedbe

odgojno-obrazovnog procesa i praćenja učeničkih postignuća. Usto, prema izjavi ravnatelja, utvrđeno je da je dijete prestalo polaziti školu s prvim danom drugog polugodišta, iako od škole nije u tom trenutku bila zatražena svjedodžba prelaznica. Da bismo stekli jasniji uvid u slučaj, dodatno smo tražili izvješće stručnjaka ustanove u kojoj je dijete u tretmanu te njihovu multidisciplinarnu preporuku o tome što bi škola trebala poduzeti kako bi se u najvećoj mjeri zaštitila prava i dobrobit djeteta.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, donesen u srpnju 2008., propisao je da **podzakonski akt kojim će se detaljnije regulirati pitanje obrazovnih prava djece s TUR** treba biti donesen u roku od godinu dana. Taj propis **još uvijek nije donesen** i to je glavna prepreka stvaranju pretpostavki za kvalitetnije inkluzivno obrazovanje djece s TUR. Važeći Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju iz 1991., prema kojem se učenici razvrstavaju u programe ovisno o dijagnozi, u neskladu je sa svim suvremenim konceptima inkluzivnog obrazovanja i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Razvrstavanje prema dijagnozi pripada tzv. *medicinskom modelu*, koji težište problema stavlja na pojedinca i njegovo oštećenje. U suvremenom pristupu primjenjuje se *socijalni model* i *model ljudskih prava*, koji ističu djetetove mogućnosti, jake strane i sposobnosti na kojima se temelje programi podrške.

Upozoravamo već nekoliko godina da nepostojanje novog Pravilnika, usklađenog sa Zakonom i Državnim pedagoškim standardom, stvara probleme i pri osiguravanju pomoćnika u nastavi za djecu kojoj je takav oblik pomoći primjeren i potreban. Nejasnoće oko mogućnosti i načina ostvarivanja prava na pomoćnika u nastavi također su čest sadržaj pritužbi roditelja. Dodatni je problem financiranje takve vrste pomoći pa roditelji, koji žele da im dijete ostvari pravo na obrazovanje u redovnim uvjetima uz pomoćnika u nastavi, ponekad tu uslugu moraju sami financirati.

Ovako nedefinirano područje može postati i poligon za različite sukobe. Primjer za ovu tvrdnju je slučaj koji je Ured pratio, a zbog kojega su alarmirane i u rješavanje bile uključene sve institucije odgojno-obrazovnog sustava te predstavnici socijalne skrbi, policije, pravobraniteljskih ureda, Zavoda za javno zdravstvo i drugi. Pritom nije riječ o primjeru konstruktivne suradnje, već se djelovalo pod pritiscima i povećanim zahtjevima majke, kako bi njezino dijete ostvarilo pravo na više pomoćnika u nastavi. U jednom trenutku to je djetetu i bilo odobreno, ali bez jasnih kriterija zašto je to učinjeno, dok istodobno nekoj djeci nije bio odobren ni jedan pomoćnik. Problem je nastao kad je to pravo djetetu ukinuto. Razumljivo nezadovoljstvo majke rezultiralo je učestalim pritiscima na sve spomenute institucije, koje su u okviru svojih nadležnosti i djelokruga rada sagledavali problem i preporučivali rješenje. Djevojčica je ponovno ostvarila pravo na dva pomoćnika. Međutim, bilo je nezadovoljnih roditelja ostalih učenika s teškoćama u istoj školi, koji su tražili jednaka prava i za svoju djecu. Iako se kontinuirano isticala zaštita najboljeg interesa djeteta, stekli smo dojam da institucije u prvom trenutku, zbog nejasne regulative, nisu na primjeren način i uz jasne i transparentne kriterije odgovorile na zahtjeve majke. Isto tako, čini se da škola nije odredila jasne granice u odnosu na zahtjeve i ponašanja majke, koja nisu bila u skladu s propisima ustanove, a koja su utjecala na pogoršanje odnosa. Majka je sa svojom pričom izlazila u medije, boreći se za prava svog djeteta, koje je pritom izlagala nepotrebnim dodatnim neugodnostima. Zaključci posljednjeg međuinstitucionalnog sastanka u MZOS-u dali su smjernice za daljnja postupanja u odnosu na ovaj slučaj, ustvrdivši da su ustanove koje su bile uključene u rješavanje problematike vezane za djetetovo školovanje učinile sve u okviru svojih zakonskih nadležnosti kako bi mu omogućili kvalitetno školovanje u redovnoj osnovnoj školi. Nažalost, nakon svega ostaje „gorak okus“ ove priče i dojam kako je nedorečenost propisa, ali i podložnost institucija da reagiraju na svojevrsan pritisak roditelja putem medija, omogućila eskalaciju nespornosti i problema.

Zbog učestalih obraćanja Uredu zbog problema na koje nailaze zainteresirane strane u procesu uključivanja **pomoćnika u nastavi**, koja upućuju na neujednačenost u postupanju na nacionalnoj razini, Ured je proveo istraživanje među jedinicama lokalne i regionalne samouprave o načinu postupanja kada zaprime zahtjev za financiranjem pomoćnika u nastavi. Rezultati tog istraživanja i opsežnije razmatranje ovog problema nalaze se u poglavlju *Lokalna zajednica u zaštiti prava djece*.

Za učenike oboljele od kroničnih bolesti ili u stanju koje zahtijeva **smještaj u zdravstvenu ustanovu**, organizira se osnovno obrazovanje prema redovitim ili posebnim uvjetima. Odgojno-obrazovni rad s takvim učenicima provodi zdravstvena ustanova u kojoj je učenik smješten ili najbliža osnovna škola. Tijekom obilaska Psihijatrijske bolnice Lopača u prosincu 2011., obaviješteni smo da za petero djece smještene u bolnici, koji su obveznici osnovnoškolskog obrazovanja, nije organizirana nastava. Naime, sukladno *Odluci Vlade RH o donošenju mreže osnovnih i srednjih škola, učeničkih domova i programa*, iz lipnja 2011., predviđeno je da OŠ Jelenje-Dražice ustroji područni razredni odjel u Psihijatrijskoj bolnici Lopača kao poseban razredni odjel za učenike s teškoćama u razvoju. U prosincu područni razredni odjel još nije bio ustrojen, a nije se provodio niti dotadašnji oblik obrazovanja koji je organizirala OŠ „Fran Franković“ iz Rijeke. MZOS je tek 8. prosinca 2011. dao suglasnost za prijam novog zaposlenika za rad s učenicima u bolnici. OŠ Jelenje-Dražice nije kadrovski ekipirana za rad s djecom s organskim poremećajima u ponašanju, jer nema pedagoga, logopeda ni edukacijskog rehabilitatora, iako ima 28 učenika s teškoćama u razvoju, integriranih u redovite razredne odjele. S obzirom na navedeno preporučili smo MZOS-u žurno poduzimanje svih potrebnih mjera kako bi se ovaj razredni odjel čim prije ustrojio te kadrovski osposobio za školovanje djece koja su smještena u Psihijatrijskoj bolnici Lopača, i kako bi se osigurao što kvalitetniji rad i s ostalom djecom s teškoćama u razvoju. Škola nas je u veljači 2012. obavijestila da je dobila suglasnost MZOS-a te zaposlila socijalnu pedagoginju na radno mjesto učitelja edukatora rehabilitatora, koja je započela s radom u odjelu 16. siječnja 2012., a škola je zatražila i savjetodavnu pomoć AZOO-a.

Srednjoškolsko obrazovanje djece s TUR možda je najzapostavljenije područje djelovanja obrazovnih politika. Nažalost od MZOS-a nismo dobili zatražene podatke o broju djece s TUR u sustavu srednjoškolskog obrazovanja te vrsti programa koje pohađaju. Takvi podaci bi nam pomogli u sagledavanju stvarnih razmjera problema i određivanju prioritetnih područja djelovanja.

Jedan od važnih problema koji se nametnuo tijekom godina, a kulminirao tijekom 2011., je upis u programe srednjoškolskog obrazovanja i, s tim u vezi, postupak profesionalnog savjetovanja. Nakon objavljivanja *Odluke o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole u školskoj godini 2011./2012.* nejasno tumačenje Odluke o kriterijima za upis te mišljenja tima za profesionalno usmjeravanje bili su ove godine izvor nezadovoljstva i tema brojnih obraćanja Uredu pravobraniteljice, od strane roditelja, ali i institucija.

Prvi problem je bio to što je, kao i svake godine, *Odlukom* o upisu propisan i upis djece s teškoćama u razvoju, no 2011./2012. godine u toj se *Odluci* razlikuje i posebno razvrstava **djecu s teškoćama u razvoju i djecu s teškoćama u učenju i problemima ponašanja** te naknadno (izmjenom i dopunom *Odluke*) i **djecu sa zdravstvenim teškoćama**. Takva podjela u potpunosti prati odredbe Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Međutim postojeći, zastarjeli *Pravilnik o odgoju i obrazovanju djece s teškoćama u razvoju* još uvijek na drukčiji način „razvrstava“ djecu. Činjenica je da se u postupku utvrđivanja primjerenog oblika obrazovanja rješenje o individualiziranom pristupu izdaje i za teškoće u razvoju i za teškoće u učenju (teškoće u učenju se prema *Pravilniku-orijentacijska lista*, još uvijek smatraju teškoćama u razvoju), a kriteriji za upis u srednju školu su bili različiti. No, o mogućnosti takvog razlikovanja nisu, prilikom određivanja primjerenog oblika obrazovanja, unaprijed bili upoznati ni djeca ni roditelji ni zainteresirana stručna javnost. Mogućnost izravnog upisa propisana je bila samo za kandidate s teškoćama u razvoju.

Drugi problem zbog kojeg smo primali pritužbe je bio **sadržaj mišljenja timova za profesionalno usmjeravanje**. Roditelji i djeca su bili nezadovoljni mogućnostima koje su im se nudile u tim mišljenjima. Izdavanje mišljenja se preporuča posebice za učenike koji su nastavu u osnovnoj školi pohađali temeljem rješenja o primjerenom obliku školovanja, učenike koji imaju rješenje Prvostupanjskog tijela vještačenja centra za socijalnu skrb te učenike koji imaju zdravstvene teškoće i teškoće u učenju. Za te učenike stručno mišljenje tima za profesionalno usmjeravanje obvezno rezultira *pisanim mišljenjem-preporukom* za upis u određeni program obrazovanja. *Mišljenje* navodi zdravstvene kontraindikacije i predlaže određena zanimanja, a korištenje *mišljenja* ovisi o uvjetima upisa propisanim *Odlukom o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u srednje škole*, koju svake godine donosi MZOS. Propitivanje

sadržaja mišljenja timova za profesionalno usmjeravanje ukazalo je na problem **nedostatka programa za zanimanja koja se nude i raspoloživa su djeci s TUR u srednjim školama**. Te programe nužno treba osuvremeniti, proširiti i prilagoditi promjenama i potrebama u svijetu rada, čime bi se olakšalo i kasnije zapošljavanje.

Postupajući po pritužbama, obraćali smo se MZOS-u, tražili tumačenja i ispitivanje pojedinačnih slučajeva te smo se obraćali i Hrvatskom zavodu za zapošljavanje - Središnjoj službi za profesionalno informiranje i usmjeravanje ukazujući im na probleme, a u nekim slučajevima i predlažući preispitivanje mišljenja za upis u određeni program obrazovanja.

Novost u sustav srednjoškolskog obrazovanja donosi *Pravilnik o postupku utvrđivanja psihofizičkoga stanja djeteta, učenika te sastavu stručnoga povjerenstva*. Prema prijašnjem „modelu“, djeca koja su imala rješenje o određenom obliku školovanja u srednjoj školi nastavljala bi obrazovanje u skladu s tim rješenjem, koje mnoge srednje škole nisu smatrale obvezujućim i valjanim jer se ono odnosilo na osnovnu školu. Novi pravilnik propisuje **nužnost utvrđivanja psihofizičkoga stanja djeteta u svrhu određivanja primjerenog srednjoškolskog programa** obrazovanja i primjerenog oblika pomoći za djecu s teškoćama. Mišljenje i prijedlog stručnog povjerenstva o primjerenom programu školovanja i primjerenim oblicima pomoći za djecu obvezno mora sadržavati specifične metode rada s djetetom, potrebna specifična nastavna sredstva i pomagala, obrazovne potrebe djeteta, procjenu obrazovnih dostignuća djeteta, program obrazovanja, potreban primjereni oblik pomoći, vrstu i stupanj teškoće te mišljenje roditelja o utvrđenom programu školovanja.

Ipak, važno je naglasiti da sam upis djeteta s TUR u redovne srednjoškolske ustanove, ne znači automatski i ostvarivanje njegovih prava. **Nepripremljenost srednjoškolskog sustava za prihvata i inkluziju djece s TUR** očituje se, kao i na drugim razinama odgojno-obrazovnog sustava, u nedovoljnoj senzibiliziranosti djelatnika u školama za potrebe i prava ove djece te nedovoljnoj educiranosti srednjoškolskih profesora za rad s djecom s TUR.

Zbog svega toga pravobraniteljica za djecu okupila je relevantne i zainteresirane dionike, da pokušaju pronaći polazište za bolje i koordinirano funkcioniranje sustava uključenih u postupak pripreme i upisa djece u srednje škole i za kvalitetnije srednjoškolsko obrazovanje djece s TUR općenito. Tako je 1. prosinca 2011. održan sastanak, koji je ujedno bio prigoda da se obilježi 3. prosinca, Međunarodni dan osoba s invaliditetom. Sastanku su se odazvale predstavnice MZOS-a, zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, predstavnice Hrvatskog zavoda za zapošljavanje-službe za profesionalno informiranje i usmjeravanje, predstavnice ASO, AZOO, Službe za školsku i sveučilišnu medicinu Zavoda za javno zdravstvo „dr. Andrija Štampar“, Hrvatskog društva za školsku i sveučilišnu medicinu HLZ-a, pročelnica Odsjeka za inkluzivnu edukaciju i rehabilitaciju ERF-a, predstavnica Centra za socijalnu skrb Zagreb te predsjednica Hrvatske udruge za stručnu pomoć djeci s posebnim potrebama IDEM. Također, na sastanku su sudjelovali i predstavnici škola u kojima se obrazuju djeca s TUR, koji su bili uključeni u projekt edukacije srednjoškolskih profesora za rad s djecom s TUR: Rehabilitacijskog centra Veruda iz Pule, Industrijsko-obrtničke škole Šibenik, Strukovne škole Vukovar, Prirodoslovne škole Vladimira Preloga iz Zagreba te III. gimnazije iz Zagreba.

Sudionici sastanka su iznijeli ključne probleme koje vide kao prepreku kvalitetnijem inkluzivnom obrazovanju, no ujedno su, svaki iz svoje perspektive, dobro poznavajući način na koji funkcioniraju sustavi iz kojih dolaze, predložili moguća rješenja problema na koje se ukazivalo. Nekoliko je područja na koje su se odnosile preporuke, a to su: zakonodavna rješenja i podzakonski propisi, interdisciplinarnost timova koji odlučuju o obrazovanju djece s TUR, razvoj i diferencijacija postojećih programa koji se nude djeci s teškoćama u razvoju, edukacija srednjoškolskih profesora, rad službi podrške s roditeljima.

Također je ocijenjeno da je **nužna bolja povezanost sustava i koordinacija u njihovom djelovanju**, kao i da je neophodan **bolji prijenos informacija unutar sustava i među sustavima**. Inicijativa pravobraniteljice da na ovaj način okupi zainteresirane dionike bila je dobro prihvaćena, jer je ovo bila prilika da čuju jedni druge te da se stvori mreža stručnjaka koji bi u direktnoj razmjeni iskustava, problema i prijedloga, iznašli

način za unapređenje sustava, koji još uvijek ne odgovara na obrazovne potrebe djece s teškoćama u razvoju u dovoljnoj mjeri te ne omogućava ostvarivanje njihovih prava.

Naglašena je potreba da se sličan sastanak organizira nakon određenog vremena kako bi se pratio napredak, preispitala pojedina rješenja i ukazalo na nove mogućnosti rješavanja postojećih problema. Sažeci rasprave će Uredu pomoći da sveobuhvatnije sagleda problematiku i definira stajališta koja će, prije svega, biti u skladu s Konvencijom o pravima djeteta i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, ali će biti dodatno potkrijepljena i stručnom ekspertizom te iskustvima iz prakse. O raspravi je pravobraniteljica krajem siječnja 2012. upoznala zamjenicu ministra znanosti, obrazovanja i sporta. Zaključci i preporuke bi ministarstvu trebali biti od pomoći u kreiranju politika, dokumenata i aktivnosti od značaja za djecu s TUR, s obzirom da *Program Vlade RH za mandat 2011.-2015.* za svoje strategijsko određenje prema predškolskom, osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju ističe i da treba dužnu pozornost posvetiti učenicima s TUR, kako bi se maksimalno uključili u redoviti odgojno-obrazovni proces.

2.4 ZDRAVSTVENA PRAVA

Slabosti i nedostatnosti zdravstvenog sustava i usluge liječenja, nedostatak potrebnog broja stručnjaka za cjelovitu skrb o zdravlju djeteta, ugrožavanje zdravlja djece zbog roditeljskog odbijanja medicinskih/zdravstvenih postupaka, samo su neki od problema na koje nailazimo u ostvarivanju zdravstvenih prava djece. Ured pravobraniteljice postupao je u 25 pojedinačnih predmeta koji se odnose na povrede zdravstvenih prava 31 djeteta, a bavio se i slučajevima koji se odnose na veće skupine djece, u vezi s pravima na pravilnu prehranu, dostupnost lijekova, bolje uvjete liječenja, zdravstvenu zaštitu djece stranaca te ostvarivanje prava na liječenje u inozemstvu.

Pitanje pedijatrijske skrbi u širem smislu i dalje je aktualno. Zaprimili smo tako obavijest da na Otoku Cresu djeca nemaju dostupnu skrb **pedijatra**. Provjeravajući ove navode, obratili smo se HZZO te smo obaviješteni da na tom području nisu predviđeni timovi u djelatnosti zdravstvene zaštite predškolske djece pa se zdravstvena skrb djeci pruža u ordinacijama opće/obiteljske medicine. Kao najbliža ugovorna ordinacija u djelatnosti zdravstvene zaštite predškolske djece navodi se ona na području Otoka Mali Lošinj, gdje je ugovoren jedan tim te Rijeke, gdje je ugovoreno deset timova.

Roditelji su nam se obraćali nezadovoljni i zbog toga što se djeci starijoj od sedam godina ograničava mogućnost korištenja usluga **specijalista pedijataru u primarnoj zdravstvenoj zaštiti**. Slažemo se sa stavovima nekih stručnjaka i roditelja, istaknutih u javnoj raspravi o tom problemu, da nije isto skrbi li o djetetu liječnik specijalist opće/obiteljske medicine ili specijalist pedijatrije koji djetetu može pružiti kvalitetniju zdravstvenu skrb.

Dostupnost usluge specijalista **ortodonta** također je bila predmetom interesa pravobraniteljice za djecu. Obaviješteni smo da je povodom upozorenja MZSS, HZZO za sljedeće ugovorno razdoblje sklopio ugovore o provođenju ove zaštite za ukupno 140 ortodontskih timova. U županijama u kojima nema dovoljno ortodonata radi i dio ugovornih specijalista ortodontije starijih od 65 godina. Uveden je novi način plaćanja ovih usluga, čime je pojednostavljen postupak ostvarivanja prava putem jedne uputnice. Raspodjelom novčanih sredstava omogućeno je povećanje broja tretmana fiksnim ortodontskim napravama te se smanjila lista čekanja, a odobreno je i šest specijalizacija iz ortodontije u županijama u kojima je nedostatak ovih specijalista najizraženiji.

Povodom traženja izvješća o pravima **djece s teškoćama u razvoju** na zdravstvenu zaštitu specijalista stomatologije, Hrvatska komora dentalne medicine i Stomatološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu izvijestili su nas da svaka ordinacija mora zadovoljavati potrebe osoba s teškoćama u razvoju, osiguravati im pristup i parkirno mjesto. HZZO nas je izvijestio o broju svih osoba s teškoćama u razvoju koje su u ugovornim ustanovama HZZO-a čekale na red, ne izdvajajući broj djece. Proizlazi da je u trenutku izvještavanja postojala lista čekanja na stomatološko liječenje u općoj anesteziji u Stomatološkoj poliklinici Split i Kliničkoj bolnici Dubrava u Zagrebu, a nije postojala u Kliničkom bolničkom centru Rijeka, gdje se ovi pacijenti primaju bez čekanja. Klinički bolnički centar Osijek i Dom zdravlja Dubrovnik u 2010. godini nisu

pružali ove usluge zbog nedostatka potrebne opreme i organizacijskih problema (za 2011. nema podataka), dok nam za Opću bolnicu Pula podaci nisu dostavljeni.

Doznajemo da je za djecu s teškoćama u razvoju problem i dogovaranje **pretraga** poput CT i MR te duljina čekanja, s obzirom na nedovoljan broj aparata i kadra, posebice kad potreba za punom suradnjom djeteta zahtijeva i korištenje anestezije.

Jedna majka upitala nas je ima li dijete pravo na **logopedski tretman** u primarnoj zdravstvenoj zaštiti nakon što krene u osnovnu školu koja ima logopeda. Odgovorili smo joj da ovo pravo nije ograničeno te da dijete ima pravo na daljnju rehabilitaciju. Ipak, prema našim saznanjima, u praksi se događa da se, zbog velikih potreba i nedovoljnog broja logopeda te dugih lista čekanja, djeca koja su u tretmanu u školi ne upućuju na tretman u sustavu zdravstvene zaštite, a to se navodno čini zato da bi što više djece dobilo potreban logopedski tretman.

O **nedovoljnom broju stručnjaka** svjedoči i obraćanje roditelja djece s teškoćama u razvoju koji su nas izvijestili da djeca ne mogu pravovremeno dobiti cjelovitu medicinsku rehabilitaciju, tj. intervenciju osposobljenih Babath terapeuta, u Specijalnoj bolnici „Biokovka“ u Makarskoj. Iz izvješća bolnice proizlazi da, prema Mreži javne zdravstvene službe, imaju ugovorenih samo 85 postelja kao specijalna bolnica, dok ukupno raspolažu s 480 postelja kao ustanova za zdravstveni turizam. Zbog nemogućnosti da terapiju provode svakodnevno, zbog sve većih zahtjeva za neurorazvojnou terapijom u ovoj bolnici, pacijenti se trijažiraju. Ujedno u mnogim dijelovima Hrvatske usluge Babath terapeuta uopće nisu dostupne djeci s neurorazvojnim rizikom, jer nema dovoljno stručnjaka, a tečajevi usavršavanja fizioterapeuta organiziraju se rijetko, traju nekoliko mjeseci i skupi su. Stoga roditelji s djecom moraju putovati u najbliža veća središta, koja im uslugu mogu osigurati tek u ograničenom opsegu, što ponekad nije dovoljno za postizanje optimalnih rezultata habilitacije ili održavanja postignutog stanja. Osiguravanjem odgovarajuće terapije u najranijoj dobi moguće je ponekad izbjeći posljedice pojedinih neurorizika, odnosno prevenirati teže posljedice pojedinih oštećenja, a pravovremeni terapijski postupci učinkovitiji su i isplativiji. Zato smatramo da je kroz sustav zdravstvenog osiguranja i širenje mreže pružatelja usluga potrebno osigurati što veći broj stručnjaka fizioterapeuta, logopeda i edukacijskih rehabilitatora za rad s djecom.

Udruga roditelja koja se zalaže za prava djece oboljele i liječene od **malignih bolesti** obratila nam se s prijedlozima za poboljšanjem uvjeta liječenja djece, a tim smo povodom uputili preporuku MZSS-u da se prijedlozi razmotre i omoguće poboljšanja. Nakon obilaska bolničkih odjela koji skrbe o djeci koja boluju od malignih bolesti u KBC Rijeka i Klinici za dječje bolesti Zagreb - „Klaićeva“, s obzirom na izrazito loše stanje u pogledu prostornih uvjeta i nedostatka kadra, pravobraniteljica je MZSS-u uputila preporuke o potrebi poboljšanja tih uvjeta. Odgovarajući na preporuke, MZSS nas je izvijestio o planovima za rješavanje problema te održanim sastancima s udrugom roditelja oboljele djece, a poduzeo je i neke mjere koje detaljnije opisujemo u poglavlju o obilascima zdravstvenih ustanova. Pravobraniteljica za djecu je u povodu Nacionalnog dana djece oboljele od malignih bolesti uputila javnosti poruku o nužnosti ulaganja više sredstava i energije u unapređivanje dostupnosti suvremenih postupaka liječenja djece, osiguravanje primjerenih prostornih uvjeta u bolnicama, pružanje psihološke potpore oboljelom djetetu i obitelji te podizanje kvalitete života oboljele djece. Povodom obraćanja druge udruge roditelja, koja se također zauzima za ostvarivanje prava djece oboljele od malignih bolesti, iskazali smo potporu njihovim aktivnostima usmjerenim održavanju ekspresivnih umjetničkih radionica s djecom, koje svojim potencijalno pozitivnim učincima na emocionalno i psihičko stanje hospitalizirane djece pridonose humanizaciji njihovog bolničkog liječenja.

S obzirom na probleme nastale u provođenju terapije za dječje reumatske bolesti u zagrebačkoj **Dječjoj bolnici Srebrnjak**, organiziran je sastanak kako bi se posredovalo među institucijama nadležnim za rješavanje problema. Pozivu na sastanak odazvali su se državni tajnik MZSS-a, ravnatelj HZZO-a i ravnatelj Dječje bolnice Srebrnjak, zajedno sa suradnicima, predstavnik roditelja oboljele djece koja se liječe u toj bolnici te predstavnici HLK i zagrebačkog gradskog Ureda za zdravstvo i branitelje. Namjera je bila potaknuti i pomoći što brže postizanje dogovora, koji će biti u najboljem interesu malih pacijenata Dječje bolnice Srebrnjak. Na sastanku su sve uključene strane izložile svoje viđenje aktualnih teškoća i prepreka

te izrazile spremnost učiniti sve što je potrebno kako bi se ubuduće djeci osiguralo nesmetano dobivanje terapije, uz uvjet da se pritom poštuju pozitivni propisi i pravne procedure, kao i da se korigiraju eventualni propusti u radu. Na sastanku su dogovorene aktivnosti svih uključenih institucija koje tome mogu pridonijeti, a njihovu realizaciju i dalje pratimo.

Ponukani obraćanjima roditelja, ali i drugih osoba koje umjesto roditelja skrbe o djeci, u pogledu realizacije prava na **smještaj uz dijete tijekom bolničkog liječenja**, zatražili smo tumačenje MZSS i HZZO. Odgovor koji smo primili pokazuje kako zakonske odredbe dopuštaju da uz dijete tijekom bolničkog liječenja može boraviti roditelj, ali i druga osoba koja nije roditelj, ukoliko posjeduje rješenje nadležnog tijela kojim joj je dijete povjereno na čuvanje i odgoj odnosno ukoliko je riječ o osobi koja je u pravima izjednačena s roditeljem te u tom pogledu nema ograničenja. No, do problema u ostvarivanju ovog prava dolazi zbog toga što bolnice ne mogu organizirati smještaj za djetetu blisku osobu zbog nedostatnih smještajnih kapaciteta. Svjesni smo da je to odraz aktualnog stanja u pogledu financijskih i prostornih mogućnosti bolnica, no apeliramo da se roditeljima omogući boravak uz dijete u svim situacijama kad je to moguće, imajući u vidu pozitivne učinke blizine roditelja na tijek liječenja i oporavka djeteta.

Probleme u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu imaju i djeca strani državljani. Dok oni s odobrenim stalnim boravkom u Hrvatskoj ostvaruju besplatnu zdravstvenu zaštitu, oni kojima je odobren privremeni boravak obveznici su plaćanja mjesečnih doprinosa za zdravstvenu zaštitu. Plaćanje mjesečnih doprinosa predstavlja za mnoge od njih, zbog loših materijalnih prilika njihovih roditelja, nepremostivu prepreku za ostvarivanje potrebne razine zdravstvene zaštite. Stoga smo, s ciljem ostvarenja prava ove djece na besplatnu zdravstvenu zaštitu, MZSS-u predložili izmjene *Zakona o zdravstvenoj zaštiti stranaca* kako bi se djetetu s privremenim boravkom jamčilo pravo na zdravstvenu zaštitu bez plaćanja mjesečnih doprinosa. 2011. godine obaviješteni smo da je osnovana radna skupina za izradu novog zakona te će se naša preporuka uzeti u razmatranje.

Roditelji su nam se obratili i zbog nemogućnost ostvarenja prava djece na **liječenje u inozemstvu**, u situacijama kad HZZO procjenjuje da liječenje u inozemstvu ne bi bitno poboljšalo djetetovo stanje, odnosno kad ni stručnjaci nisu sigurni u ishode pojedinih oblika liječenja i medicinskih zahvata. Roditeljima je teško prihvatiti činjenicu da im se osporava pravo da liječničku pomoć za svoje dijete zatraže u inozemstvu, zbog procjene da takvo liječenje ne bi bilo ni kvalitetnije ni učinkovitije od onog što im se pruža u RH. Želja roditelja da svome djetetu pruže najkvalitetniju razinu usluge, koja čini izglednijim i bolje rezultate u liječenju djeteta, u potpunosti nam je razumljiva. Njihovo nezadovoljstvo procjenama HZZO rezultat je vjerojatno niske razine povjerenja u zdravstvene usluge i nedovoljne informiranosti.

I ove smo se godine susreli sa otporom roditelja u pružanju zdravstvenih usluga djeci. Upoznati smo tako s odlukom majke da ne dozvoli **cijepljenje** djeteta iz razloga što je na temelju informacija iz medija zaključila da cjepiva sadrže štetne sastojke. Obratili smo se CZSS-u i preporučili provjeru zaštite djetetovih prava. Zbog nepridržavanja obveze cijepljenja djeteta i činjenice da dijete nije u skrbi nijednog liječnika, CZSS je majci izrekao mjeru upozorenja na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta zbog zanemarivanja skrbi o njegovom zdravlju te je o tome obavijestio policiju. U drugom nam se slučaju obratila liječnica moleći informaciju o pravima djece roditelja koji zbog vjerskih uvjerenja odbijaju obavljanje **transfuzije krvi djeci**. Postavila je i pitanje o pravima djece maloljetnih roditelja. Liječnicu smo uputili u odredbe zakona prema kojima suglasnost za liječenje djeteta potpisuje zakonski zastupnik, odnosno skrbnik, osim kada se radi o potrebi neodgodive medicinske intervencije. Naglasili smo da je zdravstveni djelatnik, kad su interesi djeteta i navedenih odraslih osoba suprotstavljeni, dužan o tome obavijestiti CZSS. U slučaju da su roditelji djeteta maloljetni i bez poslovne sposobnosti, CZSS određuje djetetu skrbnika koji će brinuti o njegovu zdravlju. Bilježimo slučaj u kom je CZSS, unatoč jasnom zakonskom određenju, oklijevao s imenovanjem posebnog skrbnika djetetu čiji su roditelji zbog vjerskih uvjerenja odbili dati pristanak na medicinski zahvat, koji je u pripremljivoj fazi uključivao i transfuziju krvi. Nakon detaljnog uvida u relevantnu dokumentaciju, MZSS-u smo preporučili provođenje upravnog nadzora nad radom CZSS-a i preispitivanje odgovornosti ravnatelja zbog odlaganja žurnog donošenja rješenja u konkretnom slučaju. Izješće očekujemo.

Iz više slučajeva proizlazi da skrb o zdravlju djeteta ovisi o **financijskim mogućnostima obitelji**. O težini oštećenja zdravlja djeteta, koju utvrđuje tijelo vještačenja, ovisi pravo na doplatu za djecu te osobna invalidnina. Roditelji upozoravaju da su naknade koje primaju za dijete nedostatne, a da dodatne lijekove i dodatke prehrani te mnoge specifične potrebe djeteta moraju financirati sami.

U dva slučaja Ured je reagirao na prikupljanje **novčanih sredstva** za potrebe liječenja djece **putem kružnih e-mail poruka**, koje ponekad pobuđuju sumnju u autentičnost podataka, odnosno upućuju na moguće iskorištavanje osobnih podataka djeteta na način koji nije u skladu s djetetovim najboljim interesom.

Obratila nam se psihologinja s upitom je li za psihološko savjetovanje djeteta u Odjelu za prevenciju ovisnosti u županijskim Zavodima za javno zdravstvo potrebna **suglasnost roditelja**. Zatražili smo stručno mišljenje Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) i prema istom ju uputili. Iz mišljenja HZJZ-a proizlazi da za navedeno savjetovanje nije potrebna suglasnost roditelja, jer ono ne ulazi u pojam odredbe *Zakona o zaštiti prava pacijenata*, koja predviđa potrebu suglasnosti zakonskog zastupnika ili skrbnika. U slučaju da psihologinja nakon razgovora s djetetom procijeni da je potrebno obavijestiti roditelje ili druga nadležna tijela, dužna je postupiti po načelima struke i odredbama zakona.

Kako zdravstvena prava djece uključuju i pravo na **kvalitetnu prehranu** pravobraniteljica za djecu prati i ovo područje. Iz podataka koje smo dobili od Službe za školsku i adolescentnu medicinu i prevenciju ovisnosti Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo i Ministarstva zdravlja proizlaze velike razlike u ustroju i načinu provođenja školske prehrane unatoč zakonom određenoj obvezi osnovnih škola na organiziranje prehrane učenika u skladu s propisanim normativima. Prema podacima za školsku godinu 2009./2010., 84% škola u Hrvatskoj ima organiziranu prehranu, pri čemu je u deset županija imaju sve škole, dok primjerice u Splitsko-dalmatinskoj i Zadarskoj županiji organiziranu prehranu ima samo polovica škola. U Hrvatskoj nema sustavnog i kontinuiranog nadzora nad kvalitetom kolektivne prehrane djece, a uz izuzetak Zagreba ne postoje niti smjernice koje bi se koristile u izradi školskih jelovnika. Ministarstvo je u 2011. godini osnovalo stručnu radnu skupinu za izradu Nacionalnih smjernica, standarda i normativa za školsku prehranu u osnovnim školama. Kvaliteta prehrane u predškolskom sustavu također je bila razlogom obraćanja Uredu. Jedan roditelj nam se obratio ukazujući na navodnu nekvalitetnu prehranu u dječjem vrtiću koje pohađa njegovo dijete, a obraćaju nam se i zdravstveni voditelji dječjih vrtića uglavnom pitanjima i dilemama vezanim za vegansku ili vegetarijansku prehranu djece, na kojoj inzistiraju neki roditelji. Upućujemo ih na stav koji smo o tom pitanju dobili od Hrvatskog društva za pedijatrijsku onkologiju, hepatologiju i prehranu HLZ-a, a koji je objavljen na web stranici Ureda.

Obaviješteni smo i o slučaju u kom su roditelji o slučaju otkrivene **salmonele u vrtiću** saznali mjesec dana nakon njene pojave i to „neslužbeno“. O tome kada i na koji način se obavještavaju roditelji o pojavi salmonela te mogu li oboljela djeca pohađati vrtić ne ugrožavajući svoje zdravlje i zdravlje druge djece, zatražili smo izvješće Službe za epidemiologiju zaraznih bolesti županijskog Zavoda za javno zdravstvo i vrtića. Izviješteni smo da s obzirom na broj djece i djelatnika koji su bili pozitivni na salmonelu, oboljelima i kliconošama nije preporučeno pohađanje vrtića. Naime, zbog premalog broja odgajatelja ne može se voditi pojačana briga pa djeca kliconoše predstavljaju potencijalni izvor zaraze. Iako su vrtić i epidemiološka služba bili vrlo aktivni u navedenom slučaju, njihova izvješća ne ukazuju na praksu jasnog, nedvosmislenog i pravovremenog informiranja i upućivanja roditelja o situaciji. Nedovoljna upućenost pak uznemiruje roditelje nesigurne u potrebu postupanja u zaštiti svoje i druge djece.

Pravobraniteljici za djecu obratio se povjerenik za obrazovna prava u Mađarskoj, s molbom za informaciju o načinu na koji se u školama u Hrvatskoj ostvaruje zaštita djece oboljele od **dijabetesa**, s naglaskom na primjere dobre prakse. Zatražili smo izvješće nadležnih uprava MZOŠ-a i Društva za školsku i sveučilišnu medicinu HLZ-a. Traženo izvješće smo dobili od Hrvatskog društva za školsku i sveučilišnu medicinu. Iz odgovora liječnika proizlazi kako se u našim školama nastavnici, djeca, roditelji i zdravstveni djelatnici - specijalisti školske medicine, više medicinske sestre i diabetolozi na primjeren način nose sa izazovima vezanim za dijabetes školskog djeteta, što je pokrepljeno detaljnim opisom i argumentacijom. Izvješće MZOŠ-a očekujemo. Posebno zabrinjava slučaj grubog kršenja prava osmogodišnjeg djeteta u osnovnoj školi od strane učiteljica koje su koristile djetetov aparat za mjerenje razine glukoze u krvi i time ugrozile

djetetovo zdravstveno stanje. Naime, nakon korištenja djetetovog aparata učiteljice nisu promijenile ubodnu iglu, niti dijete upozorile na to što su učinile pa je dijete sebi izmjerilo razinu glukoze koristeći istu iglu. Ovim postupkom učiteljice su grubo prekršile prava djeteta te dovele dijete u opasnost od širenja zarazne bolesti, što se prema Kaznenom zakonu kvalificira kao kazneno djelo. Slučaj smo prijavili policiji, Školskom odboru, Prosvjetnoj inspekciji MZOS-a i Agenciji za odgoj i obrazovanje i zatražili utvrđivanje odgovornosti učiteljica i ravnateljice te poduzimanje odgovarajućih mjera u okviru njihovih ovlasti kako bi se spriječila daljnja kršenja prava djece. Učiteljice su od strane nadležnih službi opomenute, a roditelj je od škole zatražio odštetu.

U nastavku praćenja prava djeteta kod uživanja različitih usluga **nekonvencionalnih metoda liječenja**, ni ove godine nismo dobili jasne podatke. Budući da nadzor nad primjenom ovih metoda nije u nadležnosti MZSS-a, ponovno smo zatražili od Ministarstva pravosuđa podatke o propisima koji reguliraju formalno-pravni status nekonvencionalne medicine, nadzor nad radom te svim pitanjima koja omogućavaju zaštitu sigurnosti djeteta koje joj se podvrgava. Isto smo ponovno zatražili i od Hrvatskog udruženja za prirodnu, energetska i duhovnu medicinu (HUPED), uz iskazano zanimanje za njihove stavove i prijedloge o ovom pitanju. No, niti u jednom slučaju nismo primili odgovor. Na naše traženje, od Državnog zavoda za statistiku smo obaviješteni da pomoću *Nacionalne klasifikacije djelatnosti* (NKD) nije moguće identificirati poslovne subjekte koji se isključivo bave nekonvencionalnim metodama liječenja, a to proizlazi i iz izvješća Hrvatske obrtničke komore. Iz navedenoga se nameće zaključak da je bez jasno postavljenih pravila moguće iskorištavanje djece i roditelja primjenom neprovjerenih metoda, od strane osoba čiji rad nije podložan sustavnom nadzoru i vrednovanju.

Slijedeći trend europskih država, neke se majke u Hrvatskoj odlučuju za **porod kod kuće**. Pitanje ostvarenja prava djece rođene kod kuće otvorila je liječnica koja nas je informirala da majke rađaju kod kuće uz pomoć primalja iz drugih država. Bez dokumentacije o praćenju trudnoće i porodu, ponekad i nakon mjesec dana od poroda, javljaju se liječniku tražeći redovnu zdravstvenu skrb za dijete. Osim što je djetetovo zdravstveno stanje teško pratiti bez podataka o trudnoći majke i porodu, događa se da činjenica rođenja djeteta ne bude prijavljena nadležnim tijelima, zbog čega dijete ne posjeduje sve potrebne dokumente pomoću kojih ostvaruje druga prava. Prateći ovu pojavu, zatražili smo stav MZSS-a, koji nas je izvijestio da porod u kući u Hrvatskoj nije zakonom reguliran i smatra se nadriliječništvom, a predstavlja osobnu odgovornost, kako za vlastiti život, tako i za život novorođenog djeteta i odgovornost osobe koja pomaže pri porodu u kući. Iznimka su takozvani zadesni ili hitni porodi izvan rodilišta. Stav Hrvatske komore primalja je da porode kod kuće treba dopustiti i regulirati zakonom. S obzirom na navedeno te na činjenicu da Konvencija o pravima djeteta obvezuje države stranke na osiguranje odgovarajuće zdravstvene zaštite majki prije i poslije poroda, kao i na činjenicu da se porodi ipak odvijaju kod kuće, ali na nekontrolirani način, čime se ugrožavaju prava djeteta, preporučili smo MZSS-u osmišljavanje načina na koji će svoj djeci biti osiguran kontrolirani porod i zdravstvena zaštita od prvih trenutaka. MZSS je potvrdio svoj prethodno iskazani stav, navodeći da ne postoje mogućnosti, u smislu educiranog kadra, transporta, dostupnosti prihvata u slučaju komplikacija, koje bi omogućile siguran porod u kući.

Obratilo nam se Povjerenstvo za zaštitu prava pacijenata Grada Zagreba, izražavajući zabrinutost i tražeći *postupanje „protiv ugrožavanja mentalnog i fizičkog zdravlja djece i mladeži u RH medijskim i drugim organiziranim poticanjem na nanošenje invazivnih tjelesnih „ukrasa“ (body piercing, tetovaže i sl.)*. Povjerenstvo smo obavijestili o dosadašnjim aktivnostima Ureda u traženju mišljenja stručnjaka medicinske struke o mogućim posljedicama bušenja uški i sličnih oblika probadanja tijela po zdravlje djece, kako bismo o tome izvijestili nadležne, ali i javnost, ako se pokaže da je riječ o potencijalno opasnoj praksi.

Putem medijskih napisa upoznati smo da su u velikom broju škola u Hrvatskoj krovovi sačinjeni od salonit ploča i **azbesta** koji je kancerogen, no njihov točan broj je teško pretpostaviti. Napominjemo da *postoji Pravilnik o načinu i postupcima gospodarenja otpadom koji sadrži azbest*. U slučaju sanacije krovišta zagrebačke osnovne škole koji se sastoji od azbesta pa se sanacijom ugrožava zdravlje djece koja u isto vrijeme pohađaju nastavu, obratili su nam se roditelji te škole. Nadležnom gradskom uredu smo uputili preporuku da se sanacija provodi u dijelu godine kada učenici ne pohađaju nastavu, poštujući pravila

struke o zaštiti zdravlja. Naime, prema podacima Hrvatskog zavoda za toksikologiju i antidoping, azbest je zabranjena tvar zbog dokazane kancerogenosti, manipulacija njime zahtijeva oprez jer udisanje ovih vlakana može uzrokovati azbestozu i rak, a nije moguća zaštita djece za vrijeme radova. Slični su radovi obavljani u Samoboru čime je ugrožavano zdravlje učenika tri srednje škole, a povodom čega smo se obratili osnivaču s preporukom te smo ih upoznali s mišljenjem koje nam je dostavio Zavod.

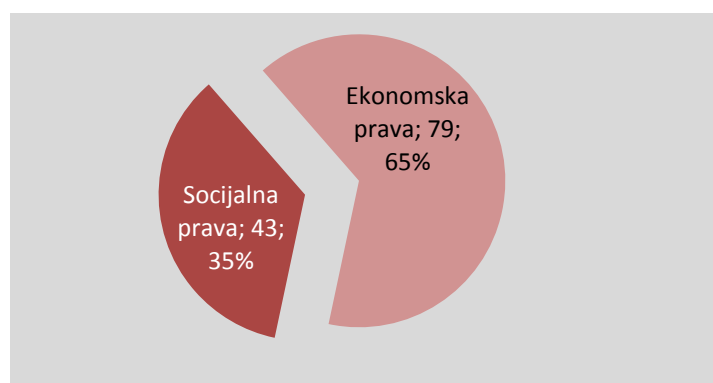
Zdravstveni djelatnici imaju obvezu prijaviti sumnju na izloženost djeteta-pacijenta **obiteljskom nasilju**, međutim, doznajemo da iz različitih razloga to ne čine uvijek. Vezano za to saznanje održali smo radne sastanke u Gospiću, Puli i Rijeci s predstavnicima CZSS, policije i zdravstvenih djelatnika, radi razmjene informacija, iskustava, primjedbi i prijedloga o mogućnostima koje su liječnicima na raspolaganju, kao i o njihovim obvezama u zaštiti djece. Na sastancima u sve tri županije nametnuo se zaključak o potrebi edukacije zdravstvenih djelatnika o ovim pitanjima, kako bi djeca ostvarila svoje pravo na zaštitu od nasilja kad u tome može pomoći njihov liječnik.

2.5 SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA

U ovom dijelu opisujemo povrede socijalnih i ekonomskih prava djece prijavljene u 2011. godini koje su se, u pravilu, odnosile na ostvarivanje imovinskih prava djece i njihovih obitelji, njihov materijalni status uzrokovan gospodarskom krizom i općenitim stanjem u društvu te na ostvarivanje prava djece na primjereni životni standard.

Zaprimljene su 122 prijave povreda pojedinačnih prava djece i u odnosu na prošlu godinu njihov broj je povećan za 18%. O svim problemima i slučajevima kršenja prava ukupno 204 djeteta, tijekom godine obavještavali su nas roditelji, predstavnici institucija ili građani i tražili našu pomoć i posredovanje. U 43 slučaja bilo je povrijeđeno neko od socijalnih, a u 79 neko od ekonomskih prava djece. Prema sadržaju prijave su se odnosile na povrede prava na korištenje neke od povlastica socijalne sigurnosti djece, kao što su jednokratna novčana pomoć, pomoć za uzdržavanje, doplatka za pomoć i njegu, osobna invalidnina, stjecanje statusa roditelja njegovatelja, prava koja roditelji ostvaruju u skladu sa Zakonom o roditeljskim potporama te prava na ostvarivanje dječjeg

doplata i obiteljske mirovine ili povrede ekonomskih prava djece, kao što su pravo na primjereni životni standard, zaštita od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova, zaštita imovinskih prava djece te zaštita od neprimjerenog oglašavanja.

Osim pregleda postupanja po pojedinačnim povredama prava, dajemo pregled inicijativa sveobuhvatne zaštite prava djece, uz komentar službenih podataka nadležnih tijela u području zaštite socijalnih i ekonomskih prava djece, a posebno u vezi s djecom u riziku od siromaštva.

2.5.1 SOCIJALNA PRAVA

Socijalna prava u sustavu socijalne skrbi - Prijave povreda prava u sustavu socijalne skrbi u pravilu su se odnosile na nedovoljnu informiranost roditelja o mogućnostima koje su im na raspolaganju u sustavu socijalne skrbi i na nezadovoljstvo obimom predviđenih materijalnih prava u ostvarivanju prava na jednokratnu novčanu pomoć, pomoć za uzdržavanje te prava na osobnu invalidninu djece s teškoćama u razvoju.

U jednom nas je slučaju majka obavijestila o nepravovremenoj isplati jednokratne novčane pomoći za međumjesni prijevoz djeteta za mjesec dana i pritužila se na rad CZSS-a. Uredu je dato obrazloženje kako je zahtjev majke riješen u roku i prosljeđen MZSS-u, ali da se tražena sredstva CZSS-ima doznačuju unazad. U drugom slučaju radilo se o prigovoru majke kojoj je odbijen zahtjev za pomoć za uzdržavanje, samo zato što je kao sezonska radnica ostvarila prihod upravo u tromjesečju prije podnošenja zahtjeva za dodjelu pomoći, na koju bi inače imala pravo.

Pomoć pravobraniteljice zatražena je i zbog prepreka u ostvarivanju prava na isplatu jednokratne novčane pomoći za novorođeno dijete, koje su se odnosile na ispunjenje uvjeta prijave prebivališta i određenog vremenskog trajanja prebivališta. U drugim slučajevima prepreke su bile nedostatak financijskih sredstava u proračunu općine, promjena iznosa pomoći te isplata u obrocima. Iz prijava je bilo vidljivo kako postoje različiti kriteriji za ostvarenje ovog prava u pojedinim jedinicama lokalne i područne samouprave i da odluke tijela ne sadrže pravo na prigovor. Jedna se pritužba odnosila na neisplatu novčane pomoći djetetu u slučaju smrti roditelja, koju je trebao isplatiti roditeljev poslodavac.

U pritužbama upućenim pravobraniteljici za djecu izraženo je i nepovjerenje u stručan rad nadležnih tijela na temelju čijeg se mišljenja utvrđuje postojanje prava te sumnja na nepravilnu primjenu zakonskih propisa. U jednom slučaju ostvarenja prava na osobnu invalidninu, roditelji ukazuju na propust prvostupanjskog tijela vještačenja koje u svom nalazu i mišljenju, uz postojanje oštećenja, nije utvrdilo i težinu oštećenja pa je djeci ukinuto pravo na osobnu invalidninu. Prijavitelji također ističu kao problem visinu troškova za različite zdravstvene i (re)habilitacijske usluge te povećane troškove prijevoza, zbog udaljenosti od centara gdje su usluge dostupne, s obzirom da obitelj ponekad u cijelosti ovisi o materijalnim davanjima iz sustava socijalne skrbi i mirovinskog sustava.

U nekoliko slučajeva, nakon uvida u dokumentaciju, utvrdili smo kako su prijave roditelja bile neutemeljene i da su provedeni postupci bili u skladu sa zahtjevima određene struke, zakonom i ostalim podzakonskim propisima.

U odgovorima roditeljima, uz naglašeno razumijevanje za teške prilike u kojima žive, upućivali smo ih na redovne žalbene postupke i pokušavali im pojasniti ulogu Ureda pravobraniteljice za djecu, koji nema ovlasti za preispitivanje procjene i mišljenja prvostupanjskog tijela vještačenja, što se uglavnom, ponekad izriječkom, a ponekad sadržano „između redova“, od nas traži.

Ponavljanje istovrsnih prijava povreda prava i ove godine, ocjenjujemo kao rezultat neujednačenog rada povjerenstava (prvostupanjskih tijela vještačenja zdravstvenog statusa djeteta), neusklađenosti odredbi zakona o uvjetima koje roditelji moraju ispunjavati, uz moguću nedovoljnu pripremljenost (organiziranost, brojnost i obučenost djelatnika) tijela i službi pred kojima se postupci provode. Spomenuti mogući nedostaci utječu na dugotrajnost postupaka, čime se obitelj i djeca dovode u još nepovoljnije socijalno stanje. Smatramo da bi se, uz detaljnije prethodno obavješćavanje mogućeg korisnika prava i jasnije

obrazloženje odluke o zahtjevu korisnika, broj primjedbi na rad i žalbi na odluke nadležnih tijela zasigurno smanjio.

Dječji doplatak i pravo na obiteljsku mirovinu - Četiri prijave odnosile su se na priznavanje prava na dječji doplatak, a dvije na pravo na obiteljsku mirovinu, uz naznaku problema u pojedinim slučajevima zapljene ukupnih sredstava računa roditelja, uključujući i sredstva dječjeg doplatka. Tako majka izvješćuje ured da djetetu nije odobreno pravo na doplatak za njegu i pomoć, i pored utvrđenog oštećenja zdravlja po prvostupanjskom tijelu vještačenja te da je na rješenje uložila žalbu. U drugom slučaju se radilo o postupku po žalbi roditelja, zbog nedostavljanja obvezne dokumentacije. Pogrešno dostavljeni podaci za korisnika dječjeg doplatka također su bili razlog prijave povrede prava, a naknadno smo obaviješteni kako je taj propust ispravljen te je iznos isplaćen, kao zaostatak u sljedeća dva mjeseca. Nepravovremeno otvaranje zaštićenog računa za sredstva izuzeta od provođenja ovrhe od strane roditelja, uslijed neodgovarajućeg obavještavanja korisnika dječjeg doplatka i drugih zaštićenih primanja, bilo je temeljnim uzrokom povreda ovog prava. No, primijećeno je žurno postupanje Ministarstva financija i nadležne agencije (FINA) u otklanjanju nedostatka i pomoći korisnicima radi pravilne zaštite i moguće isplate tih sredstava namijenjenih zadovoljavanju potreba djece.

Ograničena dostupnost usluga centra socijalne skrbi korisnicima na otocima, naznačena je u prijavi koja se odnosi na otoke Cres i Lošinj. Problem se očituje u organizaciji rada pri obavljanju poslova jedne službe u dva grada, jer samo jednom tjedno socijalni radnik boravi u uredu u Cresu. MZSS je, uvažavajući teškoće stanovnika otoka Cresa, izdao mjeru organiziranja rada na način da socijalni radnik boravi u uredu na Cresu jedan dan u tjednu puno radno vrijeme, što po procjeni ministarstva zadovoljava potrebe stanovnika Cresa, imajući u vidu njihovu životnu dob.

Rodiljne i roditeljske potpore - Postupali smo u 20 predmeta o pitanjima ostvarenja prava djece iz Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama iz 2009. godine te izmjenama i dopunama ovoga zakona. Prijave su se u većini slučajeva odnosile na zaštitu prava djece s teškoćama u razvoju, odnosno na prava roditelja na korištenje dopusta za njegu djeteta ili na rad s polovicom punog radnog vremena. Prijave su, osim našeg pojedinačnog postupanja, zbog uočenih nelogičnosti u ostvarenju prava korisnika, bile povod inicijativama i predlaganjima boljih rješenja *Povjerenstvu za praćenje provedbe Zakona*. Neki od naših prijedloga su usvojeni.

Najveći broj prijava odnosio se na nemogućnost nastavka korištenja prava roditelja na dopust za njegu djeteta ili rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s TUR. Roditelji su nas obavještavali kako im na temelju novog nalaza i mišljenja liječničkog povjerenstva HZZO-a, u 2011. godini zahtjevi za produženjem prava nisu priznati, iako se zdravlje djeteta nije poboljšalo u odnosu na prethodno razdoblje. Prema dostavljenoj medicinskoj dokumentaciji, radilo se o djeci s krizom svijesti i ostajanju bez kisika, s anomalijom srca, usporenim motoričkim razvojem i drugim teškoćama zbog kojih su liječnici specijalisti, koji redovito prate djetetovo zdravstveno stanje, u svojim nalazima predlagali da se roditelju omogući korištenje prava radi njege djeteta.

Roditelji su nam ukazivali na problem korištenja prava na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s teškoćama u razvoju, na način da raspored radnog vremena bude u skladu s djetetovim dnevnim potrebama, eventualnim pohađanjem nastave ili odlascima na terapije. U jednom nam se slučaju obratio i sam poslodavac tražeći uputu o tome koliko je obavezan prilagođavati potrebama djeteta raspored radnog vremena majke radnice. Preporučili smo mu da, sukladno Konvenciji o pravima djeteta (koja predviđa posebnu zaštitu djece s TUR), Zakonu o rodiljnim i roditeljskim potporama (koji usklađuje obiteljski i poslovni život roditelja) te Zakona o radu (koji predviđa zaštitu roditelja tijekom korištenja prava iz Zakona o rodiljnim i roditeljskim potporama), dade prednost najboljem interesu djeteta. Roditelji su nas obavještavali kako njihovi poslodavci imaju negativan stav i onemogućavaju ih u korištenju prava na rad s pola radnog vremena te da im sugeriraju da radije koriste pravo na dopust za njegu djeteta. U drugom slučaju poslodavac je smatrao kako on nije dužan prilagođavati se potrebama bolesnog djeteta te je roditelju zaprijetio otkazom. O ovome smo zatražili tumačenje MOBMS-a. Obaviješteni smo da se, prema stajalištu HZZO-a, korisnik ovog prava i njegov poslodavac mogu dogovoriti na koji će način i u

kojem vremenskom trajanju radnik obavljati svoju radnu obvezu na rad s polovicom radnog vremena, vodeći računa o tome da radnik na temelju mjesečnog prikaza radnih sati odradi polovicu od ukupnog broja radnih sati u punom radnom vremenu kroz određeni kalendarski mjesec. Prema MOBMS-u, zaposleni roditelj djeteta s težim smetnjama u razvoju može ostvariti i koristiti pravo na dopust za njegu djeteta ili na rad s polovicom punog radnog vremena, ovisno o potrebama djeteta, svojim mogućnostima usklađivanja privatnog i poslovnog života te organizaciji posla kod poslodavca. Uzimajući u obzir različite radne uvjete u kojima roditelji rade te odnose u radnom okruženju, navedene se teškoće mogu očekivati i ubuduće.

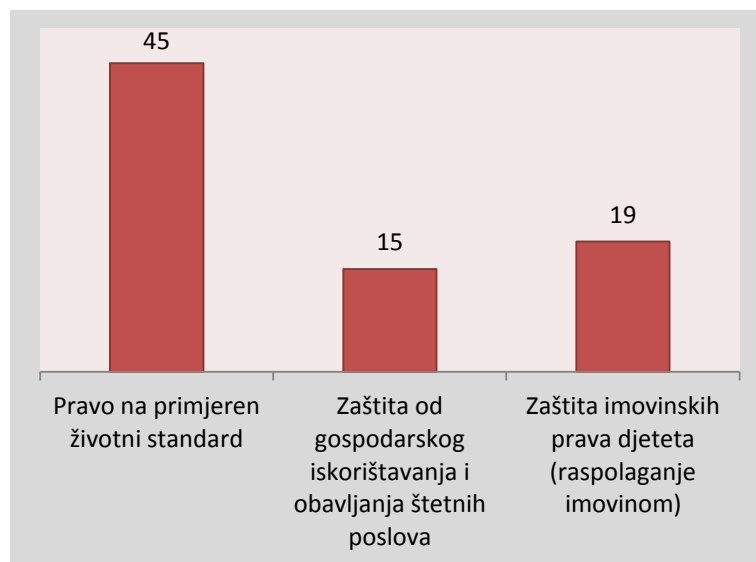
Vezano za postupanje poslodavca obratio nam se otac, kojem je poslodavac tijekom korištenja roditeljskog dopusta raskinuo radni odnos. Otac je o tome obavijestio Državni inspektorat no, budući da je riječ o radnom pravu odrasle osobe čija je povreda prijavljena nadležnom tijelu, nismo imali ovlaštenje postupati. Napominjemo da Zakon o radu štiti djecu i roditelje na način da ne dopušta poslodavcu otkazivanje ugovora o radu osobi koja se koristi pravom iz Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama.

Roditelji su nas obavještavali i o problemima u ostvarivanju naknada. Obratila nam se majka djeteta s težim smetnjama u razvoju izražavajući nezadovoljstvo visinom naknade koju prima tijekom korištenja prava na dopust za njegu djeteta, budući da je smanjena u odnosu na onu koja je bila predviđena prije stupanja na snagu Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama 2009. godine. Kako je i naš stav bio da su time djeca dovedena u nepovoljniji položaj i onemogućena u pravu na dostojanstven život, u prethodnom smo razdoblju preporučivali MOBMS-u povećanje naknade.

Obratila nam se posvojiteljica djeteta zbog neizvjesnosti oko toga hoće li imati pravo na povoljniju naknadu plaće za vrijeme korištenja prava na posvojiteljski dopust, koju u njenom slučaju predviđaju izmjene Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama. Uputili smo je da osobe koje su se na dan stupanja na snagu novog Zakona zatekle u korištenju prava mogu pisanim zahtjevom od HZZO-a zatražiti ostvarenje tog prava prema odredbama novog Zakona ako je za njih to povoljnije, nakon čega nas je obavijestila da je, po uputi, podnijela zahtjev koji je riješen pozitivno.

2.5.2 EKONOMSKA PRAVA

U 2011. godini primili smo 79 prijava povreda ekonomskih prava djece (u 2010. bilo ih je 72), od kojih se većina, čak 45 odnosila na povredu prava na primjeren životni standard. Slijede prijave o potrebi zaštite imovinskih prava, odnosno raspolaganja imovinom djece, kojih je bilo 19, zatim prijave radi zaštite od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova kojih je bilo 12, a među njima najviše pritužbi za nezakoniti rad ili zapošljavanje djece. Preostale su se odnosile na zaštitu djece od neprimjerenog oglašavanja i druga prava.

Prijave su u najvećem broju podnosili roditelji (59), a zatim građani i institucije. Najveći broj prijava odnosio se na Grad Zagreb.

2.5.2.1 Pravo na primjereni životni standard

Povredu primjerenog životnog standarda djece posljedica je raznih životnih situacija u kojima roditelji u određenom trenutku nisu u mogućnosti utjecati na zadovoljavajuće rješenje vlastitih problema. Najčešće su problemi izazvani promjenom u obiteljskim prilikama, koje zahtijevaju drugačiji način stambenog zbrinjavanja (deložacije, ovrhe, nedostatak stanova za socijalno ugrožene obitelji, nemogućnost

legalizacija bespravno izgrađenog stambenog objekta, nemogućnost priključenja objekta na komunalnu infrastrukturu), a osobito iznenadni nedostatak financijskih sredstava obitelji uslijed primjene Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima i Ovršnog zakona nakon 1. siječnja 2011. godine.

Uredu su se obraćali roditelji tražeći savjet i pomoć, ne snalazeći se u situacijama blokade svojih računa i nemogućnosti raspolaganja novčanim sredstvima neophodnim za egzistenciju obitelji. U okviru svojih zakonskih ovlasti u većini slučajeva smo tražili izvješća od nadležnih institucija o tijeku postupka te upućivali preporuke za žurno i povoljno rješavanje problema, ali uz uvažavanje zakonskih propisa i odluka jedinica lokalne i područne samouprave, vezano za redosljed stambenog zbrinjavanja, uz potpuno poštovanje kriterija za svakog podnositelja zahtjeva.

Postupali smo i u prijavama koje su se odnosile na teškoće nastale povodom postupaka ovrhe na novčanim sredstvima temeljem Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima i Ovršnog zakona, odnosno slučajevima kada su roditeljima djece zaplijenjena i novčana sredstva koja su temeljem Ovršnog zakona izuzeta od ovrhe. Tako smo u jednom slučaju obaviješteni kako je, zbog toga što roditelj nije otvorio novi račun za zaštićena primanja, iznos uzdržavanja za dijete bio uplaćen na blokirani račun i nije bio raspoloživ. U drugom slučaju je ovrha duga po kreditu provedena na cijelom iznosu mirovine, iako je otac bio dužan pridonositi za uzdržavanje djeteta i imao pravo da mu pola mirovine bude izuzeto od ovrhe.

Majka s kojom djeca žive, prigovara i traži zaštitu zbog odluke Ministarstva financija o razrezu poreza na dohodak o podjeli porezne olakšice s ocem djece te upućenog joj poziva za podnošenje godišnje prijave poreza na dohodak za 2010. godinu. Smatra da će priznavanjem prava ocu na pola porezne olakšice biti ugrožen primjeren životni standard djece, jer otac ni dotad nije redovno pridonosio uzdržavanju djece.

Uredu se javio samohrani otac troje djece, zbog namjere HEP-a da obustavi isporuku električne energije iskapčanjem objekta iz mreže zbog neplaćanja računa, čime će biti narušen primjeren životni standard djece u obitelji. U drugom slučaju, isključivanje iz mreže opskrbe električnom energijom pogodilo je obitelj s troje djece, a to je učinjeno na zahtjev novog vlasnika stana te su time ugroženi uvjeti života djece. U izvješću HEP-a koje smo zaprimili navodi se kako obitelj s djecom živi u stanu koji je bio predmetom ugovora o doživotnom uzdržavanju. Po smrti člana obitelji koji je sklopio predmetni ugovor, novi vlasnik stana podmirio je sva nastala dugovanja i zatražio isključenje struje što je HEP učinio. Također je navedeno kako se električna energija ponovno isporučuje obitelji, temeljem privremene mjere Općinskog suda, donijete u parnici koja se vodi radi neriješenih imovinsko-pravnih odnosa, odnosno vlasništva na stanu.

Obaviješteni smo o deložaciji obitelji s djecom iz bespravno izgrađenog objekta za koji je naknadno izvršena prenamjena prostora s mogućnošću legalizacije objekta. U drugom slučaju je zatražena pomoć radi odgode deložacije obitelji s djecom, koja treba biti provedena sukladno sudskom rješenju. Obaviješteni smo o djeci koja žive u nehigijenskim uvjetima, uz zahtjev za pomoć u rješavanju stambenog zbrinjavanja putem nadležnog gradskog ureda. Dostavljena nam je pritužba zbog neuvrštavanja na listu reda prvenstva za kupnju stanova iz Programa društveno poticane stanogradnje, čime bi se ostvario primjereni životni standard djece. Poseban je bio slučaj stambenog zbrinjavanja obitelji zbog neprimjerenih uvjeta u kojima, na području od posebne državne skrbi, žive samohrana majka i sin s motoričkim oštećenjem. Dodijeljen im je stan koji je arhitektonski nepristupačan djetetu pa smo nadležnom ministarstvu uputili preporuku za provjerom mogućnosti kvalitetnijeg rješavanja stambenog zbrinjavanja, sukladno djetetovim potrebama. Povratno smo obaviješteni od majke kako im je ponuđen drugi, površinom odgovarajući stan u prizemlju koji u potpunosti zadovoljava potrebe obitelji.

2.5.2.2 Zaštita od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova

U području zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova primili smo 12 pojedinačnih prijava, od kojih se devet odnosi na nezakoniti rad ili zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavaca, dvije na povredu prava učenika pri obavljanju stručne prakse i jedna na sudjelovanje djece u kulturnim ili umjetničkim aktivnostima. Prijavljena nam je i povreda prava djece u

nagradnoj igri jednog trgovačkog lanca zbog nezakonitih uvjeta nagradne igre. Pored rada na pojedinačnim slučajevima, sudjelovali smo u izradi *Pravilnika o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem* Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva, odgovarali na upite građana o primjeni tog pravilnika, o volontiranju djece, o sudjelovanju djece u reklamama, o mogućnostima zaštite maloljetnika na radu i stručnoj praksi kod poslodavaca i o tijelima nadležnim za sankcioniranje povreda prava maloljetnika za vrijeme rada i stručne prakse kod poslodavca. U jednom slučaju zatražili smo inspekcijski nadzor ministarstva nadležnog za obrazovanje i Državnog inspektorata nad organizacijom i uvjetima obavljanja stručne prakse učenika u ugostiteljskom objektu za vrijeme ljetnih praznika. Povodom anonimne prijave koja se odnosila na rad maloljetnica kao hostesa u noćnom klubu zatražili smo nadležno postupanje Državnog inspektorata, centra za socijalnu skrb i policije. Povodom izjava koje su prenijeli mediji, da nakon kornatske tragedije maloljetnici i dalje sudjeluju u aktivnom gašenju požara, pravobraniteljica je uputila Državnoj upravi za zaštitu i spašavanje preporuku da provjeri način sudjelovanja mladih vatrogasaca u aktivnostima dobrovoljnih vatrogasnih društava i poduzme mjere prema odgovornim osobama u slučaju kršenja propisa.

Od Državnog inspektorata primali smo obavijesti o nezakonitom radu ili zapošljavanju djece u području radnih odnosa kod poslodavaca i o mjerama poduzetim prema poslodavcima zbog kršenja prava maloljetnika. U sklopu općih inicijativa Ured je organizirao sastanke i rasprave koji su rezultirali preporukama pravobraniteljice tijelima relevantnim za zaštitu prava djece, radi sustavnog uređenja dječjeg rada i dječjih aktivnosti i poboljšanja zaštite djece u ovom području.

Povreda prava učenika pri obavljanju stručne prakse i praktične nastave – Povodom pojedinačnih prijava povreda prava djece pri obavljanju stručne prakse, koje su se odnosile na neisplatu naknade (povredu zakonskih i ugovornih obveza prema naučniku na naukovanju) i neprofesionalno i neetično postupanje poslodavaca prema naučnicima, roditelje smo upućivali na podnošenje prijava Sudu časti Hrvatske obrtničke komore, koji provodi postupak i izriče mjere poslodavcima, obrtnicima, za povrede na štetu naučnika na stručnoj praksi. Upućivali smo ih i na mogućnost podnošenja prijave Sudu časti Hrvatske gospodarske komore u slučajevima povreda od strane poslodavca registriranog kao trgovačko društvo. Jedna od prijava odnosila se na osobito grubu povredu prava učenice (koja u vrijeme počinjenja povrede nije navršila 15 godina) tijekom obavljanja stručne prakse u frizerskom salonu. Za obavljanu stručnu praksu nije joj isplaćena naknada, a vlasnica salona prema njoj je postupala neprofesionalno i neetično, čime je učenici onemogućeno daljnje obavljanje naukovanja u salonu i povrijeđeni su njezino dostojanstvo, ugled i čast. U tom slučaju utvrđeno je da vlasnica frizerskog salona nije imala licencu za rad, odnosno da je nije na vrijeme obnovila, što je bila dužna učiniti u skladu s uvjetima iz Zakona o obrtu. Osim toga, utvrđen je i propust, nastao nepažnjom škole i područne obrtničke komore, koje roditelja pri sklapanju ugovora o naukovanju s vlasnicom frizerskog salona nisu upozorile na obvezu provedbe prakse u licenciranoj radionici. Hrvatska obrtnička komora, kojoj smo se obratili za zaštitu prava učenice, obavijestila nas je da je učenici pronađen drugi odgovarajući poslodavac za obavljanje prakse, posredovanjem i zajedničkim aktivnostima škole i područne obrtničke komore. Hrvatska obrtnička komora je s Hrvatskom gospodarskom komorom pokrenula akciju za osiguravanje većeg broja mjesta za naukovanje učenika. Zbog nedostatne informiranosti roditelja o pravima djece i mogućnostima njihove zaštite i izostanka mjera zaštite učenika od strane škola, upozorili smo MZOŠ na potrebu zaštite prava učenika strukovnih škola. Preporučili smo im da na početku školske godine informiraju roditelje i učenike o pravima učenika u dijelu ostvarivanja praktične nastave i vježbi, kao i o instrumentima zaštite učenika. Istaknuli smo da je nužno da škole, u skladu sa Zakonom o strukovnom obrazovanju i *Pravilnikom o načinu organiziranja i izvođenju nastave u strukovnim školama*, prate rad učenika kod poslodavaca te da pravovremeno zaštite prava učenika.

U protekloj godini u Uredu je održan redovni (godišnji) sastanak s predstavnicima MZOS, MGRP, Hrvatske obrtničke komore, Državnog inspektorata i Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, radi razmjene informacija o ostvarivanju i zaštiti prava djece u ovom području. Od predstavnika nadležnih tijela obaviješteni smo da Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih priprema nove strukovne kurikulumne koje će donijeti ministar, obvezno do kraja 2013. godine. Informirani smo da će se u

predloženim *strukovnim kurikulumima* odrediti odnos teorijske i praktične nastave, odnosno ukupni fond sati i materijalni uvjeti za izvođenje praktične nastave i vježbi, u skladu s odredbama Zakona o strukovnom obrazovanju i odredbama *Državnoga pedagoškog standarda srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* koji propisuje najviše dnevno i tjedno opterećenje učenika. Pri donošenju strukovnih kurikuluma vodit će se računa o vrsti i složenosti poslova unutar određenoga zanimanja, odnosno o kompetencijama koje učenik treba steći i opsegu kvalifikacije, što je ujedno mjerilo opterećenja učenika u strukovnom obrazovanju. Donošenje standarda zanimanja i strukovnih kvalifikacija obveza je ministra do kraja 2012. godine. Zaključeno je da je potrebno kontinuirano pratiti kako se organizira i izvodi teorijska i praktična nastava i vježbe, naukovanje učenika kod poslodavaca te poštovanje uvjeta iz važećih propisa, uz provedbu nadzora od strane nadležnih tijela. Osobito je istaknuto od svih nadležnih tijela i institucija da je, s obzirom na neprecizne i nepotpune formulacije iz Zakona o strukovnom obrazovanju, potrebno žurno izmijeniti odnosno dopuniti odredbe tog zakona. U zakon je potrebno ugraditi detaljnije uvjete obavljanja praktične nastave i vježbi, precizirati primjenu općih propisa o radnim odnosima, sigurnosti i zaštiti na radu u praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca te prekršajne, odnosno kaznene odredbe za kršenje zakonskih odredbi od strane poslodavaca koji primaju učenike na stručnu praksu. Također treba jasnije definirati odredbe o nadzoru i nadležnosti za provedbu inspekcijskog nadzora nad poslodavcima. Državni inspektorat izvijestio nas je da je uređenje inspekcijskog nadzora u Zakonu o strukovnom obrazovanju predviđeno akcijskim planom Državnog inspektorata.

Nezakoniti rad ili zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca – Državni inspektorat nadležan je za suzbijanje nezakonitog rada maloljetnika i nadzor nad primjenom propisa koji se odnose na uvjete rada, sigurnost i zaštitu zdravlja maloljetnika. Prema izvješću Državnog inspektorata za 2011., unutar 17.970 nadzora nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja, u 30 nadzora otkrivene su nezakonitosti počinjene u odnosu na 32 maloljetnika. Počinjeno je 66 povreda odredaba propisa koje se odnose na rad i zapošljavanje maloljetnika, što je više nego u 2010., kad je u 26 nadzora počinjeno 55 povreda u odnosu na 27 maloljetnika. Najviše nezakonitosti utvrđeno je u djelatnosti ugostiteljstva, zatim u trgovini, pekarstvu, turizmu, graditeljstvu i obrtničko-uslužnim djelatnostima. Maloljetnici su radili na poslovima konobara (16), pomoćnog kuhara (3), pomoćnog pekara (1), prodavačica (7), pomoćnog građevinskog radnika (1), pomoćnim poslovima u poljoprivredi (1) te na poslovima čišćenja (3). Povrede su se odnosile na: sklapanje ugovora o radu koji ne sadrži sve propisane dijelove, zapošljavanje maloljetnika bez pisanog odobrenja njegova zakonskog zastupnika, uskratu prava na dnevni i tjedni odmor, nevođenje evidencije o radnicima i o radnom vremenu i nevođenje evidencija na propisani način, neuručivanje pisanih potvrda o sklopljenom ugovoru o radu u slučaju kad ugovor o radu nije bio sklopljen u pisanom obliku, nedostavljanje prijave na obvezno mirovinsko i zdravstveno osiguranje u propisanom roku. Utvrđene su i povrede zapošljavanja maloljetnika koji pohađa obvezno osnovno obrazovanje, zapošljavanja maloljetnika na poslovima koji mogu ugroziti njegovu sigurnost, zdravlje, ćudoređe ili razvoj, zapošljavanja maloljetnika bez prethodnog utvrđivanja zdravstvene sposobnosti na poslovima na kojima može raditi samo nakon prethodnog utvrđivanja zdravstvene sposobnosti, naređivanja prekovremenog rada maloljetniku u trajanju dužem od zakonom određenog najdužeg trajanja takvog rada, neobavještavanja inspektora rada u propisanom roku o prekovremenom radu maloljetnika, naređivanja prekovremenog rada, utvrđivanja rasporeda radnog vremena i noćnog rada protivno Zakonu o radu. Osim toga, povrede su se odnosile i na nedostavljanje obračuna dugovanja neisplaćene plaće, neprijavlivanje maloljetnika na obvezno mirovinsko i zdravstveno osiguranje s prvim danom početka rada, podnošenje prijave nadležnom tijelu mirovinskog i zdravstvenog osiguranja po proteku zakonskog roka, zapošljavanje maloljetnog stranca bez radne dozvole i neisplatu minimalne plaće.

Protiv poslodavaca i odgovornih osoba poslodavaca, kod kojih su utvrđene povrede na štetu maloljetnika, podneseno je 30 optužnih prijedloga. Osim podnošenja optužnih prijedloga inspektori rada poduzeli su upravne mjere, odnosno donijeli 13 rješenja, i to o zabrani rada maloljetnika mlađeg od 15 godina, o zabrani rada maloljetnika bez prethodnog utvrđivanja zdravstvene sposobnosti za obavljanje poslova, o zabrani određivanja prekovremenog rada maloljetnicima i o zabrani određivanja noćnog rada maloljetnicima. Inspektori su u šest slučajeva usmenim rješenjima u zapisniku poslodavcima zabranili obavljanje djelatnosti, dok ne otklone nedostatke u poslovanju, u najkraćem trajanju od 30 dana.

Utvrđeno je da su kod tih poslodavaca maloljetnici obavljali poslove koji, s obzirom na narav i vrstu rada te ovlasti poslodavca, imaju obilježje posla za koji se zasniva radni odnos, a poslodavci s njima nisu sklopili ugovor o radu, niti su im uručili pisanu potvrdu o sklopljenom ugovoru o radu prije početka rada, odnosno nisu ih prijavili na obvezno mirovinsko ili obvezno zdravstveno osiguranje s prvim danom početka rada ili na odgovarajuće radno vrijeme.

U okviru 9.486 nadzora nad provedbom propisa iz područja **zaštite na radu**, inspektori rada su u 103 nadzora zatekli ukupno 158 maloljetnika. Utvrdili su postojanje osnovane sumnje da su počinjene nezakonitosti u odnosu na maloljetne radnike: da poslodavac nema izrađenu procjenu opasnosti za radna mjesta, što je protivno Zakonu o zaštiti na radu, da je rasporedio maloljetnike na obavljanje poslova s posebnim uvjetima rada, da nije maloljetnicima osigurao odgovarajuća osobna zaštitna sredstva, da nije obavio ispitivanje radnog okoliša u radnim prostorijama, da nije na propisani način obavio ispitivanja strojeva i uređaja s povećanim opasnostima te da nije organizirao i osigurao pružanje prve pomoći radnicima za slučaj ozljede na radu ili iznenadne bolesti. Primjerice, jedan se maloljetni učenik teško ozlijedio tijekom prakse, obavljajući poslove pranja staklenih čaša. Inspektori rada u dva su slučaja naredili poslodavcima udaljavanje maloljetnika s obavljanja poslova s posebnim uvjetima rada. Protiv poslodavaca i odgovornih osoba podneseno je 10 optužnih prijedloga za 17 počinjenih prekršaja opisanih i kažnjivih po Zakonu o zaštiti na radu.

Djeca koja prose - Prema podacima MUP-a, u 2011. bilo je 27 evidentiranih i procesuiranih slučajeva prosjačenja djece ili maloljetnika. Kažnjivo neodgovorne djece zatečene u prosjačenju bilo je 12, a kažnjivo odgovornih maloljetnika zatečenih u prosjačenju bilo je pet. Tri su roditelja prijavljena za kazneno djelo zapuštanja i zlostavljanja djeteta ili maloljetne osobe povezano s prosjačenjem, a zatečeno je 17 punoljetnih osoba koje su prosjačile s maloljetnicima.

Budući da se ovom problematikom Ured pravobraniteljice za djecu bavi već niz godina kroz pojedinačne prijave i opće inicijative za zaštitu djece, pravobraniteljica je u 2011. godini sudjelovala u Makedoniji na redovnoj godišnjoj konferenciji Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe CRONSEE, na kojoj je tema bila gospodarsko iskorištavanje djece. Na Konferenciji su predstavnici pravobraniteljskih institucija za djecu izlagali o stanju u svojim zemljama te su razmatrani uzroci i moguća rješenja problema prosjačenja djece. Prikazujući stanje u Hrvatskoj, pravobraniteljica je navela niz aktivnosti koje je Ured poduzimao dosad – od upućivanja preporuka nadležnima, izrade letka kojim se na građane apelira da na djecu-prosjake gledaju kao na zlostavljana djecu koja trebaju pomoć, do medijacije među institucijama. U svim raspravama isticana je važnost prevencije, koja je u ovom području važnija i potrebnija od represije te je rečeno kako su nužna veća ulaganja u prevenciju, a nužno je i utvrđivanje odgovornosti roditelja te kažnjavanje svih onih koji zlopotrebljavaju djecu. Nažalost, Hrvatska još nema protokol o postupanju u slučajevima zatjecanja djece u prosjačenju, kojim bi bilo uređeno postupanje u zaštiti djece koja prose. S obzirom da je Programom Vlade Republike Hrvatske za mandat 2011. - 2015. utvrđeno da će Vlada, u okviru socijalne politike, provoditi mjere za otklanjanje prosjačenja, očekujemo unaprjeđenje zaštite djece u ovom području.

Sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima – Tijekom godine bilo je više upita građana o regulativi, načinu postupanja i procedurama u vezi sa sudjelovanjem djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim djelatnostima. Susreli smo se i s netočnim informacijama u medijima da pravobraniteljica „daje dopuštenja za dječje nastupe“. Na temelju takvih izjava stječe se pogrešan dojam o ulozi pravobraniteljice, premda ona po zakonu nema, niti može imati takve ovlasti.

Regulativa kojom bi se omogućilo djeci pravo na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima, a kojom bi se istodobno zajamčila cjelovita zaštita djece od iskorištavanja i zaštita njihova najboljeg interesa u spomenutim djelatnostima, nije dostatna. Proteklih godina na to smo više puta upozoravali nadležna ministarstva koja su dužna riješiti to pitanje, Vladu RH i Hrvatski sabor, preporučujući iznalaženje cjelovitog rješenja. Zakon o radu i *Pravilnik o poslovima na kojima maloljetnik može raditi i o aktivnostima u kojima smije sudjelovati* uređuju zaštitu djece od gospodarskog iskorištavanja pa tako dijete mlađe od petnaest godina ili dijete s petnaest i starije od petnaest, a mlađe

od osamnaest godina koje pohađa obvezno osnovno obrazovanje, smije uz prethodno odobrenje inspektora rada, uz naplatu sudjelovati u snimanju filmova, pripremanju i izvođenju umjetničkih, scenskih ili drugih sličnih djela, na način, u opsegu i na poslovima koji ne ugrožavaju njegovo zdravlje, sigurnost, ćudoređe, školovanje ili razvoj. Inspektor rada izdaje odobrenje na temelju zahtjeva zakonskog zastupnika djeteta te primjerak dostavlja i nadležnom centru za socijalnu skrb (CZSS).

U 2011. godini inspektori rada za radne odnose zaprimili su 195 zahtjeva zakonskih zastupnika djece mlađe od 15 godina za njihovo sudjelovanje uz naplatu u izvođenju razlićitih umjetnićkih djela, snimanju video spotova, TV reklama, serija i slično. Postupajući po navedenim zahtjevima inspektori rada su dali odobrenje za 194 maloljetnika (112 maloljetnika i 82 maloljetnice), a jedan je zahtjev odbijen. Odobrenje inspektora rada, međutim, ne sadrži ogranićenja broja sati niti uvjeta pod kojima dijete smije sudjelovati u nekoj od scenskih ili umjetnićkih aktivnosti, kako to propisuje *Konvencija o najnižoj dobi za zapošljavanje* iz 1973. godine. Nedostaju razrađena pravila o sudjelovanju djece u umjetnićkim ili sličnim aktivnostima, primjerice od pravila o vrstama predstava i aktivnostima u kojima smiju sudjelovati djeca ovisno o njihovoj dobi i vremenu održavanja, do pravila o sigurnosti djece na sceni, obveznom odmoru, prijevozu, prehrani te pratnji odrasle osobe. Zaštita interesa i dobrobiti djeteta u potpunosti ovisi o senzibiliziranosti sudionika snimanja te o roditeljskoj spremnosti da zaštite interese djeteta, o njihovoj informiranosti o tome što će se događati tijekom snimanja pa i o njihovoj prisutnosti uz dijete tijekom snimanja.

Uz postupanja inspektora rada sukladno propisima o radu i CZSS-i provode postupak zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja, ali sukladno Obiteljskom zakonu. CZSS-i su nadležni za davanje odobrenja zakonskim zastupnicima djece za sklapanje ugovora između maloljetnog djeteta i fizićkih ili pravnih osoba, kojima je predmet raspolaganje budućim imovinskim pravima djeteta, u vezi s njegovim sportskim, umjetnićkim i sličnim aktivnostima. Ako se pak radi o sudjelovanju djece u nekim umjetnićkim ili scenskim aktivnostima bez naplate, prema postojećim propisima, inspekcija rada nije nadležna za izdavanje odobrenja, ali ni CZSS-i nemaju uvid o sudjelovanju djece u nekim od navedenih aktivnosti i mogućem iskorištavanju. Iz tih razloga organizatori snimanja često izigravaju i tu zakonsku obvezu tako što djecu angažiraju bez naplate, na što i roditelji nerijetko pristaju.

Prema Konvenciji o pravima djeteta država je obvezna osigurati odgovarajuće uvjete za sudjelovanje djece u kulturnim, umjetnićkim i sličnim aktivnostima, a dijete mora imati pravo na puno sudjelovanje u aktivnostima koje pridonose cjelovitom razvoju njegove osobnosti. No, istodobno, taj angažman za djecu ne bi smio biti pogibeljan niti ometati njihovo obrazovanje, niti štetiti njihovom zdravlju ili razvoju, neovisno o tome je li rijeć o sudjelovanju uz naplatu ili bez naplate. On treba biti odobren sukladno razrađenim pravilima, s propisanim brojem sati i uvjetima u kojima je dopušteno odvijanje tih aktivnosti. Radi unaprjeđenja zaštite djece, u Uredu pravobraniteljice za djecu održan je sastanak kojem su prisustvovali predstavnici relevantnih državnih tijela i institucija u ćiji djelokrug ulaze ove djelatnosti i stručnjaka koji se s ovom problematikom susreću u praksi. Zajednićki zaključak sudionika jest da sudjelovanje djece u spomenutim aktivnostima nije dostatno regulirano propisima te da je potrebna njihova dorada. Slijedom toga, preporučili smo Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava (MRMS) i Ministarstvu socijalne politike i mladih (MSPM) iniciranje zakonodavnih aktivnosti i koordinirano djelovanje nadležnih tijela (uključujući i Ministarstvo kulture i MZOS) radi unapređenja postojeće regulative, bilo dopunama postojećih propisa (Zakona o radu/*Pravilnika o poslovima na kojima maloljetnik može raditi i o aktivnostima u kojima smije sudjelovati* te Obiteljskog zakona) bilo donošenjem novog propisa, kojim bi se zajamćila sveobuhvatna zaštita djece u ovom području. Državni inspektorat smatra da je potrebno regulirati i sudjelovanje djece bez naplate te jasnije odrediti granice između slobodnih aktivnosti i „rada“ maloljetnika koji sudjeluje u tim aktivnostima, da izdavanje odobrenja ne smije biti puka formalnost, da je potrebno uvažit i mišljenje i stav djeteta o takvom angažmanu, preciznije utvrditi broj sati i uvjete za takav rad/sudjelovanje te propisati sankcije za postupanje protivno propisima. U trenutku pisanja ovog izvješća MRMS i MSPM najavili su zakonodavne aktivnosti u ovom području.

Praćenjem područja dječjeg rada, uočavamo da zaštita od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova maloljetnika u okviru odgojno-obrazovnog procesa ili izvan njega, radom kod poslodavaca u skladu s općim propisima o radu, počiva na ustanovljenom normativnom okviru. Nadležna tijela prije

svoga imaju obvezu pratiti i nadzirati područje dječjeg rada, dosljedno i kontinuirano poduzimati mjere za zaštitu djece, sankcionirati povrede prava djece, ali i unaprjeđivati zaštitu djece u ovom području poboljšavanjem postojećih propisa, u okviru svojih ovlasti i odgovornosti. Međutim, na temelju praćenja drugih područja dječjih aktivnosti u kojima se javlja potreba zaštite djece od iskorištavanja, moramo zaključiti da sudjelovanje djece u kulturnim, umjetničkim, promidžbenim, pa i sportskim aktivnostima, nije popraćeno sveobuhvatnim normativnim okvirom zaštite djece niti potrebnim nadzorom. Riječ je o izrazito nereguliranom području u kojem sudionici postupaju često bez jasnih pravila i prema proizvoljnim procjenama, zbog kojih se može reći da u području dječjih aktivnosti u tim djelatnostima nema jasno definirane zaštite prava i interesa djeteta.

2.5.2.3 Raspologanje djetetovom imovinom

„Roditelji mogu s odobrenjem nadležnog centra za socijalnu skrb otuđiti ili opteretiti imovinu maloljetnog djeteta radi njegova uzdržavanja, liječenja, odgoja, školovanja, obrazovanja ili za podmirenje neke druge važne potrebe djeteta“. Ova odredba Obiteljskog zakona, kojom su regulirani imovinski odnosi roditelja i djece, protekle je godine bila predmet brojnih kritika i rasprava u javnosti te je bila razlogom obraćanja Uredu. To je bilo potaknuto činjenicom da su roditelji kod raspolaganja imovinom djece (za razliku od upravljanja i korištenja prihoda od dječje imovine) onemogućeni samostalno postupati, već za to trebaju odobrenje nadležnog CZSS.

I tijekom 2011. godine mnogi su se obraćali Uredu kako bi kritizirali ovu zakonsku odredbu, što ukazuje na njezino dugogodišnje nepoštovanje, nedosljednost, a s time i nezaštićenost imovinskih prava djece. No, mnogi su zbog toga kritizirali i rad Ureda pravobraniteljice, što doista začuđuje. Naime, pravobraniteljica nije sudjelovala u donošenju takve odredbe, koja je već desetljećima dio hrvatskog pravnog sustava, niti sudjeluje u rješavanju pojedinačnih zahtjeva roditelja pred nadležnim tijelima. Iz pozicije zaštitnika dječjih prava, njezina je dužnost i odgovornost upozoravati na nepoštovanje zakonskih odredbi koje se odnose na zaštitu prava i interesa djece pa tako i u zaštiti imovinskih prava. Zbog čega se onda i dalje javlja ogorčenost roditelja i javnosti na rad Ureda pravobranitelja kad su u pitanju imovinska prava djece?

Da podsjetimo, **Mišljenje MZSS-a** iz 2009. godine omogućavalo je roditeljima raspolaganje imovinom djece do mjesečnog iznosa od 10.000 kuna. Upozorili smo tada da je takvo mišljenje kontradiktorno spomenutoj odredbi Obiteljskog zakona te se njime u pitanje dovodila pravna sigurnost. Navedeni mjesečni iznos višestruko nadilazi realne životne okolnosti, što je u nekim slučajevima za posljedicu imalo kršenje prava djece, čemu svjedočimo i iz pojedinačnih predmeta i obraćanja Uredu. Uvažavajući s jedne strane potrebu blažih intervencija u zakonski tekst, jer kruto i dosljedno administriranje također u određenim slučajevima može dovesti do kršenja prava djece, MZSS-u smo tijekom 2009. godine uputili preporuku o potrebi korigiranja spomenutog iznosa. MZSS je u lipnju 2010. **korigirao svoje ranije mišljenje** te iznos do kojeg roditelji mogu samostalno raspolagati imovinom djece uskladio s novčanim iznosima potrebnim za mjesečno uzdržavanje djeteta. Time je, vjerujemo, uspostavljena ravnoteža između prosječne plaće u Republici Hrvatskoj, potreba djeteta određene dobi i zakonske obveze CZSS-a, odnosno zakonskih odredbi kojima je cilj prvenstveno osigurati pravovremenu i sveobuhvatnu zaštitu interesa djeteta. Međutim, i dalje držimo nužnim usklađivanje zakonskog teksta s mišljenjima ministarstva, radi izbjegavanja kolizije odredbi različite pravne snage.

Upravo se ova preporuka pogrešno tumači u javnosti, čak i dijelu stručne javnosti, kao „novi Obiteljski zakon“ ili „odluka pravobraniteljice“ te se tako iz fokusa gubi vrlo jasna zakonska odredba koja je na snazi već godinama. Spomenuta preporuka očito je „razbudila“ javnost u pogledu zaštite imovinskih interesa djeteta te skrenula pažnju na „zaboravljenu“ zakonsku odredbu. I dok su institucije nezadovoljne što im se sada obraća mnogo više ljudi te su postojeći, ionako nedovoljni kadrovski resursi dobili „dodatni“ posao, roditelje ljuti činjenica da zakonska odredba postoji, a oni za nju nisu znali (pa su, primjerice, godinama uplaćivali novac na dječje račune, a sada ga ne mogu podići). Oni usto zaziru od obraćanja CZSS-u, a ljuti ih i to što moraju tražiti **dopuštenje za podizanje „vlastitog“ novca**, smatrajući da su žrtve birokracije. Žele da se čuje glas roditelja i ukine odredba ili preporuka o ograničenom korištenju sredstava iz štednje za

djecu, smatrajući da se u tim propisima roditelj, koji šteti sa svojim djetetom i odgaja ga za štednju, tretira kao netko tko nije u stanju štiti prava svojeg djeteta.

U takvim slučajevima podsjećali smo da novac uplaćivan na dječje račune i štednju **nije imovina roditelja, već djeteta**, bez obzira na to tko je novac uplaćivao. Pokušavali smo objasniti da, isto kao što nitko ne može podići sredstva s računa druge osobe (žene, muža, majke, oca, brata...) bez njezine punomoći, ne može ni podići novac s računa maloljetnog djeteta. Budući da djeca nemaju poslovnu sposobnost i stoga takvu punomoć ne mogu dati svojim roditeljima, zakonodavac predviđa ograničenje u odnosu na mogućnost da roditelji zastupaju dijete u poslovima davanja suglasnosti, zato što interesi roditelja i djeteta mogu biti u koliziji. Razlog za to nije utvrđivanje roditeljskih kompetencija, već utvrđivanje je li pravni posao u interesu djeteta te zašto i kako će se koristiti djetetova sredstva. Nisu svi roditelji spretni u imovinskim poslovima pa bi ponekad, zbog neznanja, mogli zaključiti posao koji je štetan za dijete. Time se štiti imovina djeteta i od eventualne zlouporabe od strane roditelja i sprečava se raspolaganje tom imovinom u slučajevima kad se egzistencija djeteta može osigurati na drugi način. Odobrenje CZSS-a mora se temeljiti na zaštiti dobrobiti i prava djeteta.

U jednom je slučaju savjet u ime skrbnika djeteta zatražila tetka djeteta bez roditelja, tražeći pomoć jer je banka djetetu dostavila opomene pred tužbu zbog dugovanja ostavitelja, pri čemu se skrbnik djeteta nije snalazio u korištenju mogućnosti zaštite imovine djeteta te smo stoga pozvali nadležni CZSS da se uključi. Bilo je upita o načinu zaštite imovinskih prava djece u sudskim postupcima nakon smrti roditelja, kad smo se obraćali CZSS-ima i savjetovali stranke. Dobili smo i upit o tome može li roditelj opunomoćiti svoje maloljetno dijete da podiže sredstva s tekućeg računa roditelja. Takva praksa nije moguća s obzirom na zakonske odredbe i ograničenja u pogledu poslovne sposobnosti maloljetnih osoba.

Postupali smo i u predmetima u kojima je neupitno došlo do povreda dječjih prava u raspolaganju **njihovim novčanim sredstvima**, čime im je prouzročena velika materijalna šteta. U jednom slučaju, dvoje je maloljetne djece nakon majčine smrti ostvarilo novčana sredstva s naslova naknade štete zbog nesretnog slučaja sa smrtnom posljedicom. Sredstva su isplaćena djeci na njihove račune u banci u rujnu 2009. Njihov je otac odmah počeo podizati novac djece pa je u rujnu, listopadu i studenom, prema tadašnjem Mišljenju MZSS-a, za svaki mjesec podizao iznose od 10.000 kuna za svako dijete, u prosincu je podigao 106.000 kuna te u siječnju 51.000 kuna. Pored toga, u prosincu je podigao i iznos od 300.000 kuna, za što je imao rješenje CZSS-a, kojim mu je odobreno podizanje novca u svrhu kupnje kuće na ime djece. No, kako rješenje CZSS-a nije imalo klauzulu pravomoćnosti, u poslovnici banke mu je odbijen zahtjev za isplatom. Novac je ipak uspio podići, putem „poznanstva“ u drugoj poslovnici iste banke. Uredu se obratio djed djece, tražeći zaštitu za djecu. U tijeku su postupci radi utvrđivanja odgovornosti banke i oca djece.

U drugom slučaju obaviješteni smo da su nakon isteka ugovorenog roka štednje novčana sredstva s računa dječje štednje, u listopadu 2010. isplaćena na račun majci djeteta, bez suglasnosti centra za socijalnu skrb, na što majka tada nije imala primjedbi. Kako je krajem studenoga 2011. utvrđena **nedostupnost depozita** položenih kod te banke te je nastupio osigurani slučaj, nastala je obveza Državne agencije za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka za isplatu obeštećenja. Za sva novčana sredstva koja je majka imala na svojem računu zaprimila je maksimalni iznos od 400.000 kuna. Agencija nije pronašla zakonske mogućnosti po kojoj bi mogla naknadno prenijeti dio novčanih sredstava s računa majke na račun djeteta, uslijed čega dijete za svoja sredstva nije ostvarilo posebno obeštećenje, na koje bi imalo pravo i koje bi mu bilo isplaćeno da su novčana sredstva ostala na računu otvorenom na njegovo ime. Tek sada se majka poziva na nezakonito postupanje službenice banke i traži pomoć zbog nezakonitog raspolaganja imovinom djeteta od strane banke, pravdajući se da zbog dotadašnjeg višegodišnjeg korektnog odnosa banke nije imala razloga posumnjati u nedopuštenost ugovaranja i isplate sredstava dječje štednje na njezin račun, a nije niti shvatila da bi sama trebala odvojiti ova novčana sredstva. Da su banka i majka pristupili novčanim sredstvima djeteta kao djetetovoj vlastitoj imovini (čiji je dijete vlasnik kao zaseban pravni subjekt) te raspolagali njome u skladu s važećim odredbama Obiteljskog zakona i tumačenjem MZSS-a, djetetov novac bio bi zaštićen, odnosno isplaćen kroz sustav osiguranja depozita.

Još smo u lanjskom izvješću naveli kako MZSS nije uvažio prijedloge stambenih štedionica koje su, s obzirom na specifičnosti **stambene štednje** i nemogućnost sukcesivne isplate sredstava s računa (jer zahtjev za isplatom bilo kojeg iznosa sa stambene štednje predstavlja raskid ugovora o štednji), tražile revidiranje mišljenja MZSS-a, na način da se roditeljima i bez suglasnosti CZSS omogući podizanje jednokratnog iznosa koji odgovara visini optimalne štednje. Unatoč tome, krajem 2011. Uredu se obratio otac djeteta s upitom oko raspolaganja imovinom djeteta, budući da je u jednoj stambenoj štedionici upućen da roditelji mogu bez ikakvih ograničenja prebaciti novčana sredstva s računa oročene štednje otvorene na ime maloljetnog djeteta na račun stambene štednje otvorene na ime istog djeteta (što je aktualno pred kraj godine radi dobivanja državnih poticajnih sredstava po računu stambene štednje), a da po isteku vremena na koji je zaključena dječja stambena štednja, isplata tih sredstava ne podliježe zakonskom ograničenju u raspolaganju imovinom djeteta. Takav stav proizlazi i s web stranica te štedionice, na kojima se izričito navodi da se ušteđena sredstva, nakon isteka pet godina štednje, mogu slobodno koristiti. Ovakvo postupanje protivno je Mišljenju MZSS-a.

U ovoj problematici posebno spornim vidimo to što se roditeljima onemogućuje i otežava postupanje i onda kad nemaju namjeru raspolaganja imovinom djeteta, već žele njome **upravljati** kako bi je očuvali ili uvećali. To se događa u situacijama kad roditelj želi prebaciti sredstava s računa djeteta u jednoj banci na račun djeteta otvoren u drugoj banci, što je u biti nastavak štednje. Od pojedinih kreditnih institucija saznali smo da se taj prijelaz formalno-pravno sastoji od više odvojenih koraka (podizanje/isplata sredstava sa starog računa, zatvaranje starog računa, otvaranje novog računa, uplata sredstava na novi račun) te da još uvijek, na žalost, nisu stvorene pretpostavke u vidu suradnje i umreženosti kreditnih institucija, temeljem kojih bi se u takvim situacijama zaobišla intervencija CZSS-a. Zbog toga banke upućuju roditelje, koji žele podići sredstava s računa djeteta, da zatraže suglasnost CZSS-a, budući da ne mogu znati što će roditelj učiniti s podignutim novcem. Svjesni da ovakva praksa kreditnih institucija otežava roditeljima obavljanje njihove dužnosti upravljanja imovinom djece, u lipnju 2011. godine smo preporučili Hrvatskoj udruzi banaka da preispita ovu praksu te da nas informira o tome što njezini stručnjaci procjenjuju da bi bilo najbolje učiniti kako bi se u ovom segmentu djelotvorno zaštitili interesi djeteta. Time bi se ujedno olakšalo roditeljima obavljanje roditeljskih dužnosti i zaobišla intervencija i administriranje CZSS-a, koju čak ni Zakon ne predviđa u slučajevima kad je riječ o upravljanju djetetovom imovinom.

U jednom slučaju obratila nam se majka koja je nadležnom CZSS-u podnijela zahtjev za odobrenje raspolaganja imovinom djeteta radi školovanja djeteta u inozemstvu, uređenja dječje sobe, kupnje laptopa i još neke opreme, a potom ju je neugodno iznenadio dolazak djelatnika CZSS-a u djetetov dom radi provjere. Navela je kako se dijete silno prestrašilo izvida u njihovom domu od strane nepoznatih ljudi i razgovora s njima pa su roditelji odustali od zahtjeva, kako bi dijete pošteđjeli ovakvih rigidnih i rigoroznih postupaka. Izrazila je mišljenje da su ovakva pravila onemogućila djetetovo pravo na školovanje i obrazovanje. Premda potrebu za zaštitom djetetovih imovinskih prava smatramo neupitnom, držimo da je pritom nužno postupati pažljivo prema djeci te smo majku uputili da konkretnu primjedbu na postupanje djelatnika CZSS-a pošalje ravnatelju CZSS-a ili MZSS-u.

Pored ove vrste pritužbi, roditelji su i tijekom 2011. prigovarali zato što kod podnošenja zahtjeva za odobrenje raspolaganja imovinom djeteta moraju platiti iznos od 70 kuna **upravnih pristojbi**, smatrajući da se na taj način zarađuje na djeci. Ponukani takvim obraćanjima, još 2010. obratili smo se MZSS-u. Izrazili smo stav da takvu praksu centara držimo spornom, s obzirom na zakonom utvrđene nadležnosti centara i dužnost obavljanja radnji za zaštitu prava i dobrobiti djeteta po službenoj dužnosti i činjenicu da su, prema važećem Zakonu o upravnim pristojbama, spisi i radnje koji se vode po službenoj dužnosti oslobođeni naplate upravnih pristojbi. Međutim, MZSS u tome se nije suglasio s nama. Stoga smo predložili izmjenu Zakona o upravnim pristojbama, predlažući da se od naplate upravnih pristojbi oslobode spisi i radnje koji se odnose na pribavljanje odobrenja centra za socijalnu skrb za raspolaganje, odnosno otuđenje i opterećenje imovine djeteta radi podmirenja neke njegove važne potrebe.

Iako neke odgovore, stavove i mišljenja još iščekujemo, nadamo se da su aktivnosti pravobraniteljice za djecu tijekom prijašnjih godina pridonijele tome da se zaštita imovinskih prava djece podigne na odgovarajuću razinu.

2.5.2.4 Djeca u riziku od siromaštva

Prema podacima Hrvatskog zavoda za statistiku petina stanovništva Hrvatske, njih gotovo 880 tisuća, živi u riziku od siromaštva. Stopa siromaštva u Hrvatskoj iznosi 20,6% što predstavlja pogoršanje u odnosu na 2010. godinu, kad je iznosila 18%, a loše je i u usporedbi sa zemljama EU gdje iznosi 16,4%. Iz podataka Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi vidljivo je da se broj malodobnih korisnika socijalne pomoći povećao. Usporedbom podataka za listopad 2010. i 2011. vidi se povećanje broja za 3169 korisnika prava na stalnu pomoć, od čega je broj djece do navršene sedme godine povećan za 626, a broj korisnika u dobi od sedam do 15 godina, porastao je za 273.

Problem siromaštva obilježio je 2011. godinu i u prijavama koje smo primali od roditelja, institucija i građana. Mnogu djecu pogodile su teškoće zbog ovrha na sredstvima roditelja. Nama su se obraćali roditelji kojima su ovršena čak i ona sredstva koja su, temeljem Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima i Ovršnog zakona, trebala biti izuzeta od ovrhe (dječji doplati, uzdržavanje za dijete, naknada roditelju-njegovatelju, roditeljske naknade i sredstva za opremu za novorođenče). To je dodatno ugrožavalo životni standard djece, kao što ih je u protekloj godini još više ugrozilo neplaćanje uzdržavanja od roditelja s kojim ne žive te smanjivanje raznih olakšica i povlastica socijalne sigurnosti.

Na potrebu zaštite djece od siromaštva u Hrvatskoj upozorio je još 2004. Odbor za prava djeteta UN-a koji je, na temelju drugog periodičnog izvješća RH, donio niz preporuka u cilju zaštite prava i interesa djece, koje se referiraju na pravo djece na adekvatan životni standard (4. poglavlje „Osnovna zdravstvena i socijalna skrb“, točka 56.). Odbor je preporučio poduzimanje svih potrebnih mjera i ulaganje svih raspoloživih sredstava kako bi se ubrzalo eliminiranje siromaštva djece, nastavilo s pružanjem materijalne pomoći i potpore ekonomski slabijim obiteljima, posebno romskim i obiteljima stranog porijekla kako bi njihova djeca mogla ostvariti pravo na odgovarajući životni standard, te uključivanje djece u strategiju reduciranja siromaštva putem odgovarajućih programa.

U lipnju 2011. donesen je Zakon o socijalnoj skrbi, s ciljem poboljšanja svih aspekata pružanja socijalnih usluga, a on se nadovezuje na Strategiju razvoja sustava socijalne skrbi u razdoblju 2011.-2016., kojoj je cilj „pridonijeti osiguranju minimalnog životnog standarda najugroženijeg dijela stanovništva, olakšavanje pristupa socijalnim pravima te primjerenom zadovoljavanju potreba socijalno osjetljivih skupina“. No, ubrzo se pristupilo izradi novog zakona, koji je donesen u ožujku 2012. Nadamo se da će novi zakon povećati djelotvornost sustava socijalne pomoći, dostupnost i kvalitetu usluga te preventivnu ulogu obiteljsko-pravne zaštite, da će uspostaviti bolju povezanost s lokalnom zajednicom u procesima planiranja usluga na lokalnoj razini te da će korisnik usluga biti stavljen u fokus interesa.

S obzirom na to da dječja dobrobit treba biti prioritet državne politike, što treba biti vidljivo i u proračunu, ponovno ukazujemo na problem nedovoljno transparentnog i sveobuhvatnog prikazivanja podataka o sredstvima namijenjenim djeci u proračunima na nacionalnoj i lokalnoj razini.

Siromaštvo se reflektira i u otežanom ostvarivanju zdravstvenih i obrazovnih prava, zadovoljavajućeg životnog standarda te primjerenih stambenih uvjeta. Ured pravobraniteljice je tijekom proteklih godina upućivao brojne preporuke nadležnim ministarstvima podsjećajući na odredbe Konvencije o pravima djeteta, kao i na nacionalne dokumente koji obvezuju na postupanje u interesu djece. Više preporuka upućeno je prema županijskoj i lokalnoj razini, a odnosile su se na ostvarivanje novčanih pomoći, rješavanje stambenih pitanja, dostupnost odgojno-obrazovnog sustava te na ostvarivanje prava na zdravstvenu skrb.

Obrazovanje, kao jedan od načina prevladavanja siromaštva, treba promicati jednake mogućnosti za svu djecu, kao i stvarati uvjete za ostvarivanje punih potencijala djece, a to u uvjetima nejednakog životnog standarda učenika, zahtijeva dodatne socijalne intervencije. Međutim, odluka donesena 2006. o dodjeli besplatnih udžbenika svim učenicima osnovnih i prvih razreda srednjih škola ukinuta je 2009. godine.

Samo je Zakonom o socijalnoj skrbi predviđeno da određene kategorije djece (čija je obitelj korisnik prava na stalnu novčanu pomoć, djeca korisnici prava na smještaj u udomiteljsku obitelj te djeca s teškoćama u razvoju) pod određenim uvjetima mogu ostvariti potporu za školske udžbenike, troškove prijevoza te na troškove smještaja u učeničkim domovima. Ukinut je besplatan javni prijevoz učenika srednjih škola te besplatan smještaj i prehrana učenika u učeničkim domovima. Srećom, u Državnom proračunu za 2012. je, radi osiguranja jednakih uvjeta za sve učenike u srednjoškolskom obrazovanju do stjecanja prve kvalifikacije, predviđeno 70 milijuna kuna za financiranje javnog međumjesnog prijevoza, što ukazuje na razumijevanje jednog od segmenata kojima se ostvaruje pravo djece na obrazovanje pod jednakim uvjetima. Istodobno neke jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave smanjile su svoj udio subvencioniranja boravka djece u dječjim vrtićima zbog povećanja ekonomske cijene te usluge. To je dovelo do povećanja udjela roditelja u toj cijeni i njihovog dodatnog financijskog opterećenja u ionako teškim životnim uvjetima.

Pravo na dostupnost obrazovanja posebno je važno za djecu s TUR, koja su u posebno velikom riziku od siromaštva. Njihove šanse za dostizanje kvalitetnog i primjerenog obrazovanja moraju biti izjednačene s drugima, kako bi obrazovanje bilo temelj njihove aktivne participacije u društvu. Ured se u jednom slučaju bavio predmetom koji se odnosi na iznadprosječno inteligentno dijete s teškoćama u razvoju kojem je preporučan nastavak srednjoškolskog obrazovanja u posebnoj ustanovi. Međutim, naknadno se ispostavilo da će egzistencija obitelji ukoliko dijete nastavi školovanje biti ugrožena jer će roditelj izgubiti pravo na status roditelja njegovatelja stoga dijete nije nastavilo školovanje. Ured je centru za socijalnu skrb uputio preporuku za preispitivanje zakonskih mogućnosti kako bi dijete nastavilo školovanje i razvoj svojih potencijala, a da se istovremeno obitelji pruži potrebna pomoć kako im egzistencija i pravo na život ne bi bili ugroženi.

Djeca iz financijski i kulturno depriviranih sredina svoje školovanje započinju iz neravnopravne pozicije, a kod njih je također prisutan veći rizik da postanu žrtve vršnjačkog nasilja, ali i da, zbog osjećaja ugroženosti, postanu počinitelji nasilja. Njima su nedostupni sadržaji koje nude sportski i umjetnički klubovi, posjeti kazalištima, kinima, galerijama i muzejima, oskudna je i ponuda izvannastavnih aktivnosti u školama i drugih besplatnih aktivnosti za djecu u lokalnoj zajednici.

Iako djeca u pravilu imaju pravo na besplatnu zdravstvenu skrb, siromaštvo ili slabiji socioekonomski status roditelja utječe i na taj segment života djece. O siromaštvu u ovom području svjedoče i brojne humanitarne akcije i kružna pisma na internetu, kojima se prikupljaju sredstva za troškove liječenja ili nabavku ortopedskih pomagala za dijete koje roditelji ne mogu sami osigurati. Materijalne prilike obitelji posebno se odražavaju na prava djeteta na cjelovitu zdravstvenu skrb kad je riječ o djeci strancima s privremenim boravkom, budući da za njih roditelji moraju sami uplaćivati mjesečne doprinose za zdravstveno osiguranje, a to nerijetko nisu u mogućnosti osigurati.

Posebno ističemo problem koji proizlazi iz nedostatnog broja stručnjaka koji se bave zaštitom mentalnog zdravlja djece u javnozdravstvenim ustanovama, uslijed čega su roditelji prisiljeni platiti uslugu psihološkog savjetovanja ili psihoterapije za dijete u privatnim ordinacijama. No, djeca onih koji to ne mogu platiti najčešće ostaju prikraćena za takvu pomoć i terapiju.

Djeca koja se nalaze na bolničkom liječenju, a koja ne ostvaruju pretpostavke za cjelodnevni ili dnevni boravak roditelja uz njih tijekom liječenja, taj privilegij mogu ostvariti ako zdravstvena ustanova ima mogućnost smještaja roditelja uz dijete. No, to se ostvaruje uz dodatno plaćanje, što djecu roditelja koji si to ne mogu priuštiti stavlja u nepovoljniji položaj.

2.5.2.5 Neprimjereno oglašavanje i potencijalno štetni sadržaji

Neprimjereno oglašavanje - Od 79 prijava povreda ekonomskih prava djece, šest se odnosilo na povrede prava djece kod oglašavanja, a ovim povredama smo se bavili i kroz 26 općih inicijativa. Postupanja su se uglavnom odnosila na prijave o oglašavanju u odgojno-obrazovnim ustanovama i putem medija, na uključivanje djece u snimanje reklama i druge promidžbene aktivnosti te na naše aktivnosti u izgradnji cjelovitog sustava zaštite prava i interesa djece.

Pravobraniteljicu za djecu roditelji su obavještaivali kako u škole svakodnevno dolaze predstavnici različitih izdavačkih kuća. Učenicima nude knjige, atlase ili rječnike koji uopće nisu predviđeni planom i programom rada i koji često nisu primjereni uzrastu djece. Navode djecu da knjige odnesu kući i pokažu roditeljima, sve kako bi ih nagovorili na kupnju. Prijave su se odnosile i na reklamiranje usluga osiguravajućeg društva kroz nastup mađioničara u dječjem vrtiću te reklamiranje sportske kladionice na sportskoj kroz sufinanciranje sportske odjeće učenika - članova školskog športskog kluba. S obzirom na učestalost prijava i upita roditelja, MZOS-u smo uputili preporuku o potrebi zaustavljanja takve prakse u školama, o čemu pišemo u dijelu izvješća o preporukama pravobraniteljice.

Osim na nedovoljno reguliranu zaštitu djece od promidžbe i prodaje u samim školama, upozorili smo i na to da se izmjenama i dopunama Zakona o trgovini u 2011. godini omogućilo uvođenje trgovine na malo izvan prodavaonica, u prostore odgojno-obrazovnih ustanova, i to bez ikakvih ograničenja. Time se dodatno otvorio put prodaji proizvoda i usluga koji mogu štetiti zdravlju, rastu i razvoju djece te poticati potrošački mentalitet djece, a nisu osigurani mehanizmi zaštite. O tome smo obavijestili predlagača, ali naše primjedbe nisu prihvaćene.

Primali smo i prijave o reklamama neprimjerenog sadržaja za djecu i njihovom emitiranju u neprikladnim terminima. Obraćali su nam se trgovci i roditelji izvješćujući nas o namjeri snimanja reklama u kojima će sudjelovati djeca ili će se koristiti fotografije djece, propitujući pravnu osnovu za postupanje. Upućivali smo ih na potrebu poduzimanja mjera radi zaštite sigurnosti, zdravlja i privatnosti djece, sprječavanja bilo kakvih zlouporaba te načina postupanja u slučaju neslaganja roditelja u pogledu uključivanja djeteta u snimanje reklama, ili mogućih zlouporaba od strane roditelja. Zaprimali smo i nekoliko prijava građana o „iskorištavanju“ djece u političko-marketinške svrhe. Radilo se o sudjelovanju djece na skupovima i prosvjedima na koje su ih dovodili roditelji za promociju svojih aktivnosti, te korištenju djece kao „dekoracije“ prilikom obilježavanja raznih obljetnica. Smatramo neprihvatljivim uključivanje djece u aktivnosti na ovaj način, o čemu smo u konkretnim slučajevima upozoravali organizatore. Premda postoje brojni propisi koji reguliraju područje oglašavanja, poboljšanja su i dalje moguća, čemu uvelike može pridonijeti i samoregulacija tržišnih subjekata, uz predviđanje odgovarajućih mehanizama kojima bi se navelo oglašivače na poštovanje propisa i etičnosti u oglašavanju u odnosu na djecu.

Drugi štetni sadržaji - U nekoliko su nam slučajeva građani ukazali na izloženost djece neprimjerenim sadržajima prodavaonica koje prodaju artikle pornografskog sadržaja. U dva slučaja građani su nam prijavili kako su u neposrednoj blizini škola otvoreni *sexy-shopovi*, a u jednom slučaju kako je na sajmu uz ostale izlagače robe široke potrošnje (za odrasle, ali i za djecu) bio i takav štand. Obraćali smo se MGORP-u preporučujući da radi zaštite interesa i dobrobiti djece uredi područje obavljanja djelatnosti trgovine ovom vrstom robe u prodavaonicama i izvan prodavaonica. Nije uvažen naš prijedlog da se posebnim propisom predvide prostorni i drugi uvjeti za trgovinu robom pornografskog sadržaja, naročito u pogledu lokacije tih objekata, ali je izmjenama Zakona o trgovini, ipak u trgovini na malo predviđena zabrana oglašavanja, izlaganja i prodaje robe pornografskog sadržaja, uz tiskovine, osobama mlađim od 18 godina.

U jednom slučaju obratio nam se građanin s primjedbom o potrebi izbora primjerenijih naziva za trgovačke akcije i proizvode namijenjene djeci, jer je uočio da kada se naziv lika – maskote za djecu, iz jedne takve akcije, upiše u tražilicu Google, ona najprije nudi stranicu pornografskog sadržaja. Također smo zaprimali razne pritužbe o neprimjerenim sadržajima na stranicama portala, na kojima nije bilo upozorenja da je riječ o sadržajima koji nisu namijenjeni djeci. U ovim slučajevima strankama smo ukazivali na potrebu zaštite djece od neprimjerenih sadržaja korištenjem programa zaštite koji filtriraju i blokiraju neprikladne internetske stranice. Upozorili smo da je još bolje zaštititi se pravilnom i pravovremenom edukacijom roditelja i djece o korištenju Interneta na siguran i odgovoran način.

Neke pritužbe građana odnosile su se i na dječje igračke. Prigovori su se odnosili na prodaju dječjih igračaka u obliku oružja, uz zahtjev da pravobraniteljica zatraži donošenje zakona kojim bi se zabranila prodaja, proizvodnja i korištenje dječjih igračaka u obliku oružja. Druga pritužba se odnosila na igračku-cigaretu s žaruljicom koja imitira žar kako bi djeca imala što stvarniji doživljaj pušenja. Zaštita djece od svih vrsta negativnih sadržaja je višedimenzionalna i obuhvaća različite aktivnosti, utjecaje i odgovornosti

mnogih odraslih osoba iz djetetove bliže i dalje okoline. Najvažnija je odgovornost roditelja u razvijanju zdravih životnih navika, na što utječu i izborom igračaka koje kupuju djeci, vlastitim navikama te izgradnji stava prema stvarnom oružju, njegovoj imitaciji i upotrebi te pušenju.

Uredu pravobraniteljice za djecu obratili su se roditelji djece prvog razreda osnovne škole, prijavljujući kako slikovnica za djecu promiče duhanske proizvode. Preporučili smo MZOŠ-u poduzimanje mjera kako bi se osiguralo da školska literatura zaista i služi svrsi koju predviđa Nastavni plan i program za osnovnu školu. U novim izdanjima sporne ilustracije u slikovnici su zamijenjene novima, a stara izdanja predložena su za otpis u knjižnicama.

I u slučajevima u kojima postoji zakonodavna regulativa oko dostupnosti nekih proizvoda djeci (npr. alkohola i cigareta), upoznati smo sa slučajevima da djeca ipak nabavljaju ovakve proizvode, bilo zbog propusta trgovaca ili ugostitelja, bilo tako što im ih nabave odrasli ili se na drugi način snalaze. Djeca se i putem interneta uključuju u zabranjene aktivnosti, iako postoje pravila o dobnoj granici, primjerice u *online* klađenje, u društvene mreže, kupnju duhanskih proizvoda putem elektronskih naprava (kioska). U ovim slučajevima moguće su zlouporabe i od same djece koja davanjem netočnih podataka o svojoj dobi ostvaruju pravo pristupa ovim uslugama. Primjerice, usprkos tome što Facebook ne dopušta djeci mlađoj od 13 godina da imaju korisnički profil, profile i mnogo mlađoj djeci kreiraju i sami roditelji ili sama djeca daju lažne podatke. U jednom se slučaju Uredu obratio otac jer je njegovom desetogodišnjem djetetu izdana i na kućnu adresu dostavljena kartica trgovca, kojom se nudi besplatan proizvod uz prethodnu potrošnju određenog novčanog iznosa. Trgovac obrazlaže postojanje pravila odnosno zaštite, jer se kartice izdaju na temelju prijave koje dobivaju preko web prijavnice, s time da postoji zaštita kojom se automatski odbijaju maloljetne osobe (prilikom upisa datuma rođenja) s porukom da moraju biti punoljetni, što znači da je dijete bez znanja roditelja napravilo on-line prijavu i pritom dalo lažne podatke o dobi. Očito je da ograničavanje pristupa pojedinim stranicama samo putem ispunjavanja upitnika, a bez stvarnog roditeljskog nadzora, nije učinkovito u zaštiti djece od neprimjerenih sadržaja.

2.6 KULTURNA PRAVA

Konvencija o pravima djeteta obvezuje države stranke da osiguraju svakom djetetu ostvarenje kulturnih prava djece. To su, među ostalim, pravo na njegovanje vlastite kulture, slobodno kulturno i umjetničko izražavanje, pravo na pristup informacijama, pravo na ispovijedanje vlastite vjere i uporabu vlastitog jezika, pravo na odmor, slobodno vrijeme, igru i rekreaciju.

Postupali smo u osam pojedinačnih prijava kršenja kulturnih prava djece, što je svega 1% svih prijava. Bavili smo se i s nekoliko općih inicijativa koje su se odnosile na ovu grupu dječjih prava. Kako kulturna prava djece zahvaćaju djetetov život u obitelji, školi i njegovo slobodno vrijeme, opće inicijative kao i neke od pojedinačnih prijava obrađene su u drugim dijelovima izvješća, koja se odnose na medije, participaciju, stradanje na igralištima i igraonicama, gospodarsko iskorištavanje djece, obrazovna prava, izlaganja i sudjelovanja, izdavačke projekte i drugo.

Prijave povreda kulturnih prava djece odnosile su se na pritužbe o organizaciji aktivnosti za djecu u okviru udruga, neprimjereno postupanje članova udruga u odnosu na djecu, nedostatak prostora za provođenje slobodnih aktivnosti, izloženost štetnim medijskim i drugim sadržajima te na sudjelovanje djece ireligioznih roditelja u vjerskim aktivnostima u školi, kao i na izlaganje katoličkih obilježja u državnoj školi. Od ukupno osam prijava u prošloj godini, pet se odnosilo na prava djece u sportu, a prijavitelji su najčešće ukazivali na neprimjereni odnos trenera prema djeci.

Jedna pritužba odnosila se na **organizaciju plesne aktivnosti** „Zumba za djecu“ i na neprimjerene higijenske uvjete prostora, nedovoljnu prozračnost i čistoću te neizdavanje računa po plaćenju usluzi. Ured pravobraniteljice za djecu je uputio preporuku udruzi koja organizira ovu aktivnost ističući da bilo kakva aktivnost koja uključuje djecu mora biti organizirana na način da su osigurani optimalni prostorni, sigurnosni, sadržajni i kadrovski uvjeti. Također smo zatražili informaciju o provjerama, licencama i edukacijama voditelja, odobrenim programima rada i provođenju stručnog nadzora. Udruga u odgovoru osporava navode podnositelja. Ovaj primjer pokazuje da roditelji od strane organizatora trebaju biti bolje

informirani o aktivnostima na koje planiraju upisati djecu kako bi mogli donijeti informiranu odluku o izboru aktivnosti i zaštititi dijete.

Primili smo i prijavu o nepostojanju donje dobne granice za posjetitelje u odnosu na neke **sadržaje koji mogu ugrožavati djecu** u Muzeju suvremene umjetnosti. Ured je uputio prijedlog Muzeju da se u prostorima i na internetskim stranicama muzeja postavi upozorenje i preporuke roditeljima da će u muzejskome postavu naići i na sadržaje koji bi djecu mogli zbuniti i uznemiriti te je potrebno njihovo vodstvo i objašnjenje, kao i da se za to mogu obratiti osoblju muzeja. Muzej je prihvatio naš prijedlog te su nam poslali fotografije na kojima se vidi da su na više mjesta u svome prostoru postavili obavijest na hrvatskom i engleskom da neki od sadržaja nisu primjereni za djecu mlađu od 12 godina te preporučili pratnju odrasle osobe te vodstvo i tumačenje kustosa.

Zabilježen je i veći broj poziva zbog emisije **Big Brother**, RTL Televizije. Gledatelji su ogorčeni nazivali i zahtijevali da spriječimo emitiranje emisije, osobito tijekom dana. Ured je uputio prijavu Vijeću za elektroničke medije jer se potencijalno štetni sadržaji prikazuju u šticeenom vremenu, tj. tijekom dana i prije 22 sata, a cijelog dana emitiraju se i najave s neprimjerenim prizorima (npr. stvarni ili fingirani spolni odnos). Vijeće za elektroničke medije izreklo je opomenu i zahtjev za kasnijim emitiranjem što je RTL odbio.

Jedna pritužba odnosila se na **ponašanje predsjednika udruge**, koji uz potporu učiteljice okuplja djecu, ali navodno ne skrbi primjerenom o zaštiti njihovog najboljeg interesa. Prijavitelja smo uputili na Zakon o udrugama i Statut udruge kojima je propisano da rad udruge nadziru njeni članovi te proceduru u slučaju da član udruge utvrdi nepravilnosti u provedbi statuta. Sukladno Obiteljskom zakonu, roditelj ima pravo i dužnost skrbiti o životu i zdravlju djeteta, štiti dijete od negativnih utjecaja i ponižavajućih postupaka te nadzirati dijete u njegovu druženju s drugim osobama. Stoga smo prijavitelja uputili da, ukoliko smatra da se sudjelovanjem djece u udruzi na bilo koji način krše njihova prava, slučaj prijavi centru za socijalnu skrb.

U više navrata obraćali su nam se roditelji, članovi nevladinih udruga i stručnjaci, ukazujući na problem sudjelovanja **djece ireligioznih roditelja** i roditelja različitih vjeroispovijesti u katoličkim molitvama i blagoslovu u školama, što je u većini osnovnih i srednjih škola u Hrvatskoj uobičajena praksa, posebno na početku školske godine i za vrijeme kršćanskih blagdana. Bilo je i primjedbi roditelja na izlaganje križeva i drugih obilježja katoličke vjeroispovijesti u prostorima državnih škola, koji takvu praksu drže suprotnom Ustavu. O problemu isticanja križeva, na zidovima nekih javnih škola, u javnosti se već više godina vodi rasprava, u sklopu rasprave o sekularnoj državi, bez pravorijeka o mogućoj povredi Ustavnih prava i sloboda. Praksa nekih škola, u kojima su istaknuti križevi na zidovima, nije ujedno i pravilo u svim školama. Prema našim saznanjima u propisima, kojima se uređuje obrazovni sustav te s tim u vezi izgled školskih prostora, isticanje vjerskih obilježja se ne spominje i s tim u vezi niti dozvoljava niti zabranjuje, a Ugovor koji je Republika Hrvatska zaključila sa Svetom Stolicom također ne predviđa ovu okolnost. Zatražili smo stručno mišljenje katedre za ustavno pravo Sveučilišta u Zagrebu. Prof. dr. sc. Smerdel odgovorio nam je kako je riječ o vrlo složenom pitanju primjene ustavnih jamstava religijskih sloboda u hrvatskom školskom sustavu, gdje valja voditi računa o uravnoteženju interesa i stajališta koja prevladavaju u pojedinoj sredini. Navodi kako se ne mogu naći jednoznačni odgovori u poredbenoj sudskoj praksi europskih država, pa niti u SAD. Drži potrebnim inicirati projekt kojim bi se precizno ustanovilo stanje na ovom području u Republici Hrvatskoj, s ciljem formuliranja stručnih preporuka glede implementacije ustavnih odredbi o slobodi vjerovanja i nevjerovanja u svjetlu prakse demokratskih europskih država.

Susretali smo se s upitima građana o regulativi, načinu postupanja i procedurama u vezi sa **sudjelovanjem djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim djelatnostima**. Dosadašnjim praćenjem ovog područja uočili smo nedostatnost regulative kojom bi se omogućilo djeci pravo na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima, a kojom bi se istodobno zajamčila cjelovita zaštita djece od iskorištavanja i zaštita njihova najboljeg interesa. Detaljnije o tome izvješćujemo u poglavlju o zaštiti djece od gospodarskog iskorištavanja.

Ured prati rad **Saveza izviđača i izviđačkih udruga**. Savez je od 1993. godine član Svjetske skautske organizacije kao sljednik nekadašnjeg jugoslavenskog Saveza izviđača. Prema navodima njihovih

predstavnik, održava se volontiranjem i promidžbenim aktivnostima, a temeljni im je problem infrastruktura za provedbu izviđačkih aktivnosti, tj. nedostatak izviđačkog centra. Problem je i to što su voditelji aktivnosti isključivo volonteri, a pravila njihovog rada nisu sustavno uređena.

Savez postupa prema *Zakonu o organiziranom odgoju djece i omladine* iz 1987. godine, a osim toga nije donesen niti jedan drugi propis koji bi se odnosio na izviđačke aktivnosti. Kao problem, predstavnici Saveza ističu to što se izviđačke centre pokušava uvrstiti pod ugostiteljsko-turističku djelatnost (u smislu infrastrukture) prema *Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti*.

Ured je dao mišljenje na prijedlog „Plana razvoja, standarda i kriterija za rad izviđačkih centara u RH“, koji je izradila stručna radna skupina osnovana od strane MOBMS-a, u svrhu provedbe aktivnosti mjere Nacionalnog programa za mlade 2009.-2013. U mišljenju je istaknuto da je tim Planom nužno jasnije definirati standarde i kriterije, osobito one koji se odnose na uloge i odgovornosti voditelja, pitanje njihova licenciranja, vrednovanje rada i tijela nadzora nad zakonitošću i stručnošću rada. Ne bi se smjela dopustiti mogućnost da pravna osoba, legitimno osnovana prema odredbama *Zakona o udrugama*, a prema kojima joj za rad nije potrebno posebno odobrenje, obavlja poslove odgoja i obrazovanja i skrbi o djeci, a ne podliježe nikakvom obliku stručnog i inspeksijskog nadzora te je upitan i način licenciranja njenih voditelja.

Sagledavajući **zakonsku uređenost** zaštite kulturnih prava djece uočavamo potrebu za donošenjem novih te nadopunom i izmjenom postojećih propisa, tako da se definiraju pojmovi, standardi i odgovornosti nadležnih tijela. Na taj način bi se u budućnosti izbjegao nedostatak nadzora i jasne odgovornosti nad obavljanjem onih djelatnosti koje u nekom od svojih segmenata predstavljaju odgoj i obrazovanje djece te skrb o djeci.

Podsjećamo da je, kao rezultat brojnih aktivnosti Ureda koje su se odnosile na kulturna prava djece te posebno na njihovo slobodno vrijeme, pravobraniteljica u listopadu 2010. objavila **zbornik „Dječja prava i slobodno vrijeme“**. Zbornik naglašava kako pravo djece na kvalitetno provođenje slobodnog vremena podrazumijeva obveze odraslih da omoguće to pravo svakom djetetu, bez diskriminiranja po bilo kojoj osnovi, te da osiguraju da se te aktivnosti ostvaruju u uvjetima u kojima će djeca biti sigurna i zaštićena, dajući prednost najboljim interesima djeteta i uzimajući u obzir dječje mišljenje. Tijekom 2011. zbornik je predstavljen javnosti i distribuiran zainteresiranim ustanovama i pojedincima.

2.7 PRAVOSUDNO ZAŠTITNA PRAVA

Pravosudno-zaštitna prava djece obuhvaćaju pravni položaj djece žrtava i počinitelja kaznenog ili prekršajnog djela, kao i djece sudionika u pravosudnom postupku.

Vrste pravosudno zaštitnih prava	Broj prijava
Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zlorabe	3
Pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine	2
Pravo na suđenje u razumnom roku	8
Pravo na neodgodivu pravnu i drugu pomoć	3
Pravo na dostojanstvo u postupku pri nadležnim tijelima (policiji, pravosudnim, upravnim i inspeksijskim)	21
Pravo na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno	10
Zaštita djeteta svjedoka	4
Prava djeteta oštećenika	2
Ostalo	2
UKUPNO	51

Tijekom 2011. godine Ured je zaprimio 55 pojedinačnih pritužbi na povredu pravosudno-zaštitnih prava djece. U najvećem broju slučajeva (21) pritužbe su se odnosile na neodgovarajuće postupanje policije i pravosudnih tijela. Deset prijava odnosilo se na zaštitu prava djeteta na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno, a osam na zaštitu prava na suđenje u razumnom roku. Zaprimili smo i četiri prijave vezano uz zaštitu djeteta svjedoka, tri vezano uz pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe te tri vezano uz pravo na neodgodivu pravnu pomoć. U manjem broju bile su zastupljene pritužbe na pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine (2) i zaštitu prava djeteta oštećenika (2). Dvije prijave samo posredno su se odnosile na ovu problematiku (obavijest o provođenju mjera osiguranja prilikom posjeta djeteta roditelju u zatvoru te zaštita djeteta u ovršnom postupku).

2.7.1 ZAŠTITA DJETETA SVJEDOKA I OŠTEĆENIKA U PRAVOSUDNOM POSTUPKU

Prema podacima MUP-a tijekom 2011. godine prijavljeno je 4160 kaznenih djela na štetu djece. U najvećem broju slučajeva djeca su bila žrtve kaznenih djela protiv braka, obitelji i mladeži i to najčešće kaznenih djela zapuštanja i zlostavljanja djeteta (1280), povrede uzdržavanja (1040) i nasilničkog ponašanja u obitelji (875), a evidentirano je i šest kaznenih djela napuštanja djeteta te 14 kaznenih djela oduzimanja djeteta. Zabrinjava i podatak da je policija evidentirala 389 kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa počinjenih na štetu djeteta te 28 kaznenih djela izvanbračnog života s djetetom starijim od 14 godina. U 230 slučajeva počinjena je tjelesna ozljeda djeteta, u pet slučajeva pokušaj ubojstva djeteta, dok je u tri slučaja djeci nasilno oduzet život. U 52 slučaja počinjeno je kazneno djelo sprečavanja i neizvršavanja mjera za zaštitu djece, a u dva zlostavljanje u obavljanju službe ili javne ovlasti. Zabilježeno je i jedno protupravno oduzimanje slobode, jedna otmica te četiri kaznena djela trgovanja djecom.

Djeca svjedoci i žrtve - Pravobraniteljica za djecu zaprimila je šest pritužbi vezano uz zaštitu djece svjedoka i oštećenika u pravosudnom postupku. Iako je riječ o malom broju pismenih pritužbi, obraćanja roditelja u telefonskom savjetovanju nerijetko su vezana uz ovu problematiku. Roditelji nam se često obraćaju neposredno nakon što je počinjeno djelo na štetu njihovog djeteta, tražeći savjet kako u najvećoj mjeri zaštititi njegova prava u postupku istrage i suđenja. Izražavaju ljutnju i nezadovoljstvo zbog načina na koji se djeca tretiraju u postupku, učestalosti ispitivanja, pozivanja djece radi svjedočenja te sporosti procesuiranja počinitelja. Česti su upiti o primjerenosti i zakonskoj osnovanosti postupanja policijskih djelatnika prilikom obavljanja policijskih poslova (privođenje osoba na zahtjev suda, prikupljanje saznanja o počinjenju djela, ispitivanje djece i druge vrste policijskih intervencija).

Roditelji se pritužuju na dugotrajnost suđenja u postupcima koji bi, temeljem Obiteljskog zakona, trebali biti žurni (uzdržavanje djeteta, odluke o zaštiti prava djeteta), a traju više godina bez donošenja privremene mjere. Obaviješteni smo i o postupku utvrđivanja očitstva koji je trajao 12 godina, 10 mjeseci i 23 dana te sudskom postupku naknade štete zbog teškog oštećenja zdravlja djeteta koji se vodi već 14 godina. U slučajevima pritužbi na dugotrajnost sudskih postupaka roditelje upućujemo na podnošenje zahtjeva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku, a o konkretnom predmetu obavještavamo Ministarstvo pravosuđa.

Pozivanje djece - Roditelji nam se obraćaju zatečeni strogom i prijetećom formom sudskih poziva kojima se dijete poziva na sud u svojstvu svjedoka. Dijete dobije sudski poziv za svjedočenje na svoje ime, uz prijetnju novčanom kaznom u slučaju neodazivanja, bez popratnog objašnjenja kome se može obratiti radi psihičke potpore i pripreme za dolazak na sud te ima li pravo na pratnju roditelja ili prisutnost punomoćnika, koji će voditi računa o zaštiti djetetovog interesa. Na novoj web stranici pravobraniteljice za djecu azanas.dijete.hr, na kojoj djeca na razumljiv način dobivaju pregled svojih prava u pojedinim područjima života, ponuđeni su i odgovori na pitanja s kojima se djeca susreću kao žrtve ili svjedoci kaznenih djela. Tu ih se upoznaje s njihovim pravima i očekivanim radnjama u postupku koji slijedi nakon počinjenja kaznenog djela te o mogućnosti da se djeca s eventualnim pitanjima izravno obrate pravobraniteljici za djecu.

Tretman djeteta svjedoka na sudu - U jednom predmetu neugodno nas je iznenadio tretman djeteta svjedoka u kaznenom postupku. Postupak se vodio zbog kaznenog djela zlostavljanja djeteta, protiv

učitelja koji se izrugivao učenicima i vikao na njih, nazivao ih pogrdnim imenima i omalovažavao, a jedno dijete je i pljusnuo. Djeca su zbog takvih postupaka osjećala strah, uznemirenost, poniženje, dolazila kući plačući, odbijala ići u školu, a kod nekih su se manifestirali problemi spavanja i emocionalna nesigurnost.

U kaznenom postupku učitelj je oslobođen krivnje, a presuda obrazložena uz neprimjerenu karakterizaciju djece, poput: „*imaju potrebu biti u centru pažnje... teško prihvaćaju činjenicu da nisu savršena... izjava da se boji učitelja nevjerodostojna je i neuvjerljiva jer je razvidno da se suprotstavljaju učitelju što sigurno ne bi činila da su ga se bojala... očito se doživljavaju kao pozvani druge analizirati i kritizirati*“ i sl.

Povjerenstvo za praćenje i unapređivanje rada tijela kaznenog postupka i izvršavanja maloljetničkih sankcija, kojem smo se obratili želeći ukazati na potrebu pažljivog izbora odgovarajućeg načina iznošenja stavova o djeci, njihovom karakteru, shvaćanju i postupcima, kako se ne bi naštetilo djetetu i djelovalo destabilizirajuće na njegov budući rast i razvoj, pokazalo je nerazumijevanje za potrebe djece i zaštitu njihova najboljeg interesa. Naime, Povjerenstvo se očitovalo mišljenjem kako „jezični izražaji korišteni u obrazloženju odluke ne predstavljaju kršenje zakona od strane suca niti postupanje suprotno Kodeksu sudačke etike već se radi o ocjeni i stavu ... koja je sačinjena sukladno pravilima struke i prema Konvenciji o pravima djeteta i to pravu na iznošenje mišljenja, a koje pravo djetetu nije povrijeđeno time što je njegov iskaz ocijenjen kao nevjerodostojan“. Iznenađuje i zabrinjava da tijelo, koje je osnovano s ciljem unapređenja rada tijela kaznenog postupka, ne prepoznaje i ne reagira na situacije u kojima je predstavnicima sudačke struke, kao moralnim autoritetima koji svojim odlukama utječu na formiranje stavova u društvu, potrebno ukazati na neprimjernost ovakvih postupanja prema djeci.

Upoznati smo i s ogorčenjem roditelja na rad državnog odvjetnika koji, prema navodima roditelja, nije dolazio na rasprave te tako nije pokazao interes za pomoć djetetu žrtvi. Djevojčica, žrtva kaznenog djela bludnih radnji, tri puta je prepričavalo svoj iskaz (na policiji, u istražnom postupku, na glavnoj raspravi) čak i u nazočnosti okrivljenika koji joj je upadao u riječ i omalovažavao je. Prvostupanjskom presudom oslobođen je optužbe s obrazloženjem da u činjeničnom opisu nedostaje subjektivni element kaznenog djela. Državno odvjetništvo otklonilo je navode o neaktivnom sudjelovanju, ističući kako su u cjelokupnom postupku aktivno sudjelovali te su na presudu uložili žalbu. Nedolazak na glavnu raspravu, po njihovoj ocjeni nije mogao utjecati na odluku suda.

Obratila nam se i djelatnica centra za socijalnu skrb zabrinuta za mogućnost sekundarne viktimizacije seksualno zlostavljanog djeteta (9). Dijete je ispitano od ovlaštenog policijskog službenika u prisutnosti socijalne pedagoginje djelatnice CZSS te je nakon podnošenja kaznene prijave vještačeno i na Poliklinici za zaštitu djece grada Zagreba. No, kako nalaz vještačenja zbog proteka vremena i utjecaja okoline nije bio decidan, vezano uz bludne radnje počinjene nad djetetom, sudsko vijeće zatražilo je ponovno ispitivanje djeteta na istražnom sudu uz videolink u prisutnosti socijalne pedagoginje koja je prisustvovala prvom ispitivanju djeteta. Ponovno ispitivanje djeteta, pa i uz osiguranje potrebnih mjera zaštite (videolink i prisutnost stručne osobe), nepotrebno je traumatiziranje djeteta u situaciji kad postoji njegov prvobitni iskaz i mogućnost svjedočenja stručne osobe koja je prisustvovala svjedočenju neposredno po počinjenju kaznenog djela.

Tretman djeteta svjedoka u postupcima donošenja odluke o roditeljskoj skrbi također je bio povod pritužbi. U pojedinim sudskim postupcima roditelji su prigovarali da su vještaci bili pristrani ili su se neprimjereno odnosili prema djeci. Obratila nam se majka navodeći kako je vještak izričito djecu pitao s kojim roditeljem, po prestanku obiteljske zajednice, žele živjeti, što su djeca doživjela kao veliki stres, budući da se nisu željela zamjeriti nijednom roditelju niti na sebe preuzeti teret odluke.

Sva obraćanja roditelja, kao i neposredna saznanja koja dobivamo u kontaktu sa stručnjacima koji rade u ovom području, ukazuju na potrebu poboljšanja položaja djece žrtava i svjedoka kako bi ih se zaštitilo od sekundarne viktimizacije te smanjila nelagoda i stres koji proživljavaju sudjelovanjem u pravosudnom postupku. Djeca kao sudionici pravosudnog postupka zahtijevaju posebnu zaštitu te je nužno da ta zaštita bude osigurana kroz kvalitetno zakonsko uređenje, ali i odgovarajuću primjenu propisa u praksi, u uvjetima koji osiguravaju zaštitu najboljeg interesa djeteta. Sudjelujući u radu radne skupine za izradu nacrtu prijedloga Zakona o sudovima za mladež, koji regulira postupanje nadležnih tijela prema djetetu na

čiju štetu je kazneno djelo počinjeno, nastojali smo svojim prijedlozima unaprijediti položaj djeteta žrtve i svjedoka u kaznenim postupcima inzistirajući na implementaciji međunarodnih standarda njihove zaštite. Problematizirali smo i potrebu sustavnog mijenjanja pristupa ispitivanju djeteta svjedoka/žrtve te predlagali propisivanje osnivanja županijskih (regionalnih) centara za forenzičko ispitivanje djeteta, žrtve teških kaznenih djela, osobito onih seksualne naravi. Također smo predložili da se zakonom predvidi pravo djeteta žrtve na stručnu pomoć besplatnog savjetnika za svrhu davanja iskaza u kaznenom postupku, kao i pravo na opunomoćenika iz reda odvjetnika, a na teret proračunskih sredstava.

Svjesni smo da je normativna uređenost samo dio složenog sustava zaštite djece, koji sam po sebi, bez odgovarajuće primjene u praksi, ne može osigurati stvarnu zaštitu djece. U namjeri da se otvoreno progovori o problemima u sustavu zaštite djeteta-svjedoka, da se ukaže na slabosti funkcioniranja pojedinih sustava te da se iznesu prijedlozi za potrebna poboljšanja, Ured pravobraniteljice za djecu organizirao je stručnu raspravu „Zaštita djeteta svjedoka u postupcima policije, kaznenom i prekršajnom postupku“. Početkom 2012. godine organizirali smo i četiri stručna skupa o sudjelovanju djeteta u sudskim i upravnim postupcima obiteljskopravne zaštite u svjetlu Europske konvencije u ostvarivanju dječjih prava, u Osijeku, Zagrebu, Rijeci i Splitu.

2.7.1.1 Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe

Spolno iskorištavanje i spolna zloupotreba djeteta među najtežim je oblicima kršenja prava djece. Broj prijava Uredu pravobraniteljice za djecu koje se izravno odnose na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe (3), nije pravi pokazatelj raširenosti seksualnog zlostavljanja djece u nas.

Naime, podaci MUP-a pokazuju da je 445 djece bilo žrtvom ovog oblika nasilja u 2011. godini. Na štetu djece najviše je počinjeno kaznenih djela bludnih radnji (118), spolnog odnošaja s djetetom (71), zadovoljavanja pohote pred djetetom (56) i dječje pornografije na računalnom sustavu ili mreži (50). Zabrinjava i broj počinjenih kaznenih djela iskorištavanja djece ili maloljetnih osoba za pornografiju (36) i silovanja (20). Počinjeno je i 16 kaznenih djela upoznavanja djece s pornografijom, osam djela podvođenja djece, osam rodoskrvuća, pet kaznenih djela spolnog odnošaja zloupotrebom položaja te jedno silovanje u pokušaju.

Tradicijsko ugovaranje maloljetničkih brakova, kao jedan od oblika spolnog iskorištavanja djece, nažalost je i dalje prisutno u nas, posebno u okvirima romske zajednice, koja ovaj oblik raspolaganja sudbinom djece još uvijek ne prepoznaje kao štetan po djecu. Ured je tijekom 2011. godine upoznat s dva slučaja. O jednom smo doznali iz medija, o navodnoj prodaji petnaestogodišnje djevojčice kako bi se otplatio roditeljski dug za kupnju konja. Obratili smo se nadležnom centru za socijalnu skrb tražeći žurno poduzimanje mjera za zaštitu djevojčice. Prema navodima centra, otac je pristao na prijedlog da se njegova kći, učenica sedmog razreda osnovne škole, uda u imućniju obitelj kako bi joj osigurao bolju budućnost, čemu navodno nije bila nesklona ni sama djevojčica, svjesna materijalnih teškoća svoje obitelji. Djevojčica je na intervenciju centra odmah vraćena u svoju obitelj, nakon procjene da izdvajanje iz obitelji ne bi bio u njezinom interesu, budući da su roditelji nakon savjetodavnog rada osviješteni o štetnosti svojeg postupanja. Budući da su uvjeti u obitelji procijenjeni odgovarajućim i neugrožavajućim za dijete, a roditelji spremnima na suradnju, izrečena im je mjera nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi, kako bi se pratila obiteljska situacija te savjetodavnim radom pomoglo u razvijanju uočenih roditeljskih potencijala. S obzirom da je u tom slučaju počinjeno kazneno djelo na štetu djeteta, kazneni postupak je u tijeku.

U drugom slučaju zaprimili smo anonimnu dojavu nepoznate ženske osobe koja je tvrdila kako u njezinom susjedstvu živi romska obitelj u koju je kao „nevjesta“ dovedena djevojčica. Prema navodima prijaviteljice djevojčicu izgladnjuju, iskorištavaju kao služavku te je nužna hitna intervencija kako bi se dijete zaštitilo. O prijavi smo obavijestili policiju i centar za socijalnu skrb te je nakon njihova postupanja utvrđeno da je riječ o dobrovoljnoj ljubavnoj vezi 15-godišnjakinje i 16-godišnjaka uz podršku i odobravanje roditelja. Djevojka se, iako je željela ostanu u obitelji svojeg dečka, vratila roditeljima nakon što je shvatila da bi u protivnom protiv njih mogao biti pokrenut kazneni postupak zbog počinjenja kaznenog djela izvanbračnog

života s maloljetnom osobom. Roditeljima koji su odobrali postupak svoje djece izrečena je mjera upozorenja.

Ovi slučajevi pokazuju kako svijest o potrebi zaštite djece od seksualnog iskorištavanja još nije dovoljno razvijena te je nužno prije svega djecu, ali i njihove roditelje te širu javnost, upozoravati na štetna ponašanja koja ugrožavaju djecu i njihov razvoj.

Na potrebu razvijanja svijesti o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja ukazuje i *Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja*, koju je Hrvatska potpisala i ratificirala te tako preuzela obveze čije bi ispunjenje trebalo voditi učinkovitijoj zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja. Konvencija zahtijeva od države da osigura da djeca tijekom svog obrazovanja, u općem kontekstu informacija o seksualnosti, dobiju informacije o rizicima od seksualnog iskorištavanja i o načinima zaštite.

Usmjerenost na bolju zaštitu djece od ovog oblika iskorištavanja jedna je od prioritarnih aktivnosti pravobraniteljice za djecu. Stoga je Ured aktivno sudjelovao u Kampanji VE za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom koja se u 2011. godini provodila u Hrvatskoj. Aktivnosti Ureda tijekom kampanje bile su usmjerene na poboljšanje normativne uređenosti, kako bi se kroz kazneno zakonodavstvo, radi generalne prevencije, osiguralo odgovarajuće procesuiranje počinitelja seksualnih delikata na štetu djece te maksimalno zaštitilo dijete-žrtvu u pravosudnom postupku. Prijedlozi su bili usmjereni na pojašnjenje i proširenje pojedinih definicija u Kaznenom zakonu, na nove kvalifikacije pojedinih kaznenih djela počinjenih na štetu djece, kao i uvođenje novih kaznenih djela u kazneno zakonodavstvo (grooming, seksualno uznemiravanje djeteta). Predložili smo i da se razmotre potrebne izmjene i dopune Kaznenog zakona, kako bi se stvorili preduvjeti za uspostavu **baze podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece**. Problematizirali smo i pitanje kaznene odgovornosti odrasle osobe za stupanje u spolni odnošaj s djetetom, vezano uz dobnu granicu (14 godina) djetetovog pristanka na takav spolni odnošaj, koju smatramo pre niskom.

Ured pravobraniteljice za djecu organizirao je stručnu raspravu vezano uz zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja, u svjetlu kaznenopravne odgovornosti odraslih osoba te proveo istraživanje među mladima u Rijeci, Splitu i Osijeku, kako bi se ispitali njihovi stavovi prema nekim aspektima spolnog iskorištavanja. U skladu s rezultatima istraživanja predložene su izmjene kaznenog zakonodavstva, što je u konačnici rezultiralo povišenjem dobne granice s 14 na 15 godina. Organizirali smo i stručni skup „Zaštita djece žrtava i svjedoka u postupcima policije te prekršajnim i sudskim postupcima“ te održali radne sastanke s predstavnicima zdravstva, socijalne skrbi i policije, vezano uz osvješćivanje zdravstvenih djelatnika na obvezu prijavljivanja sumnje na zanemarivanje djeteta ili na nasilje prema djetetu.

U cilju prevencije spolnog zlostavljanja i iskorištavanja u suradnji s Mrežom mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu održane su u svim regionalnim uredima radionice za mlade pod nazivom „Kakav spolni odgoj mladih“. U suradnji s Udrugom „Korak po korak“ i „Poliklinikom za zaštitu djece grada Zagreba“ organiziran je okrugli stol o prevenciji seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece. Na skupu su izlaganja održali brojni stručnjaci koji se bave različitim aspektima sprečavanja seksualnog zlostavljanja djece te su doneseni zaključci i preporuke. Preporuke su se odnosile na potrebu razvijanja „child-friendly“ pravosuđa kroz permanentnu edukaciju sudaca i državnih odvjetnika, osiguranja žurnosti postupanja, kako bi se djetetu omogućilo što ranije uključivanje u tretman te na potrebu specijalizacije i licenciranja odvjetnika koji zastupaju djecu u pravosudnom postupku. Nadležnim tijelima predloženo je osnivanje regionalnih ustanova za tretman zlostavljane djece, organiziranje edukacije stručnjaka koji rade s djecom, kao i onih koji su na bilo koji način uključeni u postupak nakon razotkrivanja seksualnog zlostavljanja djece. Istaknuto je kako je potrebno kontinuirano raditi na razvijanju okruženja koje povećava dječju sigurnost, čiji je nezaobilazni element kvalitetna komunikacija s djecom, jer povećava vjerojatnost da će ona otvorenije govoriti o svojim brigama i sumnjama ili razotkriti zlostavljanje. Posebna uloga u tome pripada seksualnoj edukaciji djece i mladih koja će im, pružajući znanja, vještine i vrijednosti, pomoći da čine odgovorne izbore u seksualnim i socijalnim odnosima. Preporuke su se odnosile i na potrebu suradnje

s medijima te educiranje novinara kako bi se pridonijelo kvalitetnijem i odgovornijem izvještavanju o problemu seksualnog zlostavljanja djece.

2.7.2 ZAŠTITA PRAVA DJECE KAO POČINITELJA KAZNENIH I PREKRŠAJNIH DJELA

Podaci MUP-a za 2011. godinu govore da su djeca počinila ukupno 4.438 kaznenih djela, od čega su 745 počinila djeca mlađa od 14 godina, koja su kazneno neodgovorna. Za kazneno odgovorne počinitelje, one u dobi od 14 do 18 godina, bilježi se blagi pad počinjenja kaznenih djela od 3,8% u odnosu na prošlu godinu. U obje kategorije počinitelja najbrojnija su kaznena djela imovinskog karaktera, što i jest jedna od specifičnosti maloljetničkog kriminaliteta. Zabrinjavaju podaci o pojavnosti kaznenih djela s elementima nasilja djece do 18 godina, pa govorimo o tjelesnoj ozljedi (367), teškoj tjelesnoj ozljedi (84), ubojstvu u pokušaju (4), napadu na službenu osobu (15), razbojništvu (79). Značajan je i broj kaznenih djela zloporabe opojnih droga (442), a bilježimo trostruki porast prijevera (12) i dvostruki porast krivotvorenja isprava (77), što bi moglo ukazivati na novi trend u ponašanju mladih i ponešto izmijenjenu strukturu maloljetničkog kriminaliteta od dosadašnje. Posebno zabrinjava porast počinjenja kaznenog djela bludnih radnji počinitelja do 14 godina: zabilježeno je sedam takvih kaznenih djela ove djece, dok je u 2010. zabilježen jedan slučaj. Zabrinjava i osam kaznenih djela nedozvoljenog posjedovanja oružja među djecom do 14 godina, što najizravnije ukazuje na propuste odraslih u zaštiti njihovih interesa i u ograničavanju dostupnosti oružja djeci.

Maloljetnici su počinili 3516 prekršaja i to najviše prema Zakonu o prekršajima protiv javnog reda i mira (1723). Značajan broj (370) odnosi se na Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, dakle ponovno na ponašanja mladih s elementima nasilja koji ujedno ukazuju i na teško poremećene obiteljske odnose.

Prošle godine Ured je postupao u 16 pojedinačnih predmeta kršenja pravosudno zaštitnih prava djece počinitelja kaznenih i prekršajnih djela. Najčešći prijavitelji bili su roditelji djece, u jednom slučaju javila se odvjetnica djeteta, a u dva slučaja obratila su se sama djeca koja izvršavaju odgojnu mjeru. U tri slučaja Ured je samoinicijativno postupao na temelju članaka u medijima, u dva slučaja radi se o senzacionalističkom izvještavanju o teškim kaznenim djelima protiv života i tijela koja su počinili maloljetnici i čija su prava teško narušena objavljivanjem zakonom zaštićenog iskaza i drugih detalja, unatoč neobjavlivanju imena.

Najviše pritužbi i ove godine se odnosilo na **postupanje policijskih djelatnika** prema djeci osumnjičenoj za počinjenje kaznenog djela ili prekršaja, a radilo se o neetičnoj komunikaciji (prijetnje, vrijeđanje, prisila na priznanje počinjenja kaznenog djela), fizičkom nasilju (udaranje, pljuske), predugom zadržavanju u prostoru policije, ispitivanju bez nazočnosti roditelja ili zakonskog zastupnika i nepravovremenom izvješćivanju roditelja o privođenju u policijsku postaju. Neki roditelji negirali su kažnjivo ponašanje svog djeteta, unatoč tome što su ga policajci nedvojbeno utvrdili.

Jedna pritužba se odnosi na slučaj u kojem je dječak počinio prometni prekršaj vozeći bicikl, a policija mu je izrekla novčanu kaznu temeljem obveznog prekršajnog naloga, iako je bilo evidentno da je riječ o djetetu osnovnoškolske dobi koje nema vlastitih prihoda. Prijavitelj pita kako je moguće da zakon u ovom dijelu policijskog postupanja ne pravi razliku između punoljetne osobe i djeteta. Tako se samo u slučaju da roditelj uloži prigovor, na prekršajnom sudu može dokazati da dijete nema svojih prihoda i da nije primjereno izricati mu novčanu kaznu. Ured je na ovu situaciju upozoravao još 2010. godine tražeći izmjenu prekršajnih odredbi.

Dio predmeta odnosio se na upite i traženje informacija, najčešće roditelja, o postupanju nadležnih tijela tijekom poduzimanja mjera prema djetetu, od policije, centra za socijalnu skrb do postupanja suda za mladež i tijela za izvršenje sankcija. Dvoje djece je u vrijeme obraćanja uredu bilo u pritvoru, a dio prijava odnosio se na probleme u izvršenju odgojnih mjera.

U povodu pritužbi na postupanje policijskih djelatnika obraćali smo se nadležnim policijskim upravama tražeći izvješća o navedenim događajima. Policijske uprave su u većini slučajeva prijave o propustima u postupanju ocijenili neutemeljenim te smo prijavitelje izvješćivali o nemogućnosti provjere suprotstavljenih iskaza i uputili ih na obraćanje Ravnateljstvu policije. U dva slučaja izvješteni smo od

strane PU da su i nadležna ODO odbacila kaznene prijave roditelja vezane za nezakonito postupanje. U jednom slučaju izviješteni smo da je utvrđen propust u postupanju policijskih službenika koji su roditelje djeteta obavijestili o privođenju tek nakon dva sata. Načelnik policijske uprave je naložio upoznavanje svih policijskih službenika s propustom te potrebom nadziranja postupanja djelatnika prema maloljetnim osobama od strane načelnika policijske postaje.

Preporuke koje smo upućivali MUP-u zbog postupanja policijskih službenika usmjerene su podizanju razine edukacije i senzibilizacije za rad s djecom. Ohrabruje da Ravnateljstvo policije navodi da im je primarni izazov podići razinu profesionalnog postupanja policije te poboljšati njihovu edukaciju. Očekujemo da će tom cilju pridonijeti i aktivnosti Odjela za prevenciju u Uredu glavnog ravnatelja policije te u jedinicama za prevenciju u svim policijskim upravama koje u svom sastavu imaju i predstavnike drugih institucija i struka.

U 2011. doneseni su **provedbeni propisi** Zakona o izvršenju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje. To su *Pravilnik o načinu izvršavanja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod* čije izvršenje je u nadležnosti resora pravosuđa te *Pravilnik o načinu izvršavanja odgojnih mjera posebne obveze, upućivanja u disciplinski centar, pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u odgojnu ustanovu i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu* – dakle svih preostalih odgojnih mjera čije izvršenje je u nadležnosti resora socijalne skrbi. Pravilnici su usklađeni s međunarodnim standardima, a pohvalno je da su u njima osnažena i participativna prava djece koja izvršavaju odgojne mjere te prava na informiranje. Pravilnici određuju nužne uvjete i standarde izvršenja, te obveze za sve sudionike tretmanskog procesa, a njihovom primjenom očekujemo podizanje razine kvalitete izvršenja odgojnih mjera. Ovo je posebno važno za izvršenje institucionalnih mjera u sustavu socijalne skrbi, u kojem smo uočili izostanak jasne strukture, pravila i posljedica u organizaciji života i tretmana djece, zbog čega su i učinci slabiji.

Stupio je na snagu i **novi Zakon o sudovima za mladež** koji je, u odnosu na prethodni iz 1998., bolje usklađen s međunarodnim dokumentima o zaštiti prava djece u sukobu sa zakonom. U radnoj skupini za izradu ZSM-a sudjelovao je i Ured pravobraniteljice za djecu. Novim ZSM-om dodatno je naglašena žurnost u postupanju u svim fazama postupka, što je posebno važno, budući da je dugotrajnost postupka jedan od najčešćih načina kršenja prava djece u sukobu sa zakonom. U jednom takvom slučaju obratila nam se djevojčica - žrtva nasilničkog ponašanja vršnjakinja - koja sudjeluje u kaznenom postupku kao svjedok i oštećena. Postupak traje već godinu dana, za to vrijeme počiniteljice i dalje prijetje djevojčici, a u konflikt se uključila i majka žrtve. Zaprijetila je počiniteljicama kaznenog djela, zbog čega je i sama osuđena za kazneno djelo prijetnje. Očito je da se odugovlačenjem postupka otvorio prostor za daljnje neprihvatljivo ponašanje sudionika i rast konflikta.

U novom ZSM-u obrana počinitelja je postala obvezna od samog početka postupanja za sva kaznena djela čime se zasigurno pojačala zaštita djetetovih prava tijekom postupka. Iznađena su i nova i primjerenija procesna rješenja kad se dijete lišava slobode. Time bi se trebale izbjeći i situacije poput one kad je dijete, koje je privedeno u petak, provelo cijeli vikend u pritvoru, samo zato što do ponedjeljka nije bilo dežurnog suca za mladež. Nove odredbe ZSM-a nalažu da se mjera istražnog zatvora izvršava u zatvorenoj zavodskoj ustanovi te propisuje i određene sociopedagoške standarde izvršenja ove mjere radi bolje zaštite prava i interesa djece, budući da su dosadašnje pritvorske mjere višestruko kršile međunarodne standarde u slučajevima kad su djeca lišavana slobode (smještaj s odraslim osobama, nedostatak tretmana i stručnog rada, nemogućnost školovanja). No, od države se očekuje da žurno osigura prostorne, materijalne i kadrovske resurse za izvršenje ove mjere, budući da oni trenutačno ne postoje.

Alternativne mjere - Osim znatnih izmjena u postupovnom dijelu koje su usklađene s novim ZKP-om, dodatno su osnažene i proširene alternativne mjere koje počiniteljima izriču državni odvjetnici i suci za mladež kao reakciju države na počinjenje kaznenog djela. Osnaživanje alternativnih mjera je također u skladu s međunarodnim dokumentima i preporukama, te suvremenim trendovima restorativne pravde u odgovoru društva na kriminalitet, posebice mladih. U izricanju alternativnih mjera, od državnih odvjetnika i sudaca se traži dodatno stručno znanje, ali i kreativnost u odmjeravanju najprimjerenije i najkorisnije

posljedice po počinitelja kaznenog djela, što je u suglasju s preporukom Ureda pravobraniteljice za intenzivnijom i strukturiranom edukacijom sudaca i odvjetnika.

Posebno važna novina u okviru alternativnih mjera je samostalnost mjere posebne obveze posredovanja putem **izvansudske nagodbe** u predkaznenom postupku, koja je u ranijem ZSM primjenjivana u okviru posebne obveze naknade štete. Osamostaljenjem mjere u čl. 72. ZSM, zakonodavac je prepoznao vrijednost ove restitutivne intervencije koja je jedna od najčešće primjenjivanih alternativnih modela u svijetu (*victim-offender mediation*) čije evaluacijske studije pokazuju vrlo dobre rezultate. Prema našim saznanjima, u Hrvatskoj se ovaj model primjenjuje proteklih 10 godina, a provodi ga mali broj posrednika, većinom iz sustava socijalne skrbi, koje su educirali austrijski stručnjaci. Intervencija se provodi samo u tri županije – Gradu Zagrebu, Osječko-baranjskoj i Splitsko-dalmatinskoj, čija središta imaju stručne službe za posredovanje.

Ova metoda prepoznaje se kao višestruko korisna za sve strane u sukobu. Naime, konflikt koji je nastao počinjenjem kaznenog djela, „vraća“ se žrtvi i počinitelju, koji ga nastoje riješiti uz profesionalno vodstvo posrednika na način koji odgovara objema stranama. Postupak uvažava žrtvu i njezin položaj, a počinitelju pruža mogućnost da, u skladu s vlastitim mogućnostima, nadoknadi štetu nastalu kaznenim djelom. Sporazum između oštećenika i počinitelja najčešće sadrži dvije komponente, emocionalnu i materijalnu nadoknadu štete, pri čemu je emocionalna nužna za procjenu uspješnosti. Takav način rješavanja posljedica nastalih počinjenjem kaznenih djela koristi svima, a tako i zajednici, na način da stvara temelje za miroljubiv zajednički život u budućnosti i za ponovnu uspostavu socijalnog mira, za razliku od kaznenog postupka koji često dodatno produbljuje konflikt.

Oštećeniku se nastoji omogućiti da proradi osobne traume, nastale kao posljedica kaznenog djela, bilo da mu je nanesena emocionalna, tjelesna i/ili materijalna šteta. Počinitelju se nudi mogućnost preuzimanja odgovornosti te prilika za razvoj pozitivnih strana osobnosti, jer u suočavanju sa žrtvom uči o posljedicama svog ponašanja na drugu osobu, a ujedno ima i mogućnost popravka i nadoknade štete. Ovim pristupom, koji se temelji na dobrovoljnosti obiju strana, najčešće se prevenira i recidivizam kažnjivog ponašanja u budućnosti. Evaluacijske studije, kako strane tako i hrvatske, pokazuju da je taj model dobro prihvaćen od žrtve, počinitelja i zajednice.

Praćenje kvalitete provedbe izvansudske nagodbe u Hrvatskoj (prije svega u zagrebačkoj i osječkoj službi), a odnosi se na poštovanje propisanih kriterija, kvalitetu procesa, provedbu sporazuma, recidivizam i nepokretanje daljeg kaznenog postupka, pokazuje uspješnost od oko 80% svih upućenih slučajeva, što je vrlo slično stranim iskustvima, učestalost recidivizma od oko 10% te nepokretanje sudskog postupka u više od 85% slučajeva. Iako slabije vođena i dokumentirana tzv. korisnička perspektiva pokazuje zadovoljstvo žrtava i počinitelja metodom i rješenjem u oko 95% slučajeva. Važan pokazatelj uspješnosti ove metode je i podatak da većina postupaka, njih oko 75% bude završena u roku od tri mjeseca, a preostalih 25% u roku do šest mjeseci, što je znatno brže od uobičajenog trajanja sudskih postupaka. Primjermom ove mjere rasterećuju se i sudovi od vođenja postupaka, što je ušteda za državu.

Osnaživanjem ove posebne obveze u novom ZSM-u nastaje potreba za edukacijom i drugih stručnjaka, kako državnih odvjetnika i stručnih suradnika koji će procjenjivati kriterije za primjenu alternativnih mjera, tako i onih koji će provoditi mjere. Edukacija državnih odvjetnika, stručnih suradnika i samih posrednika za ovu metodu zahtijeva određena financijska sredstva te nužnu podršku i suradnju MP-a i MSPM-a. U tu svrhu pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku MP-u, MSPM-u i DORH-u za žurnom edukacijom stručnjaka na području cijele države, kako bi ova vrijedna intervencija bila dostupna svoj djeci u sukobu sa zakonom. Sami stručnjaci – posrednici, okupljeni u Udruzi za izvansudsku nagodbu, a uz pomoć i potporu Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, aktivno zagovaraju i promoviraju ideju daljnje edukacije stručnjaka, širenja mreže i implementacije metode u sve dijelove Hrvatske.

Kao vrijednu alternativnu mjeru u postupanju prema počiniteljima kaznenih djela i prekršaja, valja spomenuti hrvatskoj stručnoj javnosti prezentiran nizozemski *Halt program* koji se primjenjuje u slučajevima vandalskog ponašanja, ometanja javnog reda i mira, bježanja s nastave i sličnih neprihvatljivih ponašanja djece u dobi od 12 do 18 godina. Ovim programom se, putem precizno razrađene procedure i

koraka usmjerenih na preuzimanje odgovornosti i socijalno učenje, cilj postiže i bez kažnjavanja. Ova metoda ima niz sličnosti s nekim alternativnim mjerama koje se primjenjuju kod nas u predkaznenom postupku temeljem ZSM-a te bi ga, uz nužne preinake radi prilagodbe našim prekršajnim propisima, bilo moguće implementirati u postupanje prema počiniteljima prekršaja.

Ured pravobraniteljice kontinuirano upozorava na potrebu uspostave obvezne specijalizirane edukacije iz područja socijalne pedagogije, psihologije i dječjih prava, za odvjetnike, državne odvjetnike i suce za mladež. Držimo da niti novi ZSM nije ovo područje u potpunosti uredio, jer bi obvezna, propisima utvrđena i dovršena edukacija trebala predstavljati preduvjet za dobivanje svojevrsne licencije za rad u predmetima maloljetničkog sudovanja. Tako bi se zasigurno spriječile situacije, o kakvima imamo saznanja temeljem prijava, u kojima su interesi djeteta povrijeđeni zbog nedovoljno znanja ili osjetljivosti suca ili državnog odvjetnika koji donosi odluke, premda se postupalo po zakonu.

Primjer je slučaj djeteta smještenog u ustanovu za djecu bez roditeljske skrbi koje je počinitelj teškog seksualnog delikta na štetu mlađeg djeteta u istoj ustanovi. Sudac, nakon ukidanja sedmodnevnog pritvora, nije uvažio prijedlog CZSS-a i ustanove za određivanjem privremenog smještaja u odgojnu ustanovu za vrijeme trajanja postupka, što je urgentna i učinkovita intervencija u trenutačnoj zaštiti kako žrtve, tako i počinitelja, koji time dobiva primjereniji tretman. Počinitelj je jednostavno pušten iz pritvora, bez prethodne obavijesti ustanove i vratio se u dom gdje se nalazi i dijete žrtva te i druga mlađa djeca kao potencijalne žrtve. To je znatno poremetilo dinamiku cijele ustanove i prekršilo niz prava djece na smještaju, uključujući i samog počinitelja kaznenog djela.

U svrhu procjene najboljeg interesa djeteta u okviru zakonskih mogućnosti, držimo iznimno važnim i sudjelovanje stručnih suradnika izvanpravne struke na sudovima i državnim odvjetništvima za mladež, što je kao zakonska obveza propisano još 1997. stupanjem na snagu tadašnjeg ZSM-a. Na žalost, veliki broj sudova i državnih odvjetništava, posebice županijske nadležnosti, nema u svom sastavu stručne suradnike izvanpravne struke pri vijećima za mladež čime se krši zakon, a time i interesi djece koja se pojavljuju na sudu, bilo kao počinitelji, bilo kao žrtve. Stoga smo MP-u uputili preporuku za zapošljavanje navedenih stručnjaka te omogućavanje primjernih uvjeta za rad, jer većina postojećih stručnih suradnika radi u uvjetima koji onemogućavaju primjerenu zaštitu prava i interesa djece koja sudjeluju u sudskim postupcima (neprimjerni prostori, nemogućnost individualnog pristupa djetetu). Također je potrebno da imenovani suci i državni odvjetnici za mladež rade isključivo kaznene predmete iz nadležnosti ZSM-a, budući da je praksa pokazala da ovi predmeti gube prioritet kad ih istisnu „važniji“ predmeti općeg kriminaliteta.

Prilikom obilazaka institucija u kojima se izvršavaju odgojne mjere, od djece i djelatnika redovito doznajemo kako pojedini sudovi i suci za mladež ne obilaze djecu kojoj su izrekli odgojne mjere, unatoč zakonskoj obvezi, o čemu smo izvijestili MP i upozorili na nepoštivanje zakonskih odredbi.

U dijelu **izvršenja sankcija**, imamo saznanja kako još uvijek ne postoji dovoljno resursa za provođenje posebne obveze pojedinačnog ili skupnog psihosocijalnog tretmana u savjetovalištu za mlade. Situacija je bolja u većim gradskim središtima koja nude veće mogućnosti u institucijama, ali i organizacijama civilnog sektora.

U izvršenju odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu i nadalje postoje teškoće. O tome detaljnije izvješćujemo u poglavlju o pravima djece s poremećajima u ponašanju.

Najveće kršenje prava djece u izvršenju maloljetničkih sankcija uočili smo prilikom obilaska **Odgojnog zavoda u Turopolju** o čemu smo izvijestili MP i uputili niz preporuka za poboljšanje stanja. Tamo smo zatekli i neke uvjete nedostojne za život i rad djece: zastarjele i neodržavane sanitarne čvorove bez mogućnosti poštovanja privatnosti, derutan namještaj, hladne i neopremljene sobe za dnevni boravak, upitnu higijenu kuhinje i blagovaonice. Načinom smještaja dovodi se u pitanje i tretmanska uspješnost, objekt je izoliran, u šumi, nema manjih stambenih jedinica, svi odgajanci borave u jednoj zgradi i nemoguće je diferencirati tretman i kvalitetno individualizirati pristup.

Upitna je bila i kvaliteta postupanja u provođenju mjere pojačane skrbi i nadzora u prostorima Zavoda dislociranim u Sisku. I od samog Zavoda detektirani su i propusti u postupanju pravosudne policije prema odgajanicima. Sami odgajanci žalili su se na vršnjačko nasilje i povremeno neprimjereno ponašanje pravosudne policije, o čemu izvješćujemo u poglavlju o nasilju. Djeca romske nacionalnosti žalila su se da im se uskraćuje pravo na upotrebu romskog jezika u spontanoj komunikaciji sa sunarodnjacima i roditeljima.

Na upućene preporuke i zapažanja, MP je odgovorio da su neke od njih vrlo brzo usvojene ili se po njima već postupa (cjelokupna obnova sanitarnih čvorova, djelomična obnova kuhinje i blagovaone, sportske dvorane, omogućavanje djeci Romima da razgovaraju na svom jeziku, poboljšanje uvjeta izvršenja pojačane skrbi i nadzora), a preostale će se ostvarivati u skladu s mogućnostima.

Godine 2009. MP je osnovao *Povjerenstvo za praćenje i unaprjeđenje rada tijela kaznenog postupka i izvršenja maloljetničkih sankcija* koje, među ostalim, nakon obilazaka institucija koje izvršavaju maloljetničke sankcije, svoja zapažanja i preporuke dostavlja ministarstvu. U protekloj godini predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu je s članovima Povjerenstva obišla Zatvor za maloljetnike i Odgojni zavod u Požegi, o čemu detaljnije govorimo u poglavlju o obilascima institucija.

U svrhu promicanja prava i interesa djece s problemima u ponašanju, Ured je održao dvodnevni stručni skup pod nazivom „Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju“, na kojem se veliki broj izlaganja stručnjaka i znanstvenika iz svih resora odnosio na djecu u sukobu sa zakonom. Tako smo čuli izlaganja o međunarodnim standardima u zaštiti djece u sukobu sa zakonom, postupanju policije prema djeci počiniteljima kaznenih i prekršajnih djela, alternativnim mjerama koje primjenjuje pravosuđe te o tretmanu u zatvorskom sustavu. Zbornik priopćenja s ovog skupa je u pripremi.

2.8 SIGURNOST, NESREĆE I UGROŽAVAJUĆE OKRUŽENJE

U području zaštite sigurnosti djece u ovoj godini zaprimljeno je ukupno 15 prijava, a njima je obuhvaćeno 23 djece. Obraćali su nam se roditelji ili dijete osobno vezano uz stradanje djece u prometu, na igralištu i u igraonicama, štetne utjecaje iz okoliša, nepogode i opasnosti.

2.8.1 STRADANJE U PROMETU

Pitanje zaštićenosti djece u prometu i poboljšanja prometne sigurnosti tijekom 2011. bilo je predmetom postupanja Ureda u tri pojedinačna predmeta te brojne opće inicijative. Postupanja su se najčešće odnosila na ostvarenje prava djece na siguran prijevoz, na zaštitu djece u slučajevima kršenja zakonskih i podzakonskih odredbi o sigurnom prijevozu djece te unapređenja prometne infrastrukture.

Zabrinjavajući su podaci MUP-a, prema kojima je tijekom 2011. godine na području Hrvatske u prometu poginulo 13 djece, dok ih je 1208 ozlijeđeno. Najviše djece (56,4%) ozlijeđeno je u svojstvu putnika, 31,3% kao pješaci, a 12,3% kao vozači, najčešće bicikla. Od 13 djece koja su poginula, petero su stradali kao putnici, petero kao pješaci, dok je troje poginulo vozeći motocikl (1) odnosno upravljajući biciklom (2).

Prema odredbama Obiteljskog zakona, roditelji su dužni skrbiti o životu i zdravlju djeteta te poduzimati sve potrebne mjere kako bi se djetetov život i zdravlje očuvali u najvećoj mogućoj mjeri pa tako i o zaštiti djeteta u prometu. To svakako podrazumijeva odgovarajuću zaštitu djece njihovim upoznavanjem s prometnim propisima, nužnosti njihova poštivanja kad ona sudjeluju u prometu, najčešće kao pješaci i vozači bicikla, no i nabavu i ispravno korištenje posebnih sigurnosnih sjedalica, odnosno postolja za sjedenje i sigurnosnih pojaseva kad prevoze djecu. O tome su roditelji dužni voditi brigu i kada prijevoz djece povjere drugim osobama (članovima obitelji, susjedima, prijateljima). No, veliki broj evidentiranih prekršaja (1807) nepropisnog prijevoza djece motornim vozilima pokazuje kako se o tome ne vodi dovoljno računa.

Osim roditeljskih propusta koji nepridržavanjem propisa ugrožavaju sigurnost svoje djece, zabrinjava nas i što su djeca nedovoljno zaštićena i prilikom **organiziranih prijevoza**. Ovo potvrđuju i podaci MUP-a, budući da je u 2011. evidentirano 106 prekršaja koji se odnose na nepravilnosti u organiziranom prijevozu djece. Svjesna potencijalne ugroženosti djece, pravobraniteljica za djecu je i ove godine, pred početak

školske godine uputila MZOS-u preporuku o zaštiti prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama. Ukazala je na dužnost osnivača i ravnatelja škole da vode računa o sigurnosti autobusa kojima se prevoze djeca te obvezama u postupanju u slučaju problema i nepravilnosti u prijevozu djece. Nažlost, koordinirana akcija pojačanog nadzora posebnog linijskog prijevoza učenika, javnog linijskog prijevoza kojeg koriste učenici i inspekcijskog pregleda cesta u zonama škola, koju su rujnu i listopadu 2011. proveli MMPI i MUP, pokazala je da su i tom prilikom utvrđeni brojni prekršaji iz *Zakona o sigurnosti prometa na cestama*, *Zakona o prijevozu u cestovnom prometu*, *Zakona o radnom vremenu, obveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za bilježenje u cestovnom prometu* te *Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca*. Neimanje potrebne dokumentacije (popis učenika, potvrde o ispunjavanju uvjeta) i ugovora samo su neki od učenih propusta.

Uz nepoštivanje zakonskih odredbi, problem predstavljaju i poteškoće u postupcima javnih nabava za pribavljanje usluga prijevoza djeci s kojim se suočavaju osnivači škola, kao i **ugovori o prijevozu** koji ne sadrže sva prava i obveze ugovornih strana u pogledu sigurnog prijevoza djece te nisu jedinstveno strukturirani. Stoga je, kao nastavak prijašnjih inicijativa i aktivnosti Ureda pravobraniteljice, održan radni sastanak predstavnika MMPI-a, MUP-a, MZOS-a i pravobraniteljice za djecu u cilju bolje organizacije sigurnog prijevoza djece obuhvaćene predškolskim, osnovnovnoškolskim i srednjoškolskim sustavom odgoja i obrazovanja. Sudionici sastanka tom su prilikom predložili MZOS-u da MUP-u i MMPI-u dostavi podatke o svim sklopljenim ugovorima o prijevozu djece za školsku godinu 2011./2012. te da, u suradnji s nadležnim stručnim službama MMPI-a i MUP-a, izrade jedinstven primjer ugovora o prijevozu djece, koji bi se dostavio osnivačima odgojno-obrazovnih ustanova radi ujednačenog određivanja prava i obveza ugovornih strana.

Potaknuti prijavama prevoženja djece starim i neispravnim autobusima i prevoženja u autobusima većeg broja djece od dopuštenog, zbog čega velik broj djece u organiziranom prijevozu stoji, obraćali smo se MUP-u, Upravi prometne inspekcije MMPI-a i županijama koje su organizatori prijevoza. Nadzorima su uglavnom potvrđivane nepravilnosti u prijevozu djece, što govori o tome da prijevoznici svoje obveze nisu izvršavali sukladno važećim propisima i ugovornim odredbama, odnosno kvalitetno i sigurno. U jednom smo slučaju obaviješteni da je županija zbog nepravilnosti u prijevozu djece prijevozniku otkazala ugovor te sklopila novi, što bi trebala biti redovita praksa organizatora prijevoza, radi zaštite prava i interesa djece. Postupali smo i po prijavi o nepravilnostima u prijevozu djece kombijem, u organizaciji sportskog kluba, neodgovarajućeg prijevoza djece i osoba s invaliditetom te uvjetovanja prijevoza djece ućlanjenjem u udругu, pri čemu smo upoznati i s nezakonitom prikupljanjem podataka od učenika koji su korisnici prijevoza.

Roditelji i drugi građani ukazivali su nam na potrebu uređenja i unapređenja prometne infrastrukture, primjerice, radi zaštite djece pješaka od ugrožavajućih postupaka vozača motocikla, na potrebu postavljanja primjerene prometne signalizacije zbog ugroženosti djece u blizini škole, na neprilagođene vozne redove, nedostatnost autobusnih linija, loše izgrađena autobusna stajališta i drugo. I u ovim smo slučajevima nadležna tijela nastojali potaknuti na poduzimanje mjera radi zaštite djece. Postupali smo i po prijavama zbog neprimjerenog **ponašanja vozača autobusa** koji su „izbacivali” djecu iz autobusa zbog navodno nevažećih mjesečnih pokaznih karata. Iako i dijete treba imati kartu, neopravdano je ovakvo ponašanje vozača. U jednom slučaju Uredu se obratio ravnatelj osnovne škole s pritužbom na ponašanje vozača autobusa te je tražio da se djeci osigura pratitelj, za kojeg, međutim, ne postoji zakonsko uporište u slučaju redovnog školskog prijevoza djece. Imali smo više prijava i upita o organizaciji prijevoza djece i usklađivanja prijevoza s radom škole te o nadzoru nad učenicima dok čekaju prijevoz. Ovakvi slučajevi pokazuju kako u području organizacije prijevoza djece postoje brojni problemi koji se radi zaštite sigurnosti djece moraju riješiti dogovorom i suradnjom škole, osnivača i prijevoznika.

Ured je pratio i **medijsko izvješćavanje** o slučajevima povezanim s ugroženošću sigurnosti djece u prometu. Pisalo se tako o opasnoj avanuri u koju se upustilo dvoje djece u dobi od 10 i 11 godina kad je noću potajno uzelo ključeve majčinog automobila i upravljalo vozilom. Medijsko ukazivanje na moguće opasne situacije u koju se djeca mogu dovesti nepažnjom roditelja svakako može djelovati preventivno jer upozorava roditelje na dužan oprez, no takvo medijsko praćenje mora biti lišeno svakog skandalizma uz

maksimalnu zaštitu privatnosti djeteta koje su toj situaciji našlo. Svakako je medijski najviše bio popraćen slučaj nestanka maloljetne djevojke, koji je ukazao na problem ugroženosti djece i mladih u manjim mjestima, zbog nedostatka redovitih autobusnih linija, željezničkih i pomorskih veza, koje bi im omogućile siguran prijevoz na području na kojem žive, kao i prijevoz do gradskih središta i sadržaja koji im se ondje nude. Zbog toga su prisiljeni „snalaziti se“, što ponekad uključuje i autostopiranje, koje nosi brojne rizike, pa i životnu ugroženost kao u predmetnom slučaju. Putem Hrvatske zajednice županija, Udruge gradova i Udruge općina, pravobraniteljica je uputila preporuku svim jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave u vezi s dostupnošću prometnih veza, kako bi se uklonila potreba za autostopiranjem koje posebno ugrožava djecu i mlade.

Predmetom postupanja bila je i sigurnost djece prilikom samostalnog putovanja zrakoplovom. Roditelji sun nam se obratili prigovarajući što se pratnja i nadzor djeteta, koje samo putuje zrakoplovom, nudi samo za djecu do 12 godina, no provjerom smo utvrdili kako zrakoplovni prijevoznik ovu uslugu, nudi i za stariju djecu na zahtjev njihovih roditelja te se u to slučaju njihovo putovanje odvija po jasno definiranim pravilima i procedurama.

Neupitno je kako u području zaštite sigurnosti djece u prometu treba još puno toga unaprijediti. Očekujemo da će poboljšanju prometne sigurnosti djece pridonijeti i Nacionalni program sigurnosti prometa na cestama Republike Hrvatske 2011.-2020. godine, a važnim smatramo i uključivanje Hrvatske u provedbu Desetljeća aktivnosti za sigurnost u cestovnom prometu 2011.-2020. godine, čiji se početak svečano obilježio i u Hrvatskoj, u cilju prevencije prometnih nesreća.

2.8.2 SIGURNOST DJECE NA IGRALIŠTIMA I U IGRAONICAMA

Prijave i informacije u ovom području zaštite djece ukazuju nam na nedostatak igrališta za djecu, neprikladne prostore za dječju igru (primjerice, u kafićima i garažama), neurednost, neodržavanost i neispravnost sprava za igru i nepostojanje nadzora nad otvorenim dječjim igralištima i nad igralištima u zatvorenom prostoru, tzv. igraonicama. Nažalost, predmetom prijave bilo je stradavanje djece na igralištima i igraonicama. Ovo područje djelomično je regulirano *Zakonom o općoj sigurnosti proizvoda*, koji obvezuje proizvođača da na tržište stavlja samo sigurne proizvode i definira koji se proizvod smatra sigurnim te *Zakonom o komunalnom gospodarstvu*, koji obvezuje lokalnu zajednicu da održava javne površine u koje spadaju dječja igrališta, no u Hrvatskoj još uvijek **ne postoji jedinstven i sveobuhvatan propis** koji bi na jasan način regulirao sigurnost djece na igralištima i igraonicama. U takvim okolnostima, praksa i kriteriji uređivanja, opremanja, sanacije i organizacije prostora za dječju igru ostaju neujednačeni. U to smo se uvjerali kroz obraćanja građana pravobraniteljici, ali i izravnim uvidom u organizaciju i rad dječjih igraonica prilikom njihova obilaska, o čemu više pišemo u dijelu izvješća o obilascima ustanova.

Na nužnost sustavnog normativnog uređenja sigurnosti igrališta na otvorenom (na javnim površinama i u sklopu odgojno-obrazovnih ustanova) i dječjih igraonica, pravobraniteljica je ukazala sudjelujući na 1. Konferenciji za dječju igru, održanoj u Zagrebu, u organizaciji Centra za kvalitetu i sigurnost. Konferenciji su prisustvovali i predstavnici relevantnih državnih tijela – MOBMS-a, MZOS-a, MZOPUG-a i MUP-a. Na Konferenciji su, uz nepostojanje jedinstvenog propisa koji bi normativno sustavno uređio ovo područje, istaknuti i drugi problemi koji karakteriziraju ovo područje, kao što su: nedefiniranost pojma i uvjeta uređenosti dječjeg igrališta; problem nadležnosti državnih tijela, kao nositelja normativnog uređenja ovog područja; nepostojanje jedinstvenog registra igrališta; neudovoljavanje velikog broja igrališta zahtjevima europskih normi; nedostatak tehničke dokumentacije za izgradnju i održavanje igrališta; izostanak periodičkih pregleda igrališta; nedostatak sankcija prema odgovornima za stanje na igralištima. Pravobraniteljica je na Konferenciji naglasila i obvezu države da, u skladu s Konvencijom o pravima djeteta, na svim razinama osigura djeci kvalitetne sadržaje slobodnog vremena u koje, među ostalim, spadaju dostupni i sigurni prostori za dječju igru. Istaknula je veliku ulogu jedinica lokalne samouprave u ostvarivanju ovog dječjeg prava. Donošenje posebnog propisa za uređenje sigurnosti dječjih igrališta, na potrebu čijeg donošenja ukazujemo već neko vrijeme, prepoznato je od sudionika Konferencije kao nužna pretpostavka uspostavljanja sveobuhvatnog sustava sigurnosti i zaštite djece pa je na temelju zaključaka Konferencije, pravobraniteljica uputila upozorenje MZOS-u, MOBMS-u, MGRP-u, Državnom inspektoratu i

Vladi RH o nužnosti njegovog hitnog donošenja. Budući da smo od nadležnih ministarstava prvotno obaviješteni da je osnovana radna skupina za izmjenu *Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi*, izrazili smo zabrinutost da intervencije, odnosno izmjene i dopune propisa iz djelokruga predškolskoga odgoja i obrazovanja, neće biti dovoljne za osiguravanje odgovarajućih standarda i uvjeta za igraonice, s obzirom na to da postoje različiti oblici igraonica, različitog sadržaja aktivnosti i organizacije rada, koje nisu nužno u sustavu odgoja i obrazovanja pa bi regulacija i nadzor njihova rada zadirao u djelokrug više od jednog tijela državne uprave.

To se pokazalo točnim, budući da nas je Državni inspektorat obavijestio da nema stvarnu nadležnost za provedbu nadzora nad dječjim igraonicama, MOBMS je najavio da će u svrhu koordinativnog djelovanja dodatno o ovoj problematici obavijestiti Vijeće za djecu, dok nas je MGRP obavijestio da je još 2004. godine, izdao mišljenje da djelatnost igraonica ne može biti registrirana kao obrt, budući da su se pojavile brojne nejasnoće u praksi prilikom upisa fizičke osobe – obrtnika u Obrtni registar koji prema uputi MGRP iz 2010. godine ne mogu kao obrtnici obavljati djelatnost igraonice u smislu *Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi*. Proteklih godina svjedoci smo ekspanzije različitih oblika igraonica, radionica, rođendaonica, čuvaonica i sl. koje, ukoliko ne provode kraći program predškolskoga odgoja, kako to propisuje *Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi*, suštinski zapravo predstavljaju uslužnu djelatnost. U takvoj situaciji čitavo područje dječjih aktivnosti ostaje neuređeno, a rad različitih pravnih osoba koje se bave ovim djelatnostima (primjerice udruge, trgovačka društva) ostaje bez nadzora. Nastojeći premostiti pravnu prazninu u ovom području, MGRP nas je obavijestio da u okviru svojeg djelokruga ne podupire obavljanje ovih djelatnosti kao obrt. Isto ministarstvo obavijestilo nas je da je povjerenstvo za izradu izmjena i dopuna *Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi* utvrdilo da se ovo područje sigurnosti djece ne može regulirati kroz taj zakon, jer se u postojećim organizacijskim oblicima ne provodi program predškolskoga odgoja koji je uređen tim zakonom, već se radi o igri na siguran način. Predložilo je izradu novoga zakona koji će regulirati igraonice, međutim stručni nositelj izrade toga zakona još nije određen. I stajalište MZOS je da je potrebno urediti ovu „sivu zonu“ te da će se to područje svakako nastojati regulirati. Vlada RH nije se očitovala na naše upozorenje. Usprkos nastojanjima pravobraniteljice za djecu, preporukama i upozorenjima, koje smo upućivali nadležnim tijelima, o nužnosti uspostavljanja normativnog okvira koji bi uredio ovo područje, ono i dalje ostaje neuređeno, ostavljajući put proizvoljnom postupanju i tumačenjima. Stoga, sagledavajući stanje u ovom području dječjih aktivnosti, moramo zaključiti da nisu ostvarene niti osnovne pretpostavke za zaštitu djece i podizanje njihove sigurnosti na najveću moguću razinu, kako to zahtijeva Konvencija o pravima djeteta. Očekujemo od Vlade RH i ministarstava, u čiji djelokrug ulaze ove aktivnosti, hitnu izradu zakona iz ovog područja kojim bi se osiguralo pravo djeteta na sigurnu igru i odrastanje u sigurnim uvjetima.

2.8.3 ŠTETNI UTJECAJI IZ OKOLIŠA

Već više godina svjedočimo ugrožnosti zdravlja i života djece u Sisku, a tijekom 2011. i u Slavonskom Brodu, kao posljedici onečišćenja zraka koje uzrokuju tamošnji zagađivači, među kojima se ističe rafinerije nafte. Naftna postrojenja su stara i dotrajala, ne ulaže se dovoljno ni pravovremeno u njihovu obnovu i modernizaciju. Problemom **rafinerije Sisak** i posljedicama koje ona proizvodi više godina bavio se i Odbor za zaštitu okoliša Hrvatskog sabora, na čijim sjednicama o ovoj temi redovito sudjeluje i pravobraniteljica. Odbor već nekoliko godina donosi zaključke kojima obvezuje Vladu RH, ali i druge subjekte da se učine koraci kako bi se otklonili razlozi zbog kojih dolazi do zagađenja. Građani su nezadovoljni i smatraju da država pogoduje INA-i, odnosno neopravdano dopušta dugoročno prilagođavanje tehnologije važećim zakonskim propisima i zaključcima. Na ovo je upozorio i Ured pravobraniteljice te istaknuo i problem kašnjenja podataka o zdravstvenom istraživanju u odnosu na poboljšanje djece, kao i na to da gotovo ništa od zaključaka iz prethodnih godina nije ostvareno. Na sjednici Odbora u travnju 2011., na kojoj se raspravljalo o „Izješću Vlade RH za 2010. godinu o praćenju poboljšanja kakvoće zraka na području grada Siska i dinamike radova na modernizaciji postrojenja Rafinerije nafte Sisak, te zdravstvenim pokazateljima u Sisačko-moslavačkoj županiji diferenciranim po dobi i spolu“, sudjelovali su predstavnici INA-e, grada Siska, HZJZ-a, MZSS-a, MZOPUG-a, MGRP-a, predstavnici udruga oboljelih od malignih bolesti, zatim eko-udruga, pravobraniteljica i drugi. Zabrinut za stanje zdravlja građana Siska, Odbor je zadužio Vladu RH da

prati stanje zagađenosti zraka u Sisku i okolici, kao i da prati ulaganja INA-e u modernizaciju postrojenja Rafinerije. Zatražio je od HZJZ-a zdravstvene pokazatelje u Sisačko-moslavačkoj županiji, diferencirane po dobi i spolu, a INA je zadužena da do kraja travnja dostavi Odboru plan modernizacije postrojenja s definiranim terminima njegove realizacije. Sisačko-moslavačka županija trebala je otkloniti prepreke u nastavku procesa osnivanja Specijalne bolnice za dišne bolesti u Petrinji te osnivanja onkološkog odjela u Općoj bolnici „Dr. Ivo Pedišić“ u Sisku. HZJZ i Županijski zavod za javno zdravstvo (ŽZJZ) zaduženi su za provođenje posebnog epidemiološkog istraživanja na terenu, raščlanjeno po gradskim četvrtima.

O **stanju u Slavonskom Brodu** izvijestila su nas djeca, predstavnici Dječjeg foruma šegrt Hlapić iz Slavenskog Broda. U svojoj prijavi traže da se nešto učini u sprečavanju zagađenja njihovog grada od strane Rafinerije iz Bosanskog Broda. O dječjoj prijavi obavijestili smo i Odbor za zaštitu okoliša te predložili da se Odbor uključi i u rješavanje problema zagađenosti zraka u Slavonskom Brodu. O dječjoj prijavi obavijestili smo MZSS, MVPEI, MZOPUG, zatim HZJZ, Brodsko-posavsku županiju i Grad Slavonski Brod te zatražili njihovo postupanje u smanjenju onečišćenja zraka, odnosno zaštitu interesa djece. Naslovljena tijela, osim Županije i Grada, odgovorila su na naše preporuke i izvijestila nas o svojim aktivnostima. Problem je u činjenici da se zagađivač nalazi u drugoj državi. Kroz izvješća su vidljivi napor da se uspostave kontakti s predstavnicima odgovarajućih tijela u BIH, a MVPEI nas je izvijestio da rješavanje ovoga pitanja drži važnim pitanjem u bilateralnim odnosima između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine. HZJZ nas je izvjestio da su odmah po primitku naše preporuke započeli izradu izvješća o pobolu djece i mladih u djelatnostima primarne i stacionarne zdravstvene zaštite, pobolu djece i mladih od raka i leukemije te broju umrlih od raka za dobnu skupinu od 0 do 19 godina, radi usporedbe stanja na području grada Slavenskog Broda sa županijom Brodsko-posavskom.

Ugroženost zdravlja djece zbog moguće štetnosti materijala od kojih je izgrađeno **krovište škole**, također je bila predmet prijave. Obratili su nam se roditelji učenika jedne osnovne škole u Zagrebu zabrinuti zbog činjenice da se zamjena salonitnih ploča na krovu škole, koje sadrže azbest, obavlja za vrijeme boravka djece u školi. Ured je, zbog zaštite zdravlja djece, preporučio gradskom Uredu za obrazovanje, kulturu i sport izvođenje radova u vrijeme kad djeca nisu u školi. Zatraženo je mišljenje Hrvatskog zavoda za toksikologiju i antidoping o utjecaju radova s opisanim materijalima na zdravlje djece koja su u neposrednoj blizini mjesta izvođenja radova. Zavod nas je obavijestio da su svi azbesti dokazano kancerogeni te da se s materijalima koji sadrže azbest mora postupati oprezno, budući da zbog izloženosti i udisanja sitnih čestica azbestnih vlakana, može doći do pojave bolesti azbestoze i raka. S mišljenjem zavoda smo upoznali gradski ured kao investitora radova, a on nas je obavijestio kako su pri radovima poštovani svi uvjeti i mjere za rad s materijalima koji sadrže azbest te da su pri uklanjanju ploča konzultirali inspekciju zaštite okoliša i uvažili sve savjete inspektora. Izvođenje radova ipak je odgođeno i planira se izvršiti za vrijeme školskih praznika. Na isti način Ured je postupio i u slučaju zamjene salonitnih ploča na krovovima tri srednje škole u Samoboru. I u ovom slučaju je investitor upoznat s mišljenjem toksikološkog zavoda. Obaviješteni smo kako je veći dio radova obavljen prije početka školske godine, a ostatak ploča je skinut s malim zakašnjenjem uz potreban oprez, bez oštećenja ili loma ploča, pa smatraju da zdravlje djece nije bilo ugroženo. Tijekom godine u dnevnom tisku je objavljeno još nekoliko članaka o broju i vrsti objekata čije je krovište od ove vrste materijala. Navodi se kako samo u Zagrebu, ima oko 500 građevina (škole, vrtići, domovi) čije bi krovove trebalo mijenjati, a naglasak je na objektima u kojima borave djeca. Pravobraniteljica podržava preventivne aktivnosti usmjerene na zaštitu zdravlja djece te kao dobar primjer za organizirani pristup rješavanju ovog zdravstvenog problema, navodimo postupanje toksikološkog zavoda, koji je uputio prijedlog Gradskoj skupštini Grada Zagreba za izradu registra građevina s pokrovom koji sadrži azbest i utvrđivanje prioriteta za zamjenu pokrova materijalima koji nisu štetni. Također, preporučeno je da je potrebno izvoditi radove u vrijeme kada u objektima ne borave djeca. Na žalost, prijedlog Zavoda gradska skupština nije prihvatila. Smatramo da je potrebno da MZOS, u suradnji s drugim resorima inicira izradu evidencije objekata s krovovima na kojima su ploče koje sadržavaju azbest (u pravilu salonit ploče) i planiranje zamjene drugim materijalima, radi zaštite zdravlja djece.

Uz štetnost materijala od kojih su izgrađeni objekti u kojima borave djece Ured se bavio i ugroženošću zdravlja djece zbog izloženosti **prekomjernoj buci** pri projekciji dječjih filmova. O tom problemu pisali smo i u izvješću za 2010. te upozorili na nedorečenost propisa kojima se regulira razina buke na mjestima gdje djeca borave. Važeći *Pravilnik o najvišim dopuštenim razinama buke u prostorima u kojima ljudi rade i borave*, ne određuje najvišu dozvoljenu granicu buke u kino dvoranama za vrijeme projekcije, već navodi najviše dopuštene ekvivalente razine buke u zatvorenim prostorijama posebne namjene, kao što su vrtići, knjižnice i slično. Iako izmjereni, prosječni intenzitet buke od 60 do 80 decibela pri projekciji većine filmova, ne bi trebao štetno utjecati na zdravlje djece, stručnjaci se slažu s preporukom sanitarne inspekcije upućene kino-prikazivaču o potrebi spuštanje glasnoće na nižu razinu, koja je prihvatljivija i ugodnija za dječju dob. Veliku opasnost predstavlja i slušanje glazbe jačeg intenziteta putem slušalica kroz duže razdoblje (nekoliko sati) na što je upozorio i HZJZ. Ova pojava često se zapaža kod djece i mladih na ulici, u javnom prijevozu ili na drugom mjestu. Na izloženost djece buci žalili su nam se roditelji vezano za radno vrijeme ugostiteljskih lokala u susjedstvu zgrade u kojoj djeca žive uslijed čega djeca pate od poremećaja sna, umorna su i ne mogu izvršavati dnevne i školske obveze. U tim slučajevima intervenirali smo preporukom gradske vlasti radi procjene opravdanosti odobravanja rada ugostiteljskih objekata u noćnim satima i korištenja javnog prostora kao terasa za usluživanje gostiju. Upozorili smo nadležna tijela na potrebu dosljedne primjene odredbi *Odluke o komunalnom redu*. U jednom slučaju je zatražena i intervencija sanitarne inspekcije, radi provjere ispunjavanja uvjeta za rad ugostiteljskog objekta glede zvučne izolacije lokala. Roditelji su upućeni i na mogućnost prijave takvog ponašanja ugostitelja, ali i gostiju lokala, policiji.

Očekujemo što skoriji početak izrade strateških dokumenata o buci koji nam sada nedostaju, a posebno Akcijskog plana za zaštitu od buke koji mora biti u skladu s europskom direktivom o zaštiti od buke. Radi što kvalitetnije zaštite zdravlja djece, smatramo potrebnim donošenje podzakonskog akta kojim bi se odredila najviša dopuštena razina jačine zvuka u prostoru u kojem djeca borave.

Slučaj **epidemije želučano crijevne infekcije** uzrokovane noro virusom u jednoj osnovnoj školi, u kojoj je oboljelo 143 učenika i 6 nastavnika, također je potaknuo postupanje pravobraniteljice. Iz izvješća MZSS-a doznali smo kako je hospitalizirano 18 učenika, a sanitarna inspekcija je zabranila okupljanja učenika tijekom vikenda u školi i u blizini škole te naložila pranje, čišćenje i protuepidemijsku dezinfekciju škole i zabranu rada osobama koje su pod zdravstvenim nadzorom. Provedena je i preventivna dezinfekcija opreme, pribora i prostora škole. Zbog dotrajalosti, zabranjeno je korištenje fontane u prostoru škole iz koje djeca piju vodu. Škola je obavijestila Ured kako se u potpunosti pridržavaju naredbi sanitarnog inspektora.

Posebnu pozornost pravobraniteljica za djecu posvećuje otklanjanju postojeće opasnosti za djecu od **minsko eksplozivnih sredstava**. Pratimo redovita izvješća o aktivnostima Hrvatskog centra za razminiranje, a putem *MISportal* Centra dobivamo saznanja o kontinuiranom razminiranju minsko sumnjivih područja, kao i teškoćama s kojima se u radu Centar susreće. Tijekom 2011. u našem Uredu nije bilo prijava ugrožene sigurnosti djece minsko eksplozivnim sredstvima, no zabrinuti smo što neka mjesta koja posjećuju djeca, poput Zoološkog vrta u Osijeku, predstavljaju potencijalnu opasnost, što pokazuje i nedavno smrtno stradanje osobe koja je u blizini Zoološkog vrta radila na razminiranju. Dostupnost informacija te izravno upoznavanje stanovništva i djece o postojanju ove vrste opasnosti doprinosi njihovoj zaštiti i sigurnosti. Trajni nedostatak novčanih sredstava predstavlja najveći problem koji izravno utječe na završetak razminiranja svih površina u Hrvatskoj. Medijski prilozi o donacijama domaćih tvrtki i stranih država govore o aktivnostima pojedinaca i jedinica lokalne i područne samouprave na prikupljanju potrebnih sredstava. Osobito zabrinjavajućim smatramo smanjenje sredstava namijenjenih u svrhu razminiranja u državnom proračunu za 2012., koja su do sada bila glavnina sredstava za ovu svrhu, što će svakako produžiti predviđene rokove za završetak razminiranja.

2.8.4 NESTALA DJECA

Pravobraniteljici za djecu obratila se grčka nevladina organizacija „*The Smile of the Child*“ s ciljem iznalaženja potencijalnih partnera na području Hrvatske, vezano uz zaštitu prava i dobrobiti nestale djece,

odnosno otete ili djece koja su u bijegu od kuće ili iz ustanove u koju su privremeno ili trajno smještena. Riječ je o organizaciji koja vodi grčki nacionalni Centar za nestalu i iskorištavanu djecu, a u suradnji s ICMEC-om (*International Centre for Missing and Exploited Children*) otvorila je i Centar za nestalu i iskorištavanu djecu Jugoistočne Europe. Želeći uspostaviti suradnju s nadležnim institucijama i organizacijama koje se bave problematikom nestale i iskorištavane djece, kako bi se i Hrvatska formiranjem nacionalnog centra za nestalu i iskorištavanu djecu te uspostavom jedinstvene europske telefonske linije 116 000 za nestalu djecu uključila u postojeću mrežu, zamolili su našu pomoć. Prepoznajući važnost ove inicijative organizirali smo sastanak na koji smo pozvali Ured za ljudska prava Vlade RH, MZSS, MUP te predstavnike institucija i organizacija koje se bave zaštitom nestale i iskorištavane djece, djece bez pratnje i djece azilanata. Uz predstavnike grčke nevladine organizacije, sastanku su prisustvovali predstavnici UNHCR-a, Crvenog križa, Koordinacije udruga za djecu, Hrvatskog pravnog centra i Centra za nove inicijative. Cilj sastanka bio je predstaviti primjer dobre prakse funkcioniranja sustava u slučaju nestanka djeteta u Grčkoj (brza reakcija sustava u slučaju dojave nestanka djeteta uključuje objavu o nestanku, prikupljanje informacija putem besplatne telefonske linije, tiskanje plakata i letaka, suradnju s policijom, Interpolom, medijima i javnosti) kako bi se po tom uzoru osmislio i izgradio hrvatski model. Nužnost unapređenja sustava potrage za nestalom djecom u Hrvatskoj pokazala se i u slučaju nestanka sedamnaestogodišnje djevojke u ljeto 2011. Na sastanku je zaključeno kako je u svakom slučaju nestanka djeteta nužno osigurati pravovremenu reakciju svih segmenata društva, jer vrijeme u ovakvim situacijama ima odlučujuću ulogu. Sustav reakcije države i društva podrazumijeva određene obveze i odgovornosti institucija, organizacija i pojedinaca koji mogu pomoći u pronalaženju djeteta, u čemu je policija najvažniji, ali ne i jedini dionik. Europska komisija je, prepoznajući ozbiljnost problema na europskoj razini, odlukom iz 2007. obavezala države članice EU-a da učine dostupnim broj 116 000 na koji se može prijaviti nestanak djeteta te da ta linija treba biti besplatna i dostupna svim građanima 24 sata na dan.

Kako sastanku nisu prisustvovali predstavnici nadležnih institucija, naknadno smo ih informirali o održanom sastanku te uputili preporuke. Preporučili smo da se i u Hrvatskoj uspostavi jedinstveni sustav traženja nestale djece koji bi uključivao i međudržavnu suradnju. Naglasili smo nužnost uspostave jedinstvene telefonske linije 116 000 za nestalu djecu koja zasad uspješno funkcionira u 15 europskih država te važnost uspostave nacionalnog centra za nestalu i iskorištavanu djecu, koji bi rukovodio svim aktivnostima u cilju pronalaženja djeteta. Ured za ljudska prava Vlade RH podržao je našu preporuku vezano uz uspostavu jedinstvenog telefonskog broja te o tome obavijestio MUP i Hrvatsku agenciju za poštu i elektroničke komunikacije. Na zasebno održanom sastanku s predstavnicom MUP-a obaviješteni smo o svim aspektima postojećeg sustava traganja za nestalom djecom te o uvođenju nacionalne evidencije nestalih osoba tzv. NENO koji omogućuje *on line* dojavu korisnih podataka o nestaloj osobi. MUP podržava naše preporuke, no pri tom se izražava oprez i zabrinutost da bi dodjela jedinstvenog telefonskog broja, a time i preuzimanje određenih poslova vezano uz potragu za nestalim djetetom od strane neke udruge, mogla naštetiti brzini i efikasnosti policijskih postupanja u traženju nestale djece. S druge strane, MUP ne može preuzeti poslove koje bi centar za nestalu djecu mogao obavljati, a koji ne ulaze u redovne poslove potrage za nestalim djetetom i utvrđivanja eventualno sumnjivih okolnosti uslijed kojih je dijete nestalo te mogućeg počinjenja kaznenog djela na štetu djeteta. Poznato nam je da je HAKOM raspisao natječaj za dodjelu ovog broja u okviru projekta „Dodjela brojeva za usluge od društvenog značaja u RH“, no zbog činjenice da nije zaprimljena niti jedna ponuda postupak je obustavljen. U međuvremenu je uspostavljen kontakt između grčke udruge „*The Smile of the Child*“ i udruge *Hrabri telefon* koja je pokazala interes za preuzimanje telefonske linije za nestalu djecu, no kasnije je od toga odustala, zbog zahtjevnosti projekta te nedostatka kadrova i sredstava.

2.9 DISKRIMINACIJA

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2011. postupao po Zakonu o suzbijanju diskriminacije (ZSD) u sedam slučajeva. Šest pritužbi odnosi se na pojedinačne povrede prava djece, dok se u jednom slučaju radilo o općoj inicijativi pravobraniteljice radi suzbijanja diskriminacije. Četiri prijave podnijele su žene, dvije prijave muškarci, a u jednom slučaju radilo se o inicijativi pravobraniteljice. U tri slučaja radilo se o vjeri kao osnovi pritužbe za diskriminaciju, u jednom o nacionalnom podrijetlu, u jednom slučaju je

pritužena osnova dob djeteta, a u dva slučaja zdravstveno stanje. U šest slučajeva diskriminatorno postupanje prituženo je u području obrazovanja, dok u jednom nije određeno područje diskriminacije jer se radilo o diskriminatornom postupanju općenito. U odnosu na pritužena tijela, podnositelji su se prituživali na fizičku osobu, na pravnu osobu, na pravnu osobu s javnim ovlastima, na tijelo jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, a u tri slučaja na tijelo državne uprave. Prema oblicima diskriminacije, radilo se o tri pritužena slučaja izravne diskriminacije i četiri pritužena slučaja neizravne diskriminacije.

Zbog **sumnje na diskriminaciju** u trenutku podnošenja pritužbi, Ured je u pet slučajeva obavijestio stranku o pravima i obvezama, odnosno o mogućnostima sudske zaštite sukladno ZSD-u. U jednom slučaju, smo zatražili i izvješće Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta o prituženoj diskriminaciji i uputili preporuku Vladi RH. U dva slučaja zatraženo je očitovanje nadležnih ministarstava, a postupak ispitivanja utemeljenosti pritužbi na diskriminaciju je u tijeku.

U predmetu ispitivanja sumnje na diskriminaciju na temelju inicijative pravobraniteljice, Ured je uputio preporuku dječjem vrtiću za otklanjanje postupanja koja su ukazivala na postojanje diskriminacije u dječjem vrtiću, a MZOS-u preporuku o nužnosti poštivanja ZSD-a u predškolskim ustanovama.

U slučajevima u kojima smo od pučkog pravobranitelja primili pritužbe na diskriminaciju djece, obavijestili smo ga o načinu postupanja. Kada su se pritužitelji pozivali na diskriminaciju odraslih osoba, pritužbe su ustupljene pravobraniteljskoj instituciji nadležnoj za ispitivanje diskriminacije. U jednom slučaju Ured pučkog pravobranitelja obavijestio nas je da se umiješao u parnicu kao umješač sui generis na strani maloljetnih tužiteljica zbog diskriminacije tužiteljica koje su učenice strukovne škole i kojima, zbog njihova romskog podrijetla, nije omogućeno obavljanje prakse koju su dužne obaviti u okviru redovnog srednjoškolskog obrazovanja. S obzirom da smo u konkretnom slučaju samo obaviješteni o postupanju pučkog pravobranitelja, ovaj slučaj nije obuhvaćen gornjim brojčanim prikazom.

S obzirom na ovlast pravobraniteljice za djecu da prati ostvarivanje i zaštitu prava djece, začuđuje da smo primili obavijest od policijske postaje o tome da su podnijeli optužni prijedlog protiv četrnaestogodišnjeg djeteta zbog prekršaja iz ZSD-a, odnosno zbog ispisivanja grafita na ulazu u osnovnu školu o policijskim službenicima, čime je „stvoren ponižavajuće i uvredljivo okruženje na osnovi društvenog položaja i povrijeđeno njihovo dostojanstvo“.

Uočeno je i da se riječ diskriminacija često koristi kolokvijalno i usputno, pored isticanja drugih povreda prava djece, te su takve pritužbe a priori ocijenjene kao neosnovane, odnosno nisu ispitivane po ZSD-u. Slijedom toga, broj predmeta u kojima je postupano po ZSD znatno je manji od broja predmeta u kojima podnositelji pritužbi koriste riječ diskriminacija i u kojima je Ured postupao prema Zakonu o pravobranitelju za djecu.

Primjer pritužbe u kojoj se podnositelj poziva na diskriminaciju, a u kojem slučaju nije utvrđena sumnja na diskriminaciju prema ZSD-u, je pritužba na pravila natječaja za dodjelu nagrada najboljim učenicima strukovnih škola na području grada, kojima nije bilo omogućeno sudjelovanje na natječaju učenika strukovnih škola privatnih osnivača, već samo strukovnih škola kojima je osnivač grad. Budući da se u konkretnom slučaju ne radi o zajamčenom pravu učenika na potporu lokalne zajednice te je autonomno pravo lokalne zajednice da svojim aktima utvrdi za koje kategorije učenika će raspisivati natječaj za dodjelu nagrada, kao i zbog toga što u konkretnom slučaju nije bilo diskriminacijske osnove, pritužba je razmatrana prema drugim propisima, kroz postupanje lokalne zajednice u ostvarivanju prava djece.

Nadalje, karakterističan primjer pritužbi na diskriminaciju u području odgoja i obrazovanja je pritužba zbog nejednakog subvencioniranja dječjih vrtića kojima je osnivač jedinica lokalne i područne samouprave i dječjih vrtića privatnih osnivača. Budući da ne postoji zakonska obveza lokalne zajednice da u jednakim iznosima subvencionira boravak djece u vrtićima u vlasništvu lokalne zajednice i u privatnim vrtićima, općine, gradovi i županije autonomno odlučuju o načinu subvencioniranja cijene boravka djece u vrtićima kojima su osnivači te u onima privatnih osnivača, kao i o iznosima koje će izdvajati za te namjene. Stoga smo ovo pitanje razmatrali u kontekstu nedostatnosti kapaciteta za prijem djece u dječje vrtiće kojima su osnivači općine, gradovi i županije, odnosno dostupnosti predškolskoga odgoja na njihovom području.

Primili smo i pritužbe na diskriminaciju zbog nemogućnosti upisa u **dječji vrtić** djece rođene nakon 31. kolovoza tekuće godine. U ovim slučajevima u kojima su se roditelji pozivali na dobnu diskriminaciju djece, utvrđeno je da roditelji nisu ostvarili pravo prednosti pri upisu prema nekom od zakonskih kriterija. Iako ispitivanjem pritužbi u konačnici nije potvrđena sumnja na diskriminaciju po ZSD-u, svjesni problema s kojima se susreću zaposleni roditelji čija djeca nisu ostvarila pravo na mjesto u vrtiću (jaslicama), roditelje smo obavijestili o našoj preporuci nadležnom gradskom uredu da ovoj problematici posveti posebnu pažnju i da transparentnije rješava ovu vrstu problema pri kreiranju strategije predškolskoga odgoja i obrazovanja.

Uredu su dostavljene dvije pritužbe na **organizaciju i provedbu nastave vjeronauka** i ostalih izbornih predmeta u osnovnoj školi, koje ukazuju na to da za djecu koja ne pohađaju vjeronauk nije osmišljen odgovarajući alternativni sadržaj, odnosno izborni predmet, čime se ukazuje na nejednake obrazovne standarde i mogućnosti djece u osnovnoj školi. Prema važećim propisima vjeronauk nije obvezan nastavni predmet za sve učenike već djeca i njihovi roditelji imaju pravo odlučiti hoće li ili neće izabrati pohađanje tog nastavnog predmeta, a ako ga izaberu, njegovo pohađanje je obvezno. Za djecu koja ne pohađaju vjeronauk, škole su dužne organizirati druge sadržaje i aktivnosti, a na temelju interesa učenika i uz suglasnost roditelja, mogu organizirati i izbornu nastavu drugih nastavnih predmeta. U nekim slučajevima roditelji djecu upisuju na vjeronauk, radi zaštite i sigurnosti, zbog neadekvatno organiziranog „slobodnog“ sata. Neke škole traže pisanu suglasnost roditelja da djeca koja ne pohađaju vjeronauk mogu ostati na nastavi vjeronauka. Zbog toga smo MZOS-u preporučili da se nastava svih izbornih predmeta, pa tako i vjeronauka, odvija, u pravilu, prvi i posljednji sat po rasporedu ili u suprotnoj smjeni, kako djeca ne bi bila bez nadzora, izvan škole ili u neprimjerenim školskim prostorijama. U slučajevima kad učenici koji nisu izabrali vjeronauk kao izborni predmet i time se izjasnili da ne žele pohađati nastavu vjeronauka u školi, ipak borave u učionici za vrijeme sata vjeronauka, dovodi se u pitanje ostvarivanje prava na slobodan izbor izbornih predmeta i slobodu uvjerenja, a time i pravo na obrazovanje u jednakim uvjetima, na što smo upozorili MZOS i škole. Smatramo svrsishodnim osigurati djeci koja ne žele pohađati vjeronauk u školi kvalitetno i sadržajno provođenje vremena umjesto nastave vjeronauka, uključujući i pohađanje alternativnih nastavnih sadržaja kako bi se za sve učenike ujednačila ponuda nastavnih sadržaja u kvantitativnom i u kvalitativnom smislu. Zbog toga smo Vladi RH uputili preporuku da poduzme mjere za uvođenje alternativnog izbornog predmeta za učenike koji ne pohađaju vjeronauk u školi.

Na temelju inicijative pravobraniteljice za djecu ispitivan je slučaj sumnje na diskriminatorno postupanje dječjeg vrtića koje se sastojalo u uključivanju djece u vjerske sadržaje od strane odgojiteljica, izvan odobrenog programa vjerskog odgoja i protivno volji roditelja. Budući da to ukazuje na moguću vjersku diskriminaciju djece čiji roditelji nisu vjernici, a istodobno i povredu slobode misli, savjesti i vjere zajamčenu Konvencijom o pravima djeteta, uputili smo preporuku dječjem vrtiću da prestane s diskriminatornim postupanjem. Program s vjerskim sadržajem, kao i drugi programi, treba biti isključivo dobrovoljni izbor roditelja, a njihova suglasnost ne smije se iznuđivati ni na koji način, niti povezivati s pitanjem dostupnosti predškolskoga odgoja. Molitve, kao i poučavanje o vjerskim sadržajima, koje bi se prakticiralo izvan odobrenoga programa vjerskoga odgoja djece, nemaju karakter vjerskoga odgoja u predškolskoj ustanovi. Stoga, nema zakonske osnove, niti pedagoškoga opravdanja, da odgojitelj u vrtiću inicira izgovaranje molitve ili zahvale vjerskoga sadržaja ili poučava djecu o vjerskim sadržajima i da u to uključuje svu djecu u situaciji kada ne postoji suglasnost svih roditelja. S obzirom na važnost ove problematike i podizanja razine svijesti sudionika odgojno-obrazovnog sustava o pojavnosti i mogućim oblicima diskriminacije, uputili smo MZOS-u preporuku da upozore sve predškolske ustanove na potrebu poštovanja ZSD i propisa o provedbi vjerskoga odgoja u predškolskim ustanovama.

U dva slučaja obratili su nam se roditelji pozivajući se na diskriminaciju svoje djece temeljem njihova **zdravstvenog stanja i/ili invaliditeta**. Tijekom postupka otklonili smo sumnju na diskriminaciju te stranke nisu dalje zahtijevale postupanje po ZSD-u, ali su tražile zaštitu prava svoje djece i redovno postupanje Ureda pravobranitelja za djecu. Ipak ti slučajevi ukazuju na postojanje problema u odgojno-obrazovnom sustavu kad je riječ o djeci s teškoćama mentalnog zdravlja, odnosno djeci s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju. Iako podaci MZOS-a pokazuju da je najveći broj djece s teškoćama u redovnom

sustavu odgoja i obrazovanja, iz brojnih pritužbi uočavamo problem njihova nejednakog tretmana unutar sustava. Posljedica je to izostanka razumne prilagodbe prostora, opreme, sadržaja i pristupa potrebama djece s teškoćama. Jednaka dostupnost predškolskog odgoja i obrazovanja, ma koliko bila nužna djeci s teškoćama u razvoju, često ih, zbog nedostatka razumne prilagodbe prostora, kadrovskih kapaciteta te nedovoljne educiranosti odgojitelja, može staviti u nepovoljniji položaj u odnosu na vršnjake. Uočavamo i nedovoljnu senzibiliziranost odgojno-obrazovnih djelatnika i neprepoznavanje da neka njihova ponašanja mogu biti ne samo etično i stručno neprihvatljiva, već da mogu predstavljati i diskriminatorno ponašanje te da, sukladno tome, mogu biti i kažnjiva.

Rasa ili etnička pripadnost, boja kože i/ili nacionalno podrijetlo također su osnove na području odgoja i obrazovanja koje su potencijalno i stvarno uzrok diskriminatornih postupanja, posebno u odnosu na **djecu pripadnike romske nacionalne manjine**.

Iako podaci iz 3. i 4. Periodičnog izvješća Republike Hrvatske po Konvenciji o pravima djeteta govore o sve većoj uključenosti romske djece u odgojno-obrazovni sustav, smatramo da ona još nisu na zadovoljavajući način integrirana u sustav. U Međimurju, posebice u nekim školama koje se nalaze u blizini većih romskih naselja, gdje su ponekad Romi većinsko stanovništvo, postoje problemi formiranja razreda, posebno pri upisu u osnovnu školu. To je bio i jedan od temelja tužbe Oršuš protiv Hrvatske. Iako je Europski sud za ljudska prava istaknuo napore koje Hrvatska ulaže u obrazovanje romske djece, kao i činjenicu da nije bilo diskriminacijske namjere, većina sudaca je, nadilazeći činjenice konkretnog slučaja i uzimajući u obzir kontekst specifičnog položaja romskog stanovništva u Međimurju, utvrdila indirektnu diskriminaciju podnositelja, u vrijeme dok su polazili osnovnu školu, jer nije bilo adekvatnih jamstava koja bi osigurala razumni odnos razmjernosti između sredstava koja su bila korištena i legitimnog cilja kojem se težilo. Povreda je utvrđena zbog nedostatka jasne pravne osnove za stavljanje djece koja nisu znala hrvatski jezik u posebne razrede te zbog nedostatka transparentnosti i jasnih kriterija praćenja i premještanja djece iz romskih u miješane razrede. U okviru akcijskog plana izvršenja presude Velikog vijeća Europskog suda za ljudska prava, Republika Hrvatska radi na uklanjanju zakonodavnih i sustavnih prepreka odgojno-obrazovnoj integraciji romske djece. Ipak, smatramo da se nedovoljno sredstava i napora, u okviru Nacionalnog programa za Rome i Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma, ulaže u senzibiliziranje pripadnika većinske zajednice za prava romske nacionalne manjine, kako bi i oni bili u stanju prepoznati stereotipe i predrasude i boriti se protiv njih. O potrebi za takvim mjerama svjedoči obrazloženje presude, u kojem se navodi da je pri donošenju presude u obzir uzeta i činjenica da su se roditelji druge djece protivili uključivanju romske djece u miješane razrede. Vjerujemo da je uključivanje romske djece u redovne, integrirane skupine u programima predškolskog odgoja najbolji put i najučinkovitija mjera koja će pridonijeti sprečavanju negativne prakse segregacije u osnovnim školama zbog nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika. Ta mjera zasigurno će pomoći u poboljšanju obrazovnih postignuća romske djece, čija su „loša postignuća“ opravdanje roditeljima djece pripadnika većinske zajednice da traže odvojene razrede, navodeći da su njihova djeca zakinuta u postizanju svojih punih potencijala i obrazovnih mogućnosti, s obzirom da nastavnici prilagođavaju ritam i program nastave onima slabijih postignuća, kako bi mogli pratiti nastavu.

S obzirom na sve uočeno, preporučili smo Vladi RH poduzimanje mjera za uvođenje alternativnog izbornog predmeta za učenike koji ne pohađaju vjeronauk u okviru odgojno-obrazovnog procesa, radi usklađivanja obrazovnog standarda u osnovnom obrazovanju. Smatramo i da je potrebno, kroz sustavne edukacije odgojno-obrazovnih djelatnika u sklopu programa AZOO i ASOO, uvesti edukaciju o tome što je diskriminacija te o postojanju i primjeni antidiskriminacijskog zakonodavstva.

Potrebno je i da jedinice lokalne i regionalne samouprave osiguraju sustavno financiranje pomoćnika u nastavi za djecu s teškoćama u razvoju, kako bi ona bila u mogućnosti ravnopravno s drugom djecom sudjelovati u odgojno-obrazovnom procesu.

Radi poboljšanja položaja djece s teškoćama u razvoju u predškolskom odgoju, Vladi RH i jedinicama lokalne i regionalne samouprave predlažemo povećano ulaganje sredstava u infrastrukturu, zapošljavanje i edukaciju djelatnika, kao i koordinirano djelovanje na povećanju kapaciteta i prilagodbi sustava

predškolskog odgoja i obrazovanja. To se odnosi i na osiguravanje sredstava za uključivanje romske djece u redovne, integrirane skupine u programima predškolskog odgoja, najmanje dvije godine prije upisa u osnovnu školu.

Također smatramo da pri izradi novog Nacionalnog programa za Rome treba uključiti više aktivnosti usmjerenih na senzibiliziranje većinske zajednice za prava pripadnika romske nacionalne manjine.

2.10 OSTALA PRAVA I NENADLEŽNOST

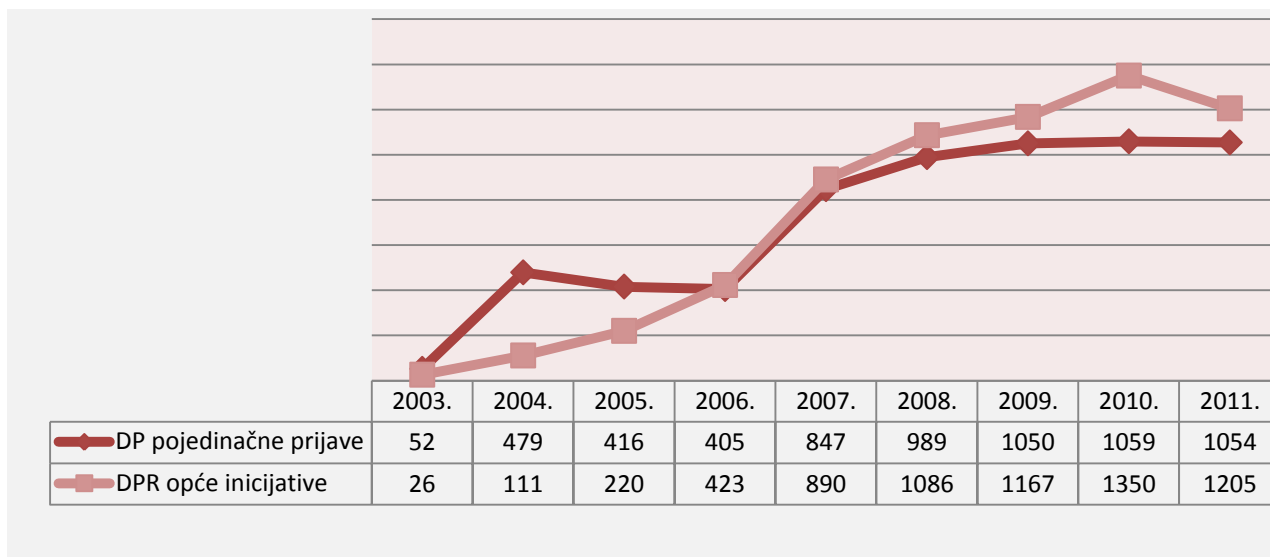
Pravobraniteljica za djecu zaprima i podneske u kojima se nerijetko prijavitelji obraćaju tražeći pomoć u rješavanju vlastitih problema vezano uz njihova osobna prava, koja se ne mogu povezati s pravima djece. Prijavitelji tako traže pomoć pri sastavljanju tužbe, kupoprodajnog ugovora ili iskazuju nezadovoljstvo djelovanjem institucija u postupcima izdavanja lokacijskih dozvola za izgradnju kuće, odobravanja kredita, zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i dr. U jednom slučaju obratila nam se majka pok. djeteta pritužujući se na rad suca u sudskom postupku koji se vodi radi iskopa i prijenosa posmrtnih ostataka pokojnog supruga i pokojne kćeri. Nerijetko nam se javljaju punoljetni mladi ljudi, najčešće studenti, vezano uz ostvarivanje prava na uzdržavanje koje im roditelj obveznik uzdržavanja uskraćuje nakon punoljetnosti. Roditelji punoljetne djece također traže pomoć, bilo u cilju uspostave narušene komunikacije sa svojom punoljetnom djecom, zaštite prava punoljetne djece zbog teških životnih uvjeta, nemogućnosti zapošljavanja i slično. Neki podnesci i obraćanja stranaka nerazumljivi su, neki ne sadrže potrebne podatke na osnovu kojih bi se moglo postupati pa čak ni one na osnovu kojih bi se moglo stupiti u kontakt s podnositeljem zahtjeva.

Mnogi podnositelji ne znaju za mogućnost prijave povrede prava svog punoljetnog djeteta pučkom pravobranitelju ili ostalim specijaliziranim pravobraniteljstvima u čijoj nadležnosti je zaštita prava odraslih osoba te se obraćaju nama. Svakoj prijavi pristupa se ozbiljno, uvažavajući očekivanja, ali uz svjesnost o nadležnosti u postupanju. Unatoč nenadležnosti, prijaviteljima je ili dan savjet ili su upućeni na mjesta na kojima mogu potražiti rješenje za probleme povodom kojih su nam se obratili.

Broj prijava pojedinačnih povreda prava djece prema vrstama prava od 2004. do 2011. godine

Prijave pojedinačnih povreda prava	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Osobna prava	363	282	244	557	635	625	687	636
Prava djece kao članova društvene zajednice		2	4	13	13	13	11	6
Obrazovna prava	43	31	56	105	121	187	153	159
Zdravstvena prava	10	15	10	22	32	35	21	25
Socijalna prava	21	23	14	26	31	48	29	43
Ekonomska prava	18	26	9	57	56	55	72	79
Kulturna prava	2	2	7	11	15	11	10	8
Pravosudno-zaštitna prava	25	4	17	30	37	33	38	55
Sigurnost i zaštita djece						12	12	15
Diskriminacija						3	3	6
Nenadležnost						22	19	16
Ostalo	42	31	44	26	49	6	4	6
UKUPNO	524	416	405	847	989	1050	1059	1054

3 PRIJEDLOZI ZA IZGRADNJU CJELOVITOG SUSTAVA ZAŠTITE PRAVA DJECE

3.1 PRAVA DJECE PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA

Ured pravobraniteljice za djecu promiče prava djece pripadnika nacionalnih manjina te prati mogućnost ostvarivanja njihovih prava. Kako bismo sveobuhvatno sagledali stanje, koristimo raznovrsne izvore informacija kao što su: pojedinačne prijave povreda prava, obilasci institucija i terena, izravni kontakt s predstavnicima nacionalnih manjina i djecom, novinarski upiti, komunikacija s nadležnim institucijama i tijelima uprave, stručni skupovi, provedena istraživanja, sudska praksa te izvješća državnih institucija i nevladinih organizacija.

Ured pravobraniteljice za djecu najčešće se susreće s pitanjima vezanim uz ostvarivanje prava romske i srpske nacionalne manjine. Kad je riječ o djeci pripadnicima romske nacionalne manjine, prijave Uredu tijekom 2011. odnosile su se na ostvarivanja roditeljske skrbi i zanemarivanje u obitelji, povrede prava na zaštitu od nasilja, obrazovnih prava, pravosudno-zaštitnih prava, ekonomskih prava te prijave sumnje na diskriminaciju temeljem Zakona o suzbijanju diskriminacije.

Kada na općoj razini razmatramo pitanje ostvarivanja prava romske djece uočavamo nekoliko aktualnih tema. Jedna od njih je **sklapanje maloljetničkih brakova u romskoj zajednici** pa su pravobraniteljica i suradnice u javnosti iznosile stajališta o toj problematici, posebice na okruglom stolu pod nazivom "Tradicija, običaji i pritisak okoline" koji je organizirala Udruga žena Romkinja Hrvatske "Bolja budućnost" i mreža nevladinih organizacija za prevenciju i eliminaciju trgovanja ljudima "Petra", povodom obilježavanja Međunarodnog dana ukidanja ropstva.

Na tom skupu smo istaknuli da su u Hrvatskoj jasno definirani uvjeti pod kojima se mogu sklopiti maloljetnički brakovi te koje sankcije slijede za nepoštovanje zakona. Naše je stajalište da kažnjavanje treba biti usmjereno primarno na punoljetne osobe, posebno roditelje koji su odgovorni za svoju djecu, a koji podržavaju, potiču i realiziraju tradiciju maloljetničkih brakova. Djelatnici CZSS priznaju kako je nemoguće otkriti sve slučajeve, primjerice, života u izvanbračnoj maloljetničkoj zajednici. Iako su represivne mjere i sankcioniranje nužni, samo kažnjavanje teško će postići učinak na širu populaciju bez preventivne akcije osvještavanja roditelja o štetnosti i protuzakonitosti maloljetničkih brakova. Zato je najvažnije nastojati postići što veću uključenost i što dulje zadržavanje djece romske nacionalne manjine u sustavu odgoja i obrazovanja. Zbog slabijeg obrazovanja, neuključenosti u formalne oblike rada i

specifičnog načina življenja svojih roditelja te poštovanja tradicijskih običaja, djeca u romskim obiteljima nerijetko odrastaju u težim uvjetima i nemaju jednake mogućnosti ravnopravnog sudjelovanja u društvu. Istaknuli smo stoga važnost uključivanja romske djece u obrazovni sustav i redovito pohađanje nastave kao preventivnu mjeru i način kako se mogu zaštititi brojna druga prava. Uvijek naglašavamo da je u tu svrhu nužno uspostavljanje i unapređenje suradnje između škole, roditelja, romske zajednice i lokalne zajednice.

Tijekom 2010., prilikom posjeta **OŠ Vladimira Nazora u Pribislavcu** koju pohađa veliki broj romske djece, uočeni su **potpuno neadekvatni i za djecu opasni uvjeti u kojima se nastava održava** te smo na to upozorili predstavnike regionalne samouprave. Naknadno, tijekom 2011. godine primili smo obavijest o uvjetima rada i stanju sigurnosti u školi, o čemu nam je dostavljeno izvješće Školskog tima za kvalitetu. U izvješću su navedeni brojni nedostaci koji se odnose na uvjete organiziranja i odvijanja nastave i drugih oblika odgojno-obrazovnog rada, opremljenost školskog prostora, prehranu i sigurnost učenika, a koji ukazuju na ugroženost prava učenika na kvalitetno obrazovanje, kao i ugroženost njihove sigurnosti i zdravlja. Zatražili smo očitovanje i poduzimanje mjera iz nadležnosti MZOS-a i Međimurske županije. Od MZOS-a nismo dobili odgovor, a Županija je odgovorila da se radi o školi koja ima 14,45% učenika s teškoćama u učenju, da je većina učenika romske nacionalnosti, da je svjesna svih problema i ugroženosti djece, da zgrada škole predstavlja stalnu opasnost za živote učenika i osoba koje u školi rade te da prijete opasnost od urušavanja krovništva dvorca u kojem se škola nalazi. U izvješću stoji i da je župan namjeravao od nadležnih zatražiti zatvaranje škole, no da u općini niti bližoj okolici nema objekta u koji bi se škola preselila. Također navodi da se iz godine u godinu drastično smanjuju sredstva u minimalnim financijskim standardima osnovnog školstva namijenjena za kapitalne investicije, da su prosjeci plaća u Međimurskoj županiji među najnižima u državi, da se zbog toga smanjuju i prihodi županije koja nema dovoljno sredstava za ulaganja u nove zgrade te da sama županija bez obzira na sve napore i uložena sredstva problem ne može sama riješiti i da očekuje pomoć svih institucija i službi koje su odgovorne za sustav osnovnog školstva.

Brojni se subjekti bave pitanjem obrazovanja djece romske nacionalne manjine u Hrvatskoj, od državnih institucija do nevladinih organizacija. Radi postizanja zajedničke platforme za djelovanje i unapređenje sadašnjeg stanja, u 2011. godini održana je **javna rasprava „Obrazovanje Roma/kinja i strategija prevencije segregacije u obrazovanju“** na kojem je sudjelovala i predstavica Ureda pravobraniteljice za djecu. Zaključci skupa upućeni su donositeljima odluka s ciljem pripreme revizije strateških dokumenata u području integracije Roma, uoči hrvatskog preuzimanja predsjedanja *Desetljećem za uključivanje Roma 2005. - 2015.*, tijekom 2012. godine. U zaključcima se navodi: prevencija segregacije i desegregacija moraju biti cilj strategije; uz evaluaciju postignutog, planirane izmjene strateških dokumenta moraju ići u smjeru objedinjavanja i jasnog povezivanja Nacionalnog programa za Rome i Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma 2005.-2015., jasnog definiranja ciljeva, mjera i nadležnosti te financijskih potreba, a treba biti jasnije definirana uloga i odgovornost nacionalnih i lokalnih vlasti te jasniji kriteriji za romske organizacije; potrebno je više koristiti sredstava iz Fonda za obrazovanje Roma, uz snažnije uključivanje relevantnih postojećih institucija za unapređenje odgoja i obrazovanja; trebalo bi uvesti model C obrazovanja u škole s romskom populacijom, a sadržaji romske kulture trebaju biti otvoreni i za djecu većinskih skupina; nastavnike bi trebalo dodatno motivirati za rad, ali i pospješiti kontrolu kvalitete nastave i odgovornost škola; nužno je provoditi rad u zajednici s romskim i neromskim roditeljima i uz to paralelno sustavno raditi na borbi protiv siromaštva te borbi protiv diskriminacije.

Napuštanje školovanja romske djece, posebice djevojčica, veliki je problem. Iako smo tražili od nadležnog MZOS-a podatke o broju romskih učenika koji „ispadaju“ iz sustava obrazovanja, nismo dobili povratnu informaciju. Premda svi sustavi, koji su odgovorni za rješavanje problema odustajanja romske djece od obveznog obrazovanja, imaju ideju o razlozima zbog kojih djeca napuštaju školu, nemamo informaciju da je u Hrvatskoj provedeno sustavno istraživanje o tom problemu, a ono je potrebno kako bi se dobilo polazište za daljnje djelovanje.

Stoga smatramo da je vrijedno u ovom pregledu detaljnije spomenuti **rezultate regionalnog projekta „Rodna dimenzija uzroka odustajanja romske djece od obveznog školovanja u Hrvatskoj“**, u kojem je

istraženo s kojim problemima se susreće romska populacija, koji su istovremeno uzročnici napuštanja redovnog školovanja. U projektu su iz Hrvatske sudjelovali Udruga žena Romkinja Romsko srce u partnerstvu s Mirovnom grupom Oaza, a istraživanje je provedeno na području Osječko-baranjske županije. Neravnopravni položaj žena unutar romske zajednice, u kojoj prevladava patrijarhalni odgoj i podržavanje predrasuda i stereotipa, povezan je i s uskraćivanjem školovanja, što za posljedicu ima nemogućnost zapošljavanja, ekonomsku ovisnost pa često i zlostavljanje u obitelji. Ispitanici su odabirani po kriteriju pohađanja redovnog školskog sustava, a ciljana populacija bila su djeca koja su napustila školu i djeca koja nisu nikada pohađala školu te njihovi roditelji. Zanimljivo je da je na početku broj ispitanika u grupi *roditelji i djeca* bio 48, međutim na većinu pitanja odgovor je dalo 38 ispitanih, jer nije dobiveno dopuštenje od nekog od muških članova obitelji da se daju odgovori na pojedina pitanja.

Ciljevi istraživanja bili su utvrditi razloge odustajanja dece i mladih od obveznog obrazovanja s naglaskom na rodnu dimenziju; utvrditi postoji li veza između ekonomsko-obrazovnog statusa roditelja i djece koja napuštaju obrazovanje s naglaskom na rodnu dimenziju; utvrditi što rade institucije države (škole, CZSS, sudovi, policija) u vezi sa zakonom propisanim obvezama te utvrditi što rade nevladine organizacije na ciljanim teritorijalnim područjima vezano za odustajanje romske djece od obveznog obrazovanja. Razlog za prekid školovanja nerijetko je siromaštvo, loši uvjeti stanovanja, a zabrinjavajuće je da je najveći broj ispitanih naveo da je razlog bio - sklapanje braka. Kao bitni razlozi navode se nemotiviranost djece za školovanje, maltretiranje od strane vršnjaka i nastavnika, obiteljski problemi, vlastita bolest i „bezobrazluk“ djeteta. Navedeni razlozi su najčešći „izgovori“ koje 59,4% ispitanih navodi kao opravdanje zašto im djeca izostaju iz škole. Da je dijete napustilo školu zbog sklapanja braka tvrdi 27,6% ispitanih, 10,3% navodi da je razlog bio trudnoća i rađanje djeteta, a 17,2% kao razlog navodi loše ocjene i nemogućnost da se prođe razred. Jedan od statistički značajnijih razloga jest i taj da roditelji sami priznaju da djecu nisu dovoljno „tjerali“ u školu.

Nesporno je da su vrijednosni sustav i ponašanje roditelja usko povezani uz ponašanja djece. Nemar roditelja jedan je od ključnih čimbenika problema odustajanja od školovanja. Međutim, pri iznalaženju rješenja prije svega treba uočiti da odgovornost nije isključivo na roditeljima, imajući u vidu činjenicu da su nadležne institucije, sukladno propisima, dužne sankcionirati nebrigu i neodgovornost roditelja prema djeci, u smislu poštovanja dječjih prava. Iznimno je velika odgovornost na institucijama da na vrijeme i dosljedno uočavaju probleme i primjereno ih rješavaju te da sankcioniraju neadekvatna postupanja. Unatoč jasnoj zakonskoj regulativi, istraživanje je pokazalo da je od 21 ispitanog, samo dvoje bilo pozvano na razgovor u CZSS, većina je bila pozvana samo u školu, a s njih četvero nije nitko razgovarao zbog toga što njihovo dijete nije redovito pohađalo nastavu. Stoga je jedan od zaključaka istraživanja da za problem „ispadanja“ romske djece iz redovnog obrazovnog sustava dio odgovornosti snose i institucije koji ne provode zakonom predviđene procedure u slučaju da roditelji/staratelji svojim ponašanjem krše neke od zakonskih odredbi.

Istraživanje je pokazalo i da obrazovni sustav mora učiniti više da romska djeca na vrijeme i uz adekvatnu pripremu uđu u sustav (predškolski programi) te da se u njemu što dulje zadrže. Osim potrebe da se osiguraju uvjeti za kvalitetno uključivanje u nastavni proces, nužno je raditi na promicanju vrijednosti koje će utjecati na promjenu stavova romske populacije prema važnosti školovanja, vrijednosnih sustava kao i stavova prema ranom stupanju u bračne i seksualne odnose.

Posebna vrijednost ovog istraživanja je njegova dimenzija participacije djece, odnosno **bilježenje mišljenja i stavova djece o ovoj temi**. U ispitivanju je sudjelovalo 14 dječaka i pet djevojčica. Uzrok manjeg broja ispitane ženske djece je taj što djevojke koje su se udale uglavnom više ne žive sa svojim roditeljima, a njihovi bračni partneri nisu željeli surađivati s istraživačima.

Većina ispitane djece kao najvažniji razlog za napuštanje redovnog obrazovanja navodi svoje loše ocjene, dok neki navode i utjecaj vršnjaka kao i to da im nitko nije mogao pomoći oko školskih zadaća. Na pitanje: *Što ti se najviše dopadalo u školi?*, 57,1% ispitanih dalo je odgovor da im se najviše sviđalo druženje s vršnjacima, zatim raznovrsnost sadržaja, sudjelovanje u priredbama, što predstavlja izvor zadovoljstva i za

većinu ostale djece. Ohrabrujuća je spoznaja da znatan broj djece tvrdi da bi nastavio školovanje da ima mogućnost.

Istraživanjem se željelo otkriti i ima li i koliko je romske djece koja pohađaju posebne programe obrazovanja. Tako 31,6% ispitanika od njih 38, koliko ih je dalo odgovor na ovo pitanje tvrdi da ima djecu koja se školuju po ovakvom planu i programu. Najčešći razlozi zbog kojih su djeca prebačena na taj oblik obrazovanja su loše ocjene (66,7%) i to što dijete lakše savladava gradivo u specijalnoj školi, nego u redovnoj (75%). Osim toga, kao bitni razlozi ovakve odluke navodi se i to što u specijalnoj školi dijete dobije pomoć asistenta (25%) i besplatne knjige (16,7%), a jedan ispitanik je kao razlog naveo nedovoljno poznavanje jezika.

U istraživanju su sudjelovali i predstavnici institucija, a nastojalo se doći do podatka vode li škole evidenciju o tome koliko romske djece napušta školovanje. Od njih 16 koji su odgovorili na to pitanje, svi su ustvrdili da imaju evidenciju ukupnog broja učenika koji napuste školu, ne odvajajući ih prema etničkoj, vjerskoj ili bilo kojoj drugoj pripadnosti. Njih sedam tvrdi da evidencija koju vode nije dostupna javnosti, sedam ih tvrdi da jest, a od ukupnog broja ispitanih četvero je odgovorilo da evidenciju šalje Ministarstvu i drugim nadležnim službama. Takve evidencije najčešće vode razrednici, pedagozi ili tajnici škole. Ovo je zanimljiv podatak, s obzirom na činjenicu da je Ured pravobraniteljice za djecu tražio upravo ove podatke od nadležnog MZOS-a, no nije ih dobio.

Na naše traženje, od **Ureda državne uprave** u Međimurskoj županiji te od Ureda državne uprave u Varaždinskoj županiji dobili smo podatke o **broju prijava** koje su zaprimili od osnovnih škola u 2011. godini, **temeljem članka 136. stavak 4. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi**, koji propisuje da: *ako roditelj učestalo zanemaruje obveze iz stavka 1. ovog članka (roditelj učenika je dužan brinuti se da učenik redovito izvršava obveze te u primjerenom roku javiti razlog izostanka učenika), škola je dužna o tome obavijestiti ured državne uprave, odnosno Gradski ured i nadležnu ustanovu socijalne skrbi koji su dužni izvijestiti školu o poduzetim mjerama.*

Iz službe za društvene djelatnosti Ureda državne uprave u Varaždinskoj županiji obavijestili su nas još i da su za navedene prijave podnijeli optužni prijedlog protiv roditelja učenika zbog toga što se nisu brinuli da njihovo dijete redovito izvršava školske obveze, odnosno redovito pohađa obvezni dio programa kao i ostale oblike odgojno-obrazovnog rada te su o poduzetim mjerama izvijestili škole i nadležni Zavod za socijalnu skrb.

Čl. 135. st. 1. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi propisuje da je *roditelj učenika dužan upisati dijete u osnovnu školu sukladno članku 19. Zakona te se brinuti o redovitom pohađanju obveznog dijela programa kao i ostalih oblika odgojno-obrazovnog rada u koje je učenik uključen.* A čl. 152. istog Zakona navodi da će se *novčanom kaznom u iznosu od 500,00 do 5.000,00 kn kazniti za prekršaj roditelj učenika osnovne škole koji postupi suprotno članku 135. stavku 1. Zakona.*

Stoga smo i od **prekršajnih sudova** u Čakovcu i Varaždinu, zamolili podatke o prekršajnim postupcima iz članka 152. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Prekršajni sud u Čakovcu nas

Broj prijava temeljem članka 136. stavak 4. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi

Županija	Osnovna škola	Broj prijava
Varaždinska županija	Petrijanec	48
	V. osnovna škola Varaždin	8
	Centar „T. Špoljar“ Varaždin	1
Međimurska županija	Kotoriba	9
	Tomaša Goričanca Mala Subotica	14
	Vladimira Nazora Pribislavec	9
	Macinec	1
	Kuršanec	13
	Prelog	1

je izvijestio da su tijekom 2011. zaprimili 44 predmeta u odnosu na 44 roditelja djece u osnovnoj školi, a za srednju školu nema optužnih prijedloga. U 30 predmeta je utvrđena odgovornost 30 roditelja. Jednom roditelju izrečena je opomena, njih 25 kažnjeno je novčanom kaznom od 1 do 500 kuna, a tri roditelja novčanom kaznom od 501 do 1000 kuna. Prekršajni sud u Varaždinu je tijekom 2011. zaprimio 37 predmeta za 59 osoba protiv kojih se vodi postupak. Njih 45 je kažnjeno, no nismo dobili podatak vrsti o izrečenih kazni.

Iako na području Međimurske i Varaždinske županije živi velik broj pripadnika romske nacionalne manjine te djeca pohađaju navedene škole, nemamo podatak niti možemo procjenjivati koliki se broj prijava uredima državne uprave i predmeta na prekršajnim sudovima odnosio na roditelje romske nacionalne manjine. Ipak, ovi podaci su vrijedni jer pokazuju u kojoj mjeri škole reagiraju na neadekvatnu roditeljsku skrb tako da o tome obavještavaju nadležne urede državne uprave i koliki je broj prekršajnih postupaka vođenih na sudu. Svakako je važno propitati u kolikoj su mjeri izrečene kazne doista odvratajuće od ponavljanja zanemarivanja obveza roditeljske skrbi. Dobili smo u razgovorima na terenu i neslužbene informacije da roditelji nerijetko novčanu kaznu, ma koliko ona bila simbolična, zbog loših socioekonomskih prilika žele zamijeniti kaznom zatvora, a zbog nedostatnih smještajnih kapaciteta u zatvorskom sustavu kaznu za ovakve prekršaje gotovo je nemoguće izvršiti.

U prošlom izvješću smo ukazali upravo na činjenicu da djelatnici u školama, ali i predstavnici lokalne i regionalne uprave s apatijom reagiraju na zaključak pravobraniteljice da zakonska rješenja za neke od postojećih problema postoje, no da se očigledno ne koriste dovoljno kako bi se zaštitila djeca. Svi oni navode da ta rješenja nisu zadovoljavajuća, ističu da postoje „kulturološke razlike“, da su socijalne službe „nemoćne“, da nemaju dovoljno ljudi koji bi se bavili tom problematikom, da ni „oduzimanje djece roditeljima zbog zanemarivanja nema smisla, jer država ne može ponuditi adekvatan smještaj i tretman“ i slično.

O nemoći sustava i institucija da na zadovoljavajući način riješe probleme vezane uz ponekad kompleksnu problematiku govore i neki primjeri iz pojedinačnih slučajeva. Uočeno je da **sustav nema efikasan i brz odgovor kako pomoći i zaštititi romsku djecu, ako roditelj ne surađuje**, a upravo su to najčešći slučajevi na koje djelatnici škola i socijalne skrbi uglavnom i upozoravaju. Tako smo, primjerice, dobili dopis kojim se ukazuje na neadekvatno funkcioniranje romskog dječaka u školi koje u potpunosti remeti rad njegovog razrednog odjela. Škola se za pomoć obratila CZSS-u, upoznatim otprije s teškim obiteljskim prilikama koje ozbiljno ugrožavaju normalan rast i razvoj djeteta, a jedini djetetov roditelj nespreman je na suradnju s institucijama koje bi mogle pomoći. Nažalost, nakon neuspjelih intervencija, pokazalo se da ni institucije ni sustav u cjelini nemaju mehanizme i alate kojima bi pružili odgovarajući stručni tretman i uspješno zaštitili ovog dječaka, ali i brojnu drugu djecu romske nacionalnosti koja se nalaze u sličnim situacijama.

U drugom sličnom slučaju obratila nam se škola tvrdeći da više ne uspijevaju pronaći odgovarajuće rješenje za trinaestogodišnjeg dječaka s problemima u ponašanju, koji se agresivno ponaša u školi, a majka je u potpunosti nesuradna i zanemaruje dijete. CZSS je u konačnici dijete povjerio na skrb Domu za odgoj Zagreb.

Prilikom obilaska Odgojnog zavoda u Turopolju krajem svibnja 2011., u razgovoru sa štíćenicima, mladići romske nacionalnosti iznijeli su **pritužbu da ne smiju s roditeljima pričati na romskom jeziku, već da im je naređeno da razgovaraju hrvatski** kako bi ih odgajatelji razumjeli, iako neki od štíćenika imaju problema s hrvatskim jezikom, odnosno ne govore ga dobro. Rečeno nam je i da im se ne dopušta da na dvorištu međusobno razgovaraju romski u prisutnosti odgajatelja. Uputili smo preporuku Odgojnom zavodu i Ministarstvu pravosuđa, Upravi za zatvorski sustav za podizanje razine zaštite prava i interesa štíćenika na smještaju, a jedna od preporuka bila je i da je nužno djeci romske nacionalnosti omogućiti da međusobno i sa svojim obiteljima komuniciraju na materinskom jeziku, budući da je zabrana korištenja materinskog jezika u privatnoj komunikaciji kršenje ljudskih i dječjih prava. Iz Odgojnog zavoda očitovali su se na preporuku te nas izvijestili da su s djelatnicima poradili

na ovom problemu i da će se preporuka poštovati, odnosno biti usvojena. Nažalost, prilikom obilaska Zavoda saznali smo i za nacionalno motivirani napad štićenika, pripadnika *Skinhdedsa*, na štićenika romske nacionalnosti. Napadač je u vrijeme obilaska bio sankcioniran i boravio je u sobi za izolaciju.

Ovaj primjer ukazuje na činjenicu da su **brojne mjere i aktivnosti različitih planova i strategija, pa i uloženi novac, usmjereni primarno na Rome i romsku djecu, a nema dovoljno mjera koje se odnose na rad s većinskim stanovništvom**, jer upravo njih treba puno više osvještavati i educirati o pravima i jednakosti svih stanovnika Hrvatske, o tome što su to stereotipi i što znači imati predrasude prema određenoj manjinskoj grupi te, u konačnici, koliko predrasude i nedostatak tolerancije utječu i odražavaju se na svakodnevni život ne samo manjina, nego i većinskog stanovništva.

U razmatranju (ne)uspješnosti integracije romske djece i njihovih roditelja u društvu čini nam se važnim istaknuti još jedan moment. **Prostorni aspekt segregacije romskog stanovništva** dosad nije dovoljno uziman u obzir tijekom planiranja različitih mjera s ciljem bolje integracije romske nacionalne manjine u hrvatsko društvo. Romske obitelji najvećim dijelom žive u nacionalno homogenim naseljima ili dijelovima naselja koji su prostorno odvojeni od ostatka lokalnog stanovništva. Uspješnija integracija romske manjine u budućnosti će zasigurno ovisiti i o mjerama čiji će cilj biti smanjenje prostorne segregacije, koja je usko povezana s ostalim oblicima segregacije.

Jedna od važnih tema s kojom se susrećemo kad je riječ o ostvarivanju prava djece romske nacionalnosti je i **rješavanje statusnih pitanja**. Tim problemom bavila se **javna rasprava održana u okviru projekta "S Romima/kinjama za Rome/kinje"**, uz potporu Norveškog veleposlanstva i Ureda za nacionalne manjine Vlade RH. Na raspravi su sudjelovali predstavnici tijela državne uprave (MUP-a, ostalih ministarstava, vladinih ureda itd.), romske i neromske organizacije civilnoga društva, predstavnici međunarodnih organizacija te nezavisni stručnjaci. Neki od važnih zaključaka tog skupa, koji direktno mogu utjecati i na unapređenje mogućnosti ostvarivanja prava djece su sljedeći: osim MUP-a, u rješavanje statusnih pitanja proaktivnije se treba uključiti Ministarstvo uprave; novi Nacionalni program za Rome, čija je izrada u tijeku, trebao bi definirati status, sastav, djelokrug, odgovornosti, način rada i financiranje mobilnih timova koji bi se nastavili baviti rješavanjem statusnih pitanja romske populacije na terenu, jer su se oni pokazali kao jedini djelotvoran instrument. Preporuka je skupa da timovi budu multidisciplinarni te da obuhvaćaju Rome prema potrebi određene lokalne zajednice, tako da mogu rješavati i socijalna, obrazovna, zdravstvena i pitanja stanovanja i zapošljavanja, sukladno Nacionalnom programu. Budući da su statusna pitanja Roma u velikoj mjeri vezana za naslijeđe bivše SFRJ (republička državljanstva, upis i ispis iz njih itd.), nadležna ministarstva, prvenstveno Ministarstvo uprave i Ministarstvo unutarnjih poslova, trebaju poboljšati i konkretizirati regionalnu suradnju na ovim područjima; potrebno bi bilo i oformiti Info-centre u svim sredinama gdje žive Romi, a u postizanju razvoja međusobnog povjerenja i osjećaja sigurnosti u lokalnoj zajednici, koji je u pojedinim sredinama narušen te suzbijanja kriminaliteta i diskriminacije, osim kvalitetnih projekata koje provodi MUP, potrebno je i aktivnije zalaganje te preuzimanje odgovornosti načelnika općina i gradonačelnika gradova u kojima i na rubu kojih žive Romi. To se odnosi na njihove redovite posjete romskim naseljima i suradnju s nadležnim institucijama i centrima, kao što je potrebna i aktivnija i odgovornija uloga romskih aktivista na terenu. Ta uloga lokalnih vlasti i romskih aktivista, u suradnji s nadležnim ministarstvima, trebala bi biti jasno definirana novim Nacionalnim programom za Rome.

Pravobraniteljica za djecu sudjelovala je na **okruglom stolu** u veljači 2011. koji je organizirao Ured za nacionalne manjine u suradnji s Vijećem Europe pod nazivom „**Romi u Hrvatskoj – integracija Roma u hrvatsko društvo**“. Na skupu se raspravljalo o ostvarivanju prava romske nacionalne manjine, a predstojnik *Odjela za Rome i Putnike* u Vijeću Europe, predstavio je dosege kampanje „Dosta!“, koja je 2009. godine započela i u Hrvatskoj. U okviru toga događanja predstavljena je i knjiga Jean-Pierre Liégeois „Romi u Europi“. Upoznavanje s poviješću i kulturom Roma što većeg broja pripadnika većinskog stanovništva može pomoći boljem razumijevanju i prihvaćanju te kvalitetnijoj integraciji romske populacije, posebno djece, u hrvatsko društvo.

Osim pitanja vezanih uz romsku djecu, tijekom prošle godine smo razmatrali **pitanja i probleme djece pripadnika srpske nacionalne manjine**.

U sklopu aktivnosti za obilježavanje Dječjeg tjedna, **pravobraniteljica za djecu pozvala je u ured u Osijeku učenike viših razreda OŠ Borovo**. To je škola u kojoj se cjelokupan nastavni program odvija na srpskom jeziku i ćirilicnom pismu, odnosno po A modelu školovanja za djecu pripadnike nacionalnih manjina. Škola ima 310 učenika u 16 odjela i, po navodima ravnatelja, dobre uvjete rada. Djeca su pravobraniteljici objasnili da im se sviđa obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnosti kojoj pripadaju, a da se izvan nastave jednako druže s djecom svih nacionalnosti u njihovoj školi i onoj koja žive u njihovoj lokalnoj zajednici. Istaknuli su da smatraju da je to jedini pravi način, jer su sva djeca jednaka i da bi i poneki roditelji i drugi odrasli trebali isto tako razmišljati.

U područjima koja su bila najjače pogođena ratom i gdje je otežan suživot odraslih, njihovi nerazriješeni odnosi često se odražavaju na djecu pa djeca i sama postaju sudionici međunacionalnih sukoba. Pojedinačni izgredi utječu na narušavanje odnosa većinskog naroda i nacionalnih manjina općenito.

Bili smo u **obilasku jedne srednje škole u Vukovaru** koja je, nažalost, primjer da u situaciji dvonacionalnosti i dvojezičnosti, kada još uvijek tinjaju međunacionalne netrpeljivosti, netolerancija i neprihvatanje različitosti postaju opterećenje za cjelokupno ozračje u školi. Neka djeca uopće ne komuniciraju s djecom druge nacionalnosti. Navodi se da su verbalni sukobi među učenicima učestali, a iako to nije čest slučaj, ponekad ima i nasilja. Svako takvoj situaciji djeca sama daju nacionalni predznak. Kod pojave nasilja primjenjuje se Protokol za slučajeve vršnjačkog nasilja, no u školi navode da je zbog nacionalnih tenzija otežana i zajednička suradnja s roditeljima, što je preduvjet poštovanja Protokola. Naime, postoji rizik da se sukob među djecom proširi na sukob među roditeljima, upravo zbog nacionalnih tenzija. Zbog svih problema u školi, naglašena je potreba za zapošljavanjem psihologa, pa smo takvu preporuku i uputili nadležnom MZOS-u.

U razgovoru s djecom – članovima Vijeća učenika i dvojicom novinara školskog lista, saznali smo da je najveći problem koji muči učenike neprimjerenost prostora u kojem se školuju. Nadaju se da će im obnovljena škola konačno pružiti odgojno-obrazovne uvjete dostojne 21. stoljeća i barem približne onima koje imaju drugi srednjoškolci i našoj državi. Međunacionalnu netolerantnost vide kao problem u svim školama u Vukovaru zbog odvojenog školovanja, misle da su odrasli odgovorniji za ovakvo stanje i da djeca prenose vrijednosti iz svojih obitelji i poruke svojih nacionalnih vođa. Neka djeca misle da bi bolje bilo da se svi školuju zajedno, no ogradili su se time da je to njihovo osobno mišljenje, ne i mišljenje svih učenika.

Još 2009. na stručnom skupu pod nazivom „Školovanje djece u Vukovaru: Je li se što promijenilo tijekom šest godina?“ prezentirani su **rezultati opsežnog ispitivanja stavova prema školovanju u Vukovaru** u dvije točke mjerenja – 2001. i 2007. godine, koje je proveo Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Rezultati istraživanja te zaključci rasprave u radionicama jasno su tada pokazali da se otvorio prostor za razgovor o tome je li sadašnji oblik školovanja djece u Vukovaru najprikladniji sa stajališta zaštite njihovih individualnih i kolektivnih, ali i sa stajališta obnove socijalnih odnosa u zajednici. Zajednički je stav sudionika skupa bio da svaka obrazovna inicijativa mora voditi računa o najboljem interesu djeteta, a strategija obrazovanja nacionalnih manjina mora biti donesena suradnički, uz sudjelovanje i manjine i većine. Zaključak je bio i da bi sustav obrazovanja morao biti u mogućnosti zadovoljiti potrebe i pravo djece da odrastaju u sigurnom okruženju. Istovremeno, morala bi se pronaći formula po kojoj je moguće izbalansirati njegovanje vlastitog nacionalnog identiteta i socijalnu integraciju.

Dodatno, naš je stav da je posebno važno, propitujući efikasnost postojećih modela, svakako čuti mišljenja djece i ugraditi ih u sve odluke o razvoju strategije obrazovanja nacionalnih manjina.

Na kraju spominjemo i sudjelovanje savjetnice pravobraniteljice na **skupu** pod geslom "**Da se ne zaboravi**" koji je **organizirala Češka beseda Zagreb**, čime je 23. studenoga 2011. obilježila dvadesetu godišnjicu evakuacije djece iz ratom zahvaćenog Daruvara u Češku. Prigodnim kulturno-edukativnim

programom željelo se izraziti zahvalnost ljudima u Češkoj, koji su daruvarskoj djeci pružili gostoprimstvo i ujedno podsjetiti hrvatsku javnost na njihov humani čin. Tom prilikom okupljeni su se prisjetili događaja iz 1991., u vrijeme početka agresije na Hrvatsku. Tada su predstavnici češke nacionalne manjine i ostali stanovnici daruvarskog područja zatražili pomoć u zaštiti djece od tadašnje Čehoslovačke. Tijekom rujna i listopada 1991. autobusima je iz Daruvara u Češku prevezeno više od 1500 djece svih nacionalnosti, u dobi od šest do 18 godina. Djeca su bila smještena u sedam rekreacijskih centara, a zajedno s njima bili su i učitelji iz Hrvatske koji su im omogućili školsku nastavu i kreativno provođenje slobodnog vremena, sve do potkraj siječnja, kad su se vratila u Daruvar.

3.2 PRAVA DJECE S PROBLEMIMA U PONAŠANJU

Ured je tijekom 2011. postupao u 65 pojedinačnih predmeta u zaštiti djece s problemima u ponašanju (PUP) čime je bilo obuhvaćeno 98 djece. Postupalo se i u 39 općih inicijativa vezanih za ovu problematiku. Saznanja o kršenju prava ove skupine djece Ured je stekao i putem obilazaka odgojno – obrazovnih, odgojnih i kaznenih ustanova.

Najveći broj prijava podnijeli su roditelji. Prijave su podnosili i djelatnici osnovnih i srednjih škola, djelatnici ustanova socijalne skrbi, susjedi, anonimni prijavitelji, a s pet prijava obratila su nam se sama djeca. Dio postupanja iniciran je objavom raznih sadržaja o djeci s PUP u medijima, često na neprimjeren i senzacionalistički način.

Roditelji i škola

S prijavama nam se obraćaju roditelji čija djeca manifestiraju PUP i koji prijavljuju postupanje djelatnika institucija i pojedinaca prema njihovom djetetu, ali i roditelji čija djeca trpe zbog ugrožavajućeg ponašanja, najčešće nasilja, djece s PUP. Obje skupine roditelja smatraju da su institucije neučinkovite i da reagiraju zakašnjelo u odnosu na potrebe njihove djece. Često i sami posežu za neprimjerenim postupcima koji nisu u skladu s interesima njihove ili druge djece. Obraćaju se medijima koji ponekad neprimjerenom i štetno izvješćuju o djeci, kršeći njihovo pravo na privatnost. Neki su frustrirani dugotrajnom nemogućnošću suzbijanja nasilničkog ponašanja na štetu svoje djece, najčešće u školi te i sami reagiraju verbalno ili fizički nasilno prema djetetu ili njegovim roditeljima, čime se sukob dodatno zaoštrava. Imamo prijavu škole o nasilju jednog oca u osnovnoškolskoj zgradi, pred očima iznenađenih djelatnika i ustrašene djece, prema dječaku s dugotrajnim PUP koji je počinio kazneno djelo bludnih radnji u školi na štetu njegove kćeri. Drugi otac je „dijete izudarao u školi i odvuкао ga na očigled svih do pedagoga“. Ovakvo ponašanje roditelja štetno je za svu djecu koja se u školi moraju osjećati sigurno i zaštićeno, kako od nasilja vršnjaka, tako i odraslih osoba. Škole su dužne prevenirati sve oblike nasilja, njegovati i stvarati atmosferu sigurnosti za svu djecu koju ovakvi incidenti odraslih teško narušavaju. Slučajeve nasilja roditelja škole su prijavile policiji, a prijave su proslijeđene i nadležnim državnim odvjetništvima.

U petom razredu jedne osnovne škole, zbog dugotrajnog neuspješnog nošenja s nasilničkim ponašanjem jednog učenika, roditelji su odbili djecu slati na nastavu, tako da je dijete s PUP bilo samo u razredu. Ne moramo posebno napominjati da se neučinkovitim rješavanjem problema stvaraju tenzije i atmosfera linča prema djetetu s PUP, a ne pomaže se niti djetetu žrtvi, za što su odgovorne institucije koji su dužne to spriječiti i djelovati u zaštiti prava i interesa sve djece.

Dio roditelja Uredu neosnovano prijavljuje postupanje institucija i pojedinaca, dok istodobno sami svojim ponašanjem ugrožavaju interese vlastite djece. Iz izvješća CZSS saznajemo da se najčešće radi o zanemarivanju ili zlostavljanju djeteta u obitelji, odgojnim propustima, pretjeranoj permisivnosti ili odgojnoj nekompetenciji i drugim ponašanjima roditelja koja pridonose pojavnosti i rastu PUP. Škole i centri za socijalnu skrb izvješćuju nas o nesuradnji tih roditelja, koji ne prihvaćaju mjere institucija pa čak u njihovom postupanju pronalaze „kršenja prava“ svog djeteta, zbog čega nam se obraćaju i više puta. Niz je primjera u kojima roditelji djece s PUP drže da je čak i psihologijsko ili pedagogijsko postupanje prema njihovom djetetu u školi kršenje njegovih i njihovih prava te mu se zato protive i

„ne dopuštaju“ ga. Poseban problem predstavljaju roditelji permisivnog i pretjerano popustljivog odgojnog stila koji za probleme svog djeteta optužuju školu i druge institucije, ne uviđajući ni vlastitu niti djetetovu odgovornost za njegovo neprihvatljivo ponašanje. Roditelji sami olako „dijagnosticiraju“ djetetovo neprihvatljivo i nesocijalizirano ponašanje u školi kao ADHD, vode ga liječnicima i psiholozima inzistirajući da ga oni „izliječe“, a da pritom oni sami ne mijenjaju odgojni stil, postupanje prema djetetu i obiteljsku dinamiku. Odbijaju intervenciju škole i stručnih službi koje ih upućuju na promjenu roditeljskog ponašanja. Njihovo postupanje predstavlja zanemarivanje djetetovih najboljih interesa pa škole upućujemo da o tome izvijeste nadležni centar za socijalnu skrb. Zbog prevencije neprimjerenog roditeljskog ponašanja kojim se narušavaju interesi djece, unapređivanje roditeljskih vještina i kompetencija, u svrhu prevencije PUP na općoj razini, predviđeno je kao iznimno važna aktivnost u *Nacionalnoj strategiji prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012.* u području *Oснаživanje obitelji.*

Na kršenja prava djece u **školi** nailazimo i kada dijete uz PUP ima i druge smetnje, najčešće organskog porijekla. Prema prijavama s kojima se susrećemo, odgojno-obrazovni proces ove djece je kompliciran, opterećen nesuradnjom i nerazumijevanjem institucija i sektora, a odgojno-obrazovni sustav često nema znanja, resursa niti dovoljno podrške drugih sustava u zadovoljenju najboljih potreba ove djece u njihovom pravu na obrazovanje.

Iz prijava saznajemo i za probleme djece s uznapredovalim PUP iz jedne romske obitelji, opterećene brojnim složenim teškoćama, koja ugrožavaju drugu djecu nasilničkim ponašanjem, a čiji status ni nakon duljeg vremena nije uspješno riješen. U njima možemo, nažalost, iščitati dugogodišnje neprimjerene intervencije više sustava, zbog kojih problemi u ponašanju ove djece, iz početnih oblika, netretirani i zanemarivani, prerastaju u prave poremećaje u ponašanju kojima se nastavlja baviti policija i pravosuđe.

Bilo je i nekoliko prijava koje se odnose na izricanje **pedagoških mjera** koje roditelji drže neutemeljenima. Najčešće su se istovremeno obratili i prosvjetnoj inspekciji i AZOO-u, a Ured je iz poduzetih mjera (stručni i inspekcijski nadzori) dobivao jasniju sliku o reakcijama odgovornih. U jednom je slučaju poništena odluka o pedagoškoj mjeri prebacivanja u drugu školu, budući da škola prethodno nije izricala blaže mjere pa ni pedagošku mjeru produženog stručnog postupka. U drugom slučaju ista mjera je poništena zbog nesvrhovitosti, jer je izrečena učeniku osmog razreda na samom kraju školske godine u svibnju. Iz nekoliko nalaza prosvjetne inspekcije proizlazi da ima i neosnovanih pritužbi te da je škola primjereno izrekla pedagoške mjere.

Sznajemo i o daljnjem načinu provođenja **pedagoške mjere odgojno-obrazovnog tretmana produženog stručnog postupka**, koja se provodi u osnovnim i srednjim školama treću godinu. O ovoj pedagoškoj mjeri već smo govorili kao o dobro zamišljenoj intervenciji koja se, na žalost, nije kvalitetno operacionalizirala putem propisa. I dalje smo mišljenja, s kojim se slažu i djelatnici odgojno-obrazovnog sustava, da tu mjeru treba više prilagoditi potrebama djece i učiniti je manje administrativno zahtjevnom. Zbog toga smo uputili preporuku MZOS-u i AZOO-u o potrebi preispitivanja učinkovitosti mjere u ovakvom obliku te izmjenama propisa, koje bi ovu potencijalno vrijednu intervenciju učinile primjenjivijom i prilagođenijom najboljim interesima i potrebama svakog djeteta. Obje institucije su prihvatile našu preporuku te izvijestile o potrebi da se mjera učini efikasnijom putem poboljšanja propisa i bolje intersektorske i interdisciplinarnе suradnje. I Sindikat zaposlenika u hrvatskom školstvu *Preporod* je u siječnju 2012. ukazao MZOS-u na neučinkovitost ove intervencije čije provođenje opterećuje nastavnike, a ne postiže očekivane efekte za dijete, no, ne slažemo se s njihovim prijedlogom da se intervencija ukine, već smatramo da je treba prilagoditi i primijeniti onako kako je zamišljena – kao zasebnu preventivnu mjeru i pomoć djeci u riziku koja prethodi sankcioniranju i izricanju pedagoških mjera za neprihvatljivo ponašanje. Zapravo, onako kako u nekim školama u Zagrebu, Rijeci, Splitu, Puli i Zadru unatrag desetak godina djelatnici odgojnih domova provode intervenciju istog naziva, a koju čini strukturirani poludnevni boravak za učenike u riziku. Mjera se provodi u suradnji MZOS-a i MZSS-a (MSPM-a), a temeljem rješavanja socijalne skrbi. Ova vrijedna preventivna intervencija je evaluirana i pokazuje uspješne rezultate. Ističući je kao

primjer dobre preventivne prakse, Ured pravobraniteljice je nadležnim ministarstvima prije više od dvije godine preporučio njezino širenje i implementaciju na cijelu državu. Nažalost, ta se kvalitetna intervencija nije proširila, već je pedagoška mjera istog naziva i slične namjere unesena u Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi 2009. godine. No, njezin koncept i način provođenja nemaju istu preventivnu i sociopedagošku vrijednost, a zbog pretjerane birokratiziranosti nailaze na niz teškoća u provođenju.

Djeca koja su smještena u **odgojne ustanove** najčešće pohađaju redovne srednje i osnovne škole u mjestu u kojem se ustanove nalaze. Zbog njihovog upadljivog i neprihvatljivog ponašanja i teškoća u radu s njima, djelatnici škola nevoljko ih prihvaćaju, često smatraju da im nije mjesto u redovnoj osnovnoj školi. Susretali smo se s nizom kršenja obrazovnih prava djece iz odgojnih domova, najčešće se radilo o stigmatizaciji i isključivanju, a ponekad i o kršenju zakona u postupanju prema njima. Držimo da bi djelatnike škola, putem edukacije iz područja dječjih prava i rada s djecom sa specifičnim potrebama, trebalo podsjetiti na pravo svakog djeteta na obrazovanje i pripremiti za rad s djecom s PUP u segmentu obrazovanja te im osigurati podršku sustava i suradnju s drugim tijelima u zaštiti ove djece. Na sreću, susrećemo se i s predanim nastavnicima koji su ovoj djeci pružili potrebnu pomoć i podršku i svojom osobnošću ih usmjerili u pozitivnom smjeru.

Zbog nemogućnosti škole da na primjereni način odgovori na potrebe djece s PUP, frustrirana su djeca, roditelji i nastavnici. Problemi ove djece često se kasno otkrivaju, ne prepoznaju se na vrijeme ili se zanemaruju rizični faktori u djetetovom životu, izostaju rane intervencije prema obitelji i djetetu. Škola reagira kad su teškoće u djetetovom ponašanju već toliko uznapredovale da znatno ometaju nastavni proces i drugu djecu. Ponekad se želi „riješiti“ djeteta koje remeti aktivnosti, bilo njegovim premještanjem u drugu školu, bilo uputom u odgojnu ustanovu. Djelatnici škole najčešće navode da se za rad s ovom djecom ne osjećaju dovoljno osposobljeni i educirani, da nemaju dovoljnu podršku drugih institucija, a neki misle i da to „nije njihov posao“.

Škola, kao institucija koja obuhvaća svu djecu razvojne dobi, središnje je mjesto prevencije i ima najsnažniji preventivni potencijal, što naglašava i *Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012.* Mjere u odgojno-obrazovnom sustavu na nacionalnoj razini većinom su dobro zamišljene i usklađene s međunarodnim dokumentima. No, u njihovoj operacionalizaciji nužna je podrška i suradnja državnih tijela, lokalne zajednice, civilnog sektora i drugih resora kako bi svaka škola u svakom mjestu mogla ispuniti svoju preventivnu funkciju. U izvješću o provođenju mjera i aktivnosti *Nacionalne strategije* navodi se niz preventivnih programa koje provode odgojno-obrazovne institucije. Škole u većim sredinama su uključene u programe koji se provode na nacionalnoj razini i koji su prepoznati kao primjeri dobre prakse i evaluirani. Povremeno se provode i brojni manji preventivni programi, no većina njih nije evaluirana, što znači da njihova učinkovitost i korisnost po djecu nisu poznate.

Ustanove socijalne skrbi

Najučestalije prijave kršenja prava djece s PUP u sustavu **socijalne skrbi** odnose se na institucionalnu skrb djece u odgojnoj ustanovi. Radi se o nepravovremenosti smještaja, nedovoljnim resursima za dijagnostičku obradu te nedostatnim odgojnim i tretmanskim intervencijama. U odgojne domove djeca su smještena temeljem Obiteljskog zakona, Zakona o socijalnoj skrbi i Zakona o sudovima za mladež. Već samom činjenicom da ne mogu živjeti sa svojim roditeljima koji su neodgovorni i/ili nekompetentni, ova djeca spadaju u posebnu rizičnu, ranjivu i izloženu skupinu, a obveza je države da joj pruži posebnu i dodatnu skrb i zaštitu. Kršenje prava ove djece najčešće prijavljuju sami djelatnici sustava, tražeći pomoć u **smještaju** djeteta. Naime, unatoč stručnom prijedlogu za upućivanje u odgojnu ustanovu ili čak rješenju suda za mladež, neka djeca čekaju na smještaj u ustanovu i više mjeseci, a za to vrijeme složenost i zahtjevnost njihovih poremećaja u ponašanju raste. Nije rijetkost da se upravo u tom „vakuumu“ dogode neka od najtežih kaznenih djela. Tako bilježimo primjer sedamnaestogodišnjaka – višestrukog recidivista u činjenju kaznenih djela, koji je, čekajući okončanje sudskog postupka i upućivanje u odgojnu ustanovu, temeljem odluke suda za

mladež, počinio teško kazneno djelo s elementima nasilja nad nešto starijim mladićem. Na primjeru ovog djeteta vidimo propuste više sustava u postupanju, od izostanka pravovremenog utvrđivanja problema te rane intervencije u školi i zajednici, do zakašnjelih i neučinkovitih intervencija socijalne skrbi i pravosuđa. Postupak na sudu i izricanje odgojne mjere, uključujući i spor žalbeni postupak, trajao je više mjeseci. Pitanje je i kako je dječak – počinitelj velikog broja kaznenih djela, koji je prve probleme u ponašanju počeo iskazivati vrlo rano - tek sa 17 godina i s ozbiljnom kriminalnom poviješću upućen u odgojnu ustanovu. Pitanje je i je li ta intervencija sada svrhovita i primjerena potrebama ovog djeteta. Dječak je završio u pritvoru i time zatvorio krug nedovoljnog, mlakog, neuspješnog i višestruko zakašnjelog postupanja institucija.

Bilježimo i slučaj dvojice dječaka iz doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čije potrebe su davno „prerasle“ **odgojne i tretmanske mogućnosti** ove ustanove težinom svojih poremećaja u ponašanju. Stručni tim koji je opservirao dječake predložio je upućivanje u odgojnu ustanovu. Unatoč indikacijama za ovu intervenciju, dječaci dugo nisu mogli biti smješteni, jer u domovima u koje su trebali otići nije bilo mjesta, pogotovo za djecu čije je ponašanje „preteško“. Za to vrijeme dječaci su provodili bullying nad vršnjacima u školi i oko nje, zbog čega su nam se obratili ogorčeni roditelji djece – žrtava, prijeteci da će „uzeti stvar u svoje ruke“. Prijetnja se ovaj put realizirala samo u obraćanju medijima, no moglo je biti i mnogo gore. Nije li se to moglo spriječiti? Nije li država dužna poduzimati mjere za dobrobit djece i bez medijskog uplitanja i pritiska?

Zabrinjavajući su i primjeri romske djece iz potpuno neprimjernih i visokorizičnih obiteljskih uvjeta, koja manifestiranju PUP od najranije dobi, a gdje se intervencije prema roditeljima i samoj djeci neučinkovite ili zakašnjele. Najčešće se smještaj u odgojnu ustanovu realizira prekasno, kad više nema svrhe i nije u interesu djeteta. Za to vrijeme su poremećaji u ponašanju djece do te mjere uznapredovali da se u postupanje mora uključiti pravosuđe, ponekad i s najstrožim sankcijama za teška kaznena djela.

Problem je i nedovoljan broj odjela za **dijagnostičku obradu** djece s PUP u odgojnim ustanovama. Na obradu u domovima koji imaju dijagnostičke odjele, djeca čekaju i po više mjeseci, stoga je potrebno osnovati takve odjele u više odgojnih ustanova. Znamo za primjere upućivanja djece na smještaj i bez cjelovite multidisciplinarnе dijagnostičke obrade, čak i prilikom upućivanja na izvršenje institucionalne odgojne mjere od strane suda za mladež. Zbog potrebe dobivanja sveobuhvatne slike problema u ponašanju, procjene rizičnih i zaštitnih faktora u djetetovom životu, njegovih jakih snaga i najprimjerenije intervencije i programiranja tretmana, nužno je provesti *timsku* dijagnostičku obradu, kakvu pružaju ovi specijalizirani odjeli u domovima za odgoj. Mislimo da dijagnostička praksa u kojoj se dobivaju pojedinačni, parcijalni nalazi stručnjaka koji nisu uklopljeni u zajedničku cjelinu i mišljenje, ne može zamijeniti cjelovitost interdisciplinarnе timske sinteze koju daje tim u odgojnim ustanovama. Ured je stoga, sudjelujući u radnoj skupini za donošenje novog Zakona o sudovima za mladež, predložio da se dijagnostička obrada ovakvog tipa uvrsti u zakonsku obvezu za djecu za koju postoji velika vjerojatnost izricanja institucionalne odgojne mjere, odnosno da odluka o detaljnoj opservaciji djeteta ne ovisi samo o osjetljivosti suca za mladež. Kako prijedlog nije uvažen, bojimo se da će djeca i dalje biti upućivana u ustanove bez detaljne analize njihovih potreba i najboljeg interesa te bez prijedloga najprimjerenije intervencije.

Svjesni smo problema s kojima se susreću odgojne ustanove. Osim pojedinačnih prijava, uvid u probleme djece u tim ustanovama dobivamo i neposredno, o čemu pišemo u poglavlju o obilascima. Godinama u izvješćima upućenim MZSS-u upozoravali smo na nedostatak primjerenog tretmanskog pristupa i uvjeta u ustanovama za djecu s izrazito složenim PUP. Predlagali smo osnivanje strukturiranih posebnih odjela ili dodatnih ustanova unutar postojeće mreže koje bi pokrivale potrebe diferenciranog tretmana za djecu koja manifestiraju vrlo složene poremećaje u ponašanju, bježe iz otvorenih ustanova i čije intenzivne potrebe ne mogu biti zadovoljene u trenutačnoj mreži domova.

I dalje nema sustavnog spolno-zdravstvenog odgoja za ovu populaciju. Pojave nasilja u njihovim vršnjačkim vezama, promiskuitetnog ponašanja, a nerijetko i trudnoća štíćenica ovih ustanova potvrđuju da su takvi preventivni sadržaji nužni. Neka novija istraživanja u nas govore o tome da su djevojčice s PUP u većem riziku, s obzirom sa spol, kako zbog izloženosti zlouporabama, tako i s obzirom na slabije mogućnosti sustava da im pruži odgovarajući tretman. Sustav nužno treba uzeti u obzir ove spoznaje i respektirati spolno i rodno uvjetovane razlike u kreiranju tretmana.

Participacija djece u životu ustanove i donošenju odluka koje ih se tiču nedovoljna je i uglavnom deklarativna. Nedostatna je priprema za postinstitucionalni prihvat djece, kao i kapaciteti za pripremu djece za otpust iz ustanove (stambene zajednice). Nedostaju i psihoterapijske intervencije za djecu s psihičkim teškoćama, koja najčešće dobivaju samo medikamentoznu terapiju. MZSS (MSPM) daje mogućnost ustanovama da ugovaraju usluge psihoterapije sa stručnjacima i udrugama, no trebaju ih sami plaćati pa se zato ova praksa rijetko primjenjuje. Nedostaje sustavna pomoć djeci ovisnicima. Neki djelatnici odgojnih ustanova, nemaju adekvatne struke za rad s ovom vrlo zahtjevnom populacijom djece, za koji nisu dovoljne tek dobronamjernost i humanost već je nužno visokospecijalizirano obrazovanje. Stoga ohrabruju informacije o redovitom provođenju supervizije u nekim domovima.

Prava djece smještene u odgojnim ustanovama kršila su se i u **medijima**. Mediji su, nekritički prezentirajući priču nevjerođostojnog i nedobronamjernog izvora, prekršili pravo djece na privatnost i stvorili negativnu, stigmatizirajuću sliku o njima u javnosti. Primjeri iz dviju odgojnih ustanova potvrđuju kako su djeca s PUP, koja su smještena u odgojne ustanove, ranjiva i nedovoljno zaštićena skupina te su stoga i „laka meta“ za sve oblike zlouporaba, uključujući i medijsku, u kojoj se dječja nesreća iskorištava u svrhu zarade i posve se zanemaruje dobrobit djece. Zabrinjava i ravnodušnost sustava kada tisak, na poticaj neodgovornih pojedinaca, o ovim ustanovama neprovjereno i nekritički piše kao o mjestima na kojima *caruju nasilje, seks i posvemašnja nebriga djelatnika*, čime se višestruka šteta nanosi i djeci, i djelatnicima i slici ustanova u sustavu socijalne skrbi u cjelini. A posebno zabrinjava to što se takvim prikazom u medijima dodatno povećava ranjivost ove djece.

Još neki naglasci

Primjer najdrastičnijeg kršenja prava i interesa djece predstavlja odnos države i (ne)briga za djecu s PUP i psihičkim teškoćama koja su u institucionalnoj skrbi i za koju, unatoč višegodišnjoj detekciji problema, preporukama i prijedlozima stručnjaka za poduzimanje mjera, još uvijek nema primjerenog smještaja, liječenja, odgoja ni tretmana. O posebno teškoj situaciji ove djece i nedostatku resursa za njihovo zbrinjavanje detaljnije pišemo u poglavlju o brizi za mentalno zdravlje djece.

O uočenim problemima više puta smo izvijestili nadležno ministarstvo, preporučujemo žurno poduzimanje suvremenijih mjera za bolju zaštitu djece te predlažemo preispitivanje postojećeg pristupa u tretmanu i odgoju ove skupine djece na smještaju, koji treba uvažiti nove znanstvene spoznaje utemeljene na istraživanjima te programirati tretmane temeljem evaluacijskih rezultata i procjena potreba ove populacije.

Kad se govori o djeci s PUP u odgojnim ustanovama, u sustavu socijalne skrbi i važećim propisima govori se o terminima kao što su *deinstitutionalizacija, reintegracija u zajednicu, uvođenje minimalnih standarda kvalitete, specijalizirano i urbano udomiteljstvo*. Unatoč ovim planovima, još uvijek ne vidimo značajne pomake u zaštiti djece u odgojnim ustanovama, a promjene su spore i nesustavne, bez jasne vizije i okvira. Za to vrijeme djeca u domovima rastu i formiraju se u ljude, buduće odrasle građane ove države.

Ohrabruju napori, za sada uglavnom na razini propisa, u osuvremenjivanju koncepta pristupa ovoj djeci koji naglašava korisničku perspektivu i participaciju odnosno sudjelovanje. Ovaj pristup unapređuje dijete, od pasivnog i nedobrovoljnog primatelja usluga, u aktivnog suradnika, čime se povećava njegova zainteresiranost, dobrovoljnost i motivacija za proces promjena i donošenja odluka

u svom životu i o stvarima koja ga se tiču. No, praktična primjena tog koncepta zahtijeva nužnu edukaciju i senzibilizaciju stručnjaka i općenito odraslih osoba koje rade s djecom.

Unatoč dobrim zakonskim propisima i nacionalnim strategijama usklađenim s međunarodnim dokumentima, na praktičnoj razini ne možemo biti zadovoljni zaštitom prava i interesa djece s PUP. Svakodnevno se susrećemo s djecom iz nefunkcionalnih obitelji koja pate i zbog propusta sustava koji ne intervenira, intervenira kasno ili neprimjerenim mjerama. Susrećemo se s roditeljima, posebice u manjim sredinama, koji se nemaju kome obratiti zbog problema svog djeteta. Susrećemo se i s nemoći i nesnalaženjem stručnjaka iz različitih resora, na svim razinama, koji ističu izostanak podrške unutar sustava i nedovoljnu povezanost i suradnju među sustavima te uzajamno prebacivanje odgovornosti. Stječe se dojam da se problemima u ponašanju djece, pogotovo u području prevencije još uvijek ne pristupa dovoljno sistematično, povezano ni organizirano, da su aktivnosti rascjepkane i neusklađene, bez jasne strategije. Rezultati istraživanja ne implementiraju se dovoljno u praksu, ne istražuju se sustavno potrebe populacije kako bi se kreirale primjerene intervencije, rezultati poduzetih mjera i aktivnosti u većini slučajeva se ne evaluiraju, tako da ne znamo koja je njihova efikasnost i isplativost.

Vlada RH je u svom *Programu za preuzimanje i provedbu pravne stečevine EU za razdoblje 2012. - 2016.* navela da u sustavu socijalne politike planira posebno unaprijediti rad u području zaštite djece i mladih s poremećajima u ponašanju. Očekujemo da će mjera biti obvezujuća za sva državna tijela.

3.3 BRIGA ZA MENTALNO ZDRAVLJE DJECE

Briga za mentalno zdravlje zadaća je cijele zajednice i svih područja djelovanja državnih sustava. Podizanje ekonomske i materijalne kvalitete života, unapređenje i podrška obitelji u odgojnim nastojanjima, podrška države školskom sustavu, preventivne aktivnosti koje promiču zdrave stilove života - samo su neke od aktivnosti koje su zacrtane nizom nacionalnih dokumenata i strategija. Možemo reći da sve aktivnosti koje djetetu omogućavaju zdrav život i napredak spadaju u brigu o mentalnom zdravlju. Potrebu poduzimanja mjera i aktivnosti na nacionalnoj razini utvrdila je i *Nacionalna strategija zaštite mentalnog zdravlja od 2011. do 2016.* koja prioritet daje upravo preventivnim aktivnostima u općoj populaciji, ranim intervencijama te liječenju u lokalnoj zajednici

Prijave Uredu o kršenju prava djece na zaštitu mentalnog zdravlja najčešće se odnose na djecu koja manifestiraju i probleme u ponašanju. Dio prijava odnosi se na područje obrazovanja, a uglavnom nam se obraćaju roditelji i djelatnici odgojno-obrazovnog sustava zbog nedostupnosti resursa za liječenje djece koja imaju teškoća s mentalnim zdravljem. Dio ih se odnosi na složeniju problematiku djece s PUP na smještaju u odgojnim ustanovama, koja manifestiraju i probleme na psihičkom planu. Putem prijava, obilazaka institucija, članaka u medijima i dostupnih izvješća državnih tijela i nacionalnih dokumenata, dolazimo do saznanja o nedostatnoj brizi za mentalno zdravlje djece, a u nekim slučajevima i o najtežim oblicima kršenja prava i interesa djece s ovim teškoćama.

Dostupnost usluga

Najizraženiji problem je nedostatak resursa za zaštitu i liječenje djece s ovim teškoćama. Kako o toj situaciji govorimo i u prijašnjim izvješćima, željeli smo dobiti cjelovitiji uvid u potencijale i mogućnosti koje se nude djeci i njihovim roditeljima u cijeloj Hrvatskoj. Stoga smo uputili dopis prema 86 centara za socijalnu skrb i njihovih podružnica s pitanjem o mogućnostima provođenja terapijskog savjetovanja i psihoterapije za djecu i roditelje na području njihove nadležnosti. Upitali smo za mogućnosti dobrovoljnog i samoinicijativnog traženja pomoći, ali i za provođenje mjera koje izriču sudovi i državna odvjetništva (psihosocijalno savjetovanje). Tražili smo podatke o mogućnostima koje nude državni sustavi najčešće besplatno (zdravstvo, socijalna skrb, odgoj i obrazovanje), ali i o drugim mogućnostima koje nudi nevladin sektor, privatna savjetovališta i ordinacije te druge institucije, kao Caritas, Crveni križ, Društvo *Naša djeca* i slično. Ubrzo smo dobili vrlo vrijedan informativni materijal o stanju u području savjetovanja i psihoterapije, ali i drugih usluga u zaštiti zdravlja te u prevenciji i tretmanu društveno neprihvatljivih oblika ponašanja djece i mladih.

Na upit nam je odgovorilo **74 centra za socijalnu skrb i njihovih podružnica**. Dobivene informacije govore o nedovoljnim resursima ili njihovom nepostojanju, a što je sredina manja, mogućnosti su slabije. Navode se i teškoće u pružanju drugih usluga kao što su logopedski tretmani, rehabilitacija djece s teškoćama u razvoju i ostalo. U gotovo svim izvješćima CZS-a, posebice onih iz manjih sredina, nalazimo „vapaj“ (kako je to nazvao djelatnik jednog centra) upućen državi zbog ove situacije te naglašenu potrebu da se pomogne djeci i njihovim roditeljima u manjim sredinama. Svi djelatnici se nadaju i očekuju sustavno i organizirano pristupanje ovom problemu, da se svakom djetetu, bez obzira na to gdje ono živi, omogući zaštita i pomoć.

Prema podacima iz izvješća, mjesta na kojima se provodi briga za mentalno zdravlje djece i obitelji su zdravstvene ustanove, ustanove socijalne skrbi, obiteljski centri, civilne udruge i društva, privatna psihologijska i psihijatrijska praksa. Državne institucije u sustavu zdravstva i socijalne skrbi, zbog preopterećenosti brojem klijenata (pacijenata), često ne mogu pružati usluge dugotrajnijeg terapijskog savjetovanja i psihoterapije, već se djeca i roditelji upućuju u udruge, razne organizacije ili privatnicima. U većini zdravstvenih ustanova ne postoje specijalizirani odjeli, ambulante i liječnici za psihijatrijsku skrb o djeci i mladima, a potrebe pokrivaju odjeli opće psihijatrije. Usluge privatnika se plaćaju, a raspon cijena je od 100 do 400 kuna po seansi, ovisno o tome je li riječ o individualnoj, partnerskoj, obiteljskoj ili grupnoj terapiji.

Po pitanju djelatnosti **obiteljskih centara**, dio djelatnika CZSS drži da oni imaju potencijala i mogućnosti za mnogo više od preventivnog djelovanja, kako je zasad definiran njihov djelokrug. Mišljenja su da bi, uz određeno kadrovsko popunjavanje, obiteljski centri mogli preuzeti upravo dio djelatnosti savjetovanja i psihoterapije, kako ono dobrovoljnih klijenata koji samoinicijativno traže pomoć, tako i onih upućenih na izvršenje mjera od strane institucija (sudovi, CZSS, državna odvjetništva), budući su resursi za izvršenje ovih zakonom propisanih mjera vrlo skromni. Smatraju i da bi obiteljski centri mogli preuzeti i dio mjera kod konfliktnih razvoda (nadzirani kontakti djece i roditelja u njihovom prostoru, savjetovanje). Kao pozitivnu okolnost ocjenjuju osnivanje novih obiteljskih centara u 2011., a nadaju se da će nova organizacija i ustroj rada dovesti do veće iskoristivosti potencijala koje imaju ove institucije.

Dio potreba za ovom vrstom usluga pokrivaju organizacije kao što je Društvo *Naša djeca*, Crveni križ, Caritas na više područja koje nerijetko, u dogovoru i uz suradnju lokalne zajednice, preuzimaju izvršenje institucionalno određenih mjera psihosocijalnog tretmana za djecu i odrasle, ali i drugih, posebice alternativnih mjera temeljem Zakona o sudovima za mladež. Udruge uglavnom provode razne preventivne programe, a neke nude terapijsko savjetovanje koje je najčešće besplatno za građane. Pojedini djelatnici CZSS-a postavljaju pitanje odgovornosti rada dijela civilnog sektora, navodeći da se ponekad usluge savjetovanja pružaju bez zadovoljavajućih stručnih i kadrovskih kriterija za ovu djelatnost.

Kad je u pitanju dostupnost usluga, najveće mogućnosti pružaju veći gradovi. Prednjači Zagreb koji u svim segmentima ima najbolju ponudu. U Zagrebu se nalaze jedina specijalizirana Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, Poliklinika za zaštitu djece, više odjela psihijatrije za djecu i mladež u drugim bolnicama, a postoji i više privatnika psihijatara i psihologa te udruge koje pružaju usluge dijagnostike i tretmana (DPP Modus, Tesa, Psihološki centar Medveščak, Djeca prva, Ambidekster, Udruga roditelja „Korak po korak“, Hrabri telefon, Savjetovalište ERF-a i drugi).

Od ostalih većih središta prednjači Rijeka, koja također nudi više mogućnosti, a dobar primjer je Dječji dom/Savjetovalište Tić koji u jednom segmentu pruža usluge slično kao Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba. U Poreču nailazimo na primjer dobre prakse u kojoj lokalna zajednica financijski podupire rad Fonda *Zdravi grad Poreč*, koji pruža niz usluga građanima besplatno ili uz plaćanje trećine cijene. Dobar primjer u angažiranju lokalne zajednice je i Velika Gorica koja sustavno financira programe kojima se ostvaruje niz preventivnih aktivnosti za djecu i mlade, velikim dijelom kroz Centar za djecu, mlade i obitelj Velika Gorica.

I Split i Osijek kao regionalna središta nude mogućnosti liječenja djece u sustavu zdravstva, ali one nisu dovoljne. Djelatnici CZSS-a u ovim regijama posebno naglašavaju je nedostatak institucije poput Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba, koja bi se bavila zaštitom zlostavljane djece, forenzičkim vještačenjima i ispitivanjima, terapijom djece i obitelji. Da bi dobila cjelovit interdisciplinarni nalaz i mišljenje „na jednom mjestu“, djeca iz Slavonije i Dalmacije uglavnom moraju putovati u Zagreb. Premda civilni sektor u Splitu i Osijeku preuzima dio aktivnosti u brizi za mentalno zdravlje, on uglavnom nema resurse za savjetovanje i psihoterapiju. Ured podržava aktivnosti civilnog sektora kao dopunu radu institucija u nadležnosti države, ali udruge ne mogu u cijelosti preuzeti obveze koje je država dužna izvršiti u omogućavanju zaštite prava i interesa djece iz ugroženih skupina.

Manje sredine imaju minimalne ili uopće nemaju resurse za ove djelatnosti pa takve usluge djeca i roditelji moraju potražiti u većim središtima, što je povezano s troškovima prijevoza i teškoćama zbog slabe prometne povezanosti. Djelatnici CZSS-a u manjim mjestima, čija nadležnost obuhvaća ruralne krajeve, navode da te teškoće, kao i posvemašnje osiromašenje stanovništva, dovode do toga da roditelji odustaju od ovih oblika pomoći, čak i kad su nužni. Neki centri za socijalnu skrb u županijskim središtima navode aktivnosti Županijskih Zavoda za javno zdravstvo u sklopu djelatnosti zaštite mentalnog zdravlja, školske medicine, prevencije i izvanbolničkog liječenja ovisnosti. Držimo da ove službe koje su ustrojene na regionalnom principu posjeduju značajan potencijal za brigu o mentalnom zdravlju i da bi zbog svoje mjesne dostupnosti mogle postati lokalni centri za zaštitu mentalnog zdravlja. No, potrebna im je podrška lokalne zajednice i drugih resora.

Položaj psihoterapijske profesije i psihoterapeuta u Hrvatskoj još uvijek nije reguliran zakonom. O tome tko se može, a tko ne može baviti ovom profesijom, kakva je izobrazba potrebna za pružanje psihoterapijskih usluga, što je psihoterapija uopće, te o prijedlogu nacrtu Zakona o psihoterapiji govorilo se i na međunarodnoj konferenciji *Istine o psihoterapiji* u organizaciji Saveza psihoterapijskih udruga Hrvatske, pod pokroviteljstvom MZSS-a. Na skupu je istaknut i problem provođenja psihoterapije u sustavu zdravstva, jer po važećim propisima psihoterapiju mogu provoditi samo psihijatri, premda ima zaposlenih psihologa s psihoterapijskim edukacijama.

U sustavu zdravstva nužnim držimo osnivanje ustanova tipa **Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba** u slavonskoj i dalmatinskoj regiji, na što smo pokušavali potaknuti lokalne zajednice proteklih godina. Prema podacima Poliklinike, više od 47% malih pacijenata dolazi izvan Zagreba, a kapaciteti ustanove nisu u mogućnosti udovoljiti potrebama djece bez dužeg čekanja. I prijave Uredu upućuju na velik broj djece koja pate zbog zanemarivanja, zlostavljanja ili drugih traumatskih iskustava, a posebice su teški slučajevi manipulacije i emocionalnog zlostavljanja vezanih uz konfliktne razvode roditelja. Stoga postoji potreba za ustanovama koje će pružiti kvalitetnu dijagnostičku i forenzičku obradu djeteta, njegov tretman, ali i edukaciju drugih stručnjaka te relevantna istraživanja. Smatramo da je nužno i prioritarno osnivanje državnih ustanova ovakvog tipa u svakoj regiji, kako bi kvalitetna skrb bila dostupna svoj djeci.

Djeca s problemima u ponašanju i teškoćama mentalnog zdravlja

Ured je zaprimio više prijava roditelja i djelatnika odgojno-obrazovnog sustava koje ukazuju na nemoć škole da odgovori na potrebe djece koja uz **psihičke teškoće manifestiraju i probleme u ponašanju**. U postupanje prema djeci s ovako kombiniranim teškoćama nužno je uključivanje sustava socijalne skrbi i zdravstva te često lokalne zajednice, no čini se da intersektorski multidisciplinarni pristup u praksi ne funkcionira, službe su nepovezane i nema razrađenog postupanja. Postojeći protokoli suradnje su birokratizirani i dijete se često izgubi iz fokusa. Očekujemo da će se suradničko postupanje unaprijediti primjenom *Standarda za djelovanje interdisciplinarnih timova u sustavu prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih*, koji su kreirani temeljem zacrtanih aktivnosti *Nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012.*

Posebno je ugrožena skupina djece koja su, uz spomenute kombinirane teškoće, **smještene u odgojne ustanove**. O nedostatnoj zaštiti ove djece stručnjaci, kao i Ured, govore već godinama, no zasad se nije pristupilo sustavnom rješenju ovog problema, a mjere se svode na „gašenje požara“.

Riječ je o djeci koja iskazuju vrlo složene poremećaje u ponašanju, ponekad čine i kaznena djela, često se nasilno ponašaju prema drugoj djeci i odgajateljima čime znatno remete funkcioniranje ustanove u koju su smještena. Spadaju u skupinu izrazito „teško odgojive“ djece na čije potrebe trenutačna mreža odgojnih ustanova ne može odgovoriti, jer ne posjeduje primjerene mogućnosti odgoja i tretmana. Po nekim procjenama djelatnika ustanova, približno trećina svih štićenika ovih domova koristi medikamentoznu terapiju, a psihoterapijski rad s tom djecom je sporadičan ili se uopće ne provodi. Mogućnost koju MZSS (MSPM) nudi ustanovama da ugovaraju usluge psihoterapije sa stručnjacima, odnosno udrugama i pravnim subjektima o svom trošku, prema našim saznanjima nije zaživjela, budući ustanove uglavnom nemaju sredstava za trajnije usluge ovog tipa. Doznajemo da MSPM planira osnivanje socijalno-zdravstvenih odjela pri nekim ustanovama socijalne skrbi, ovisno o potrebi i mogućnostima koje pruža lokalna zajednica. Očekujemo da će ova inicijativa donijeti nužni pomak u skrbi i zaštiti ove djece čija prava se trenutačnim ustrojem i (ne)mogućnostima pružanja adekvatne zaštite višestruko krše.

Neka djeca s kombiniranim smetnjama, koja su na smještaju u odgojnim ustanovama, upućuju se na stacionarno liječenje na odjele psihijatrije. Kapaciteti za ovaj oblik liječenja djece s kombiniranim smetnjama nedostatni su i neprimjereni. Čini se da država za ovu djecu nema primjerenog rješenja pa se ona premještaju između domova i bolnica koji ih se žele što prije „riješiti“.

Pojedine bolnice, najčešće županijske, u okviru psihijatrijskih odjela imaju odjele za djecu i mladež. Prema nekim stručnim mišljenjima, odjeli dječje i adolescentne psihijatrije trebaju pripadati odjelima pedijatrije, a ne psihijatrije za odrasle. Jedini ovakav primjer u Hrvatskoj imamo odnedavno u Rijeci gdje Klinička jedinica za dječju psihijatriju djeluje u sklopu Klinike za pedijatriju KBC Rijeka. Jedina specijalizirana ustanova za mentalno zdravlje djece u Hrvatskoj je Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež u Zagrebu, u Kukuljevićevoj. Timski je ekipirana, pa tako osim liječnika i medicinske sestre u radu s djecom sudjeluju psiholog, socijalni radnik i radni terapeut. Doznajemo da su im najčešći pacijenti upravo djeca koja ne žive s roditeljima i smještena su u ustanove socijalne skrbi. Ova bolnica obavlja i usluge vještačenja djece za potrebe sudova. Liječenje djece najčešće traje dva do tri tjedna. Za djecu iz manjih sredina otpust praćenje i liječenje ovakvog tipa najčešće se ne nastavlja, nakon otpusta iz bolnice, jer za to u njihovom mjestu nema mogućnosti (ustanova i stručnjaka). Složeniji slučajevi stacionarno se liječe do dva mjeseca, nakon čega se ponekad na daljnje liječenje upućuju u Psihijatrijsku bolnicu Lopača.

Liječenje u Psihijatrijskoj bolnici Lopača u pojedinim slučajevima predugo traje ne zbog zdravstvenih potreba djeteta, već zbog nemogućnosti daljnjeg zbrinjavanja u sustavu socijalne skrbi. Najčešće se ova djeca, nakon otpusta iz bolnice, ponovno vraćaju na liječenje, jer su vrlo „teškog“ ponašanja s kojim se djelatnici u odgojnoj ustanovi ne mogu nositi. Djelatnici Ureda pravobraniteljice su, od 2007., u nekoliko navrata posjetili Psihijatrijsku bolnicu Lopača, početkom 2011. zajedno s Državnim povjerenstvom za zaštitu osoba s duševnim smetnjama, a zadnji put krajem 2011. godine. Pritom nismo utvrđivali eventualne strukovne te propuste u liječenju (bolnica nam u svom odgovoru na naše preporuke zamjera nedovoljnu stručnost), budući da to nije naša kompetencija, već smo upozorili na kršenje prava djece koja su ondje na liječenju, što i jest naša obveza u okviru nadležnosti i djelokruga rada. O tome smo izvijestili bolnicu i MZSS te zatražili poduzimanje mjera. Ne mislimo da su za kršenje dječjih prava odgovorni liječnici, koji zasigurno stručno i savjesno obavljaju liječnički posao, već državni sustavi koji dopuštaju manjkavu opću skrb za ovu skupinu djece, koja je po svojim osobitostima jedna od najranjivijih i najugroženijih u društvu. Ne ulazeći u definiranje odgovornosti, utvrdili smo da djeca u Lopači nisu obuhvaćena obrazovanjem (jedno dijete ondje boravi već devet mjeseci), da je prostor siromašan poticajima i gotovo se ne može zaključiti da se tu liječe djeca, nema nužnih dnevnih aktivnosti usmjerenih pozitivnom razvoju i prilagođenih dugotrajnom boravku djece u instituciji, neovisno o tome je li riječ o liječenju ili smještaju. Nema cjelovitog timskog pristupa u radu, a na našu primjedbu da na odjelu nema dječjeg psihijatra, bolnica je u svom odgovoru konstatirala da „mistificiramo ulogu dječjeg psihijatra“ i da je svaki psihijatar stručan u liječenju djece. Ovaj stav je u neskladu sa suvremenim pristupom tretmanu djece, kao i s mjerama Ministarstva zdravlja o

uvođenju specijalizacije iz područja psihijatrije za djecu kao samostalne grane, a ne subspecijalizacije u okviru psihijatrije, čime se dječjoj i adolescentnoj psihijatriji dodatno daje na važnosti. Na našu primjedbu da djeca imaju neadekvatnu i poderanu odjeću, bolnica je navela da je o tome dužan brinuti sustav socijalne skrbi. Nažalost, s tim sustavom imaju površnu i nedovoljnu suradnju. No, djeci čija se prava krše nije važno tko je odgovoran, već da netko što prije primjereno reagira na njihove potrebe.

Briga za mentalno zdravlje djece u nas još uvijek ukazuje na nepostojanje funkcionalnog, cjelovitog i organiziranog sustava. Osim što su resursi na svim razinama nedovoljni i nejednako dostupni, svaki sustav poduzimanju mjera pristupa fragmentarno, ne vodeći dovoljno računa o djetetu kao cjelovitoj osobi, nema usklađenosti ni dovoljno suradnje, a odgovornost se često prebacuje na onog „drugog“. Prema dostupnim podacima, poduzimaju se brojne aktivnosti posebice preventivnog karaktera za pojedine probleme (nasilje, ovisnosti, suicidi djece) koje imaju svoj cilj, no nisu dio cjelovite svrhe. Izostaju sustavne aktivnosti, ne koriste se dovoljno ni primjeri dobre prakse, a evaluacija poduzetih mjera je više izuzetak nego pravilo.

Stručna javnost nužno mora donijeti i zaključke i stajališta vezana za pravo ove djece na iskazivanje svog mišljenja u procesu liječenja mentalnih teškoća.

Prevenција samoubojstava djece

Samoubojstva djece neposredno vežemo za probleme u ponašanju i teškoće s mentalnim zdravljem, posebice one dugotrajne i netretirane, neprepoznate. Prevenција na svim razinama i promicanje mentalnog zdravlja, podrška obitelji, smanjenje rizičnih i povećanje zaštitnih čimbenika u životu djece na svim područjima, mjere su zajednice o kojima neposredno ovisi kvaliteta života djece i njihov pozitivan razvoj čime se ujedno utječe i na smanjenje stope samoubojstava kod djece. *Program prevencije samoubojstava djece i mladih od 2011. do 2013.* nacionalni je dokument usvojen u siječnju 2011. godine. Rezultati njegovog provođenja još uvijek nisu dostupni javnosti, no prema našim saznanjima, i dalje ne postoji mreža punktova, stručnjaka i telefonskih linija koje su dostupne djeci i njihovom obiteljima u bilo koje doba dana i noći. Tijekom dana pacijenti se mogu javiti u zdravstvene ustanove i udruge za pružanje psihološke pomoći, a njihova mreža je bolje razvijena u većim sredinama. Koliko nam je poznato, jedina 24-satna dežurna telefonska linija za pružanje pomoći je ona Centra za krizna stanja i prevenciju suicida Kliničke bolnice Rebro u Zagrebu. Držimo da se ovaj primjer, uz minimalna ulaganja u okviru postojećih resursa, može primijeniti i u drugim sredinama i lokalnim zajednicama.

Podaci MUP-a za 2011. godinu govore o 10 izvršenih samoubojstava djece, pet su počinile djevojčice, pet dječaci. Bilo je 65 pokušaja samoubojstava, čak 50 djevojčica i 15 dječaka pokušalo si je oduzeti život. Posebno zabrinjava da je dvoje djece mlađe od 14 godina počinilo samoubojstvo, a 20 ih je to pokušalo. Sveukupno je prošle godine čak 656 ljudi u Hrvatskoj počinilo suicid.

Ovi podaci nas upozoravaju na nedostatne preventivne mjere na svim razinama, ali i na nedovoljnu pomoć djeci i roditeljima čim se pojave prvi problemi u ponašanju i rizik od suicida. Stručnjaci iz područja zaštite mentalnog zdravlja upozoravaju i na nedostatno i nekvalitetno praćenje i poduzimanje mjera zaštite i liječenja djece nakon pokušaja suicida.

3.4 ZAŠTITA DJECE OD OVISNOSTI

Iz prijava i razgovora s djecom tijekom obilazaka škola, prilikom posjeta djece našem Uredu i na sastancima MMS-a, proizlazi da su alkohol, duhanski proizvodi, droga i klađenje, unatoč zakonskim zabranama, još uvijek lako dostupni djeci. Prijave su se odnosile na prodaju i usluživanje alkoholnih pića djeci, noćne izlaske i okupljanje djece, pušenje, provođenje testiranja na alkohol i droge, klađenje i opasnost od oglašavanja igara na sreću.

Zakon o trgovini, Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda te Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti, zabranjuju ugostiteljskim objektima (i drugim prodajnim mjestima) prodaju, usluživanje i omogućavanje konzumacije alkoholnih pića i prodaju duhanskih proizvoda maloljetnim osobama te

propisuju obvezu isticanja oznake o toj zabrani. Kontrolu provode gospodarski inspektori Državnog inspektorata te, po utvrđenim povredama, poduzimaju mjere. Unatoč propisanim zabranama, djeca na prodajnim mjestima i ugostiteljskim objektima kupuju **alkoholna pića i duhanske proizvode** te ih konzumiraju na javnim mjestima ili u ugostiteljskim objektima. Takve smo slučajeve pratili i ove godine. Povodom informacije o učenicima sedmih razreda osnovne škole, koji su u trgovini kupili alkoholno piće i konzumirali ga iza škole, obavijestili smo Državni inspektorat, školu i MZOS. Obaviješteni smo da je Državni inspektorat u dva navrata proveo neposredne inspekcijske nadzore u blizini škole, prilikom kojih nije zatečena nijedna maloljetna osoba koja kupuje alkoholno piće ili duhanske proizvode. Škola je kaznila učenike pedagoškom mjerom i zabranom odlaska na izlet, a MZOS nas je obavijestio o stavu kako se prodaja i konzumiranje alkohola treba spriječiti suradnjom roditelja, škola i nadležnih institucija. Obaviješteni smo i o ugostiteljskim objektima na otoku Lošinju i u Zagrebu, u kojima se djeci omogućava konzumiranje alkoholnih pića, zatim o prodaji cigareta djeci preko elektroničkog kioska na trajektu Jadrolinije. O saznanjima smo obavijestili Državni inspektorat i policiju te zatražili njihovo postupanje. U prijavljenim slučajevima prodaje alkohola djeci, inspektori nisu mogli postupati jer, prema zakonu, inspektor ima ovlasti za sankcioniranje samo ako je u neposrednom nadzoru utvrdio prodaju alkoholnog pića ili duhanskog proizvoda djetetu (na taj smo problem upozoravali i prošlih godina). A u vezi s prodajom cigareta na trajektu, izvijestili su nas kako nema povrede prava djece, budući da kupovina cigareta iz kioska za prodaju nije slobodna, već izlazak proizvoda iz automata kontrolira konobar aktivacijom elektroničkog čipa.

Gospodarski su inspektori tijekom 2011., od ukupno 31.459 inspekcijskih nadzora prodajnih mjesta, prema Zakonu o trgovini, u 29 slučajeva utvrdili prodaju alkoholnih pića maloljetnicima i u 55 slučajeva neisticanje oznake te je pri tome podneseno 84 optužnih prijedloga ili prekršajnih naloga. Od ukupno 13.535 inspekcijskih nadzora na prodajnim mjestima, prema Zakonu o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda, u 32 slučajeva utvrđena je prodaja duhanskih proizvoda maloljetnicima, u 37 slučajeva neisticanje oznake o zabrani prodaje i jedna prodaja iz automata, a podneseno je 70 optužnih prijedloga. Od ukupno 37.838 inspekcijskih nadzora u ugostiteljskim objektima prema Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti, u 209 slučajeva je utvrđeno usluživanje ili dopuštanje konzumiranja alkoholnih pića maloljetnicima te u 340 slučajeva neisticanje oznake o zabrani. Podneseno je 287 optužnih prijedloga i naplaćeno 262 kazne. Nadzor nad zabranom usluživanja i dopuštanja konzumiranja alkohola, osim gospodarskih inspektora, provode i policijski službenici.

Iako je Zakonom o prekršajima protiv javnog reda i mira predviđeno sankcioniranje pijančevanja i uživanja droga te davanja alkoholnih pića djeci, događa se da se i tinejdžeri okupljaju na javnim površinama i opijaju. Pri tome remete javni red i mir i nerijetko sudjeluju u tučnjavama. Stoga su u nekoliko gradova, uz postojeći zakon, donesene odluke o zabrani konzumiranja, nošenja i posjedovanja alkohola na javnim površinama (Makarska, Karlovac, Osijek, Split, Jelsa, Hvar). U nekim gradovima se vode rasprave i planira uvođenje zabrane (Drniš, Zadar, Zagreb). Pokušava se smanjiti problem alkoholiziranja mladih. Mislimo kako odluke o zabrani konzumiranja alkohola na javnim površinama trebaju jasno biti postavljene u funkciji zaštite djece, s naglaskom na odgojnom djelovanju, a ne represiji. Važna je i uloga roditelja i osvješćivanje društva o problemu dječjeg opijanja. Potrebno je osigurati veći broj savjetovaništva i djelotvornih programa prevencije alkoholizma mladih. Paralelno s time, potrebno je djeci i mladima ponuditi prostore za kvalitetno provođenje slobodnog vremena.

U Hrvatskoj je na snazi niz dokumenata kojima je cilj sprečavanje ovisnosti, kao što su *Nacionalna strategija za sprječavanje štetne uporabe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja za razdoblje od 2011. do 2016. godine*, *Nacionalna strategija suzbijanja zlouporabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj 2006. - 2012.*, *Akcijski plan suzbijanja zlouporaba zlouporabe opojnih droga za razdoblje 2009. - 2012.*, akcijski planovi na razini županija, *Nacionalni program prevencije ovisnosti za djecu i mlade u odgojno-obrazovnom sustavu te djecu i mlade u sustavu socijalne skrbi za razdoblje 2010.-2014.*, *Protokol testiranja na droge kod školske djece i studenata*.

Preventivnom mjerom smatra se i **testiranje učenika na alkohol i droge**. Prema izvješću Ureda za suzbijanje zlouporabe droga Vlade RH te Povjerenstva za suzbijanje zlouporabe opojnih droga Vlade RH, u pojedinim se županijama provodi testiranje na droge, posebno učenika u srednjim školama, a odluka o provedbi takvih mjera je u nadležnosti županijskih povjerenstava za suzbijanje zlouporabe droga. Testiranje učenika na droge i alkohol može biti jedna od preventivnih mjera, no mora biti provedeno uz suradnju roditelja, učenika, odgojno-obrazovnih ustanova, lokalne zajednice uz poštovanje etičkih i stručnih načela provedbe te mjere. Pri tome je važna bolja informiranost učenika i roditelja te odgojno-obrazovnih radnika, o svim sadržajima bitnim za provedbu programa. U jednom slučaju obratio nam se odgajatelj u učeničkom domu s upitom o mogućnostima rješavanja problema konzumiranja alkohola kod djece i testiranju na alkohol i droge. Informirali smo ga o postojećim dokumentima u zaštiti djece od ovisnosti i uputili na suradnju sa županijskim povjerenstvom za suzbijanje zlouporabe droga. Testiranje ne može biti jedina preventivna aktivnost pa smatramo da su potrebni i drugi preventivni programi odgojno-obrazovnih ustanova te suradnja ovih ustanova sa zdravstvenim ustanovama i s roditeljima. Ima, naime, i roditelja koji, štiteći dijete od progona, preuzimaju krivnju na sebe. Tako je u jednom slučaju majka tvrdila da je ona tražila od djeteta da joj kupi opojno sredstvo zbog bolova koje trpi tijekom bolesti, nakon što je pretresom kod njega pronađena marihuana.

Eksperimentiranje s drogama lako dovodi i do ovisnosti, a vezano je i za počinjenje kažnjivih djela. Povezano je i s poteškoćama u školi, narušenim obiteljskim odnosima, kao i odnosima s vršnjacima, poremećajima raspoloženja te problemima u ponašanju. U lipnju 2011. posjetili smo Udrugu za zaštitu obitelji Rijeka koja provodi programe rada s mladima koji eksperimentiraju sa sredstvima ovisnosti te počiniteljima kaznenih djela, a koje im upućuje općinsko državno odvjetništvo ili sud. U programu se, kroz individualno, obiteljsko i grupno savjetovanje mladih i roditelja, nastoji stabilizirati ponašanje mladih, smanjiti ponavljanje kaznenih djela, poboljšati obiteljsku komunikaciju, što je rezultiralo nižom stopom recidiva u kaznenim djelima područja ODO Rijeka, u odnosu na druge dijelove Hrvatske.

Zabrinjavaju i informacije o dostupnosti djeci **igara na sreću i klađenja**. Prema Istraživanju „Navike i obilježja kockanja adolescenata u urbanim sredinama RH“, koje je proveo Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i čiji su rezultati predstavljeni u studenome 2011., 83% srednjoškolaca je barem jednom u životu kockalo. Oko polovine adolescenata je igralo jednokratne srećke, kladilo se u sportskim igraonicama i već ima iskustva u Internet kockanju bez novčanog uloga. Igre na sreću uređuje Zakon o igrama na sreću te njegovi provedbeni propisi. Prema propisima, u lutrijskim igrama, igrama u casinima, klađenju te igrama na sreću u automatima, ne smiju sudjelovati djeca, a nadzor obavlja Ministarstvo financija (MF). Anonimnom prijavom ukazano nam je na ugostiteljske objekte i javna mjesta na kojima je djeci omogućen pristup automatima za zabavne igre na kojima mogu ostvarivati dobitke te smo o tome obavijestili MF i MUP. Porezna uprava MF-a tim je povodom obavila nadzor u 26 ugostiteljskih objekata, a pritom je u njih sedam utvrđena povreda zakona te je oduzeto 15 automata za igre na sreću, a najavljeno je poduzimanje mjere privremene zabrane rada. U 10 objekata nisu utvrđene nepravilnosti, a u devet nisu zatečeni automati za priređivanje igara na sreću, odnosno zabavnih igara. MUP je također obavio provjere ugostiteljskih objekata iz prijave, prilikom kojih u nekima od njih nisu zatečena djeca, a u drugima je utvrđeno da ne posjeduju automate ili su pak objekti zatvoreni. Vlasnike su pritom upozorili da moraju poštivati zakonske odredbe kojima se štiti dobrobit djece. Oba su ministarstva najavila nastavak provjeravanja objekata.

S obzirom na to da djeci nije dopušteno sudjelovanje u navedenim igrama na sreću, neprimjerenim se smatra i njihovo **reklamiranje korištenjem djece**. Obratila nam se majka djeteta koje, kao član sportskog kluba, nosi trenirku s reklamom sportske kladionice, a koja se reklamira i na web stranici kluba u kojem treniraju djeca. Klub nas je izvijestio da nisu imali saznanja o nedopustivosti takvog oglašavanja te je uklonio te reklame.

Svjedoci smo da se u elektroničkim i tiskanim medijima, na javnim i sportskim događanjima **oglašavaju kladionice ili casina**, a u novije vrijeme oglašavaju se i igre na sreću, tj. klađenje na

daljinu. Držeći kako je radi prevencije kockanja i klađenja u dječjoj dobi, uz ostale preventivne aktivnosti, nužno i dodatno ograničavanje mogućnosti oglašavanja igara na sreću, posebice igara u casinima, igara klađenja i igara na automatima, početkom veljače 2011. obratili smo se MF-u te predložili dopune odredbe Zakona o igrama na sreću koje se odnose na zabranu oglašavanja igara na sreću u tiskanim i elektroničkim medijima za mlade. Izrazili smo i stav da bi oglašavanje igara na sreću trebalo dodatno ograničiti i u tiskanim medijima lako dostupnima djeci (primjerice dnevnim novinama), kao i ograničiti oglašavanje na javnim događanjima.

MF-u smo dostavili i prijedlog za izmjenu odredbi Pravilnika o prostornim i tehničkim uvjetima za priređivanje igara na sreću u casinima, na automatima i uplatnim mjestima kladionica. Predložili smo propisivanje veće udaljenosti od odgojno-obrazovnih ustanova, ali i učeničkih domova te domova socijalne skrbi u kojima su smještena djeca. Također, predložili smo da se Pravilnik terminološki uskladi te da se izmijene neke nelogičnosti i nedosljednosti. Izrazili smo stav da bi dobrobit i interesi djece bili efikasnije zaštićeni kad bi se propisala i obveza priređivača igre klađenja da, prilikom predaje zahtjeva za izdavanje odobrenja za primanje uplata klađenja, pribavi i suglasnost predstavnika stanara ako se kladionica otvara u objektu koji služi za stanovanje, što je zasad izrijekom propisano samo za casina i automat klubove. Iako nas je MF izvijestio kako će naše prijedloge i preporuke uzeti u razmatranje prilikom izmjene propisa iz djelokruga igara na sreću, to se, unatoč naknadnim dvjema izmjenama spomenutog Pravilnika, nije dogodilo. Sadašnje odredbe još su nepovoljnije u pogledu zaštite dobrobiti djece, jer je izostala odredba koja propisuje potrebnu udaljenost casina i automat klubova od odgojno-obrazovnih ustanova (ranijim odredbama udaljenost nije smjela biti manja od 500 metara). Odredbe kojima je propisana udaljenost kladionica, samoposlužnih terminala od odgojno-obrazovnih ustanova te koje se odnose na postavljanje automata na uplatnim mjestima kladionica, nisu se mijenjale te ta udaljenost i dalje iznosi najmanje 200 metara, što smatramo nedovoljnim. Novina u Pravilniku su odredbe o odgovornosti priređivača za provođenje zabrane primanja uplata klađenja putem samoposlužnih terminala za maloljetne osobe; zatim ovlasti priređivača i vlasnika, odnosno zaposlenika u ugostiteljskom objektu u kojem se primaju uplate klađenja putem samoposlužnih terminala da zahtijevaju dokazivanje punoljetnosti putem identifikacijske isprave igrača; te odredba o sadržaju ugovora kojim priređivač i vlasnik ugostiteljskog objekata reguliraju međusobna prava i obveze, a koji treba sadržavati odredbu o obvezi vlasnika ugostiteljskog objekta o primjeni zabrane primanja uplata za klađenje od maloljetnih osoba.

3.5 PRAVA DJECE ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU

U 2011. Ured je postupao u 39 pojedinačnih prijava i 12 općih inicijativa vezanih za djecu čiji su roditelji u zatvoru ili trebaju biti upućeni na izdržavanje zatvorske kazne. Osim putem prijava, uvid u ovu problematiku stječemo i obilascima kaznenih ustanova. Prošle godine obišli smo Kaznionicu u Turopolju te tri kaznene ustanove za maloljetnike (zatvor za maloljetnike i dva odgojna zavoda). O obilascima pišemo u zasebnom poglavlju.

Vrste prijava

Obraćali su nam se roditelji na izdržavanju kazne zatvora i drugi roditelji koji se skrbe o djetetu. Najčešće prijave odnosile su se na **teškoće u ostvarivanju kontakta djece s roditeljem koji je u zatvoru**, bilo zbog udaljenosti kaznene ustanove od prebivališta djeteta, bilo zbog nesuradnje drugog roditelja ili skrbnika koji s djetetom živi. Zbog reduciranog kontakta s roditeljem u zatvoru uslijed udaljenosti, uputili smo preporuku Upravi za zatvorski sustav da respektira pravo djeteta na kontakt s roditeljem prilikom upućivanja u kaznenu ustanovu na izdržavanje kazne zatvora te da se, kad god je to moguće s obzirom na propise i sigurnosne procjene, zatvorenik uputi u kaznenu ustanovu najbližu njegovoj obitelji.

Roditelji zatvorenici često prijavljuju sumnju na **nedostatnu skrb** drugog roditelja o djetetu. Zahtijevaju aktivnije poduzimanje mjera institucija za zaštitu djeteta. Prijave se odnose i na sporost u

postupanju suda kod određivanja susreta i druženja prilikom razvoda braka, a jedan zatvorenik bio je nezadovoljan odlukom suda o lišenju prava na roditeljsku skrb.

Prijavitelji su se obraćali i zbog pogodovanja prilikom postupanja u **institutima vezanim za izdržavanje zatvorske kazne** kao što su odgoda upućivanja, prekid kazne, premještaj, uvjetni otpust ili pomilovanje. Neki prijavitelji tražili su naše uključivanje tijekom ili nakon sudskog postupka, jedna baka je, radi zaštite unuke, nakon pravomoćnosti presude tražila da utječemo na težinu kazne izrečene njezinoj kćeri. Jedan otac je tražio podršku u dokazivanju svoje nevinosti pred sudom. Majka, koja s djecom boravi u skloništu za žrtve obiteljskog nasilja, izvijestila nas je da se zbog sporosti pravosuđa ne može vratiti u svoju kuću - jer u njoj živi bivši suprug - sve dok se ne završi kazneni postupak i postupak upućivanja supruga na izdržavanje kazne. Prijavitelje smo upućivali da se obrate tijelima nadležnim za ova postupanja, budući da Ured nema ovlasti utjecati na odluke pravosudnih tijela.

Prijave su se odnosile i na nemogućnost korištenja izvanzatorskih **pogodnosti** izlaska iz kaznene ustanove i unutarzatorskih pogodnosti, kao što je učestalost telefonskog kontakta ili posjeta. Kako je korištenje ovih mogućnosti vezano uz uspješnost provođenja pojedinačnog programa izvršenja kazne zatvora i zalaganje samog zatvorenika, upućivanje prijava Uredu predstavlja manipulaciju roditeljstvom u svrhu dobivanja nezasluženih pogodnosti.

Neki roditelji, koji su dovodili djecu u posjet u zatvor, bili su nezadovoljni **uvjetima za posjete** (dugo čekanje s malom djecom na otvorenom, neosjetljivost pravosudne policije) na što smo upozoravali zatvorski sustav, koji je negirao navode prijavitelja. Jedna prijava odvjetnice odnosila se na neprimjerenu pretragu djevojčice od 14 godina prilikom posjeta majci, koju su djelatnice pravosudne policije „skinule do gola“ što je za djevojčicu bilo nelagodno i stresno. Zatvorski sustav nam je odgovorio da je temeljem propisa, u slučaju sumnje na unošenje nedopuštenih stvari i droge, detaljna pretraga dopuštena, bez obzira na dob posjetitelja. Upozorili smo da se pri tome svakako mora poštovati dostojanstvo djeteta i njegovo pravo na privatnost.

Obratila nam se supruga pritvorenika primijetivši da se posjeti djece pritvorenicima i zatvorenicima odvijaju u različitim uvjetima. Razlike su vezane uz propise osnova lišenja slobode. Smatramo kako djeca pritvorenika ne bi trebala imati manja prava na kontakt, unatoč drugačijem pravnom statusu roditelja te da i u trenutačnim zakonskim rješenjima postoje mogućnosti za izjednačavanje prava djece zatvorenika i djece pritvorenika, što ovisi o senzibiliziranosti sudaca i zatvorskog osoblja za prava i potrebe ove djece.

Obraćaju nam se i zatvorenici zbog nemogućnosti uspostavljanja kontakta, najčešće sa starijom djecom, koja to ne žele. Iz izvješća nadležnih CZSS-a saznali smo koji je interes djeteta u konkretnoj situaciji i o tome izvijestili podnositelja naglašavajući primarnu zaštitu prava djeteta u odnosu na prava roditelja.

Dvije prijave majki odnosile su se na zaštitu prava **djece koja su rođena za vrijeme izdržavanja kazne i s njima borave u kaznenoj ustanovi**. Sin sedamnaestogodišnje odgajnice odgojnog zavoda napunio je godinu dana. Kako maloljetnica nema obitelji koja bi ih prihvatila nakon obustave odgojne mjere i izlaska iz institucije, majku i dijete mora zbrinuti CZSS. Iako djevojka želi zadržati sina, zbog nedostatka mogućnosti za zajedničko zbrinjavanje planira ih se odvojeno zbrinuti. Naime, domovi socijalne skrbi prema propisima prihvaćaju majke s djecom samo do djetetove navršene godine dana. Druga mogućnost, zajedničko udumljavanje, trenutačno nije na raspolaganju, jer nema udomitelja koji bi ih mogli oboje prihvatiti. Nadležnom CZSS-u preporučili smo pronalazak primjerene udomiteljske obitelji za maloljetnu majku i njezino dijete u drugim dijelovima Hrvatske, kako bi se zaštitili interesi oboje djece – maloljetne majke i djeteta. Time bi se ostvarilo i pravo djeteta na život s roditeljem, ako je to u skladu s njegovim najboljim interesom.

Ured je postupao i u povodu neprimjerene i manipulativne komunikacije oca iz pritvora koji se pismima obraćao djetetu, bivšoj supruzi, školi koju dijete pohađa, široj obitelji, koji su nam to prijavljivali. Otac je počinitelj teškog kaznenog djela na štetu majke koja je na sudu pokrenula

postupak za zabranu susreta i druženja oca i djeteta. Sudac istrage, imajući saznanja o neprimjerenom pisanju, u međuvremenu je temeljem svojih ovlasti zabranio kontakt oca s djetetom za vrijeme trajanja pritvora. Ured je u ovom slučaju višekratno postupao prema nadležnim institucijama.

Obratila nam se i majka iz zatvora, koja je lišena prava na roditeljsku skrb i čije je dijete posvojeno, tražeći podatke o djetetu. Odgovorili smo joj da su podaci o djetetu službena tajna.

Obratila nam se majka djece čiji je otac, zbog sumnje na počinjenje teškog kaznenog djela, završio u pritvoru. Razlog obraćanja je medijska popraćenost slučaja na način da je identitet djece nedvojbeno otkriven zbog čega djeca trpe osudu okoline.

Važnost roditeljstva

Prijave Uredu ukazuju na to koliko je roditeljstvo i ostvarivanje prava vezanih uz njega važno zatvorenicima, unatoč nemogućnosti da žive sa svojim djetetom. U slučaju postojećeg partnerskog odnosa i drugom je roditelju važno da zatvorenik zadrži takve odnose s djetetom.

UN-ovi priručnici za osposobljavanje zatvorskog osoblja navode da kvalitetan kontakt zatvorenika s djecom, osim na zatvorenike i njegovu obitelj, pozitivno emocionalno utječe i na zatvorsko osoblje i cjelokupne uvjete u zatvoru, jer nedostatak obitelji zatvorenici percipiraju kao najveći stresor u zatvoru. Zbog konstruktivne usmjerenosti na obitelj, oni su manje skloni neprimjerenom ponašanju, u ustanovi vlada veći red i pozitivna psihosocijalna klima, rjeđi su suicidi. Istodobno, podržavanje roditeljstva zatvorenika pozitivno se odražava na cijelu zajednicu, zbog bolje resocijalizacije i manje vjerojatnosti kriminalnog recidiva. Osiguravanje dobrog kontakta i posjeta ostavlja dobar dojam i na javnost.

Uprava za zatvorski sustav je u suradnji s MOBMS-om 2010. godine uvela poseban program tretmana za zatvorenike-roditelje u četiri zatvora (Rijeka, Split, Varaždin i Sisak) pod nazivom **Odgovorno roditeljstvo**. Cilj programa je promicanje roditeljske odgovornosti i obiteljskog odgoja, unapređenje potpore obitelji, podržavanje roditeljske uloge zatvorenika te ublažavanje negativnih posljedica izdvojenosti roditelja iz obitelji. Prva faza provođenja projekta evaluirana je od strane korisnika koji su program ocijenili korisnim. Godine 2011. program je proširen na 19 kaznenih ustanova, a bilo je uključeno oko 257 zatvorenika. Program u kaznenim ustanovama provode psiholozi, socijalni radnici i socijalni pedagozi obiteljskih centara kroz osam radionica jednom tjedno u trajanju 90 minuta, u skupinama od 12 do 15 zatvorenika. Ujedno se potiču i članovi obitelji zatvorenika na korištenje usluga obiteljskog centra, prema mjestu u kojem živi obitelj zatvorenika. No, prema dostupnim saznanjima, članovi obitelji javili su se u samo u četiri obiteljska centra što je manje od očekivanog. Očekujemo da će se putem ovog programa osnažiti rad s obiteljima, posebice djecom zatvorenika koja su ranjiva i rizična skupina. Također očekujemo daljnji nastavak, širenje i unapređivanje ovog inicijalno vrijednog programa u zatvorima. Ohrabruje to što se u nekim kaznenim ustanovama provode i druge aktivnosti koje utječu na pozitivan odnos djece s roditeljem koji je u zatvoru. Tako imamo saznanja o obilježavanju Dana obitelji, novogodišnjih blagdana, Dječjeg tjedna te pokladnih dana u kaznionici u Lepoglavi. U ovim aktivnostima sudjelovali su zatvorenici i njihova djeca prilikom posjeta.

Ured surađuje s Upravom za zatvorski sustav. Prilikom **obilazaka kaznenih institucija**, utvrdili smo da postoje prostori opremljeni za posjete djece, ali i da se, nakon početnih ulaganja, u nekima nije nastavilo s daljnjim obogaćivanjem. Prostor za posjete u Kaznionici u Turopolju oprema se samo prigodno u vrijeme posjeta, i to u dijelu hodnika. Rečeno nam je da većina zatvorenika koristi izvanzatvorske pogodnosti i djeca rjeđe dolaze u posjet. Upravi za zatvorski sustav uputili smo preporuku o potrebi nastavka daljnjeg ulaganja u prostorne i kadrovske resurse koji su potrebni za organizirane posjete djece roditeljima u zatvoru.

Budući da smo informirani o povećanju smještajnih kapaciteta kaznionice u Glini gradnjom novog suvremenog objekta, upitali smo ih o uvjetima i mogućnostima za posjete djece zatvorenicima u

novom objektu. Ujedno smo preporučili da se vodi računa o potrebama djece prilikom opremanja prostora za posjete. Odgovorili su nam da se jedan od postojećih objekata u krugu Kaznionice planira adaptirati u zgradu za posjete, u sklopu koje su planirane i prostorije za posjete djece.

Međunarodna suradnja

Ured je šest godina član EUROCHIPS-a (*The European Network for children of imprisoned parents*), mreže europskih organizacija i udruga koje promiču i štite prava djece čiji su roditelji u zatvoru. Ostvarujemo redovitu komunikaciju s članicama EUROCHIPS-a te sudjelujemo u godišnjim izvješćima o aktivnostima u našoj zemlji. Sudjelovali smo na godišnjoj konferenciji u Barceloni pod nazivom „Djeca čiji su roditelji u zatvoru: Učiniti djecu aktivnim sudionicima u jačanju vlastite otpornosti“, gdje smo održali pozvano predavanje pod nazivom „Unapređivanje dječje participacije: različiti pristupi“. Sudjelujemo i u COPING projektu u kojem se istražuju obilježja djece čiji su roditelji u zatvoru, njihova otpornost i ranjivost, podrška koju imaju. Kao partner civilnoj udruzi PACT (Prison Advice & Care Trust) iz Velike Britanije sudjelujemo u projektu iskazivanja mišljenja i potreba same djece na temelju čega će se stvarati smjernice i politike za unapređenje podrške ovoj skupini djece. Sudjelovali smo i na Danu opće rasprave Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda u Ženevi koji je bio posvećen djeci čiji su roditelji u zatvoru. Ostvarili smo suradnju i s udrugama i institucijama, koje se bave zaštitom prava djece čiji su roditelji u zatvoru, iz Škotske, Belgije i Poljske.

U *Izješću o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2010.* (izvješće za 2011. još nije dostupno javnosti) pronalazimo podatke o suradnji Uprave za zatvorski sustav s Uredom pravobraniteljice, putem obilazaka kaznenih ustanova i upućenih preporuka. Pravobraniteljicu za djecu vide kao partnera u promicanju prava i interesa djece zatvorenika. Za razliku od ranijih, u ovom izvješću su dostupni podaci o 1676 roditelja koji su ostvarili 5405 posjeta djece u 2010. godini. Saznaje se i da je na dan 31. prosinca 2010. u zatvorskom sustavu bilo 982 zatvorenika koji su roditelji, a ukupan broj djece bio je 1715. Veseli nas da su uvažene preporuke Ureda o boljoj vidljivosti ove djece u zatvorskom sustavu i brizi o njihovim pravima. O potrebi daljnjeg promicanja zaštite prava i interesa djece koja su rođena u kaznionicama, govori i podatak da je u 2010. godini sedmero djece boravilo u kaznenim ustanovama sa svojim majkama. Od toga su tri majke bile maloljetne i izdržavale su odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod.

Vlada RH u svom *Programu za preuzimanje i provedbu pravne stečevine EU za 2012.* u poglavlju *Zatvorski sustav* navodi plan uređenja objekta za posjetitelje unutar Kaznionice u Glini, dogradnju i obnovu Zatvora u Zagrebu te izgradnju nove Kaznionice i Zatvora u Šibeniku. Očekujemo da će u ovim aktivnostima i zaštita prava djece zatvorenika dobiti potrebnu pozornost.

3.6 PRAVOSUĐE PRILAGOĐENO DJECI

Program Vijeća Europe „Gradimo Europu za djecu i s djecom“, kojemu je cilj pružanje pomoći državama u kreiranju politika i strategija kako bi se osigurao jedinstven pristup u promicanju prava djece, kao jedan od prioriteta naglašava prilagođavanje pravosuđa djeci. Svrha je pravosuđa prilagođenog djeci da se djeci zajamči potpuno ostvarivanje njihovih prava u svakom susretu s pravosudnim sustavom, neovisno o djetetovoj ulozi u pravosudnom postupku. Ured pravobraniteljice za djecu već godinama nastoji da se standardi zaštite djece u okviru pravosudnog postupka unaprijede te da se oni doista primjenjuju u svakom pojedinom slučaju. Nadležna tijela smo upozorili na probleme i uputili niz preporuka za stvaranje boljih kadrovskih, prostornih i organizacijskih uvjeta. Govorili smo o potrebi osnivanja servisa za podršku i pomoć djeci žrtvama i svjedocima i potrebi prilagođavanja sudskih prostora djeci. Zalagali smo se za osnivanje specijaliziranih obiteljskih sudova, licenciranje odvjetnika koji zastupaju djecu, osnivanje posebnih stručnih službi pri sudovima koji donose odluke o obiteljskopravnoj zaštiti, potrebnu stručnu ekipiranost centara za socijalnu skrb te sustavnu edukaciju stručnjaka koji sudjeluju u pravosudnom postupku. Uspostavili smo suradnju s Udrugom sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, Ministarstvom pravosuđa, akademskom zajednicom te pojedinim stručnjacima u cilju poboljšanja razine zaštite prava djece u pravosudnom postupku. Sudjelovali smo u radu radnih skupina za izradu nacra

prijedloga *Zakona o sudovima za mladež* i *Zakona o kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji*, a aktivno smo svojim prijedlozima sudjelovali u izradi i drugih propisa kojima se posredno ili neposredno uređuje položaj djece u pravosudnom postupku. Vladi Republike Hrvatske preporučili smo potpisivanje i ratifikaciju trećeg fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta kako bi se djeci osiguralo postojanje međunarodnog instrumenta za pritužbe u slučajevima kad pravna sredstva nacionalne države ne postoje ili nisu učinkovita. Organizirali smo dva stručna skupa o zaštiti djece žrtava i djece počinitelja kaznenih djela te planiramo objaviti zbornike radova/izlaganja kako bi oni bili dostupni širem krugu stručnjaka koji neposredno dolaze u doticaj s djecom u okviru pravosudnog postupka.

Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta (*Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure*) - Opća skupština Ujedinjenih naroda 19. prosinca 2011. usvojila je novi fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta, pod nazivom *Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure*. Konvencija o pravima djeteta, koji su potpisale 193 države svijeta, jedini je međunarodni dokument o ljudskim pravima koji do sada nije imao predviđen postupak obraćanja i razmatranja pritužbi. Usvajanje ovog Protokola pokazalo se potrebnim prvenstveno kako bi se djeci osiguralo postojanje međunarodnog instrumenta za pritužbe u slučajevima kad pravna sredstva nacionalne države ne postoje ili nisu efikasna. Iako djeca i njihovi zastupnici imaju mogućnost korištenja mehanizama uspostavljenih temeljem drugih međunarodnih instrumenata za ostvarenje mnogih svojih prava, ti instrumenti nisu pokrivali cijeli opseg prava predviđenih Konvencijom o pravima djeteta, a pritužbe podnesene različitim tijelima u ime djeteta nije razmatrao Odbor UN-a za prava djeteta. Novi Protokol afirmira dijete kao nositelja prava i olakšava njegov pristup međunarodnom pravosuđu, ukoliko nacionalni sustavi nisu omogućili odgovarajuću zaštitu njegovih prava iz Konvencije o pravima djeteta, Fakultativnog protokola o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji te Fakultativnog protokola glede uključivanja djece u oružane sukobe. Kampanja za donošenje novog Protokola trajala je pet godina, a svojim su je potpisima podržali i sudionici Konferencije Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe, koju je 19. i 20. svibnja 2009. u Dubrovniku organizirala pravobraniteljica za djecu Republike Hrvatske. Budući da je Hrvatska već ranije prihvatila međunarodne komunikacijske postupke te je potpisnica Konvencije o pravima djeteta i dosadašnja dva fakultativna protokola uz Konvenciju o pravima djeteta, preporučili smo Vladi Republike Hrvatske da potakne njegovo potpisivanje i ratifikaciju te da svoju posvećenost zaštiti dječjih prava potvrdi i osiguranjem mogućnosti podnošenja pritužbi Odboru za prava djeteta. Protokol je otvoren za potpisivanje i ratifikaciju državama članicama Ujedinjenih naroda na službenoj ceremoniji potpisivanja, koja je održana 28. veljače 2012. u Genevi. Na žalost, Hrvatska je tada nije potpisala, za razliku od nekih drugih država iz regije (Italija, Slovenija, Srbija, Crna Gora).

Stručni skup „Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju“ – Ured pravobraniteljice za djecu organizirao je u Zagrebu dvodnevni stručni skup, okupivši veliki broj stručnjaka i znanstvenika različitih profila iz raznih sustava koji se bave zaštitom prava i interesa djece s problemima u ponašanju. Kako je multidisciplinarni pristup ovoj problematici iznimno važan i jedini učinkovit, u radu skupa sudjelovali su socijalni pedagozi, psiholozi, socijalni radnici, liječnici, pravnici, koji su prikazali različite aspekte i područja najučestalijeg i najsnažnijeg kršenja dječjih prava. Uz pravobraniteljicu i njezine suradnike, izlagali su stručnjaci s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, Studijskog centra socijalnog rada, MUP-a, Ministarstva pravosuđa, MZSS-a, Općinskog državnog odvjetništva u Zagrebu i iskusni praktičari u području zaštite mentalnog zdravlja djece, rada s djecom s problemima u ponašanju i prevencije neprihvatljivog ponašanja djece i mladih.

Skup je pratilo sedamdesetak sudionika, mahom stručnjaka koji se bave djecom s problemima u ponašanju na svim razinama, u raznim sustavima, od obrazovanja, socijalne skrbi, zdravstva, pravosuđa, policije, do lokalne zajednice i nevladinog sektora. Više izlaganja bilo je posvećeno djeci u sukobu sa zakonom, iz perspektive policijskog postupanja, postupanja državnih odvjetništava i sudova te tijela za izvršenje maloljetničkih sankcija. Kao posebna vrijednost u specifičnom pravosudnom postupanju, koje je i zakonodavnim okvirom i nizom drugih mjera prilagođeno zaštititi

najboljeg interesa djeteta, apostrofirano je *alternativno postupanje*, kao reakcija društva na kriminalitet mladih. U ovim mjerama izostaju represija i kažnjavanje, a naglasak je na *restituciji* (svojevrsnoj naknadi ili umanjivanju štete, odnosno „ispravljanju“ pogreške) i socijalnom učenju, što se pokazalo iznimno korisnim i učinkovitim, kako za samog mladog počinitelja kaznenog djela, tako i za zajednicu. Kao posebno vrijedna alternativna mjera naglašena je posebna obveza izvansudske nagodbe, koja pruža mogućnost zajednici da ponovno uspostavi socijalni mir narušen kaznenim djelom, a sudionicima daje drugačiju perspektivu od klasičnog sudskog postupka: počinitelju za preuzimanje odgovornosti za počinjeno djelo, a oštećeniku za zastupanje svojih interesa. Na skupu se govorilo i o djeci koja izvršavaju odgojnu mjeru upućivanja u odgojnu ustanovu te najteže maloljetničke sankcije u okviru zatvorskoga sustava. Unatoč kontinuiranom unapređivanju prostornih, kadrovskih i materijalnih uvjeta u tom području, u Hrvatskoj još nisu dostignuti standardi propisani međunarodnim dokumentima i preporukama, koje zahtijevaju posebnu zaštitu za djecu i maloljetnike u kaznenom postupku, na sudu, u pritvoru, odnosno u primjeni kaznenih mjera. Tako se događa da maloljetnici u pritvoru borave s odraslim osobama, da nisu obuhvaćeni primjerenim tretmanom i obrazovanjem te da ovo lišenje slobode ponekad potraje i duže od šest mjeseci.

Stručni skup „Zaštita djeteta svjedoka u postupcima policije te kaznenom i prekršajnom postupku“

– Prateći ostvarivanje prava djece svjedoka, Ured pravobraniteljice uočio je kako se u pravosudnom postupku često ne poštuju međunarodni standardi zaštite koji zahtijevaju da dijete svjedok bude tretirano na brižan i pažljiv način, koji uključuje zaštitu njegovog najboljeg interesa, dostojanstva i privatnosti, pružanje sigurnosti, osiguranje prava na naknadu štete te aktivno sudjelovanje u postupku uz uvažavanje djetetovog mišljenja. U namjeri osvještavanja stručne javnosti o tom problemu Ured je u Zagrebu organizirao stručni skup „Zaštita djeteta svjedoka u postupcima policije te kaznenom i prekršajnom postupku“. U radu skupa sudjelovali su stručnjaci iz sustava socijalne skrbi, policije, pravosuđa te predstavnici odvjetnika. Pravobraniteljica je pritom upozorila na slabosti sustava zaštite djece u pravosudnom postupku koje predstavljaju opasnost za djetetovu traumatizaciju ili njegovu sekundarnu viktimizaciju. Podsjetila je da djeca kao sudionici pravosudnog postupka zahtijevaju posebnu zaštitu, koja mora biti osigurana kroz kvalitetno zakonsko uređenje, ali i odgovarajuću primjenu propisa u praksi. Nedostatak stručnih djelatnika na sudovima, nedovoljna informiranost roditelja i djece, neusklađenosti postupanja, nepostojanje ili nekorištenje tehničkih uvjeta za ispitivanje djeteta, nedovoljno profesionalno usavršavanje sudaca i drugih stručnjaka koji rade s djecom žrtvama i svjedocima, kao i nedovoljna međusektorska povezanost samo su neke od uočenih slabosti. Ured je ukazao i na međunarodne standarde zaštite djece svjedoka i rješenja koje bi po uzoru na UN-ov *Model zakona o pravosuđu u stvarima koje uključuju djecu žrtve i svjedoke kaznenih djela* trebalo ugraditi u naše zakonodavstvo i praksu, kao što je uvođenje obavezne stručne podrške djetetu i njegovim roditeljima, od trenutka počinjenja kaznenog djela pa sve dok za to postoji potreba, zatim definiranje uloge „osobe od djetetova povjerenja“ i obveze suca u zaštiti djeteta žrtve. Istaknuta je nužnost sustavne i kvalitetne obuke stručnjaka, ujednačavanje prakse te nužnost međuresornog povezivanja. Govorilo se o problemima s kojima se stručnjaci svakodnevno susreću, a koji predstavljaju zapreku za odgovarajući tretman djeteta svjedoka u pravosudnom postupku. Sudionici su ukazivali na preopterećenost sudaca, osobito onih u prekršajnom postupku, velikim brojem raznovrsnih predmeta te nemogućnost provođenja zakonskih odredbi o ispitivanju djeteta svjedoka zbog neadekvatnih prostornih i kadrovskih uvjeta. Naglašeno je kako je praksa ispitivanja djeteta vrlo neujednačena, ne postoje standardi, nema koordinacije niti povezivanja institucija. Tehnički uređaji za ispitivanje djeteta nisu dostupni svim sudovima, a postojeći su, prema navodima sudaca, zastarjeli i stoga neupotrebljivi. Na skupu su predstavljeni i rezultati istraživanja Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba koji su pokazali da je većina djece iskustvo svjedočenja doživjela kao uznemirujuće i zastrašujuće, osobito ako su više puta svjedočila u raznim institucijama. Stručnjake je posebice uznemirio podatak da su se djeca žalila na nestručnost, neosjetljivost i grubost ispitivača. Iskustva Ureda za podršku žrtvama i svjedocima pokazuju da se djecu često ispituje u prisutnosti optuženika ili se djeca ispituju više puta, što predstavlja traumatično iskustvo. Roditelji djece žrtava često ne znaju kome se mogu obratiti za pomoć ili informaciju prije dolaska na sud, a

ukazano je i na neke nedoumice koje se javljaju u praksi, kao što je definiranje djetetova savjetnika i njegove uloge u postupku, uloge suca istrage i njegove kompetencije za ispitivanje djeteta te tko je dužan propisati na koji će način stručna osoba postavljati pitanja djetetu i kako osigurati standarde u postupanju. Naglašena je potreba mijenjanja dosadašnje prakse kako bi se izbjeglo višestruko ispitivanje djeteta, kako bi se pružilo pravodobnu informaciju i djetetu i roditeljima (brošure, leci, kontakt brojevi telefona) te uspostavio sustav u kojem bi se definirala obveza stručne psihološke pomoći djetetu i uspostavila koordinacija u radu postojećih službi. Na skupu je istaknuta potreba planske i sustavne edukacije svih sudionika koji dijele odgovornost za postizanje najboljeg interesa djeteta, omogućavanje standarda istih usluga za djecu koja dolaze pred sud, neovisno o kojoj vrsti suda je riječ te potreba osnaživanja funkcije Povjerenstva za praćenje i unapređenje sustava podrške žrtvama i Ureda za podršku svjedocima i žrtvama.

3.7 ZAŠTITA PRAVA DJECE KOJA SE BAVE SPORTOM

U zadnje tri godine bavili smo se znatnim brojem predmeta vezanih za zaštitu prava djece koja se bave sportom.

	2009.	2010.	2011.
Broj predmeta	28	39	27

Radili smo po pojedinačnim prijavama povreda prava djece koja treniraju nogomet, vaterpolo, atletiku, košarku, taekwondo, plivanje, boks, skokove u vodu, šah, sportski ribolov te koja odlaze na plesnu poduku. Postupali smo i u predmetima koji se odnose na generalnu zaštićenost prava i dobrobiti djece-sportaša, i to kroz praćenje pravne regulative i aktivnosti tijela koja utječu na njihovo donošenje, uključujući postupanja pojedinih sportskih udruga, ali i resornog ministarstva. U protekloj smo se godini bavili i zaštićenošću djece koja se bave kontaktnim borilačkim sportovima. Naime, takvi sportovi, unatoč korištenju zaštitne opreme, u velikoj mjeri predstavljaju opasnost za djecu zbog mogućih ozljeda, naročito ozljeda mozga. Podržavali smo i pratili sudjelovanje djece na pojedinim sportskim natjecanjima kao što su državno prvenstvo školskih sportskih društava, sportski susreti domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te Dan Univerzalne sportske škole.

Iako nas je MZOS još u rujnu 2010. godine obavijestio da je u tijeku rad na Zakonu o izmjenama i dopunama **Zakona o športu** i da će se u njemu posvetiti pozornost pravima i boljoj zaštiti interesa djece koja se organizirano bave sportom, takve suštinske izmjene zakona nisu se dogodile ni u 2011. Naime, posljednje izmjene i dopune zakonskih odredbi ne predstavljaju očekivane i temeljite izmjene i dopune *Zakona o športu*, koje bi imale utjecaj i na sveobuhvatnu zaštitu djece u športu.

Nisu, nažalost, doneseni ni provedbeni propisi: pravilnik kojim bi se propisala stručna sprema, odnosno stručna osposobljenost potrebna za obavljanje stručnih poslova u športu prema vrsti i složenosti određenih poslova te pravilnik kojim bi se propisali način osnivanja, zadaće, djelokrug i način rada školskih sportskih društava. Iako briga za fizičko i psihičko zdravlje mladih sportaša valja biti na prvom mjestu, nije donesen ni pravilnik o uvjetima za obavljanje zdravstvenih pregleda, vrsti i opsegu pregleda, načinu vođenja evidencije i medicinske dokumentacije sportaša te o rokovima u kojima se provode zdravstveni pregledi za učenike koji sudjeluju u natjecanjima školskih sportskih društava.

Resorno ministarstvo je u 2011. redovito odgovaralo na naše upite i, na temelju njih, tražilo izvješća nadležnih sportskih saveza i klubova, no nije ustrojena sportska inspekcija na način kako to zahtijeva *Zakon o športu*. Stoga je ministarstvo, kao nadzorno tijelo, i dalje nemoćno u situacijama kršenja odredbi Zakona, a time djeca ostaju nezaštićena. Naime, izvan djelokruga ministarstva je rješavanje odnosa unutar sportskih klubova, koji su u pravilu ustrojeni kao udruge. S obzirom na najavu izmjena *Zakona o športu* i donošenja *Zakona o sportskoj inspekciji*, očekujemo da će se situacija i u pogledu zaštićenosti djece konačno pomaknuti s „mrtve točke“.

Pojedinačne prijave povreda dječjih prava u sportu odnosile su se, među ostalim, na nepoštovanje osobnosti djeteta, na neprimjereno, nestručno i nasilno ponašanje te samovolju trenera i drugih odraslih osoba u klubovima prema djeci, onemogućavanje daljnjeg bavljenja sportom sprečavanjem pravodobnog prelaska djeteta u drugi klub, nedolično ponašanje trenera, vrijeđanje djece na treninzima i tijekom natjecanja, zabranu dolaska na treninge i subjektivnost kod uključivanja sportaša u postavu za igru. U pozadini prijava ponekad se nalazi **sukob odraslih** koji utječe i na djecu. U jednom slučaju obratio nam se tajnik kluba s prigovorom na rad saveza, a vezano za dodjelu pehara djeci sportašima, koji prema njegovoj tvrdnji nisu bili odgovarajuće veličine. Nisu rijetki ni sukobi roditelja s upravom kluba, što se onda odražava na problem s ispisnicama, optužbe za međusobna dugovanja i nepodmirene financijske obveze.

U jednom slučaju roditelji 17-godišnjaka ukazuju na problem dječakovog **prelaska iz jednog kluba u drugi** i registracije za novi klub neposredno prije državnog prvenstva. U prijavi navode kako klub ne izdaje ispisnicu, jer se trener osjeća povrijeđenim zato što je dječak napustio klub te da se sve to odražava na dječakovu motivaciju za trening. Informirani smo da je dječak naknadno ipak registriran kao sportaš drugog kluba, sukladno svojim željama. Više slučajeva odnosi se na praksu saveza i klubova koji u svojim općim aktima propisuju potraživanja tzv. „odštete“, „otkupnine“ ili „naknade za izobrazbu i uložena materijalna sredstva“. Zbog toga smo još 2010. upozorili Hrvatski olimpijski odbor, kao krovnu sportsku udrugu, na potrebu preispitivanja načina na koji nacionalni sportski savezi uređuju prelaske djece iz jednog kluba u drugi. Vjerujemo da bi osnovne smjernice o tome svakako trebao sadržavati izmijenjeni *Zakon o športu*, čime bi se stvorio jedinstveni okvir za postupanja, pojasnio status djece sportaša, ali i omogućili efikasniji mehanizmi zaštite njihovih prava u slučajevima sukoba interesa.

Ima prijava i o vršnjačkom **nasilju** na treninzima ili natjecanjima. Čini se da ni roditelji, ni klubovi, ni organizatori natjecanja ponekad ne znaju kako reagirati na to. Neki nisu svjesni da je bilo koji oblik nasilja prema djeci i nasilnog rješavanja problema štetan i zabranjen pa, unatoč profesionalnoj obvezi, djecu o tome ne podučavaju i ne jačaju ih u samokontroli i reguliranju vlastitog ponašanja, a ne uče ih ni o posljedicama društveno neprihvatljivog ponašanja.

O negativnim učincima treniranja i natjecanja djece i adolescenata u kontaktnim **borilačkim sportovima** (boks, kickboksing, savate, taekwondo i dr.) obavijestila nas je jedna liječnica. Dostavila nam je materijale i popis stručne literature koja o tome govori te nas upozorila na službene izjave Svjetskog liječničkog zbora i Američke pedijatrijske akademije, kojima se traži zabrana boksa i sličnih kontaktnih borilačkih sportova maloljetnicima jer su ozljede mozga češće kod takvih sportova no u općoj populaciji te mogu utjecati na normalan razvoj mozga kod djece i adolescenata. Iznenađujuće je da su roditelji skloni zanemariti opasnosti, uz obrazloženje da se djeci sviđaju tučnjave pa ih uključuju u takve aktivnosti ni ne pomišljajući da bi se trebali prethodno informirati o tome koliko su udarci, osobito u predjelu glave, u dječjoj dobi opasni za razvoj. Istovremeno više udruga i klubova upućuje pozive djeci i roditeljima na upis i bavljenje ovim sportovima rekreacijski ili profesionalno. Zakon zasad ne regulira dovoljno zaštitu djece koja se bave ovim sportovima i zaštićenost djece se svodi na odgovornost roditelja. Na temelju prijave obratili smo se MZSS-u, MZOS-u, Nacionalnom vijeću za sport i Hrvatskom olimpijskom odboru, podsjetivši ih na Zaključke tematske sjednice Odbora za obitelj, mladež i sport Hrvatskog sabora iz travnja 2008., koji se odnose i na sigurnost i zdravlje djece. Preporučili smo poduzimanje mjera za unapređenje zaštite zdravlja djece pri bavljenju sportom i tjelesnim aktivnostima s naglaskom na rizične kontaktne borilačke sportove i potrebu zakonskog reguliranja sudjelovanja djece u njima. Također smo zatražili od Kineziološkog fakulteta u Zagrebu, Hrvatskog liječničkog zbora i Hrvatskog pedijatrijskog društva informaciju i stajalište o bavljenju djece kontaktnim borilačkim sportovima i o mogućim utjecajima na psihofizičko stanje djece. Izrazili smo stav Ureda da bi djeca i njihovi roditelji trebali biti preventivno upozoreni od strane voditelja programa o mogućim povredama, a dugoročno i mogućim nepovratnim narušavanjem zdravlja djeteta uslijed bavljenja takvim sportovima. Tražili smo i podatke o tome jesu li djeca

podvrgnuta pregledu kojim bi se utvrdila njihova zdravstvena sposobnost kao preduvjet za bavljenje pojedinim specifičnim sportom.

Iz do sada primljenih izvješća saznajemo da HOO skrbi o sportašima najmlađih dobnih kategorija, uključujući i sportaše borilačkih sportova koji su u programu HOO-a, osiguravajući za njih testiranja na Kineziološkom fakultetu, financijska sredstva za zdravstvenu zaštitu, dodatnu prehranu i osiguranje sportaša, kao i kontinuiranu skrb Zdravstvene komisije HOO-a. HOO podupire i osnivanje zdravstvenih komisija svih nacionalnih sportskih saveza, a temeljem obraćanja pravobraniteljice za djecu predložit će Zdravstvenoj komisiji HOO-a da održi tematsku sjednicu o ugroženosti zdravlja djece pri bavljenju sportom, posebno u borilačkim sportovima. Nacionalno vijeće za sport izvijestilo nas je o usvajanju Programa izrade analitičkih i strateških dokumenata i studija za mandatno razdoblje od četiri godine (2010. - 2014.) te kako je planirana izrada četrnaest projektnih studija koje bi predstavljale korak prema izradi cjelovite studije pod nazivom „Strategija razvoja sporta u Republici Hrvatskoj“, a koja bi poslužila zakonodavcu kao temelj za izradu *Nacionalnog programa sporta*. Započinje izrada projektne studije „Treneri i stručni poslovi u hrvatskom sportu“ koja će odrediti sve uvjete koje moraju zadovoljiti sportski djelatnici, a odnosit će se na područje vrhunskog sporta, sportske rekreacije, školskog i sveučilišnog sporta te sporta osoba s invaliditetom.

U svom mišljenju, Hrvatsko društvo za sportsku medicinu Hrvatskog liječničkog zbora, među ostalim, preporuča specifične mjere prevencije ozljeda u borilačkim sportovima te da nadležne upravne institucije trebaju imati nadzor nad kvalifikacijom instruktora ili trenera, kvalitetom sportskog objekta i opreme, primjerenim informacijama za djecu i roditelje, kao i kvalificiranosti klupskog liječnika. Navode kako se, uzimajući u obzir pravila u pojedinim sportovima, zdravstvena struka izričito protivi jedino sudjelovanju djece i mladih u boksu, vezano uz karakteristiku tog sporta, u kojem su udarci u glavu od primarnog značaja. Kako se posljedice brojnih udaraca u glavu odražavaju prvenstveno na promjenama cerebralnih funkcija koje mogu završiti trajnim kroničnim oštećenjem zdravlja i odgovarajućom invalidnošću, smatraju da je posebno važno donošenje stavova struke i odluka i smjernica upravnih tijela o sudjelovanju djece i mladih u sportu općenito, a posebno u zdravstveno visoko rizičnim sportovima kao što je boks.

Iako ima sredina gdje je projekt **obuke plivanja** djece u vrtiću i učenika nižih razreda osnovne škole uobičajena ponuda lokalne zajednice ili odgojno-obrazovne institucije, zabrinjava slučaj ukidanja osposobljavanja djece u plivanju na gradskom bazenu u Čakovcu, što je učinjeno, kako saznajemo, prema nalogu državne revizije i prosvjetne inspektorice. Ova odluka čudi jer je riječ o životno važnoj vještini koja se najlakše usvaja upravo u predškolskoj dobi, a vrtić u Čakovcu je do ove godine uspješno provodio ovaj program. Godišnje je oko 250 djece prolazilo ovu obuku, a među njima je bilo 20-ak djece iz socijalno ugroženih obitelji koje nisu plaćale ovaj dodatni program. Stoga je teško shvatiti iz kojih je razloga ova obuka prekinuta. Nadležnim institucijama smo preporučili ozbiljno promišljanje o ponovnom organiziranju plivačke obuke za djecu pred polazak u školu. Imamo informaciju da je na temelju naše preporuke ponovno uvedena obuka plivanja u DV Čakovec. Vezano uz plivanje djece osnovnoškolske dobi, obaviješteni smo da je izmjenama i dopunama Državnog pedagoškog standarda (DPS) osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja izostavljena obveza osnovnih škola da za vrijeme osnovnoškolskog obrazovanja omoguće svim učenicima poduku plivanja. Iz obrazloženja MZOS-a o razlozima izostavljanja takve odredbe, koje smo zatražili, proizlazi da nastavni sadržaji, a među njima je i poduka plivanja, nisu sastavni dio DPS-a već ih propisuje Nastavni plan i program za osnovnu školu, prema kojem su osnovne škole dužne provoditi poduku plivanja i planirati je u školskom kurikulumu i godišnjem planu i programu. Pozitivnim smatramo osiguravanje proračunskih sredstava za 2011. od strane MZOS-a radi sufinanciranja sportskog programa „Obuka neplivača u školama“ u organizaciji sportskih udruga, u kojem je, prema podacima MZOS-a, u razdoblju od 2007.-2010. u poduku plivanja bilo uključeno više od 17.000 učenika i učenica osnovnih škola.

Neprimjerena ponašanja trenera ili drugih osoba u klubu (vrijeđanje, omalovažavanje, neutemeljene i subjektivne odluke i procjene) bile su razlogom više prijava i u 2011. Nakon nekoliko preporuka

vezanih uz prijavu neprimjerenih i agresivnih postupaka trenera jednog vaterpolskog kluba prema djeci, putem MZOS-a smo zaprimili izvješće Hrvatskog vaterpolskog saveza u kojem nas obavještava da je povodom ovih prijava Udruga hrvatskih vaterpolskih trenera organizirala posebno predavanje za sve trenere u sklopu prošlogodišnjeg kupa RH pod nazivom „Trenerski izazovi u radu s djecom i mladim sportašima“. Nažalost, i nakon toga smo zaprimili novu, sličnu prijavu povreda prava djece, u drugom vaterpolskom klubu. Ponavljanje ovakvih prijava ukazuje na potrebu uvođenja i obnavljanja licenci za trenere i voditelje sportskih i drugih aktivnosti djece. Hvalevrijednim smatramo i održavanje periodičnih edukacija o dječjim pravima, razvojnim specifičnostima djece s obzirom na dob, poželjnom stilu treniranja i očekivanjima, kao i edukacija o komunikacijskim vještinama u radu s djecom, ali i roditeljima.

Jedan trener je Uredu prijavio postupke člana županijske skupštine, koji je na sjednici izrekao ime mlade sportašice kao sinonim za neuspjeh nje same i sporta kojim se bavi, o čemu je vijest objavljena i na jednom internetskom portalu. Trenera smo uputili da ukoliko djevojčica, odnosno njeni roditelji smatraju da izjava dotičnog vijećnika sadrži elemente kažnjive radnje, zaštitu prava i interesa djeteta potaknu pred sudom. Jedan profesor tjelesnog pritužuje se na odluke vodstva pojedinih škola o korištenju školskih sportskih dvorana, na neprovođenje Zakona o športu, način doniranja proračunskih sredstava iz proračuna jedinica lokalne samouprave te postupke sportskih saveza. Čini se da ni sami sportski djelatnici ne znaju kojim izvršnim tijelima se trebaju obratiti u slučajevima pojedinačnih kršenja dječjih prava.

I sami smo u prošlogodišnjem izvješću problematizirali **troškove roditelja** i način trošenja sredstava koja klubovi dobivaju iz proračuna jedinica lokalne samouprave, među ostalim, i na ime promicanja i poticanja sporta djece, mladeži, studenata i osoba s invaliditetom, za provođenje sportskih aktivnosti djece, mladeži i studenata te za djelovanje sportskih udruga, sportskih zajednica i saveza. Naše postupanje bilo je vezano za prijavu roditelja o tome da jedan rukometni klub netransparentno vodi poslove te nenamjenski troši proračunska sredstva, a da roditelji, pored redovne mjesečne članarine, financiraju i troškove službenih natjecanja, honorarni rad trenera, troškove priprema, putovanja i službenih natjecanja mlađih dobnih skupina, dresove i trenirke, sportsku obuću, torbe i lopte. Kako smo se već i prije susretali s problemima vezanim za status u klubu one djece čiji su roditelji slabijeg imovinskog stanja, u izvješću smo izrazili nadu da je spomenuto participiranje jedinica lokalne samouprave u troškovima klubova predviđeno s ciljem približavanja sporta svoj djeci, odnosno omogućavanja odgovarajućih i jednakih uvjeta kakve propisuje Konvencija o pravima djeteta. Također, naglasili smo kako smatramo da bi članarina za djecu sportaše trebala biti određena u simboličnim iznosima.

Iz odgovora Zagrebačkog športskog saveza (ZŠS) i podataka o visini sredstava koja sportski savezi i klubovi sukladno *Zakonu o športu* dobivaju iz proračuna Grada Zagreba na ime provođenja sportskih aktivnosti djece i mladeži, proizlazi da se financijska sredstava unutar Programa javnih potreba u sportu Grada Zagreba raspoređuju sportskim klubovima u odnosu na njihov stupanj kvalitete, odnosno status selekcije. Kako kvalitetu u pravilu nose sportaši seniorskog uzrasta, vidljivo je da će klub dostići višu razinu, a samim time steći i veća prava kroz Program javnih potreba u sportu, ako ima kvalitetnije rezultate u seniorskom uzrastu, a seniorski rezultati uglavnom su produkt kvalitetnog i dugogodišnjeg rada s nižim uzrastima. Proračunski prihodi u sportu pokrivaju tek negdje oko 30% ukupnih troškova sportskog programa kvalitetnijeg kluba te, navodi ZŠS, ne čudi činjenica da sportski klubovi kroz članarine nastoje podmiriti jedan dio ukupnih troškova. Samo manji broj sportskih klubova participira u sredstvima Programa javnih potreba u sportu Grada Zagreba, jer ne udovoljavaju strogim i selektivnim kriterijima baziranim na rezultatu. Tako samo 145 sportskih klubova uživa značajniju potporu, još 183 nekategorizirane selekcije ostvaruje vrlo skomnu potporu, a što je 38% svih registriranih sportskih klubova u Zagrebu. Preostalih 62% sportskih klubova u Zagrebu uopće ne participira u sredstvima Programa javnih potreba, već su uglavnom orijentirani na prihode od članarina, jer su sponzori u ovoj kategoriji klubova vrlo rijetki. ZŠS se složio da bi smanjivanje članarina na simboličku razinu kod većine sportskih klubova omogućilo djeci skromnijeg

imovinskog statusa da se uključe u sport, ali smatraju da bi zbog nedostatka prihoda, upitan postao stručni rad, natjecanja za tu istu djecu, kao i mogućnost plaćanja sportskog objekta, itd. Pozitivno je da Zagrebački sportski savez iz godine u godinu preispituje svoje kriterije, prioritete, stanje u sportskim klubovima, sportskim građevinama, stupanj educiranosti trenera kojima se plaća osigurava iz proračuna Grada Zagreba i slično. Unutar financijske dimenzije bavljenja sportom još uvijek nejasnoću izaziva i zakonska odredba o pribavljanju odobrenja centra za socijalnu skrb prilikom sklapanja ugovora između maloljetnog djeteta i fizičkih ili pravnih osoba, kojim se uređuje raspolaganje budućim imovinskim pravima djeteta u vezi s njegovim sportskim, umjetničkim ili sličnim aktivnostima.

Ima i ohrabrujućih primjera **dobre prakse**. S obzirom na ekonomsku situaciju u kojoj se nalazi i država i obitelji te na vidove funkcioniranja sustava u športu, hvalevrijedni su projekti socijalnog uključivanja djece i mladih, poput projekta "Svi zajedno", koji provodi CZSS Split u suradnji sa sportskim i plesnim klubovima te školama stranih jezika i drugim tijelima (kazalištima, knjižnicama, kulturno-umjetničkim društvima i sl.). Projekt je osmišljen kako bi djeca iz obitelji korisnika sustava socijalne skrbi mogla na organizirani način provoditi slobodno vrijeme te besplatno sudjelovati u izvanškolskim aktivnostima u lokalnoj zajednici. Saznajemo kako ovaj projekt postiže izvrsne rezultate te kako raste zanimanje za treniranje u sportskim klubovima i plesnim školama, čak i više nego što se može realizirati. Osim članarina, pojedinoj djeci iz najsiromašnijih obitelji u okviru projekta je financirana sportska oprema te sudjelovanje na ljetnim sportskim kampovima. Saznajemo da je za sada pristupnicu za sudjelovanje u projektu predalo 125 djece. Trenutačno je u program uključeno stotinjak djece, od kojih je više od 70 upisano u sportske i plesne klubove.

Sportske događaje u kojima djeca pokazuju svoja znanja i vještine smatramo dobrim načinom promocije školskog sporta među djecom. Njihovo medijsko praćenje zasigurno bi u budućnosti privuklo i donatore koji bi mogli podržati daljnji razvoj školskog sporta i utjecati na realizaciju glavnih strateških ciljeva koje predviđa aktualna Strategija razvoja školskoga sporta u Republici Hrvatskoj 2009.-2014. godine: povećanje broja djece uključene u školski sport, osiguravanje objekata i opreme, kadrova, sustav natjecanja i treninga, zdravstvena zaštita učenika, Univerzalna sportska škola, uključivanje učenika s teškoćama u razvoju i dr. Događa se da se djeca natječu pred praznim tribinama (dolaze iz više mjesta i gradova, a roditelji rade pa ih ne mogu pratiti). Uvjereni smo da bi gledatelji, među kojima sportaši, studenti Kineziološkog fakulteta i drugi, svojom nazočnošću pokazali djeci da cijene, podupiru i podržavaju njihove sportske aktivnosti, a s druge strane imali bi priliku prikazati se djeci kao dobri modeli i uzori u bavljenju sportom. Druženje sa sportašima djeci je prilika da dobiju odgovore na različita pitanja vezana uz smisao i korist bavljenja sportom. Hrvatskom školskom sportskom savezu uputili smo preporuku o poticanju sudjelovanja svih sportski opredijeljenih osoba na sportskoj priredbi Univerzalne sportske škole, kojom se obilježava Međunarodni olimpijski dan i u kojoj, što je najvažnije, sudjeluje više stotina djece iz cijele Hrvatske.

Gledajući na sport te općenito na fizičku aktivnost kao na jedan od osnovnih čimbenika za zdravi psiho-fizički razvoj djece, iznimno je važno osigurati da sva djeca sudjeluju u sportu, ne nužno s ciljem postizanja vrhunskih sportskih rezultata, već prije svega radi stjecanja zdravih životnih navika. To je moguće postići kroz daljnju promociju školskog sporta te poticanje osnivanja još većeg broja školskih sportskih društava. Napominjemo kako je i dalje aktualna nelogičnost da nije donesen pravilnik kojim bi se propisali način osnivanja, zadaće, djelokrug i način rada školskih sportskih društava, iako je na snazi Pravilnik o načinu osnivanja, zadaćama, djelokrugu i načinu rada školskih sportskih saveza, koji su u odnosu na školska sportska društva viša ustrojbeno jedinica. Donošenje spomenutog pravilnika i daljnja promocija školskog sporta potaknula bi osnivanje školskih sportskih društava i u onim školama u kojima ih zasad nema, čime bi se većem broju djece omogućilo sudjelovanje u sportskim aktivnostima. Težnja sportskih klubova za postizanjem dobrih sportskih rezultata i uspjeha, neminovno utječe na selekciju djece koja se bave sportom, a u klubovima i momčadima „opstaju“ samo oni koji su nadareni i sposobni ostvariti očekivani uspjeh. Takva praksa, nažalost, s vremenom dovodi do ispisivanja velikog broja djece iz klubova i do gubitka interesa za daljnje aktivno bavljenje

sportom. Dobro razvijena mreža školskih sportskih društava značila bi uključivanje djece u sport bez obzira na njihove tjelesne mogućnosti i predispozicije za vrhunski sportski uspjeh, koji može postići tek manji postotak djece. Takva bi mreža također omogućila uključivanje djece u sportske aktivnosti i u onim sredinama u kojima nema velike ponude sportskih sadržaja te bi poslužila kao odskočna daska u daljnjem profiliranju budućih mladih sportaša. Usto, djeci bi od najranije vrtičke dobi valjalo usađivati ljubav prema rekreaciji, kretanju i boravku na svježem zraku i to kroz dobro osmišljene univerzalne sportske programe, kakvi se u nekim sredinama već provode. Tako bi kroz druženje i igru s vršnjacima i uz praćenje profesora tjelesne i zdravstvene kulture, (kineziologe) učila i o važnosti timskoga rada, odgovornosti te poštovanju sportskih pravila. Ujedno, razvijali bi dobre životne navike i zdravi životni stil.

3.8 ZAŠTITA PRAVA DJECE NA OTOCIMA

Djeca koja žive na otocima svakodnevno se suočavaju sa specifičnim poteškoćama i brojnim preprekama u ostvarivanju svojih prava.

Tijekom 2011. godine obišli smo sedam otoka: Korčulu, Lastovo, Hvar, Cres, Lošinj, Ilovik i Pag. Posjetili smo škole, razgovarali s djecom i djelatnicima te predstavnicima lokalne zajednice. Ukazano nam je na brojne probleme na koje nailaze djeca, njihovi roditelji i svi koji brinu o njima osobito u području obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite, slobodnog vremena i prometne povezanosti. Na, gotovo svim otocima istaknut nam je problem zaštite i ostvarivanja prava djece s teškoćama u razvoju.

Obrazovanje

Uočili smo velike razlike u prostornim, kadrovskim i organizacijskim uvjetima odgojno-obrazovnih ustanova. Vidljiva su ulaganja u prostore te didaktičku i informatičku opremu gotovo svih škola. Neke škole opremljene su za izvođenje nastave na daljinu putem videokonferencije, no jedino škola na Lošinj u putem video konferencije održava redovnu nastavu iz pojedinih nastavnih predmeta u svojim područnim školama te na taj način kontinuirano komunicira sa svojim učenicima.

Manja ulaganja u pogledu prostora i kadra uočena su u opremanju i otvaranju dječjih vrtića. Dječji vrtić u Sućurju ne postoji, a u Lastovu kao i u Jelsi prostorni uvjeti vrtića nisu u potpunosti primjereni i zadovoljavajući. Djeca su u vrtiću u Jelsi smještena u objektu stare zgrade koja nije građena za potrebe djece predškolske dobi. Uputili smo preporuku prosvjetnoj inspekciji da poduzme sve mjere kako bi se zaštitila prava i interesi djece, polaznika DV Jelsa te kako bi se prostorni uvjeti vrtića uskladili s propisanim pedagoškim standardom. Nakon provedenog inspekcijskog nadzora, osnivač je osigurao sredstva za nužne popravke te se prostor vrtića djelomično sanirao, ali i dalje nije potpuno prilagođen djeci.

Veće škole na otocima još uvijek rade u dvije smjene. Učitelji u većim školama uglavnom imaju odgovarajuću stručnu spremu i usmjerenje, ali u onim manjima česte su promjene učitelja, koji rade na više škola, svakodnevno putuju s kopna i ovisе o trajektnom i autobusnom prijevozu, a poticaji za njihovo zadržavanje na otocima još uvijek su nedostatni.

Djelatnici škola u Blatu i Cresu istakli su nam i problem odlazaka učitelja na **stručna usavršavanja**, zbog prometne nepovezanosti otoka. AZOO-u smo preporučili organizaciju županijskih i stručnih skupova u nenastavnim danima te povremenu organizaciju takvih skupova i u otočnim školama, kako bi i njihovi djelatnici mogli na njima sudjelovati.

Na Lastovu nam je ukazano na problem organizacije i sudjelovanja učitelja na redovitim stručnim usavršavanjima i **odlazaka djece na natjecanja** u Dubrovačko neretvanskoj županiji kojoj prostorno pripadaju. Zbog nepostojanja direktne brodske veze s Dubrovnikom, odlazak u Dubrovnik zahtijeva veće troškove i puno više vremena. Presjedanje iz katamarana u autobus i preduga vožnja do Dubrovnika kao i rano ustajanje za samu djecu prije natjecanja predstavlja dodatni napor i stres. Time su djeca s Lastova u neravnopravnom položaju u odnosu na djecu iz Dubrovnika i drugih djelova županije, posebno kad je riječ o sportskim natjecanjima.

Nakon ovih saznanja obratili smo se Agenciji za odgoj i obrazovanje, koja učiteljima s Lastova nudi mogućnost da sudjeluju na županijskim stručnim vijećima u Splitsko-dalmatinskoj županiji te smo predložili da se takva mogućnost, u dogovoru s Dubrovačko-neretvanskom i Splitsko-dalmatinskom županijom, ponudi i učenicima s otoka Lastova kad je riječ o učeničkim natjecanjima. Splitsko-dalmatinska županija je pristala, no Dubrovačko-neretvanska tvrdi da je stvorila sve financijske i druge uvjete da djeca nastave odlaziti na natjecanja u Dubrovnik.

Ukazano nam je i na trajni problem nedostatnog knjižnog fonda u **školskim knjižnicama** te nedostatak stručnog suradnika knjižničara. Stoga smo uputili preporuku MZOS-u vezano za opremanje školskih knjižnica. MZOS nam je odgovorio da u državnom proračunu nisu osigurana sredstva za knjižni fond školskih knjižnica. U Nacionalnom programu razvitka otoka plan je bio razraditi ogledni projekt broda-škole koji bi bio dopuna školskim i kulturnim sadržajima pa tako i knjižnici. Držimo da se ne bi smjelo odustati od ovog projekta, koji nažalost još nije realiziran, ne samo na zadarskim otocima gdje je prvotno planiran, nego ni na ostalim otocima.

Na svim otocima posebno je izražena potreba za **zapošljavanjem stručnih suradnika** psihologa, defektologa i logopeda. Škola Sućuraj je najmanja škola, prometno jako izolirana te nema nijednog stručnog suradnika. U Novalji su nam istakli potrebu za logopedom i psihologom. Najbliži psiholog je u Zadru. Pojačanu potrebu za stručnim suradnikom izražava i škola na Cresu, s obzirom da se u njoj školuju djeca iz Centra za odgoj Cres. Na Korčuli je također potreban logoped. U Malom Lošinj potroba za logopedom osigurava grad iz vlastitih sredstava. Psiholozi i defektolozi Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije pružaju usluge djeci na otocima njihove županije, što je pozitivan primjer otvaranja škola prema zajednici i korištenja svih raspoloživih resursa za pomoć. Djelatnici Nastavnog zavoda za javno zdravstvo ujedno provode i preventivne programe te planiraju jelovnike za djecu u otočnim vrtićima i školama.

Nakon posjeta svim školama upućene su preporuke MZOS-u da razmotri mogućnost zapošljavanja stručnih suradnika. MZOS nam je odgovorio da je obvezno do 31. prosinca 2017. u svim osnovnim školama zaposliti potrebne stručne suradnike u skladu s koeficijentom izvodljivosti prema Državnom pedagoškom standardu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja. Svaka osnovna škola koja ima više od 180, a manje od 500 učenika zapošljava tri stručna suradnika. Imajući u vidu da djeca na otocima ne mogu pomoć psihologa, logopeda i defektologa ostvariti u nijednoj drugoj instituciji i dalje držimo da treba uvažavati specifične potrebe i uvjete života i rada na otocima te u skladu s tim zaposliti stručnjake ovih profila. I sam Državni standard ostavlja mogućnost da mjerila za utvrđivanje broja radnika u školama s otežanim uvjetima rada, u koje se ubrajaju i otočne škole, kad je to nužno mogu biti i niža od propisanih za škole koje rade u redovitim uvjetima. Uvažavajući trenutačnu ekonomsku situaciju držimo da se unutar postojećih resursa mora iznaći model pružanja stručne pomoći djeci, bilo u vidu multidisciplinarnog tima zaduženog za otočne škole ili osiguravanjem stručne pomoći unutar drugih resursa, zdravstva ili socijalne skrbi.

Na otocima Ličko-senjske i Primorsko-goranske županije odgojno-obrazovne ustanove imaju dobru suradnju s **Obiteljskim centrima** koji po dogovoru dolaze, nude svoje usluge i provode preventivne programe. U Dubrovačko-neretvanskoj i Splitsko-dalmatinskoj županiji djeca putuju u Split ili Dubrovnik da bi dobila odgovarajuću pomoć, a djeca i stručnjaci s otoka nemaju informaciju o postojanju obiteljskih centara, niti imaju kontakt s njima. Držimo da bi obiteljski centri svoje aktivnosti trebali usmjeriti i prema otocima za koje su nadležni.

Pojedine škole istakle su nam problem osiguravanja **asistenta u nastavi za djecu s teškoćama u razvoju**. Zbog nedovoljnog broja osoba koje bi mogle obavljati posao asistenta i loših novčanih poticaja teško je pronaći stručnu osobu koja bi obavljala taj posao. Navode i problem sporosti sustava kad je riječ o školovanju djece s TUR koja imaju rješenje za školovanje u ustanovi, a i dalje se školuju u redovnom sustavu. Kad je riječ o većim i kompleksnijim teškoćama u razvoju roditelji su najčešće primorani mijenjati mjesto prebivališta, jer u svome mjestu ne mogu dobiti odgovarajuću pomoć, što dodatno umnožava probleme obitelji.

Zdravstvena zaštita

Na svim otocima ukazano nam je na nedostatak liječnika, osobito pedijatar (Novalja, Cres, Sućuraj). Svaki odlazak liječniku na kopnu roditelje dodatno financijski opterećuje. O tome da na otoku Cresu nema pedijatra upozorili smo HZZO, koji nas je obavijestio da na tom području nisu predviđeni timovi u djelatnosti zdravstvene zaštite predškolske djece pa se zdravstvena skrb ovoj djeci pruža u ordinacijama opće/obiteljske medicine, a najbliža ugovorna ordinacija u djelatnosti zdravstvene zaštite predškolske djece je ona na području otoka Lošinja, gdje je ugovoren jedan tim te Rijeke, gdje je ugovoreno deset timova.

Socijalna zaštita

Djelatnici škola i predstavnici lokalne zajednice ukazali su nam na potrebu intenziviranja rada timova centara za socijalnu skrb, osobito kroz mjere provođenja nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi. U Cresu su ove usluge dostupne tako da djelatnica-socijalna radnica CZSS Cres-Lošinj iz Lošinja jednom tjedno dolazi u Cres, što je prema njihovoj procjeni nedovoljno. Obratili smo se MZSS-u te preporučili da evaluiraju ovakvu organizaciju rada i dostupnosti usluga na otoku Cresu. Iz izvješća MZSS-a proizlazi da je utvrđeno kako ne postoji stručna opravdanost da, s obzirom na ukupan broj zaposlenih stručnih radnika CZSS, stručni radnik boravi u uredu svaki dan tijekom tjedna puno radno vrijeme (defektolog tri dana tjedno, psiholog dva dana tjedno). Zato je od strane MZSS izdana mjera organiziranja rada ovih stručnih radnika u cijelosti u sjedištu CZSS-a u Malom Lošinj, a rad Ureda u Cresu je organiziran na način da jedan dan u tjednu puno radno vrijeme tamo radi diplomirani socijalni radnik.

Slobodno vrijeme

U Vladinom izvješću o učincima provedbe Zakona o otocima ističe se i podržava inicijativa izgradnje i oživljavanja dodatnih sadržaja života na otoku, obnavljanje domova kulture, no djeca i djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova te predstavnici lokalne zajednice ističu nedostatak slobodnih aktivnosti i sadržaja za djecu te nepostojanje dječjih igrališta i centara za mlade. Pojedine škole nastoje upotpuniti slobodno vrijeme djece ponudom različitih slobodnih aktivnosti, primjerice na Lošinj, Korčuli i Lastovu, no još uvijek je na većini otoka veliki nesrazmjer između ponude aktivnosti i potreba djece.

Prometna povezanost

Jedan od najvažnijih čimbenika neophodnih za potpuno ostvarivanje prava djece je dobra prometna povezanost - unutar otoka i otoka s kopnom. Izrazite teškoće zbog prometne izoliranosti uočene su u otočnim školama na Lastovu, u Sućurju i područnim školama otoka Lošinja. Škola u Sućurju istaknula je prometnu izoliranost jer je najbliže mjesto udaljeno pedesetak kilometara. Svi sadržaji, kao i liječničke usluge, organizirani su izvan otoka, uglavnom u Makarskoj i Splitu pa djeca ovise o trajektu za Drvenik i autobusu za Makarsku ili Split, što dodatno financijski iscrpljuje roditelje. Ravnateljica škole ukazala nam je i na situaciju pri akciji prikupljanja starog papira, za koju su djeca imala interes, ali nitko nije htio doći po papir.

Lastovo, koje prostorno pripada Dubrovačko-neretvanskoj županiji nema direktnu katamaransku ni trajektnu vezu sa Dubrovnikom.

Trajektni prijevoz djece srednjoškolske dobi na otocima se financira, a djeca osnovnoškolske dobi plaćaju putnu kartu za odlazak kod liječnika ili na slobodne aktivnosti na kopno. Na većini otoka nema prijevoza u poslijepodnevnim satima. U Korčuli, Novalji i na Lastovu prijavljeni su nam i slučajevi neispravnih i starih autobusa te kašnjenja djece na nastavu zbog nemara vozača ili voznog reda koji je često vezan za dolazak i odlazak trajekta.

Uočene su razlike u ulaganjima, senzibilitetu, brizi i mogućnostima **lokalne zajednice** kad su u pitanju djeca. Izraziti senzibilitet lokalne zajednice za potrebe djece uočen je u gradu Novalji i Blatu na Korčuli, a potom u Malom Lošinj i Cresu.

Republika Hrvatska prepoznala je potrebu poboljšanja kvalitete života stanovništva na otocima i ujednačavanja njihovog života s onima u razvijenim područjima na kopnu. Temelj za provođenje brojnih mjera te ulaganje u otoke su odredbe Ustava, Nacionalnog programa razvitka otoka i Zakona o otocima. U Izvješću o učincima provedbe Zakona o otocima govori se o izdvojenim proračunskim sredstvima ministarstava uloženim u razvoj otoka. Unatoč zadanim mjerama, učinjenim pomacima i dosadašnjim ulaganjima, u mnogim područjima zaštite dječjih prava još uvijek nije dosegnuta zadovoljavajuća razina, što je naznačeno i u Izvješću o učincima provedbe Zakona o otocima. Prema programu Vlade za razdoblje 2011. - 2015., u cilju stvarnog razvoja manje razvijenih područja Vlada će predložiti donošenje posebnog Zakona o potpomognutim područjima, koji će, među ostalima, zamijeniti sada važeći Zakon o otocima. Sukladno ovome, unutar nadležnog ministarstva ustrojiti će se i Uprava za potpomognuta područja. Planira se poboljšati prometnu povezanost, gradnju infrastrukture i mogućnost zapošljavanja na otocima te osigurati uvjete na otocima kakve imaju građani na kopnu.

Nadamo se da će škole na otocima postati središta cjeloživotnoga učenja, kulture i sporta te da će se i na otocima voditi računa o zapošljavanju stručnjaka za mentalno i psihičko zdravlje, kako je to predviđeno Programom Vlade.

3.9 LOKALNA ZAJEDNICA U ZAŠTITI PRAVA DJECE

U 2011. godini surađivali smo s jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave izravno, tražeći da nas izvijeste o stanju prava djece na njihovom području i upućivanjem prijedloga i preporuka za unapređenje i zaštitu prava djece. Suradnja se odvijala i posredstvom **Hrvatske zajednice županija, Udruge gradova u RH i Udruge općina u RH**. Ove organizacije već drugu godinu zaredom, svojim koordiniranim djelovanjem pridonose provedbi aktivnosti Ureda pravobraniteljice radi unapređenja prava i interesa djece, čija je zaštita u djelokrugu lokalne zajednice.

Radi osiguravanja dostupnosti prometnih veza, pravobraniteljica je općinama, gradovima i županijama uputila preporuku za organiziranje prijevoza djece na njihovom području. Kao i prijašnjih godina, pratili smo aktivnosti u osiguravanju dostupnosti predškolskih i osnovnoškolskih ustanova, produženog boravka u osnovnoj školi i školskog prijevoza djece te u brizi za sigurnost djece prilikom uređenja školskih objekata, o čemu pišemo u dijelu izvješća o obrazovnim pravima. Tema koja je obilježila 2011. godinu je uloga lokalne zajednice u osiguravanju sredstava za subvencioniranje boravka djece u dječjim vrtićima.

Radi stjecanja uvida u ostvarivanje prava djece s teškoćama u razvoju na jednake uvjete obrazovanja, pravobraniteljica je uputila općinama, gradovima i županijama zahtjev da je izvijeste o svojim aktivnostima u vezi s osiguravanjem pomoćnika/asistenata u nastavi za djecu s TUR. Informacije o ovoj problematici poslužit će daljnjim aktivnostima Ureda na uključivanju djece s TUR u redovne programe obrazovanja.

Dostupnost prometnih veza - autostopiranje djece - Prema odredbama *Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi* općine i gradovi u svom samoupravnom djelokrugu obavljaju poslove lokalnog značaja kojima se neposredno ostvaruju potrebe građana, a koji nisu Ustavom ili zakonom dodijeljeni državnim tijelima i to osobito poslove koji se odnose na brigu o djeci i promet na svom području. Prema istom propisu, županija obavlja poslove od područnoga (regionalnog) značaja, a osobito poslove koji se odnose na promet i prometnu infrastrukturu.

Lokalne zajednice, kao mjesta gdje djeca i mladi žive i ostvaruju svoja prava, imaju posebnu odgovornost za stvaranje potrebne infrastrukture i širenje usluga s ciljem osiguravanja zaštite djece. To se odnosi i na cestovni, željeznički i pomorski prijevoz putnika.

Medijski popraćen slučaj nestanka maloljetne djevojke ukazao je i na problem ugroženosti djece i mladih u manjim mjestima, zbog nedostatka redovitih autobusnih linija te željezničkih i pomorskih veza, koje bi im omogućile siguran prijevoz na području na kojem žive, kao i prijevoz do gradskih središta i sadržaja koji im se ondje nude, od obrazovnih i kulturnih, do zabavnih, sportskih i

rekreativnih. Zbog toga su prisiljeni „snalaziti se“, što ponekad uključuje i autostopiranje, što nosi brojne rizike. Djeca, a ni odrasli, nisu uvijek u mogućnosti procijeniti sve potencijalno opasne situacije pa tako ni moguće posljedice autostopiranja na koje su prisiljeni u nedostatku organiziranog i javnog prijevoza. Naročito zabrinjavaju podaci o učestalosti autostopiranja na području Dalmatinske Zagore, gdje, kako doznajemo, ono već desetljećima predstavlja „javni prijevoz“ koji koriste i djeca i odrasli, gdje mnoge obitelji nemaju automobile, a autobusnih (i željezničkih) linija je premalo. U pojedinim mjestima učenici moraju prevaliti kilometre do najbliže autobusne postaje, a ljeti, kad nema školskog autobusa koji koriste i odrasli, situacija je još gora te pojedina mjesta ostaju potpuno prometno odsječena. Djeci je usto onemogućeno ili im je znatno otežano korištenje izvanškolskih aktivnosti, bavljenje sportom i drugim aktivnostima, obavljanje stručne prakse ili aktivnosti slobodnog vremena. S takvim problemima susreću se i djeca na otocima, zbog nedovoljne dostupnosti pomorskog prijevoza.

Stoga, potaknuta informacijama o ugroženosti djece i mladih, pravobraniteljica za djecu je putem Hrvatske zajednice županija, Udruge gradova i Udruge općina uputila preporuku svim jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave. Preporukom se nastojalo mobilizirati lokalnu zajednicu da sagleda cjelovite potrebe djece na svojem području za prijevozom do gradskih središta te pronade odgovarajuća rješenja, kako bi se izbjegla potreba za autostopiranjem "iz nužde". Preporučili smo analizu stvarnog stanja u organiziranju prijevoza djece na području lokalnih zajednica te poduzimanje mjera kako bi se ojačale prometne veze u cestovnom, željezničkom i pomorskom prometu na njihovom području, odnosno kako bi se ostvarila kvalitetna prometna povezanost u skladu s potrebama djece. O preporuci smo obavijestili i nadležna ministarstva: MMPI, MZOS, MUP, MZSS te MOBMS.

Zabrinjavajuće je da smo povratna izvješća primili samo od pet gradova i 30 općina, od njih ukupno 390, koliko ih je okupljeno u udruge gradova, općina i zajednicu županija.

U svojim izvješćima gradovi nam uglavnom obrazlažu način i specifičnosti u organizaciji i financiranju prijevoza na svojem području. Neki izričito navode da autostopiranje nije uvriježena pojava, ali je prisutna, da ponekad autostopiraju srednjoškolci i da su svjesni potrebe za poboljšanjem prometne povezanosti i daljnjim razvijanjem linija koje bi udovoljile svim potrebama djece i ostale populacije. Obaviješteni smo, primjerice, da Grad Garešnica razmatra mogućnost davanja koncesije za taxi-službu na području Grada, kao dodatnu mogućnost prometne povezanosti. Neki gradovi zaključuju da je prometna povezanost zadovoljavajuća, dok neki navode da nije, ali da radi zaštite djece ulažu napore kako bi ona bila kvalitetnija, što ovisi i o financijskim mogućnostima. Pritom je prijevoz bolje organiziran za vrijeme školske godine, a tijekom ljeta se linije ukidaju.

Slična su i očitovanja koja su nam dostavile općine. Neke općine također potvrđuju da se autostopiranje djece povremeno javlja. Općina Dugi Rat putem službene web stranice često apelira na roditelje i obrazovne djelatnike da vode računa o tome kakvim se prometnim sredstvima služe njihova djeca odnosno učenici. Ovo se upozorenje najčešće odnosi na roditelje srednjoškolaca koji putuju u Split. Općina Satnica Đakovačka je, procjenjujući situaciju na svojem terenu gdje je sve više *autostopista*, pogotovo iz redova srednjoškolaca koji putuju u Đakovo, donijela odluku o sufinanciranju troškova prijevoza za svu redovno upisanu srednjoškolsku djecu te redovne studente, koji kupuju mjesečne karte za prijevoz. Na početku je sufinanciranje iznosilo 25%, a danas iznosi 50% cijene mjesečnih kupljenih karata. Ova akcija uz zaštitnu namjeru ima i socijalni karakter pomoći obiteljima. Smatraju da bi se u rješavanje ovog zahtjevnog problema trebale uključiti sve instance, od države do županije, što zasad nije slučaj te je cjelokupni teret na roditeljima i lokalnoj samoupravi, čije su financije uvijek limitirajuće i uglavnom nedostatne.

Neke općine smatraju da u okviru svojih proračunskih mogućnosti poduzimaju sve moguće mjere radi sprečavanja štetnih djelovanja koja ugrožavaju prava i interese djece, da je prometna povezanost zadovoljavajuća, u skladu s potrebama mještana, da nema potrebe za autostopiranjem u nuždi, kojeg ne uočavaju, a postoji i organiziranost roditelja u prijevozu djece. Redovito prate i analiziraju stanje

prometne povezanosti i usklađuju ga s potrebama građana. Evidentiran je problem nedovoljne prometne povezanosti kod rubnih naselja nekih općina, koja su mala te ne postoji ekonomska opravdanost za većim brojem linija, no pokušavaju ga riješiti u okvirima realnih mogućnosti. U nekim općinama dostupnost prometnih linija osigurana je tijekom školske godine, a za vrijeme školskih praznika neke se linije ukidaju ili rjeđe prometuju zbog malog broja korisnika. Navode i da ulažu napore kako bi osigurali sredstava za sufinanciranje prometnih linija, a time i prometnu povezanost tijekom cijele godine.

Neke općine poput Đurmanca i Žminja izražavaju zadovoljstvo infrastrukturom i organizacijom prijevoza te smatraju da rijetko pojedinačno autostopiranje nije nužno niti predstavlja opasnost. Općina Topusko, koja se nalazi na području posebne državne skrbi, smatra da su mlađi naraštaji ograničeni u svojem kretanju i da se služe autostopiranjem zbog nedostatnih prometnih veza i sredstava za njihovo financiranje, što se nastoji ublažiti kroz sufinanciranje lokalnih autobusnih linija, ali to nije dostatno. Smatraju da se kriza koja je zahvatila širu zajednicu odražava i na ovu općinu te da je riječ o problemu koji se treba rješavati kroz posebnu dugoročnu brigu šire zajednice.

Zaprimili smo i izvješća MOBMS-a, MUP-a, MZOS-a i MZSS-a u kojima se navodi kako se očekuje da će se provedbom Nacionalnog programa sigurnosti prometa na cestama Republike Hrvatske 2011.-2020. godine, povećati zaštita djece kao najranjivijih sudionika u prometu. MZOS nas izvješćuje kako će u okviru postojećih nacionalnih strategija koje štite prava i interese djece predvidjeti mjere i aktivnosti s ciljem prevencije uzroka ovog oblika ponašanja kod djece i mladih te učiniti sve što bude u njihovoj nadležnosti. Uočena je potreba za suradnjom državnih institucija kako bi se zajedničkom akcijom kontinuirano upozoravalo djecu, mlade, ali i roditelje te sve koji sudjeluju u odgoju, na opasnosti i rizike koje donosi autostopiranje te kako bi se osigurala financijska sredstva za ostvarenje prometne povezanosti i dostupnost prometnih veza.

Financiranje predškolskog odgoja i obrazovanja – U mnogim manjim mjestima, na otocima i u novoizgrađenim gradskim naseljima nema dječjih vrtića. Roditelji i kontakti s lokalnom zajednicom nam ukazuju na sve veće probleme u izdvajanju sredstava za izgradnju i opremanje dječjih vrtića, što se odražava na otežanu dostupnost predškolskog odgoja djeci na pojedinim područjima. Jedna općina obavijestila nas je da ima zgradu dječjeg vrtića, koja je obnovljena i opremljena, međutim nije u funkciji jer općina nije u mogućnosti sufinancirati boravak djece u vrtiću, a roditelji su slabih financijskih mogućnosti i ne mogu plaćati punu cijenu. Iz medija doznajemo kako u pojedinim gradovima planirana izgradnja novih vrtića zastaje zbog gospodarske krize, sve težeg podmirivanja javnih potreba od strane grada, ali i problema koji se javljaju u sustavu centralizirane javne nabave koja, prema navodima gradova, „usporava cijelu proceduru“.

Slučaj koji posebno zabrinjava je moguće zatvaranje Dječjeg vrtića Krijesnica iz Hrvatske Kostajnice, što je primjer kako se financijska kriza odražava na najslabijima i najmlađima. Roditelji djece koja pohađaju taj vrtić obavijestili su nas o odluci grada o prestanku financiranja rada vrtića, moleći pomoć za opstanak vrtića. O problemu financiranja ovog vrtića od strane grada i o njegovoj dostupnosti djeci, od 2009. smo u više prilika govorili u javnosti, kao i u godišnjim izvješćima pred Hrvatskim saborom. U tri protekle godine smo u praćenju ovog vrtića i kroz izvješća grada, županije i MZOS-a, dobivali različite informacije. Osim onih koje smo iznijeli u dosadašnjim izvješćima, u 2011. nam se obratio gradonačelnik Hrvatske Kostajnice pritužujući se na tešku financijsku situaciju i nemogućnost financiranja rada vrtića, kao i bezuspješne pokušaje dobivanja pomoći, zbog čega je najavio prestanak rada vrtića ukoliko se ne ostvari hitna financijska pomoć. Ponovno smo na problem upozorili Sisačko-moslavačku županiju, MZOS, gradonačelnika i Vladu RH. Mediji su krajem 2011. prenijeli da je Vlada RH osigurala 700.000 kuna za vrtić, a MZOS nas je obavijestio da žali zbog nastale situacije te se nada da će županija „iznaći mogućnost i načine za pomoć“. Također nas obavještavaju da su u stalnom kontaktu s ravnateljicom dječjeg vrtića i nadležnim uredom državne uprave u županiji te da je, na traženje vrtića, dopuštena prenamjena namjenski osiguranih sredstava za djecu u programu predškole, za osnovne potrebe vrtića dok se financijska situacija ne stabilizira. Ravnateljicu vrtića smo obavijestili o našim saznanjima o radu vrtića te smo, s obzirom na višegodišnje trajanje

problema i različite informacije koje smo primili od nadležnih tijela, zamolili da nas izvijesti o aktualnoj situaciji. Iz njenog odgovora ne vidimo pomak u iznalaženju problema za opstanak vrtića. Očito je da se, unatoč tome što lokalna zajednica i državna tijela znaju za ovaj problem, nalaze tek privremena rješenja, a budućnost za djecu ovog područja neizvjesna je u pogledu predškolskog odgoja i obrazovanja.

U 2010. godini pravobraniteljica je svim općinama, gradovima i županijama uputila preporuku da olakšaju dostupnost predškolskog odgoja i obrazovanja djeci na svojem području, o čemu smo pisali u prošlogodišnjem izvješću. Usprkos tome, problemi s financiranjem dječjih vrtića nastavili su se i 2011. Pojedine općine, gradovi i županije smanjile su iznose subvencija za boravak djece u dječjim vrtićima ili uvele novi model subvencioniranja ovisno o dohodovnom cenzusu roditelja. Primjena takvog modela sufinanciranja predškolskog odgoja je u velikom broju slučajeva rezultirala povećanim izdvajanjima roditelja za plaćanje boravka djeteta u vrtiću. Neke jedinice su smanjile subvencije privatnim dječjim vrtićima, gdje je cijena koju plaćaju roditelji i prije ovih promjena u subvencioniranju bila viša nego u vrtićima kojima je osnivač lokalna zajednica. Iako je odluka jedinica lokalne ili područne samouprave o načinu subvencioniranja cijene boravka djece u vrtićima i iznosima koje će izdvajati za te namjene, njihovo autonomno pravo i ovisi o ekonomskoj snazi i senzibiliziranosti za potrebe djece s njihova područja, ovo pitanje potrebno je promatrati u kontekstu nedostatnosti kapaciteta za prijem djece u dječje vrtiće kojima je osnivač lokalna zajednica, odnosno nedovoljnog broja dječjih vrtića na njihovom području. Roditelji nas i dalje obavještavaju o nedostupnosti ili otežanoj dostupnosti dječjih vrtića, tražeći od pravobraniteljice, državnih tijela i osnivača pomoć u osiguravanju sredstava za subvencioniranje vrtića.

Posebno je problematična situacija bila u gradu Zagrebu, gdje su razilaženja zagrebačkog gradonačelnika i Gradske skupštine Grada Zagreba te međusobno osporavanje odluka o načinu subvencioniranja cijene boravka u dječjim vrtićima, obilježeni političkim sukobom, rezultirali nejasnoćama u načinu naplate cijene vrtića. Gradonačelnik je u prijedlog gradskog proračuna za 2011., koji je izglasala Gradska skupština potkraj 2010., uvrstio primjenu modela dohodovnog cenzusa u naplati cijene vrtića od roditelja. Nasuprot tome, Gradska skupština je, na temelju Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi, kojim je propisano da predstavničko tijelo određuje mjerila za osiguranje sredstava za predškolski odgoj, naknadno odlučila da na snazi ostaju jedinstvene cijene od 200 kuna u jaslicama, odnosno 400 kuna za redoviti program u vrtiću, a gradonačelnik nije predložio izmjene gradskog proračuna u skladu s novom odlukom Gradske skupštine. Ovakva neusuglašena politika lokalne zajednice bila je razlogom nezadovoljstva mnogih roditelja zbog povećanja iznosa njihova sudjelovanja u cijeni vrtića, nejasnog i netransparentnog modela naplate, nemogućnosti roditelja da pravovremeno i na odgovarajući način pripreme djecu na eventualne promjene u njihovom odgojno-obrazovnom procesu, otežanog rada i organizacijskog funkcioniranja dječjih vrtića zbog različitih uputa koje su dobivali od Gradske skupštine i gradonačelnika o načinu naplate cijene od roditelja, te građanskih inicijativa za rješavanje ovog problema. Razrješenju problema nisu pomogla ni stajališta MZOS-a, Ministarstva uprave i Ministarstva financija o tome da oni nemaju ovlaštenje za donošenje konačne odluke o rješenju problema na lokalnoj razini. Time su se problemi u vezi s financiranjem predškolskog odgoja izravno odrazili na djeci, njihovim roditeljima i dječjim vrtićima.

Potaknuti razilaženjima zagrebačkog gradonačelnika i Gradske skupštine uputili smo im preporuku da pronađu zajedničko i jedinstveno rješenje o modelu naplate vrtića u Zagrebu i da upoznaju roditelje i dječje vrtiće s načinom i visinom sudjelovanja roditelja u cijeni programa predškolskoga odgoja. Povodom naše preporuke, Grad Zagreb i Gradska skupština obavijestili su nas da ostaju pri svojim tumačenjima pravovaljanog modela naplate dječjih vrtića. Tek su u prosincu 2011., postigli kompromisno rješenje o ovom pitanju. Gradska skupština usvojila je novi prijedlog gradonačelnika za plaćanje dječjih vrtića kojim se odstupa od osporavanog modela naplate po dohodovnom cenzusu i određuje jedinstvena cijena programa, koja prema novoj odluci za redoviti desetsatni program iznosi 300 kuna. Osim toga, izjednačene su subvencije za gradske i privatne vrtiće što bi trebalo pridonijeti

većoj dostupnosti vrtića djeci. Međutim, problem s cijenama vrtića se nastavlja zbog toga što je dio roditelja „preplatio“ cijenu vrtića za vrijeme primjene modela dohodovnog cenzusa i zbog neizvjesnosti hoće li im preplaćene iznose Grad vratiti te zbog toga što je dijelu roditelja, koji su plaćali vrtić prema skupštinskoj odluci, nadležni gradski ured poslao uplatnice s dugovanjima za razdoblje primjene modela dohodovnog cenzusa.

Republika Hrvatska je kao stranka Konvencije o pravima djeteta dužna, na svim razinama, poduzeti sve da, u skladu sa svojim prilikama i mogućnostima, osigura odgovarajuće mjere pomoći roditeljima i drugim osobama odgovornima za dijete u ostvarivanju prava djeteta na odgovarajuće životne uvjete. Budući da je Programom Vlade RH za mandat 2011.-2015. utvrđeno da je cilj decentralizacije, koju Vlada namjerava provesti, zadovoljenje „javnih potreba stanovnika u skladu s njihovim sklonostima i potrebama za javnim dobrima i uslugama“, kao i „izgradnja novog sustava koji se oslanja na jasnu podjelu javnih funkcija i izvora sredstava za njihovo financiranje između razina vlasti“, očekujemo poboljšanja u organizaciji i financiranju predškolskog odgoja i obrazovanja. Strategija predškolskog odgoja i obrazovanja i njena provedba trebale bi biti usmjerene na djeci dostupne, visokokvalitetne, materijalno povoljne ili besplatne programe predškolskog odgoja i obrazovanja, na što upućuje Konvencija o pravima djeteta.

Osiguravanje pomoćnika u nastavi djeci s teškoćama u razvoju - Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi iz 2008. otvorena je mogućnost da školske ustanove mogu, na prijedlog osnivača i uz suglasnost MZOS-a, angažirati odgojno-obrazovne radnike za ispunjavanje posebnih potreba za rad s učenicima s teškoćama u razvoju, koji pomažu odgojno-obrazovni i nastavni rad, ali nisu samostalni nositelji odgojno-obrazovne i/ili nastavne djelatnosti. Osim toga, Državnim pedagoškim standardom osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (čl. 15.) propisano je da škola može osigurati pomoćnika u nastavi, prevoditelja znakovnog jezika i osobnog pomoćnika učenicima kojima je rješenjem o primjerenom obliku školovanja potrebna pomoć u učenju, kretanju i obavljanju školskih aktivnosti i zadataka. Usklađenost s ovim standardom treba postići najkasnije do 2017. godine.

Prostor djelovanja institucijama za osiguranje potpore učenicima s TUR, koji su stvorili ovako definirani propisi, sužen je **nepostojanjem adekvatnog podzakonskog propisa** kojim bi se detaljnije reguliralo obrazovanje djece s TUR. Pravilnik je trebao biti donesen u roku od godine dana od stupanja na snagu Zakona (kolovoz 2009.), no taj akt do danas nije donesen. Nažalost, i pitanje obveze financiranja ovog oblika potpore djeci s teškoćama u razvoju različito se shvaća i tumači pa je i praksa u RH vrlo neujednačena. Taj problem bio je i česta tema pritužbi upućenih Uredu pravobraniteljice.

U svrhu stvaranja što potpunije slike o trenutnoj situaciji u RH i dobivanja uvida u postojeću praksu pojedinih jedinica lokalne i regionalne samouprave te poteškoća s kojima se one susreću, zamolili smo ih, putem Udruge općina, Udruge gradova u RH i Hrvatske zajednice županija, da nam odgovore na sedam pitanja iz našeg upitnika. Pitanja su se odnosila na: proceduru koja prethodi odobravanju financiranja pomoćnika u nastavi za djecu s TUR te proceduru isplate naknada; kriterije temeljem kojih se odobrava financiranje te postoji li stručna osoba ili komisija koja provjerava kriterije i donosi odluku o financiranju; proceduru traženja i angažiranja pomoćnika; jesu li za proračunsku godinu 2011. (ili za šk. god. 2010./2011.) osiguravali sredstva u proračunu za ovu namjenu i, ako jesu, koji iznos je bio osiguran i koji broj pomoćnika je bio financiran.

Udruga općina okuplja 268 općina iz svih županija, Udruga gradova 102 člana, a Hrvatska zajednica županija 20 članica, što znači da su upitnici poslani na 390 kontakt adresa. Povratno smo dobili 84 odgovora, što predstavlja odaziv od 22%. Odgovore su nam poslale 52 općine i 32 grada, a od toga je 30 općina i 10 gradova izriječno napisalo da ne financiraju pomoćnike u nastavi. Preostale 22 općine i 22 grada po različitim modelima sufinanciraju ili financiraju rad pomoćnika u nastavi, uz vrlo neujednačenu praksu u odnosu na procedure ostvarivanja prava na pomoćnika u nastavi do potpuno

neusporedivih iznosa koji se za tu namjenu izdvajaju iz proračuna, što ovisi o veličini jedinica i financijskoj moći pojedinih lokalnih zajednica.

Modeli (su)financiranja vežu se i uz osnivačka prava i s tim u vezi preuzete obveze, no i tu je uočena različitost postupanja, što pokazuju sljedeća tri primjera. **Grad Benkovac** ističe: „Napominjemo kako je za škole (osnovne i srednje) na području Grada Benkovca osnivač Zadarska županija tako da proceduru osiguravanja potrebnih asistenata u nastavi dosad nismo provodili već su takve poslove školske ustanove dogovarale sa Zadarskom županijom.“ I **Nova Gradiška** navodi: „...moram Vas izvijestiti da su odgojno-obrazovne ustanove u Gradu Novoj Gradiški u nadležnosti Brodsko-posavske županije pa organiziranje ovakvog oblika pomoći spada u njihovu nadležnost. U slučaju pojavljivanja ovakvih zahtjeva uputit ćemo podnositelje zahtjeva na nadležne institucije odnosno ostvarivanje zakonskih prava putem upravnog odjela za zdravstvo i socijalnu skrb Brodsko-posavske županije i u suradnji s Centrom za socijalnu skrb i odgojno-obrazovnim ustanovama pokušati riješiti probleme“. Za razliku od njih **Grad Duga Resa** je odgovorio da „...nije donio odluku o preuzimanju financiranja decentraliziranih funkcija osnovnog školstva na svom području i nema ni obvezu financiranja osobnog pomoćnika u nastavi. Navedenu obvezu ima osnivač osnovnih škola sa područja Grada Duge Rese (Karlovačka županija), ali Grad Duga Resa zbog empatije prema djeci s teškoćama u razvoju, kao i njihovim roditeljima financira osobne pomoćnike.“

Svima je i dalje najveći problem **nejasno i različito tumačenje načina financiranja pomoćnika u nastavi**. Taj nam problem jasno opisuje odgovor općine **Donja Dubrava iz Međimurske županije**: „Osnovna škola i lokalna zajednica susreću se sa sve većim brojem djece s teškoćama kojima je potreban pomoćnik u nastavi, a financiranje takvog oblika specifične pomoći nije regulirano već se svaka sredina snalazi kako zna i umije.“

Iz **Trnovca Bartolovečkog** poručuju: „Neujednačenosti ostvarivanja prava rezultat su i različitih ekonomskih mogućnosti jedinica lokalne samouprave da sudjeluju u financiranju takovih potreba, pa je danas izuzetno važno da li živite u bogatoj ili siromašnoj po proračunu Općini – gradu. Razlike između pojedinih jedinica lokalne samouprave u smislu prihoda po glavi stanovnika su ogromne. I pored općeg opredjeljenja o potrebi osiguranja ravnomjernog razvoja svih naših dijelova RH, na djelu je svakim danom sve veći raskorak između bogatih i siromašnih jedinica lokalne samouprave pa je takva situacija i u području ostvarivanja prava i potreba djece (sve, ne samo one s teškoćama u razvoju). Takovim stanjem izgubljena je ustavna jednakost u pravima i potrebama djece pa u nekim sredinama roditelji ostvaruju sva prava i potrebe, a u drugima ni elementarne. Primjera radi, moguće je navesti vrlo različita postupanja u: iznosima sufinanciranja boravka djece u predškolskim ustanovama, pomoćima novorođenima, mogućnostima financiranja odgojno-obrazovnih potreba djece iznad standarda koje je utvrdila država. U pravilu, što je stanovništvo siromašnije, što su općinski i gradski proračuni manji, manje su i pogodnosti za korisnike tih prava, što je neodrživo i društveno neprihvatljivo jer već u najranijoj dobi odgoja i obrazovanja stvara nejednake uvjete.“

O složenosti problema, ali i mogućim rješenjima najbolje govore citati odgovora pojedinih jedinica lokalne samouprave.

Općina Čepin navodi: „Ukazuje se sve veća potreba za asistentima u nastavi za djecu s teškoćama u razvoju, a naša općina ima ograničena financijska sredstva, a poglavito stoga jer osnovno školstvo se ne financira iz našeg proračuna već državnog putem županije. Stoga bi mogao nastati problem (koji se desio konkretno kod nas: u jednu školu idu djeca s područja dvije jedinice lokalne samouprave i nemaju isti tretman jer praksa u pojedinim jedinicama nije ista) neujednačenosti prava djece, kao i pristupa problemu. Predlažemo stoga da se donese propis koji bi regulirao ovu problematiku i odredio ujednačenost financiranja za cijelu RH.“

O problemu neujednačenosti govori i **Grad Rijeka**: „...mora se znati čija je obveza financiranja tog prava djeteta. Ostvarivanje tog prava ne može ovisiti o fiskalnoj mogućnosti pojedine jedinice lokalne samouprave, kao što je to danas slučaj. Smatramo da svaki učenik u Republici Hrvatskoj ima pravo na jednake uvjete i jednako uživanje osnovnog školovanja. Ministarstvo se na naše upite, između

ostaloga, poziva na Nacionalnu strategiju izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine te navodi mišljenje da upravo jedinice lokalne samouprave u suradnji s udrugama osoba s invaliditetom i udrugama koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom mogu osigurati sredstva u proračunu upravo za asistente u nastavi i osobne assistente (novina). Kroz odredbe Zakona, Glave XVII. "Financiranje školskih ustanova", razgraničavaju se obveze financiranja između državnog proračuna i proračuna jedinica lokalne samouprave. Između ostaloga, propisano je da se plaće i naknade plaća zaposlenika škola (izuzev za učitelje produženog boravka i cjelodnevne nastave) osiguravaju u državnom proračunu, ne iz gradskog proračuna. Stoga očekujemo jasno utvrđivanje prava učenika s teškoćama. Isto tako očekujemo da se sredstva za plaće pomoćnika u nastavi, asistenta u nastavi i drugih odgojno-obrazovnih suradnika osiguraju u državnom proračunu. Ukoliko se po utvrđivanju vrsta teškoća i prava učenika na primjereni oblik pomoći propiše da se sredstva za pomoćnike u nastavi i sl. osiguravaju u proračunu jedinice lokalne samouprave, očekujemo i decentralizaciju sredstava iz državnog proračuna za navedenu namjenu."

Na područjima od posebne državne skrbi posebno bi se trebala posvetiti pažnja ovom pitanju. **Grad Vukovar**, primjerice, ističe: „Glavni i osnovni problem su nedostatna financijska sredstva obzirom na veliki broj zamolbi koje nam svakodnevno pristižu od strane škola. Financiramo se sredstvima prikupljenim iz donacija i humanitarnih akcija pa stoga imamo problem što sredstva nisu unaprijed osigurana. Grad Vukovar je sredstva za trenutni broj asistenata planirao u proračunu za ovu godinu, ali kako gradski proračun ovisi o državnom proračunu, upitno je koliki iznos će stvarno biti realiziran.“

Grad Pazin vrlo konstruktivno predlaže: „Učenici s teškoćama u razvoju su skupina djece čija integracija i inkluzija u školski sustav mora biti od posebnog državnog interesa, sukladno tome potrebno je zakonski odrediti i osmisliti jasan, unificiran i funkcionalan institucionalni okvir. Naš prijedlog je da se financiranju osobnih asistenata pristupi prema decentraliziranom modelu - da se ostavi mogućnost da jedinice lokalne i područne samouprave i dalje financiraju osobne assistente iznad zakonskog standarda u skladu s člankom 143. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, ali da se sredstva za zapošljavanje osiguravaju u državnom proračunu. Posebno se to i vidi u vremenima teške financijske i gospodarske krize u kojima se porezni prihodi jedinice lokalne i područne samouprave rapidno smanjuju (u Gradu Pazinu 25% niži nego 2009. godine), a potrebe za integracijom i inkluzijom učenika s teškoćama u razvoju rastu. Jedinice lokalne i područne samouprave, pogotovo upravno-administrativne jedinice poput Grada Pazina na čijem području živi 9.227 stanovnika, sukladno načelu supsidijarnosti imaju tu snagu da znaju identificirati potrebe, te mobilizirati sve potrebne resurse kroz sve razine školstva kako bi se proces integracije i inkluzije prolazio na što efikasniji način.“

Uz financiranje, najčešći problem koji navode skoro svi ispitanici je nepostojanje provedbenih propisa koji određuju kriterije za dodjelu pomoćnika u nastavi i kriterije tko sve može biti pomoćnik u nastavi.

Zanimljive, ali i zabrinjavajuće podatke prikupili smo iz pitanja o tome tko angažira pomoćnike i tko oni mogu biti. Tako smo iz **Čazme** dobili odgovor: „Pomoćnike traži i organizira ustanova u vlasništvu Grada Čazme koja će zaposliti pomoćnika u nastavi za dijete s poteškoćama u razvoju. U objavi potrebe za popunjavanjem toga radnoga mjesta navode se osnovni kriteriji. Odgovorna osoba ustanove koja zapošljava pomoćnika u nastavi u dogovoru s defektologinjom i ravnateljicom OŠ Čazma nakon obavljenih razgovora s više osoba procjenjuje koje osobe mogu biti pomoćnici ili njegovatelji djeci s teškoćama u razvoju. Roditelji ne traže sami pomoćnike. Za rad s djecom s mentalnim poteškoćama presudna je toplina osobe koja je pomoćnik tome djetetu. Svaka je osoba upozorena na oblik poteškoće djeteta s kojim će raditi u školi. Ukoliko se netko od predviđenih osoba smatra nedovoljno spremnim za posao pomoćnika, poslodavac će angažirati drugu osobu koja će moći u skladu sa svojim sposobnostima i voljom sudjelovati u nastavi kao pomoćnik djetetu s teškoćom u razvoju.“ A iz **Opatije** objašnjavaju i upozoravaju: „Grad Opatija tj. Gradsko vijeće je prihvatilo ponudu projekta/programa "Mobilni stručni tim - stručna podrška integraciji učenika s teškoćama u razvoju" Hrvatske udruge za stručnu pomoć djeci s posebnim potrebama "Idem". Članove "Idem" čine:

edukacijsko-rehabilitacijski stručnjak za edukacijsku inkluziju, unutar škole djeluje koordinator za edukacijsko uključivanje i predstavlja ključnu osobu koja unutar škole utvrđuje potrebe djece s teškoćama i dogovara s članovima MST-a plan rada, priprema potrebnu dokumentaciju i organizira rad s učenicima s teškoćama i pomoćnicima u nastavi koji pružaju pomoć učiteljima u provođenju individualnog odgojno-obrazovnog programa učenika s teškoćama. Prepuštanje roditeljima ili upravnom odjelu, smanjilo bi kvalitetu, obzirom da udruga ima uvid u dosadašnji rad, edukaciju asistenata, te je u stalnom kontaktu s cijelim stručnim timom škole. Smatramo da se briga oko asistenata, koji na ovaj način postaju dio organizacije rada obrazovne ustanove, mora prepustiti stručnjacima, a ne odluci nestručnih osoba.“

Nepostojanje kriterija doista otvara prostor većoj izloženosti djece eventualnim neprimjerenim postupanjima i ugrožavanju njihovih prava.

U odgovorima smo susreli vrlo različite procedure osiguravanja ove vrste potpore djeci s teškoćama. Tako, primjerice, u **Jastrebarskom**, na temelju zahtjeva roditelja, gradonačelnik donosi Zaključak kojim se odobrava financiranje/sufinanciranje pomoćnika u nastavi. Roditelji su dužni dostaviti medicinsku dokumentaciju iz koje je vidljivo da je djetetu nužan pomoćnik u nastavi za uspješnu socijalizaciju u okviru vrtičke/školske skupine/razreda. Isto tako, dužni su dostaviti dokumente koji potvrđuju visinu mjesečnih primanja i dokaz o prebivalištu na području Grada Jastrebarskog. U većini drugih gradova i općina (Vrbovec, Čazma, Opatija, Gospić, Osijek, Vukovar, Trogir, Buje, Pazin, Rovinj, Čakovec, Strahoninec) škole im šalju zahtjev za financiranje/sufinanciranje pomoćnika. U velikim gradovima poput Rijeke, Zadra i Zagreba jedinice lokalne samouprave na različite načine „snimaju“ potrebe na svom području, odnosno svim školama šalju poziv za dostavu zahtjeva za financiranje, navodeći dokumentaciju koju je potrebno priložiti. Iz odgovora nije u potpunosti razvidno u kojem trenutku se traži suglasnost MZOS-a, no čini se da je i ta praksa neujednačena. Nakon zaprimanja zahtjeva od škola, o tim zahtjevima u većini manjih gradova i općina odlučuje jedna osoba zaposlena u odjelu za društvene djelatnosti grada, dok u Zagrebu, Rijeci, Zadru i Osijeku postoje povjerenstva ili komisije koje prema određenim kriterijima odlučuju koje dijete i u kojem opsegu će dobiti uslugu pomoćnika u nastavi. Komisije su uglavnom multidisciplinarne i sastavljene od predstavnika iz gradskih ili županijskih ureda za obrazovanje, stručnih djelatnika (edukacijskih rehabilitatora) iz redovnih škola ili posebnih ustanova, AZOO, i slično

Primjer manje općine, koja je osvijestena i osjetljiva za potrebe svojih stanovnika, a isto i dobro organizirana, može biti **Strahoninec iz Međimurske županije**. Temeljem dopisa i zahtjeva OŠ Strahoninec s popisom djece s teškoćama u razvoju, opisom njihovog zdravstvenog stanja te potrebama za pomoćnicima, sastaju se ravnateljica OŠ, pročelnica županije zadužena za školstvo i načelnica općine te razmatraju postojeće stanje, potrebe i mogućnosti. Međimurska županija, Općina Strahoninec i OŠ Strahoninec potpisuju Sporazum o sufinanciranju rada osobnih asistenata učenicima s poteškoćama u razvoju, koji definira i obveze sufinanciranja i iznose (Županija 75%, Općina 25%) koji se mjesečno doznaju na račun škole.

Zanimljivo je da grad **Osijek**, primjerice, u okviru projekta „Asistenti u nastavi za učenike s ADHD-om“, financira pomoćnike u nastavi samo za djecu s ADHD-om. Navode da odabirom apsolutenata kao pomoćnika u nastavi, racionaliziraju izdatke, budući da su davanja (porezi) na studentske ugovore manji, a to im omogućuje uključivanje više djece u program. Pohvalno je da su u 2011. osigurali 30 asistenata u 17 osječkih škola i dva dječja vrtića. Ipak, to ukazuje na hitnu potrebu jasnije regulacije ovog područja, budući da i djeca s drugom vrstom teškoća imaju potrebu i pravo na pomoćnika u nastavi/osobnog pomoćnika.

Znatan broj jedinica lokalne samouprave odgovorio nam je da su rješenje pronašli tako da se pomoćnici u nastavi osiguravaju putem programa javnih radova Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Tako se, primjerice, **Grad Dugo Selo** uključio u Program javnih radova, vezano za provođenje Nacionalnog plana za poticanje zapošljavanja Vlade RH te je zaključio Sporazum sa Zagrebačkom županijom i drugim gradovima na području Zagrebačke županije, Hrvatskim zavodom za

zapošljavanje, kao i ostalim gospodarskim subjektima. „*Grad Dugo Selo zaključio je tripartitni Sporazum s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje i OŠ Josipa Zorića u Dugom Selu, temeljem kojeg su u OŠ Josipa Zorića u Dugom Selu ugovor o radu zaključila 2 asistenta u nastavi, a naknadu za plaću i putne troškove zaposlenih u cijelosti podmiruje HZZ*“. **Grad Sv. Ivan Zelina** trenutačno ima pet pomoćnika u nastavi zaposlenih kroz program javnih radova pod nazivom „Pomoć djeci s poteškoćama u razvoju“ u suradnji sa HZZ-om.

Postoje i **primjeri kombiniranih „modela financiranja“** pa tako na području **Grada Vrbovca** u osnovnim školama radi sedam pomoćnika u nastavi - jedan preko udruge sufinancirane od Grada, a šest preko projekta javnih radova. U nekim gradovima, kao u Kastvu, pomoćnike u nastavi moguće je osigurati tako da lokalna zajednica uputi javni poziv za prijavu ponuda za financijske potpore projektima i programima za programe javnih potreba u društvenim djelatnostima. Neke općine i gradovi sklapaju sporazume o suradnji s udrugama koje se bave pitanjima zaštite prava djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom te se sufinanciraju iz općinskih i gradskih proračuna. U Kutini su dva pomoćnika u nastavi zaposlena putem projekta Udruge OSI u Posebnom odjelu OŠ Zvonimira Franka. Takav primjer je i općina **Vođinci iz Vukovarsko-srijemske županije**, u kojoj prepoznajemo dobru namjeru, ali ograničene resurse te nepostojanje sustavne podrške: „*Proračunska sredstva Općine Vođinci su skromna pa stoga nismo za 2011. godinu u našem proračunu osigurali sredstva za projekt. U ožujku smo uplatili na račun Udruge "Bubamara" iz Vinkovaca iznos od 5.000,00 kn za projekt pomoćnici/asistenti u nastavi za pomoćnika u nastavi koji radi s dvoje djece koja pohađaju OŠ "Vođinci". Odluku o dodjeljivanju pomoći donio je načelnik Općine Vođinci, a sredstva su dana kao jednokratna novčana pomoć.*“

Grad Pula, iako je veliko središte, ne financira niti jednog pomoćnika u nastavi. No izvijestio nas je da se putem Udruge gradova tematski raspravljalo o problemima vezanim uz pomoćnike u nastavi te da su iz rasprave proizašli neki zajednički stavovi i prijedlozi rješenja. Mnogi prijedlozi su već izneseni u tekstu, a jedan od prijedloga je i da čl. 99. st. 3 Zakona treba izmijeniti na način da se briše riječ „na prijedlog osnivača“. Obrazlažu to činjenicom da osnivač nema ovlasti u procesu donošenja Rješenja o primjerenom obliku školovanja, a ako se Rješenjem utvrdi da je djetetu potreban pomoćnik u nastavi ili osobni pomoćnik ili drugi odgojno-obrazovni djelatnik, prijedlog osnivača za angažiranje pomoćnika u nastavi više nije potreban, jer je potreba utvrđena upravnim aktom u upravnom postupku u kojem osnivač nije stranka u postupku.

Grad Zagreb, koji je na kraju školske godine 2010./2011. u osnovnim i srednjim školama financirao 171 pomoćnika u nastavi/osobnog pomoćnika za 218 učenika/ca u 81 osnovnoj i pet srednjih škola, nudi prijedloge za unapređenje sustava osiguravanja pomoćnika u nastavi: „*Žurno donošenje provedbenih propisa koji bi odredili: definiciju/značenje termina, ulogu i zadaće pomoćnika u nastavi/osobnih pomoćnika; jedinstvene kriterije za uključivanje pomoćnika u nastavi/osobnih pomoćnika - definiranje potreba učenika/ca kao osnove stručnom povjerenstvu za utvrđivanje psihofizičkog stanja djeteta za davanje prijedloga uključivanja pomoćnika; izvor financiranja programa; program edukacije pomoćnika u nastavi/osobnih pomoćnika. Također ističemo i potrebu uvođenja jedinstvenog termina pomoćnika umjesto termina pomoćnik u nastavi/osobni pomoćnik. Naime, određeni učenik/ca prema sadašnjim tumačenjima treba i pomoćnika u nastavi i osobnog pomoćnika. Osim toga, mišljenje ovog Ureda je da pomoćnike nije potrebno uključivati primarno zbog svladavanja nastavnog plana i programa, nego kao potporu pri integraciji učenika/ca koji mogu svladavati program, ali nisu u mogućnosti samostalno funkcionirati u redovnoj školi, zbog postojanja određenih većih teškoća u razvoju ili zdravstvenih teškoća. Iskustvo nam pokazuje da se sve češće javlja nezadovoljstvo roditelja čije je očekivanje ustvari bolji obrazovni uspjeh djeteta. Stoga donošenje jasnih provedbenih propisa ocjenjujemo prioritetnim*“.

Vjerujemo da sva navedena iskustva iz prakse mogu biti jasan pokazatelj daljnjeg smjera i prioriternih aktivnosti koje je nužno poduzeti, a Ured pravobraniteljice će na temelju provedenog istraživanja uskoro uputiti i konkretne preporuke MZOS-u.

Na kraju, želimo dodati i nekoliko opažanja u odnosu na neupitnu potrebu postojanja ovog oblika potpore djeci s teškoćama u razvoju te na iskazano zadovoljstvo djece, roditelja, škola i lokalne zajednice s ovim modelom podrške.

Iskustva iz **Siska** govore da je „*Dosadašnja provedba ovoga programa u našoj sredini izazvala je isključivo pozitivne reakcije učenika, roditelja, škole i šire zajednice, a i naše zadovoljstvo učinjenim*“. Iz Severina u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji navode: „*Iz iskustva drugih općina, tj. grada Bjelovara možemo samo reći da su reakcije roditelja i djece koji su uključeni u program vrlo pozitivne te smatramo da je program vrlo koristan i svakako ga treba nastaviti provoditi i poboljšati.*“

I umjesto zaključka, možemo navesti poruku iz Grada Duge Rese: „*...u praksi se pokazalo da je uvođenje Instituta osobnih pomoćnika u nastavi/asistenata vrlo pozitivno i učinkovito prvenstveno za učenike s teškoćama u razvoju, kao i njihove roditelje te školu kojoj je interes i cilj osigurati pomoć u nastavi i svladavanju gradiva, pomoć pri kretanju i održavanju osobne higijene učenicima kojima je pomoć i rad s asistentom neophodan. Slijedom iznijetog proizlazi da je za realizaciju gore navedenog, kao i podršku u radu pomoćnika u nastavi potrebno osigurati sredstva u sklopu redovite djelatnosti iz državnog proračuna s obzirom da su osigurana samo u proračunu Grada Duge Rese, te na taj način ravnopravno osigurati infrastrukturnu potporu učenicima s teškoćama u razvoju, a sve u skladu s Nacionalnom strategijom izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007.g. do 2015.g. u glavi 2.3. Odgoj i obrazovanje, mjera 6.*“

3.10 MEDIJI I ZAŠTITA DJEČJIH PRAVA

Mediji su i u 2011. godini pridonijeli porastu vidljivosti djece i njihovih potreba u društvu, što je djelomično pridonijelo i podizanju javne svijesti o važnosti zaštite prava djeteta, no i dalje u njima nalazimo brojne primjere kršenja prava djece, izvješćavanja koje ne uzima u obzir ranjivost djece pa i neetičnih postupaka urednika i novinara. Najveći doprinos medija vidimo u tome što su omogućili vidljivost brojnih inicijativa raznih institucija, nevladinih udruga i drugih subjekata koji se bave zaštitom prava djece. Medijski prilozi koji, uz opis i analizu problema, ukazuju i na moguća rješenja i punktove na kojima djeca i roditelji mogu dobiti pomoć ili savjet, ističu se kao pozitivni primjeri izvješćavanja kojima se osnažuju prava djece.

„Dobra vijest“ u ovom području zaštite prava djece je znatni porast vijesti o djeci u medijima, uz izrazito povećanje broja vijesti koje se odnose na različite aspekte života djece. Istodobno, broj vijesti o nasilju među djecom i nad djecom, kojih još uvijek ima previše, smanjio se u odnosu na prethodne godine, premda se zbog detaljnog opisa i brutalnosti pojedinih nasilnih događaja o kojima se više puta izvješćavalo, stječe dojam da je takvih vijesti sve više. Nažalost nije se poboljšao pristup u izvješćavanju o nasilju, koje je vrlo često izrazito neprofesionalno i neetično. Dobra vijest je i to što su u prošloj godini, nakon višekratnih upozorenja pravobraniteljice za djecu, napokon uklonjeni pornografski oglasi koji su dugo bili redoviti sadržaj tjednog TV-priloga *Večernjeg lista* i *Jutarnjeg lista* te se općenito smanjio broj oglasa takvog sadržaja. Ohrabruje i to što je sve više institucija koje se skrbe o djeci i roditelja spremno prijaviti kršenja prava djece u medijima, kao i to što Hrvatsko novinarsko društvo (HND) svojim reagiranjem na prijave brani i zagovara visoke standarde medijskog izvješćavanja o djeci. Obeshrabruje, nažalost, to što pravosudni sustav i dalje iznimno rijetko reagira na prijave kršenja propisa kojima se štite prava djece u medijima.

Izješćavanje o djeci u medijima

Tiskani mediji su u 2011. izvješćavali o djeci više nego proteklih godina. Informacije o tome dobivamo putem agencije za usluge *press clippinga* koja evidentira vijesti „o dječjim pravima“, o nasilju nad djecom te o Uredu pravobraniteljice za djecu u tiskanim medijima. Podaci pokazuju da je u 2011. broj vijesti o djeci porastao za 29% (prethodnih godina rast je iznosio od 3% do 6%), a objavljeno je 7247 vijesti ili u prosjeku 20 vijesti dnevno, odnosno 140 vijesti tjedno. Pritom je izvješćavanje o različitim pravima djece („dječja prava“ ovdje su shvaćena vrlo široko, kao izvješćavanje o bilo kojem aspektu života djece u kojem se reflektira neko njegovo pravo: na obrazovanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu,

roditeljsku skrb, sudjelovanje u društvu...) povećano za čak 73 posto, a ove su vijesti više no dvostruko brojnije od vijesti o nasilju nad djecom. Povećan broj ovih vijesti ukazuje na veću vidljivost djece u društvu, a nadamo se da smo i sami pridonijeli takvoj orijentaciji medija upućujući na brojne aktualne teme o životu djece. Smanjio se broj vijesti o nasilju nad djecom i među djecom, no i dalje ih ima mnogo, ukupno 2367 ili više od šest dnevno ili 45 tjedno.

Tiskani mediji, vijesti o djeci i dječjim pravima

Godina	Ukupno vijesti o djeci	Dječja prava	Nasilje nad djecom	Pravobraniteljica za djecu
2008.	5106	2212	2824	652
2009.	5273	2265	2969	463
2010.	5612	2944	2781	546
2011.	7247	5103	2367	457

Na žalost, način izvješćavanja o djeci nije uvijek na profesionalnoj razini te se i dalje prednost daje izvješćavanju o pojedinačnim slučajevima, umjesto o samim pojavama kršenja prava djece.

Istraživanje „Djeca u dnevnim novinama“ - Iscrpnu analizu načina izvješćavanja hrvatskih tiskanih medija o djeci dalo je istraživanje koje su, u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu, tijekom 2010. i 2011. proveli mladi novinari, polaznici Komunikološke škole Matice hrvatske. Istraživanjem su obuhvatili ukupno 3453 novinska priloga objavljenih tijekom 2010. godine u sedam dnevnih listova, koji su važan čimbenik u formiranju javnog mnijenja u Hrvatskoj: *Jutarnji list*, *Večernji list*, *24 sata*, *Novi list*, *Glas Slavonije*, *Slobodna Dalmacija* i *Vjesnik*. Istraživanje je pokazalo da su pri izvješćavanju o djeci u 2010. godini najzastupljeniji prilozi negativnog karaktera, a među njima su najbrojnije vijesti o nesretnim slučajevima (15%) - najčešće o stradanju u prometu - te vijesti o nasilju među djecom (13,9%) i vršnjačkom zlostavljanju (10,6%). Po zastupljenosti vijesti o nasilju među djecom i vršnjačkom zlostavljanju prednjačili su *Jutarnji list* i *Slobodna Dalmacija*, koji su mnogo izvješćavali i o kaznenim i prekršajnim djelima djece. Velik udio u vijestima o djeci imaju i teme iz područja odgoja i obrazovanja, u čemu se najviše ističu *Večernji list* i *Glas Slavonije*, u *Vjesniku* su više nego kod drugih bile zastupljene vijesti o prevenciji nasilja među djecom i nad djecom, *24 sata* prednjačio je po vijestima o seksualnom zlostavljanju djece i pedofiliji, *Glas Slavonije* više od ostalih novina izvješćavao je o siromaštvu i egzistencijalnim teškoćama djece, a *Novi list* češće je od drugih izvješćavao o zanemarivanju i zpuštanju djece te nasilju u obitelji. O djeci s teškoćama u razvoju najviše je pisao *Večernji list*, zatim *24 sata* i *Glas Slavonije*, i to najčešće o njihovom zdravstvenom stanju, obrazovanju i o nepoštovanju njihovih prava. Mediji su izvješćavali i o pozitivnim aspektima odgoja i skrbi o djeci te o dječjim aktivnostima u slobodnom vremenu, ali rjeđe. Teme o dječjim postignućima zastupljene su u samo 1,4% priloga, a o djeci kao sudionicima kulturnih manifestacija u 1,7% priloga. Analiza sadržaja pokazala je da se samo u 5,5% priloga stvarno pisalo o dječjim pravima i da su djeca rijetko izvori informacija – samo u 7,3% slučajeva. Pri izvješćavanju u negativnom kontekstu, kad je bilo nužno zaštititi podatke o djetetu, identitet djeteta bio je otkriven u 23,1% tekstova, a u 17,9% slučajeva to je učinjeno i na fotografijama. U tome je osobito prednjačio *Glas Slavonije* (32,1%, tj. u 110 tekstova), a otkrivanje identiteta bilo je često i u *Slobodnoj Dalmaciji* (25%) te u *Jutarnjem listu* (24,1%). Istraživanje je pokazalo i da se novinari ne drže smjernica za izvješćavanje o samoubojstvima ni kad pišu o samoubojstvima djece pa su često objavljivali identitet djeteta, oprostajna pisma i informacije o mjestu i načinu izvršenja samoubojstva.

Ovo istraživanje je vrlo vrijedan pokazatelj trenda u medijima kad je riječ o izvješćavanju o djeci i svakako može biti korisno usmjerenje urednicima za preispitivanje vlastitog medijskog tretmana djece. Ono je, uz još šest priloga o djeci i medijima, objavljeno u publikaciji „Djeca medija – Od marginalizacije do senzacije“ (ur. Lana Ciboci, Igor Kanižaj i Danijel Labaš), u nakladi Matice hrvatske, a u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu.

Suradnja medija s Uredom pravobraniteljice za djecu - Mediji uglavnom redovito izvješćuju javnost o porukama i inicijativama pravobraniteljice. Prenijeli su njezine poruke upućene javnosti uz Dječji tjedan, Dan Konvencije o pravima djeteta te o brojnim temama iz područja zaštite prava i interesa djece, kao što su: nasilje nad djecom i među djecom, zaštita djece od spolnog zlostavljanja i iskorištavanja, zaštita imovinskih prava djece, sigurnost djece u igraonicama i na dječjim igralištima, opasnost od petardi i drugih eksplozivnih sredstava, zaštita prava djece u konfliktnim razvodima, prava djece na sudjelovanje, prava djece s teškoćama u razvoju, iskorištavanje djece u političkim i reklamnim kampanjama. Vijesti o Uredu pravobraniteljice za djecu najbrojnije su u medijima u vrijeme objavljivanja njezinog godišnjeg izvješća o radu (u travnju, kad se objavljuje izvješće, tiskani mediji izvijestili su o radu pravobraniteljice 66 puta, a prosjek je inače bio 38 vijesti mjesečno), čime mediji pomažu u ostvarivanju zadaće pravobraniteljice da izvijesti javnost o stanju prava djece u Hrvatskoj. Osim toga, njezina izvješća su nekim novinarima bila polazište za daljnja istraživanja i zagovaranje prava djece.

Mediji o Uredu pravobraniteljice za djecu

Godina	Televizija	Radio	Tisak
2008.	84	99	652
2009.	119	166	463
2010.	95	119	546
2011.	72	72	457

Objave elektroničkih medija Ured ne prati tako sveobuhvatno, jer praćenje obuhvaća uglavnom informativne emisije radija i televizije (nisu uvijek zabilježene sve vijesti u drugim emisijama, primjerice u dječjem programu), a nisu obuhvaćeni ni internetski portali. Ovi podaci ne daju cjelovitu sliku, no trend je vidljiv. Tiskani mediji izvijestili su o radu pravobraniteljice 457 puta, radio je izvijestio 72 puta (najviše Hrvatski radio), a 72 puta je izvijestila i televizija (najviše HTV i Nova TV). Premda je prisutnost ureda pravobraniteljice u medijima zamjetna i zadovoljavajuća, vidljivo je smanjenje, osobito vijesti na radiju.

Prijave kršenja prava djece u medijima

Uredu pravobraniteljice najčešće je prijavljivano kršenje prava djeteta na privatnost i nepoštovanje dostojanstva djeteta, zatim na izlaganje djeteta potencijalno štetnim medijskim sadržajima u tiskanim i u elektroničkim medijima te na internetu. Javnost je sve osjetljivija i na slučajeve iskorištavanja djece u reklamnim i političkim kampanjama. Nažalost, kao što odrasli ponekad izlažu djecu u medijima da bi ostvarili vlastiti interes, ponekad su i zahtjevi za zaštitom privatnosti ili drugih prava djeteta u medijima, motivirani željom da se zaštite neki interesi odraslih, a nije im uvijek u središtu najbolji interes djeteta. U povodu pritužbi roditelja na nedovoljnu i nekvalitetnu ponudu sadržaja za djecu, posebnu pažnju posvetili smo i pozitivnim sadržajima za djecu u medijima.

Ured pravobraniteljice za djecu u 2011. godini je primio 29 prijava koje se izravno odnose na zaštitu **prava privatnosti djeteta u medijima** te još desetak prijava u kojima građani izražavaju nezadovoljstvo zbog uvredljivog ili neosjetljivog izvještavanja o djeci (primjerice u jednoj vijesti navedeno je da je političarka došla na projekciju filma u pratnji „čopora djece“; mediji su o slučaju seksualnog iskorištavanja 14-godišnjeg dječaka od njegove sportske trenerice neprimjereno izvještavali kao o „ljubavnoj priči“; otkriven je identitet djece koju se sumnjiči za neprihvatljiva ponašanja i djece koja žive u teškim socijalnim prilikama). Brojni prigovori odnosili su se na sudjelovanje djece u aktivnostima izravno ili neizravno vezanim uz političke kampanje, a većinu takvih slučajeva prijavili su nam novinari. U nekoliko slučajeva obaviješteni smo o reagiranju drugih institucija radi zaštite privatnosti djece, primjerice CZSS-a, policijske uprave, MZSS-a, dječjeg doma i srednje škole, koji su se obratili medijima, Vijeću časti HND-a i državnom odvjetništvu. Prateći rad Vijeća časti HND-a, kojem je kršenja prava djece prijašnjih godina prijavljivala najčešće

pravobraniteljica za djecu, u 2011. godini vidimo da sve više ima i drugih prijavitelja. Roditelji se također obraćaju medijima, nerijetko i putem odvjetnika, o čemu nas ponekad obavješavaju. Smatramo da je time postignut napredak u podizanju razine svijesti o potrebi zaštite privatnosti djece u medijima. Stajališta samih novinara, urednika i nakladnika o takvim situacijama za nas i dalje ostaju skrivena, jer uglavnom ne odgovaraju na naša upozorenja i preporuke, premda iz svojih *online* izdanja ponekad uklanjaju vijesti i fotografije u kojima su prekršili pravo djeteta.

Pravobraniteljica za djecu u većini slučajeva upućuje djetetove roditelje i skrbnike da pisanim podneskom upozore glavnog urednika i nakladnika medija o kršenju prava djeteta, da slučaj prijave Vijeću časti HND-a i Vijeću za elektroničke medije (VEM), a odnedavno i Vijeću za medije. Također mogu podnijeti privatnu tužbu protiv medija. Smatraju li potrebnim, mogu prijavu podnijeti i policiji ili državnom odvjetništvu. Svim ovim subjektima prijave je slala i pravobraniteljica za djecu, i to za pojedine teže slučajeve koje su prijavile osobe bliske djetetu, za slučajeve koji su po svome sadržaju bili ilustrativni primjer kršenja prava te za neke slučajeve u kojima se pretpostavljalo da roditelji neće podnijeti prijavu, jer su sami ugrozili privatnost djece. U nekim slučajevima pravobraniteljica je obavijestila CZSS da upozori roditelje na potrebu zaštite privatnosti djece.

U vezi s ugrožavanjem privatnosti djece ili neprimjerenim izvješćavanjem o djeci u medijima pravobraniteljica je uputila ukupno 21 upozorenje glavnim urednicima, urednicima ili nakladnicima tiskanih i elektroničkih medija, od čega 19 pisanih i dva usmena. Od toga su četiri upozorenja upućena HTV-u, dva *Večernjem listu*, dva *Jutarnjem listu*, dva *Slobodnoj Dalmaciji*, dva portalu *Index.hr*, dva dnevnom listu *24 sata* te po jedno tjednicima *24 sata express* i *Extra* te *Glasi Slavonije*, *Novom listu*, *Petrinjskom radiju* i portalima *Portal-Oklo.hr* i *Javno.hr*. Upućene preporuke uglavnom su se odnosile na zaštitu privatnosti djece koja su žrtve ili počinitelji nasilja, djece koja su žrtve spolnog nasilja, koja žive u siromaštvu i teškim socijalnim uvjetima, teško bolesna djeca, posvojena i udomljena djeca. Svrha upozorenja bila je potaknuti nakladnike i urednike da s osobitom pažnjom izvješćuju o djeci, izbjegavajući senzacionalizam te da slijede Konvenciju o pravima djeteta i stručne smjernice za izvješćavanje o djeci.

Pravobraniteljica je usto uputila 12 prijava Vijeću časti HND-a, od kojih se po dvije odnose na *Slobodnu Dalmaciju* i *Jutarnji list* te po jedna na tjednike *Extra* i *24 sata express*, *Večernji list*, *Glas Slavonije*, *Novi list*, *24 sata*, *Petrinjski radio* i *Index.hr*. Novinarsko vijeće časti je izreklo opomene novinarima i glavnim urednicima na temelju 10 prijava, u jednom je slučaju izreklo upozorenje novinaru, a u jednom je ocijenilo da novinari nisu povrijedili Kodeks časti hrvatskih novinara. U vezi sa zaštitom privatnosti uputili smo i pet prijava **Vijeću za elektroničke medije** (*Petrinjski radio*, *Novi list*, dvije prijave za *Index.hr* i *Jutarnji list*) koje je u tri slučaja izreklo opomene ili upozorenja.

Za pojedine slučajeve ocijenili smo da su mediji prekršili Zakon o medijima, Zakon o elektroničkim medijima i Zakon o sudovima za mladež, osobito kad su izvješćavali o maloljetnim počiniteljima ili svjedocima i oštećenima kaznenih djela te smo o sedam takvih slučajeva izvijestili državno odvjetništvo. Reagiranjem državnog odvjetništva pokazuje da se kršenje prava na privatnost djeteta u medijima i dalje ne smatra kažnjivim djelom koje bi trebalo sankcionirati po službenoj dužnosti.

Novinarsko Vijeće časti reagiralo je na svaku prijavu i u gotovo svim prijavljenim slučajevima ocijenilo da je povrijeđen Kodeks časti hrvatskih novinara te je izricalo opomene novinarima i urednicima. Pritom je vidljivo da Vijeće časti istražuje slučaj, nastoji dobiti očitovanje novinara i urednika te ponekad daje vlastitu stručnu procjenu o tome kako je novinar trebao postupiti, što smatramo važnim u očuvanju standarda profesije i novinarske etike. Nažalost, novinari i urednici često umanjuju važnost odluka Vijeća časti te se ponekad niti ne očituju na njegov zahtjev.

Prijave iz Ureda pravobraniteljice uglavnom su se odnosile na tiskane medije, budući da smo očekivali da će na kršenje prava djece u elektroničkim medijima reagirati VEM, kao regulatorno tijelo nadležno za praćenje provedbe Zakona o elektroničkim medijima. Međutim, VEM još uvijek ne ostvaruje sve svoje funkcije, a u području zaštite prava djece nije dovoljno učinkovito, o čemu svjedoči relativno

mali broj izrečenih opomena, premda u elektroničkim medijima susrećemo brojne primjere kršenja Zakona i Pravilnika o zaštiti maloljetnika.

Izostanak pravnih sankcija - Potpuno nerazumijevanje delikatnosti zaštite najboljeg interesa djeteta u slučaju spolnoga zlostavljanja, vidjeli smo kad su brojni mediji izvjestili o ocu koji je navodno godinama spolno zlostavljao svoje sedmogodišnje dijete. Pritom je objavljeno da je riječ o umjetniku, otkriven je grad u kojem živi, institucija u kojoj je zaposlen, njegova dob i podaci o obiteljskoj situaciji. Mediji su se prvo zgrozili zato što je „otac-monstrum“ nakon davanja iskaza pušten na slobodu, zatim su danima izvještavali o tome da se kolektiv u kojem otac radi jednodušno stavio u zaštitu svojega kolege te se nagađalo o tome tko ga je lažno optužio. Budući da je riječ o ne tako velikom gradu i specifičnom zanimanju oca, svi su mogli doznati o kome je riječ, uključujući i djecu iz žrtvina okruženja. Ured pravobraniteljice za djecu je o kršenju prava djeteta u medijima izvjestio Vijeće za elektroničke medije i Državno odvjetništvo, postupala je i policija, obavljani su razgovori s novinarima. No, zaključak Općinskog državnog odvjetništva bio je da nema mjesta državno-odvjetničkom postupanju, uz obrazloženje da su novinari u svojim člancima objavili informacije koje su već bile objavljene na internetskim portalima, a ne podatke koje su doznali u sudskom postupku te da je policija dala samo najnužnije podatke. Uopće nije zamijećeno da je djetetova dobrobit bila ozbiljno ugrožena takvim medijskim izvještavanjem, neovisno o tome je li se zlostavljanje stvarno dogodilo, za što su urednici i nakladnici trebali biti sankcionirani.

Zakon o sudovima za mladež zahtijeva da u svim slučajevima u kojima je počinitelj kaznenog djela maloljetnik, on ima pravo na zaštitu privatnosti tijekom cijelog postupka, što znači da mu se ni posredno ne smije objaviti identitet u medijima. Proteklih godina se više puta događalo da su mediji objavili sve podatke, prešućujući jedino imena, o maloljetnim počiniteljima teških kaznenih djela poput ubojstva i nanošenja teške tjelesne ozljede. O njima se izvještavalo opširno i učestalo, objavljena su imena njihovih roditelja, ujaka, baka, susjeda, prijatelja i njihove verzije „priče“ o mladim optuženicima. Nekoliko takvih slučajeva Ured pravobraniteljice za djecu prijavio je Vijeću časti HND-a, VEM-u i DORH-u. Novinarsko Vijeće časti i VEM izrekli su opomene novinarima odnosno urednicima i nakladnicima. Nažalost, DORH je u više takvih slučajeva odlučio ne postupati, procjenjujući da mediji nisu ugrozili dobrobit djeteta - počinitelja kaznenog djela otkrivši njegov identitet imenom i prezimenom, ili da novinar koji je objavio pojedinosti iz postupka, uključujući iskaz maloljetnog počinitelja, nije za to odgovoran jer nije znao kako to nije dopušteno. Nažalost, mediji bi takva stajališta Državnog odvjetništva mogli interpretirati kao „dopuštenje“ za daljnja kršenja prava djece.

Preporuke medijima – S obzirom na brojne propuste u načinu izvještavanja o djeci smatramo važnim još jednom upozoriti na kršenja prava djece koja su bila posebno izražena u 2011. godini.

Izveštavanje o nasilju među djecom i dalje je usmjereno na pojedinačne događaje umjesto na samu pojavu i prevenciju nasilja. Svaki slučaj nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama zahtijeva svu moguću pažnju institucija, ali ne i uključivanje javnosti. Ako se ipak izvještava o slučaju, obvezna je potpuna zaštita identiteta djece. Pritom nije dovoljno prikriti djetetov lik na fotografiji i ne objaviti njegovo ime, već se podrazumijeva da se ne smije objaviti ni imena njegovih roditelja, rodbine, susjeda, ime škole koje dijete pohađa, mjesto u kojem živi, odnosno nijedan drugi podatak koji bi omogućio otkrivanje djetetova identiteta. Uključivanje javnosti u rješavanje ozbiljnih odgojnih problema u pojedinoj školi, uz izlaganje uključene djece, njihovih roditelja i djelatnika škole snažnom medijskom pritisku, nikad nije u interesu djeteta i ne pridonosi rješavanju problema vršnjačkog nasilja.

Izveštavanje o maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i prekršaja – Maloljetni počinitelj kaznenog djela ima pravo na zaštitu privatnosti tijekom cijelog postupka, što znači da mu se ni posredno ne smije objaviti identitet u medijima. Takva zaštita zahtijeva se i za svjedoke i za žrtve kaznenih djela. Novinari, nažalost, pronalaze način da objave sve podatke, osim imena i fotografije, koji u potpunosti

otkrivaju identitet ove djece i time ponekad ugrožavaju ne samo njihovu privatnost, već i njihovu sigurnost.

Izveštavanje o seksualnom zlostavljanju djece – U svim novinarskim kodeksima i stručnim smjernicama izričito se navodi da novinar nikad ne smije otkriti identitet djeteta koje je žrtva seksualnog nasilja. Riziku od otkrivanja identiteta najviše su izložena djeca koju je spolno zlostavljao netko od članova obitelji (otac, djed, ujak, očuh...), jer novinari smatraju da javnost ima pravo znati tko je zlostavljač pa otkrivanjem identiteta počinitelja nasilja ili osumnjičenika, posredno otkrivaju i identitet djeteta. Detaljni opis zlostavljanja šteti žrtvi, čak i uz zaštićeni identitet, a dodatna šteta, nanosi se djetetu javnim iznošenjem sumnji u vjerodostojnost optužbe za zlostavljanje, čime ono postaje žrtva medija, neovisno o tome je li se seksualno nasilje stvarno dogodilo.

Izveštavanje o humanitarnim akcijama - Humanitarni projekti su hvale vrijedni, kao i podrška medija akcijama prikupljanja pomoći, ali kad god je moguće treba izbjeći medijsko izlaganje djece koja primaju pomoć, neovisno o suglasnosti roditelja. Svi koji nesebično pomažu drugima zaslužuju pohvale u medijima, ali je vrijednost njihovih djela moguće istaknuti i pohvaliti i bez prikazivanja onih koji primaju pomoć, osobito djece, u situacijama kad je to za njih neugodno i ponižavajuće. Stoga medijima preporučujemo da s posebnim senzibilitetom i obzirom izvještavaju o ovim temama, slijedeći najviše profesionalne standarde.

Izveštavanje o djeci u dječjim i odgojnim domovima te o udomljenoj i posvojenoj djeci – Prilikom izvještavanja o djeci koja su udomljena ili smještena u dječje domove ili u odgojne domove nužno je prikriti identitet djeteta. Riječ je o djeci koja su izdvojena iz svojih obitelji zbog različitih teškoća, a djeca često ne žele da ih se prepozna i identificira kao djecu iz doma. Isto je i s udomljenom djecom čije slike također ne bi trebalo objavljivati, jer je riječ o privremenom statusu. Treba izbjegavati i objavljivanje fotografija javnih osoba s djecom u domu (te su fotografije privatna stvar djece i nisu za javnost). Objava fotografija djece u domu može se dopustiti samo iznimno, kad je to nedvojbeno u interesu djeteta i to uz odobrenje djetetovog skrbnika.

Zaštita od potencijalno štetnih sadržaja

Ured pravobraniteljice je početkom 2011. izvijestio Ministarstvo kulture o nedostatnoj zaštiti djece od potencijalno štetnih materijala u dnevnom tisku (npr. pornografski oglasi) te uputio prijedlog za poboljšanje zakonske regulative. Tijekom godine VEM-u smo uputili desetak prijedloga za postupanje ili smo im prosljedili prijave građana u vezi s neprimjerenim sadržajima televizijskih programa i elektroničkih publikacija, čiji su se prigovori uglavnom odnosili na prizore nasilja, seksa, vulgarnosti, neprimjereno oglašavanje ili neprimjereno izvještavanje i vrijeđanje dostojanstva djece. Postupanje Ureda odnosilo se na emisiju „Veliki brat“ RTL televizije, od RTL-a smo zatražili i očitovanje o zaštiti djece koja sudjeluju u emisiji „Hrvatska traži zvijezdu“, a upozorenja su poslana i HTV-u i Novoj TV zbog emitiranja reklame neprimjerene djeci. VEM smo upozorili i na to da se na teletekstu pojedinih televizija mogu naći i oglasi neprimjerenog sadržaja, na primjer za pornografske usluge i proricanje budućnosti, te smo dobili odgovor da je taj problem uočen i da se traži odgovarajuće rješenje. O pojedinim slučajevima ugrožavanja prava djece na internetu Ured je obavijestio MUP i HAKOM.

Unatoč ostvarenom napretku u regulaciji **elektroničkih medija**, i unatoč jasnim zakonskim odredbama i propisanim visokim novčanim kaznama, stječe se dojam da kršenje Zakona o elektroničkim medijima i Pravilnika o zaštiti maloljetnika uglavnom prolazi bez ozbiljnijih posljedica za televizijske nakladnike. Broj izrečenih opomena VEM-a znatno je manji od stvarnog broja prekršaja, a to upućuje i na zaključak da nema kontinuiranog nadzora programa.

Zatražili smo izvješće o izrečenim mjerama u vezi sa zaštitom djece te smo obaviješteni da je VEM primio 55 prijava gledatelja, a izrekao samo 15 mjera TV nakladnicima u 2011. godini, od čega pet RTL-u (tri se odnose na emisiju „Veliki brat“) i pet HTV-u.

Ured pravobraniteljice za djecu primio je veliki broj pisanih i još više telefonskih prijava zbog sadržaja i vremena prikazivanja **RTL-ove emisije „Veliki brat“**. Najviše primjedbi primili smo u vrijeme kad su u

dnevnim najavama neprekidno isticani upravo najprovokativniji prizori te emisije, navodni seksualni odnos dvoje „stanara“, neprimjereni komentari i slično. O tome smo izvijestili VEM. Štetno djelovanje sadržaja ovakvih emisija pojačano je upravo time što je riječ o stvarnim odnosima, makar bili i režirani, što u njima ne nastupaju glumci već „obični“ ljudi, a to djecu može navesti na zaključak da je prikazano ponašanje dio uobičajenih socijalnih odnosa. Djeca mlađe dobi ne mogu ispravno procijeniti kontekst u kojem se odvijaju događaji u „Velikom bratu“, gdje se namjerno najčešće u prvi plan ističu bizarna i negativna ponašanja te vulgarnosti. VEM je odlučio da emisija treba imati oznaku 18 i da se ne smije prikazivati prije 23 sata te je tijekom 2011. izrekao RTL-u dvije opomene i jedan prekršajni nalog. No, RTL je odbio prilagoditi vrijeme emitiranja, pozivajući se na praksu prethodnih godina kad je emisija emitirana tijekom dana bez reakcija VEM-a. Naime, u to vrijeme primjena propisa u području zaštite djece od neprimjerenih sadržaja još nije funkcionirala i nijedan nakladnik nije se obazirao na tadašnji pravilnik o dobnim oznakama na programskim sadržajima. Nakon donošenja Pravilnika o zaštiti maloljetnika, tijekom 2010., svi su nakladnici počeli redovito obilježavati sadržaje, mada u tome još ima neujednačenosti i nerazumijevanja.

Veliki broj pritužbi dobili smo i zbog emitiranja **reklame za Bon bon tarifu T-Mobilea** pod nazivom „Zadovolji se sam/sama“ na više televizija, vrlo često tijekom cijelog dana pa i neposredno nakon dječjih tv-programa. U vezi s time upozorili smo televizijske nakladnike, koji su prema Zakonu o elektroničkim medijima odgovorni za sadržaje koje prikazuju u reklamama, da smo zabrinuti zato što se u reklamama vrlo često pažnja gledatelja nastoji privući izrazito seksualiziranim sadržajima, često i uz korištenje brojnih spolnih i rodnih stereotipa. Istaknuli smo da vrijednosne poruke reklama utječu na djecu i njihovo ponašanje, a učestalo ponavljanje reklama potiče, osobito mlađu djecu, da oponašaju i ponavljaju pojedine slogane i geste koje vide na malim ekranima, iako ne razumiju njihovo značenje. Televizijski nakladnici koji prikazuju reklame i omogućuju da one svakodnevno budu u svakome domu pred očima djece, moraju voditi računa o tome te odabirom prikladnog vremena emitiranja omogućiti roditeljima da zaštite djecu od neprimjerenih sadržaja. Na to smo upozorili VEM, predloživši da upozore nakladnike da odabirom kasnijih termina prikazivanja spomenute reklame izbjegnju njezino moguće štetno djelovanje na djecu. VEM se nije složio s našom ocjenom da je riječ o kršenju propisa, ali je naknadno, zbog pritiska javnosti i brojnih pritužbi gledatelja, sugerirao da se reklama ne prikazuje tijekom dana.

Iznimno štetnim za djecu smatramo i učestalo i agresivno **reklamiranje piva** svih proizvođača, čemu su djeca izložena osobito u popodnevnom i večernjim satima. Reklamiranje piva na televiziji koja je stjecajem okolnosti dio obiteljske svakodnevnice, a u mnogim obiteljima najčešće i glavni sadržaj slobodnog vremena djece, po našem mišljenju loše utječe na djecu i vodi toleriranju prekomjerne konzumacije alkohola, koja se sve više širi među tinejdžerima (ESPAD-ovo istraživanje pokazuje da je pivo najčešće alkoholno piće za kojim posežu petnaestogodišnji dječaci).

Redovito nam se javljaju roditelji koji upozoravaju na nisku kvalitetu televizijskih sadržaja namijenjenih djeci, naročito prigovarajući zbog prizora **nasilja u animiranim filmovima** za djecu. Obavijesti roditelja, djece i ostalih zainteresiranih koje primamo u našem Uredu, potvrđuju da je riječ o pojavi koja zaslužuje znatno veću pažnju i stručnjaka i nadležnih tijela. Obaviješteni smo i o inicijativama roditelja protiv nasilnih animiranih filmova, koja bi također mogla pomoći podizanju javne svijesti o važnosti zaštite djece od potencijalno štetnih medijskih sadržaja. Međutim, jednako važnim smatramo i jačanje svijesti o potrebi osiguravanja kvalitetnih medijskih sadržaja za djecu, odnosno proizvodnje, nabavke i prikazivanja sadržaja koji će pozitivno djelovati na dječji razvoj. Takvi sadržaji trebaju uvažavati dob djece pa je poželjno i na filmovima za djecu označiti preporučenu dob (npr. za dobnu skupinu 4 - 6 godina, 9-12 godina i sl.). Roditelje je nužno upozoriti da stručnjaci ne preporučuju da djeca mlađa od dvije godine gledaju televiziju, a neki tvrde da djecu do treće godine ne treba izlagati zračenjima bilo kojeg ekrana (TV, računalo, mobitel).

Smatramo da je zaštita djece od potencijalno štetnih medijskih sadržaja u Hrvatskoj još uvijek nejasna i nedovoljno stručno obrađena tema te se proteklih godina zauzimamo za istraživanja u tom području, objavljivanje stručnih stajališta te javnu raspravu koja će uključiti sve zainteresirane

dionike. Držimo da je nužan javni stručni dijalog o kriterijima, načelima i načinu zaštite djece u području medija te općenito o pravima i interesima djece u vezi s time, a u njemu bi trebali sudjelovati i predstavnici relevantnih institucija, stručnjaci iz područja medija i medijske kulture te stručnjaci iz područja zaštite i razvoja djece.

Medijski sadržaji za djecu

Rasprave o medijskim pravima djece najčešće su usmjerene na zaštitu, a vrlo malo na participaciju djece te njihovo pravo na pristup informacijama koje su važne za njihovu dobrobit i prilagođene njihovoj dobi, zrelosti i interesima. Konvencija o pravima djeteta zahtijeva od država da potiču proizvodnju kvalitetnih medijskih sadržaja za djecu, ponajprije onih koji mogu pridonijeti promicanju prava djeteta. Na tom tragu i naš Zakon o elektroničkim medijima i Zakon o HRT-u, ističu važnost programa namijenjenih djeci i mladima, odnosno obvezu proizvodnje i prikazivanja dječjeg programa u sklopu javnih usluga HRT-a. Želeći dobiti uvid u to kako i koliko HRT slijedi ove odredbe, zatražili smo podatke o emitiranim emisijama za djecu tijekom 2011. Izvešća Hrvatske televizije i Hrvatskog radija obuhvatila su sve emisije za djecu i mlade, a izvijestila su nas i o sadržajima koji govore o djeci i mladima, a namijenjeni su odraslima ili svim naraštajima.

HTV-ova Redakcija Programa za djecu i mlade emitirala je tijekom godine 45.337 minuta programa (756 sati), od čega 9100 minuta (155 sati) repriza. Svakodnevno su na HTV2 emitirane emisije *Mala TV* za djecu od 4 do 7 godina i *Školski sat* namijenjen djeci osnovnoškolske dobi, a tjedno su emitirane emisije *Ni da ni ne* (debatni klub), magazin za mlade *Briljanteen*, dokumentarni filmovi za mlade (emisije *Mijenjam svijet*, *Direkt*, *Generacija Y*, *Crna kutija*) te natjecateljski show za djecu *Prijatelji*. Emisije pokrivaju široki dijapazon relevantnih tema za djecu i mlade, govori se i o dječjim pravima, no pitanje je koliko djeca gledaju te emisije. Termini emitiranja su radnim danom, uglavnom između 8 i 10 sati, s repriznim terminima između 13 i 15 sati. Djeca su u to vrijeme uglavnom u vrtiću ili u školi, a u mnogim obiteljima televizija se uglavnom gleda nakon 17 sati. Dječji sadržaji rjeđe se prikazuju na HTV1 u najgledanijim terminima. U viziji razvoja ovoga programa njegova urednica ističe da je plan „vratiti dječje sadržaje na Prvi program HTV-a, osobito vikendom kad djeca nisu u školi“, ponuditi privlačan igrani program za djecu i natjecateljsku emisiju za djecu ili obitelj, nedjeljom popodne.

Hrvatski radio izvijestio nas je o realiziranim brojnim temama o djeci i mladima te o emisijama obrazovnog i dječjeg programa. Niz kratkih 15-minutnih emisija namijenjenih djeci emitiraju se na 1. programu radnim danom u terminima od 17.30 do 17.45 i pokrivaju područja umjetnosti, povijesti, znanja o zemljama EU i drugo. Svakodnevno se u 19.50 emitira *Priča za velike i male*. Jednom tjedno na programu su emisije *Zašto tako*, dugovječna emisija za mlade koja problemski pristupa brojnim temama iz života djece, zatim *Bijela vrana*, koja daje priliku djeci da izraze svoja mišljenja te informativno-zabavni mozaik *Čičak*. Mladi novinari aktivni u školskim učeničkim listovima dobivaju prostor za izražavanje u emisiji *Stigla je pošta*, koja se emitira subotom. Dramski program emitira i duže radio igre za djecu u trajanju od 45 minuta nedjeljom (od 13.15).

Na HR2 te na radiopostajama Sljeme, Dubrovnik, Knin, Osijek, Pula Rijeka, Split i Zadar emitiraju se razni sadržaji koji govore o djeci i mladima i namijenjeni su široj publici. Manje je emisija profiliranih za djecu i onih u čijem stvaranju sudjeluju djeca, no smatramo da bi se o postojećim emisijama javnost trebalo više informirati. Primjerice Radiopostaja (RP) Zadar nedjeljom od 10 do 11 sati emitira emisiju *Sedmi sat*, koju sami stvaraju učenici osnovnih i srednjih škola Zadarske županije. Takvu emisiju ima i RP Split pod nazivom *Mi smo na redu*, petkom od 18 sati (repriza nedjeljom u 11), a RP Dubrovnik nedjeljom ujutro emitira emisiju za djecu *Šareni svijet*. RP Osijek subotom ujutro emitira emisiju *Veliki i mali*, a srijedom od 17.30 emisiju *Djeco i mladi o sportu se radi*. Djeca se povremeno uključuju i sudjeluju u radijskim emisijama koje su namijenjene za širu publiku.

Općenito dječje emisije na televiziji i radiju nisu dovoljno predstavljene u najavama programa pa djeca i roditelji nisu o njima dovoljno informirani. Ohrabruje najava Dječjeg programa radija da je u pripremi web stranica za djecu, koja bi nudila informacije o programu i drugim zanimljivostima. Na web stranici HTV-a postoji rubrika *Za mlade*, koja obuhvaća i ponudu tv-emisija za djecu.

Razvoju dječjih programa mogao bi pridonijeti i Fond za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija, koji dodjeljuje sredstva i u kategoriji *Kvalitetni programi za djecu i mlade*. U 2011. godini iz Fonda je dodijeljeno 659.058 kuna za 94 radijska programa za djecu (najniži iznos 1.010 kuna, a najviši 12.626 kuna) te 573.960 kuna za 17 televizijskih programa (najniži 7.782 kune, a najviši 70.040 kuna). Među ovim programima su i oni namijenjeni studentima. Na ova sredstva mogu računati primjerice i učeničke radio-postaje ili radijske i tv-emisije u kojima surađuju djeca, ako imaju kvalitetne programske sadržaje pa smatramo da bi urednike i autore emisija trebalo potaknuti da se javljaju na natječaj za sredstva Fonda.

Premda se uočavaju napori redakcija dječjeg programa, kao i energija koju ulažu da održe kvalitetu programa, čini se da unutar HRT-a nema jedinstvene politike koja bi pokazala da se program za djecu tretira kao sadržaj od posebne važnosti. HRT bi mogao značajno pridonijeti razvoju medijske kulture djece i mladih pa i roditelja, ali zasad se to ostvaruje tek povremeno. Nedostaju sadržaji namijenjeni djeci nacionalnih manjina na njihovom materinskom jeziku. Prava je šteta da se osobito kvalitetne emisije za djecu ne populariziraju na televiziji u posebnoj emisiji za djecu, roditelje i učitelje, uz prijedlog emisija za pojedine dobne skupine i sadržaja koji se mogu koristiti u odgoju i obrazovanju.

Pravobraniteljica je, prateći razinu zaštićenosti dječjih prava u medijima, u više navrata upozoravala na potrebu vrednovanja kvalitete medijskih sadržaja za djecu, za što je odgovornost i na televizijskim nakladnicima i na roditeljima, odnosno drugim odraslima koji se skrbe o djeci. Smatramo da je u ovom području nužno intenzivnije angažiranje stručnjaka koji se bave istraživanjem i vrednovanjem najraznovrsnijih sadržaja za djecu u svim područjima: od književnosti, glazbe, filma i kazališta, do pedagogije, psihologije i dječjih prava. Možda bi se na HRT-u moglo razmisliti i o programskom savjetu za dječji program, u koji bi trebalo uključiti i djecu (suradnja s Dječjim forumima, dječjim gradskim vijećima, učeničkim vijećima, dječjim mrežama).

Ispitivanje ukusa mlade publike, potrebe, navike i želje djece različitih dobnih skupina zacijelo bi pridonijeli moderniziranju ponude. U razgovoru s djecom doznajemo da gledaju serije i programe koje prate roditelji. Dječje emisije ocjenjuju kao nešto što je namijenjeno najmlađima, procjenjuju da ima programa za malu djecu i za mlade, a za one između tih dobi, npr. između 10 i 13 godina nema dovoljno sadržaja. Nedostaju emisije gdje bi više došla do izražaja njihova mišljenja i stajališta. Neki iskusni medijski djelatnici upozoravaju da u emisijama nema djece s TUR, odnosno da se njih pita za mišljenje jedino u sklopu tema o teškoćama u razvoju.

Napredovanje sitnim koracima - Unatoč poboljšanju propisa u području medija, još mnogo treba raditi na osiguranju njihove provedbe u skladu s Konvencijom o pravima djeteta. Kao i u svim područjima koja se tiču dječjega života, osim propisa, vrlo važnu ulogu imaju i stručna znanja i etičnost te je iznimno važna uloga strukovnih udruga i tijela koja će, uz zaštitu ljudskih prava, promicati i prava djece u medijima. Zato pozdravljamo osnivanje Vijeća za medije, koje uz novinare uključuje i nakladnike te očekujemo da njihove aktivnosti budu vidljivije u javnosti.

Ured pravobraniteljice za djecu proteklih godina zagovara sustavno provođenje istraživanja u području odnosa djece i medija te predlaže osnivanje istraživačko-razvojnog **centra za medije i djecu**, kao multidisciplinarne znanstveno-stručne ustanove, koja bi uključila stručnjake za razna područja medija i medijske kulture, psihologe, sociologe, pedagoge. Centar bi se trebao baviti istraživanjem različitih aspekata utjecaja medija na djecu te dječje interakcije s medijima, a također bi se mogao baviti stručnim vrednovanjem kvalitete medijskih proizvoda namijenjenih djeci, pri čemu treba uzeti u obzir i mišljenja same djece.

Pojava projekata iz područja medijske kulture, kroz djelovanje pojedinih udruga, potvrđuje da se širi krug zainteresiranih i motiviranih za osnaživanje prava djece u području medija, no još se očekuje sustavni pristup tom pitanju.

3.11 NACIONALNI PLAN AKTIVNOSTI ZA PRAVA I INTERESE DJECE OD 2006. DO 2012. GODINE

Ured pravobraniteljice za djecu sunositelj je provedbi aktivnosti Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine u područjima: odgoja i obrazovanja, uloge obitelji u podizanju i odgoju djece, zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja te u području medija. Ured je proveo i inicirao niz aktivnosti i izvan ovih područja te na taj način sudjelovao u provedbi ovog važnog dokumenta.

U području odgoja i obrazovanja Ured kontinuirano provodi aktivnosti usmjerene na poboljšanje položaja djece u okviru odgojno obrazovnog sustava. Vladi RH uputio je preporuku vezano uz osiguravanje jednakih standarda i mogućnosti djece u osnovnoj školi u svezi s provedbom i organizacijom izbornih predmeta, a nadležnom MZOS-u uputio je brojne preporuke vezano uz zaštitu prava djece u odgojno-obrazovnim ustanovama. Preporuke su se odnosile na poboljšanje stanja u pogledu prava određenih skupina djece (darovite djece, djece s problemima u ponašanju, s teškoćama u razvoju, pripadnika nacionalnih manjina, učenika strukovnih škola), kao i na rasterećenje učenika, pedagoške mjere i ocjenjivanje učenika, prevenciju nasilja, prava djece na dodatnu i dopunsku nastavu, na pomoć stručnih suradnika, na zaštitu privatnosti, na informacije i sudjelovanje te pravo djece na sigurnost. Ostvarena je i dobra suradnja s časopisima za učitelje i odgojitelje „Školske novine“ i „Zrno“ u kojem postoji i redovita rubrika „Iz Ureda pravobraniteljice za djecu“ te su objavljeni članci o pravima djece na sudjelovanje, o Mreži mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, zaštiti prava djece s problemima u ponašanju, o pravima djece s teškoćama u razvoju, o dječjim i učeničkim časopisima te o kampanji Vijeća Europe za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom. Suradnja je ostvarena i s dječjim listom „Modra lasta“ i školskim učeničkim listovima.

Tijekom 2011. godine provedene su brojne aktivnosti usmjerene na **promicanje odgovornog roditeljstva te obiteljskog odgoja** u duhu Konvencije o pravima djeteta. Putem medija javnosti su upućene poruke uz Dječji tjedan, Dan Konvencije o pravima djeteta te o mnogim temama iz različitih područja zaštite prava i interesa djece (nasilje nad djecom i među djecom, sigurnost djece u igraonicama i na dječjim igralištima, opasnost od petardi i drugih eksplozivnih sredstava, zaštita prava djece u konfliktnim razvodima, zaštita prava djece s teškoćama u razvoju, zaštita imovinskih prava djece itd.). Za roditelje su održana predavanja *Bullying i cyberbullying*, povodom obilježavanja borbe protiv nasilja u organizaciji udruge DAR te predavanje na okruglom stolu Obiteljskog centra Vukovarsko-srijemske županije pod nazivom *Odgovorno roditeljstvo*.

Radi otklanjanja uočenih slabosti u funkcioniranju sustava **zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja**, pravobraniteljica za djecu potaknula je ratificiranje Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, kao i provođenje Kampanje Vijeća Europe za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom u RH, u kojoj je Ured aktivno sudjelovao. Ured pravobraniteljice organizirao je stručnu raspravu vezano uz zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja u svjetlu kaznenopravne odgovornosti odraslih osoba, a organiziran je i stručni skup „Zaštita djece žrtava i svjedoka u postupcima policije, prekršajnim i sudskim postupcima“. Održani su i radni sastanci s predstavnicima zdravstva, socijalne skrbi i policije, vezano uz osvješćivanje zdravstvenih djelatnika o njihovoj obvezi prijavljivanja sumnje na zanemarivanje djeteta ili na obiteljsko nasilje prema djetetu te predavanja o vršnjačkom nasilju i nasilju na društvenim mrežama i internetu. U suradnji s Mrežom mladih savjetnika održane su radionice za mlade pod nazivom „Kakav spolni odgoj mladih“ u cilju prevencije spolnog zlostavljanja i iskorištavanja.

Radi **istraživanja medijskog tretmana djece**, putem agencije za usluge *press clippinga*, tijekom cijele godine u tiskanim i elektroničkim medijima pratimo vijesti o dječjim pravima, o nasilju nad djecom i o Uredu pravobraniteljice za djecu. Prikupljaju se i proučavaju primjeri dobre i loše prakse u odnosu na zaštitu prava djece u medijima te se upućuju upozorenja, preporuke i prijedlozi institucijama, tijelima i pojedincima za sprečavanje štetnih djelovanja i zaštitu prava i interesa djece u medijima. Vijeću za

elektroničke medije pravobraniteljica upućuje upozorenja i preporuke s ciljem sankcioniranja elektroničkih medija koji krše prava djece na privatnost ili objavljuju potencijalno štetne sadržaje na način da su oni dostupni djeci. Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva upućuje prijedloge za sankcioniranje kršenja Kodeksa časti hrvatskih novinara u izvještavanju o djeci, a Državnom odvjetništvu obavijesti o težim slučajevima kršenja prava djece u medijima. U slučajevima ugrožavanja prava djece na internetu, roditelje informiramo o mogućnostima zaštite prava djece te šaljemo obavijesti MUP-u i HAKOM-u. Potkraj 2011., u suradnji s Maticom Hrvatskom, objavili smo publikaciju o medijskom tretmanu djece i zaštiti prava djece u medijima pod naslovom „Djeca medija – Od marginalizacije do senzacije“.

Kako bi se ostvarili uvjeti za socijalizaciju, širenje znanja, stvaralačko izražavanje i djelovanje te **aktivni odmor i rasonodu djece**, što je jedna od mjera Nacionalnog plana aktivnosti, pravobraniteljica je uputila MZOS-u, MGRP-u, MOBMS-u, Državnom inspektoratu i Vladi RH mišljenje o neodrživosti postojećeg stanja normativne neuređenosti i nereguliranosti uvjeta za rad dječjih igraonica i nadzora nad njihovim radom. Ukazala je na potrebu donošenja jedinstvenog propisa kojim bi se definirali pojmovi, standardi za uređenje i održavanje prostora za dječju igru, kao i odgovornosti nadležnih tijela. Na brojne izazove i probleme u području slobodnog vremena i kulture djece upozorila je javnost i na stručnom skupu u povodu predstavljanja zbornika pravobraniteljice „Dječja prava i slobodno vrijeme“.

Za potrebe ostvarivanja ciljeva zacrtanih Nacionalnim planom aktivnosti za prava i interese djece, održali smo niz izlaganja studentima i nastavnicima te stručnoj javnosti, na fakultetima, skupovima i konferencijama organiziranim o temi zaštite i promicanja prava djeteta.

3.12 NACIONALNI PROGRAM ZAŠTITE I PROMICANJA LJUDSKIH PRAVA 2008. - 2011. GODINE

Nacionalnim programom zaštite i promicanja ljudskih prava 2008. - 2011. godine određena su prioritetna područja zaštite ljudskih prava u Hrvatskoj te specificirani ciljevi i mjere koje je potrebno provesti kako bi se ostvarila potpunija zaštita ljudskih prava i poboljšao položaj posebno osjetljivih skupina građana. Ured pravobraniteljice za djecu sunositelj je nekih aktivnosti predviđenih Nacionalnim programom te, na poziv Ureda za ljudska prava Vlade RH zaduženog za koordinaciju provedbe, praćenja i vrednovanja Nacionalnog programa, dostavlja svoja godišnja izvješća vezano uz aktivnosti kao što su promocija prava djece, senzibiliziranje javnosti o pravima djece, suzbijanje nasilja nad djecom, osiguranje poštovanja prava na privatnost djece kod izvještavanja u medijima te zaštita djece od štetnih sadržaja u medijima, aktivnosti vezane uz implementaciju međunarodnih načela i odredbi o pravu na obrazovanje te uz prigodno obilježavanje međunarodnih dana važnih za promicanje prava djece.

Sudjelovali smo i na javnoj raspravi o provedbi i učinku *Nacionalnog programa zaštite i promicanja ljudskih prava od 2008. do 2011. godine* za proteklo trogodišnje razdoblje. Tom prilikom istaknuto je kako je u Nacionalnom programu bilo postavljeno 126 ciljeva i 222 mjere u čijem provođenju je sudjelovalo 39 nositelja i sunositelja. Prema ocjeni Ureda za ljudska prava Program je ostvaren na području suzbijanja rasne i druge diskriminacije, zaštite žrtava/svjedoka, suzbijanja korupcije, prava osoba starije životne dobi, prava tražitelja azila/azilanata i osoba pod supsidijarnom zaštitom. Područja u kojima je potrebno uložiti dodatne napore su: osiguranje ravnomjerne zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina u tijelima državne uprave, provođenje *Zakona o pravu na besplatnu pravnu pomoć* i integriranje obrazovanja za ljudska prava u obrazovni sustav.

Vanjska procjena učinaka u kojoj je sudjelovalo 18 organizacija civilnog društva pokazuje kako je odabir prioritetnih područja u skladu s aktualnim stanjem ljudskih prava u Republici Hrvatskoj, no na provedbenoj razini Program je ocijenjen djelomično uspješnim. Najviše zamjerki vezano je uz obrazovanje za ljudska prava, provođenje međunarodnih standarda zaštite ljudskih prava, pristup informacijama te transparentnosti javne uprave. Ukazano je i na slabo provođenje *Kodeksa savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata*,

budući da je svega 17% zakona doneseno u skladu s Kodeksom. U raspravi je istaknuto kako u Programu zaštite ljudskih prava za slijedeći period treba uvrstiti i zaštitu ekonomskih i socijalnih prava, jačanje transparentnosti javne uprave osobito vezano uz ona državna tijela koja po ocjeni civilnog društva s njima nemaju dobru komunikaciju (Ministarstvo uprave, Ministarstvo pravosuđa i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa).

Ured pravobraniteljice uključio se u izradu *Nacionalnog programa zaštite i promicanja ljudskih prava 2012.-2015.* sudjelujući u radu radne skupine za njegovu izradu. Prijedlozi Ureda usmjereni su na osiguranje optimalnih uvjeta za razvoj djece; razvoj zaštitnog okruženja radi smanjivanja rizika od različitih oblika zlostavljanja djece; promoviranje prava djece; omogućavanje djeci da konstruktivno i sveobuhvatno sudjeluju u raspravama i inicijativama na nacionalnoj razini te na zaštitu i promicanje prava djece u medijima: pristup medijima, zaštitu privatnosti i zaštitu od štetnih sadržaja. Nov nacionalni program još nije donesen.

3.13 NACIONALNA STRATEGIJA PREVENCIJE POREMEĆAJA U PONAŠANJU DJECE I MLADIH OD 2009. DO 2012.

Vlada RH donijela je 2009. prvi strateški dokument na nacionalnoj razini u području prevencije poremećaja (problema) u ponašanju mladih - *Nacionalnu strategiju prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012.* Do tada u Hrvatskoj nije postojao dokument koji bi na ovakav način obuhvatio pojavu na svim razinama, povezao sve segmente društva i ujednačio njihovo djelovanje naglašavajući suradnju i koordinaciju.

Definirajući svrhu te opće i posebne ciljeve donošenja mjera, *Nacionalna strategija* u četiri područja predviđa poduzimanje 22 mjere sa 69 aktivnosti. Definirani su i nositelji i suradnici u provedbi mjera i aktivnosti, sredstva, pokazatelji provedbe i rokovi. Daju se i preporuke tijelima za provedbu. Za koordinate provedbe određeni su MOBMS i Povjerenstvo za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih Vlade RH.

Izvešće o provođenju *Nacionalne strategije* za 2011. još nije dostupno javnosti. O rezultatima provođenja govorimo na temelju dostupnih podataka za 2010., u kojima se navodi da su sva nadležna tijela državne uprave i obiteljski centri dostavili tražene podatke o provedbi mjera i aktivnosti. Podatke lokalne i područne (regionalne) samouprave dostavilo je 19 županija, nisu ih dostavile Sisačko-moslavačka i Splitsko-dalmatinska županija, kao ni u izvješću za 2009. Tijela državne uprave utrošila su na provedbu u svim područjima 54.738.261,72 kuna. Provedeno je 49% planiranih aktivnosti čiji su nositelji državna tijela, 38% se provodi kontinuirano, a 10% nije bilo moguće provesti.

U području **istraživanja pojave** važno je donošenje *Standarda za terminologiju, definiciju, kriterije i način praćenja pojave poremećaja u ponašanju* koje je usvojilo Povjerenstvo za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih Vlade RH u svibnju 2011. Potreba za planiranjem i provođenjem ove mjere nastala je zato što se terminologija i definiranje pojave nije unaprjeđivalo gotovo 40 godina te neki termini nisu bili primjereni ni prilagođeni terminima iz područja sociopedagoških znanosti. Radna skupina, koju je osnovao MOBMS, predložila je da se umjesto *poremećaja u ponašanju* usvoji novi termin – *problemi u ponašanju* koji bolje pokriva cijeli kontinuum pojave i izbjegava stigmatizirajući prizvuk, a ujedno je prihvatljiv i stručnjacima i korisnicima.

U Izvješću za 2010. godinu evidentiraju se aktivnosti svih državnih resora u području **unapređenja sustava prevencije poremećaja u ponašanju**. O nekima koje smatramo značajnim govorili smo u drugim poglavljima izvješća. Ovdje spominjemo unapređivanje i donošenje novih propisa (Obiteljski zakon, Zakon o sudovima za mladež) te izradu *Standarda djelovanja interdisciplinarnih timova u sustavu prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih* koji analizira oblike suradnje i potrebe prelaska s fragmentiranog djelovanja na suradnju među sektorima te predlaže tri skupine standarda za kvalitetno djelovanje interdisciplinarnih međusektorskih timova. Na temelju ovog dokumenta, u

2010. se organiziraju međuresorski timski interdisciplinarni sastanci u devet županija. Očekujemo detaljnije izvješće o provedbi ovih aktivnosti u 2011. godini.

U području **osnaživanja obitelji**, kao aktivnost od opće važnosti navodimo osnivanje *Stručne radne skupine za definiranje odgovornog roditeljstva, mjera rane pomoći u suočavanju s čimbenicima rizika i izradi prijedloga novih preventivno savjetodavnih oblika pomoći obitelji u riziku*. Definiran je pojam odgovornog roditeljstva u skladu s Preporukom *Rec (2006) 19* Odbora stručnjaka za djecu i obitelj Vijeća Europe o politici podrške pozitivnom roditeljstvu, koje je definirano kao „roditeljsko ponašanje koje se temelji na najboljem interesu djeteta, a njeguje, osnažuje, nenasilno je i pruža uvažavanje i usmjeravanje koje uključuje postavljanje granica kako bi se omogućio potpuni razvoj djeteta“. Preporuka ujedno poziva države da osiguraju širok raspon mjera za podršku roditeljstvu, jer odgovorno roditeljstvo nije samo odgovornost roditelja, nego i društvene zajednice. Dokument Radne skupine o analizi aktivnosti rane pomoći utvrđuje koje se sve mjere provode u Hrvatskoj, no većina njih dostupna je samo roditeljima u većim sredinama. Stoga se u dokumentu ističe potreba za iznalaženjem terenskih stručnjaka u manjim sredinama, bliže roditeljima te se predlažu načini unapređenja postojećih i uvođenje novih usluga pomoći roditeljima. Ističe se i važnost i nužnost evaluacije programa koji se primjenjuju.

U području **osnaživanja lokalne zajednice** posebno je apostrofirana važnost škole kao mjesta s najvećim preventivnim potencijalom te njezina nužna povezanost i usmjerenost na podršku i resurse u lokalnoj zajednici, čije mogućnosti se mobiliziraju *Nacionalnom strategijom*. Jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave daju se preporuke za izradu lokalnog programa u svrhu prevencije, osnivanje tijela za koordinaciju i praćenje provedbe mjera, održavanje redovitih sastanaka te uspostavljanje suradnje i razmjenu podataka. Iz dostupnih izvješća lokalnih zajednica za 2010., vidi se neujednačenost u kvaliteti i kvantiteti djelovanja, kako na općoj, tako i na specifičnim razinama programa. U pravilu, veće sredine imaju snažnije i kvalitetnije aktivnosti, prepoznaju potrebe svojih građana i odlučnije poduzimaju mjere kako bi im udovoljili. Ovo povezujemo s većim proračunskim sredstvima, no držimo da je presudan pozitivan politički stav, odnosno određivanje tih mjera i aktivnosti kao prioritarnih za zajednicu. O primjerima dobre prakse lokalnih zajednica više govorimo u poglavlju o brizi za mentalno zdravlje.

Analizirajući provedbu mjera i aktivnosti *Nacionalne strategije* za 2010. zamjećujemo nedostatak suradnje, povezanosti i koordiniranosti nositelja i sunositelja, zbog čega provedene aktivnosti djeluju rascjepkano i neusklađeno, a ne vidi se niti zajednička usmjerenost općem cilju. Praćenje mjera je neujednačeno, a iz indikatora provedbe ne možemo zaključiti u kolikoj mjeri su provedene aktivnosti pridonijele poboljšanju situacije. Aktivnosti je svakako potrebno evaluirati i time procijeniti postignute učinke za korisnike.

3.14 KAMPANJA VIJEĆA EUROPE ZA ZAUSTAVLJANJE SEKSUALNOG NASILJA NAD DJECOM

U okviru Programa Vijeća Europe (VE) „Izgradnja Europe za djecu i s djecom“, koji uključuje borbu protiv seksualnog nasilja nad djecom, 2010. godine u Rimu je na skupu VE, na kojem je sudjelovala i pravobraniteljica za djecu, službeno pokrenuta Kampanja za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom. Svrha Kampanje je unapređenje sustava zaštite djece od seksualnog nasilja, a njezina dva temeljna strateška cilja su promicanje potpisivanja, ratifikacije i provedbe Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja te podizanje razine svijesti o stvarnim razmjerima seksualnog nasilja nad djecom i pružanje znanja i praktičnih rješenja za njegovo sprečavanje i prijavljivanje. Pravobraniteljica za djecu priključila se Kampanji pozivajući Vladu RH da ratificira Konvenciju te podrži provođenje Kampanje u Hrvatskoj. Na poziv MOBMS-a sudjelovali smo u donošenju Akcijskog plana provođenja kampanje te se intenzivno uključili i u njezino provođenje. Sudjelovanje Ureda nastavak je višegodišnjih aktivnosti usmjerenih na zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja. U okviru Kampanje proveli smo istraživanje među mladima o stavovima u odnosu na aspekte spolnog iskorištavanja, organizirali stručnu raspravu, održali radionice za mlade

pod nazivom „Kakav spolni odgoj mladih“, sudjelovali u organizaciji i održavanju okruglog stola o prevenciji seksualnog zlostavljanja djece, prijedlozima i mišljenjima sudjelovali u postupku donošenja propisa koji se odnose na zaštitu djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja, prigodno obilježili 19. studeni – Svjetski dan prevencije zlostavljanja djece te javnim istupima kontinuirano upozoravali na potrebu zaštite djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja.

Istraživanje među mladima proveli smo u suradnji s članovima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, Rijeci, Splitu i Osijeku u cilju ispitivanja stavova mladih u odnosu na neke aspekte spolnog zlostavljanja. Fokus istraživanja bio je pitanje dobne granice dobrovoljnog stupanja u spolne odnose sa starijim partnerima kao jednog od aspekta zaštite djece od seksualnog iskorištavanja. Polazeći od toga da sadašnje zakonsko rješenje nedovoljno štiti djecu, budući da kao dobnu granicu za davanje dobrovoljnog pristanka na spolni odnos postavlja 14 godina te tako omogućuje da starije osobe nekažnjeno iskorištavaju nezrelost četrnaestogodišnjeg djeteta, nastojalo se doznati što o tome misle djeca. Stoga je u prvom kvartalu 2011. godine, kao nastavak prethodno provedene ankete u Zagrebu 2009. godine u kojoj je sudjelovalo 850 srednjoškolaca, provedena dodatna anketa među 1650 srednjoškolaca u Splitu, Osijeku i Rijeci. Ukupni rezultati ankete pokazali su da od 2500 ispitanih srednjoškolaca, njih 2367 (94,68%) misli da je sadašnja dobna granica od 14 godina preniska te da je treba povisiti. Ovi rezultati upućivali su na potrebu izmjene kaznenog zakonodavstva u pravcu jačanja kaznene odgovornosti odraslih osoba za seksualno iskorištavanje djece. Na to smo upozorili i radnu skupinu za izmjenu Kaznenog zakona, što je u konačnici rezultiralo povišenjem dobne granice na 15 godina.

U sklopu Kampanje organizirali smo i **stručnu raspravu vezano uz zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja u svjetlu kaznenopravne odgovornosti odraslih osoba**. U stručnoj raspravi sudjelovali su istaknuti stručnjaci: predsjednica radne skupine za izradu Kaznenog zakona, profesorica s Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu, predstojnik Katedre za seksologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, ravnateljica Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba, voditeljica Službe za školsku i adolescentsku medicinu i prevenciju ovisnosti Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, predstavnici Ministarstva pravosuđa te Pravnog fakulteta i Studijskog centra socijalnog rada. Okupljeni stručnjaci su, nakon intenzivne rasprave, zauzeli stav kako je riječ o izrazito osjetljivom problemu koji zahtijeva ozbiljan pristup te je nužno raspravu nastaviti kako bi se problem sagledao sa svih strana te iznašlo najbolje rješenje koje bi zaštitilo djecu od seksualnog iskorištavanja, a istovremeno izbjegla kriminalizacija vršnjačkih odnosa. Načelno je zauzet stav da bi se dobna granica trebala podići na 16 godina, kako bi se djecu mlađu od 16 godina zaštitilo od seksualnog iskorištavanja od strane osoba koje su od njih starije više od tri godine.

Održali smo i četiri **radionice za mlade** pod nazivom „Kakav spolni odgoj mladih“ u čijem radu su sudjelovali članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS). Radionice su održane u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu. Članovi MMS-a su informirani o kampanji Vijeća Europe za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom „Jedno od pet“ te su sudjelovali u diskusiji vezano uz spolni odgoj mladih. Djeca su iznijela svoje stavove o načinima na koje dobivaju informacije vezane za spolnost i odgovorno spolno ponašanje, a iznijela su i mišljenja o tome kada i na koji način bi u školi trebala dobiti informacije koje se odnose na spolnost, koje vrste informacije su njima relevantne i u kolikoj su mjeri važne, imaju li potrebu za razgovorom i učenjem o odnosima među spolovima, koje bi sadržaje i u kojoj dobi trebalo ponuditi u području odgoja i obrazovanja za odgovorno spolno ponašanje, osobito u kontekstu nasilja u vršnjačkim vezama te kako s djecom raditi na prevenciji seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja.

U partnerstvu s Udrugom „Korak po korak“ i Poliklinikom za zaštitu djece grada Zagreba organizirali smo **okrugli stol o prevenciji seksualnog zlostavljanja djece**. Cilj okruglog stola bio je razmotriti pojedine aspekte problema seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece i dati preporuke za efikasnije djelovanje na njegovom suzbijanju. Izlaganja na skupu održali su brojni stručnjaci koji se bave različitim aspektima sprečavanja seksualnog zlostavljanja djece. Pravobraniteljica za djecu uvodno je govorila o značenju Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i

seksualnog zlostavljanja, objasnila razloge za njezino donošenje te predočila novine koje ona donosi u zakonodavstvu ili postupanju. Govorila je i o dotadašnjim aktivnostima Ureda vezanim uz ratifikaciju i implementaciju Konvencije, a među kojima su: zakonodavna inicijativa za promjenu nastupa zastare za kaznena djela na štetu djece; organiziranje stručne rasprave o potrebi uvođenja baze podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece i objavljivanje zbornika radova s te rasprave; upućivanje preporuke Ministarstvu pravosuđa za ratifikaciju Konvencije; sudjelovanje, na poziv Vijeća Europe, na europskom pokretanju Kampanje protiv seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja djece; preporuka predsjednici Vlade za ratifikaciju Konvencije i za pokretanje nacionalne kampanje za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom u Republici Hrvatskoj; zagovaranje uvođenja spolne edukacije u obrazovni sustav; inzistiranje na zaštiti djece-žrtava kroz propise te traženje maksimalnog produljenja rokova rehabilitacije za počinitelje spolnih delikata na štetu djece.

Tijekom kampanje Ured je nastavio s prijedlozima i inicijativama usmjerenim na postizanje bolje normativne uređenosti, kako bi se kroz kazneno zakonodavstvo osiguralo odgovarajuće procesuiranje počinitelja seksualnih delikata počinjenih na štetu djece u cilju generalne prevencije, maksimalno zaštitilo dijete žrtva u pravosudnom postupku te stvorili uvjeti za veću zaštitu djece od spolnog iskorištavanja i zlostavljanja. Sudjelovali smo u radu radnih skupina za izradu *Nacrta prijedloga Zakona o sudovima za mladež*, *Nacrta prijedloga zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji*, *Nacrta prijedloga zakona o udomiteljstvu*, a svojim prijedlozima i mišljenjima sudjelovali smo i u postupku donošenja *Zakona o izmjenama i dopunama zakona o športu* i *Kaznenog zakona*. Naši prijedlozi odnosili su se na onemogućavanje osoba osuđenih za spolne delikte da sudjeluju u sportskim natjecanjima i drugim sportskim aktivnostima, na usklađivanje kaznenog zakonodavstva s Konvencijom Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja te na omogućavanje trajne zabrane obavljanja zvanja, djelatnosti ili dužnosti koje uključuju rad s djecom, pravomoćno osuđenom počinitelju kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa na štetu djeteta. Predložili smo i da se razmotre potrebne izmjene i dopune Kaznenog zakona kako bi se stvorili preduvjeti za uspostavu baze podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece, a problematizirali smo i pitanje kaznene odgovornosti odrasle osobe za stupanje u spolni odnošaj s djetetom, vezano uz dobnu granicu pristanka na spolni odnošaj. Ukazali smo i na potrebu osnivanja obiteljskih sudova te centara za forenzičko ispitivanje djeteta-žrtve teških kaznenih djela, osobito onih seksualne naravi. Po našem mišljenju takvi centri omogućili bi jednokratno svjedočenje djeteta, čime bi se dijete zaštitilo od sekundarne viktimizacije, a ujedno bi osigurali da djetetu na jednom mjestu bude dostupna medicinska, pravna i psihološka pomoć.

U sklopu provođenja Kampanje, ali i u svojim redovitim aktivnostima, pravobraniteljica za djecu i njezini suradnici u svojim **javnim istupima** kontinuirano ukazuju na potrebu zaštite djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja.

4 UPOZORENJA, PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA SPREČAVANJE ŠTETNIH DJELOVANJA

Sukladno Zakonu o pravobranitelju za djecu, pravobraniteljica je, u obavljanju poslova iz svog djelokruga, ovlaštena upozoravati, predlagati i davati preporuke. Institucijama, tijelima ili osobama preporukama ukazujemo na potrebu postizanja veće razine zaštite dječjih prava i interesa. Tijekom 2011. godine, uputili smo brojne preporuke koje su se odnosile na zaštitu prava pojedinog djeteta, ili vezano uz pojedinačni predmet. Nadležnim institucijama upućeno je i 47 preporuka (od toga je 18 obuhvaćeno preporukom MZOS-u na početku školske godine) koje se odnose na opće inicijative kojima je cilj unaprijediti zaštitu veće grupe djece u Republici Hrvatskoj, a posebice u područjima obiteljskopravne zaštite, obrazovanja, zaštite djece s problemima u ponašanju, zdravlja, imovinskih prava djece, sigurnosti, medija i sporta. Ovdje navodimo neke od tih općih inicijativa grupirane prema područjima.

4.1 OBITELJSKOPRAVNA ZAŠTITA

Sudjelovanje djece u postupcima donošenja odluke o roditeljskoj skrbi – Zabrinuti zbog sadržaja materijala prezentiranih na edukaciji „Posredovanje prije razvoda braka: Primjena strukturiranog medijacijskog intervjua SMI-PPRB“, koja je održana u organizaciji udruge *FUTURIST - forum za unaprjeđenje i (trendovsko) upravljanje institucijama/udrugama za primjenu razvojnih inicijativa*, a na kojoj su sudjelovali pretežno djelatnici CZSS-a iz različitih dijelova Hrvatske, uputili smo preporuku MZSS-u kako bi se daljnja primjena predstavljenih instrumenata zaustavila. Istaknuli smo da navedeni materijali u bitnome odstupaju od preporuka iznesenih u *Općem komentaru br. 12 (2009) Pravo djeteta da ga se sasluša*, Odbora za prava djeteta UN-a u pogledu preporučenog načina korištenja prava djeteta na sudjelovanje u postupcima u kojima se odlučuje o nekom pravu ili interesu djeteta. Također smo naveli kako oni odstupaju od elementarnih pravila struke, budući da se u pitanjima upućenima djetetu inzistira na direktnom izjašnjavanju djeteta u pogledu roditelja s kojim želi živjeti, pri čemu se djetetu imputira poruka o „konačnosti“ njegove odluke, a dijete se izlaže riziku produblivanja konflikta lojalnosti. Ministarstvu je preporučeno da u okvirima svojih ovlasti zaustavi daljnju primjenu ovih instrumenata te da provede stručni nadzor i preispita profesionalna odgovornost osobe koja je te upitnike primjenjivala u direktnom radu s djecom. Preporučeno je i osiguranje obuke o članku 12. *Konvencije o pravima djeteta* te njegovoj primjeni u praksi za sve stručnjake koji rade s djecom i za djecu u sustavu socijalne skrbi. Odgovor na preporuku očekujemo.

Pravo djeteta na kontakt s roditeljem koji je u zatvoru – U povodu obraćanja roditelja zatvorenika, koji zatvorsku kaznu služe u kaznenoj ustanovi daleko od boravišta djeteta te su zbog te udaljenosti onemogućeni u redovitom kontaktu s djetetom, obratili smo se Ministarstvu pravosuđa. Preporučili smo da se prilikom donošenja odluke o kaznenoj ustanovi u koju će se roditelj uputiti na izdržavanje kazne uzima u obzir i poštuje pravo djeteta na kontakt s roditeljem koji je u zatvoru, kako bi se olakšalo ostvarivanje tog djetetovog prava. Kako su nakon početnog odgovora na našu inicijativu o potrebi prilagođavanja prostora i kadrovskih uvjeta potrebama djece koja dolaze u posjet svojim roditeljima, ulaganja u daljnja uređenja izostala, preporučili smo i da se s tim aktivnostima nastavi. Na našu preporuku nije odgovoreno.

4.2 OBRAZOVANJE

Preporuke na početku školske godine - Na početku školske godine MZOS-u smo uputili preporuke vezane za zaštitu prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama:

- radi prevencije nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama, preporučili smo da se na početku svake školske godine roditeljima podijeli tekst *Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima* i da im se objasne razlozi njegovog donošenja te aktivnosti koje će zajednički provoditi roditelji, učenici i odgojno-obrazovni radnici u slučaju pojave nasilja među djecom; upozorili smo na potrebu dodatne edukacije, osnaživanja i supervizije radnika škola
- radi poboljšanja položaja djece s poremećajima u ponašanju, upozorili smo na potrebu dodatne edukacije nastavnika, dodatne edukacije i zapošljavanja većeg broja stručnih suradnika u školama i na potrebu suradnje s drugim resorima koji se bave zaštitom prava i interesa ove djece; upozorili smo da je potrebno preispitati i unaprijediti pedagošku mjeru odgojno-obrazovnog tretmana produženog stručnog postupka
- radi poboljšanja položaja djece s teškoćama u razvoju, upozorili smo da je nužno donijeti pravilnik o odgoju i obrazovanju te primjerenom potpori učenicima s teškoćama u razvoju u osnovnoj i srednjoj školi te da je potrebno osigurati dovoljan broj kvalificiranih djelatnika u MZOS-u koji se bave ostvarivanjem i zaštitom prava djece s teškoćama u razvoju
- radi poboljšanja položaja djece pripadnika nacionalnih manjina, upozorili smo da se prevencija odvajanja romske djece u zasebne razrede, zbog nepoznavanja hrvatskog jezika, može postići pravovremenom organizacijom i dosljednim provođenjem dvogodišnjih

predškolskih programa, pojačanim radom u produženom boravku i slobodnim aktivnostima te intenzivnom suradnjom odgojno-obrazovnih ustanova s roditeljima i zajednicom; upozorili smo da je nužno unaprijediti kvalitetu nastave za pripadnike romske nacionalne manjine, povećati kontrolu i odgovornost škola za kvalitetu provedbe programa, dodatno motivirati odgojno-obrazovne radnike i na odgovarajući način stručno i materijalno vrednovati njihov rad; upozorili smo da je potrebno jasno alocirati sredstva namijenjena potrebama djece pripadnika nacionalnih manjina i odgovornosti za provedbu zacrtanih planova te u njihovu provedbu uključiti sve relevantne institucije

- radi poboljšanja položaja darovite djece, upozorili smo da su škole obvezne uočavati, pratiti i poticati darovite učenike i osiguravati im završavanje škole u kraćem vremenu od propisanog, ako se učenik ističe znanjem i sposobnostima, osigurati im dodatnu nastavu i voditi računa o opterećenosti darovitih učenika
- radi poboljšanja položaja djece kojoj je potrebna pomoć u učenju, upozorili smo da su škole za njih dužne organizirati dopunsku nastavu, a posebnu pomoć pružiti djeci koja imaju pravo na školovanje u Hrvatskoj, a ne znaju ili nedostatan poznaju hrvatski jezik
- radi poboljšanja položaja djece na otocima, ponovno smo preporučili MZOS-u da s posebnom pažnjom razmotri mogućnost zapošljavanja stručnih suradnika u otočkim školama ili organiziranja mobilnog tima stručnih suradnika
- radi bolje obaviještenosti učenika i roditelja o procesu praćenja i ocjenjivanja učenika preporučili smo da ih škole na početku školske godine upoznaju s kriterijima ocjenjivanja te zakonskom procedurom u slučaju nezadovoljstva učenika ocjenom ili pedagoškom mjerom
- radi unaprjeđenja zaštite privatnosti djece, predložili smo da početkom svake školske godine predstavnici škole razgovaraju s roditeljima i zatraže njihovo dopuštenje za eventualno korištenje podataka o djeci, snimanje i objavljivanje fotografija i snimki djece u školskim aktivnostima; upozorili smo na nužnost edukacije odgojno-obrazovnih radnika i savjetovanje s Agencijom za zaštitu osobnih podataka
- radi poboljšanja školskih web stranica, upozorili smo da je nužno izraditi smjernice za izradu školskih web stranica u suradnji s Agencijom za zaštitu osobnih podataka; upozorili smo da je važno voditi računa da web stranice škole budu jednako dostupne svoj djeci u školi, da pristup izvanjskim korisnicima treba biti ograničen, te da je u njihovu izradu poželjno uključiti sve subjekte odgojno-obrazovne ustanove, a posebno djecu
- radi poboljšanja sigurnosti djece, upozorili smo na potrebu da škole, u suradnji s roditeljima, lokalnom zajednicom i CZSS-ima, osiguraju svu djecu od posljedica nesretnog slučaja u školi; upozorili smo na obvezu radnika škole da nadležnim službama prijave ozbiljno ugrožavanje sigurnosti učenika, na obvezu osnivača i ravnatelja škola da vode računa o sigurnosti školskih i drugih autobusa kojima se prevoze djeca, na obvezu ravnatelja da o svim uočenim problemima izvijesti osnivača, policiju i prometnu inspekciju nadležnog ministarstva, na potrebu da osnivač otkaže ugovor s prijevoznikom u slučaju da se utvrde nepravilnosti; preporučili smo da se u svim ugovorima, koje osnivači odgojno-obrazovnih ustanova i drugi subjekti sklapaju s prijevoznicima radi prijevoza djece, unaprijed propišu obvezujuće smjernice kojima se štiti dobrobit djece; preporučili smo školama da ulože pojačan oprez i brinu se o stabilnosti i sigurnosti postavljenih sprava, a od osnivača da zahtijevaju podršku u brizi o stabilnosti i sigurnosti sprava i opreme u prostoru škole i na školskim igralištima
- radi ostvarivanja prava djece na informaciju, upozorili smo da dijete ima pravo biti obaviješteno o svim pitanjima koja se na njega odnose, da treba biti pravovremeno upoznato sa svojim pravima, obvezama i odgovornostima, s pedagoškim mjerama, kriterijima ocjenjivanja i ocjenom te s mogućnostima i načinima dobivanja pomoći u određenim situacijama, da dijete treba informirati o Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među

djecom i mladima te Pravilniku o načinima, postupcima i elementima vrednovanja u osnovnoj i srednjoj školi

- radi ostvarivanja prava djece na sudjelovanje, upozorili smo da djeca imaju pravo aktivno sudjelovati u školskom životu putem Vijeća učenika, o čemu ih treba poučiti, a odluke Vijeća učenika u školi treba ozbiljno razmotriti; upozorili smo na potrebu da MZOS u suradnji sa školama jasnije definira ulogu i zadaće Vijeća učenika i način biranja učenika u vijeće te da izradi smjernice za sudjelovanje
- radi zaštite djece u izvanrednim situacijama, upozorili smo na mogućnost lakšeg rješavanja problema u izvanrednim situacijama pomoću *Protokola o postupanju u izvanrednim situacijama*, s jasno definiranim ulogama i obvezama djelatnika škole; preporučili smo MZOS-u da potakne škole na educiranje djece za zaštitu i spašavanje
- radi ostvarivanja prava, kao i zaštite sigurnosti djece koja ne pohađaju vjeronauk ili druge izborne predmete, ponovno smo preporučili MZOS-u da se nastava svih izbornih predmeta, pa tako i vjeronauka, odvija, u pravilu, prvi i posljednji sat po rasporedu ili u suprotnoj smjeni, a ako iznimno takva organizacija nastave nije moguća, upozorili smo da je nužno osigurati sigurnost i zaštitu djece i organizirati njihov „slobodni“ sat na način da ga provode pod nadzorom, organizirano i što kvalitetnije
- radi bolje zaštite prava djece u odgojno-obrazovnom sustavu, upozorili smo na obvezu škola da surađuju s nadležnim službama socijalne skrbi, policijom, zdravstvenim ustanovama i da od njih traže pomoć u slučaju kršenja prava djeteta
- radi informiranja i obrazovanja djece o ljudskim dječjim pravima, preporučili smo da učitelji unutar kurikulumu osmisle načine i aktivnosti kroz koje će djecu informirati i poučavati o dječjim/ljudskim pravima te obilježiti 20. studenoga Dan Konvencije o pravima djeteta
- uputili smo MZOS-u prijedloge iz Akcijskog plana Mreže mladih savjetnika (MMS) pravobraniteljice za djecu, koji su izradila djeca, a koji se odnose na: poboljšanje kvalitete nastave tjelesne i zdravstvene kulture i osiguravanje prikladno opremljenih školskih sportskih dvorana i igrališta; posvećivanje više pažnje edukaciji i osvještavanju o nasilju u adolescentskim vezama i osiguravanju stručne pomoći žrtvama; uvođenje zdravstvenog odgoja koji podrazumijeva sustavno obrazovanje o higijeni, ovisnostima, zdravom načinu života i spolnom odgoju; uključivanje obveznih sadržaja o načinima zaštite osobnih podataka i zaštite djece od nasilja na internetu u nastavi informatike.

MZOS je o našim preporukama obavijestio sve osnovne škole s uputom o potrebi njihova, poštovanja. Pri tome je osobito upozorio osnovne škole na: potrebu prevencije nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama, brigu o sigurnosti učenika u školama i školskom prijevozu, obvezu zaštite privatnosti djece, uvrštavanje aktivnosti koje se odnose na zaštitu djece u kriznim situacijama u školski kurikulum, prava učenika s teškoćama, prava darovitih učenika, prava djece s poremećajima u ponašanju, prava učenika koji ne pohađaju vjeronauk, prava djece pripadnika nacionalnih manjina, suradnju školskih ustanova s drugim institucijama i službama, potrebu obrazovanja o ljudskim dječjim pravima i obilježavanje Dana Konvencije o pravima djeteta.

Osiguravanje jednakih standarda i mogućnosti djece u osnovnoj školi u svezi s provedbom i organizacijom izbornih predmeta - Vladi RH preporučili smo da, radi usklađivanja obrazovnog standarda u osnovnom obrazovanju, poduzme odgovarajuće mjere i radnje za uvođenje alternativnog izbornog predmeta za učenike koji ne pohađaju konfesionalni vjeronauk. Vlada RH je našu preporuku prosljedila MZOS-u koje nas je obavijestilo da je, u okviru reformi odgojno-obrazovnog sustava, 2010. godine donesen *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* iz kojeg je razvidno da obrazovna politika radi na inoviranju nastavnoga plana i uvođenju izbornih nastavnih predmeta koji imaju alternativu. Iz navedenog se

može zaključiti da postoji načelna suglasnost nadležnog ministarstva o potrebi uvođenja alternativnih sadržaja izbornim predmetima koji za sada takvu alternativu nemaju.

Težina školskih torbi – MZOS-u smo uputili preporuku da ponovno podsjeti škole na potrebu pažljivijeg planiranja rasporeda i korištenja udžbenika i drugih nastavnih sredstava te o nužnosti da učenicima omoguće čuvanje školskih udžbenika u prostorijama škole kako bi se učenike rasteretilo od tereta koji ugrožavaju njihovo zdravlje, rast i razvoj. MZOS je uvažio našu preporuku i uputio je svim osnovnim i srednjim školama povodom početka školske godine, ukazavši na potrebu njezine provedbe. MZOS-u je preporučeno i da prilikom donošenja novoga *Udžbeničkog standarda* i propisivanja tehničkih zahtjeva i standarda za izradu udžbenika i dopunskih nastavnih sredstava uzme u obzir nužnost smanjenja težine školskih torbi. MZOS je iskazao spremnost da razmotri ove prijedloge, međutim novi Udžbenički standard još nije donesen.

Zaštita učenika strukovnih škola - Kao rezultat sastanka održanog u Uredu pravobraniteljice za djecu krajem 2010., uputili smo MZOS-u, MGRP-u, Državnom inspektoratu RH i Hrvatskoj obrtničkoj komori preporuke u svezi sa zaštitom prava učenika strukovnih škola. Preporuke su se odnosile na: potrebu da se u *Zakon o strukovnom obrazovanju* ugrade detaljnije odredbe o zaštiti učenika, da se detaljnije propišu uvjeti obavljanja praktične nastave i vježbi i primjena općih propisa o radnim odnosima, sigurnosti i zaštiti na radu u praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca, zatim prekršajne, odnosno kaznene odredbe za poslodavce te jasnije odredbe o nadzoru i nadležnosti za provedbu inspekcijskog nadzora nad primjenom Zakona (preporuka MZOS-u); poduzimanje aktivnosti radi informiranja i senzibiliziranja poslodavaca o pravima učenika na stručnoj praksi (preporuka MGRP-u i Hrvatskoj obrtničkoj komori); poduzimanje aktivnosti radi informiranja poslodavaca o potporama i olakšicama za primanje učenika na stručnu praksu (preporuka MGRP-u i Hrvatskoj obrtničkoj komori); potrebu da se u planiranju i provedbi strategije razvoja strukovnog obrazovanja i uspostavljanja mreže škola vodi računa o potrebama za pojedinim obrtima na određenom području (preporuka MZOS-u). Iako je preporuka načelne naravi i na nju nismo zatražili odgovor, s njome su se suglasili svi predstavnici nadležnih tijela na sastanku, a neke aktivnosti su i poduzete o čemu smo dobili povratne informacije na sastanku održanom krajem 2011. Osim toga, u okviru preporuka koje smo MZOS-u uputili na početku školske godine, upozorili smo na potrebu da škole na početku školske godine informiraju roditelje i učenike o pravima učenika u praktičnoj nastavi i vježbama i o instrumentima njihove zaštite, te na nužnost da škole prate rad učenika kod poslodavaca i pravovremeno zaštite njihova prava.

Sudjelovanje roditelja u podmirenju troškova predškolskog odgoja - Potaknuti razilaženjima i sukobima zagrebačkog gradonačelnika i zagrebačke Gradske skupštine oko modela sudjelovanja roditelja u cijeni programa predškolskoga odgoja, kao i obraćanjima roditelja koji nisu znali na koji način će plaćati svoj udio u cijeni programa predškolskoga odgoja, uputili smo gradonačelniku Grada Zagreba i predsjedniku Gradske skupštine Grada Zagreba preporuku za postizanje jedinstvenog stava o ovom pitanju i za upoznavanje roditelja i dječjih vrtića s načinom i visinom sudjelovanja roditelja u cijeni programa predškolskoga odgoja. Grad Zagreb i Gradska skupština Grada Zagreb obavijestili su nas, povodom naše preporuke, da i jedni drugi ostaju pri svojim tumačenjima pravovaljanog modela naplate dječjih vrtića. Tek u prosincu 2011. godine zagrebački gradonačelnik i Gradska skupština postigli su kompromis o ovom pitanju na način da je Gradska skupština usvojila novi gradonačelnikov model naplate dječjih vrtića po jedinstvenoj cijeni programa predškolskoga odgoja, kojim se odstupa od modela naplate po dohodovnom cenzusu.

Sprečavanja prodaje i promidžbe proizvoda koji nisu u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja - Povodom obraćanja pojedinih roditelja koji su nam ukazivali na promidžbu i prodaju knjiga u školi, koje nisu primjerene dobi djece niti su u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja, MZOS-u smo preporučili sprečavanje prodaje i promidžbe takvih proizvoda te je ministarstvo prosljedilo preporuku svim ravnateljima osnovnih škola.

Osiguranje uvjeta za održavanje nastave - Unatoč tome što smo 2010. nakon obilaska zamjenskog prostora za održavanje nastave Tehničke škole Nikole Tesle u Vukovaru preporučili žurniju obnovu školske zgrade i dodatno ulaganje u zamjenski prostor koji je potpuno neuvjetan za održavanje nastave, obnova školske zgrade nije dovršena kako je planirano do početka školske 2011./12. godine. Nastava se i dalje odvija u neprimjernim uvjetima, a obnova sigurno neće biti dovršena ni sljedeće školske godine zbog raskidanja ugovora s izvođačem i raspisivanja novog natječaja. Od Ministarstva regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva (MRRŠVG), MZOS, Županije Vukovarsko-srijemske i Tehničke škole Nikola Tesla u Vukovaru 28. studenog 2011. zatražili smo izvješće o okolnostima i razlozima zbog kojih obnova nije dovršena u planiranom roku. Ujedno smo im poslali preporuku za žurnom reakcijom radi ostvarivanja primjerenih uvjeta za odgojno-obrazovni rad u školi. O razlozima i daljem postupanju izvijestili su nas MRRŠVG i Tehnička škola u Vukovaru, a ostale dvije institucije zasad nam nisu dostavile izvješće.

4.3 ZAŠTITA DJECE S PROBLEMIMA U PONAŠANJU

Zaštita djece smještene u domovima socijalne skrbi - Nakon obilaska odgojnog doma u Bedekovčini, MZSS-u je ponovljena preporuka o potrebi uvođenja posebnog programa spolno-zdravstvenog odgoja u domove socijalne skrbi. Ponovno je preporučeno da se pravovremeno reagira na neprimjerno pisanje medija o odgojnim domovima kako bi se spriječila stigmatizacija djece koja su u njima smještena. Preporučena je i bolja diferencijacija i individualizacija tretmana u domovima za odgoj, omogućavanje psihoterapije za djecu kojoj je ona potrebna te bolja priprema postinstitucionalnog prihvata. Preporuke su načelno prihvaćene.

Podizanje standarda uvjeta smještaja i tretmana djece u odgojnom zavodu - Zabrinuti zbog uvjeta smještaja i tretmana djece u odgojnom zavodu koji smo obišli, a koji su ispod svih prihvatljivih standarda, kao i zbog utvrđenih brojnih kršenja prava i interesa djece, Ministarstvu pravosuđa upućene su preporuke u cilju osiguranja odgovarajućih uvjeta smještaja i tretmana djece. Preporučeno je ustrojavanje više stambenih jedinica, uređenje postojećeg prostora, posebice sanitarnih čvorova, kuhinje i soba, zapošljavanje odgovarajućeg broja stručnih kadrova te educiranje djelatnika pravosudne policije. Naglašena je potreba provođenja diferenciranog i individualnog tretmana i posebnih programa za prevenciju nasilja, unapređenje provođenja mjere pojačane skrbi i nadzora, poticanje sudaca za mladež na redoviti obilazak djece, omogućavanje romskoj djeci da s obitelji i sunarodnjacima komuniciraju na materinskom jeziku te pojačavanje rada s obitelji djece kao i ostvarivanje njihova kontakta. Istaknuta je i nužnost uključivanja civilnog sektora u provođenje pojedinih programa. MP nas je obavijestio o aktivnostima koje poduzimaju u cilju unapređenja tretmana djece i uvjeta njihova smještaja (preuređenje prostora sredstvima iz donacija, provođenje posebnih programa, poduzetim mjerama prema djelatnicima zbog neprimjerenog ponašanja prema štíćenicima) te prihvatilo sve navedene preporuke.

Provođenje pedagoške mjere odgojno-obrazovnog tretmana produženog stručnog postupka u osnovnim i srednjim školama - Na temelju obraćanja stranaka te praćenjem i sudjelovanjem na stručnim skupovima uočili smo poteškoće u provođenju pedagoške mjere odgojno-obrazovnog tretmana produženog stručnog postupka u osnovnim i srednjim školama. MZOS-u i AZOO-u smo preporučili preispitivanje učinkovitosti ove mjere u sadašnjem obliku te izmjene propisa koji bi ovu potencijalno vrijednu intervenciju učinile primjenjivijom i prilagođenijom najboljim interesima i potrebama svakog pojedinog djeteta s problemima u ponašanju. AZOO je odgovorio da podržavaju preporuku da se mjeru treba učiniti efikasnijom, kroz bolju suradnju stručnjaka i nadležnih institucija i poboljšanjem propisa. MZOS je odgovorio da se slažu da je navedenu mjeru moguće učiniti primjenjivijom i učinkovitijom izmjenom propisa i interdisciplinarnom suradnjom stručnjaka i institucija.

Edukacija stručnjaka za izricanje i provođenje mjere posebne obveze u predkaznenom postupku - posredovanje putem izvansudske nagodbe – Novim Zakonom o sudovima za mladež posredovanje putem izvansudske nagodbe postalo je zasebna mjera posebne obveze. Stoga smo uputili preporuku

MP-u, MZSS-u i DORH-u o potrebi edukacije državnih odvjetnika i stručnih suradnika na odvjetništvima za izricanje ove mjere te o potrebi edukacije stručnjaka medijatora za njezino provođenje. MZSS nije odgovorio na našu preporuku, dok su nas državno odvjetništvo i MP izvijestili o nekim već provedenim, ali i planiranim aktivnostima, kao što je edukacija djelatnika ODO na temu izvansudske nagodbe u sklopu IPA Program 2008. – Twinning projekt „Potpora reformi kaznenog postupka“.

Osiguranje uvjeta za provođenje odredbi Zakona o sudovima za mladež – *Zakon o sudovima za mladež* nalaže obvezno zapošljavanje stručnih suradnika izvanpravne struke na svim državnim odvjetništvima i sudovima uz omogućavanje odgovarajućih uvjeta za njihov rad te obvezan obilazak djece na izvršenju institucionalnih odgojnih mjera. Kako bi se osiguralo provođenje ovih zakonskih odredbi, MP-u smo preporučili da se osiguraju uvjeti za provođenje ovih zakonskih odredbi. Odgovor na preporuku nismo primili.

4.4 ZDRAVLJE

Zaštita djece oboljele i liječene od malignih bolesti - U pogledu zaštite ove grupe djece i osiguranja kvalitetnijih uvjeta za njihovo bolničko liječenje, nadležnom ministarstvu smo uputili dvije preporuke. Jedna se temeljila na obraćanju udruge roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti. Preporučili smo da MZSS razmotri prijedloge udruge. MZSS nas je izvijestio da su nakon sastanka s udrugom poduzete aktivnosti vezane za smještaj roditelja uz dijete, zatim da su izmjenama *Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarenja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja* proširena prava oboljele djece te da su u tijeku dogovori o financiranju uređenja bolničkih odjela u Rijeci, Splitu i Zagrebu, a nešto od toga je već ostvareno.

Drugu preporuku smo MZSS-u uputili nakon posjeta Odjelu za hematologiju i onkologiju Klinike za dječje bolesti Zagreb, KBC „Sestre milosrdnice“, temeljem razgovora s djecom, njihovim roditeljima i kontakta sa zdravstvenim djelatnicima. U preporuci je ukazano na problem derutnog, neadekvatnog i premalog prostora te na dotrajalu opremu. Preporučeno je ulaganje dodatnih financijskih sredstava i organizacijskih napora za osiguranje humanijih uvjeta liječenja na Odjelu, osiguranje adekvatnog prostora, kadra i opreme. Također je preporučeno daljnje provođenje i podrška programu Pedijatrijskog psiho-onkološkog centra u Klinici za dječje bolesti Zagreb, KBC „Sestre milosrdnice“ koji je usmjeren pružanju psihosocijalne pomoći djeci oboljeloj od maligne bolesti i njihovim roditeljima u tijeku liječenja te nakon njihovog izlječenja. MZSS nas je u odgovoru obavijestio kako su prikupili potrebnu dokumentaciju kao podlogu za razmatranje mogućnosti financiranja potrebnih radova.

Edukacija zdravstvenih djelatnika o nasilju u obitelji - Ponukani nekim saznanjima da zdravstveni djelatnici ne prijavljuju u svim slučajevima sumnju da je prema djetetu pacijentu počinjeno nasilje, obratili smo se MOBMS-u, MZSS-u, HLK-u i HLZ-u s preporukom. Preporučili smo poduzimanje mjera kako bi se osiguralo da zdravstveni djelatnici budu na cjelovit način educirani o svojoj obvezi prijavljivanja sumnje na počinjeno nasilje prema djetetu. Povratno smo obaviješteni o nekim aktivnostima usmjerenim na izobrazbu zdravstvenih djelatnika te skupovima o temi obiteljskog nasilja na kojima su sudjelovali i zdravstveni djelatnici.

Prava djece na kvalitetnu razinu zdravlja pri porodu i nakon poroda - Predstojnica zagrebačke Klinike za pedijatriju obavijestila nas je o saznanjima za porode kod kuće, pri kojima porod pomaže nestručna osoba, a nakon čega novorođeno dijete često nije od prvog dana pod liječničkom skrbi niti je prijavljeno nadležnim tijelima radi upisa činjenice rođenja te ishođenja dokumenata. S obzirom na opisani trend, MZSS-u smo preporučili osmišljavanje načina na koji će ovoj djeci biti osiguran siguran porod. MZSS nas je izvijestio o stavu da porodi izvan zdravstvene ustanove, osim onih hitnih, predstavljaju osobnu odgovornost za vlastiti život i za život novorođenog djeteta i zapravo predstavljaju nadriliječništvo te u Hrvatskoj nisu predviđeni.

4.5 ZAŠTITA IMOVINSKIH INTERESA DJECE

Zaštita u postupcima ovrhe na novčanim sredstvima - Zbog provođenja ovrha nad sredstvima roditelja koja su zakonom zaštićena od ovrhe, poput dječjeg doplatka, primanja po osnovu zakonskog uzdržavanja i slično, obratili smo se Fini, Ministarstvu financija, HNB-u i Ministarstvu pravosuđa te preporučili poduzimanje mjera kako bi se otklonile uočene nepravilnosti. Fina rješenje problematike vidi u edukaciji građana i uplatitelja primanja izuzetih od ovrhe, MF smatra da su postupanja nadležnih tijela u provedbi ovrhe dostatno uređena i da će po potrebi način izuzeća od ovrhe biti doraden, a HNB je podržao našu dodatnu inicijativu u cilju prevencije takvih budućih zapljena. Naime, kako automatizirana obrada platnih transakcija ne omogućuje prepoznavanje svrhe pojedinih uplata po računu pa tako bez posebne naznake ne prepoznaje da je riječ o zaštićenim primanjima, preporučili smo da se uplatitelja obveže na jasno navođenje takvih podataka. Očitovanje MP-a nismo primili.

Uvođenje javnih ovršitelja – informiranje o provedbi postupka - Povodom više upita zabrinutih građana o načinu zaštite djece u postupcima provedbe ovrhe uvođenjem institucije javnih ovršitelja, obratili smo se MP-u. Preporučili smo da pravovremeno informira građane i javnost o novom načinu provedbe ovrhe, odnosno novom izvansudskom modelu ovrhe i novoj javnoj službi javnog ovršiteljstva, kao i o načinima zaštite u slučaju nepravilnosti u radu javnih ovršitelja. Svjesni da ovršni postupak može vrlo negativno djelovati na dijete koje mu prisustvuje (deložacija, pljenidba, oduzimanje i otpremanje pokretnina u stanu ovršenika te druge slične situacije), istaknuli smo potrebu obzirnog postupanja prilikom provođenja ovršnog postupka, prema svim članovima kućanstva ovršenika, a posebno djeci, uz brigu o zaštiti djetetova dostojanstva i najboljeg interesa. Očitovanje ministarstva nismo primili. Krajem 2011. izmijenjen je Zakon o javnim ovršiteljima i odgođeno je njegovo stupanje na snagu do 1. srpnja 2012.

4.6 SIGURNOST DJECE

Reguliranje uvjeta za rad dječjih igraonica - Upućeno je upozorenje MZOS-u, MGRP-u, MOBMS-u, Državnom inspektoratu RH i Vladi RH o neodrživosti postojećeg stanja normativne neuređenosti i nereguliranosti uvjeta za rad dječjih igraonica i nadzora nad njihovim radom te na potrebu donošenja jedinstvenog propisa kojim bi se definirali pojmovi, standardi za uređenje i održavanje prostora za dječju igru, kao i odgovornosti nadležnih tijela. Vlada RH nije se očitovala na naše upozorenje. Državni inspektorat nas je obavijestio da nema stvarnu nadležnost za provedbu nadzora nad dječjim igraonicama. MOBMS je najavio da će u svrhu koordinativnog djelovanja dodatno o ovoj problematici obavijestiti Vijeće za djecu. MGRP nas je obavijestio o svojoj zainteresiranosti za normativno uređenje ovog područja te o prijedlogu povjerenstva, imenovanog za izradu izmjena i dopuna Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi, da se izradi novi zakon koji će regulirati igraonice. MZOS se nije očitovao na naše upozorenje, no na sastanku u siječnju 2012. s predstavnicima MZOS-a obaviješteni smo da će se to područje svakako nastojati regulirati.

Zaštita maloljetnih vatrogasaca – zabrinuti zbog tvrdnja svjedoka iznesenih na suđenju za kornatsku tragediju, da maloljetnici i nadalje aktivno sudjeluju u gašenju požara, pravobraniteljica se obratila Državnoj upravi za zaštitu i spašavanje. Preporučila je žurnu provjeru načina sudjelovanja mladih vatrogasaca u aktivnostima dobrovoljnih vatrogasnih društava te poduzimanje mjera prema odgovornim osobama u slučaju kršenja propisa. Istaknula je kako se dovođenje djece u opasnost ne smije tolerirati niti dopustiti čak ni kad sama djeca ili njihovi roditelji inzistiraju da ona sudjeluju u gašenju požara. Glavni vatrogasni zapovjednik izvijestio nas je da, iako propisi o dobrovoljnom vatrogastvu ne utvrđuju minimalnu dobnu granicu dobrovoljnih vatrogasaca, postoje smjernice i akti koji jasno određuju da pripadnik vatrogasne postrojbe dobrovoljnog vatrogasnog društva može biti osoba u dobi od 18 do 65 godina. Također je istaknuo kako u potpunosti prihvaća našu preporuku te da su sve zapovjedi i smjernice prema dobrovoljnim vatrogascima u skladu s njom.

Sigurno okruženje - Zabrinuti roditelji suvlasnici stambene zgrade u Splitu, obratili su nam se tražeći pomoć kako bi se spriječilo da se u njihovoj zgradi, koja služi isključivo za stanovanje, otvori ured za

probacijske poslove. Kako poslovi probacije uključuju nadzor nad počiniteljima kaznenih djela koji uključuje i dolazak u prostorije ureda počinitelja kaznenih djela pa i one na štetu djece i maloljetnika, kod stanara postoji strah kako će se to odraziti na sigurnost njihove djece, budući da u zgradi neće biti organizirana zaštitarska ili nadzorna služba. Potaknuti njihovim obraćanjem zatražili smo očitovanje MP-a, koje nas je izvjestilo kako nema mogućnosti organizirati rad Ureda na drugoj lokaciji, budući da im je za tu namjenu na korištenje dodijeljen upravo ovaj stambeni prostor. Svjesni važnosti poslova probacije za sigurnost zajednice u cjelini, ali istovremeno zabrinuti kako će se to u konačnici odraziti na sigurnost djece koja stanuju u zgradi, obratili smo se Središnjem uredu za upravljanje državnom imovinom te preporučili osiguranje nekog prikladnijeg prostora za obavljanje tih poslova, uz minimalne rizike po djecu. Izvjestili su nas kako nema drugih odgovarajućih prostora te stoga nisu u mogućnosti prihvatiti našu preporuku.

Uspostava jedinstvene telefonske linije za nestalu djecu i nacionalnog centra za nestalu djecu - Potaknuti inicijativom grčke udruge „The Smile of the Child“ i iskustvima dobre prakse pojedinih zemalja, koje već imaju uspostavljen sustav u slučaju nestanka djeteta, nadležnim tijelima (Ured za ljudska prava Vlade RH, MUP, MZSS, HAKOM) preporučili smo da se i u Hrvatskoj uspostavi ovakav jedinstveni sustav traženja nestale djece. Naglasili smo nužnost uspostave jedinstvene telefonske linije 116000 te važnost uspostave nacionalnog centra za nestalu djecu koji bi rukovodio svim aktivnostima u cilju pronalaženja djeteta. Ured za ljudska prava Vlade RH podržao je našu preporuku vezano uz uspostavu jedinstvenog telefonskog broja te o tome obavijestio MUP i Hrvatsku agenciju za poštu i elektroničke komunikacije. MUP nas je obavijestio o svim aspektima postojećeg sustava traganja za nestalom djecom te o uvođenju nacionalne evidencije nestalih osoba tzv. NENO koji omogućuje *online* dojavu korisnih podataka o nestaloj osobi. MUP podržava naše preporuke, no izražava oprez i zabrinutost da bi dodjela tog broja, a time i preuzimanje određenih poslova vezano uz potragu za nestalim djetetom od strane neke udruge, mogla naštetiti brzini i efikasnosti policijskih postupanja u traženju nestale djece. HAKOM je prije raspisao natječaj za dodjelu ovog broja u okviru projekta „Dodjela brojeva za usluge od društvenog značaja u RH“, no budući da nije zaprimljena nijedna ponuda, postupak je obustavljen. MZSS nije odgovorio na našu preporuku.

4.7 MEDIJI

Medijsko izvješćavanje o humanitarnim akcijama - Pravobraniteljica za djecu u brojnim je prilikama predlagala medijima, roditeljima, djelatnicima odgojno-obrazovnih, zdravstvenih i ustanova socijalne skrbi da u svim postupanjima pa tako i u humanitarnim akcijama, učine sve što mogu kako bi zaštitili najbolji interes djeteta i izbjegli da se bilo koje dijete koje je primilo pomoć osjeti obilježeno i osramoćeno. Humanitarni projekti su hvale vrijedni, kao i podrška medija akcijama prikupljanja pomoći, ali kad god je moguće treba izbjeći medijsko izlaganje djece, neovisno o suglasnosti roditelja. Uvjereni smo da je vrijednost humanih djela moguće istaknuti i pohvaliti i bez prikazivanja onih koji primaju pomoć, osobito djece, u situacijama kad je to za njih neugodno i ponižavajuće. Stoga medijima preporučujemo da s posebnim senzibilitetom i obzirom izvješćavaju o ovim temama, slijedeći najviše profesionalne standarde.

Zaštita djece od pornografskih sadržaja - Pravobraniteljica za djecu predložila je Ministarstvu kulture da se postojeće zakonske odredbe u Zakonu o medijima preispitaju i dopune ili izmijene, kako bi se osigurali mehanizmi zaštite djece od potencijalno štetnih sadržaja i u tisku, kao što je to definirano u Zakonu u elektroničkim medijima. Predložila je i da se osigura odgovarajući nadzor nad primjenom Zakona o medijima. Ministarstvo kulture složilo se da pornografski oglasi nisu primjereni za dnevne novine, no da procesuiranje zbog počinjenja kaznenog djela upoznavanja djece s pornografijom nije u njihovoj nadležnosti, već isključivo u nadležnosti državnog odvjetništva. Vezano uz prekršajnu odgovornost, istaknuto je kako trenutačno zakonsko rješenje ne omogućuje procesuiranje takvih situacija, budući da je Zakonom o medijima prekršajna odgovornost za neisticanje vidnog upozorenja da tiskovina sadrži pornografske sadržaje, propisana samo kad je riječ o tiskovini pornografskog sadržaja, što dnevni listovi nisu. O eventualnoj izmjeni Zakona, ministarstvo se nije izjasnilo.

Primjećujemo ipak kako pornografskih oglasa u tjednom TV prilogu u novinama više nema te vjerujemo kako je naša preporuka medijima, nakon višegodišnjeg ukazivanja na problem, uvažena.

4.8 SPORT

Zaštita djece koja se bave sportom - Smatrajući kako, u odnosu na sustavnu zaštitu djece koja se bave sportom, izmjene Zakona o športu nisu bile sveobuhvatne (osim onemogućavanja sudjelovanja u sportskim aktivnostima osobama pravomoćno osuđenim za kaznena djela za koja im je izrečena bezuvjetna kazna zatvora od tri ili više godina), MZOS-u smo još jednom ponovili preporuke o zaštiti prava djece koja se bave sportom. Upozorili smo kako nepostojanje propisa koji štite prava djece u sportu i dalje ugrožava prava djece. Zatražili smo poduzimanje mjera kojima bi se spriječilo zlostavljanje djece od strane trenera i odgovornih osoba u klubovima i sportskim savezima te osiguralo provođenje nadzora nad zakonitošću rada pravnih osoba iz sustava sporta i primjena Zakona o športu. Odgovor MZOS-a do kraja 2011. godine nismo primili te smo u siječnju 2012., temeljem još jedne u nizu prijave o povredama prava djece iz raznih grana sportova i razina sportskih aktivnosti, podsjetili MZOS na sadržaj preporuka i upozorenje, kojima smo mu u prethodnom razdoblju predlagali poduzimanje mjera usmjerenih na poboljšanje uvjeta i stručnosti osoba koje sudjeluju u sportskim aktivnostima i u radu s djecom. Izmjenama i dopunama Zakona o ustrojstvu i djelokrugu ministarstava i drugih središnjih tijela državne uprave stvorene su pretpostavke za ustrojavanje inspeksijskog nadzora nad provedbom Zakona o športu u MZOS-u te je najavljeno donošenje Zakona o sportskoj inspekciji, kojim će se, nadamo se, osigurati provođenje nadzora nad zakonitošću rada pravnih osoba iz sustava sporta.

Maloljetnici i borilački sportovi - Vodeći se stručnom literaturom u kojoj prevladava mišljenje kako kontaktni borilački sportovi (*boks, kickboxing, savate, taekwondo, karate, tajlandski boks*) nisu prikladni za djecu, uputili smo preporuku MZOS-u, MZSS-u, Nacionalnom vijeću za sport i HOO-u o potrebi poduzimanja mjera za unapređenje zdravstvene skrbi u sportu i redovno praćenje rada stručnih osoba koje vode programe poduke i treninga. Od Kineziološkog fakulteta u Zagrebu, Hrvatskog liječničkog zbora i Hrvatskog pedijatrijskog društva zatražili smo informaciju i stajalište o bavljenju djece kontaktnim borilačkim sportovima i o mogućim utjecajima na psihofizičko stanje djece koja se njima bave. Pitali smo i provjerava li se djetetovo zdravstveno stanje kao preduvjet za bavljenje pojedinim specifičnim sportom. Nacionalno vijeće za sport je odgovorilo da je u pripremi izrada cjelovite studije Strategija razvoja sporta u RH, kao podloge izradi Nacionalnog programa sporta, a HOO će predložiti Zdravstvenoj komisiji odbora raspravu o ugroženosti zdravlja djece pri bavljenju borilačkim sportovima. HOO podržava našu inicijativu za dosljednom provedbom propisa vezanih za osnivanje, nadzor i kontrolu rada sportskih udruga i fizičkih osoba koje obavljaju sportsku djelatnost. Ministarstvo zdravlja dostavilo nam je stručno mišljenje Hrvatskog društva za sportsku medicinu Hrvatskog liječničkog zbora koje navodi da se zdravstvena struka izričito protivi jedino sudjelovanju djece i mladih u boksu, vezano uz karakteristiku tog sporta, u kojem su udarci u glavu od primarnog značaja. Posljedice brojnih udaraca u glavu odražavaju se prvenstveno na promjenama cerebralnih funkcija koje mogu završiti trajnim kroničnim oštećenjem zdravlja i invalidnošću te je posebno važno donošenje stavova struke i odluka i smjernica upravnih tijela o sudjelovanju djece i mladih u sportu općenito, a posebno u zdravstveno visoko rizičnim sportovima kao što je boks. Jedino od MZOS-a nismo dobili odgovor na upućenu preporuku.

4.9 OSTALO

Potpore programima i projektima udruga za djecu - Kao rezultat sastanka održanog u Uredu pravobraniteljice za djecu krajem 2010. godine, uputili smo preporuke MOBMS-u, MZOS-u i MZSS-u. Preporuke su se odnosile na: prepoznavanje važnosti Koordinacije udruga za djecu i njenog mjesta i uloge u području potpora programima i projektima za prava djece; unapređenje načina međusobne suradnje te utvrđivanje i koordiniranje prioriteta za potpore programima i projektima u području prava djece i uključivanje Ministarstva financija, po potrebi, u aktivnosti međusobne suradnje i

suradnje s udrugama za djecu. Iako je upućena preporuka načelne naravi i na nju nismo zatražili odgovor, s njome su se suglasili svi predstavnici nadležnih tijela na sastanku

Dostupnost prometnih veza - Potaknuta informacijama o ugroženosti djece i mladih u manjim mjestima zbog nedostatka redovitih autobusnih linija, koje bi im tijekom cijele godine omogućile siguran prijevoz na području na kojem žive, pravobraniteljica je uputila preporuku jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave. Preporukom se nastojalo mobilizirati lokalnu zajednicu da sagleda cjelovite potrebe djece na svojem području za prijevozom do gradskih središta te pronađe odgovarajuća rješenja kako bi se izbjegla potreba za autostopiranjem, koje nosi brojne rizike. Jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave preporučili smo da analiziraju i utvrde stvarno stanje u organiziranju prijevoza djece na svome području te da poduzmu sve mjere iz svoje nadležnosti kako bi se ojačale prometne veze u cestovnom, željezničkom i pomorskom prometu na njihovom području, odnosno, kako bi se ostvarila kvalitetna prometna povezanost u skladu s potrebama djece. O preporuci smo obavijestili i nadležna ministarstva: MMPI, MZOS, MUP, MZSS te MOBMS. Povratna izvješća u kojima opisuju aktivnosti poduzete u okviru pojedine lokalne zajednice dobili smo od samo pet gradova i 30 općina, što govori o tome da se ovoj problematici ne pridaje dovoljna važnost.

Suradnja s lokalnom zajednicom – Nakon obilaska osnovne škole u Kistanju, uputili smo Općini Kistanje preporuke i prijedloge za poboljšanje zaštite prava djece. Preporuke su se odnosile na: organiziranje predškolskog odgoja, budući da u Kistanju nema dječjeg vrtića; povećanje sigurnosti djece, jer je prilaz školi opasan i djeca pretrčavaju državnu cestu; bolju prometnu povezanost sa Šibenikom i Kninom koja je slaba te organiziranje kvalitetnog slobodnog vremena djece, jer u Kistanju nema programa ni osiguranih prostora za njihovo provođenje. Općina je prihvatila preporuke i izvijestila nas kako će financirati obnovu školskog dvorišta, parka i igrališta, provođenje slobodnih aktivnosti i informatičku obuku djece, osigurati prostor za dječji vrtić te pomoći školi oko uknjižbe prava vlasništva škole i osiguranja boljih prostornih uvjeta za rad škole.

5 SUDJELOVANJA U IZRADI PROPISA I POTICAJI ZA DONOŠENJE I IZMJENU PROPISA

Normativne aktivnosti Ureda usmjerene su na davanje prijedloga i mišljenja na nacрте prijedloga propisa, sudjelovanje u radu radnih skupina za izradu nacрта propisa te na poticanje donošenja propisa ili njihovih izmjena. Uz sudjelovanje u radu stručnih radnih skupina za izradu Zakona o sudovima za mladež, Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji i Zakona o udomiteljstvu, konkretnim prijedlozima i mišljenjima sudjelovali smo u donošenju ukupno 21 propisa te dali 9 inicijativa za njihovu izmjenu. Uspostavom dobre suradnje s Ministarstvom pravosuđa, Upravom za Europsku uniju i međunarodnu suradnju aktivno smo uključeni u postupak donošenja Preporuke parlamentarne skupštine Vijeća Europe o pravima djece bez pratnje, *Rec 1969 (2011) „Unaccompanied children in Europe: issues of arrival, stay and return“* te *Preporuke o pravima i pravnom statusu djece i roditeljskim odgovornostima*, koja još nije donesena.

5.1 OBITELJSKOPРАВNA ZAŠTITA

Zakon o izmjeni i dopuni Obiteljskog zakona

Na predloženi tekst izmjena Obiteljskog zakona, koje nam je na mišljenje dostavio MOBMS, nismo imali primjedbe, budući da su izmjene bile usmjerene na priznavanje procesnog subjektiviteta djeteta i ostvarivanje prava djeteta kao stranke u upravnom postupku te na usklađivanje zakonskog teksta s odredbama Zakona o općem upravnom postupku. Predložene izmjene odnosile su se na produljenje roka za žalbu na odluku o posvojenju, sukladno roku određenom Zakonom o općem upravnom postupku te na obvezu suda da djetetu imenuje posebnog skrbnika u postupku posvojenja, sukladno Europskoj konvenciji o ostvarivanju dječjih prava.

Izmjene i dopune Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama

U području reguliranja roditeljskih i roditeljskih potpora Ured sudjeluje od 2008. godine. Osim pisanim putem, izmjene smo predlagali i na sastanku s predstavnicima nadležnih ministarstava, održanim na našu inicijativu. Brojni naši prijedlozi uvršteni su u zakonski tekst. Uvaženo je prijedlog da se osobama, koje umjesto roditelja skrbe o djetetu niske kronološke dobi, priznaju prava koja bi u istoj životnoj situaciji, pripadala djetetovu roditelju. Uvaženo je i prijedlog da se prava po osnovi ovog Zakona mogu prenijeti na drugog roditelja u slučaju kad je roditelju, koji bi trebao koristiti potpore, oduzeto pravo da živi s djetetom ili su mu izrečene mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, ne samo prema odredbama Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, već i one određene drugim posebnim propisima.

Uvaženo je prijedlog za izjednačavanjem prava roditelja djece s TUR na dopust za njegu djeteta do navršene 8. godine djetetova života, odnosno pravo na rad s polovicom punog radnog vremena te je na našu inicijativu u zakonu definiran pojam *prerano rođenog djeteta*. Iako smo predlagali da se udomiteljima, neovisno o tome po kojoj osnovi su djeca kod njih smještena, priznaju i vremenske i novčane potpore iz ovog zakona, priznato im je samo pravo na vremenske potpore. Nije prihvaćen ni naš prijedlog da se prava iz ovog Zakona, nakon smrti roditelja koji je bio korisnik prava, mogu prenijeti na drugog roditelja neovisno o tome je li umrli roditelj bio zaposlen/samozaposlen ili nije.

Zakon o udomiteljstvu

U postupku donošenja novog Zakona predložili smo Odboru za obitelj, mladež i šport, Odboru za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Odboru za ravnopravnost spolova, Odboru za zdravstvo i socijalnu skrb i Odboru za pravosuđe niz terminoloških izmjena radi boljeg razumijevanja, a što se odnosi na pojam skrbi, definiciju srodničkih obitelji, pojam srodničkog i profesionalnog udomiteljstva. Također smo predložili da Zakon predvidi i iznimne situacije kad interes korisnika nije moguće realizirati u skladu s propisom, koji propisuje smještaj na području lokalne zajednice u kojoj je korisnik živio prije smještaja, ograničeno vrijeme trajanja smještaja, zabranjuje srodnički odnos profesionalnog udomitelja i korisnika te ograničava mogućnost da udomitelj samac udomi i više djece. Predloženo je također da se u skupinu korisnika specijaliziranog udomiteljstva uključe djeca do 3. godine i malodobne trudnice. Navedeni su prijedlozi prihvaćeni, ali nisu prihvaćeni prijedlozi koji se odnose na poboljšanje kvalitete edukacije udomitelja.

5.2 PRAVOSUDNA ZAŠTITA

Kazneni zakon

Višegodišnji proces uređenja kaznenog zakonodavstva, u kojem je aktivno sudjelovao i Ured pravobraniteljice za djecu, davanjem prijedloga i mišljenja te sudjelujući u javnim raspravama, okončan je donošenjem novog Kaznenog zakona u listopadu 2011. godine. Naši prijedlozi bili su usmjereni na bolju uređenost propisa koji se odnose na zaštitu djece od spolnog iskorištavanja, zaštitu djece žrtava drugih kaznenih djela te zaštitu privatnosti djece.

U stručnim raspravama, kao i kroz dane prijedloge, problematizirali smo pitanje dobne granice za dobrovoljni pristanak na spolni odnos s odraslom osobom, uz koju se veže odgovornost počinitelja za spolno iskorištavanje djeteta te smo se zalagali za njezino povišenje na 16 godina. Prijedlog smo potkrijepili primjerima zakona iz drugih zemalja te rezultatima ankete koju smo proveli među djecom, a koji su pokazali kako i sama djeca smatraju da bi ta granica trebala biti viša od sadašnjih 14 godina. Naši prijedlozi djelomično su usvojeni te je „dobna granica“ za kvalifikaciju kaznenog djela spolne zloupotrebe djeteta podignuta na 15 godina. Uz ovaj prijedlog podržani su i prihvaćeni brojni naši drugi prijedlozi kao što su: mogućnost trajnog izricanja sigurnosne mjere zabrane obavljanja zvanja, djelatnosti ili dužnosti počinitelju kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa na štetu djeteta; pojašnjenje i proširenje pojedinih definicija u *Kaznenom zakonu* (obitelji; pornografije); nove kvalifikacije pojedinih kaznenih djela počinjenih na štetu djece (trgovanje ljudima i ropstvo, izvanbračni život s maloljetnom osobom, spolni odnošaj zloupotrebom položaja, podvođenje, iznošenje obiteljskih prilika djeteta, uzdržavanje, nasilničko ponašanje, neprijavlivanje počinjenja

kaznenog djela); kao i uvođenje novih kaznenih djela u kazneno zakonodavstvo (grooming, seksualno uznemiravanje djeteta). Prihvaćen je i prijedlog da se pooštri zaštita djetetovog prava na uzdržavanje i prava na privatnost, kao i da se pooštri sankcioniranje kaznenog djela „grubo zanemarivanje dužnosti zbrinjavanja ili odgoja djeteta“.

Zakon o sudovima za mladež

Sudjelujući u radu radne skupine za izradu nacрта prijedloga Zakona o sudovima za mladež, Ured pravobraniteljice za djecu svojim je prijedlozima nastojao unaprijediti položaj djece žrtava i svjedoka u kaznenim postupcima te djece počinitelja kaznenih djela. Inzistirajući na implementaciji u nacionalno zakonodavstvo međunarodno preuzetih obveza, predlagali smo priznavanje prava na branitelja maloljetnom počinitelju kaznenog djela od samog početka postupka, odnosno pravo na prisutnost branitelja već pri prvom ispitivanju, neovisno o težini kaznenog djela za čije počinjenje se dijete tereti. Inzistirali smo da odvjetnici koji zastupaju maloljetne počinitelje kaznenih djela moraju, baš kao i druge osobe koje sudjeluju u postupku, posjedovati posebne osobne i stručne kvalitete, iskustvo u radu s mladima te specifična znanja o zaštiti dječjih prava te njihovom razvoju i potrebama. Svjesni važnosti posebnih znanja i vještina predlagali smo zakonsko propisivanje obavezne posebne edukacije sudaca za mladež. Predložili smo također da se u sankciju maloljetničkog zatvora uračunava vrijeme provedeno u zatvorenoj zavodskoj ustanovi te da se u skladu s međunarodnim dokumentima definira da najduže moguće trajanje lišenja slobode u istražnom zatvoru, odnosno u zatvorenoj zavodskoj ustanovi, od podnošenja prijedloga za izricanje sankcije do pravomoćnosti odluke, bude najviše šest mjeseci. Naš prijedlog bio je i da se propiše obvezna multidisciplinarna dijagnostika maloljetnikova zdravstvenog stanja njegove psihofizičke razvijenosti ili svojstava te da se kao posebna obveza propiše izvansudska nagodba.

Predlagali smo proširenje nadležnosti sudova za mladež u slučajevima počinjenja kaznenih djela tjelesne ozljede, teške tjelesne ozljede, napuštanja nemoćne osobe i prijetnje, kada su ona učinjena prema djetetu. Tražili smo i propisivanje hitnog saslušanja djeteta svjedoka, ne samo u slučaju teških kaznenih djela, već u svim slučajevima, neovisno o težini i vrsti kaznenog djela počinjenog na štetu djeteta te jednake pogodnosti svjedočenja za svu djecu - žrtve kaznenih djela. Isticali smo kako djeca tijekom svake faze postupka moraju biti zaštićena od sekundarne viktimizacije te da, sukladno tome, propise vezane uz saslušanje djeteta žrtve ili svjedoka treba primjenjivati u svim fazama postupka, uključujući i one koje prethode kaznenom postupku. Problemizirali smo i potrebu sustavnog mijenjanja pristupa ispitivanju djeteta svjedoka/žrtve te predlagali da se zakonom propiše obveza osnivanja županijskih (regionalnih) centara za forenzičko ispitivanje djeteta-žrtve teških kaznenih djela, osobito onih seksualne naravi. Također smo predložili da se zakonom predvidi pravo djeteta žrtve na stručnu pomoć besplatnog savjetnika za svrhu davanja iskaza u kaznenom postupku, kao i pravo na opunomoćenika iz reda odvjetnika, a na teret proračunskih sredstava. Tražili smo i uključivanje centra za socijalnu skrb u postupak u kojem je dijete oštećenik ili žrtva, radi imenovanja posebnog skrbnika za zastupanje djeteta u kaznenom postupku kad se procjenjuje da je to u djetetovom interesu, a inzistirali smo i na definiranju uloge stručnih suradnika vezano uz pomoć i podršku djetetu žrtvi. U cilju zaštite djeteta žrtve predložili smo i propisivanje ovlasti sucu za mladež za izricanje mjere privremenog udaljenja iz prostora za stanovanje, po uzoru na Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji.

Od naših mnogobrojnih prijedloga u zakonski tekst je ugrađeno pravo maloljetnog počinitelja na prisutnost branitelja od samog početka postupka, neovisno o težini kaznenog djela za koje se dijete tereti. Prihvaćeno je i da se izvansudska nagodba propiše kao posebna obveza. Status djeteta žrtve u zakonskom tekstu je poboljšán priznavanjem prava na stručnu pomoć besplatnog savjetnika za svrhu davanja iskaza u kaznenom postupku te definiranjem uloge stručnih suradnika vezano uz pomoć i podršku djetetu žrtvi. Uvedena je i obveza uključivanja centra za socijalnu skrb u postupak u kojem je dijete oštećenik ili žrtva, radi pravovremenog pružanja zaštite djetetu.

Pravilnik o načinu izvršavanja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod

Ministarstvu pravosuđa dostavili smo mišljenje na *Nacrt prijedloga Pravilnika o načinu izvršavanja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod*. U svom očitovanju na predloženi tekst dali smo brojne prijedloge usmjerene na poboljšanje položaja maloljetnih počinitelja kaznenih djela tijekom izvršavanja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod. Inzistirali smo na procesnim pravima maloljetnika, kao što su pravo sudjelovanja u stegovnom postupku, žurnost u postupanju, pravo na žalbu, ali i njegovim pravima vezanim uz trajanje boravka na otvorenom, pravu na liječnički pregled, zaštitu zdravlja, dužnost obavješćavanja roditelja i centra za socijalnu skrb o primjeni sredstava prisile te zaštitu prava na sigurnost. Naši prijedlozi odnosili su se i na usklađivanje odredbi Pravilnika, vezano uz obrazovanje maloljetnika, s ustavnim promjenama, a inzistirali smo i na tome da pisani dokaz o završetku obrazovanja tijekom boravka u odgojnom zavodu ne smije ukazivati na činjenicu da je maloljetnik obrazovanje stekao za vrijeme izvršenja odgojne mjere u odgojnom zavodu, kako bi se omogućila njegova stvarna rehabilitacija. Brojni naši prijedlozi su prihvaćeni i ugrađeni u propis pa je tako na našu inicijativu, u provođenju stegovne mjere izdvajanja u posebnu prostoriju, produženo pravo boravka na otvorenom, omogućena žurnost postupanja u stegovnom postupku, skraćeni period boravka u posebnoj prostoriji, osigurano žurno utvrđivanje zdravstvenog stanja u situacijama kad maloljetnik svojim ponašanjem ugrožava druge ili imovinu, skraćeno trajanje postupka preispitivanja maloljetnikove pritužbe te propisana dužnost obavješćavanja roditelja i centra za socijalnu skrb o primjeni sredstava prisile. Nažalost, nije prihvaćen naš prijedlog da se smještaj maloljetnika, sukladno odredbama *UN-ovih Pravila za zaštitu maloljetnika lišenih slobode*, organizira u malim grupama ili individualnim spavaonicama te da se osigura nadgledanje spavaonica kako bi se osigurala njihova zaštita.

5.3 OBRAZOVANJE

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi

U postupku predlaganja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, MZOS-u smo predložili da ostvarivanje prava na privremeno oslobođenje od obveze upisa u prvi razred osnovne škole djece s višestrukim teškoćama u razvoju ne bi trebalo nužno vezati uz ostvarivanje prava roditelja na status roditelja njegovatelja. Također smo predložili da se privremeno oslobođenje od školovanja, kad je školovanje već započelo, propiše samo kao iznimka, budući da dijete treba biti uključeno u odgojno-obrazovni proces u mjeri u kojoj je to u njegovom najboljem interesu. Predložili smo i propisivanje periodične provjere mogućnosti daljnjeg ili ponovnog uključivanja djeteta u školovanje te da se propiše tko, na koji način i u kojim slučajevima može predložiti preispitivanje daljnje potrebe privremenog oslobođenja od upisa djeteta u prvi razred osnovne škole, odnosno nastavka školovanja. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Zakon o strukovnom obrazovanju

MZOS-u smo preporučili da, pri sljedećim izmjenama i dopunama, u Zakon o strukovnom obrazovanju ugradi detaljnije odredbe o zaštiti učenika, odnosno da se detaljnije propišu uvjeti obavljanja praktične nastave i vježbi, primjena općih propisa o radnim odnosima, sigurnosti i zaštiti na radu u praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca, zatim prekršajne odnosno kaznene odredbe za poslodavce te jasnije odredbe o nadzoru i nadležnosti za provedbu inspekcijskog nadzora nad primjenom Zakona.

Zakon o prosvjetnoj inspekciji

U postupku donošenja Zakona o prosvjetnoj inspekciji predložili smo nadležnome odboru Hrvatskoga sabora da se u Zakon ugradi ovlast prosvjetnog inspektora da zabrani obavljanje bilo kojeg odgojno-obrazovnog rada učitelju, nastavniku, stručnom suradniku ili drugom radniku za kojeg se inspekcijским ili stručno-pedagoškim nadzorom utvrdi da nezakonito i/ili neprofesionalno postupa na štetu prava i interesa djece. Preporuka je bila nastavak zakonodavne inicijative iz 2010. godine upućene MZOS-u. Naš prijedlog nije prihvaćen.

Zakon o umjetničkom obrazovanju i Pravilnik o programu, načinu uočavanja, školovanja, praćenja i poticanja darovitih učenika

MZOS-u je upućena inicijativa za unapređenje propisa kojima se uređuje umjetničko obrazovanje, kao i onih koji trebaju regulirati prava darovite djece. Predloženo je da se u tim propisima (u Zakonu o umjetničkom obrazovanju i u *Pravilniku o programu, načinu uočavanja, školovanja, praćenja i poticanja darovitih učenika*, čije donošenje predstoji) predvidi mogućnost da se učenicima koji iskazuju posebne sklonosti, sposobnosti, talentiranost i darovitost omogući nastavni rad s određenim nastavnikom koji svojim mentorstvom u nastavnom predmetu pridonosi razvoju tih osobina kod učenika, i to kroz cijelo trajanje programa, kad god je to u skladu s najboljim interesom djeteta i u skladu s ostalim propisima iz područja obrazovanja. Predstavnici MZOS-a su nas na sastanku u siječnju 2012. godine obavijestili da će svakako nastojati prihvatiti ovu inicijativu pri planiranim promjenama zakona i provedbenih propisa iz područja obrazovanja.

Pravilnik o načinu postupanja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika, ravnatelja u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima

U postupku donošenja *Pravilnika* predložili smo MZOS-u uređenje načina postupanja nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima. Predložili smo da se uredi način postupanja u slučaju zaštite prava učenika u samoj školi i, s tim u vezi, izradu posebnih hodograma u odnosu na materijalnim propisima predviđene situacije obveze zaštite prava. Također, predložili smo da se propišu postupci u slučaju zaštite prava učenika izvan škole, da se razradi tijek prosljeđivanja informacija, o kršenju prava učenika način postupanja s učenicima čija su prava ugrožena, kao i način izvršavanja obveze ravnatelja za daljnje prosljeđivanje informacija mjerodavnim tijelima, uz traženje povratnih informacija od njih o poduzetom po njegovoj prijavi. *Pravilnik* još nije donesen.

Pravilnik o postupku utvrđivanja psihofizičkoga stanja djeteta, učenika te sastavu stručnog povjerenstva

MZOS-u su upućeni prijedlozi koji se odnose na sastav i način rada stručnog povjerenstva, način postupanja odgojno-obrazovnih i zdravstvenih ustanova i nadležnog tijela koje donosi odluku u postupku utvrđivanja psihofizičkoga stanja djeteta te na utvrđivanje psihofizičkoga stanja djeteta, učenika radi ostvarivanja primjerenih oblika pomoći u srednjoškolskom obrazovanju. Većina naših prijedloga nije prihvaćena.

Udžbenički standard

U postupku donošenja Udžbeničkoga standarda preporučili smo MZOS-u dopune teksta Udžbeničkog standarda radi preciznosti utvrđivanja zahtjeva i standarda za udžbenike. Predložili smo da se razmotri mogućnost propisivanja omjera sadržaja udžbenika za nastavu na jeziku i pismu nacionalnih manjina u kojima se promiču nacionalne i kulturne vrijednosti nacionalnih manjina i sadržaja potrebnih za razumijevanje hrvatskih nacionalnih i kulturnih vrijednosti te propisati nužnost uključivanja sadržaja za darovite učenike u udžbenicima za redovitu nastavu. Predložili smo također da se prilikom propisivanja tehničkih zahtjeva i standarda za izradu udžbenika i dopunskih nastavnih sredstava uzme u obzir nužnost smanjenja težine školskih torbi i količine učeničkog pribora. Novi Udžbenički standard još nije donesen, a MZOS je iskazao spremnost da razmotri prijedloge u svezi sa smanjenjem težine školske torbe.

5.4 SOCIJALNA SKRB

Zakon o socijalnoj skrbi

U postupku donošenja Zakona o socijalnoj skrbi založili smo se za to da se roditeljima djece s TUR prizna veći opseg prava iz socijalne skrbi, vezano uz priznavanje prava na doplatak za pomoć te status roditelja njegovatelja. Naglasili smo kako status roditelja njegovatelja ne treba vezati isključivo za situacije potpuno nepokretnog djeteta ili onog s više teških oštećenja, već ga treba priznati i onim

roditeljima čije dijete ima jednu vrstu oštećenja, ali je zbog tog oštećenja u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba u potpunosti ovisno o pomoći i njezi druge osobe. Isticali smo da Zakonom treba stvoriti preduvjete da status njegovatelja pripadne osobama koje su osposobljene za pružanje pomoći i njege, a koje stvarno svakodnevno skrbe o djetetu, u onim situacijama kad o djetetu ne skrbe njegovi roditelji, neovisno o tome iz kojeg razloga je izostala roditeljska skrb (lišen roditeljske skrbi, oduzeto pravo roditelju da živi s djetetom i dr.). Inzistirali smo da se osobna invalidnina, koja je pravo djeteta s teškoćama u razvoju, ne ograničava, ne vezuje niti uvjetuje ostvarivanjem prava djetetovih roditelja, kao što su roditeljski dopust, rad s polovicom radnog vremena, rad u skraćenom radnom vremenu, mirovanje radnog odnosa i sl. te da se ne isplaćuje u smanjenom iznosu ako dijete dnevno boravi dulje od četiri sata u ustanovi. Mišljenja smo da svrha osobne invalidnine nije podmirenje redovnih životnih potreba, koje dijete u slučaju boravka u ustanovi djelomično zadovoljava u sklopu boravka u ustanovi, već isključivo novčana potpora osobi s teškim invaliditetom ili drugim teškim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju za uključivanje u svakodnevni život zajednice na ravnopravnoj osnovi s drugima te se kao takva treba isplaćivati u punom iznosu, neovisno o tome boravi li dijete određeni dio dana u ustanovi ili ne. Predložili smo i da se jednokratna novčana potpora za nabavku obveznih školskih udžbenika za osnovne i srednje škole omogući i korisnicima prava na osobnu invalidninu, tražiteljima azila te djeci smještenoj u ustanovama, ako to pravo ne ostvaruju po drugim osnovama. Vezano uz ostvarivanje prava na pomoć za uzdržavanje, predložili smo da se uvažavaju stvarne životne okolnosti nemogućnosti otuđenja cijele ili dijela nekretnine u vlasništvu potencijalnog korisnika ovog prava po stvarnoj ili primjerenj vrijednosti nekretnine te predložili da se u ostvarenju ovog prava, umjesto prodaje nekretnine ispod njezine stvarne vrijednosti, omogući prijenos nekretnine u vlasništvo RH ili upis založnog prava u visini stvarno isplaćenih sredstava. Iskazali smo i zabrinutost u pogledu zakonskih odredbi o obvezi sudjelovanja roditelja i djeteta koje ime redovite mjesečne prihode u plaćanju usluga koje dijete ostvaruje u sustavu socijalne skrbi. Istaknuli smo kako nije jasno definirano da se ova obveza odnosi samo na usluge smještaja djeteta izvan vlastite obitelji, što bi moglo dovesti do pogrešnog tumačenja u praksi i nametanja obveze sudjelovanja u plaćanju i drugih usluga socijalne skrbi, kao što su usluge savjetovanja i pomaganja, obiteljske medijacije, stručne pomoći obitelji koje bi trebale biti besplatne. Također smo ukazali i na nelogičnosti vezano uz određivanje nadležnosti ustanova socijalne skrbi te iskazali zabrinutost zbog preklapanja i nejasnog razgraničenja nadležnosti između zavoda za socijalnu skrb, područnih centara za socijalnu skrb i obiteljskih centara. Ukazali smo i na derogiranje odredbi Obiteljskog zakona, vezano uz institut posredovanja prije razvoda braka te omogućavanje da posredovanje obavljaju obiteljski centri, koji su zbog svoje lociranosti u županijskim središtima često strankama teško dostupni. Prihvaćen je jedino prijedlog da se jasno definira način ostvarivanja usluge rane intervencije, dok ostali prijedlozi nisu prihvaćeni.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o doplatku za djecu

Prateći propise koji se odnose na prava i zaštitu djece uočili smo određene probleme i nelogičnosti koje sadrže pojedine odredbe Zakona o doplatku za djecu te smo na njih ukazali dajući mišljenje prilikom donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o doplatku za djecu. Kako odredbe na koje smo ukazivali nisu bile predmetom izmjena Zakona, uputili smo MOBMS-u inicijativu za njegovu izmjenu. Predložili smo da se zakonski tekst uskladi s Obiteljskim zakonom kako u praksi ne bi došlo do pogrešnog tumačenja odredbi o krugu osoba koje mogu ostvariti pravo na doplatku za djecu (osobe kojima je rješenjem nadležnog tijela dijete povjereno na čuvanje i odgoj). Također smo predložili da se definira da pravo na doplatku za djecu pripada do navršene 18. godine života odnosno do kraja školske godine u kojoj dijete navršava 18 godina. Svoj prijedlog obrazložili smo činjenicom da je doplatku za dijete potpora roditelju za uzdržavanje djeteta, a da je dužnost roditelja uzdržavanje djeteta do njegove punoljetnosti neovisno o tome školuje li se ono ili ne. Na ovakav prijedlog ponukala su nas obraćanja roditelja koji su zbog ograničavajućih zakonskih odredbi bili uskraćeni za ovo pravo jer njihovo dijete nije do 15 godine završilo osnovno obrazovanje unatoč okolnosti da se nalazilo na redovnom školovanju. Naime Zakon predviđa mogućnost da pravo na doplatku za djecu ostvaruje i dijete koje je navršilo 15 godina života i još pohađa osnovnu školu, ako

je razlog pohađanja osnovne škole nakon 15. godine života kasniji upis u prvi razred osnovne škole ili gubitak razreda iz zdravstvenih razloga, odnosno duže bolesti, no ne i slučaju da je do ponavljanja razreda došlo zbog školskog neuspjeha.

Također smo predložili da se pravo na dodatak od 500 kuna za treće i četvrto dijete priznaje u slučajevima kada je riječ o trećem i četvrtom uzdržavanom djetetu neovisno je li ono korisnik doplatka za djecu ili ne.

Ponukani praksom zapljene novčanih sredstava koja se isplaćuju na ime doplatka za djecu u postupcima ovrhe, predložili smo da se izričito propiše obveza uplatitelja da jasno naznači da se uplata odnosi na ovu zaštićenu kategoriju novčanih sredstava koja ne smiju biti predmet ovrhe. MOBMS nas je obavijestio kako će naše prijedloge uzeti u obzir prilikom razmatranja analize učinaka ovog zakonskog propisa.

5.5 OSTALO

Ovršni zakon

U postupku donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona, podržali smo i izmjene i dopune usmjerene na otklanjanje dvojbi u pogledu ovrhe zaštićenih primanja te predložili dopune. Istaknuli smo da je potrebno predvidjeti način na koji građani mogu ostvariti povrat ovršenih zaštićenih novčanih sredstava koja nisu smjela biti predmetom ovrhe ili su ovršena zato što, unatoč obavijesti Fine (Financijske agencije), nisu bila uplaćena na poseban račun ovršenika te u slučajevima mogućih pogrešaka i propusta u postupanjima Fine ili banaka. Predložili smo i da se utvrdi odgovornost Fine i banaka za njihove propuste na štetu ovršenika u ovršnom postupku te da se propiše da rješenje o ovrsi mora sadržavati i odredbu o obvezi ovršenika da Finu obavijesti o primanjima i naknadama koje su izuzete od ovrhe. Na naše prijedloge Ministarstvo pravosuđa nije se očitovalo.

Zakon o igrama na sreću

Unatoč zabranama, djeca sudjeluju u igrama klađenja na koja ih potiču i oglašuju u elektroničkim i tiskanim medijima, na sportskim i drugim javnim događanjima gdje se oglašavaju kladionice, casina i igre na sreću na daljinu. Svjesni činjenice da sudjelovanje u igrama klađenja i kockanja može izazvati ovisnost, u cilju zaštite djece i smanjenja štetnog utjecaja oglašavanja, Ministarstvu financija uputili smo prijedlog za izmjenu i dopunu Zakona o igrama na sreću. Predložili smo da se u tekst Zakona o igrama na sreću ugradi zabrana oglašavanja igara na sreću na svim proizvodima namijenjenima djeci (odjeća, obuća, hrana, igračke i dr.), oglašavanje na mjestima i prostorima na kojima djeca pretežito borave (školama i drugim ustanovama u kojima se obavlja djelatnost za djecu iz područja zdravstva, zaštite djece, socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja, na sportskim i drugim sličnim javnim događanjima), kao i oglašavanje na službenim stranicama udruga, institucija, klubova i drugih ustanova u kojima se obavljaju djelatnosti namijenjene djeci. Povratnu informaciju još nismo zaprimili.

Zakon o financiranju autonomnih ženskih skloništa i ženskih savjetovaništa koje vode organizacije civilnog društva

Podržali smo donošenje Zakona o financiranju autonomnih ženskih skloništa i savjetovaništa, jer smatramo da je za kvalitetan rad sa ženama i djecom, žrtvama obiteljskog nasilja, nužno potrebno da skloništa i savjetovaništa imaju redovita i dostatna financijska sredstva, koja djelatnicima i korisnicima jamče održivost rada skloništa. No, predložili smo da se Zakonom definiraju vrste usluga koje se pružaju ženama i djeci žrtvama obiteljskog nasilja; uvjeti glede broja i stručne spreme djelatnika te prostora skloništa, kao i pitanje stručnog nadzora nad radom skloništa i savjetovaništa. Istaknuli smo i da je potrebno regulirati način suradnje s drugim institucijama (Zavod za socijalnu skrb u županiji, policija, sudovi, zdravstvene ustanove, škole, vrtići i dr.) te kroz individualni plan promjena za svaku štitičenicu i njezino dijete, pratiti i evaluirati koordinirano djelovanje uključenih institucija, a u cilju kontinuirane evaluacije kvalitete usluga koje se pružaju ženama i djeci te zbog osobne uključenosti

žena u promjene životne situacije. Prema informacijama koje imamo, Zakon još nije upućen u saborsku proceduru.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o športu

U postupku izmjene *Zakona o športu*, usprotivili smo se namjeri predlagača da se ublaži zabrana sudjelovanja u sportskim aktivnostima (natjecanja, obavljanje stručnih poslova u sportu, organiziranje i vođenje sportskih natjecanja, sudjelovanje u radu skupštine ili tijela upravljanja sportske udruge ili trgovačkog društva) osobama osuđenim na kaznu zatvora zbog počinjenih spolnih delikata i drugih kaznenih djela. Stoga smo Hrvatskome saboru, Vladi RH i MZOS-u predložili da se odustane od prijedloga da se ova zabrana odnosi samo na one situacije kad je izrečena zatvorska kazna od 3 ili više godina te da se zadrži prijašnje rješenje po kojem je zabrana bila vezana uz izricanje bezuvjetne zatvorske kazne, neovisno o njezinom trajanju. Predložili smo također da se propiše obvezna suspenzija u slučaju započetog kaznenog postupka, kako bi se onemogućilo da osoba, za koju postoji sumnja da je počinila kazneno djelo za koje se može izreći bezuvjetna kazna zatvora, sudjeluje u navedenim sportskim aktivnostima do okončanja kaznenog postupka. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovini

Uočavajući nedostatnost zakonske regulative na području zaštite djece od neprimjerenih pornografskih sadržaja i materijala te prodaje seksualnih pomagala i sličnih predmeta, predložili smo MGRP-u da se Zakonom o trgovini uredi područje obavljanja trgovačke djelatnosti ovom vrstom robe u prodavaonicama i izvan njih. Predložili smo da se na svim prodajnim mjestima, pored zabrane oglašavanja i prodaje robe, zabrani i izlaganje robe pornografskog sadržaja, da se sukladno tome ističe i oznaka o toj zabrani, te predvide upravne mjere i kaznene sankcije u slučaju nepoštovanja zakonskih ograničenja, što je prihvaćeno. Naša preporuka da se propiše u kojim uvjetima je dopušteno obavljanje trgovine robom pornografskog sadržaja nije prihvaćena. Nije prihvaćen ni prijedlog da se u odgojno-obrazovnim ustanovama ograniči, odnosno onemogući prodaja roba i/ili usluga koje ne služe ciljevima odgoja i obrazovanja ili koje su štetne za zdravlje, rast i razvoj djece, kao ni da se propiše donošenje podzakonskog propisa kojim bi se razradila spomenuta ograničenja u cilju zaštite prava i dobrobiti djece.

Pravilnik o uvjetima i načinu reklamiranja piva

Uključili smo se u postupak donošenja *Pravilnika o uvjetima i načinu reklamiranja piva* podnošenjem prijedloga i mišljenja na dva teksta prijedloga ovog Pravilnika. Predložili smo zabranu oglašavanja piva putem radija i televizije u vremenu od 7 do 22 sata, oglašavanje na građevinama i drugim objektima u kojima se obavljaju djelatnosti za djecu, na sportskim terenima i tijekom prijenosa sportskih događanja, tijekom održavanja i prijenosa humanitarnih, kulturnih i zabavnih događanja, na autobusima i drugim vozilima kojima se organizirano prevoze djeca i drugo. U postupku javne rasprave o prijedlogu Pravilnika iskazali smo zabrinutost zbog toga što predloženi tekst ne uvažava aktualnu problematiku raširenosti konzumacije alkohola među maloljetnicima ni upozorenja o štetnom djelovanju učestalog reklamiranja piva na djecu i mlade. U međuvremenu je usvojen *Pravilnik o pivu*, kojim se propisuju zahtjevi kakvoće kojima pivo mora udovoljavati u proizvodnji i stavljanju na tržište, a koji jednim stavkom zahvaća i reklamiranje piva. Po njegovom donošenju obratili smo se MZSS-u te Ministarstvu poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, tražeći pojašnjenja vezano za nedorečenost odredbe o reklamiranju piva, a zatim ponovno Ministarstvu zdravlja ukazujući na navedeno i obvezu donošenja provedbenog propisa o reklamiranju piva.

Zakon o strancima

U postupku donošenja Zakona o strancima, Hrvatskom saboru smo predlagali promjene kako bi se unaprijedio položaj djece stranaca u pogledu reguliranja njihova boravišnog statusa i drugih prava koja iz tog statusa proizlaze. Predlagali smo da se djetetu stranom državljaninu boravišni status određuje temeljem statusa njegovog roditelja te se protivili određenju da se djetetu stranom

državljaninu rođenom u RH privremeni boravak odobrava samo na godinu dana unatoč tome što je njegovom roditelju ili skrbniku priznato pravo na stalni boravak. Podsjetili smo da Konvencija o pravima djeteta nalaže državama članicama da svakom djetetu koje se nalazi na području njihove jurisdikcije priznaju sva prava iz Konvencije, da svaka odluka koja se tiče djeteta mora biti u njegovom najboljem interesu te da dijete ima pravo da se ne odvaja od svojih roditelja, a što se može postići tako da mu se omogući da slijedi boravišni status svojih roditelja. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Ponovili smo i zahtjev vezano uz reguliranje statusa djeteta žrtve trgovanja ljudima. Tražili smo da se, kad je riječ o djetetu, poštuje rok od 90 dana u kojem njegov skrbnik može odlučiti hoće li dijete sudjelovati u programu pomoći i zaštite, čak i kad je dijete na osobnu inicijativu i dragovoljno uspostavilo kontakt s počiniteljem kaznenog djela. Argumentirali smo to činjenicom da su djeca vrlo često žrtve vlastite obitelji i najbližih osoba iz njihova okruženja te je uspostava kontakta djeteta s njemu bliskim osobama, pa i u slučaju da su upravo one počinitelji kaznenog djela na štetu djeteta, nešto posve očekivano i razumljivo. Ta okolnost stoga ne bi smjela utjecati na skraćivanje roka u kojem djetetov skrbnik može odlučiti o prihvaćanju sudjelovanja u programu pomoći i zaštite, budući da je riječ o važnoj odluci koja zahtjeva konzultacije i suglasnost zavoda za socijalnu skrb i pomno razmatranje mogućnosti koje su u najboljem interesu djeteta, a to podrazumijeva i potrebno vrijeme za donošenje takve odluke.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti stranaca

Uočavajući kako zakonske odredbe, koje obvezuju djecu strane državljanine s odobrenim privremenim boravkom u Republici Hrvatskoj na plaćanje mjesečnih doprinosa za zdravstveno osiguranje, onemogućuju pojedinu djecu u uživanju primjerene zdravstvene skrbi, zatražili smo izmjenu zakonskih odredbi o zdravstvenoj zaštiti stranaca. Istaknuli smo kako nam se roditelji djece stranaca, kojima je odobren privremeni boravak, a koji su slabijeg imovnog stanja, pritužuju kako nisu u mogućnosti plaćati dužne doprinose, što je osobito slučaj u obiteljima s većim brojem djece, uslijed čega su djeca uskraćena za zdravstvenu skrb. Stoga smo MZSS-u predložili da se izmjenama *Zakona o zdravstvenoj zaštiti stranaca* djetetu s odobrenim privremenim boravkom u Hrvatskoj omogući pravo na zdravstvenu zaštitu bez plaćanja mjesečnih doprinosa. MZSS nas je obavijestilo da je postupak izrade ovog Zakona u tijeku te da će naš prijedlog uzeti u razmatranje.

Zakon o upravnim pristojbama

Ponukani obraćanjima roditelja koji za odobrenje CZSS-a za raspolaganje imovinom djeteta moraju plaćati upravnu pristojbu od 70 kuna, predložili smo izmjenu Zakona o upravnim pristojbama, na način da se ove radnje oslobode od naplate upravnih pristojbi. Riječ je o postupcima i radnjama na koje je CZSS ovlašten temeljem Obiteljskog zakona, a koje poduzima radi zaštite interesa djeteta. U praksi postoje razlike u postupanjima pojedinih CZSS-a te jedni naplaćuju upravnu pristojbu a drugi to ne čine. MZSS zauzelo je stav kako je riječ o postupku koji se pokreće na zahtjev djetetovih roditelja te stoga nema osnove da se oni oslobađaju plaćanja upravne pristojbe. To znači da roditelji, u trenutku podnošenja zahtjeva za otuđenje, opterećenje ili raspolaganje imovinom djeteta, postaju pristojbeni obveznici te su dužni platiti upravnu pristojbu, osim ukoliko ne podliježu oslobođenju od plaćanja pristojbi po drugim zakonskim osnovama (građani slabog imovinskog stanja, supružnici i djeca poginulih branitelja i dr.). Pristojbena obveza od 70 kuna za mnoge roditelje predstavlja veliko opterećenje za kućni budžet, osobito u onim slučajevima kad se odobrenje za raspolaganje djetetovom imovinom daje kontinuirano iz mjeseca u mjesec, primjerice, za troškove djetetova liječenja koje se financira iz djetetove imovine. Iako u ovim slučajevima centar za socijalnu skrb radnje poduzima u pravilu na prijedlog roditelja, na zaštitu prava i dobrobiti djeteta dužan je paziti po službenoj dužnosti što bi, po našem mišljenju, bilo razlogom za oslobođenje od plaćanja upravne pristojbe. Stoga smo, kako bi se pomoglo roditeljima koji takvo odobrenje traže radi uzdržavanja, liječenja, odgoja, školovanja ili podmirenja neke druge važne potrebe djeteta, predložili da se Zakon o upravnim pristojbama izmijeni u tom pravcu.

Pravilnik o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem

U cilju sveobuhvatne zaštite učenika koji obavljaju povremeni rad posredstvom srednjoškolskih ustanova, MGRP-u smo predložili da se u odredbe *Pravilnika o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem* uvrsti rok do kojeg je naručitelj, nakon obavljenog posla, obavezan ovjeriti i ispuniti ugovor sa stvarnim brojem sati rada i iznosom zarade učenika. Predložili smo da taj rok bude 15 dana od dana obavljenoga posla ili dostave ugovora. Ministarstvo je prihvatilo naš prijedlog i ugradilo predloženo rješenje u odredbe Pravilnika.

Pravilnik o prostornim i tehničkim uvjetima za priređivanje igara na sreću u casinima, na automatima i uplatnim mjestima kladionica

Pravilnikom o prostornim i tehničkim uvjetima za priređivanje igara na sreću u casinima, na automatima i uplatnim mjestima kladionica propisana je udaljenost prostora casina, automat kluba i kladionica od odgojno-obrazovnih objekata, koja ne smije biti manja od 500 metara za casina ili automat klubove, odnosno 200 metara od osnovne i srednje škole, kad su u pitanju kladionice. Kako se to ograničenje odnosi samo na odgojno-obrazovne ustanove, Ministarstvu financija predložili smo izmjenu *Pravilnika* kako bi se ograničenje proširilo i na domove socijalne skrbi u kojima su smještena djeca. Predložili smo i da se ukine odredba *Pravilnika* koja dopušta da se pravilo o prostornoj udaljenosti ne odnosi na objekte u kojima se duže od tri godine neprekidno priređuju igre na sreću. Istaknuli smo kako se takvim određenjem, nauštrb dobrobiti i interesa djece, štite interesi priređivača igara na sreću. Predložili smo i da se sada propisana udaljenost poveća te da se propiše obveza priređivača igre klađenja da, prilikom predaje zahtjeva za izdavanje odobrenja za primanje uplata klađenja, pribavi i suglasnost predstavnika stanara ako se kladionica otvara u objektu koji služi za stanovanje. Ministarstvo financija nas je obavijestilo da će naše prijedloge uzeti u razmatranje prilikom izmjene propisa iz djelokruga igara na sreću. *Pravilnik* je u međuvremenu dva puta mijenjan, ali naši prijedlozi nisu uvaženi.

Zakon o igraonicama i prostorima za dječju igru

Nastavno na zakonodavnu inicijativu pravobraniteljice za djecu iz 2009., za normativno uređenje rada dječjih igraonica, ponovno smo upozorili MZOS, MGRP, MOBMS, Državni inspektorat RH i Vladu RH na neodrživost postojećeg stanja normativne neuređenosti i nereguliranosti uvjeta za rad dječjih igraonica i nadzora nad njihovim radom te na potrebu donošenja jedinstvenog propisa kojim bi se definirali pojmovi, standardi za uređenje i održavanje prostora za dječju igru, kao i odgovornosti nadležnih tijela. Vlada RH nije se očitovala na naše upozorenje. Državni inspektorat nas je obavijestio da nema stvarnu nadležnost za provedbu nadzora nad dječjim igraonicama. MOBMS je najavio da će u svrhu koordinativnog djelovanja dodatno o ovoj problematici obavijestiti Vijeće za djecu. MGRP nas je obavijestio da je zainteresiran za normativno uređenje ovog područja te da je povjerenstvo za izradu izmjena i dopuna Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi predložilo da se izradi novi zakon kojim će se regulirati rad igraonica. MZOS nas je na sastanku u siječnju 2012. obavijestilo da će se to područje svakako nastojati regulirati.

Pravilnik o načinu prikupljanja dokumentacije o promjeni spola

U sklopu praćenja ostvarivanja prava i interesa djeteta kod kojeg je utvrđen poremećaj rodne uloge (transseksualizam) i rješavanja njegovog zahtjeva za upis promjene spola i imena u matičnim knjigama, utvrdili smo da u Republici Hrvatskoj pitanje promjene spola i pravni aspekt transseksualnih osoba nisu regulirani. Ministarstvo uprave nas je informiralo da nema propisa kojima bi bile detaljno uređene medicinske i pravne pretpostavke za operativni zahvat promjene spola te kako tijela nadležna za evidentiranje promjene osobnih podataka nisu ovlaštena procjenjivati pravni položaj transseksualnih osoba i medicinski postupak promjene spola, budući da je to upravno područje zdravstva te da bi sam postupak promjene spola trebalo urediti pravnim propisima iz njihove nadležnosti. Stoga smo u siječnju 2011. uputili inicijativu MZSS-u za pokretanje postupka izrade navedenih propisa. Istaknuli smo važnost pravovremene zaštite prava i interesa transseksualne djece, i to od njihove najranije dobi, u njihovom odrastanju i ostvarenju temeljnih

ljudskih i dječjih prava, kao što su pravo na očuvanje osobnosti – spolni i rodni identitet, na zaštitu privatnosti i primjerenu zdravstvenu skrb. MZSS je u studenome 2011. donio *Pravilnik o načinu prikupljanja dokumentacije o promjeni spola*, prema kojem osoba koja želi promijeniti spol može, na temelju medicinske dokumentacije, mišljenja endokrinologa, psihologa, socijalnog radnika i liječnika, podnijeti Nacionalnom zdravstvenom vijeću zahtjev za promjenom spola te, po odobrenju zahtjeva, tražiti promjenu upisa spola i imena. Prema stajalištu stručne javnosti, navedenim pravilnikom napravljen je mali, ali značajan korak naprijed, koji će poboljšati kvalitetu života transseksualnim osobama. Međutim, prema stajalištima pravnih stručnjaka, pitanja koja se odnose na osobni status trebala su se urediti cjelovito, i to propisom sa zakonskom snagom.

Zakon o pučkom pravobranitelju

Kako nismo imali priliku sudjelovati u izradi nacrtu *Zakona o pučkom pravobranitelju*, tek u saborskoj proceduri usprotivili smo se njegovom donošenju u predloženom obliku. Uz uvažavanje potrebe donošenja novog *Zakona o pučkom pravobranitelju* i boljem reguliranju, odnosno proširenju ovlasti pučkog pravobranitelja usprotivili smo se nekim rješenjima u prijedlogu zakona. To se prvenstveno odnosilo na spajanje institucije Pravobranitelja za djecu s institucijom Pučkoga pravobranitelja. Navodimo samo neke od brojnih razloga zašto smo se tome protivili. Tim se Zakonom Hrvatska udaljava od onoga što je do sada proklamirala, ostvarila i za što se zalagala u području zaštite prava djece. Ovo je drastični korak nazad, kojim se dokida zakonodavni okvir u kojem je praksa zaštite prava djece nastala i razvijala se kroz samostalnu instituciju dječjeg pravobranitelja. U normativnom smislu Zakon o pučkom pravobranitelju predstavlja znatno sužavanje ovlasti i područja djelovanja dječjeg pravobranitelja u odnosu na važeći Zakon o pravobranitelju za djecu te ne jamči usmjerenost na zaštitu prava djece, zbog čega postoji opasnost da djeca ne budu prioritet i da njihovi problemi ne budu dostatno uočeni, što vodi slabljenju sustava ljudskih prava. Zbog toga, kao i zbog stava stručne javnosti, predložili smo Ministarstvu pravosuđa, Vladi RH i nadležnim saborskim odborima brisanje svih odredbi Zakona o pučkom pravobranitelju kojima se funkcionalno i organizacijski provodi spajanje Pravobranitelja za djecu s Pučkim pravobraniteljem, uz prijedlog za zadržavanje samostalnosti institucije Pravobranitelja za djecu. Naš prijedlog nije prihvaćen.

6 OBILAZAK USTANOVA U KOJE SU DJECA SMJEŠTENA

Temeljem zakonske ovlasti i prava pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, pravobraniteljica, njezine zamjenice i savjetnice su u 2011. obišli 65 ustanova: 13 ustanova socijalne skrbi, tri ustanove za žrtve obiteljskog nasilja, 28 odgojno-obrazovnih ustanova (od toga tri učenička doma), tri zdravstvene ustanove, osam dječjih igraonica, šest dječjih odmarališta i četiri kaznene ustanove.

6.1 USTANOVE SOCIJALNE SKRBI

Ustanove socijalne skrbi uključuju: domove za djecu bez odgovarajuće socijalne skrbi kojima je osnivač Republika Hrvatska, drugi osnivači i udruge koje se bave zbrinjavanjem djece i domove za djecu s poremećajima u ponašanju.

DOMOVI ZA DJECU BEZ ODGOVARAJUĆE RODITELJSKE SKRBI (11)

Domovi kojima je osnivač Republika Hrvatska:

- Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe Slavonski Brod
- Dom za djecu „Klasje“, Podružnica u Zagrebačkoj ulici, Osijek
- Dom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić“, Lovran
- Dom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić“, Podružnica Rijeka

Domovi drugih osnivača:

- SOS dječje selo „Lekenik“, Lekenik
- SOS dječje selo „Lekenik“, SOS Zajednica mladih Velika Gorica
- Caritasova kuća za smještaj majki i djece od 0-3 godine „Kuća ljubavi“, Zagreb
- Dom Sv. Terezije od Malog Isusa za nezbrinutu djecu, Zagreb
- Dječji dom i savjetovalište „Tić“, Rijeka

Udruge koje se bave zbrinjavanjem djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi:

- Udruga za zbrinjavanje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi izvan vlastite obitelji „Nova budućnost“, objekti u Varaždinu
- Udruga za zbrinjavanje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi izvan vlastite obitelji „Nova budućnost“, objekti u Kaštel Lukšiću.

DOMOVI ZA DJECU S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU (2)

- Odgojni dom Bedekovčina
- Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka.

DOMOVI ZA DJECU BEZ ODGOVARAJUĆE RODITELJSKE SKRBI

Prilikom obilazaka 11 domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, osim osnovnih podataka koji se odnose na djelatnost, broj djece i strukturu zaposlenih djelatnika, posebna je pažnja bila usmjerena na: duljinu trajanja smještaja, izradu i evaluaciju individualnog plana za svako dijete, suradnju s centrima za socijalnu skrb, provođenje deinstitucionalizacije i transformacije doma, brigu o mentalnom zdravlju djece, nasilje u domu, suradnju s lokalnom zajednicom (vrtići, škole, zdravstvene ustanove, policija, sportski klubovi i kulturno-umjetnička društva), prostorni uvjeti, edukacija djelatnika te prisutnost volontera u domu.

Djelatnost navedenih ustanova ostvaruje se kroz poludnevni, tjedni i stalni smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Domovi „Klasje“, „Ivana Brlić Mažuranić“, „SOS Dječje selo Lekenik“ i „Slavonski Brod“ imaju stambene zajednice, odnosno zajednice mladih u kojima ih se priprema i osnažuje za siguran, kvalitetan i odgovoran samostalan život po izlasku iz institucije. Domovi „Klasje“, „Ivana Brlić Mažuranić“ i Caritasova kuća za smještaj majki i djece od 0-3 godine „Kuća ljubavi“ pružaju privremeni smještaj trudnicama tri mjeseca prije poroda, majci s djetetom do godinu dana života djeteta i djeci u dobi do tri godine. Dječji dom „Tić“, osim usluge poludnevnog boravka koji obuhvaća individualni i grupni stručni tretman te rad s roditeljima ili skrbnicima, pruža psihosocijalnu pomoć djeci te provodi niz preventivnih aktivnosti u cilju ranog otkrivanja i prevencije zlostavljanja i zanemarivanja djece, povećanja informiranosti i osjetljivosti društva na zlostavljanje te ublažavanja njegovih posljedica.

Obilaskom navedenih ustanova utvrđeno je da, s obzirom na broj smještene djece, gotovo sve ustanove imaju zaposlen dovoljan broj djelatnika, sukladno *Pravilniku o vrsti i djelatnosti doma socijalne skrbi izvan vlastite obitelji, uvjetima prostora, opreme i radnika doma socijalne skrbi, terapijske zajednice, vjerske zajednice, udruge i drugih pravnih osoba te centra za pomoć i njegu u kući*, a to su odgajatelji, socijalni radnici i psiholozi, dok domovi koji skrbe o djeci do navršene tri godine života imaju zaposlene i medicinske sestre. Također je utvrđeno da je zaposlen i dovoljan broj drugih djelatnika: kuharica, spremačica, domara, pralja i administrativnog osoblja. Iznimke su tri ustanove, od kojih jedna skrbi o djeci do tri godine života, u kojoj je upitna kvaliteta skrbi zbog nedovoljnog broja odgajatelja, medicinskih sestara i psihologa, a u drugim dvjema utvrđeno je da na poslovima odgajatelja rade osobe koje nemaju stručnu kvalifikaciju (npr. srednja ugostiteljska škola, teolozi), za koje nam nije potvrđeno da su educirani u pedagoškim i odgojnim vještinama. Specifična je situacija s obzirom na vrstu djelatnosti u Dječjem domu „Tić“, koji osim pet psihologa, socijalnog radnika i odgajatelja te administrativnog referenta, ima aktivno uključena tri vanjska suradnika (dva pedijatra i psihijatra) te više volontera koji rade uz podršku i mentorstvo stručnih djelatnika. I druge

ustanove u svom radu angažiraju volontere, za koje ne traže izvadak iz kaznene evidencije ili neki drugi dokaz da ne postoje okolnosti koje bi bile zakonska prepreka obavljanju volonterskog rada, a koji se pribavljaju po službenoj dužnosti. U nekim se ustanovama i dalje ne zaključuju ugovori o volontiranju u pisanom obliku, kao što to propisuju Zakon o volonterstvu i Etički kodeks volontera, ne sastavlja se ni program rada volontera te nema ni njegove evaluacije.

U domovima se, osim manjeg broja djece koja su izdvojena iz obitelji zbog ugrožavajućih životnih uvjeta, nalaze i djeca koja su bila zanemarivana i/ili zlostavljana. To su djeca kod kojih su prisutne psihičke smetnje, kojima je potrebna kontinuirana psihoterapija, a ponekima i terapija lijekovima. Upoznati smo sa slučajevima u kojima domovi traže premještanje te djece u druge ustanove, obrazlažući to nemogućnošću pružanja adekvatne skrbi zbog nedostatka stručnog djelatnika (psihijatar) i zbog prevelikog broja djece u grupama, ali i nemogućnosti pružanja zaštite drugoj djeci i djelatnicima. Poznato je da u Hrvatskoj nedostaju socijalno-zdravstvene ustanove u kojima bi se u malim grupama provodio intenzivni tretman djece s naglašenim smetnjama. Trenutno se djeca često višekratno hospitaliziraju na odjelima psihijatrije, odakle se vrlo brzo (zbog prekapacitiranosti odjela/bolnica) vraćaju u domove, koji im i dalje ne mogu pružiti adekvatnu skrb.

U jednom smo slučaju postupali povodom prijave djece o neprimjerenom postupanju djelatnika. Sadržaj navedene prijave odnosio se na način provedbe Odluke o zatvaranju jedne podružnice te načinu prelaska djece u druge dvije podružnice unutar iste ustanove čiji je osnivač udruga. Odluku o zatvaranju zbog „visokih troškova održavanja kuće i nerentabilnosti“, donijeli su članovi predsjedništva udruge koja se skrbi o djeci. Odluka udruge je legitimna, no upitan je način obavješćavanja i pripreme djece za promjenu. Iako je iz pisama djece vidljiv strah za budućnost, ljutnja zbog toga što će ih razdvojiti, kao i nastojanje da osobnim angažmanom prikupe sredstva za saniranje objekta, MZSS kojeg smo obavijestili o događaju i koji je proveo inspekcijski nadzor, nije se očitovao na primjedbe djece, već je samo utvrdio otežanu adaptaciju djece na nove sredine te da unutar postojećih podružnica postoje uvjeti za siguran i nesmetan osobni razvoj djece. Osim navedene prijave koja se odnosila na kršenje prava djece na sudjelovanje, izražavanje mišljenja te dobivanje informacija na način primjeren djeci, nismo upoznati s drugim slučajevima kršenja prava djece na zaštitu od nasilja. Vjerujemo da su izjave djece o zadovoljstvu stanjem u ustanovama, kao i odnosima odgajatelja i drugog osoblja prema njima rezultat radionica vezanih uz temu nasilničkog ponašanja, koje se kontinuirano provode u svim ustanovama i u koje su uključeni djeca i djelatnici.

Djeca smještena u ustanovama sudjeluju u mnogim segmentima domskog života, kroz Dječja vijeća, kroz samostalno biranje odjeće, obuće i higijenskog pribora, kroz samostalni odabir slobodnih aktivnosti te kroz aktivnost u Komisiji za izradu jelovnika, koji je usklađen s propisanim jelovnikom Zavoda za javno zdravstvo, ali i ostavlja djeci mogućnost slaganja obroka. Posebno zabrinjava to što se participacija djece najslabije ostvaruje u dijelu izrade individualnog plana promjene za svako dijete, što predstavlja vrlo važan segment skrbi. Zakonom o socijalnoj skrbi jasno je propisano tko provodi, prati i preispituje usluge i potrebe djeteta, međutim u praksi, individualni plan promjene izrađuju stručni djelatnici ustanova (socijalni radnik, psiholog, odgajatelj, logoped, medicinska sestra), rijetko se uključuju djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova te vanjski suradnici (psihijatri, psihoterapeuti), a još rjeđe djelatnici CZSS-a i roditelji. U većini se ustanova koje smo obišli djecu samo obavješćava o sadržaju izrađenog plana. Također smo od djelatnika ustanova obaviješteni da se napisani individualni planovi promjena uglavnom šalju na uvid i potpis CZSS-ima. Ovakvim načinom rada gubi se smisao ovih planova, čiji je cilj uskladiti individualni plan promjena djeteta i roditelja te stvoriti uvjete za što brži povratak djeteta u biološku obitelj, a ako to nije moguće, planiraju se radnje za trajno zbrinjavanje djeteta.

Sankcioniranje neprimjerenog ponašanja djece u ustanovama uglavnom se provodi kroz uskraćivanje povlastica i onoga što djeca vole na kraće vrijeme (ograničenje gledanja televizije, igranja na računalu, trajanja boravka vani). U nagrađivanju djece koriste se pohvale, nagrade (slatkiši, igračke, CD-i, izlasci) te odlasci na izlete i u kino. Kršenje prava djece na privatnost nismo uočili prilikom

obilazaka. Djeca su nas obavijestila o mogućnosti ostvarivanja privatnosti u spavaonicama, prilikom telefonskih razgovora te u druženju s vršnjacima.

Većina djece susreće se i druži s roditeljima sukladno odlukama sudova i rješenjima CZSS-a. U slučajevima kad je određeno da se susreti moraju održavati u ustanovama, oni se odvijaju pod nadzorom stručnih djelatnika, uglavnom u prostorijama namijenjenim za tu svrhu. Međutim, problematične su situacije kad roditelji neredovito posjećuju djecu ili uopće ne dolaze i ne informiraju se o zdravlju i školovanju djece. Ustanove o tome obavještavaju CZSS-e, koji često ne reaguju i ne izriču mjere obiteljsko-pravne zaštite roditeljima niti pokreću sudske postupke. Time smanjuju šanse djeci da steknu uvjete za život u obitelji posvojitelja, čime direktno krše prava djece na život u obitelji.

Problem se javlja i kad djeca tijekom školskih praznika i blagdana odlaze u udomiteljske obitelji. Djeca su smještena u ustanove temeljem rješenja CZSS-a ili odluke nadležnog suda te ustanova nema ovlast mijenjati oblik smještaja bez odobrenja tih institucija. Međutim, svjesni da za djecu nije dobro da cijelo vrijeme budu u ustanovi, a i da se djeca ne mogu privremeno vratiti u biološku obitelj, ustanove pronalaze udomiteljske obitelji kako bi djeca u prirodnijem i poticajnijem okruženju provela barem neko vrijeme. Kad bi centri na vrijeme pokrenuli postupke pred sudovima ili donijeli rješenja o smještaju, boravak djece u obiteljima udomitelja bio bi zakonski reguliran i ne bi se događalo da se djeca kod njih smještavaju na osobnu odgovornost ravnatelja ustanova.

Djelatnici ustanova i djeca često nam ukazuju na neredovite obilaskе djelatnika CZSS-a. Neka djeca svoje socijalne radnike/ce nisu vidjela godinama. Stručni djelatnici ustanova obavijestili su nas i da se rijetko provode postupci preispitivanja rješenja CZSS-a o smještaju djece, a da se sudske odluke redovito preispituju, ali često bez konzultacija s ustanovama i provode se po automatizmu, tj. ne iznose se nove okolnosti, stoga se i ne predlažu drugi načini zbrinjavanja djece. Problem na koji smo ukazali u ustanovama za skrb o djeci predškolskog uzrasta, a o čemu centri apsolutno ne vode računa, odnosi se na dječji džeparac, koji se neplanski troši na stvari koje je dom dužan osigurati djeci (slatkiši, odjeća, igračke).

Nasuprot relativno slaboj suradnji s centrima za socijalnu skrb, sve ustanove ističu odličnu suradnju sa stručnim timovima vrtića, osnovnih i srednjih škola, zdravstvenim ustanovama, a posebno s ustanovama koje pružaju psihološku pomoć djeci, nevladinim organizacijama, sportskim i kulturno-umjetničkim društvima te gradovima i županijama. Za gotovo sve prostore posjećenih domova možemo reći da su opremljeni funkcionalnim namještajem, koji nije u svim ustanovama nov, ali je uredno održavan. Prostori su uređeni u skladu s dobi djece i sadržajima koji su njima zanimljivi, a djeca sama ukrašavaju spavaonice. Higijena je u svim ustanovama zadovoljavajuća. No, zamijećena je velika razlika u opremljenosti prostora domova kojima je osnivač Republika Hrvatska i onih kojima su osnivači udruge koje skrbe o djeci. U ovim drugima, namještaj je star, djelomično oštećen, ali ulaže se napor u saniranje nedostataka, dok je namještaj u ustanovama kojima je osnivač država nov i moderan, što je rezultat dobivanja sredstava od MZSS, donacija i fondova. Smatramo da je ovakav različit pristup ustanovama, s obzirom na osnivače, nedopustiv jer sva djeca u ustanovama imaju pravo na jednak životni standard. Osim toga, centri za socijalnu skrb predlažu i odlučuju u koju će se ustanovu neko dijete smjestiti. Nejednak standard vidljiv je i kroz razliku u iznosu opskrbnine za djecu u državnim domovima (od 7.000 kuna na više), u odnosu na djecu u domovima drugih osnivača, čija opskrbnina iznosi 4.730 kuna. Na navedeni smo problem ukazali nadležnom ministarstvu.

DOMOVI ZA DJECU S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU

U 2011. obišli smo dva doma za djecu s poremećajima u ponašanju. U Domu za odgoj u Bedekovčini smještene su samo djevojčice, dok su u Domu za odgoj djece i mladeži u Rijeci smještena djeca i mladi oba spola. O Domu za odgoj Bedekovčina bilo je tijekom godine više negativnih medijskih izvještavanja, koja su se odnosila na neprimjereno postupanje djelatnika prema djeci (uvrede, psovanje, zlostavljanje), no nakon provedenog inspekcijskog nadzora optužbe su se pokazale neutemeljenima. Oba doma provode i odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu izrečene od strane suda za mladež. U Domu u Rijeci se provodi i odgojna mjera pojačane brige i nadzora uz

dnevni boravak, upućivanje u disciplinski centar, kao i opservacije naložene od strane sudova za mladež i centara za socijalnu skrb. Dom u Rijeci ima i intenzivan tretman te prihvatnu stanicu za djecu u skitnji. Djelatnici doma već 10 godina u tri osnovne škole u Rijeci provode i *produženi stručni postupak* u vidu dnevnog boravka kojim je trenutačno obuhvaćeno 41 dijete. Ovaj oblik rane intervencije prepoznat je kao primjer dobre prakse te je njegovu primjenu preporučio i Ured pravobraniteljice za djecu, ali se on zasad provodi samo u pet gradova u Hrvatskoj.

U obje ustanove standardi smještaja i materijalne skrbi su zadovoljavajući, zdravstvena skrb je također primjerena, osim u segmentu psihijatrijske pomoći, koja je općenito dostupnija u većim sredinama. Kako u Domu za odgoj Bedekovčina nema stalne psihijatrijske skrbi, djevojke se po potrebi voze u Psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež u Zagreb.

U domovima za djecu s poremećajima u ponašanju školovanju djece se posvećuje posebna pozornost. Djeca pohađaju osnovne i srednje škole u mjestu, dok se za djevojčice u Domu za odgoj Bedekovčina nastava za tekstilnu i ugostiteljsku struku održava u Domu, kako bi se poboljšao nadzor nad školovanjem i spriječilo neopravdano izostajanje. Djeca u ovim domovima pohađaju uglavnom trogodišnje ili dvogodišnje osposobljavanje za strukovna zanimanja (tekstilna struka, kuharstvo, frizerke, pedikerke, kozmetičarke, ugostiteljska struka, građevinske struke, cvjećarstvo). Dom za odgoj Bedekovčina ima lošiju suradnju s nekim školama, zbog stigmatiziranja i neprihvatanja štíćenica doma.

Djeci su uglavnom dostupne sportske i kreativne aktivnosti slobodnog vremena. U većini domova za djecu s poremećajima u ponašanju postoji problem motiviranja djece za sudjelovanje u slobodnim aktivnostima pa je poželjno da im se ponudi što više raznovrsnih aktivnosti primjerenih njihovim interesima. Dostupne su im i aktivnosti u Bedekovčini, ali ponuda je oskudna.

U ovim domovima ne provode se kontinuirani programi spolno-zdravstvenog odgoja, većinu informacija djeca dobivaju u razgovoru s odgajateljem ili medicinskom sestrom ili kroz povremena predavanja vanjskih suradnika. U prilog potrebi uvođenja ovih programa u domove socijalne skrbi govori i podatak da je u jednoj ustanovi bilo tri trudnice, a bilo je i slučajeva nasilja u partnerskim vezama štíćenika doma. Domovi načelno ne koriste dovoljno resurse civilnog sektora za provođenje raznih preventivnih programa, na primjer za prevenciju nasilja, informacije o pojedinim temama daju prigodno odgajatelji, a povremeno se provodi radionički oblik rada. Dom za odgoj u Rijeci kvalitetno surađuje s civilnim sektorom, više nego druge ustanove, a postoji suradnja i s volonterima. Njihovi štíćenici također volontiraju u radu s umirovljenicima, na komunalnim radovima i slično, što predstavlja primjer dobre prakse u korištenju resursa lokalne zajednice.

Suradnju s centrima za socijalnu skrb djelatnici domova, ali i sama djeca ocjenjuju nedostatnom. Poseban problem predstavlja nedostatan rad na postinstitucionalnom prihvatu djece, koja se često vraćaju u istovjetne obiteljske uvjete iz kojih su upućena u institucije. Kvaliteta suradnje sa sudovima je raznolika, no navodi se načelno bolja i žurnija suradnja s odjelima obiteljsko-pravne zaštite u odnosu na kaznene odjele i odjele za mladež. Dom za odgoj Bedekovčina u jednom objektu ima prostor u kojem se djevojke pripremaju za otpust, dok Dom za odgoj djece i mladeži u Rijeci ima *stambenu zajednicu* – odvojeni prostor u zgradi za djevojke. Participacija štíćenika još je uvijek nedostatna, no ponegdje se vidi napredak, kao na primjer u Domu za odgoj u Rijeci, gdje djeca sama predlažu pravila i sankcije za ponašanja koja nisu u skladu s kućnim redom ustanove. Sankcije koje su restitutivnog karaktera, pokazuju veću učinkovitost, a ujedno su i usmjerene ka socijalnom učenju.

Prilikom obilazaka ustanova utvrđeno je da je broj i struktura zaposlenih djelatnika u skladu sa sistematizacijom te da su djelatnici uključeni u superviziju, što im olakšava rad s ovom izrazito ranjivom skupinom djece. O problemima tretmana djece u domovima za djecu s poremećajem u ponašanju govorimo u poglavlju o djeci s problemima u ponašanju.

6.2 USTANOVE ZA ŽRTVE OBITELJSKOG NASILJA

Posjetili smo tri ustanove koje pružaju smještaj i skrb žrtvama obiteljskog nasilja:

- Caritasov dom za žene i djecu – žrtve obiteljskog nasilja „Sv. Ana“, Rijeka
- Sklonište za žrtve obiteljskog nasilja Udruge za zaštitu obitelji – Rijeka i
- Dom za djecu i odrasle – žrtve obiteljskog nasilja „Duga – Zagreb“.

Za razliku od dviju ustanova s riječkog područja, koje na smještaj primaju samo žene i djecu, Dom „Duga-Zagreb“ s obzirom na dovoljan smještajni kapacitet i prostorne mogućnosti, u slučaju potrebe pruža smještaj i muškarcu žrtvi nasilja, po čemu je jedinstven u Hrvatskoj. Iako ta mogućnost postoji, do sada nije realiziran niti jedan smještaj, budući da CZSS-i i policija nikad nisu uputili muškarca na smještaj u sklonište.

Sve se ustanove nalaze na tajnim adresama radi zaštite, a korisnice se sklapanjem ugovora o privremenom smještaju obvezuju na pridržavanje pravila kućnog reda, koji među ostalim propisuje da ne smiju ni na koji način kontaktirati s počiniteljem nasilja, jer će u protivnom morati odmah napustiti dom radi osobne sigurnosti kao i sigurnosti ostalih korisnika. Korisnice se tog pravila uglavnom pridržavaju, no od djelatnika ustanova doznajemo za slučajeve koji ukazuju na nerazumijevanje sudaca za opasnost u kojoj se nalaze žrtve nasilja. Žrtve se susreću s problemom otkrivanja adrese skloništa već pri iniciranju raznih sudskih postupaka (razvod braka, donošenje odluke s kojim će roditeljem nastaviti živjeti dijete) gdje se od njih traži naziv i adresa skloništa radi dostave pismena. Poteškoće stvara to što pojedini suci na sudskim odlukama i rješenjima, koje dobivaju i počinitelji nasilja, decidirano navode naziv skloništa i grad u kojem se nalazi, iako bi trebali samo navesti da se žrtva obiteljskog nasilja nalazi u skloništu te poštu uputiti na poštanski pretinac. Premda im se u skloništu pruža visoka razina sigurnosti, žrtve obiteljskog nasilja i njihova djeca, tijekom boravka u skloništu idu na posao, u vrtić ili školu, k liječniku ili na sud te se svakim izlaskom iz skloništa izlažu potencijalno ugrožavajućim situacijama. U jednom je slučaju sudac počinitelju obiteljskog nasilja dao broj mobitela zlostavljane supruge, radi njihove daljnje međusobne komunikacije, iako je znao da je riječ o tajnom broju koji je žena dobila na korištenje u skloništu. Zbog opisanih neprofesionalnih postupaka sudaca, kažnjene su zapravo žrtve, jer su zbog vlastite sigurnosti morale otići u drugo sklonište: primjerice, majka ostaje bez posla, jer se morala preseliti u drugi grad, a djeca u tijeku školske godine ponovno mijenjaju školu i okruženje na koje su se već navikli. Budući da se s ovakvim problemima susreću i druga skloništa, predložili smo zajednički sastanak predstavnika skloništa i djelatnika pravosuđa, koji će se održati tijekom 2012. godine.

Sve tri ustanove, osim usluga smještaja, na drugim lokacijama pružaju i uslugu individualnog i grupnog savjetovanišnog rada sa žrtvom nasilja i djecom koja su svjedočila nasilju, što obuhvaća edukaciju, potporu i osnaživanje žrtava nasilja i njihovih obitelji, kao i upoznavanje s pravnim mogućnostima. U sklopu Doma „Sv. Ana“, u prostorijama savjetovaništa održavaju se susreti i druženja djece s očevima, pod stručnim nadzorom. Prostor je u tu svrhu opremljen jednosmjerno prozirnim staklom kroz koje stručni djelatnici prate i nadziru trajanje susreta kao i interakciju između djeteta i oca, o tome se obavještava nadležni centar, a majke se uglavnom ne protive održavanju susreta, s obzirom na sigurno okruženje. Time se ujedno djeluje na moguća manipulativna ponašanja majki, što je prilikom obilazaka ustanova također navedeno kao problem s kojim se susreću djelatnici skloništa, a na što ukazuju i očevi obraćajući se za pomoć Uredu. Osim usluge smještaja i savjetovanišnog rada, Dom „Duga-Zagreb“ jedini provodi psihosocijalni tretman počinitelja nasilja kao zaštitnu mjeru koju prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji izriču prekršajni sudovi.

Sva tri skloništa odgovaraju potrebama žena i djece, a u skladu su s propisima koji utvrđuju uvjete prostora, opreme, stručnih i drugih djelatnika te zdravstvenih i ekoloških uvjeta. Veličinom i opremljenošću u odnosu na druga skloništa izdvaja se Dom „Duga-Zagreb“ koji je 1. travnja 2011. započeo s radom u novom prostoru. Ova ustanova ima i ostvarene preduvjete za smještaj osoba s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, jer postoji lift i sobe s prilagođenim sanitarnim čvorom.

Postoji i prostorija za terapijske radionice, opremljena uređajem za komunikaciju s osobama s oštećenjem sluha (induktor zvuka).

Domovi „Sv. Ana“ i „Duga-Zagreb“ imaju i prostrana igrališta opremljena sadržajima namijenjenim djeci. U sva tri objekta postoji ili video nadzor, ili zaštitarsko osoblje ili stalna povezanost s policijom. Trajanje smještaja u sve tri ustanove iznosi u prosjeku tri mjeseca, nakon čega se gotovo pola korisnica vraća bivšim partnerima, dok druge odlaze rodbini, stupaju u nove veze ili se zapošljavaju i započinju samostalan život. Stručni rad u ustanovama uglavnom obavljaju socijalne radnice i psihologinje, dok Dom „Duga-Zagreb“ zapošljava i muškarce, pravnika i kućnog majstora, radi razbijanja stereotipa da su muškarci uvijek zlostavljači. Po navodima djelatnika, to se pokazalo kao dobra praksa.

Djelatnici ustanova ukazuju na odličnu suradnju s predškolskim i školskim ustanovama, zdravstvenim ustanovama i policijom, dok u odnosu s CZSS-ima i sudovima/sucima imaju dvojaka iskustva – od velike angažiranosti do potpune nezainteresiranosti.

6.3 ODGOJNO – OBRAZOVNE USTANOVE

Tijekom 2011. posjetili smo ukupno 28 odgojno-obrazovnih ustanova: pet dječjih vrtića, 16 osnovnih škola, tri srednje škole, tri učenička doma te Centar za odgoj i obrazovanje djece i mladeži u Karlovcu. Željeli smo čuti djecu i dobiti informaciju o razini i načinu njihove participacije u odgojno-obrazovnim ustanovama. Uglavnom smo razgovarali s predstavnicima učeničkih vijeća ili školskim novinarima. Upoznavali smo ih s institucijom pravobranitelja za djecu i Konvencijom o pravima djeteta. Posjetili smo otočne škole na Lastovu, Korčuli, Hvaru, Pagu, Cresu i Lošinj te škole na područjima od posebne državne skrbi: u Udbini, Ličkom Osiku, Donjem Lapcu, Tovarniku, Otoku, Slavanskom Brodu i Kistanjama. Nadležnim službama MZOS-a i osnivačima odgojno-obrazovnih ustanova nakon obilazaka dostavljali smo naša opažanja te prijedloge i preporuke za učinkovitiju zaštitu prava i interesa djece.

PREDŠKOLSKE USTANOVE

Posjetili smo pet dječjih vrtića:

- DV „Medo“, Udbina
- DV „Zvezdica mira“, Rijeka
- DV „Lastavica“, Lastovo
- DV „Čakovec“, Čakovec i
- DV „Naša radost“, Pregrada.

Vrtići se razlikuju u prostornim, kadrovskim, sigurnosnim i organizacijskim uvjetima, motivaciji djelatnika za rad te stupnju suradnje i participacije roditelja u vrtiću. Broj djece kreće se od 11 u vrtiću u Udbini do 864 u vrtiću u Čakovcu. Usto se razlikuju i po ulaganjima osnivača vrtića. Tako su, primjerice, uočeni nedostadni kadrovski i prostorni uvjeti u DV Lastavica na Lastovu i DV Medo u Udbini, koji se renovira uz pomoć donacije Američkog veleposlanstva. S druge strane ima primjera uzornog odnosa osnivača i šire zajednice, poput DV „Zvezdica mira“ u Rijeci, čiji je osnivač Družba sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog, sufinanciraju ga Grad Rijeka i okolni gradovi i općine, a participiraju i roditelji.

U sve vrtiće se integriraju djeca s različitim teškoćama u razvoju, no integracija se ostvaruje u bitno različitim uvjetima, ovisno o kadrovskim i prostornim kapacitetima pa o tome ovisi i njezina uspješnost.

U vrtićima u Pregradi, Čakovcu i Rijeci, uz redoviti program, provode se različiti programi i projekti, uključujući i one UNICEF-a. U vrtiću Čakovec provodi se program predškole za djecu pripadnike romske nacionalne manjine. Vrtići u Čakovcu i Pregradi su među rijetkima koji su radno vrijeme prilagodili potrebama roditelja koji rade poslijepodne i navečer (radnici u ugostiteljstvu, bolnicama,

trgovini, zdravstvu) pa je boravak djece u vrtiću moguće organizirati u bilo kojem vremenu između 5.30 i 22.00 ili 22.30 sati.

DV Čakovec je, kao i mnogi drugi vrtići, do prošle godine uspješno provodio program osposobljavanja djece u plivanju na gradskom bazenu u Čakovcu, sve dok provođenje tog programa nije zabranjeno, navodno, prema nalogu državne revizije i prosvjetne inspektorice. S obzirom na važnost osposobljavanje djece predškolske dobi u toj životno važnoj vještini, koja povoljno djeluje na djetetovo zdravlje te doprinosi njegovom psihofizičkom i socijalnom razvoju, odluku o zabrani tog programa smatramo štetnom, na što smo upozorili MZOS i Grad Čakovec. Na našu preporuku zabrana je ukinuta.

Preporuke i prijedlozi koje smo upućivali nadležnim službama odnosile su se na zapošljavanje stručnih suradnika, dorađivanje općih akata vrtića kojim bi se predvidjeli kriteriji upisa, na ostvarivanje prednosti pri upisu djece i olakšice u plaćanju usluge vrtića. Također smo preporučili da se, uz već predviđene sigurnosno-zaštitne i preventivne programe, doda i protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji te u slučaju izvanrednih stanja (uporaba oružja, potres, talačka kriza i sl.), koji bi poslužili kao proaktivni podsjetnik za eventualne krizne situacije.

OSNOVNE ŠKOLE

Posjetili smo 16 osnovnih škola:

- OŠ „Antun Gustav Matoš“, Tovarnik
- OŠ Josipa Lovrećića, Otok
- OŠ „Blaž Tadijanović“, Slavonski Brod
- OŠ Kralja Tomislava, Udbina
- OŠ „Dr. Petar Zrinski“, Čabar
- OŠ Donji Lapac
- OŠ Antuna Gustava Matoša, Novalja
- OŠ Maria Martinolića, Mali Lošinj
- OŠ Frane Petrića, Cres
- OŠ Blato, Blato na Korčuli
- OŠ Petra Kanavelića, Korčula
- OŠ „Braća Glumac“, Lastovo
- OŠ „Ante Anđelinović“, Sućuraj
- OŠ „Don Lovre Katić“, Solin
- OŠ Kistanje i
- IV. osnovna škola Bjelovar.

Obilazak osnovnih škola ostvario se kroz uvid u unutarnje i vanjske prostore škole, kroz razgovor s djecom i djelatnicima i putem nekih školskih materijala i dokumenata. Izješća o onome što smo uočili i preporuke smo uputili samoj školi, osnivaču (općini ili gradu i županiji), a nerijetko i MZOS-u i AZOO-u. Ujedno, smo reagirali i na saznanja o kršenju prava pojedinih učenika, ukoliko smo za njih saznali tijekom obilaska. Preporuke i prijedlozi odnosile su se na nedostatak stručnih suradnika - psihologa, defektologa i logopeda u školama, aktivnost i rad vijeća učenika, samoevaluaciju odgojno-obrazovnog rada, poboljšanje suradnje s roditeljima i CZSS-ima te upoznavanje djece s Konvencijom o pravima djeteta.

Škole se razlikuju i po veličini i po kadrovskim, sigurnosnim, prostornim i organizacijskim uvjetima u kojima se odvija odgojno-obrazovni rad. Otočne škole znatno se razlikuju među sobom pa je u školi u Sućuraju samo 15 učenika, a u onoj na Malom Lošinj njih 530. Škola u Korčuli specifična je po tome što uz matičnu školu ima četiri područne škole i to dvije na poluotoku Pelješcu. Škola na Cresu prostorno i opremom spada među najopremljenije škole u Republici Hrvatskoj, a pohađaju ju i šticeñici Doma za odgoj djece Cres.

U specifičnim uvjetima rade škole u područjima od posebne državne skrbi (Kistanje, Udbina i Donji Lapac te škola u Ličkom Osiku koju smo posjetili na samom kraju 2010., a s nadležnima komunicirali u 2011.). Nedostaje im prometna povezanost, kao i na nekim otocima (Lastovu, u Sućurju, područnim školama otoka Lošinja). Još su snažne posljedice rata, mnogi su roditelji nezaposleni, obitelji se suočavaju s financijskim, zdravstvenim, stambenim i drugim životnim problemima. Djeca nemaju gdje provoditi vrijeme izvan nastave, a nedovoljna je i uključenost civilnih udruga koje nude sportske i kulturno-umjetničke sadržaje i informiranost o njihovim programima. U nekim područjima navodno još postoji opasnost od mina u okolici naselja. U školama nema stručnih suradnika - psihologa i defektologa koji bi kroz preventivni i terapijski pristup bili podrška i pomoć djeci. Ni obrok u školi djeci često nije dostupan ili zbog nemogućnosti zapošljavanja radnika u kuhinji ili zbog nedostatka sredstava za njenu opremu. Nije dovoljno iskorišten ni potencijal obiteljskih centara niti mogućnosti koje bi proizišle iz bolje povezanosti škole sa centrom za socijalnu skrb, obiteljskim centrom i jače suradnje s roditeljima.

U više škola ističe se problem osiguravanja asistenta u nastavi za djecu s teškoćama u razvoju (Tovarnik, Kistanje, Novalja). Osim nedostatka stručnih suradnika otežavajuća okolnost u pojedinim školama je što učitelji ne rade puno radno vrijeme i rade na više škola što im otežava usmjerenost na najnaglašenije probleme. U IV. osnovnoj školi u Bjelovaru, u 1. i 2. razredu, s djecom pripadnicima romske nacionalne manjine rade i dva romska pomagača. Sigurnost djece je ponekad ugrožena njihovim dežuranjem na ulazu u školu, čime ujedno izostaju s nastave.

U školama pod posebnom državnom skrbi, osobito u Kistanjama, Ličkom Osiku i Donjem Lapcu još uvijek se uočavaju posljedice rata, a opće stanje otežava nezaposlenost roditelja te njihov nizak socioekonomski i obrazovni status. Prometna nepovezanost problem je u nekim otočnim školama (na Lastovu, u Sućurju, područnim školama otoka Lošinja) te u područjima od posebne državne skrbi (Kistanjama, Donjem Lapcu i Ličkom Osiku).

Škole se razlikuju i po ponudi slobodnih aktivnosti za djecu. Škola Kistanje i Donji Lapac u okviru dodatne nastave nude program srpskog jezika i kulture, a za djecu pravoslavne vjeroispovijesti organiziran je pravoslavni vjeronauk. OŠ Maria Martinolića je unatoč specifičnostima i teškoćama s kojima se suočava 2009. godine dobila nagradu za najbolju školu u županiji. Član je mreže eko škola i mreže škola bez barijera, a učenici su uključeni u širok spektar različitih aktivnosti i projekata. Izrazita aktivnost učenika u projektima zapažena je i školi u Solinu.

Vijeće učenika u većini škola ne predstavlja pravu mogućnost za dječju participaciju te je ona na izrazito niskom stupnju. Izuzetak je škola na Lastovu, koja se, unatoč specifičnim uvjetima rada, ističe po visokom stupnju participacije djece u životu i radu škole te aktivnom radu Vijeća učenika. Što se tiče poznavanja dječjih prava, pravobraniteljica je u razgovoru s djecom uočila da ona u nedostatnoj mjeri poznaju svoja prava iz Konvencije o pravima djeteta i mogućnosti njihove zaštite.

SREDNJE ŠKOLE

Posjetili smo tri srednje škole:

- Srednja škola Vela Luka
- Strojarska tehnička škola Fausta Vrančića, Zagreb i
- Gimnazija Karlovac.

Srednjoj školi Vela Luka gravitiraju učenici s cijelog otoka Korčule te stoga najveći problem predstavlja nedovoljna prometna povezanost otoka. U ovoj školi formirana su četiri razredna odjela gimnazije te četiri razredna odjela ekonomske škole, a uočljiv je trend smanjenja broja učenika. Učenici se u školi obrazuju i za trogodišnja zanimanja: smjer instalater grijanja i klimatizacije, automehaničar, brodski mehaničar, elektroničar-mehaničar i kuhar, od kojih su formirana tri razredna odjela. Dvogodišnje školovanje za smjer pomoćni kuhar u vrijeme obilaska škole pohađala su tri učenika.

Povod za obilazak Strojarske tehničke škole Fausta Vrančića u Zagrebu bio je članak objavljen u *Jutarnjem listu*, pod naslovom *Sedam dana u najgoroj školi u Hrvatskoj – Strojarsko-tehničkoj školi „Faust Vrančić“ u Zagrebu*, koji učenike ove škole prikazuje u izrazito negativnom kontekstu te su nam i sami rekli da ih

vršnjaci prepoznaju kao polaznike „najgore škole“ i da su zbog toga postali predmetom poruge. Tijekom razgovora učenici su izvijestili pravobraniteljicu da je školsko Vijeće učenika ustrojeno i da funkcionira. Istaknuli su i dobre međusobne odnose i odnose učitelja prema njima, navode da se u slučaju vršnjačkih sukoba ili incidenata organizira stručni rad i razgovor s onima koji se neprihvatljivo ponašaju. Pohvalno su se izrazili o projektu „Inicijativa mladića“, u sklopu kojeg su učenici 1. i 2. razreda nedjeljom pohađali radionice „Budi muško“, radi edukacije o socijalnim vještinama i odgovornom ponašanju prema vršnjacima.

Gimnazija u Karlovcu ističe se po uspješnom radu Vijeća učenika, koje je osobito aktivno u humanitarnim aktivnostima i organiziranju akcija prikupljanja dobrovoljne humanitarne pomoći. Novac ulažu na žiro račun vijeća, a učenici sami odlučuju kako će ga potrošiti. Škola ima tzv. *Kodeks za smanjenje ciljanih izostanaka*, koji su donijeli nastavnici, a njime se propisuju poticajne mjere za učenike koji ne izostaju s nastave te se učenicima omogućuje da se (u skladu sa zakonom i propisima) dogovore s nastavnikom kada će ih ispitivati, pod uvjetom da su poštovali pravila i da nisu izostajali s nastave. Škola individualno prilagođenim pedagoškim mjerama nastoji potaknuti učenike na odgovorno ponašanje, a neki problemi rješavaju se suradnjom učenika, škole i roditelja. Škola provodi brojne aktivnosti, preventivne programe i projekte, kao što su Prevencija nasilja u mladenačkim vezama i Memo AIDS 2, koji uključuje niz radionica u kojima sudjeluju i roditelji i učenici.

CENTAR ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE DJECE I MLADEŽI

Centar za odgoj i obrazovanje djece i mladeži Karlovac je odgojno-obrazovna ustanova koja provodi odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju djece s intelektualnim teškoćama. Osim predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja, učenicima, koji za to imaju potrebe, produženim stručnim postupkom su osigurani rehabilitacijski programi koji pridonose korekciji utjecajnih teškoća i podizanju općeg funkcioniranja pojedinca. Provodi se niz izvannastavnih aktivnosti te različitih socijalizacijskih programa s ciljem osamostaljivanja i uključivanja djece u redovne uvjete života. Centar polaze djeca iz 24 općine, a tijekom obrazovanja smještena su u obitelji udomitelja i učeničke domove. Aktivno djeluje Vijeće učenika, koje raspravlja i odlučuje o nekim pitanjima vezanim za boravak i ostvarivanje programa u ustanovi. Centar je s projektom podrške odgojno-obrazovnoj integraciji, aplicirao i za sredstva iz IPA EU predpristupnih programa. Razvijena je i suradnja s roditeljima i volonterima, kao važnim suradnicima u odgojno-obrazovnom procesu te s lokalnom zajednicom, a uspostavljena je i dobra bilateralna suradnja sa školom iz Slovenije.

UČENIČKI DOMOVI

Posjetili smo tri učenička doma:

- Učenički dom Tina Ujevića, Zagreb
- Učenički dom Varaždin i
- Učenički dom Karlovac.

Tijekom obilazaka obavljen je uvid u uvjete smještaja i prehrane djece, zaposlene djelatnike, njihov odnos prema djeci, mogućnosti participacije djece u odlučivanju o pitanjima koja su od njihova interesa, ponuđene aktivnosti slobodnog vremena, programe koji se provode u okviru odgojno-obrazovnog rada s djecom i suradnju domova s roditeljima i nadležnim institucijama.

Prostorije domova koje smo posjetili su uredne, no uvjeti i kvaliteta smještaja razlikuju se. Primjer ostvarenih visokih standarda smještaja djece je Učenički dom Tina Ujevića u Zagrebu, prostorije su estetski uređene, a učenicima se nudi smještaj u sobama s vlastitim sanitarnim čvorom. Nasuprot tome, u Učeničkom domu Varaždin sobe su skromno uređene, a vidljiva je dotrajalost namještaja, tepiha, zavjesa, podova i prozorskih okna. Djelatnici doma istaknuli su potrebu saniranja krovništva, rekonstrukcije elektroinstalacija i otklanjanja nedostataka utvrđenih sanitarnim pregledom, za što su zatražena financijska sredstva od osnivača doma. U svezi s time pratit ćemo poboljšanje prostornih i sigurnosnih uvjeta u domu.

U domovima u kojima nema odgovarajuće zaštite od ulaska neovlaštenih osoba, jer nemaju portira, ponekad na porti dežuraju učenici, što nije prihvatljivo i može ugroziti sigurnost djece u domu. Stoga smo im preporučili da se zgrada zaštiti od ulaska neovlaštenih osoba dežurstvima odraslih osoba.

U svim domovima prehrana je dobro organizirana i prilagođena školskim obvezama djece i ona su uglavnom zadovoljna, a njihove prijedloge za poboljšanja prenijeli smo djelatnicima doma. Samo u jednom domu djeca imaju mogućnost samostalne prehrane i izvan dnevnih obroka, dok u druga dva to nije slučaj, zbog čega smo im predložili da razmotre mogućnosti osiguravanja samostalne prehrane izvan redovnih dnevnih obroka.

Domovi u Karlovcu i Varaždinu istaknuli su da im nedostaju stručni suradnici, odgajatelji te neki profili tehničkog osoblja. Dodatno zapošljavanje djelatnika u skladu je s odredbama Državnog pedagoškog standarda srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja te ćemo u svezi s time pratiti poboljšanje kadrovskih uvjeta u domovima.

Učenici svih domova su tijekom razgovora iskazali zadovoljstvo brigom i odnosom djelatnika domova prema njima i istaknuli da postoji odnos povjerenja te da im se mogu obratiti za savjet i pomoć. Odgajatelji redovito prate školska postignuća učenika i redovitost pohađanja nastave. Učenici su zadovoljni ponuđenim aktivnostima slobodnog vremena i programima u okviru odgojno-obrazovnog rada. Obavijestili su nas da imaju mogućnost utjecanja na pitanja i odluke koje ih se tiču te imaju povratne informacije o njihovim mišljenjima i prijedlozima koji se često uvažavaju. U domovima su organizirana vijeća učenika, u kojima ostvaruju svoje pravo na sudjelovanje u donošenju odluka od njihova interesa kroz planiranje jelovnika i sadržaja slobodnih aktivnosti, rasprave i prijedloge u vezi s poteškoćama u učenju, analize školskog uspjeha, davanje mišljenja tijelima doma u postupku izricanja pedagoških mjera i slično.

Djelatnici i djeca ističu da je vršnjačko nasilje rijetko, a povremene takve probleme uglavnom rješavaju odgajatelji i stručni tim domova, po potrebi u suradnji s drugim nadležnim službama, CZSS-ima i zdravstvenim ustanovama. Suradnju s CZSS-ima djelatnici domova ocjenjuju zadovoljavajućom, a suradnju sa školama dobrom, no primjećuju nedostatan razumijevanje uloge i važnosti učeničkih domova u srednjoškolskom obrazovanju, kao i nedostatan interes djelatnika škola za potrebe djece na smještaju u domu.

Suradnju s roditeljima ocjenjuju tek zadovoljavajućom, ističući da je općenito potrebna veća angažiranost roditelja u praćenju uspjeha i ponašanja učenika. Neki domovi ističu nedostatan angažman roditelja u Vijeću roditelja pa smo im predložili češće sastajanje Vijeća roditelja, s pozivom na obveze i odgovornosti roditelja iz Obiteljskog zakona, te na potrebu dodatnog motiviranja roditelja za suradnju i veću angažiranost u skrbi za djecu tijekom smještaja u domu.

6.4 ZDRAVSTVENE USTANOVE

Prilikom obilazaka četiri zdravstvene ustanove u kojima se liječe djeca, pažnju smo usmjerili na ostvarivanje skrbi o zdravlju djece, organizacijske, prostorne i kadrovske uvjete te sadržaje za ostvarivanje obrazovnih i kulturnih potreba djece.

Posjetili smo:

- Odjel za hematologiju i onkologiju Klinike za dječje bolesti Kliničkog bolničkog centra „Sestre milosrdnice“ u Zagrebu
- Dječju bolnicu Srebrnjak
- Klinički bolnički centar Rijeka i
- Psihijatrijsku bolnicu Lopača.

Na oba odjela na kojima se liječe djeca oboljela od malignih bolesti, u Zagrebu i Rijeci, uočili smo problem nedostatka prostora koji bi svojom veličinom, uređenjem i opremom omogućio oboljeloj djeci i roditeljima cjelovitu zdravstvenu skrb i dostojanstvo pri liječenju. I zagrebački i riječki odjel, zbog ograničenog prostora, ne omogućavaju oboljeloj djeci i roditeljima cjelodnevno druženje i privatnost.

Budući da sobe dijeli više pacijenata, zdravstveni djelatnici zbog higijenskih i zdravstvenih razloga ne dopuštaju prisutnost svih roditelja u isto vrijeme.

Osim problema dotrajale opreme, skućenog i derutnog prostora, posebno je zabrinjavajuće da na zagrebačkom odjelu, djeca čekaju kemoterapiju. Privatnost djece nije na odgovarajući način zaštićena. Događa se da u istoj sobi borave dječak i djevojčica adolescentne dobi te, odvojeni samo bolničkim paravanom, obavljaju fiziološke potrebe i osobnu higijenu. Uz svu zahtjevnost i složenost suočavanja s bolešću, s obzirom na njihove razvojne osobitosti, ovo dodatno i nepotrebno opterećuje djecu i dovodi u pitanje zaštitu njihovog ljudskog dostojanstva.

S druge strane, uočava se velik angažman liječnika, medicinskih sestara i drugih djelatnika u liječenju i u odnosu prema djeci i roditeljima, koji nastoje da, unatoč prostornim uvjetima te često i nedostatku medicinske opreme, omoguće što humanije uvjete liječenja. Postoji i visoka razina svijesti o važnosti boravka roditelja uz dijete te strukturiranja slobodnog vremena djece. Na oba odjela organizirana je psihosocijalna pomoć djeci i njihovim roditeljima tijekom liječenja i nakon odlaska iz bolnice, koju provodi po jedna psihologinja. Inicijativu organiziranja psihosocijalne pomoći djeci i roditeljima podržavamo, ali angažman jedne osobe na tim poslovima nije dovoljan. Stoga smo ministarstvu preporučili daljnje provođenje i podršku realizaciji programa Pedijatrijsko psiho-onkološkog centra u Klinici za dječje bolesti Zagreb.

S obzirom na stanje zatečeno tijekom obilazaka Odjela onkologije KBC Rijeka i Odjela za hematologiju i onkologiju Klinike za dječje bolesti Zagreb, nadležnom ministarstvu smo uputili preporuke o nužnosti ulaganja dodatnih financijskih sredstava i organizacijskih napora za ostvarivanje humanijih uvjeta liječenja, tako što će se osigurati bolji prostorni i kadrovski uvjeti te potrebna oprema. Doznajemo da su, zahvaljujući sredstvima prikupljenim tijekom humanitarne akcije, sredstvima odobrenim od Vlade RH te sredstvima Grada Rijeke i KBC-a započeli radovi na preseljenju riječkog odjela u nove i primjerene prostore. U pogledu preporuke koja se odnosi na uvjete u Klinici za dječje bolesti Zagreb, obaviješteni smo o iznosu sredstava potrebnih za proširenje postojećih kapaciteta. U tijeku su i intenzivne aktivnosti nadležnog ministarstva, udruge roditelja djece koja se liječe od malignih bolesti i Ureda, s ciljem što bržeg pronalaženja rješenja za poboljšanje uvjeta liječenja.

Osim Odjela onkologije, u KBC-u Rijeka obišli smo sve odjele na kojima borave i liječe se djeca na lokalitetu Kantrida i Rijeka, a tom prilikom su voditelji odjela izvijestili o problemima na koje nailaze u radu. Nedostatak odgovarajućih prostora problem je na Odjelu za adolescente i obitelj Klinike za psihijatriju, na Klinici za dermatologiju te u smještaju za roditelje. Zbog nemogućnosti organizacije odvojenih prostora za majke i očeve, ustalila se praksa da smještaj uz dijete koriste samo majke, iako je riječ o pravu oba roditelja. Na Odjelu psihijatrije dječje dobi postoji potreba za zapošljavanjem psihijatra, a na razini cijele ustanove, za zapošljavanjem većeg broja psihologa, medicinskih sestara i socijalnih radnika. Na Klinici za dentalnu medicinu te Centru za kliničku, zdravstvenu i organizacijsku psihologiju nedostaje preventivna zdravstvena zaštita na primarnoj razini. Stoga smo ministarstvu preporučili zapošljavanje potrebnih stručnjaka, poboljšanje prostornih uvjeta te preventivne zdravstvene zaštite.

Tijekom posjeta Dječjoj bolnici Srebrnjak, pravobraniteljica za djecu razgovarala je s roditeljima o teškoćama nastalim u provođenju biološke terapije reumatskih bolesti dječje dobi te je potom obišla prostor bolnice. Cjelokupni interijer i eksterijer bolnice prilagođeni su djeci. U apartmanima smo zatekli roditelje koji borave s djecom te izražavaju zadovoljstvo smještajem i tretmanom djeteta. Saznajemo kako se u bolnici liječe djeca iz cijele Hrvatske (30% iz Zagreba, 70% iz drugih gradova). Bolnica nudi brojne aktivnosti usmjerene kvalitetnom strukturiranju vremena djece u kojem se ne provodi terapija. U komunikaciji s čelnim osobama Dječje bolnice Srebrnjak i Klinike za dječje bolesti Zagreb istaknute su manjkavosti objedinjavanja bolnica po principu osnivača, a ne korisnika usluga, čime su bolnice u kojima se primarno liječe djeca „spojene“ s onima za odrasle pacijente. U posjetu Klinici za dječje bolesti istaknuto je da, ukoliko postoji potreba za integracijom bolnica radi racionalizacije, prioritet u integraciji treba biti svrsishodnost struke, usmjerenost na djecu pacijente i njihove specifične potrebe, a ne administrativni kriteriji.

Nastavno na naše ranije aktivnosti, ponovljen je obilazak djece koja se liječe u Psihijatrijskoj bolnici Lopača u Rijeci. Nažalost, u pogledu prostornih i sadržajnih aspekata prostorija u kojima borave djeca, nema promjena u odnosu na naš obilazak iz 2010. godine. Prostor, u kojem neka djeca ostaju na liječenju više mjeseci, nema uvjeta za bilo kakve aktivnosti osim onih pasivnog karaktera (ležanje i gledanje TV programa u prolaznom i neprimjerenom dnevnom boravku, koji se nalazi u hodniku odjela). Okupaciona terapija koja se djeci nudi osigurava tek minimum aktivnosti, koje ne zadovoljavaju njihove potrebe. Unatoč izuzetnoj zahtjevnosti i složenosti potreba ove djece, s njima rade isključivo liječnici-psihijatri, bez subspecializacije za djecu, na što smo više puta upozorili.

Utvdili smo da za petero djece, koja su obveznici osnovnoškolskog obrazovanja, u bolnici nije organizirana nastava. Uvjeti za organizaciju nastave su naknadno uspostavljeni. Poseban problem predstavlja višemesečni ostanak djece u bolnici, budući da u sustavu socijalne skrbi nema odgovarajuće ustanove za njihov smještaj, zbog njihove dobi te izrazite složenosti poremećaja u ponašanju i mentalnom zdravlju. Nakon obilaska, nadležnim ministarstvima smo uputili preporuku o potrebi osiguranja odgovarajućih uvjeta liječenja, uz uvažavanje njihovih prava zajamčenih nacionalnim zakonima i međunarodnim dokumentima. Odgovor nadležnih ministarstava očekujemo. U reakciji na preporuku pravobraniteljice, Uprava bolnice je iskazala stav kojim preporuku odbacuje i ne prihvaća, što ukazuje na potrebu daljnjih nastojanja u zaštiti djece koja se liječe u ovoj zdravstvenoj ustanovi.

6.5 DJEČJE IGRAONICE

Posjetili smo osam dječjih igraonica:

- „Kid's world“, Zagreb
- „Bibo“, Zagreb
- „Kid's jungle“, Split
- „Gingola“, Split
- „Moltonko“, Osijek
- „Mali mall“, Osijek
- „Nemo“, Rijeka
- „Popaj“, Rijeka.

Tijekom obilazaka obavljen je uvid u prostor, organizaciju i način rada dječjih igraonica u trgovačkim centrima i samostalnim poslovnim prostorima, u pravila rada i aktivnosti koje se u njima odvijaju. Igraonice su različitih pravnih oblika, neke od njih registrirane su kao obrt, a neke kao trgovačko društvo (d.o.o.). Djelatnosti igraonica uglavnom se registriraju kao uslužne djelatnosti, često i kao prateće nekoj drugoj djelatnosti, primjerice ugostiteljskoj djelatnosti, prodaji kućanskog tekstila i slično. Jedna od igraonica dio je ugostiteljskog objekta (*caffè bara*) u okviru kojeg je, u unutarnjem i vanjskom prostoru, predviđen prostor za dječju igru sa spravama, igračkama i didaktičkim pomagalicama. Svi vlasnici, voditelji i ostali djelatnici u igraonicama obavijestili su nas da, prilikom osnivanja, odnosno registracije igraonica, od osnivača nije zahtijevano ispunjavanje nikakvih prostornih, kadrovskih ili sigurnosnih uvjeta za početak rada igraonica.

Prostor u kojem igraonice posluju razlikuje se veličinom i opremljenošću, ovisno o aktivnostima koje nude. Sve igraonice namijenjene su igri, zabavi i slobodnim aktivnostima djece predškolske i osnovnoškolske dobi. Neke od njih, ovisno o prostornim uvjetima i organizaciji rada, imaju odvojen prostor za najmlađu djecu na koju paze roditelji.

Većina igraonica ujedno nudi i usluge organiziranja rođendana, a neke organiziraju i druge aktivnosti kao što su radionice za djecu (likovne, plesne, dramske), sportske igre, poduku stranih jezika, dizajniranje ukrasa i nakita i slično. Pet igraonica koje posluju u trgovačkim centrima, služe i kao „čuvaonice“ djece dok su roditelji u kupovini. Otvorene su svakodnevno od jutra do večeri, a u dane vikenda kad trgovački centri organiziraju kupovinu u kasnim večernjim satima (tzv. *late night shopping*), igraonice rade i do 22.00 ili 23.00 sata. Neke igraonice naplaćuju svoje usluge, a igraonice u trgovačkim centrima su besplatne.

Neke igraonice zahtijevaju ili dopuštaju roditeljima ili drugim osobama s kojima dijete dolazi u igraonicu da budu prisutni u prostoru za dječju igru tijekom boravka djeteta u igraonici i da paze na dijete. Druge pak angažiraju djelatnike koji paze na djecu i provode s njima pojedine aktivnosti. U igraonicama u kojima nije dopušten pristup roditeljima u prostor za dječju igru, oni mogu boraviti na posebno predviđenom prostoru iz kojeg mogu promatrati djecu. U slučaju boravka u igraonici djeteta s teškoćama, u gotovo svim igraonicama obvezna je prisutnost roditelja. Djelatnici većine igraonica pritužuju se na to da roditelji često neistinito iskazuju dob djeteta i u igraonici ostavljaju i djecu mlađu od dobi koju svojim pravilima određuju igraonice. Zbog toga, u nekim igraonicama ovlaštene osobe smatraju da bi bilo svrsishodno tražiti od roditelja dokaz o dobi djeteta.

U pogledu kadrovskih uvjeta, praksa je također različita. Neke nemaju zaposlenih djelatnika već isključivo roditelji paze na djecu. Neke imaju djelatnike zadužene da paze na djecu ili da izvode poduku djece. Uočavamo da igraonice koje imaju voditelje i djelatnike uglavnom angažiraju osobe čija struka ukazuje na osposobljenost za rad s djecom, što je pokazatelj dobre prakse. Tako, primjerice, u nekim igraonicama rade osobe koje su završile obrazovanje za rad s djecom i/ili studenti posredstvom studentskog servisa. Vrsta obrazovanja koje pohađaju ili koje su završili je studij za odgojitelja predškolske djece, učiteljski ili nastavnički studij. U nekim igraonicama doznajemo da su angažirane osobe srednje stručne spreme za koje nema dokaza o osposobljenosti za rad s djecom. Različitost takvog pristupa zabrinjava. Različito se provjerava i je li neka osoba podobna da radi s djecom. Tako se u nekim igraonicama, prilikom angažiranja djelatnika, traži dokaz da se protiv osobe ne vodi kazneni postupak i da nije podignuta optužnica niti optužni prijedlog, dok druge to ne traže.

Neke od igraonica vode detaljne evidencije o djetetu, osobama koje dovode dijete, vremenu boravka djeteta, načinu i vremenu dolaska po dijete nakon završetka boravka u igraonici, dok druge ne pridaju veliku važnost prikupljanju informacija o djetetu i odraslima koji prate dijete. Neke zahtijevaju od roditelja i drugih osoba koje prate djecu da prilikom dolaska u igraonicu ispune obrazac sa svim relevantnim podacima o djetetu i njegovom zdravstvenom stanju, što je primjer dobre prakse.

Neke igraonice imaju pisana pravila o radu, organizaciji i sigurnosti s kojima upoznaju osobe koje dovode djecu u prostor igraonice (kućni red, pravila igraonice), dok neke nemaju takvih pravila, već samo osnovne obavijesti i upozorenja istaknuta na ulazu u prostor igraonice. Ipak, sve igraonice upozoravaju, bilo u pisanim pravilima ili u pisanim ili usmenim uputama i obavijestima, da roditelji djecu ostavljaju u igraonici na vlastitu odgovornost, da igraonica ne odgovara za sigurnost djece ili moguće povrede i ozljede uzrokovane nepravilnom uporabom sprava i opreme za djecu, kao niti za ozljede koje si djeca međusobno nanesu. Nejasno je, međutim, kakav je učinak pravila o odricanju od odgovornosti kod onih igraonica koje ne dopuštaju roditeljima boravak u prostoru za dječju igru, već su djeca pod nadzorom djelatnika. U pogledu posljedica za sigurnost djece, takva pravila zabrinjavaju.

U pojedinim igraonicama obaviješteni smo da imaju plan evakuacije i spašavanja za slučaj nesreće, dok kod drugih to nije slučaj. Igraonice u trgovačkim centrima, u slučaju potrebe, koriste usluge zaštitarske službe trgovačkog centra, a neke imaju videonadzor. Djelatnici igraonica su nas obavijestili da se prostor, sprave i oprema redovito čiste i dezinficiraju, no u igraonicama uočavamo različitu praksu. Dok neke navode da imaju razrađen plan sigurnosti i održavanja, kojim je utvrđeno dnevno, tjedno i mjesečno čišćenje i održavanje sprava, opreme i sredstava za igru, druge nemaju takav plan.

Vlasnici, voditelji i ostali djelatnici svih igraonica, s kojima smo razgovarali, smatraju da je potrebno urediti ovo područje dječjih aktivnosti i propisati uvjete (sanitarne, prostorne, tehničke, kadrovske) i standarde za pojedine vrste „igraonica“, kao i nadzor nad njihovim radom. Iz razgovora s djelatnicima doznali smo da je jedina kontrola koja se u nekim igraonicama provodi, provjera/kontrola sprava za igru od proizvođača opreme. Od djelatnika jedne igraonice doznali smo da je u prostoru te igraonice obavljena sanitarna kontrola. Od djelatnika dviju igraonica koje rade u trgovačkim centrima, obaviješteni smo da udovoljavaju europskoj normi za kvalitetu, sigurnost i ispravnost dječjih igrališta, tzv. *normi EN 1176*, o čemu posjeduju potvrde.

Na temelju izravnog uvida u rad dječjih igraonica vidljivo je da postoje različite vrste i organizacijski oblici igraonica, s različitim stupnjem brige za sigurnost djece. Vidljiva je neujednačena praksa uređivanja, opremanja i organizacije prostora za dječju igru u igraonicama, bez uvjeta i standarda za pojedine vrste igraonica, **bez obveze ispunjavanja nužnih prostornih, tehničkih, kadrovskih i drugih uvjeta za sigurnost djece i bez nadzora nad pravnim osobama** koje obavljaju ove djelatnosti.

Zbog nepostojanja propisa kojim bi se djeci zajamčila igra i slobodne aktivnosti na siguran način, nužno je urediti ovo područje **jedinstvenim zakonom** koji bi propisao pravila organizacije i načina rada te provjeru kvalitete i sigurnosti dječjih igraonica i drugih prostora za dječju igru. O aktivnostima ureda usmjerenim na donošenje jedinstvenog zakona u ovom području, detaljnije pišemo u dijelu izvješća o sigurnosti djece na igralištima i igraonicama.

6.6 DJEČJA ODMARALIŠTA

Savjetnice pravobraniteljice za djecu obišle su šest odmarališta na jadranskoj obali, u kojima se provode programi Škole u prirodi te programi organiziranog odmora za djecu. Riječ je o pet objekata u vlasništvu trgovačkog društva Zagrebački holding d.o.o. Zagreb, Podružnica Vladimir Nazor:

- Hostel „Stoimena“ u Crikvenici,
- Hostel „Halugice“ u Puntu,
- Hostel „Zlatokrila“ u Velom Lošinj,
- Hostel „Cvrčak“ u Dugoj Uvali,
- Kamp „Veli Jože“ u Savudriji,
- Hostel „Villa Rustica“ u Novom Vinodolskom - objekt Hrvatskog crvenog križa, Gradskog društva Crvenog križa Zagreb).

Prilikom obilaska ovih lokacija pregledali smo unutarne i vanjske prostore objekata, razgovarali s upraviteljima objekata o programima koji se provode na pojedinim lokacijama, prednostima ovih programa i organiziranog odmora djece, kao i načinima obogaćivanja i razvoja ove djelatnosti i poboljšanja kvalitete provođenja slobodnog vremena djece i mladih. O uočenom stanju te potrebi unapređenja ovih programa i organiziranog odmora djece izvijestili smo: MZOS, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo socijalne politike i mladih (MSPM), Ministarstvo turizma, Hrvatski crveni križ - Gradsko društvo crvenog križa Zagreb, Zagrebački holding d.o.o. te Grad Zagreb. U svojoj preporuci smo, među ostalim, ukazali na potrebu analize postojećeg stanja i statusa objekata u Hrvatskoj u kojima se provode programi terenske nastave i organiziranog odmora za djecu, potrebu kvalitetnije zakonske regulative, predviđanje uvjeta glede prostora i opreme, stručnih i sigurnosnih uvjeta za rad svih djelatnika, a posebno vanjskih suradnika u tim objektima, nadzor nad njihovim radom i drugo. Preporučili smo i održavanje stručne rasprave o ovoj temi te izrazili spremnost sudjelovati u aktivnostima koje bi pridonijele kvalitetnom i sigurnom sustavu provođenja terenske nastave i organiziranog odmora djece. U svojem odgovoru na preporuku, MSPM je potvrdio potrebu detaljnije analize postojećeg stanja, zakonske regulative, kao i međunarodne prakse na ovom području kako bi se iznašlo rješenje u najboljem interesu djece, a sukladno administrativno-stručnim kapacitetima tijela državne uprave te je naveo da će o tome izvijestiti i Vijeće za djecu. Ministarstvo turizma također izražava spremnost da u okviru svojih nadležnosti sudjeluje u rješavanju pitanja poboljšanja uvjeta smještajnih objekata namijenjenih djeci i mladima.

6.7 KAZNE USTANOVE I ODGOJNI ZAVODI

U protekloj godini nastavili smo obilaziti institucije u sustavu pravosuđa u kojima smo pratili zaštićenost prava **dviju skupina** djece - djece koja su počinitelji kaznenih djela i djece čiji su roditelji lišeni slobode.

Obišli smo četiri ustanove:

- Odjel za izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora Kaznionice u Požegi
- Kaznionicu u Turopolju
- Odgojni zavod u Požegi
- Odgojni zavod u Turopolju.

Odjel za izvršavanja kazne maloljetničkog zatvora Kaznionice u Požegi - Zatvor za maloljetnike djelatnici Ureda obišli su 2009., a izvješće o obilasku s opažanjima i preporukama tada smo dostavili Upravi za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa. U 2011. obišli smo ga zajedno s *Povjerenstvom za praćenje i unaprjeđenje rada tijela kaznenog postupka i izvršenja maloljetničkih sankcija* i uočili jednake nezadovoljavajuće uvjete kao i prije.

Kaznu zatvora temeljem Zakona o sudovima za mladež trenutačno izvršava samo jedna djevojka koja je smještena na odjelu za žene Kaznionice u Požegi. Ostalo su zatvorenici muškog spola. Većina ih postaje punoljetna za vrijeme trajanja kaznenog postupka koji, u pravilu, dugo traje. Tako jednogodišnju kaznu izvršava mladić čiji je postupak trajao četiri godine. Uskoro puni 23 godine i bit će prebačen na dalje izdržavanje kazne u ustanovu za odrasle. Zatvorenici se najčešće upućuju u Kaznionicu u Glini koja je po ustroju primjerena mlađim zatvorenici. Trenutačno kaznu izdržava 26 zatvorenika, optimalni kapacitet zatvora je 20 zatvorenika. Samo jedan je mlađi od 18 godina. Jedan zatvorenik kaznu izvršava u poluotvorenom odjelu. Jedan je roditelj, a dijete ga posjećuje. Zatvorenici koji izvršavaju kaznu zatvora u otvorenim uvjetima upućuju se u odjel za maloljetnike Kaznionice u Valturi. Osim prostorne skučenosti, postoji problem nedostatka stručnog kadra, trenutačno je zaposleno tri odgajatelja, od kojih je treći zaposlen nedavno. Problem postoji i sa srednjoškolskim obrazovanjem koje zatvorenici moraju sami plaćati. Teško je organizirati i provedbu prakse, jer je ne mogu pohađati izvan zatvora. Djelatnici rješenje vide u organiziranju interne škole sa strukovnim zanimanjima za mlade zatvorenike. U objektu postoje dvije prostorije za pojačani nadzor, sobe za izdvajanje se koriste rijetko, uglavnom kada se radi o poticanju drugih na pobunu i slično.

Kaznionica u Turopolju je poluotvorenog tipa prema stupnju sigurnosti. To znači da većina zatvorenika, kada steknu zakonske preduvjete, koristi izvanzatvorske pogodnosti izlaska u mjesto prebivališta. S obzirom na ovu okolnost, neki zatvorenici ne žele da im djeca dolaze u posjet u Kaznionicu. Trenutačno kaznu zatvora u ovoj ustanovi izvršava oko 140 zatvorenika. U Kaznionici se od travnja provodi poseban program *Odgovorno roditeljstvo* u suradnji s Obiteljskim centrom Grada Zagreba u koji je uključeno deset zatvorenika. O ovom programu više govorimo u poglavlju o pravima djece čiji su roditelji u zatvoru. Posjete djece zatvorenici su rjeđe nego u kaznenim ustanovama zatvorenog tipa, jer se većina zatvorenika susreće s djecom za vrijeme korištenja izvanzatvorskih pogodnosti izlaska u mjesto prebivališta. U vrijeme posjeta prisutan je dežurni odgajatelj koji intervenira po potrebi. Prostor za posjete djece postavlja se samo u vrijeme posjeta, i to u hodniku. U kutiću za djecu, koji je prigodno namješten prilikom našega posjeta, vidjeli smo skroman namještaj i nešto plakata i plišanih igračaka. S obzirom na nepostojanje stalnog prostora za djecu i njegovo siromaštvo, ne vidimo ga kao napredak u zaštiti interesa djece zatvorenika. Rečeno nam je da Kaznionica nema stalno mjesto za posjete djece zbog nedostatka prostora koji su izgubili useljenjem Odgojnog zavoda 1993. godine. Upravi za Zatvorski sustav smo uputili preporuku o potrebi daljeg ulaganja u prostore za posjete djece u ovoj i drugim kaznenim ustanovama,

Odgojni zavod u Požegi obišli smo u 2011. zajedno s *Povjerenstvom za praćenje i unaprjeđenje rada tijela kaznenog postupka i izvršenja maloljetničkih sankcija*. Samostalno smo ga obišli 2009., a izvješće o obilasku s opažanjima i preporukama tada smo dostavili Upravi za zatvorski sustav. U Odgojnom zavodu u Požegi izvršava se odgojna mjera upućivanja u odgojni zavod za žensku populaciju. Odgojnu mjeru trenutačno izvršava 13 odgajanica, od toga je osam maloljetno. Jedna odgajanica ima dijete i na odjelu je za roditelje Kaznionice u Požegi (obje ustanove su u istom krugu), donedavno ih je bilo tri s djecom. Ustanova ima dva odgajatelja i šest pomoćnih odgajatelja sa srednjom stručnom spremom, što je specifičnost ove ustanove. Prostorni uvjeti su dobri, radi se o prostranom objektu, oplemenjenom i toplom, izuzetno održavanom i čistom. Odgojni zavod ima zasebnu službu tretmana, u svim ostalim službama su „naslonjeni“ na Kaznionicu. Odgajanice imaju organizirano obrazovanje i niz slobodnih aktivnosti, a kako ih ima malo, moguće je organizirati kvalitetan odgojni rad.

U **Odgojni zavod u Turopolju** upućuje se muška populacija na izvršenje odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod temeljem Zakona o sudovima za mladež. Zavod se prostorno nalazi u sklopu Kaznionice u Turopolju, u izoliranom području u šumi. Trenutačno odgojnu mjeru sveukupno izvršava 86 odgajanika. U centralnom objektu u Turopolju ih je 75 i podijeljeni su u četiri odgojne skupine. Ostalih 11 odgajanika

nalazi se u objektu u Sisku, i to u njegovom poticajnom otvorenom odjelu. U istom objektu u Sisku nalazi se i odjel u kojem se provodi mjera pojačane skrbi i nadzora prema odgajanicima koji su prekršili pravila u odgojnom zavodu. U vrijeme obilaska tamo nije bilo nijednog štićenika. Iako u istoj zgradi, ova dva odjela potpuno su odvojena. Prilikom obilaska centralnog objekta u Turopolju uočili smo neprimjerene prostorne i higijenske uvjete. Odgajanci su smješteni u zgradi s dva kata, prostor dijagnostike je odvojen u zasebnoj zgradi. Svi su svakodnevno u kontaktu što zasigurno ometa diferencijaciju tretmana i predstavlja rizik za pojavu raznih oblika neprihvatljivog ponašanja. Zbog bolje integracije u svakodnevne životne tokove, stručna javnost već duže upozorava na potrebu izmještanja ustanove bliže gradu, te organizaciju života i boravka u manjim stambenim jedinicama. Postojeći prostor je ponegdje zapanjujuće zapušten (potpuno neuvjetni, neodržavani sanitarni čvorovi koji nisu pružali niti minimum privatnosti). Obnova sanitarnih čvorova u međuvremenu je dovršena, a velik dio sredstava za obnovu osigurava se iz donacija. Dnevni boravci su hladni i neopremljeni, a namještaj u sobama je derutan. Blagovaonica i kuhinja su neposredno pred obilazak minimalno obnovljeni. Za zapuštenu sportsku dvoranu obnova je u planu. U prizemlju zgrade sa spavaonicama nalaze se dvije prostorije za osamljivanje, gdje smo zatekli jednog odgajnika koji je stegovno tretiran zbog nasilničkog ponašanja prema drugom odgajniku.

Psihijatar dolazi dva puta mjesečno što je nedostavno, budući da neki štićenici imaju dijagnosticirane teškoće mentalnog zdravlja i koriste medikamentoznu terapiju. Zbog toga je upitna i kvaliteta provođenja sigurnosne mjere obveznog psihijatrijskog liječenja koja je nekim odgajanicima izrečena uz odgojnu mjeru. Psihoterapija se u Zavodu ne provodi, jer nema dovoljno stručnjaka. Ni broj odgajatelja ne odgovara potrebama rada u malim skupinama, kako je predviđeno *Zakonom o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje*.

Saznajemo da neki sudovi uopće ne obilaze maloljetnike kojima su izrekli odgojnu mjeru, iako su to dužni po zakonu. Ovu praksu uočili smo i u drugim ustanovama koje izvršavaju institucionalne odgojne mjere, te smo Ministarstvu pravosuđa uputili preporuku o poštivanju ovog zakonskog propisa od strane sudaca za mladež.

Prilikom obilaska saznali smo za sigurnosne i tretmanske teškoće u odjelu pojačane skrbi i nadzora u Sisku. Zbog nedostatnog kadra i aktivnosti te nejasnih kriterija upute, ova tretmanska mjera ne osigurava primjerene uvjete „posebne skrbi i nadzora“, već se više radi o dodatnoj izolaciji i kazni.

Odgajanci su uključeni u osnovno i srednje obrazovanje u internoj školi, radi se o više strukovnih, uglavnom dvogodišnjih zanimanja za pomoćne radnike. U obrazovanje se mogu uključiti jedino početkom školske godine, a oni koji stignu tijekom godine, moraju na to čekati. Stručna praksa se obavlja u okviru internih radionica i drugih resursa Zavoda. Odgajanci u otvorenom odjelu u Sisku pohađaju redovne škole i praksu u gradu (najčešće se radi o obrtničkoj školi). Neki odgajanci otvorenog odjela zasnivaju i radni odnos u gradu temeljem ugovora o djelu. U Zavodu se nude organizirane slobodne aktivnosti u okviru likovne i informatičke radionice, sportskih aktivnosti, dramske pedagogije, a vanjski suradnici vode keramičarsku radionicu i procesnu dramu. Prigodno se organiziraju kulturne, sportske i druge manifestacije (turnir u nogometu, glazbene priredbe, molitvene zajednice). Od posebnih programa tretmana provodi se program prevencije ovisnosti, radionice po načelu realitetne terapije i neurolingvističkog programiranja, radionice pozitivne psihologije.

Štićenici su se u razgovoru žalili na vršnjačko nasilje i povremeno nasilje djelatnika pravosudne policije o čemu više govorimo u poglavlju o nasilju. Djeca romske nacionalnosti navela su kako im se u spontanoj komunikaciji sa sunarodnjacima i roditeljima zabranjuje korištenje materinskog jezika. Djeca s kojom smo razgovarali izrazito su nezadovoljna uvjetima izvršenja odgojne mjere.

Zbog neprimjernih uvjeta izvršenja odgojne mjere u Odgojnom zavodu u Turopolju i kršenja brojnih prava djece, nužna je žurna veća skrb sustava kako bi se poboljšao dugotrajno iznimno nizak standard štićenika, ali i zaposlenika. Upravi za zatvorski sustav upućeno je više preporuka za izmjenu utvrđenog stanja. U odgovoru Uprava navodi da je dio preporuka već realiziran (zapošljavanje psihologa, obnova sanitarnih čvorova, omogućavanje komunikacije na materinskom jeziku), a da ostale preporuke prihvaća te će ih pokušati realizirati u skladu s mogućnostima.

7 OSTALE AKTIVNOSTI VEZANE UZ ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA DJECE

7.1 STRUČNI SKUPOVI I ZBIVANJA U ORGANIZACIJI PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

Tijekom 2011. godine Ured pravobraniteljice za djecu organizirao je dva stručna skupa, tri stručna sastanka – okrugla stola i predstavljanje zbornika objavljenog u nakladi Pravobranitelja za djecu. Ured je aktivno sudjelovao i kao suorganizator pojedinih rasprava i manifestacija u partnerstvu s drugima.

Zbornik "Dječja prava i slobodno vrijeme" predstavljen je 4. veljače 2011. u Zagrebu. Predstavili su ga recenzentica prof. dr. sc. Dubravka Maleš s Filozofskog fakulteta u Zagrebu te pet od ukupno osamnaest autora priloga u zborniku: pravobraniteljica za djecu Mila Jelavić, njezina zamjenica psihologinja mr. sc. Maja Gabelica Šupljika, ravnateljica Centra za djecu, mlade i obitelj Velika Gorica Sanda Puljiz, doc. dr. sc. Ivanka Stričević sa Sveučilišta u Zadru i viši savjetnik za hrvatski jezik u AZOO Srećko Listeš.

Dvodnevni stručni skup „Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju“, 15.-16. studenoga 2011. u Zagrebu, okupio je veliki broj stručnjaka i znanstvenika različitih profila. Izlaganja na skupu održali su: Tatjana Katkić Stanić, dipl. soc. radnica, ravnateljica Uprave za socijalnu skrb MZSS-a; prof. dr. sc. Marina Ajduković, predstojnica Zavoda za socijalni rad, Studijski centar socijalnog rada, Pravni fakultet u Zagrebu; mr. sc. Jugoslav Gojković, dr. med., psihijatar, Opća bolnica „Dr. Josip Benčević“ u Slavenskom Brodu; Dubravka Marušić, dipl. defektolog soc. pedagog, voditeljica Odjela dijagnostike, prihvata i tretmana, Dom za odgoj djece i mladeži u Zagrebu; Arijana Mataga Tintor, dipl. soc. pedagog, Grad Velika Gorica; Krunoslav Borovec, načelnik Odjela za odnose s javnošću MUP-a; mr. sc. Renata Odeljan, voditeljica Odsjeka maloljetničke delinkvencije i kriminaliteta na štetu mladeži i obitelji pri Ravnateljstvu policije; Lidija Schaperl, dipl. defektolog soc. pedagog, stručna savjetnica na ODO u Zagrebu; Ljiljana Vukota, prof. psiholog, MP, načelnica službe tretmana u Upravi za zatvorski sustav; stručnjaci s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta prof. dr. sc. Nivex Koller-Trbović, doc. dr. sc. Neven Ricijaš, dr. sc. Ivana Jeđud Borić, Ivana Sekol i Gabrijele Ratkajec Gašević; te pravobraniteljica za djecu Mila Jelavić i njezina savjetnica Gordana Filipović.

Stručni skup „Zaštita djeteta svjedoka u postupcima policije, kaznenom i prekršajnom postupku“, 14. prosinca 2011. u Zagrebu, uz hrvatske stručnjake i praksu predstavio je i goste iz inozemstva. Tako je dr. Andrew Bailey, policijski stručnjak iz Sjeverne Irske te savjetnik Twinning projekta „Jačanje kapaciteta u području suzbijanja seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece te pružanja pomoći policije ranjivim žrtvama kriminaliteta“, održao izlaganje o praksi u Sjevernoj Irskoj. Izlaganja su održali i ravnateljica Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander, voditeljica Odsjeka maloljetničke delinkvencije i kriminaliteta na štetu mladeži i obitelji pri Ravnateljstvu policije mr. sc. Renata Odeljan, Predsjednica Udruge sudaca za mladež i sutkinja na Županijskom sudu u Zagrebu Lana Petö Kujundžić, sutkinja na Visokom prekršajnom sudu Branka Žigante Živković, Davorka Lalić-Lukač s Općinskog kaznenog suda u Zagrebu, Ksenija Sviben iz CZSS Zagreb, odvjetnica Ines Bojić, Nikica Hamer Vidmar iz Ministarstva pravosuđa te savjetnica pravobraniteljice za djecu Gordana Filipović.

Stručni sastanak – okrugli stol „Zaštita djece od seksualnog iskorištavanja u svjetlu kaznenopravne odgovornosti odraslih osoba“, održan je 15. ožujka 2011. u Zagrebu, na inicijativu pravobraniteljice za djecu. Sastanku su prisustvovali prof. dr. sc. Ksenija Turković, predsjednica radne skupine za izradu Kaznenog zakona, prof. dr. sc. Antonija Žižak s Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu, prof. dr. sc. Aleksandar Štulhofer s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, prof. dr. sc. Gordana Buljan Flander, ravnateljica Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba, prim. dr. sc. Marina Kuzman iz HZJZ, Ana Vlahović Stanić predstavnik Ministarstva pravosuđa, Linda Rajhvajn Bulat sa Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu te, uz pravobraniteljicu Milu Jelavić, njezina zamjenica Maja Gabelica Šupljika te savjetnice Davorka Osmak Franjić i Gordana Filipović.

Stručni sastanak – okrugli stol „Upisi u srednju školu i inkluzivno srednjoškolsko obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju, zdravstvenim teškoćama i teškoćama u učenju“, održan 1. prosinca 2011. u Uredu

pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, bio je i prigoda da se obilježi 3. prosinca, **Međunarodni dan osoba s invaliditetom**. Na skupu su bili: zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, predstavnici MZOS-a, HZZZ - službe za profesionalno informiranje i usmjeravanje, ASOO-a, AZOO-a, Službe za školsku i sveučilišnu medicinu Zavoda za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar“, Hrvatskog društva za školsku i sveučilišnu medicinu HLZ-a, CZSS Zagreb, predstavnici škola u kojima se obrazuju djeca s teškoćama u razvoju iz Zagreba, Pule, Šibenika, Vukovara i drugih gradova. Izlaganja su održale i stručnjakinje za područje inkluzivnog obrazovanja doc. dr. sc. Anamarija Žic-Ralić i prof. dr. sc. Ljiljana Igrić.

Stručni sastanak – okrugli stol „Učinci reorganizacije rada centara za socijalnu skrb na razinu zaštite dobrobiti i prava djece - korisnika usluga iz domene obiteljsko-pravne zaštite, zaštite djece s problemima u ponašanju, teškoćama u razvoju i djece pod skrbništvom“, održan je 12. prosinca 2011. u Uredu pravobraniteljice za djecu u Zagrebu. Na skupu su bili: ravnateljica Uprave za socijalnu skrb MZSS-a Tatjana Katkić Stanić, prof. dr. sc. Marina Ajduković sa Studijskog centra socijalnog rada na Pravnom fakultetu u Zagrebu, predstavnica Hrvatske udruge socijalnih radnika Jasna Cesarec te predstavnici CZSS-a Daruvar, Dugo Selo, Jastrebarsko, Osijek, Rijeka, Split i Zagreb.

Ističemo dva skupa u kojima je Ured pravobraniteljice za djecu bio suorganizator.

Okrugli stol „Prevenција seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece“, održan 6. travnja 2011. u Zagrebu, organizirala je Udruga roditelja „Korak po korak“ u partnerstvu s Uredom pravobraniteljice za djecu i Poliklinikom za zaštitu djece grada Zagreba. Bio je to dio kampanje Vijeća Europe za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom „Jedno od pet“, u koju se uključila i Hrvatska.

Festival o pravima djece, održan je od 21. do 24. studenoga 2011. u šest hrvatskih gradova, organizirali su ga Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Grad Rijeka, Ured pravobraniteljice za djecu i Hrvatski filmski savez, u suradnji s drugim partnerima, a time je obilježen **Međunarodni dan prava djeteta** 20. studenoga. Svečano otvaranje festivala bilo je u Rijeci, a filmovi o dječjim pravima prikazivani su i u Osijeku, Zagrebu, Zadru i Šibeniku. Filmovi su prilagođeni osobama s oštećenjem sluha te popraćeni komentarima kako bi ih mogle pratiti i osobe s oštećenjem vida.

7.2 IZDAVAČKI PROJEKTI

Ured je tijekom godine objavio više materijala namijenjenih i prilagođenih djeci, s informacijama o Konvenciji o pravima djece te o pravobraniteljstvu za djecu, načinu njegova rada i ovlastima. Izrađen je i promidžbeni materijal (bilježnice, vrećice, olovke) koji dodatno pridonosi vidljivosti i prepoznatljivosti Ureda pravobraniteljice.

Publikacije za djecu

Letak „Kako pravobraniteljica štiti dječja prava“, namijenjen djeci školske dobi, govori o djelokrugu i načinu rada pravobraniteljice za djecu te informira o njezinim uredima u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Rijeci. Naklada 6000 primjeraka.

Letak „Prava djece u sukobu sa zakonom“, namijenjen je djeci u odgojnim domovima i zavodima, maloljetničkom zatvoru te ih informira o njihovim pravima iz Konvencije o pravima djeteta, drugih međunarodnih dokumenata i domaćih propisa, kao i o njihovim obvezama. Naklada 6000 primjeraka.

Zidni Kalendar 2012. za djecu, s istaknutim pravima djece i važnim datumima iz područja zaštite djece i ljudskih prava (ilustracije Sanje Rešček, kao prepoznatljivi vizualni identitet Ureda pravobraniteljice). Zadnja stranica kalendara je poster - **Konvencija o pravima djeteta na jeziku bliskom djeci**. Kalendar sadrži i informaciju o kontaktima Ureda pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu. Naklada 600 komada.

Igra memory za djecu „Imaš pravo znati svoja prava“, sadrži 28 kartica s 14 parova slika (ilustracije Sanje Rešček) koje ilustriraju pojedina dječja prava. Namijenjene su djeci u dobi od pet do 10 godina, mogu se koristiti kao igra i kao poticaj za učenje o dječjim pravima. Naklada 1000 komada.

Web stranica azanas.dijete.hr, namijenjena djeci, aktivirana je u siječnju 2012. A njezina je svrha približiti djeci značenje njihovih prava u svakodnevnom životu. Uobičajenim informacijama o Konvenciji o pravima djeteta, pridodana su i objašnjenja o primjeni tih prava u pojedinim situacijama u obitelji, školi, zdravstvenoj ustanovi, pred sudom i policijom, za djecu s teškoćama u razvoju, u dječjem domu, itd. Opširno se obavještava i o radu MMS-a. Stranica objašnjava i na koji način pravobraniteljica postupa u zaštiti prava djece, a olakšan je i način podnošenja pritužbe, tako da dijete može i samo uputiti zahtjev za zaštitu svojih prava.

Publikacije za djecu i odrasle

„Konvencija o pravima djeteta – Uloga pravobraniteljice za djecu/Konvencija o pravima djeteta – Zakon o pravobranitelju za djecu“ - publikacija s jedne strane sadrži tekst Konvencije UN-a o pravima djeteta i tekst Zakona o pravobranitelju za djecu, a s druge strane sadržaj tih dvaju dokumenata izložen na način prilagođen djeci i popraćen ilustracijama, uz obavijesti o kontaktima Ureda u Zagrebu i regionalnih ureda pravobraniteljice. U 2011. godini dovršen je tisak obnovljenog i izmijenjenog izdanja ove publikacije za djecu i odrasle (prvo izdanje 2007.). Naklada 3000 primjeraka.

Publikacije za odrasle

U suradnji s Maticom Hrvatskom, Odjelom za medije, ostvarena je **publikacija „Djeca medija - Od marginalizacije do senzacije“**, koju su uredili Lana Ciboci, doc. dr. sc. Igor Kanižaj i doc. dr. sc. Danijel Labaš. Sadržaj knjige, u sedam tekstova različitih autora, govori o utjecaju medija na djecu, uključujući i Internet, o utjecaju nasilja u medijima, prikazu djece u medijima, načinu kako se izvještava o djeci s teškoćama u razvoju te o zaštiti prava djece u medijima. Podaci su potkrijepljeni rezultatima istraživanja prikaza djece u hrvatskim tiskanim medijima koje su tijekom 2010. godine proveli mladi istraživači, diplomirani novinari i komunikolozi. Knjiga je, u izdanju Matice hrvatske, objavljena u prosincu 2011. godine.

Promidžbeni materijal

Vrećice s logom pravobraniteljice za djecu, 1000 komada.

Bilježnice formata A4 i A5 te mali blok formata A6, s logom pravobraniteljice i web adresom, 1000 + 1000 + 500 komada.

Kemijska olovka s logom pravobraniteljice za djecu, 1000 komada.

7.3 IZLAGANJA I SUDJELOVANJA NA STRUČNIM SKUPOVIMA

Na mnogim smo stručnim skupovima svojim izlaganjima ukazivali na prava djece i potrebu njihove zaštite, a navodimo ih u nastavku podijeljene u osam područja.

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- Izlaganje na okruglom stolu o nasilju u organizaciji Visoke novinarske škole i Zagrebačkog kazališta mladih, 18. siječnja u Zagrebu;
- Sudjelovanje na okruglom stolu o novom kaznenom zakonodavstvu u organizaciji Ministarstva pravosuđa i Kuće ljudskih prava, 24. siječnja u Zagrebu;
- *Značenje Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja* – uvodno izlaganje na okruglom stolu o prevenciji seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece u organizaciji Udruge roditelja "Korak po korak" u partnerstvu s Uredom pravobranitelja za djecu i Poliklinikom za zaštitu djece grada Zagreba, 6. travnja u Zagrebu;
- *Zaštita djece od nasilja* – izlaganje na konferenciji "Možemo to riješiti! Sukob i suradnja - medijacija u radu s djecom i mladima" u organizaciji Foruma za slobodu odgoja, uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, 20. svibnja u Zagrebu;

- *Vršnjačko nasilje u školama – iskustva Ureda pravobraniteljice za djecu* - izlaganje na okruglom stolu "Vršnjačko nasilje u školama" organiziranom u sklopu projekta "Ruka podrške" u organizaciji Psihološkog centra Tesa, u suradnji s Odjelom za školstvo Matice hrvatske, 3. lipnja u Zagrebu;
- *Bullying i cyberbullying* – izlaganje na tribini za roditelje u mjesecu borbe protiv nasilja, u organizaciji udruge DAR iz Dugopolja, 24. studenoga u Dugopolju.

Roditeljska skrb i ostala osobna prava

- Uvodna riječ na III. Znanstveno-stručnom interdisciplinarnom skupu "Pravna zaštita prava na (zajedničku) roditeljsku skrb" u organizaciji Hrvatske udruge za pravnu zaštitu obitelji i Pravosudne akademije na Pravnom fakultetu u Osijeku, 2. lipnja u Osijeku;
- *Odgovorno roditeljstvo* – izlaganje na okruglom stolu "Odgovorno roditeljstvo" u povodu obilježavanja Dječjeg tjedna "Zeko i potočić 2011." u organizaciji obiteljskih centara s područja Vukovarsko-srijemske, Virovitičko-podravске i Požeško-slavonske županije, 3. lipnja u Osijeku;
- Uvodna riječ na predstavljanju publikacije „Kada djeca imaju djecu“- Analiza stanja i preporuke za postupanje u slučajevima maloljetničkih trudnoća i roditeljstva, nastala kroz suradnju Udruge roditelja „Korak po korak“ i Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, 10. lipnja u Zagrebu.

Obrazovna prava

- *Zaštita prava i interesa djece u odgojno – obrazovnom sustavu* – izlaganja za učitelje u sklopu stručnog usavršavanja pod nazivom "Kompetencije učitelja – jačanje socijalnih i građanskih kompetencija" u organizaciji AZOO 26. travnja u Jakšiću i 27. travnja u Đakovu;
- *Oblasti Ureda pravobraniteljice za djecu* – izlaganje u sklopu obilježavanja Europskog tjedna lokalne demokracije u Splitu u organizaciji Udruga Liga za prevenciju ovisnosti, u suradnji s IV. gimnazijom "Marko Marulić" u Splitu, sa Središnjom temom ovogodišnjeg Tjedna "Ljudska prava u tvom dvorištu", 18. listopada u Splitu;
- *Prava djece u odgojno-obrazovnom sustavu* – predavanje za nastavnike OŠ Augusta Šenoae, 27. listopada u Osijeku;
- *Dječja prava iz perspektive Ureda pravobraniteljice za djecu* – uvodno predavanje na tribini Učiteljskog fakulteta u Rijeci, 30. studenoga u Rijeci.

Zdravstvena prava

- Uvodna riječ na Hrvatskoj proljetnoj pedijatrijskoj školi u organizaciji Hrvatskog liječničkog zbora, Hrvatskog pedijatrijskog društva, Hrvatskog društva za školsku i sveučilišnu medicinu, Hrvatske udruge medicinskih sestara - Pedijatrijskog društva, Medicinskog fakulteta u Splitu i Kliničke bolnice Split, 11. travnja u Splitu.

Prava djece s teškoćama u razvoju i poremećajima u ponašanju

- *Prevenција problema u ponašanju u školi* – izlaganje na Okruglom stolu "Prava djece s poremećajima u ponašanju u školi", 18. svibnja u Slavonskom Brodu;
- *Kako oživotvoriti čl. 23. i čl. 28. Konvencije o pravima djeteta i čl. 24. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom?* – izlaganje na konferenciji "Potporom do škole za sve" u organizaciji Hrvatske udruge za stručnu pomoć djeci s posebnim potrebama IDEM, 7. srpnja u Zagrebu;
- *Inkluzivni predškolski odgoj i obrazovanje: potreba i pravo djece s teškoćama u razvoju - Stavovi i iskustva Pravobraniteljice za djecu* - uvodno izlaganje na stručnom skupu "Postupak uključivanja djece s teškoćama u razvoju u redovite programe predškolskog odgoja i obrazovanja, 1. modul" u organizaciji AZOO, 20. rujna u Splitu;
- *Uloga odgojitelja u poticanju dječjih prava i uključivanju djece s teškoćama u razvoju u programe vrtića* – radionica na stručnom skupu "Postupak uključivanja djece s teškoćama u razvoju u redovite programe predškolskog odgoja i obrazovanja, 1. modul" u organizaciji AZOO, 21. rujna u Zadru;
- *Međunarodni standardi u zaštiti djece u sukobu sa zakonom* - izlaganje na skupu „Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju“, 15. studenoga u Zagrebu;

- *Rana intervencija - ostvarivanje prava djeteta uz podršku obitelji i stručnjaka na putu izgradnje kohezivnog društva* - izlaganje na konferenciji "Rana intervencija u djetinjstvu", 30. studenoga u Zagrebu.

Slobodno vrijeme, igra i sport

- *Dječja prava i slobodno vrijeme* - predavljanje zbornika Ureda pravobraniteljice za djecu, 4. veljače u Zagrebu;
- *Pravo djeteta na sigurnu igru* - izlaganje na Prvoj konferenciji za sigurnu igru u organizaciji Centra za kvalitetu i sigurnost, 14. travnja u Zagrebu;
- Predsjedavanje ocjenjivačkom sudu na 49. reviji hrvatskog filmskog i videostvaralaštva djece, od 29. rujna do 2. listopada u Varaždinu.

Zaštita djece u medijima

- Uvodno izlaganje na okruglom stolu "Kako štitimo i kako zaštititi djecu od medijskih zloporaba" u sklopu 4. komunikološke škole Matice hrvatske, 3. ožujka u Zagrebu;
- *Prikaz djece s teškoćama u razvoju u medijima* - izlaganje na okruglom stolu „Kako štitimo i kako zaštititi djecu od medijskih zloporaba“, u sklopu 4. komunikološke škole Matice hrvatske, 3. ožujka u Zagrebu;
- *Zaštita prava djece u medijima* - predavanje za studente III. godine novinarstva na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 8. prosinca u Zagrebu;
- *Zaštita djece na internetu* - radionica za djecu korisnike Dječjeg doma Maestral, 7. prosinca u Splitu.

Promicanje prava i educiranje za prava i zaštitu djece

- *Uloga psihologa u radu Pravobraniteljstva za djecu i primjeni Konvencije o pravima djeteta* - izlaganje za studente druge godine psihologije na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta, 19. siječnja u Zagrebu;
- *Način rada i ovlasti Ureda pravobranitelja za djecu* - predavanje za studente pete godine Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Odsjeka za pedagogiju, 21. siječnja u Zagrebu;
- *Dječja prava i Ured pravobraniteljice za djecu* - izlaganje u sklopu "Male škole ljudskih prava" na Pravnom fakultetu u Zagrebu, 28. veljače u Zagrebu;
- *Prava djece u školi - muka ili izazov?* – izlaganje za nastavnike hrvatskog jezika u OŠ „Pavao Belas“, 10. ožujka u Brdovcu;
- Uvodna riječ na predavljanju brošure "Djeca i mladi u alternativnoj skrbi" koju je pripremila Vijeće Europe, a za Hrvatsku ga je prevelo i izdalo SOS Dječje selo Hrvatska, uz potporu Foruma za kvalitetno udomiteljstvo, 16. ožujka u Osijeku;
- *Koncept dječjih prava* – predavanje za studente treće godine studija Učiteljskog fakulteta u Osijeku, 4. svibnja u Slavonskom Brodu;
- Uvodno izlaganje na svečanosti obilježavanja početka Desetljeća aktivnosti za sigurnost u cestovnom prometu za razdoblje 2011.-2020. godine, u organizaciji MZSS, u suradnji s Uredom Svjetske zdravstvene organizacije u RH i HZJZ, 11. svibnja u Zagrebu;
- *Koncept dječjih prava* - predavanje za studente treće godine studija na Učiteljskom fakultetu u Osijeku, 26. svibnja u Osijeku;
- Uvodno izlaganje na okruglom stolu u sklopu projekta prevencije pijenja alkohola od strane maloljetnika u organizaciji MUP-a u suradnji s Vijećem učenika Splitsko-dalmatinske županije, 20. lipnja u Splitu;
- *Dječja prava u školi - muka ili izazov?* - predavanje i radionica za učitelje s područja Ličko-senjske županije u OŠ Jure Turića, 23. rujna u Gospiću;
- *Dječja prava i uloga Ureda pravobraniteljice za djecu* - izlaganje na javnoj tribini u organizaciji splitskog Informativnog centra za mlade - Info zona i Lige za prevenciju ovisnosti, 18. listopada u Splitu;

- *Prava djece i rad pravobraniteljice za djecu* – predavanje za učenike prvih razreda VII. gimnazije u Zagrebu, 1. prosinca u Zagrebu;
- *Konvencija o pravima djeteta* – predavanje za studente druge godine Pravnog fakulteta u Zagrebu, 7. prosinca u Zagrebu;
- *Prava djece - Konvencija o pravima djeteta i Ured pravobraniteljice za djecu; Uvažavanje mišljenja djece i pravo na sudjelovanje* – predavanje za studente prve godine Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu, 7. prosinca u Zagrebu.

Ostali stručni skupovi koje smo pratili navedeni su u poglavljima o radu regionalnih ureda.

7.4 OBJAVLJENI TEKSTOVI

Pravobraniteljica i njezin tim u 2011. godini objavili su ukupno 17 tekstova o radu Ureda pravobraniteljice za djecu te o pojedinim područjima zaštite prava i interesa djece kao što su: zaštita od svih vrsta nasilja, zaštita prava djece koja su u sukobu sa zakonom, prava djece u odgoju i obrazovanju, prava djece s teškoćama u razvoju, zaštita djece na internetu, prava djece u medijima, slobodno vrijeme djece i drugo.

- Filipović, G. (2011). *Međunarodni standardi u zaštiti djece u sukobu sa zakonom*, (u tematskom prilogu o zaštiti prava djece s problemima u ponašanju) Školske novine, broj 37.
- Flego, M. (2011). *Ne sasvim obična djeca*, u katalogu 49. revija filmskog i videostvaralaštva djece, *Varaždin*, 29. rujna - 2. listopada 2011., Hrvatski filmski savez, Zagreb.
- Flego, M. (2011.). *Iz Ureda pravobraniteljice za djecu*, *Dijete i društvo*, godina 13, br 1-2.
- Flego, M. (2011). *Dječja prava i slobodno vrijeme* (prikaz istoimenog zbornika), *Dijete i društvo*, godina 13, broj 1-2.
- Flego, M. (2011). *Dječji časopisi – zabavni poticaj učenju, odgoju i sudjelovanju djece*, *Zrno*, godina 22, broj 95-96.
- Flego, M. (2011). *MMS – za snažniji glas djece u društvu*, *Zrno*, godina 22, broj 95-96.
- Flego, M. (2011). *Zaštita prava djece u medijima: Iz prakse Ureda pravobraniteljice za djecu*, u Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D. (ur.) *Djeca medija – Od marginalizacije do senzacije*. Matica hrvatska, Zagreb.
- Gabelica Šupljika, M. (2011). *Prikaz Konferencije visoke razine vezane uz pokretanje Kampanje Vijeća Europe za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom*, *Dijete i društvo*, godina 13, broj 1-2.
- Jelavić, M. (2011). *Predgovor*, u Miharija, M. i Kuridža, B. (ur.) *Mišljenja i stavovi djece i mladih u Hrvatskoj*, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb.
- Jelavić, M. (2011). *Ombudsman – mediator of children in the world of adults*, *Ombudsman* (bilten Ombudsmana Republike Makedonije) January 2011, No 3.
- Jelavić, M. (2011). *Oprez pri postavljanju dijagnoze*, (u tematskom prilogu o ADHD-u), *Školske novine*, broj 29.
- Jelavić, M. (2011). *Predgovor*, u Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D. (ur.) *Djeca medija – Od marginalizacije do senzacije*. Matica hrvatska, Zagreb.
- Opačak, T. (2011). *Asistent u nastavi – stvarnost ili mit*, *Zrno*, godina 22, broj, 97-98.
- Opačak, T. (2011). *Mediji i djeca s teškoćama u razvoju*, u Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D. (ur.) *Djeca medija – Od marginalizacije do senzacije*. Matica hrvatska, Zagreb.
- Pezo, A. (2011). *Škola i ostvarivanje djetetovih prava*, u Drandić, B. (ur.) *Pravno-pedagoški priručnik za osnovne i srednje škole*, *Znamen*, Zagreb.
- Pezo, A. (2011). *Zaštita djeteta na internetu - izazovi, mogućnosti, dileme i zadaće*, u Mateja Leskovar i dr. (ur.) *Zbornik Izzivi, pasti, težave sodobne družbe*, Rakičan RIS Dvorec, Rakičan.
- Ured pravobraniteljice za djecu (2011). *Pravo na zaštitu od svakog oblika nasilja*, u Župan, M. i dr. (ur.) *Rokovnik školske godine 2011./2012.*, Društvo psihologa Istre, Obiteljski centar Istarske županije, Županijsko vijeće stručnih suradnika psihologa, Pula.

7.5 SURADNJA S INSTITUCIJAMA, UDRUGAMA, NEVLADINIM I DRUGIM ORGANIZACIJAMA

U pitanjima zaštite prava djece u 2011. godini surađivali smo s brojnim institucijama, strukovnim i drugim udrugama, nevladinim i drugim organizacijama. Suradnju smo ostvarili s Odborom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Odborom za obitelj, mladež i šport te s Odborom za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora, a i s drugim pravobraniteljskim uredima.

O brojnim pitanjima prava djece komunicirali smo s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvom pravosuđa, Ministarstvom financija, Ministarstvom mora, prometa i infrastrukture, Ministarstvom gospodarstva rada i poduzetništva, Ministarstvom kulture, Ministarstvom vanjskih poslova i europskih integracija i Ministarstvom uprave te s Uredom za udruge, Uredom za ravnopravnost spolova i Uredom za ljudska prava Vlade RH. S Ministarstvom unutarnjih poslova surađivali smo, među ostalim, u vezi s nestankom djeteta, sigurnim prijevozom djece te u akciji "Poštujte naše znakove". S Ministarstvom obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti te Ministarstvom zdravstva i socijalne skrbi surađivali smo u vezi s roditeljskim i roditeljskim potporama, politikom i aktivnostima vezanim uz dobrobit djece. Na samom kraju godine, po ustrojavanju novih ministarstava, nastojali smo tu suradnju nastaviti i s novoustrojenim ministarstvima prema njihovom djelokrugu rada.

Osim navedenih, nastavili smo suradnju i s Državnim inspektoratom RH, Hrvatskom obrtničkom komorom, Hrvatskim audiovizualnim centrom te Hrvatskim zavodom za zapošljavanje u vezi s pravom djece na rad te na sudjelovanje u umjetničkim aktivnostima, a vezano za obrazovna prava djece surađivali smo i s Agencijom za odgoj i obrazovanje i Agencijom za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. Aktivno smo surađivali s Agencijom za zaštitu osobnih podataka i s Financijskom agencijom (Finom).

Organiziranjem stručnih tribina te zajedničkim izlaganjima surađivali smo sa stručnjacima pravnih i učiteljskih fakulteta u Zagrebu, Rijeci, Splitu i Osijeku, Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu, Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Medicinskog fakulteta u Splitu i drugim istaknutim stručnjacima u području prava djeteta. Također smo surađivali i sa studentima iz Hrvatske i država regije, vezano za diplomatske i magistarske radove o djeci u području socijalnog rada i ljudskih prava te o etičkom aspektu oglašavanja prema djeci.

I ove smo godine nastavili suradnju s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo te županijskim zavodima za javno zdravstvo, centrima za socijalnu skrb, obiteljskim centrima te jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave. Surađivali smo s Hrvatskim liječničkim zborom, Hrvatskim pedijatrijskim društvom, Hrvatskim društvom za školsku i sveučilišnu medicinu, Pedijatrijskim društvom i Kliničkom bolnicom Split.

Ostvarena je i suradnja s nizom međunarodnih organizacija, što je opisano u posebnom poglavlju.

Ovogodišnja suradnja obuhvaćala je i sljedeće udruge i organizacije:

- UNICEF, UNHCR, INHOPE;
- Udruga gradova u RH, Udruga općina u RH, Hrvatska zajednica županija;
- Hrvatska odvjetnička komora, Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, Hrvatski pravni centar (HPC), Hrvatska udruga za pravnu zaštitu obitelji;
- Hrvatska udruga socijalnih radnika, Društvo za psihološku pomoć, Hrvatska psihološka komora, Savez psihoterapijskih udruga Hrvatske, Udruga socijalnih pedagoga, Psihološki centar Tesa;
- Hrvatsko novinarsko društvo, Hrvatski filmski savez;
- Udruga osnivača privatnih dječjih vrtića Grada Zagreba, Udruga Vrtić za sve;
- Hrvatski školski športski savez, Savez izviđača Hrvatske;
- Hrvatski Crveni križ, Centar za mirovne studije, Kuća ljudskih prava, Centar za nove inicijative, Centar za ljudska prava, Centar za kvalitetu i sigurnost;
- Matica hrvatska, Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu, Informativni centar za mlade u Splitu;

- Koordinacija udruga za djecu u Republici Hrvatskoj, Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, Dječji dom "Tić" Rijeka, CESI, Forum za kvalitetno udomiteljstvo, Forum za slobodu odgoja – Medijacijski centar Zagreb, Dječji dom Maestral;
- Udruge Korak po korak, B.a.b.e., Dijete-razvod, Sve za nju, Sve za dijete, DAR, Liga za prevenciju ovisnosti, Centar za nestalu i zlostavljaju djecu u Osijeku, Udruga Romsko srce, Udruga žena Romkinja Hrvatske Bolja budućnost, Hrvatska udruga za ravnopravno roditeljstvo;
- Društvo Naša djeca, Savez društava Naša djeca Hrvatske, Zaklada Dijete u gradu, Hrvatska udruga za stručnu pomoć djeci s posebnim potrebama IDEM.

Obraćale su nam se udruge i pojedinci tražeći podršku za svoje projekte, sportske programe, humanitarne koncerte, događaje, ideje i materijale, manifestacije ili konferencije s molbama za našim sudjelovanjem ili pokroviteljstvom. U većini slučajeva smo se odazvali, ali zbog ograničenih organizacijskih i kadrovskih kapaciteta, kao i ovlasti pravobranitelja, nismo mogli sudjelovati u svim traženim aktivnostima i zbivanjima.

8 SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM

Jedno od najvažnijih područja rada Ureda pravobraniteljice za djecu su susreti, razgovori i suradnja s djecom. Pravobraniteljica i njezini suradnici s djecom se susreću u različitim situacijama i tada u razgovoru s njima, iz prve ruke čuju razmišljanja, opažanja, probleme i prijedloge djece o svim važnim pitanjima koja djeca ističu i stavljaju na dnevni red.

Posebno je važno istaknuti i kontinuiranu suradnju Ureda s djecom kroz aktivnosti MMS-a (Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu).

U organizaciji drugih

U veljači je **UNICEF-ov ured za Hrvatsku** u Prirodoslovnoj školi Vladimira Preloga u Zagrebu predstavio istraživačku studiju "Mišljenja i stavovi djece i mladih u Hrvatskoj". Domaćin ovog događanja bio je predsjednik školskog Vijeća učenika Matko Orenda, koji je prikazao na koji način učenici sudjeluju u donošenju važnih odluka i planiranju učeničkih aktivnosti u školi. Istraživanje UNICEF-a, u čijoj je pripremi sudjelovala i pravobraniteljica, provedeno je tijekom 2009. na više od tisuću učenika osnovne i srednje škole. Pravobraniteljica je istaknula kako studija pokazuje da djeca nedovoljno znaju o svojim pravima i da ih više od polovice ne zna za Konvenciju o pravima djeteta te pozvala na djelotvornije poučavanje o dječjim pravima u odgojno-obrazovnim institucijama.

U sklopu akcije "**Sigurniji Internet za djecu**", u ožujku je u Zagrebu svečano otvorena **multimedijska izložba „Zajedno za sigurniji Internet“**, učenika osnovnih i srednjih škola iz cijele Hrvatske. Na otvaranju izložbe bila je i pravobraniteljica. Izloženim radovima učenici su upozorili svoje vršnjake na moguće opasnosti na Internetu te su ih savjetovali kako se primjereno, odgovorno i sigurno ponašati na internetu. Svi radovi učenika dostupni su na portalu <http://ucitelji.hr>

Svjetski dan svijesti o autizmu 2. travnja u Zagrebu je obilježen manifestacijom pod nazivom "Autizam govori – čujete li?". Djeca i odrasli korisnici Centra za autizam Zagreb aktivno su sudjelovali u prigodnome programu, a tom je događaju nazočila i pravobraniteljica. Cilj obilježavanja Svjetskog dana svijesti o autizmu je privući pozornost javnosti na probleme koje imaju djeca i odrasle osobe s autizmom, na poteškoće na koje oni i njihovi roditelji nailaze u svakodnevnom životu i na nerazumijevanje za njihove specifične potrebe pri ostvarivanju nekih prava.

U **Hrvatskoj knjižnici za slijepe** u travnju su predstavljeni rezultati projekta učenika 4. razreda OŠ Josipa Račića u Zagrebu "**Dodir priča**" – maštovite taktilne slikovnice koje omogućuju slijepoj djeci da i dodirrom dožive dječje priče. Na predstavljanju je bila i savjetnica pravobraniteljice, koja je u svom obraćanju djeci i odraslima istaknula da je riječ o iznimnom primjeru poticanja kreativnosti djece i njihova sudjelovanja u društvu, pri čemu su se učenici dodatno senzibilizirali za potrebe djece oštećena vida koja drukčije doživljavaju svijet oko sebe.

U svibnju je obilježeno 50 godina rada **Poliklinike SUVAG** predstavom "Priče iz davnine", koju su izvela djeca. Djeca polaznici SUVAG-a su kroz pjesmu, glumu i ples pokazala svoje dosege i uspjehe rehabilitacije sluha i govora te obrazovanja na primjeren način. Taj je događaj pratila predstavnica Ureda pravobraniteljice.

U svibnju je u Zagrebu održana **11. Smotra projekata iz područja Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo**. Na Smotri su sudjelovali učenici 47 osnovnih i srednjih škola koji su se predstavili plakatima i u usmenim izlaganjima iznijeli svoje viđenje rješavanja važnih problema koje uočavaju u svojim zajednicama. Smotru su pratile zamjenica i savjetnica pravobraniteljice. Učenici su se u svojim radovima bavili temama poput kulturne baštine, volontiranja, prehrane, školskog turizma, ovisnosti itd. U Smotru se uključilo i 10 dječjih vrtića. Jedan od najvažnijih ciljeva ovih projekata je poticaj i osposobljavanje djece za aktivno sudjelovanje u zajednici u pitanjima i temama koje smatraju važnima i koje ih se tiču, a što bi dugoročno trebalo voditi njihovom osnaživanju za aktivan i odgovoran građanski život u demokratskom društvu.

U organizaciji Hrvatskog olimpijskog odbora i Hrvatskog školskog športskog saveza u Zagrebu je u lipnju na sportskom centru „Mladost“ održana **središnja nacionalna proslava međunarodnog Olimpijskog dana**, u sklopu **4. dana Univerzalne športske škole**. Sudionici Olimpijskog dana su učenici osnovnih škola, polaznici programa *Univerzalne športske škole*, iz svih županija. Oko 700 učenika demonstriralo je svoja sportska znanja i vještine, natjecali se, družili te poslali poruku međunarodnog olimpijskog jedinstva. Podršku učenicima došli su pružiti i brojni hrvatski proslavljeni olimpijci koji su se družili s djecom, a kao zagovarateljica sporta i sportskih aktivnosti te osiguranja uvjeta za bavljenje sportom za svu djecu, ovoj proslavi je, kao i dosadašnjih godina prisustvovala i pravobraniteljica.

Hrvatski savez slijepih je u lipnju nizom događanja pod nazivom "**Dan otvorenih vrata**" proslavio 65. godišnjicu svoga rada i postojanja. Bogatim programom organizatori su predstavili život djece i odraslih oštećena vida i njihova postignuća u različitim područjima života i djelatnosti kojima se bave. Organizirane su radionice i prezentacije koje omogućuju upoznavanje života osoba oštećena vida i načina na koje oni „vide“ svijet oko sebe – kroz simulaciju sljepoće i kretanja uz pomoć bijelog štapa, korištenje tifloloških pomagala i pisanja brajice. Proslavi je prisustvovala i pravobraniteljica, koja je na taj način iskazala podršku djelovanju ove dugovječne organizacije, ali i podršku svoj djeci s oštećenjem vida i njihovim roditeljima, u nastojanjima da budu što više i kvalitetnije uključeni u zajednicu kao njezini različiti, ali ravnopravni članovi.

U Varaždinu je od 29. rujna do 2. listopada održana **49. revija hrvatskog filmskog i videostvaralaštva djece**, na kojoj je prikazano 88 filmova čiji su autori učenici osnovne škole. Filmove za reviju odabrao je ocjenjivački sud, kojim je ove godine predsjedavala savjetnica pravobraniteljice Maja Flego. Posebna je vrijednost ovog festivala u tome što, uz "odrasli žiri", nagrade posve samostalno dodjeljuje i dječji ocjenjivački sud, a ove godine bili su to učenici II. osnovne škole Varaždin. Članovi obaju ocjenjivačkih sudova su posljednjeg dana revije sudjelovali u razgovoru s djecom – autorima filmova te su obrazlagali odluke o nagradama i filmovima koji su izabrani za reviju, iznosili svoje dojmove o filmovima i odgovarali na brojna pitanja djece.

U organizaciji Osnovne škole "Milan Brozović" u Kastvu, Foruma za slobodu odgoja, Hrvatskog centra za razminiranje te Grada Kastva, u listopadu je održana **konferencija "Ključ za mir"**, koju je pratila i savjetnica pravobraniteljice. Konferencija je **središnji dio projekta čiji je moto "Neka ratišta postanu igrališta, a igrališta mirilišta"** kojem je cilj prikupiti sredstva za razminiranje dijelova Hrvatske kroz akciju "7 kuna za sigurnu igru!". Osim toga, cilj akcije je promovirati odgoj za mir i nenasilno rješavanje sukoba, prije svega među učenicima, ali i potaknuti ravnatelje i nastavnike svih škola u Hrvatskoj da se uključe u akciju te da u svojim školama uvedu odgoj za mir kao sastavni dio školskog kurikulumu. Učenici dviju osnovnih škola, OŠ "Milan Brozović" u Kastvu i OŠ Vežica u Rijeci, predstavili su svoje aktivnosti u okviru projekta, a svaka je škola prikupila po 10.000 kuna.

Pravobraniteljica je u prosincu održala **predavanje za 180 učenika prvih razreda VII. gimnazije u Zagrebu** o temi "Prava djece i rad pravobraniteljice za djecu". Upoznala ih je s Konvencijom o pravima djeteta,

posebnu pažnju pritom je posvetila pravu na sudjelovanje te je izvijestila i o svojoj Mreži mladih savjetnika (MMS), načinu izbora članova MMS-a i njegovim aktivnostima u Hrvatskoj i u inozemstvu.

U prosincu je u Zagrebu održana proslava pete obljetnice rada **Hrvatskog školskog športskog saveza**, na kojoj su sudjelovali predstavnici učenika osnovnih i srednjih škola čija školska sportska društva su nagrađena za postignute uspjehe, njihovi voditelji, brojni sportski djelatnici i drugi. Na svečanosti su dodijeljene nagrade najuspješnijim školskim sportskim društvima u Hrvatskoj: ŠSD "Mladost" OŠ Vladimira Nazora u Pazinu i Sportskoj gimnaziji Zagreb. Pravobraniteljica je dobila zahvalnicu za pomoć i suradnju u promicanju školskog sporta u Republici Hrvatskoj.

Djeca u uredu pravobraniteljice

U sklopu priprema za Županijsko natjecanje u debati, petnaestak učenica i učenika, članova Debatnog kluba **VII. gimnazije u Zagrebu**, posjetili su u veljači Ured pravobraniteljice u Zagrebu i susreli se s pravobraniteljicom i njezinim suradnicima.

Splitski ured pravobraniteljice u ožujku su posjetili mladi vijećnici **Dječjeg gradskog vijeća grada Omiša**. Savjetnice pravobraniteljice su ih upoznale s radom i ulogom pravobraniteljice, a vijećnici su njima predstavili aktivnosti Dječjeg gradskog vijeća. Mladi vijećnici savjetnicama su postavili brojna pitanja, raspravljalo se o pravima djece rastavljenih roditelja, pravima i odgovornostima djece, o nasilju među djecom, *cyberbullyingu*, povredama prava djece u školi, o neprimjerenim postupanjima učitelja, pravilniku o ocjenjivanju, sadržajima za djecu u medijima, učeničkim vijećima i drugim, djeci važnim pitanjima.

Ured pravobraniteljice djecu u Zagrebu posjetile su u svibnju učenice **Upravne i birotehničke škole u Zagrebu** koje sudjeluju na smotri projekata iz područja ljudskih prava. Tijekom višegodišnje suradnje s Uredom, učenici ove škole pokazali su zanimanje za brojne teme o zaštiti prava djece, a ove su se godine zainteresirali za temu spolnih delikata na štetu djece. U razgovoru s učenicama, savjetnice pravobraniteljice upoznale su ih s aktivnostima Ureda u tom području zaštite prava djece.

U svibnju su zagrebački Ured pravobraniteljice posjetila i djeca iz glazbene grupe **Zvezdice Dječjeg vrtića Jarun u Zagrebu**. Djeca su, s odgojiteljicom i pedagoginjama, došla vidjeti gdje se nalazi pravobraniteljica, upoznala se sa zaposlenicama Ureda i razgovarala o svome nastupu na Cvjetnom trgu u sklopu Festivala djece i mladih Grada Zagreba, predstojećem polasku u školu i svome vrtiću.

Članovi **Dječjeg gradskog vijeća Opatije** posjetili su u rujnu Ured pravobraniteljice u Rijeci te su sa savjetnicama razgovarale o mogućnostima ostvarivanja dječjih prava i o radu pravobraniteljice.

U sklopu aktivnosti obilježavanja Dječjeg tjedna, u listopadu su sva četiri ureda pravobraniteljice posjećivala djeca i razgovarala s pravobraniteljicom i njezinim savjetnicima, koji su ih upoznali s radom institucije i dječjim pravima te ih uputili na mogućnost obraćanja Uredu u slučaju kršenja bilo kojeg prava djece.

Osječki je ured u goste pozvao učenike **OŠ Borovo u Borovu**, u kojoj se cjelokupni nastavni program odvija na srpskom jeziku i ćirilichnom pismu. Savjetnici pravobraniteljice razgovarali su s učenicima o pravu djece na participaciju i donošenje odluka o stvarima koje ih se tiču. Učenici su rekli da u školi svoje mišljenje mogu izraziti razredniku, pedagogu i ravnatelju, a postoji i sandučić povjerenja u koji mogu ubaciti prijedloge i primjedbe o radu škole. Vijeće učenika sastaje se nekoliko puta godišnje, a učenici smatraju da bi to tijelo trebalo imati veću važnost i snagu. Sljedeći dan ured su posjetili članovi Dječjeg foruma DND-a Osijek, djeca u dobi od 10 do 14 godina. Izvijestili su o tome da namjeravaju posjetiti gradonačelnika Osijeka i iznijeti mu prijedloge u vezi s unapređenjem sigurnosti djece u parkovima i na igralištima te u prometu.

Riječki ured pravobraniteljice posjetili su učenici trećeg razreda **Tehničke škole za strojarstvo i brodogradnju Rijeka** te su predstavili svoj projekt iz područja Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo pod nazivom "Ovisnosti - Budi jak, nemoj početi!". U projektu su istražili ponašanje mladih te uočili da su djeci lako dostupni alkohol, cigarete i droge te su zaključili da treba bolje nadzirati primjenu zakona i informirati djecu i mlade. Upozoravaju da i reklame uvelike potiču

ovisnost, pozivajući na konzumaciju alkohola. U svome projektu naveli su da je problem moguće rješavati boljim zakonskim odredbama i aktivnostima, edukacijom mladih, razvojem vještina važnih za odupiranje socijalnom pritisku grupe vršnjaka i medijskoj promidžbi nezdrava ponašanja, ali i boljom ponudom i organizacijom slobodnog vremena mladih.

Ured u Splitu posjetila je grupa učenika 4.c razreda splitske **OŠ Bol**. Učenici su tom prilikom predstavili svoje projekte i aktivnosti u kojima sudjeluju od prvog razreda u okviru Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava. Kroz projekte učenici ukazuju na aktualne probleme u školi i zajednici, zabavljaju se, uče i ostvaruju svoja prava na sudjelovanje. Učenici su Uredu pravobraniteljice poklonili svoju "Abecedu mira i rata", koju su izradile dvije učenice, a poseban interes su pokazali za publikacije Ureda: Konvenciju tiskanu na Brailleovu pismu i Konvenciju o pravima djeteta tiskanu na dva romska jezika.

Zagrebački ured posjetili su učenici 5. razreda **OŠ Josipa Račića u Zagrebu** kako bi pravobraniteljici predstavili projekt "Dodir priča", koji su realizirali u sklopu Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo. Djeca su sama opisala svoj rad na projektu: istraživanje o tome kako "gledaju" slijepi, kako izgleda brajica i knjige na brajici, kako funkcioniraju mobitel i računalo za slijepce; zatim razvoj plana za izradu slikovnica, prikupljanje sredstava i rad na slikovnicama, a na kraju i prezentiranje projekta i darovanje slikovnica Hrvatskoj knjižnici za slijepce i Centru „Vinko Bek“.

Učenici **Šumarske i drvodjeljske škole Karlovac** posjetili su ured u Zagrebu i pravobraniteljici predstavili svoj projekt "U Europu sa svjetlom", ostvaren u sklopu Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava, kojim su upozorili na potrebu osvjetljavanja Arboretuma, parka koji okružuje njihovu školu i njezin je zaštitni znak. U parku nema nikakve rasvjete, a učenici i škola upozoravaju nadležne na taj problem već više od deset godina. Učenički projekt pomogao je da problem mračnoga okoliša škole, kao i potreba da se zaštite učenici, škola i sam Arboretum, postanu javno vidljivi. Prijedlog uvođenja rasvjete u park podržalo je 2500 građana na učeničkoj peticiji, a Grad Karlovac pozdravio je njihovu inicijativu, obećavši rješenje, no dalje od obećanja nije se odmaklo. Stoga ostaje na školi da nadležne i dalje podsjeća na njihovu obvezu zaštite sigurnosti učenika.

U studenom su riječki ured pravobraniteljice posjetile učenice **OŠ Čavle iz Čavala** pokraj Rijeke, uključene u projekt iz područja Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo pod nazivom "Kršenje članka 95. Obiteljskog zakona". Projekt je potaknut vijestima o vandalizmu mladih u kasnim noćnim satima te o nastaloj šteti na zgradama dječjeg vrtića i škole u njihovu mjestu, a usmjeren na poštovanje propisa o zabrani kasnih noćnih izlazaka djece mlađe 16 godina bez nadzora odraslih. Učenici su istraživali problem, proučili propise, pratili vijesti u medijima, proveli anketu među učenicima sedmih i osmih razreda i njihovim roditeljima, obavili intervju s načelnikom Općine Čavle, komunalnim redarom i djelatnikom Policijske postaje. Kao najbolji pristup rješavanju ovog problema ističu preventivno djelovanje kroz rad s učenicima i roditeljima te senzibiliziranje lokalne zajednice i javnosti.

Tijekom studenog, riječki ured pravobraniteljice posjetili su članovi vijeća učenika **OŠ dr. Branimira Markovića iz Ravne Gore**. Šestero učenika od 5. do 8. razreda predstavili su svoju školu i brojne aktivnosti koje ona nudi djeci.

U prosincu su osječki ured pravobraniteljice posjetili članovi **Dječjeg gradskog vijeća Grada Osijeka** te izvijestili o humanitarnom projektu „Malonogometni turnir očevi i sinovi“, koji su ostvarili uz potporu Grada Osijeka. Djeca prepoznaju da je rad u Dječjem Gradskom vijeću za njih važno iskustvo i izvor spoznaja o razini ostvarivanja prava djece te navode i neke teškoće u radu, koje upućuju na to da se dječja mišljenja i prijedlozi ne prihvaćaju uvijek ozbiljno. Izvijestila su i o susretu dječjih gradskih vijeća Hrvatske, održanom u Prelogu, gdje su sudjelovala u izradi Alternativnog izvješća o stanju prava djece, koju su koordinirali Ured UNICEF-a za Hrvatsku i Savez društava Naša djeca.

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu - MMS

Aktivnosti na nacionalnoj razini - U prošlogodišnjem izvješću detaljno smo izvijestili o povijesti i procesu nastanka, kao i o radu Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS). Suradnja djece članova MMS-a s Uredom pravobraniteljice i ove je godine uspješno nastavljena. Već više od godinu dana djeca svoja mišljenja iznose u *online* raspravama putem elektroničkog foruma, o različitim pitanjima vezanim za sva područja njihova života te tako pomažu Uredu pravobraniteljice. Osim toga, ostvarene su i brojne aktivnosti na zajedničkim susretima na nacionalnoj razini, kao i na regionalnim sastancima. Pojedini članovi MMS-a gostovali su u emisijama za djecu i mlade, a Vid Bonča je napisao i reportažu s godišnjeg sastanka MMS-a za časopis *Modra lasta*, koji je objavljen i distribuiran u prosincu 2011. godine. Donosimo i detaljniji opis svih spomenutih aktivnosti.

Zajednički sastanak članova MMS-a na nacionalnoj razini održan je 8. veljače 2011. u Uredu pravobraniteljice u Zagrebu. Glavna zadaća dotadašnjih članova je bila dopuniti članstvo Mreže sa sedam novih članova te analizirati dosadašnji rad i dogovoriti se o budućim zadacima. Na poziv pravobraniteljice javilo se 15 učenica i učenika koji su izrazili želju da se pridruže MMS-u. Članovi MMS-a su pažljivo razmotrili njihove kandidature i među njima izabrali sedmero djece za koju su procijenili da će, zajedno s njima, najbolje predstavljati raznoliku populaciju djece iz cijele Hrvatske. Podsjetimo, dosadašnju Mrežu činilo je osam mladih savjetnika iz Osijeka, četiri savjetnice iz Splita, dvije iz Rijeke, tri savjetnika iz Zagreba i jedan iz Šibenika. Na sastanku u Zagrebu odabrano je sedam novih članova koji dolaze iz Pule, Splita, Lovrana, Kaštel Štafilića i Opatije. Tako MMS sada broji ukupno 25 članova, kako je i predviđeno pravilima o radu toga savjetodavnog tijela. Njihov mandat traje do kraja školske godine 2011./2012., a neposredno prije toga oni će izabrati svoje „nasljednike“ – članove MMS-a za sljedeće dvogodišnje razdoblje. Dogovoreno je da će ubuduće mandat članova biti dvije godine te da je glavni uvjet da ostanu u Mreži njihovo aktivno sudjelovanje u online raspravama na elektroničkom forumu najmanje jednom tjedno. Neka od pitanja o kojima su raspravljali na forumu su: nasilje među mladima i kako ga spriječiti, brojne teme iz područja obrazovanja - od pravilnika o ocjenjivanju i kvalitete udžbenika do uvođenja zdravstvenog odgoja u škole, zaštita mentalnog zdravlja djece i prevencija depresije i suicida, dobna granica za stupanje u spolni odnos s odraslom osobom, medijsko izvještavanje o djeci, medijski sadržaji i medijska slika stvarnosti, prava djece čiji su roditelji u zatvoru, igre na sreću, oglašavanje i druge teme.

U Puli, Splitu, Zagrebu i Osijeku su od 12. do 16. travnja 2011. održani regionalni sastanci članova Mreže. Bila je to prigoda da se i uživo upoznaju novi i "stari" članovi te da razmijene dosadašnja iskustva sudjelovanja u radu MMS-a. Pravila rada MMS-a predviđaju regionalna okupljanja najmanje jednom u tri mjeseca, a povod travanjskim sastancima bilo je sudjelovanje u projektu Vijeća Europe na izradi nacrtu *Preporuke o pravima i pravnom statusu djece i o roditeljskoj skrbi*. Skupina stručnjaka zadužena za izradu nacrtu smatrala je važnim da stavovi i gledišta djece o tim osjetljivim pitanjima imaju utjecaj na taj instrument, što je u skladu i s ciljem Programa VE „Izgradnja Europe za djecu i s djecom“. Iako je njezin predmet tehničke i pravne naravi, predložena *Preporuka* otvara pitanja koja su od neposredne važnosti za djecu, npr. koga zakon priznaje kao djetetovog roditelja te kako se donose odluke o priznanju, izvršavanju i oduzimanju roditeljske skrbi. S obzirom na to da će se *Preporuka* primjenjivati u 47 država članica Vijeća Europe, važno je bilo poslušati djecu, čije se mišljenje inače rijetko traži u procesu razvoja politike na europskoj razini. Članovi MMS-a uključili su se u ovaj projekt, tako što su, nakon pojašnjenja i pripreme, u fokus grupama razgovarali o četiri teme: odabir prezimena, roditeljska skrb, donošenje odluka (ostvarivanje roditeljske skrbi) i porijeklo (identitet). O svakoj temi raspravljalo se tako da su djeca istaknula što im je u vezi s temom važno, kako bi željela da se, u odnosu na pojedina područja, stvari odvijaju, dala su svoje prijedloge tko bi i kako trebao odlučivati o tim pitanjima te su se izjasnila o tome treba li djeci dati priliku da kažu svoje mišljenje u svim postupcima koji pravno reguliraju ova područja. Izvještaji s radionica poslani su radnoj skupini za izradu nacrtu *Preporuke* te su tako djeca članovi MMS-a imali mogućnost utjecaja na sadržaj i doseg nacrtu tog instrumenta kako bi se ojačala njegova relevantnost za djecu i potencijal za poboljšanje načina zaštite dječjih prava u zakonodavstvu i njegove primjene u praksi.

U Valbandonu kod Pule je od 9. do 11. rujna 2011. održan godišnji nacionalni sastanak članova MMS-a. Smisao nacionalnih sastanaka je koordinirati rad, utvrditi koja su zajednička stajališta djece o pojedinim pitanjima, dogovoriti pravila u radu MMS-a (koja postavljaju djeca) i suradnju sa sličnim europskim organizacijama. U Valbandon je stiglo 18 djece iz Osijeka, Zagreba, Splita, Šibenika, Rijeke i Pule. Tijekom tri dana oni su, zajedno s pravobraniteljicom i njezinim suradnicima, sudjelovali u radionicama o pravima djece i participaciji djece u društvu i definirali svoj akcijski plan rada za sljedeće razdoblje. Drugi dan, 10. rujna, organiziran je razgovor s državnom tajnicom MZOS-a Dijanom Vican, a tom su prilikom članovi MMS-a iznijeli svoje viđenje problema u području odgoja i obrazovanja, postavili brojna pitanja te i sami nudili rješenja koja bi MZOS mogao primijeniti kako bi se u školama više poštovala prava djece. Teme razgovora bile su: arhitektonske prepreke u školama koje onemogućuju pristup djeci s teškoćama u razvoju, neodgovarajući kriteriji upisa u srednje škole i neprovođenje profesionalne orijentacije, slabosti nastave tjelesne i zdravstvene kulture, udžbenici, državna matura, nedovoljno poticanje rada Vijeća učenika u školama, nedostatak zdravstvenog odgoja i mnoge druge.

Istog dana održana je radionica o važnosti participacije djece u društvu, u kojoj su MMS-ovci razmatrali mogućnosti djelovanja kroz: sagledavanje problema, prepoznavanje razine na kojoj se taj problem rješava (obiteljska, školska, razina lokalne zajednice, nacionalna...), odabir načina djelovanja i akcija te prepoznavanje partnera i saveznika u tim akcijama. Radionicu su vodili iskusni aktivisti Biserka i Mladen Momčinović iz Centra za građanske inicijative Poreč.

Sljedećeg dana djeca su izradila svoj Akcijski plan, koji slijedom dosadašnjih aktivnosti MMS-a, obuhvaća područja Odgoj i obrazovanje, Nasilje nad i među djecom i mladima, Zdravlje te Mediji i Internet. Time su ujedno priredila svoje prijedloge pravobraniteljici za djelovanje na navedenim područjima, kako bi njihove poruke i stajališta iznosila i zastupala u svojim preporukama institucijama i tijelima vlasti.

Za članove MMS-a Ured je tijekom prosinca u Zagrebu i u svojim regionalnim uredima u Osijeku, Rijeci i Splitu organizirao radionice o temi "Kakav spolni odgoj mladih". U radionicama je sudjelovalo 17 članova MMS-a. U uvodnom dijelu radionica članovi MMS-a su informirani o kampanji Vijeća Europe za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom "Jedno od pet", u čije provođenje se aktivno uključio i Ured pravobraniteljice, među ostalim i organiziranjem radionice o spolnom odgoju mladih. Budući da je MMS u svome akcijskom planu naveo zahtjev za uvođenjem sadržaja zdravstvenog odgoja u škole, koji bi uključivao i područje spolnosti, na radionici su raspravljali o tome kakav bi taj zdravstveni/spolni odgoj mladih trebao biti. U vezi s time postavljena su sljedeća pitanja: Na koji način djeca danas dobivaju informacije vezane za spolnost i odgovorno spolno ponašanje; U kojem razredu bi djeca u školi trebala dobiti prve informacije koje se odnose na spolnost; Tko bi im u školi te informacije trebao dati (učitelji, stručni suradnici, školski liječnik...) te na koji način bi sadržaji trebali biti prezentirani (kakva edukacija, koliko bi trajala, koliko često bi se organizirala itd.) Razgovaralo se i o tome koja vrsta informacija je djeci i mladima važna, što po njihovom mišljenju pridonosi razvoju osobe koja će se ponašati odgovorno prema sebi u tom području svog života, u kolikoj su mjeri važne informacije o anatomiji (koje dobivaju na nastavi Prirode i Biologije), imaju li potrebu za učenjem i razgovorom o međuljudskim odnosima između spolova (primjerice o istraživanjima o ponašanju spolova: po čemu su slični, po čemu različiti, kako se mogu bolje razumjeti i sl.). Jedno od pitanja bilo je koje sadržaje ponuditi u kojoj dobi, tj. pojedinim fazama odrastanja, u području odgoja i obrazovanja za odgovorno spolno ponašanje. Važno pitanje bilo je i kako s djecom raditi na prevenciji seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja i na koji način im ponuditi informacije.

Aktivnost na europskoj razini - Na europskoj razini svoje su aktivnosti nastavili i članovi Mreže mladih savjetnika europskih pravobranitelja za djecu (ENYA), koji su se sastali 25. i 26. srpnja 2011. u Belfastu. Tijekom dvodnevnog sastanka mladi iz 10 europskih zemalja: Azerbajdžana, Katalonije, Hrvatske, Cipra, Finske, Grčke, Malte, Poljske, BiH (Republike Srpske) i Sjeverne Irske raspravljali su o pitanjima bitnim za ostvarivanje prava i interesa djece. Sastanku je prisustvovalo 19 mladih, među njima i dvoje članova hrvatskog MMS-a Paola Herc i Nikola Grujić-Tomas, koje je u Sjevernu Irsku otpratila savjetnica pravobraniteljice. Domaćin susreta bilo je Pravobraniteljstvo za djecu Sjeverne Irske. Tijekom sastanka, mladi su članovi ENYA-e raspravljali o temama: zdravlje, nasilje, obrazovanje i internet te su pripremili svoje preporuke za godišnju skupštinu ENOCA – Europske mreže pravobranitelja za djecu, koja se održala

tijekom rujna u Varšavi. Na taj način nastojala se osigurati veća vidljivost i uključenost stajališta djece i mladih u rasprave i donošenje odluka koje se tiču zaštite njihovih prava i interesa. Mladi su na kraju susreta izrazili želju za nastavkom ovakvog rada i suradnje na *online* forumima i zajedničkim temama, a predložili su i teme na koje bi se pravobranitelji, prema njihovom mišljenju trebali više usredotočiti. To su: diskriminacija, socijalne mreže/facebook, pornografija na Internetu, *bullying*, mediji, negativan utjecaj pojedinih subkulturnih skupina, participacija, borba protiv stereotipa i drugo.

Prisutnost u medijima - Luka Petrović i Hrvoje Korbar, članovi MMS-a bili su gosti u emisiji HTV2 *Školski program*, 17. svibnja 2011., koja je u cijelosti bila posvećena temi participacije/sudjelovanja djece u zajednici. Nije bilo lako odgovarati na pitanja o tome „što je zapravo ta participacija“, koliko je ima i kako se ostvaruje – u obitelji, školi i lokalnoj zajednici. Ali Luka i Hrvoje izvrsno su se snašli i bez uljepšavanja rekli da je zasad obitelj jedino područje u kojem je participacija djece u dobroj mjeri zaživjela. U školi je zasad ima tek na formalnoj razini – kroz vijeća učenika, no, ostvaruje se i kroz organiziranje aktivnosti u kojima učenička inicijativa više dolazi do izražaja (na primjer, školski list, humanitarne akcije, učeničke priredbe, učenička pomoć u učenju i slično), što svakako vrijedi poticati. U lokalnoj zajednici bi participacije moglo biti više kad bi se djeci olakšalo da pronađu one „prave“ odrasle koji će im pomoći da se i njihov glas čuje u sredini u kojoj žive. Naravno, nužno je da odrasli pokažu spremnost slušati i čuti te poštovati dječje mišljenje. Neke od tih mogućnosti sudjelovanja u zajednici upravo ostvaruju članovi MMS-a, među kojima su i Luka i Hrvoje. U emisiji su izvijestili i o načinu rada MMS-a, kontaktima putem internetskog foruma i zajedničkim sastancima u regionalnim uredima pravobraniteljice u Osijeku, Splitu, Rijeci i Zagrebu.

Emisija HTV2 "Školski sat", prikazana 24. listopada 2011. velikim je dijelom bila posvećena radu MMS-a. Gosti u studiju bili su član MMS-a Hrvoje Korbar iz Zagreba i pravobraniteljica. U emisiji je prikazan i prilog snimljen u Splitu sa splitskim članicama MMS-a Piom Baban, Željkom Galić, Gabrielom Marin, Tinom Parčinom i Marijom Mlačić, koje su opisale što im znači MMS. Glavne teme emisije bile su nasilje među djecom u školi i kako ga spriječiti te sudjelovanje djece ili participacija u životu zajednice i mogućnosti utjecanja djece i mladih na odluke koje utječu na njihov život. U sklopu druge teme predstavljen je MMS, njegova svrha, nastanak i način rada, a posebna pažnja posvećena je godišnjem sastanku MMS-a, održanom u Valbandonu. Hrvoje je predstavio i Akcijski plan MMS-a koji je donesen na tom sastanku. Pravobraniteljica je potvrdila da je zahtjeve iz tog akcijskog plana uvrstila u svoje preporuke MZOS-u za školsku godinu 2011./2012., istaknuvši da je važnost i vjerodostojnost preporuka Ureda dodatno naglašena upravo ugrađivanjem preporuka djece.

O godišnjem sastanku MMS-a u Valbandonu opširno su izvijestile „Školske novine“, od 20. rujna 2011., a u „Modroj lasti“ broj 5, 2011./2012., svoj doživljaj ovog sastanka detaljno je opisao član MMS-a Vid Bonča iz Pule.

Svim navedenim aktivnostima u okviru rada MMS-a ostvaruje se pravo djece na sudjelovanje u društvu u skladu s člankom 12. Konvencije o pravima djeteta, a ujedno se članove priprema i za preuzimanje sve aktivnije uloge u zajednici i kasnije kad budu odrasli građani.

9 MEĐUNARODNA SURADNJA

Tijekom 2011. Ured pravobraniteljice za djecu poduzimao je velik broj aktivnosti na međunarodnoj razini, pri čemu najvažnijim smatramo višegodišnju suradnju s međunarodnim organizacijama na različitim projektima i događanjima radi razmjene iskustava i prakse ili ekspertnih konzultacija. I ove je godine ostvarena bilateralna suradnja s različitim institucijama, sudjelovali smo na brojnim međunarodnim konferencijama i drugim skupovima, a na nekim od njih smo i održali pozvana ili prijavljena predavanja.

9.1 SURADNJA S MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

Europska mreža pravobranitelja za djecu (European Network of Ombudspersons for Children - ENOC) – višegodišnje aktivno članstvo i suradnja s ENOC-om se ostvarila kroz stalnu komunikaciju s članicama

mreže o različitim pitanjima u zaštiti i promicanju prava i interesa djece te kroz sudjelovanje dviju savjetnica pravobraniteljice za djecu na godišnjoj konferenciji ENOC-a u Varšavi od 14. do 16. rujna na temu „Poštovanje prava djece i mladih u institucionalnoj skrbi“. Sudionici skupa su propitivali ulogu ombudsmana u zaštiti prava djece i mladih u institucionalnoj skrbi, ali i postojeće stanje u zemljama članicama. Istovremeno je održan i sastanak predstavnika Europske mreže mladih savjetnika pravobranitelja za djecu (ENYA), a ove godine su tu bila djeca iz Grčke, Cipra, Sjeverne Irske, BiH (Republike Srpske) i Poljske.

Europska mreža mladih savjetnika pravobranitelja za djecu (European Network of Young Advisors of Ombudsperson for Children - ENYA) – nastavljena je suradnja članova Mreže mladih savjetnika (MMS) pravobraniteljice za djecu sa ENYA-om. Dvoje djece-članova MMS-a i savjetnica pravobraniteljice su (uz pokriveno troškove) 25. i 26. srpnja u Belfastu raspravljali s predstavnicima ENYA-e iz drugih zemalja o zdravlju, nasilju, obrazovanju, internetu i elektroničkoj komunikaciji, kako bi pripremili svoje preporuke za godišnju konferenciju ENOC-a. Sastanku je prisustvovalo 19 mladih, u pratnji koordinatora i nekoliko pravobranitelja. Domaćin susreta mladih savjetnika bilo je Pravobraniteljstvo za djecu Sjeverne Irske.

Mreža pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (Children's Rights Ombudspersons Network in South and Eastern Europe - CRONSEE) – sudjelovali smo na tematskom sastanku „Uloga ombudsmana u zaštiti djece od tjelesnog i psihičkog kažnjavanja“ u Skopju 20. svibnja, a ured su predstavljale zamjenica i savjetnica pravobraniteljice, koja je prezentirala iskustva Hrvatske i Ureda u odnosu na kažnjavanje djece. Hrvatska je, među članicama, jedina zemlja koja je u cijelosti zabranila tjelesno kažnjavanje djece, no u praksi je još uvijek prisutna nedovoljna primjena svih zakonskih propisa. Godišnja konferencija CRONSEE-a, 6. i 7. rujna u Ohridu, bila je posvećena zaštiti djece od ekonomskog iskorištavanja i djeci koja prose, a pravobraniteljica za djecu RH održala je izlaganje pod naslovom „Djeca ulice“. U radu konferencije sudjelovali su i predstavnici pravobraniteljskih institucija za djecu iz Makedonije, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Srbije, AP Vojvodine, Crne Gore, Kosova i Albanije.

Europski odbor za djecu čiji su roditelji u zatvoru (European Committee for Children of Imprisoned Parents - EUROCHIPS) – na godišnjoj konferenciji u Barceloni od 13. do 15. svibnja zamjenica pravobraniteljice za djecu održala je pozvano predavanje pod naslovom "Unapređivanje dječje participacije: različiti pristupi". Organizatori konferencije bili su, uz EUROCHIPS, katalonska udruga Djeca bez rešetki (Ninos sin barreras) i Danski institut za ljudska prava (Danish Institute for Human Rights), a podržala ju je Europska komisija. Konferencija je uključivala generalnu skupštinu EUROCHIPS-a i obilazak najvećeg zatvora u Kataloniji. Sudjelujemo i u dva projekta (COPING projekt o ranjivosti i problemima mentalnog zdravlja djece i PACT projekt, koji uključuje aktivno sudjelovanje djece) te razmjenjujemo iskustava i podatke s članicama EUROCHIPS-a, kao što su PACT (Prison Advice & Care Trust) iz Velike Britanije, belgijska udruga Houtman Fond te Institut za psihološko zdravlje iz Varšave.

Odbor za prava djeteta Ujedinjenih naroda - godišnji Dan opće rasprave, održan 30. rujna, Odbor je posvetio pravima djece čiji su roditelji u zatvoru. Raspravu o toj posebno ranjivoj skupini djece na visokom skupu UN-a inicirao je između ostalih i EUROCHIPS te pravobraniteljica za djecu RH. U cjelodnevnom radu sudjelovalo je 200 sudionika što je bio najveći broj sudionika do tada. Zamjenica pravobraniteljice raspravljala je na temu okupljanja i koordiniranog djelovanja stručnjaka iz različitih područja, koji se u svome radu direktno ili indirektno susreću s ovom skupinom djece te o pozitivnoj i negativnoj ulozi medija kad izvještavaju o djeci čiji su roditelji lišeni slobode.

Save the Children Norway za regiju Jugoistočne Europe te organizacije i institucije u području Palestinske samouprave - Na poziv i u organizaciji (uz pokrivanje troškova) *Save the Children Norway* za regiju Jugoistočne Europe zamjenica pravobraniteljice za djecu Republike Hrvatske i zamjenik pravobranitelja ljudskih prava Slovenije zadužen za djecu i socijalna pitanja su od 27. studenoga do 2. prosinca u Palestini predstavili modele pravobraniteljstava za djecu Hrvatske i Slovenije. Ove pravobraniteljske institucije su za ovaj ekspertni konzultativni posjet izabrane kao istaknute i uspješne organizacije u regiji koje predstavljaju dva različita modela zaštite prava djece: hrvatski samostalni i specijalizirani ured pravobranitelja za djecu i slovenski - integriran u instituciju općeg pravobranitelja

ljudskih prava. Ustrojstvo pravobranitelja za djecu i način rada prikazali smo pred tridesetak djelatnika institucije pravobranitelja ljudskih prava Palestine (*Independent Commissioner for Human Rights - ICHR*). Sastali smo se i s općim pravobraniteljem i s izvršnom direktoricom ICHR-a, djelatnicima ureda *Save the Children UK* i *Save the Children Sweden* u Ramali, uredima UNICEF-a i *Save the Children UK* u Jeruzalemu, s predstavnicima nacionalne nevladine organizacije *Al-Haq* i predstavnicima međunarodne organizacija *Defense for Children International - Palestine Section*. U Odgojnom centru u Ramali razgovarali smo o socijalnim pitanjima s ministricom socijalne skrbi, a u palestinskom parlamentu s tri zastupnice o ulozima i funkcijama pravobranitelja za djecu. Posjetili smo i školu u Jeruzalemu (zona C) i školu u Khan al-Ahmar, gdje smo prisustvovali radionicama muzikoterapije s djecom.

Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings (GRETA) je stručna skupina Vijeća Europe za suzbijanje trgovanja ljudima, koja prema odredbama Konvencije VE o suzbijanju trgovanja ljudima prati provođenje Konvencije. Na inicijativu Ureda za ljudska prava Vlade RH predstavnici GRETA-e posjetili su Ured pravobraniteljice 17. veljače. Sastanku su prisustvovali i predstavnik tajništva Vijeća Europe te predstavnici Ureda za ljudska prava Vlade RH. Pravobraniteljica za djecu upoznala ih je s aktivnostima Ureda u zaštiti djece stranih državljana zatečenih na području Hrvatske te aktivnostima usmjerenim na zaštitu djece od seksualnog iskorištavanja.

Delegacija Europske unije u RH - Predstavnici Delegacije sastali su se 13. travnja s pravobraniteljicom za djecu, interesirajući se za aktivnosti Ureda te za aktualno stanje i eventualno ostvaren napredak u zaštiti prava djece u Hrvatskoj, što čine svake godine u sklopu priprema Izvešća o napretku (Progress Report) za Republiku Hrvatsku. U **Informacijskom centru Europske unije** u Zagrebu nazočili smo 9. lipnja predavanju na temu Europske građanske inicijative a 31. listopada predstavljanju TV spota "Slijepi su oni s predrasudama" i projekta "Jednake mogućnosti za žene i djevojke s oštećenjem vida".

Agencija Europske unije za temeljna prava (European Union Agency for Fundamental Rights – FRA) - U Hrvatskom saboru je 8. srpnja, u organizaciji Ureda za ljudska prava Vlade RH, održan sastanak tri specijalizirana pravobraniteljstva u Hrvatskoj i čelnika Agencije Europske unije za temeljna prava. Tema sastanka bilo je najavljeno spajanje specijaliziranih pravobraniteljstava s Uredom pučkog pravobranitelja. Pravobraniteljice za djecu, za ravnopravnost spolova i za osobe s invaliditetom sa suradnicima razgovarale su s Ilze Brands Kehris, predsjednicom Upravnog odbora Agencije i s Mortenom Kjaerumom ravnateljem Agencije. Iznijele su argumente protiv pripajanja specijaliziranih pravobraniteljstava pučkom pravobranitelju te su govorile o dosadašnjem tijeku donošenja zakona.

Delegacija Europske komisije u RH - U sklopu misije stručnjaka Europske komisije za područje pravosuđa i unutarnjih poslova (Peer Based Mission), Delegacija EU je 6. prosinca posjetila Ured pravobraniteljice za djecu. Na sastanku su sudjelovali predstavnica EK, neovisna stručnjakinja za dječja prava Ankie Vandekerckhoven i predstavnici Ministarstva pravosuđa kao organizatori posjeta. Teme razgovora bile su: ovlasti i administrativni kapaciteti Ureda pravobraniteljice za djecu, statistički podaci o prigovorima djece u obrazovnim institucijama i institucijama socijalne skrbi, praćenje preporuka pravobraniteljice te stanje dječjih prava u Hrvatskoj. U veljači 2012. primili smo Izvešće ovih stručnjaka, koje je po prvi puta u sklopu ovog projekta napravljeno za Hrvatsku. U njemu se jačanje Ureda pučkog pravobranitelja ne vidi kroz spajanje s drugim neovisnim institucijama za ljudska prava u Hrvatskoj, a u većini poglavlja ovog izvješća se umjesto zaključaka koriste podaci i citati iz godišnjih izvješća o radu pravobraniteljice za djecu.

UNICEF – Ured pravobraniteljice za djecu je partner i suradnik UNICEF-u u mnogim aktivnostima. U istraživačkom projektu UNICEFa i MOMBS-a „**Situacijska analiza prava djece i žena u RH**“ zamjenica pravobraniteljice je, kao članica povjerenstva za praćenje izrade projekta, izradila mišljenje o konačnom nacrtu analize koju je proveo Institut Ivo Pilar. Pravobraniteljica i njezina savjetnica javljale su se na pozive građana na humanitarnom koncertu "**Pet dana života**" za djecu Roga Afrike u Spaladium Areni u Splitu 4. listopada. Koncert su organizirali branitelji Splitsko-dalmatinske županije i Hrvatski časnički zbor Grada Splita u korist UNICEF-a. Predstavnica pravobraniteljice je kao i prethodnih godina s predstavnicima ministarstava, agencija, udruga, Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te drugih tijela i organizacija, razmatrala napredak u provedbi **Godišnjeg plana programskih aktivnosti UNICEF-a i Vlade**

Republike Hrvatske na godišnjem sastanku u MVPEI 13. prosinca. Dio rasprave odnosio se i na planiranje budućih aktivnosti u razdoblju od 2012. do 2016. godine. Na poziv UNICEF-a savjetnica pravobraniteljice održala je predavanje na **Konferenciji o inkluzivnom obrazovanju djece s teškoćama u razvoju** u Moskvi.

Nacionalna zaklada Krajowe Centrum Kompetencji (KCK) iz Varšave – pozvala je Ured (uz pokrivanje troškova) da pozvanim predavanjem sudjeluje na Konferenciji o suzbijanju nasilja nad djecom u obitelji, pod nazivom "Volim. Ne tučem. Cijela Europa protiv zlostavljanja djece." u Varšavi 3. i 4. ožujka te da bude partner u projektnim aktivnostima. Ured se odazvao predavanjem "Izgradnja mreže za borbu protiv obiteljskog nasilja – pravobranitelj za djecu kao katalizator", koje je, u sekciji o međuinstitucionalnoj suradnji u borbi protiv obiteljskog nasilja, održala zamjenica pravobraniteljice za djecu. Sudionici konferencije bili su stručnjaci iz različitih sustava poput policije, pravosuđa, udruga, pravobraniteljstava, ministarstava i SOS telefonskih linija za djecu.

9.2 BILATERALNA SURADNJA

Grčka nevladina organizacija "Dječji osmijeh" (The smile of the child) inicirala je sastanak koji je održan u Uredu pravobraniteljice za djecu u Zagrebu 28. Lipnja. Na sastanku su članice organizacije predstavile njezin rad, a sudjelovale su i predstavnice UNHCR-a, Crvenog križa, Koordinacije udruga za djecu, Hrvatskog pravnog centra i Centra za nove inicijative, nevladinih organizacija koje se, među ostalim, bave pitanjima nestale i iskorištavane djece, djece bez pratnje i djece azilanata. Bilo je riječi o mogućnostima uvođenja telefonskog broja 116-000 za nestalu djecu u Republici Hrvatskoj te formiranja hrvatskog Nacionalnog centra za nestalu i iskorištavanu djecu.

Pravobraniteljica za ljudska prava Republike Slovenije, dr. Zdenka Čebašek-Travnik i njezin zamjenik Tone Dolčič posjetili su 7. srpnja Ured pravobraniteljice za djecu. Tom prilikom razmijenjene su informacije o načinu i organizaciji rada u zaštiti prava djece u oba ureda te o iskustvima u pogledu reakcija nadležnih institucija na preporuke pravobraniteljica. Gosti iz Slovenije upoznati su i s načinom na koji pravobraniteljica za djecu u Hrvatskoj sudjeluje u izradi propisa i daje poticaje za njihovo donošenje i izmjenu, o praksi obilazaka institucija u koje su djeca smještena te s radom Mreže mladih savjetnika (MMS) pravobraniteljice za djecu.

Mađarski parlamentarni povjerenik za ljudska prava (Pučki pravobranitelj) – Prof. Mate Szabo dostavio nam je publikaciju *The Children's Rights Project of the Hungarian Parliamentary Commissioner for Civil Rights, 2010.*, izvješćujući nas kako Mađarska još uvijek nema nezavisnog tijela ili institucije kao što je dječji pravobranitelj te da temeljem Zakona od zaštiti djece, pučki pravobranitelj štiti dječja ustavna prava, pri čemu mu je glavni zadatak istraživati podnesene prijave. Zahvaljuje na našoj prethodnoj suradnji i našim komentarima i prijedlozima na njegov program *Nasilje u školi* iz 2009., koje je uključio u svoje godišnje izvješće mađarskom parlamentu. Zanimala su ga ovaj put naša stajališta, iskustvo i aktivnosti u odnosu na tjelesno kažnjavanje i druge forme tjelesnog zlostavljanja djece; dječju prostituciju i seksualno zlostavljanje (posebice u institucijama); drogu, alkohol i pušenje djece, te nestalu djecu. Obratio nam se i Lajos Aáry-Tamás, **povjerenik za obrazovna prava Mađarske** moleći informaciju o tome kako se u školama u Hrvatskoj ostvaruje zaštita djece oboljele od dijabetesa i o primjerima dobre prakse. Radi prikupljanja potrebnih informacija obratili smo se MZOS-u te predsjednici Hrvatskog društva za školsku i sveučilišnu medicinu Hrvatskog liječničkog zbora.

Veleposlanstvo Sjedinjenih Američkih Država u Zagrebu - U Uredu je 9. rujna održan sastanak s tajnicom za politička pitanja Veleposlanstva Sjedinjenih Američkih Država u Zagrebu Metkom Jelenc o stanju prava djece i aktivnostima Pravobraniteljca za djecu u 2011.

Policijski stručnjaci iz Sjeverne Irske - Pravobraniteljica za djecu sastala se 27. rujna s policijskim stručnjacima iz Sjeverne Irske, koji su partneri hrvatskoga MUP-a u provođenju projekta IPA 2009 – "Jačanje kapaciteta u području suzbijanja seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece i pružanja pomoći ranjivim žrtvama kriminaliteta". Sastanak je održan na inicijativu stručnjaka iz Sjeverne Irske. Strane stručnjake zanimala su brojna pitanja o sustavu prevencije seksualnog zlostavljanja djece u Hrvatskoj te o zaštiti djece tijekom pravosudnog postupka.

9.3 SUDJELOVANJE NA MEĐUNARODNIM SKUPOVIMA

Ovdje nabrajamo brojna preostala sudjelovanja koja nismo naveli u prethodnom tekstu pod naslovom *Suradnja s međunarodnim organizacijama*.

Treća tematska radionica o ulozi nacionalnih struktura za ljudska prava u zaštiti i promicanju prava djece u skrbi održana je u Tallinnu (Estonija) od 6. do 7. travnja, u organizaciji Vijeća Europe i Europske unije, kao dio Projekta „Peer to Peer“ II. Radionici je nazočilo 33 sudionika iz nacionalnih struktura za ljudska prava i drugih specijaliziranih tijela uključujući ENOC, te predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu (uz pokrivene troškove). Program je uključivao obradu četiri teme koje se odnose na važeće međunarodne pravne norme, odluku o stavljanju djece u skrb, zaštita prava djece u skrbi i nakon skrbi.

Prva konferencija za sigurnu igru, s međunarodnim sudjelovanjem održana je u Zagrebu 14. travnja u organizaciji Centra za kvalitetu i sigurnost. Pravobraniteljica je tom prilikom održala izlaganje "Pravo djeteta na sigurnu igru". U radu Konferencije sudjelovali su predstavnici MOBS-a, MZOS-a, MZOPUG-a, MUP-a i drugi.

Međunarodni okrugli stol "Kraj pregovora s Europskom unijom: iskorak ili raskorak?" održan je 23. svibnja u Novinarskom domu u Zagrebu u organizaciji Mreže fondacija Otvoreno društvo i Heinrich Böll Stiftung – Ured za Hrvatsku. Cilj okruglog stola bio je usredotočiti se na preostale izazove vezane uz poglavlje 23, ali i na pitanja vezana uz demokratizacijski potencijal i sudjelovanje javnosti u posljednjoj etapi pristupanja Hrvatske Europskoj uniji. Skupu je nazočila zamjenica pravobraniteljice za djecu.

Međunarodna konferencija "Borba protiv nasilja nad djecom: od izoliranih akcija prema integriranim strategijama" održana je u Kievu 24. i 25. svibnja, u organizaciji Državne službe za mlade i sport Ukrajine, Programa Vijeća Europe "Izgradnja Europe za djecu i s djecom", Regionalnog ureda UNICEF-a za Srednju i Istočnu Europu i Zajednicu Neovisnih Država te posebne izaslanice Generalnog tajnika UN-a za sprečavanje nasilja nad djecom Marte Santos Pais. Kao pozvani izlagač od strane Vijeća Europe, na konferenciji je (uz pokrivene troškove) sudjelovala pravobraniteljica za djecu s izlaganjem "Partnerstvo s mladima u prevenciji nasilja". Na konferenciji se okupilo više od 150 sudionika iz 27 zemalja, koji su predstavili primjere dobre prakse u zaštiti djece od svih oblika nasilja.

Europski dijalog o upravljanju internetom (EURODIG) održan je u Beogradu 30. i 31. svibnja, pod pokroviteljstvom Vijeća Europe i Ministarstva za telekomunikacije i informacijsko društvo Srbije i u suradnji s međunarodnim organizacijama. Glavna tema skupa bila je upravljanje internetom u svjetlu zaštite ljudskih prava, uz definiranje odgovornosti i obveza države i međunarodnih regulatora te drugih dionika. Skup su pratile dvije savjetnice pravobraniteljice za djecu.

Prvi međunarodni znanstveni skup "Izazovi, zamke, problemi modernog društva" održan je od 29. lipnja do 1. srpnja u Sloveniji, u dvorcu Rakičan, koji je organiziralo Ministarstvo rada, obitelji i socijalne skrbi Republike Slovenije. U plenarnom djelu skupa savjetnica pravobraniteljice za djecu održala je predavanje "Zaštita djeteta na internetu – izazovi mogućnosti, dileme i zadaće". Cilj skupa bio je pridonijeti podizanju svijesti o aktualnoj problematici obitelji, djece, mladih i starijih osoba, s teorijskog i praktičnog gledišta.

Predavanje „Europska građanska inicijativa“ održano 9. lipnja u Informacijskom centru EU u Zagrebu organizirali su Francusko Veleposlanstvo u Hrvatskoj i Institut za međunarodne odnose (IMO), uz potporu Udruge Alumni Europskih Studija (ALES) i Delegacije EU u Hrvatskoj. Predavač je bio Cédric Bloquet, generalni direktor udruge Sudjelovanje građana u javnom životu i demokracija (Civisme et démocratie-CIDEM) i stručnjak pri Ministarstvu vanjskih i europskih poslova Republike Francuske i Europske komisije. Predavanje je pratila savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Konferencija o inkluzivnom obrazovanju djece s teškoćama u razvoju u organizaciji UNICEF-a, održana je u Moskvi od 27. do 29. rujna te okupila stručnjake i dužnosnike iz 20 zemalja. Savjetnica pravobraniteljice za djecu, koju je Ured UNICEF-a za Hrvatsku pozvao (uz pokrivene troškove) da bude dio nacionalne delegacije na konferenciji i prezentira hrvatska iskustva i svoje viđenje ove problematike održala je izlaganje pod nazivom: „Working together for Inclusive Education – Role of the Ombudsperson for Children“. U fokusu diskusije ove konferencije bila je razmjena iskustava o odgovarajućem pravnom

okviru, primjerenim i učinkovitim politikama te financiranju. Sudionici konferencije su pozvali nacionalne vlade da usvoje obrazovne politike i strategije koje će promovirati prava na pristup i potpuno sudjelovanje u kvalitetnom obrazovanju i poštovanje svih dječjih prava u obrazovnom okruženju.

Ministarska konferencija „Zdravstvena zaštita prilagođena djeci: Graditi zdravu budućnost za djecu i s djecom“, održana je u Lisabonu 29. i 30. rujna, u organizaciji Vijeća Europe. Na konferenciji su delegacije ministarstava zdravstva europskih zemalja predstavljale zdravstvenu zaštitu djece u svojim državama, a izlaganja su održali i predstavnici Svjetske zdravstvene organizacije (WHO), UNICEF-a, Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC), vjerskih zajednica, Međunarodne organizacije za migracije (IOM), sveučilišta te liječnika. Konferenciji su prisustvovala pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica.

Međunarodna konferencija "Modeli udomiteljstva" održana je u Zagrebu 26. listopada, u organizaciji Foruma za kvalitetno udomiteljstvo, UNICEF-a i MZSS-a. Izlaganja međunarodnih i domaćih stručnjaka pratili su brojni predstavnici centara za socijalnu skrb, udomitelji, udomljena djeca i mladi te savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Regionalna konferencija Vijeća Europe "Zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom – ratifikacija i provedba Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja" održana je u Zagrebu 27. i 28. listopada. Organizatori konferencije bili su Vijeće Europe, Ministarstvo pravosuđa i MOBS. Konferenciji su nazočili i predstavnici Albanije, Bugarske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Grčke, Italije, Makedonije, Rumunjske, Slovenije, Srbije i Turske. Pravobraniteljica za djecu bila je moderatorica rasprave "Prevenција i kazneni progon djela seksualnog nasilja nad djecom".

Prva međunarodna konferencija "Istine o psihoterapiji" održana je 29. i 30. listopada u Zagrebu, u organizaciji Saveza psihoterapijskih udruga Hrvatske, a pod pokroviteljstvom MZSS-a. Na konferenciji se govorilo o položaju psihoterapijske profesije i djelovanju psihoterapeuta, o statusu psihoterapijske djelatnosti u Europi i Hrvatskoj te o trendovima u psihoterapiji. Tom prigodom potpisana je peticija za žurno donošenje Zakona o psihoterapiji koji bi regulirao ovu problematiku. Skup je pratila savjetnica pravobraniteljice.

Europska rasprava djece i mladih o inkluzivnom obrazovanju održana je u Europskom parlamentu u Bruxellesu 7. studenoga u organizaciji Europske agencije za razvoj obrazovanja djece s teškoćama u razvoju/posebnim obrazovnim potrebama, uz potporu Europske komisije i Europskog parlamenta. U raspravi je sudjelovalo 31 izaslanstvo iz 27 zemalja članica EU. Svaka se delegacija sastojala od tri mlada člana, među kojima je barem dvoje bilo s teškoćama u razvoju ili s posebnim obrazovnim potrebama, uz pratnju odraslih. Na raspravi su bili i službeni predstavnici ministarstava, europskih institucija i ključnih europskih i međunarodnih organizacija. Ured pravobraniteljice za djecu iz Hrvatske prepoznat je kao važan u promicanju prava i načela participacije djece, ali i prava djece s TUR na inkluzivno obrazovanje te je predstavnicom Ureda pozvana da sudjeluje na ovom važnom događanju gdje su mladi iznosili svoja mišljenja i prijedloge vezane uz inkluzivno obrazovanje.

Konferencija "Graditi Europu prilagođenu djeci: pretvaranje vizije u stvarnost" održana je 20. i 21. studenoga u Monaku. Više od 200 predstavnika europskih zemalja okupilo se na konferenciji čiji je cilj bio utvrditi dosege u ostvarivanju programa Vijeća Europe "Graditi Europu za djecu i s djecom", usmjerenog sustavnom podizanju standarda zaštite prava djece, a koji je prije pet godina započeo upravo u Monaku. Postavljeni su i temelji Strategije za prava djeteta od 2012. do 2015. godine. Na konferenciji su bili brojni predstavnici organizacija i institucija za zaštitu prava djece, među njima i pravobraniteljica za djecu te njezina savjetnica, kao i predstavnici vlada država članica VE, uz istaknute stručnjake za zaštitu dječjih i ljudskih prava.

Treći međunarodni simpozij o prevenciji trgovanja ljudima pod nazivom "Integracija europskog znanja" održan je u Bruxellesu 24. studenoga, u organizaciji Public Policy Exchange. Cilj simpozija bio je okupiti stručnjake koji se bave problematikom trgovanja ljudima s različitih aspekata djelovanja, poput policije, pravosuđa, socijalne skrbi, nevladinih organizacija i drugih, kako bi se razmijenila iskustva i primjeri dobre

prakse u suzbijanju trgovine ljudima. Predstavljena je i nova europska Direktiva o suzbijanju trgovanja ljudima, usvojena u ožujku 2011. Skup je pratila predstavnica savjetnica pravobraniteljice.

Regionalna konferencija "Uloga pravobraniteljskih ureda u suzbijanju diskriminacije s posebnim naglaskom na područje spolne diskriminacije i diskriminacije na temelju seksualne orijentacije" održana je u Zagrebu 21. prosinca, u organizaciji pravobraniteljice za ravnopravnost spolova. Izlaganja o svojim iskustvima i praksi iznijeli su uredi pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, pučkog pravobranitelja, pravobraniteljice za djecu i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom RH, povjerenica za zaštitu jednakosti Republike Srbije, zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore te predstavnice sudskih tijela. Raspravljalo se o položaju nezavisnih tijela zaduženih za promicanje jednakosti u nacionalnim pravnim sustavima i njihovoj ulozi u suzbijanju diskriminacije.

10 RAD REGIONALNIH UREDA

Osim u Zagrebu, Ured pravobraniteljice za djecu djeluje i u Splitu, Rijeci i Osijeku. Ustroj rada Ureda je, sukladno potrebi proširenja rada na regionalnoj razini, koncipiran na način da se s relativno malim brojem savjetnika, multidisciplinarno pokrivaju različita područja u zaštiti prava djece. U dijelu promocije prava djece radi se prema teritorijalnom načelu, dok se u dijelu rješavanja prijave pojedinačnih povreda prava djece i predlaganja sveobuhvatne zaštite njihovih prava, radi prema funkcionalnom načelu sukladno stručnom znanju i profesionalnom iskustvu savjetnika, neovisno o regiji iz koje dijete dolazi. U nastavku opisujemo rad i aktivnosti ureda te dajemo prikaz pojedinačnih povreda prava po vrstama i županijama (grupirane prema lokaciji ureda – u daljnjem tekstu regijama), kako za Osijek, Split i Rijeku, tako i za Zagreb.

10.1 URED U OSIJEKU

Djelovanje regionalnog ureda u Osijeku je teritorijalno obuhvaća pet županija u istočnom dijelu Republike Hrvatske: Vukovarsko-srijemsku, Brodsko-posavsku, Slavonsko-baranjsku, Požeško-slavonsku i Virovitičko-podravsku. Poslovi savjetnice pravobraniteljice za djecu socijalne pedagoginje i savjetnika pravnik su jednim djelom vezani za područje regije, ali obavljaju i poslove za područje cijele Hrvatske, sukladno stručnoj usmjerenosti. Poslovi savjetnika vezani su za povrede prava djece s područja odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, zdravstva, obiteljskoppravne i kaznenopravne zaštite, sigurnosti, problema u ponašanju i teškoća mentalnog zdravlja te zaštitu djece zatvorenika. Predmetom rada su bile prijave pojedinačnih povreda prava i interesa djece, kao i rad na općim inicijativama usmjerenim promociji prava.

Uredu se neposredno javilo 265 stranaka, najčešće putem telefona (223), ali i osobnim dolaskom (42). Najčešće su se obraćale majke djece, a povećan je broj javljanja same djece u odnosu na prošlu godinu. Broj i vrsta podnositelja prijava, odnosno osoba koje su se obraćale uredu prikazani su u tablici. U izravnom obraćanju stranke su najčešće prijavljivale ili tražile savjet s područja obiteljskopravnih odnosa, zaštite djece od nasilja te tražile pomoć zbog problema u odgojno-obrazovnim ustanovama. Naglašavaju sporost sudova u odlučivanju o pravima djece, neučinkovitost u postupanju CZSS-a u rješavanju obiteljskih situacija koje izravno štetno utječu na dječje interese, neučinkovito postupanje policijskih službenika te nesnalaženje i neaktivnost djelatnika škole u zaštiti prava djece. Najčešće očekuju žurno djelovanje pravobraniteljice za djecu i učinkovito rješenje, često i izvan njezinih stvarnih ovlasti i djelokruga.

PODNOŠITELJ	
Dijete osobno	5
Roditelji	1
Majka	105
Otac	73
Baka	18
Djed	4
Institucije	38
Ostali	14
Rođaci	2
Susjedi	0
Sestra/ili brat	3
Anonimno	2
UKUPNO	265

Tablični pregled podataka govori o broju i vrsti povreda dječjih prava kojima se bavio ured u Osijeku tijekom 2011. godine. Podaci su dani za svaku županiju te ukupno za regiju u odnosu na broj svih zaprimljenih prijava upućenih Uredu pravobraniteljice. Na regiju se odnosi 148 od ukupno 1054 pojedinačnih prijava povreda prava. Najviše prijava je iz Osječko-baranjske županije (65), zatim Vukovarsko-srijemske (40), Virovitičko-podravске (15) te po 14 iz Požeško-slavonske i Brodsko-posavske. U odnosu na prošlu godinu, zabilježen je znatno manji broj prijava s područja Brodsko-posavske županije.

URED U OSIJEKU	Brodsko –posavska	Osječko-baranjska	Požeško-slavonska	Virovitičko-podravska	Vukovarsko-srijemska	Ukupno za regiju	Ostale županije	Ukupno
Osobna prava - ukupno	10	42	7	11	26	96	540	636
<i>Pravo za život uz roditelje i rod. skrb</i>	5	12	4	3	15	39	267	306
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>		2			1	3	24	27
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	4	27	2	8	8	49	224	273
<i>Ostala osobna prava</i>	1	1	1		2	5	25	30
Prava djece kao članova društvene zajednice							6	6
Obrazovna prava	2	8	3	1	8	22	137	159
Zdravstvena prava		1		1		2	23	25
Socijalna prava	1	4	3		1	9	34	43
Ekonomska prava		3		1	3	7	72	79
Kulturna prava							8	8
Pravosudno-zaštitna prava		6	1			7	48	55
Sigurnost i zaštita djece	1	1			1	3	12	15
Diskriminacija					1	1	5	6
Nenadležnost							16	16
Ostala prava				1		1	5	6
Ukupno	14	65	14	15	40	148	906	1054

Najveći broj prijava i dalje se odnosi na povrede osobnih prava djece (96) i to prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (49) te prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (39), što je znatno manje od 57 prijava u 2010. godini. Sljedeće su po broju prijava povrede obrazovnih prava (22).

Uz rad na predmetima pojedinačnih povreda prava djece, savjetnici su pratili područja kršenja prava djece na području svoje nadležnosti. Poduzimanjem općih inicijativa radili su na promociji dječjih prava na području djelovanja regionalnog ureda.

Ovdje želimo posebno naglasiti da je Ured višekratno postupao zbog Tehničke škole Nikole Tesle u Vukovaru. Učenike škole smo posjetili na početku školske godine 2010./2011. u privremenom zamjenskom prostoru Radničkog doma u Borovu, jer je za matičnu zgradu napokon započela obnova (nije obnovljena od rata). Tada smo utvrdili da djeca pohađaju nastavu u neprimjerenim i ugrožavajućim uvjetima. Obnova škole trebala je biti gotova do početka školske godine 2011./2012. Međutim, zbog kašnjenja u izvođenju radova i zakašnjele reakcije nadležnog ministarstva na ove propuste, učenici su i

ovu zimu proveli u neprimjerenim prostorima bez grijanja, s betonskim podovima, neodgovarajućim sanitarnim čvorovima, s nedostatnim električnim instalacijama koje ne mogu zadovoljiti potrebe škole, zbog čega dolazi do velikih kvarova, pri čemu učionice ostaju potpuno bez grijanja, pod krovom koji zbog starosti i neodržavanja, prokišnjava. Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva obavijestilo nas je u prosincu 2011. godine da je nedavno raskinulo ugovor sa izvođačem radova i raspisalo novi natječaj za završetak radova te da se nastavak radova očekuje tek u travnju 2012., nakon završetka postupka javnog natječaja. Iako je škola više puta upozoravala nadležne o zastoju i kašnjenju radova i o teškim uvjetima odvijanja nastave i usprkos našim upozorenjima o ugroženosti zdravlja i sigurnosti djece, izostala je pravovremena reakcija nadležnog ministarstva, a uvjeti su i dalje ispod razine prihvatljive za boravak djece i izvedbu odgojno-obrazovnog procesa.

Tijekom 2011. Ured u Osijeku sudjelovao je na više skupova i stručnih ili javnih događanja na svom području. Sudjelovali smo na III. Znanstveno-stručnom interdisciplinarnom skupu "Pravna zaštita prava na (zajedničku) roditeljsku skrb" u organizaciji Hrvatske udruge za pravnu zaštitu obitelji i Pravosudne akademije na Pravnom fakultetu u Osijeku; predstavljanju brošure "Djeca i mladi u alternativnoj skrbi", koju je pripremila Vijeće Europe, a za Hrvatsku ga je prevelo i izdalo SOS Dječje selo Hrvatska, uz potporu Foruma za kvalitetno udomiteljstvo, u Osijeku; prezentaciji završetka provedbe projekta *Kompetentan roditelj – kompetentno dijete*, trećeg ciklusa nazvanog *Caffe kutak za roditelje* u organizaciji Caritasa Đakovačko-osječke Nadbiskupije u sklopu kojega djeluje Bračno i obiteljsko savjetništvo u Osijeku i Centar za dijete, u Osijeku; na skupu „Edukacija o sigurnosti djece na internetu“ izlaganjem o stavovima ureda vezano za sigurnost djece, u organizaciji Centra za nestalu i zlostavljanu djecu u Osijeku; na otvorenju obnovljenog Učeničkog doma u Vukovaru; na Županijskom stručnom vijeću pedagoga srednjih škola iz Vukovara vezano za provođenje pedagoških mjera; na 2. simpoziju o ranoj intervenciji u djetinjstvu "Djelovati rano: zašto i kako" u organizaciji Hrvatske udruge za ranu intervenciju i UNICEF-a u Belom Manastiru.

U sklopu promotivnih aktivnosti savjetnica je održala nekoliko izlaganja o zaštiti dječjih prava: na Županijskom aktivu nastavnika razredne nastave "Kompetencije učitelja – jačanje socijalnih i građanskih kompetencija" u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje u Jakšiću i u Đakovu; predavanja za studente treće godine studija Učiteljskog fakulteta u Osijeku i Slavonskom Brodu na temu „Koncept dječjih prava“; na Okruglom stolu u organizaciji Brodsko-posavske županije "Prava djece s poremećajima u ponašanju u školi" u Slavonskom Brodu; na okruglom stolu "Odgovorno roditeljstvo" u povodu obilježavanja Dječjeg tjedna "Zeko i potočić 2011." u organizaciji obiteljskih centara s područja Vukovarsko-srijemske, Virovitičko-podravске i Požeško-slavonske županije; predavanja za nastavnike u OŠ Dalj u Dalju i OŠ Augusta Šenoae u Osijeku.

Radi kontinuiranog praćenja ostvarivanja dječjih prava, sukladno programu rada Ureda, tijekom godine su savjetnici obišli ustanove u kojima privremeno ili trajno borave djeca, s ciljem uvida u kvalitetu uvjeta za život i skrb o djeci. Izvršen je obilazak osnovnih škola Josipa Lovrečića u Otoku, Augusta Šenoae u Tovarniku, Blaža Tadijanovića u Slavonskom Brodu, doma za djecu bez roditeljske skrbi u Slavonskom Brodu i Osijeku te dvije dječje igraonice u Osijeku. Obišli smo i dvije kaznene ustanove u Požeško-slavonskoj županiji, Odjel maloljetničkog zatvora Kaznionice u Požegi i Odgojni zavod u Požegi. Izješća s opažanjima i preporukama za poboljšanje uvjeta i stručnog rada s djecom poslana su nadležnim tijelima.

Ured su i ove godine posjetila djeca predstavnici Dječjeg gradskog vijeća grada Osijeka te članovi foruma Društva Naša djeca i učenici predstavnici OŠ Borovo iz Borova. Održano je više radnih susreta s članovima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu.

10.2 URED U RIJECI

Regionalni ured u Rijeci teritorijalno pokriva područje Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Istarske županije. Rad u Uredu obavljale su savjetnica i stručna suradnica (od rujna 2011. raspoređena na radno mjesto savjetnice), obje diplomirane pravnice.

URED U RIJECI	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije	Ukupno
Osobna prava-ukupno	57	5	19	81	555	636
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	27	1	8	36	270	306
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	1			1	26	27
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	27	4	11	42	231	273
<i>Ostala osobna prava</i>	2			2	28	30
Prava djece kao članova društvene zajednice					6	6
Obrazovna prava	12	2	6	20	139	159
Zdravstvena prava	2			2	23	25
Socijalna prava	5		1	6	37	43
Ekonomska prava	9	1	2	12	67	79
Kulturna prava	1			1	7	8
Pravosudno-zaštitna prava	4			4	51	55
Sigurnost i zaštita djece	2	1		3	12	15
Diskriminacija					6	6
Nenadležnost	1			1	15	16
Ostala prava	1			1	5	6
Ukupno	94	9	28	131	923	1054

Od ukupnog broja prijava pojedinačnih povreda prava Uredu, 131 prijava odnosila se na ovu regiju, od čega njih 94 na Primorsko-goransku, 28 na Istarsku i 9 na Ličko-senjsku županiju. Najveći broj prijava povreda prava djece na području ove regije odnosio se na pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja te pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb te na obrazovna prava.

Tijekom 2011. u uredu u Rijeci zabilježeno je ukupno 342 obraćanja stranaka, i to u 94 slučaja osobnim dolaskom, a u 248 slučaja telefonskim pozivima. Stranke se najčešće javljaju vezano uz probleme u ostvarivanju uzdržavanja djece, kršenja prava na zajedničku roditeljsku skrb, postupke donošenja odluke o roditeljskoj skrbi te zaštitu od nasilja i zanemarivanja. Iz obraćanja stranaka Uredu često proizlaze nerealna očekivanja od Ureda, s obzirom na naše ovlasti, kao i očekivanja da djecu zastupamo pred sudom.

PODNOŠITELJ	
Dijete osobno	3
Roditelji	4
Majka	158
Otac	88
Baka	24
Djed	4
Institucije	18
Ostali	21
Rođaci	14
Susjedi	7
Sestra/ili brat	0
Anonimno	1
UKUPNO	342

U sklopu aktivnosti riječkog ureda u tri županije ove regije održani su radni sastanci vezani za obvezu zdravstvenih djelatnika na prijavljivanje sumnje na obiteljsko ili drugo nasilje počinjeno prema djetetu. Naime, kroz rad smo stekli saznanja da zdravstveni djelatnici imaju dvojbe oko ove obveze, što dovodi u pitanje zaštitu djece od obiteljskog nasilja. S ciljem razmjene iskustava, primjedbi i prijedloga za poboljšanje zaštite djece, na radnim smo sastancima u Gospiću, Puli i Rijeci okupili predstavnike zdravstvenih djelatnika, centara za socijalnu skrb, policije, županijskih zavoda za javno zdravstvo i obiteljskih centara te Hrvatske liječničke komore, a tom je prilikom istaknuta potreba bolje razmjene informacija između navedenih subjekata te edukacije zdravstvenih djelatnika o ovoj obvezi.

Sukladno Zakonu o pravobranitelju za djecu, obišli smo tijekom godine više ustanova na području riječke regije u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Obišli smo OŠ „Kralja Tomislava“ i DV „Medo“ u Udbini, OŠ „Donji Lapac“ u Donjem Lapcu, OŠ „A. G. Matoša“ u Novalji na otoku Pagu, OŠ „**Maria Martinolića**“ na Malom Lošinju i područnu školu na otoku Iloviku, OŠ „Frane Petrića“ u Cresu, DV „Zvezdica mira“ u Rijeci i dvije dječje igraonice u Rijeci, „Nemo“ i „Popaj“. Obišli smo i šest odmarališta u kojima se na jadranskoj obali provode programi Škole u prirodi te programi organiziranog odmora za djecu, a to su hosteli „Stoimena“ u Crikvenici, „Halugice“ u Puntu, „Zlatokrila“ u Velom Lošinju, „Cvrčak“ u Dugoj Uvali, „Villa Rustica“ u Novom Vinodolskom te kamp „Veli Jože“ u Savudriji. Susreli smo se i s načelnicima Udbine i Donjeg Lapca te gradonačelnicima Grada Cresa, Malog Lošinja i Novalje, s kojima smo razgovarali o brizi zajednice o pravima i potrebama djece. Od zdravstvenih ustanova ove smo godine ponovno obišli Psihijatrijsku bolnicu u Lopači te KBC Rijeka na lokalitetima Rijeka i Kantrida. Od ustanova socijalne skrbi posjetili smo Caritasov Dom za žene i djecu žrtve nasilja „Sv. Ana“ i savjetovništvo Doma u Rijeci, Dom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić“ u Lovranu i Podružnicu u Rijeci, Dječji dom „Tić“ te Dom za odgoj djece i mladeži u Rijeci. Na području Rijeke obišli smo i Ured za podršku svjedocima i žrtvama, pri Županijskom sudu u Rijeci.

Povodom Dječjeg tjedna posjetili smo OŠ „Petar Zrinski“ u Čabru, gdje su nam učenici predstavili svoj projekt „Održivom potrošnjom do čistog okoliša“. Riječki su ured posjetila djeca članovi Dječjeg gradskog vijeća Opatije, učenici OŠ „Dr. Branimira Markovića“ iz Ravne gore, OŠ „Čavle“ iz Čavli i Tehničke škole za strojarstvo i brodogradnju iz Rijeke.

Tijekom godine sudjelovali smo na brojnim događanjima u regiji vezanim uz različite aspekte zaštite prava djece. Sudjelovali smo na okruglim stolovima: "Osamostaljivanje mladih nakon izlaska iz ustanove", u Puli, u organizaciji Obiteljskog centra Istarske županije i Doma za odgoj djece i mladeži Pula; "Zajedno za obitelj bez nasilja", u Poreču, u organizaciji Obiteljskog centra Istarske županije i Policijske uprave istarske, u suradnji sa Sigurnom kućom Istra te uz pokroviteljstvo Grada Poreča i Zdravog grada; o medijaciji u sklopu projekta Mreža medijacijskih centara "Možemo to riješiti", koji provodi Forum za slobodu odgoja uz potporu Veleposlanstva SAD-a u Hrvatskoj, u Kastvu. Bili smo i na konferenciji "Ključ za mir", održanoj u organizaciji OŠ "Milan Brozović" iz Kastva, Foruma za slobodu odgoja, Hrvatskog centra za razminiranje te Grada Kastva. Pratili smo dvije tribine koje je u Rijeci organizirao Obiteljski centar Primorsko-goranske županije, jednu pod nazivom "Zaustavimo seksualno nasilje nad djecom" i drugu o radu s djecom agresivnog ponašanja, te tribinu o radu Udruge za zaštitu obitelji Rijeka U.Z.O.R. Na tribini Učiteljskog fakulteta u Rijeci pravobraniteljica je održala uvodno predavanje "Dječja prava iz perspektive Ureda pravobraniteljice za djecu", za studente Učiteljskog i Filozofskog fakulteta, Stručnog studija predškolskog odgoja te za stručnjake iz vrtića i škola iz Rijeke.

Međunarodni dan prava djeteta ove je godine u Rijeci obilježio i Festival o pravima djece, koji su zajedno organizirali Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Grad Rijeka, Ured pravobraniteljice za djecu i Hrvatski filmski savez. Tijekom četiri dana prikazivani su filmovi djece i mladih te odraslih autora iz Hrvatske i inozemstva o dječjim pravima.

10.3 URED U SPLITU

Rad regionalnog ureda u Splitu teritorijalno pokriva područje četiriju dalmatinskih županija: Splitsko-dalmatinske, Zadarske, Šibensko-kninske i Dubrovačko-neretvanske. Dvije savjetnice zaposlene u regionalnom Uredu, diplomirana pravnica i pedagoginja obavljaju poslove vezane za regiju, ali i za ostala područja Hrvatske u skladu sa svojim područjima rada (područje socijalne skrbi i obitelji te područje odgoja i obrazovanja i kulturnih prava). Savjetnice su radile na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama i preporukama te na promociji prava djece u regiji.

URED U SPLITU	Splitsko-dalmatinska	Zadarska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Ukupno za regiju	Ostale županije	Ukupno
Osobna prava - ukupno	62	20	14	19	115	521	636
<i>Pravo za život uz roditelje i rod. skrb</i>	29	9	6	9	53	253	306
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	4		1	2	7	20	27
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	28	10	6	6	50	223	273
<i>Ostala osobna prava</i>	1	1	1	2	5	25	30
Prava djece kao članova društvene zajednice		1			1	5	6
Obrazovna prava	21	1	7	4	33	126	159
Zdravstvena prava	2			1	3	22	25
Socijalna prava	9				9	34	43
Ekonomska prava	8	4	2	1	15	64	79
Kulturna prava	1	1			2	6	8
Pravosudno-zaštitna prava	2	1	1	1	5	50	55
Sigurnost i zaštita djece	1		1		2	13	15
Diskriminacija						6	6
Nenadležnost		1		1	2	14	16
Ostala prava	1	2			3	3	6
Ukupno	107	31	25	27	190	864	1054

Iskazani podaci u tablici dio su ukupnih podataka o radu Ureda pravobraniteljice za djecu za 2011. godinu prema vrsti i broju prijava povreda dječjih prava. Pokazuju broj i vrste prijava povreda prava djece iz svake županije i cijele regije koju pokriva splitski ured u odnosu na ukupan broj prijava Uredu.

Od ukupno 1054 prijave pojedinačnih povreda prava Uredu, 190 prijava odnosi se na područje regije, što je 13 prijava više u odnosu na prethodnu godinu. Od toga se najviše prijava, njih 107 odnosilo na Splitsko-dalmatinsku županiju, 31 na Zadarsku, 27 na Šibensko-kninsku i 25 na Dubrovačko-neretvansku. Najveći rast prijava u regiji u odnosu na prošlu godinu zabilježen je u Šibensko kninskoj županiji gdje je bilo 11 prijava više, potom u Zadarskoj, sa sedam prijava više nego prošle godine.

Za razliku od prošlog izvještajnog razdoblja, kad se najveći broj prijava odnosio na povredu prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, u 2011. godini najveći broj prijava odnosio se na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb. Po broju prijava slijede povrede obrazovnih prava. U odnosu na prethodne godine zabilježen je i rast prijava povreda ekonomskih prava. Tijekom 2011. godine Uredu u Splitu neposredno se obratilo 407 stranaka, osobnim dolaskom 55, a putem telefona 352. U najvećem broju slučajeva obraćale su nam se majke, a ne bilježimo niti jedno obraćanje djeteta što prati trend i dosadašnjih godina. Navedeno ukazuje na daljnju potrebu informiranja i osnaživanja djece te promocije dječjih prava.

PODNOŠITELJ	
Dijete osobno	0
Roditelji	2
Majka	178
Otac	96
Baka	17
Djed	5
Institucije	83
Ostali	23
Rođaci	2
Susjedi	1
Sestra/ili brat	0
Anonimno	0
UKUPNO	407

I neposredno obraćanje stranaka najčešće se odnosilo na područje obiteljsko pravne problematike te nasilja u obitelji i odgojno obrazovnim ustanovama. Stranke se u svojim obraćanjima najčešće informiraju o mogućnostima zaštite djece u slučaju kršenja njihovih prava te ovlastima i obvezama centara za socijalnu skrb, škola i drugih institucija u zaštiti prava djece. Ukazuju na neučinkovitost i sporost u radu institucija te često imaju nerealna očekivanja u odnosu na intervenciju pravobraniteljice u pogledu zaštite djece i sankcioniranja djelatnika institucija.

Osim rada na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, savjetnice su istovremeno radile na općim inicijativama praćenja i zaštite prava djece te na promociji dječjih prava na lokalnoj razini. Tako su tijekom 2011. godine sudjelovale i na skupovima i drugim događanjima u regiji, kao što su: okrugli stol o zaustavljanju seksualnog nasilja nad djecom održan u Dječjem domu "Miljenko i Dobrića" u Kaštelima u organizaciji Obiteljskog centra i Policijske uprave Splitsko-dalmatinske županije; okrugli stol u organizaciji Obiteljskog centra Splitsko-dalmatinske županije i neformalne grupe mladih "Prijatelj" na temu „Dječji grad – od nostalgije do vizije“; Hrvatskoj proljetnoj pedijatrijskoj školi, predstavljanju projekta "Savjetovanište za mladež i obitelj – program kratkih intervencija" u organizaciji Gradskog društva Crvenog križa Split; javnoj tribini "Za dugu Kaštela" u organizaciji Udruge Restauro; humanitarnom koncertu "Pet dana života" za djecu Roga Afrike u organizaciji branitelja Splitsko dalmatinske županije i Hrvatskog časničkog zbora Grada Splita u korist UNICEF-a; stručnom skupu "Poslovna sposobnost i skrbništvo – raskorak između Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i prakse" u organizaciji Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj u Hrvatskoj (UNDP) i Pravosudnom akademijom te uz pokroviteljstvo Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi te na okruglom stolu „Prevenција pijenja alkohola od strane maloljetnika“ u organizaciji Vijeća učenika Splitsko-dalmatinske županije i MUP-a.

U cilju promocije prava djece, savjetnice su održale i nekoliko izlaganja o dječjim pravima. Tako je u Dugopolju povodom obilježavanja borbe protiv nasilja, u organizaciji udruge DAR, održano predavanje za roditelje „Bullying i cyberbullying“; na javnoj tribini u organizaciji splitskog Informativnog centra za mlade – Info zona i Lige za prevenciju ovisnosti održano je predavanje „Dječja prava i uloga Ureda pravobraniteljice za djecu“. Nastavljena je suradnja s Filozofskim fakultetom u Splitu, na kojem je savjetnica pravobraniteljice za djecu i u protekloj godini kao vanjski suradnik, vodila kolegij o pravima djece za studente učiteljskog smjera i studente pedagogije.

Savjetnice su, u cilju promocije i praćenja ostvarivanja dječjih prava, i ove godine obilazile ustanove u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Tako su na području splitske regije obišle osnovne škole: „Blato“ u Blatu, „Don Lovre Katića“ u Solinu, „Braće Glumac“ na Lastovu, „Petra Kanavelića“ u Korčuli,

„Ante Anđelinović“ u „Sućurju“, „Kistanje“ u Kistanjama; Dječji vrtić „Lastavica“ na Lastovu; Srednja škola „Vela luka“ u Vela luci, Dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi "Nuevo Futuro" u Kaštelima te dvije dječje igraonice „Gingola“ i „Kids Jungle“ u Splitu. Nakon posjeta upućene su preporuke nadležnim institucijama za poboljšanje uvjeta u kojima djeca borave.

Ured su i ove godine posjećivala djeca te je održano više susreta i radionica za djecu. Posjetili su nas predstavnici Dječjeg gradskog vijeća Grada Omiša, Predsjednik Vijeća učenika splitsko-dalmatinske županije, grupa učenika 4. razreda splitske OŠ Bol, koji u okviru Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava rade na projektima vezanim za prava djece. Za grupu djece, štitenika Dječjeg doma Maestral održana je radionica „Zaštita djece na internetu“. Održano je i više susreta s članovima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu iz ove regije.

10.4 URED U ZAGREBU

Broj i vrste pojedinačnih povreda prava za osam županija i Grad Zagreb (ostale županije)

U 2011. godini se, od ukupno 1054 prijava, 249 odnosilo na Grad Zagreb, 66 na Zagrebačku, 38 na Sisačko-moslavačku, 28 na Bjelovarsko-bilogorsku, 25 na Varaždinsku županiju, 18 na Karlovačku, 16 na Krapinsko-zagorsku, 14 na Koprivničko-križevačku i 10 na Međimursku te. Na područje ovih županija odnosilo se ukupno 464 prijave (i jedna prijava iz inozemstva). Ukupna je brojka u odnosu na prošlu godinu porasla za 13 prijave.

OSTALE ŽUPANIJE + inozemstvo i nepoznato (URED U ZAGREBU)	Bjelovarsko-bilogorska	Karlovačka	Koprivničko-križevačka	Krapinsko-zagorska	Međimurska	Sisačko-moslavačka	Varaždinska	Zagrebačka	Grad Zagreb	Inozemstvo	Ukupno	Županije Split, Rijeka, Osijek	Ukupno NEPOZNATO	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	16	9	10	11	3	24	14	40	151	1	279	292	65	636
<i>Pravo za život uz roditelje i rod. skrb</i>	4	7	4	7	1	11	7	16	79	1	137	128	41	306
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	1		1			4	2	1	5		14	11	2	27
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	11	1	4	1	2	9	5	22	62		117	141	15	273
<i>Ostala osobna prava</i>		1	1	3				1	5		11	12	7	30
Prava djece kao članova društvene zajednice			1					1	1		3	1	2	6
Obrazovna prava	5	1	1	1	4	4	5	12	40		73	75	11	159
Zdravstvena prava	2	3			1	1		2	6		15	7	3	25
Socijalna prava	1	1		2				1	10		15	24	4	43
Ekonomska prava	2	1				3	3	4	17		30	34	15	79
Kulturna prava	1					1			2		4	3	1	8
Pravosudno-zaštitna prava		1	2	2	2	4	1	4	13		29	16	10	55
Sigurnost i zaštita djece		2				1			2		5	8	2	15
Diskriminacija	1						1	1	2		5	1		6
Nenadležnost							1	1	5		7	3	6	16
Ostala prava												5	1	6
Ukupno	28	18	14	16	10	38	25	66	249	1	465	469	120	1054

PODNOŠITELJ	
Dijete osobno	5
Roditelji	3
Majka	433
Otac	234
Baka	77
Djed	11
Institucije	56
Ostali	79
Rođaci	14
Susjedi	2
Sestra/ili brat	4
Anonimno	31
UKUPNO	949

Uredu u Zagrebu tijekom godine neposredno se obratilo, telefonom ili dolaskom u ured na razgovor, ukupno 949 stranaka. Najčešće su to bile majke (433) i očevi (234), a u pet slučajeva pomoć pravobraniteljice zatražilo je samo dijete.

Kao i u prethodnom razdoblju, u uredu u Zagrebu rade pravobraniteljica, njene dvije zamjenice i šest savjetnica što, prema struci, obuhvaća četiri diplomirane pravnice, dvije profesorice psihologije, profesoricu pedagogije, profesoricu defektologije-rehabilitatoricu te diplomiranu socijalnu radnicu. Osim toga, u Zagrebu u administrativno-računovodstvenoj službi radi ekonomist (VŠS), računovodstvena referentica (SSS) te dvoje administrativnih referenata (SSS).

Predstavnici Ureda su tijekom 2011. godine sudjelovali na sljedećim događajima i stručnim skupovima u Zagrebu, podijeljeno po temama:

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- "Nasilje i mladi" - okrugli stol i predstava "Ovo bi mogla biti moja ulica", u organizaciji Visoke novinarske škole;
- "Zakonska regulativa obiteljskog nasilja u RH - usuglašavanje s međunarodnim standardima" – okrugli stol u sklopu programa "Savjetovalište za prevenciju, medijaciju i suzbijanje svih oblika nasilnog ponašanja u obitelji" u organizaciji Udruge B.a.b.e.;
- Predstavljanje tzv. „dječje sobe“ namijenjene obavljanju razgovora s djecom žrtvama kaznenih djela u Policijskoj upravi Bjelovarsko-bilogorskoj, **u Bjelovaru**;
- Svečano otvaranje multimedijске izložbe „Zajedno za sigurniji Internet“ učenika osnovnih i srednjih škola iz cijele Hrvatske, u sklopu akcije "Sigurniji Internet za djecu" u organizaciji Središnjeg državnog ureda za e-Hrvatsku i zajednice Suradnici u učenju okupljeni oko portala učitelji.hr i digitalnog časopisa "Pogled kroz prozor";
- Svečana dodjela nagrade „Luka Ritz – nasilje nije hrabrost“ u organizaciji MZOS-a;
- "Ekonomsko nasilje nad ženama: manifestacije, posljedice i putovi oporavka" – rasprava u povodu 22. rujna – Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama s predstavljanjem istraživanja "Ekonomski aspekti nasilja nad ženama i njihovom djecom" u organizaciji Odbora Hrvatskog sabora za ravnopravnost spolova;
- Svečano otvaranje projekta "IPA 2009. - Jačanje kapaciteta u području suzbijanja seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece i pružanja pomoći ranjivim žrtvama kriminaliteta" u Ravnateljstvu policije u Zagrebu;
- "Zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom – ratifikacija i provedba Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja" - regionalna konferencija Vijeća Europe u organizaciji VE, Ministarstva pravosuđa i MOBMS-a;
- "Uvođenje preventivskih programa protiv seksualnog nasilja u škole" – okrugli stol u povodu Međunarodnog dana borbe protiv nasilja nad ženama u organizaciji Ženske sobe - Centar za seksualna prava.

Roditeljska skrb i ostala osobna prava

- Predstavljanje brošure "Obitelji se razlikuju", Obiteljski centar Grada Zagreba;
- "Modeli udomiteljstva" – međunarodna konferencija u organizaciji Foruma za kvalitetno udomiteljstvo, UNICEF-a i Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi;

- "Definicija odgovornog roditeljstva, mjere rane pomoći u suočavanju s čimbenicima rizika i prijedlozi novih preventivno-savjetodavnih oblika pomoći obitelji u riziku" – javna rasprava u organizaciji MOBMS-a;
- "Zaštita prava djeteta na cjelokupnu obitelj tijekom i nakon prekida obiteljske zajednice: Primjeri dobre prakse institucija sustava" – okrugli stol u organizaciji Udruge Dijete-razvod, Hrvatske udruge za ravnopravno roditeljstvo i Udruge Sve za dijete, uz podršku Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom;
- Svečana obljetnica rada Udruge "RODA – Roditelji u akciji" uz dodjelu nagrada organizacijama i pojedincima koji su se istaknuli svojim zalaganjem u područjima brige za djecu, roditelje i obitelji.

Zdravstvena prava

- Svečanost povodom dodjele stana grada Zagreba Udruzi „Anđeli“ za roditelje i djecu koja se liječe u Zagrebu;
- Svečano obilježavanje 50 godina rada Poliklinike SUVAG predstavom "Priče iz davnine" u Koncertnoj dvorani Vatroslav Lisinski;
- „Hrvatska iskustva u borbi protiv AIDS-a; na putu prema nula diskriminacije“ – konferencija povodom Svjetskog dana borbe protiv AIDS-a u organizaciji Tematske skupine UN za HIV/AIDS u Hrvatskoj.

Prava djece s teškoćama u razvoju i poremećajima u ponašanju

- "Autizam govori – čujete li" - manifestacija povodom obilježavanja Svjetskog dana svijesti o autizmu u organizaciji Udruge za autizam Hrvatske, pod pokroviteljstvom Predsjednika Republike Hrvatske;
- "Izvangsudska nagodba u kaznenom postupku prema mladima, mirenje (*Restorative Justice*)"- javna tribina u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mlade te Pravosudne akademije;
- Proslava 65. godišnjice rada i postojanja Hrvatskog saveza slijepih pod nazivom "Dan otvorenih vrata" u organizaciji Hrvatskog saveza slijepih i pod pokroviteljstvom Predsjednika Republike Hrvatske;
- Predstavljanje projekta "Dodir priča" i njegovih rezultata učenika 4. razreda Osnovne škole Josipa Račića u Hrvatskoj knjižnici za slijepe;
- "Alternativno postupanje prema maloljetnim počiniteljima 'lakših' prekršaja (Nizozemski Halt program)" – stručni skup u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mlade te Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi;
- Predstavljanje rezultata projekta "Snail's speed" (*Puževa brzina*), čiji je nositelj MZOS, a provodi ga Udruga roditelja djece s posebnim potrebama "Put u život", u partnerstvu sa Centrom za odgoj i obrazovanje Dubrava i Centrom za izobražavanje, rehabilitaciju in usposabljanje Kamnik, Slovenija (CIRIUS-KAMNIK), u sklopu dodjele bespovratnih sredstava EU, IPA Komponenta IV, Razvoj ljudskih potencijala, Uključivanje učenika s teškoćama razvoju u obrazovanje za zapošljavanje, u Centru za odgoj i obrazovanje Dubrava;
- „Kockanje mladih – istraživanje i iskustva iz prakse u Hrvatskoj“ - stručno-znanstveni skup u organizaciji Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu, Hrvatske udruge socijalnih pedagoga i Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež;
- Obilježavanje desete godišnjice primjene alternativne mjere izvansudske nagodbe prema maloljetnim i mlađim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela u organizaciji MZSS i Udruge za izvansudsku nagodbu u kaznenom postupku.

Slobodno vrijeme, igra i sport

- Međunarodni Olimpijski dan - središnja nacionalna proslava u sklopu 4. Dana Univerzalne športske škole u organizaciji Hrvatskog olimpijskog odbora i Hrvatskog školskog športskog saveza;

- "Problematika financiranja dječjih vrtića u kontekstu održivog razvoja predškolskog odgoja i naobrazbe u Gradu Zagrebu" – tematska sjednica u organizaciji Odbora za obrazovanje i sport Gradske skupštine Grada Zagreba.
- Proslava pete obljetnice rada Hrvatskog školskog športskog saveza uz dodjelu nagrada (Zahvalnicu za pomoć i suradnju dobila je i pravobraniteljica za djecu) u organizaciji Hrvatskog školskog športskog saveza.

Strani državljani i nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj

- "Romi u Hrvatskoj – integracija Roma u hrvatsko društvo" – okrugli stol u organizaciji Ureda za nacionalne manjine Vlade RH, u suradnji s Vijećem Europe;
- "Azil i neregularne migracije – usklađenost zakonodavstva i prakse hrvatskih institucija s europskom pravnom stečevinom" – konferencija u Kući ljudskih prava;
- "Djeca bez pratnje strani državljani u Republici Hrvatskoj" – okrugli stol u organizaciji UNHCR-a, Centra za nove inicijative i Ureda za ljudska prava Republike Hrvatske;
- "Obrazovanje Roma/kinja i strategije prevencije segregacije u obrazovanju" - javna rasprava u organizaciji Centra za ljudska prava u suradnji s udrugom "Romi za Rome";
- "Desetljeće Roma, a gdje su Romkinje danas?" – okrugli stol u organizaciji Udruge žena Romkinja "Romsko srce" u suradnji s CARE North-West Balkans (NWB);
- "Tradicija, običaji i pritisak okoline" – okrugli stol u organizaciji Udruge žena Romkinja Hrvatske "Bolja budućnost" i mreže nevladinih organizacija za prevenciju i eliminaciju trgovanja ljudima "Petra" u povodu obilježavanja Međunarodnog dana ukidanja ropstva.

Diskriminacija

- Međunarodna/regionalna konferencija - projekt "Potpora provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije II" i "Putevima diskriminacije", u organizaciji udruge B.a.B.e.;
- Radionica o Zakonu o suzbijanju diskriminacije i provedbi Zakona o suzbijanju diskriminacije, u sklopu TAIEX instrumenta tehničke pomoći u organizaciji Europske komisije, Glavne uprave za proširenje (DG Enlargement) i Ureda pučkog pravobranitelja;
- "Uloga pravobraniteljskih ureda u suzbijanju diskriminacije s posebnim naglaskom na područje spolne diskriminacije i diskriminacije na temelju seksualne orijentacije" - regionalna konferencija u organizaciji pravobraniteljice za ravnopravnost spolova.

Ljudska prava općenito

- Smotra projekata iz područja Nacionalnog programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo u organizaciji AZOO-a i MZOS-a;
- Predavanje generalnog direktora udruge „Sudjelovanje građana u javnom životu i demokracija“ (CIDEM – Civisme et démocratie) i stručnjaka pri Ministarstvu vanjskih i europskih poslova Francuske Republike i Europske komisije Cédric Bloqueta na temu Europske građanske inicijative;
- Javna rasprava o konačnom prijedlogu Zakona o pučkom pravobranitelju u organizaciji Centra za ljudska prava;
- "Parlamentarni izbori 2011. – kako do uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca u Hrvatskom saboru", okrugli stol Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH;
- Javna rasprava o provedbi i učinku Nacionalnog programa zaštite i promicanja ljudskih prava od 2008. do 2011., u organizaciji Centra za ljudska prava i Ureda za ljudska prava Vlade RH;
- Tribina o vladavini prava u Hrvatskoj, u organizaciji "Platforme 112 – za Hrvatsku vladavine prava" u Novinarskom domu.

Europska unija

- "Kraj pregovora s Europskom unijom: iskorak ili raskorak?" - međunarodni okrugli stol, Mreža fondacija Otvoreno društvo i Heinrich Böll Stiftung – Ured za Hrvatsku;
- "Kako komuniciramo o Europskoj uniji: analiza Komunikacijske strategije i preporuke" – okrugli stol, GONG;

- Informativni dan o Programu Europske unije Daphne III – dijelu okvirnog programa temeljnih prava i pravde, MOBMS, u suradnji s Europskom komisijom, Općom upravom za pravdu.

Ostalo

- „Uloga civilnog društva u borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti” - rasprava u organizaciji Udruge za inicijative u socijalnoj politici;
- "Brzina kao čimbenik rizika u cestovnom prometu" – stručni skup Udruge obitelji osoba stradalih u prometu i Hrvatskog autokluba, 20. travnja;
- međunarodna konferencija "Istine o psihoterapiji", Savez psihoterapijskih udruga Hrvatske, 29. i 30. listopada;
- "Reforma sustava besplatne pravne pomoći - budućnost pravnog savjetovanja?" - okrugli stol u organizaciji Veleposlanstva Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske, Pravne klinike Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u suradnji s Uredom pučkog pravobranitelja te Centrom za ljudska prava, 14. studenoga;
- Humanitarni koncert u spomen Damiru Galu u Hrvatskom glazbenom zavodu u organizaciji Udruge "Moj grad Zagreb", 19. studenoga;
- Savjetovanje akcije Gradovi i općine - prijatelji djece, Savez Društava "Naša djeca" Hrvatske i Hrvatsko društvo za preventivnu i socijalnu pedijatriju, uz pokroviteljstvo Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, 21. studenoga;
- Dodjela nagrada za promicanje prava djeteta, u povodu obljetnice Konvencije UN-a o pravima djeteta, u MOBMS-u, 21. studenoga;
- Obilježavanje dvadesete godišnjice evakuacije djece iz ratom zahvaćenog Daruvara u Češku pod geslom "Da se ne zaboravi" u organizaciji Češke besede Zagreb, 23. studenoga.

11 USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE

11.1 USTROJ

Zakonom o pravobranitelju za djecu, Poslovníkom pravobranitelja za djecu i Pravilnikom o unutarnjem redu Ureda pravobraniteljice za djecu, propisani su djelokrug poslova, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad.

Ured pravobraniteljice za djecu je ustrojen i radi sukladno:

- preporukama UN-ovog Odbora za prava djeteta o "...jačanju političke, ljudske i financijske potpore Ureda pravobranitelja za djecu, u svrhu olakšavanja i promicanja učinkovitog rada tog ureda, posebno na lokalnoj razini, van glavnoga grada države članice” i
- preporukama iz Strateškog okvira za razvoj 2006. - 2013. Vlade RH o Socijalnoj koheziji i socijalnoj pravdi: "...Odnos društva prema djeci slika je samog društva. Potrebno je ojačati ulogu dječjeg pravobranitelja i povećati ulaganja za dio socijalnog sustava koji se bavi djecom i obiteljima..."
- Strateškom planu za razdoblje 2011. do 2013. Pravobranitelja za djecu

VIZIJA	MISIJA	CILJEVI
Povećanje razine zaštite sve djece u Republici Hrvatskoj, ostvarivanje njihovih prava u svim područjima života i unapređenje njihova položaja u društvu.	Misija pravobranitelja za djecu je neovisno i samostalno, držeći se načela pravičnosti i morala, štiti, pratiti i promicati prava i interese djece	Ostvarivanje najboljih interesa djece kroz povećanje njihove zaštite te unapređivanje njihovog pravnog i društvenog položaja u Republici Hrvatskoj

Kadrovi – Pravilnikom o unutarnjem redu utvrđeno je da je za obavljanje poslova u Uredu potrebno 23 službenika. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove, u kojem uz pravobraniteljicu za djecu i dvije zamjenice, od planiranih 23, radi 16 državnih službenika. Deset službenika radi u Zagrebu, dvije službenice su u Splitu, dvije u Rijeci i dvoje u Osijeku. Od 16 službenika 12 službenika radi na

savjetodavno-stručnim, a četiri na administrativno-tehničkim poslovima U regionalnim uredima nema zaposlenog administrativno-tehničkog osoblja. Od sveukupno 19 zaposlenih (16 službenika i 3 dužnosnice), u stručnom timu je 15 osoba s visokom stručnom spremom, i to osam diplomiranih pravnika, dvije pedagoginje, dvije psihologinje, socijalna pedagoginja, diplomirana socijalna radnica i edukacijska rehabilitatorica.

	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Broj službenika/ca + dužnosnice	8+3	8+3	12+3	13+3	16+3	16+3	16+3

U 2011. godini je u suradnji s Ministarstvom uprave i Finom dovršen unos podataka o službenicima u *Registar zaposlenih u javnom sektoru*. Nažalost, nije bilo novih zapošljavanja. Iako Ured radi s manjim brojem zaposlenih od potrebnog, privremeno je zbog ušteta u proračunu odgođeno daljnje popunjavanje radnih mjesta planiranih Pravilnikom o unutarnjem redu. U prosincu 2011. je, uz posredovanje Ministarstva uprave i Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, proveden postupak radi prijema na određeno vrijeme službenika do povratka savjetnice pravobraniteljice - samostalne izvršiteljice u Splitu, s roditeljskog dopusta. Postupak je obustavljen jer nitko od kandidata nije udovoljavao uvjetima radnog mjesta, tako da od listopada 2011. u uredu u Splitu radi samo jedna savjetnica.

SLUŽBA ZA STRUČNE POSLOVE	
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove ▪ socijalna skrb, pravosuđe i obitelj - dipl. pravica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove ▪ obiteljsko pravna zaštita, zdravstvo, socio-ekonomska i kulturna prava i rani razvoj - prof. psihologije ▪ socijalna skrb i obitelj - dipl. socijalna radnica ▪ djeca s teškoćama u razvoju i djeca pripadnika nacionalnih manjina - prof. defektologije/rehabilitator	3
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove, sam. izvršiteljica u Rijeci ▪ pravosudna zaštita, soc.skrb, zdravstvo i obitelj i promocija prava djece - 2 dipl. pravice	2
savjetnik pravobraniteljice za pravne poslove - sam. izvršitelj u Osijeku ▪ pravosudna zaštita, soc.skrb zdravstvo i obitelj promocija prava djece - dipl. pravnik	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - sam. izvršiteljica u Osijeku ▪ obitelj i zaštita djece s poremećajima u ponašanju - dip. soc. pedagoginja	1
savjetnica pravobraniteljice za djecu za pravne poslove - sam. izvršiteljica u Splitu ▪ socijalna skrb i obitelj - dipl. pravica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - sam. izvršiteljica u Splitu ▪ odgoj i obrazovanje, obitelj, kulturna i ekonomska prava djece i promocija prava djece - prof. pedagogije	1
Ukupno	10
SLUŽBA ZA OPĆE POSLOVE	
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove ▪ odgoj i obrazovanje, rad i opći poslovi - dipl. pravica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove ▪ odnosi s javnošću, izdavaštvo i dokumentacija - dipl. pedagoginja	1
voditeljica računovodstvenih poslova - SSS	1
administrativna tajnica pravobraniteljice - SSS	1
voditelj informatičkih poslova i poslova pisarnice - VŠS	1
referent za tehničke poslove - SSS	1
Ukupno	6
SVEUKUPNO	16

Prostori – Ured pravobraniteljice za djecu radi na četiri lokacije: u Zagrebu - Nikole Tesle 10, Osijeku - Šetalište Petra Preradovića 7, Splitu - Braće Kaliterna 10 i Rijeci - Trpimirova 2. Poslovni prostori u Zagrebu, Osijeku i Splitu su u vlasništvu RH i nama dodijeljeni na korištenje. Prostor u Rijeci je zakupljen od Grada Rijeke. Svi prostori zadovoljavaju uvjete za realizaciju programa rada. U 2011. nastavljene su aktivnosti iz 2010. pri Agenciji za upravljanje državnom imovinom, radi dobivanja dodatnog prostora na korištenje, a koji se nalazi u prizemlju zgrade zagrebačkog ureda. Radi se o neuređenom prostoru od 189,97 m², u vlasništvu RH, koji želimo preurediti i namijeniti za neposredan rad s djecom. Nadamo se da će, uz već postojeći, taj prostor biti „kuća dječjih prava” i mjesto za susrete i druženja s djecom, mjesto rada Mreže mladih savjetnika (savjetodavnog tijela pravobraniteljice za djecu) te razmjene informacija i rada s volonterima (učenicima i studentima), s medijatekom i knjižnicom. Očekujemo da ćemo u 2012. traženi prostor dobiti na korištenje.

11.2 FINANCIJSKO POSLOVANJE

Sukladno Strateškom planu za razdoblje 2011. do 2013., Planu i programu rada za 2011. i planiranom razvoju Ureda, proračun Ureda pravobraniteljice za djecu iznosio je 5.728.930 kuna. Proračunskim sredstvima raspolagalo se sukladno Zakonu o proračunu, Zakonu o javnoj nabavi i ostalim propisima o poslovanju proračunskih korisnika, kao i prema smjernicama Ministarstva financija i Državne riznice. Proračun je izvršen u 94,38% iznosu, odnosno s 5.406.902,26 kuna. Izvršenje planiranih sredstava bilo je u manjem postotnom iznosu u odnosu na 2010., i to samo u dijelu planiranih prihoda za financiranje rashoda za nabavu prijevoznih sredstava, jer se zbog gospodarske situacije odustalo od zamjene dotrajalog službenog automobila novim. Planirani prihodi za financiranje rashoda poslovanja u 2011. (5.405.700 kn) izvršeni su s 98,28%, a planirani prihodi za financiranje rashoda za nabavu nefinancijske imovine (96.000 kn) izvršeni su s 97,86%. Od ukupno izvršenog proračuna za 2011. godinu (5.406.902kn), 66,57% sredstava (3.599.412 kn) izdvojeno je za rashode za zaposlene, a 28,19% sredstava (1.524.212 kn) za materijalne rashode. Materijalni rashodi obuhvaćaju skupine računa računskog plana 321 *Naknade troškova zaposlenima* (319.188 kn), 322 *Rashodi za materijal i energiju* (261.386 kn), 323 *Rashodi za usluge* (850.330 kn), 324 *Naknade troškova osobama izvan radnog odnosa*, a odnose se na rad MMS-a (40.908 kn), 329 *Ostali nespomenuti rashodi poslovanja* (52.400 kn). Financijski rashodi u iznosu od 3.808 kuna činili su 0,07% ukupnih sredstava. Za opremanje Ureda izdvojeno je 3,43% sredstava (185.404 kn), a za informatizaciju 1,74% sredstava (93.944 kn).

	Proračun 2005.	Proračun 2006.	Proračun 2007.	Proračun 2008.	Proračun 2009.	Proračun 2010.	Proračun 2011.
Plan	2.654.578	2.848.200	4.179.000	5.573.000	5.714.232	6.209.680	5.728.930
Izvršenje	2.173.247	2.709.864	4.082.059	5.287.665	5.684.842	6.130.709	5.406.902
% izvršenja	81,87	95,14	97,68	94,88	99,49	98,73	94,38

Usporedbom podataka plana i izvršenja Državnog proračuna u ovoj godini, u odnosu na prethodne godine, vidljivo je da su sredstva za rad Ureda u 2011. godini planirana za 480.750 kuna manje u odnosu na 2010. Nije bilo značajnih kapitalnih ulaganja jer su završene adaptacije prostora u Zagrebu, Osijeku i Splitu. Tijekom godine ostvarena je vrlo dobra suradnja s Ministarstvom financija i Državnom riznicom u pravovremenom i planskom korištenju sredstava državnog proračuna. Odobreni su nam rebalansi proračuna prema planiranoj dinamici i programskim aktivnostima Ureda te smo zahvaljujući tome uspjeli uspostaviti nove standarde na području zaštite i promicanja prava i interesa djece. Obišli smo čak 65 ustanova u kojima borave djeca smještena izvan obitelji u raznim krajevima Hrvatske, intenzivirali smo suradnju i unaprijedili rad s djecom – članovima MMS-a te aktivno sudjelovali i izlagali na konferencijama i seminarima u zemlji i inozemstvu. Dio konferencija u inozemstvu bio je financiran od strane organizatora.

Godišnje financijsko izvješće Pravobranitelja za djecu za 2011. godinu, izrađeno je u zakonskom roku te, sukladno članku 105. stavku 1. i 3. Zakona o proračunu, dostavljeno Državnoj reviziji i Fini.

12 UKIDANJE SPECIJALIZIRANOG PRAVOBRANITELJA ZA DJECU?

Iako smo Zakon o pučkom pravobranitelju već spominjali u dijelu zakonodavnih aktivnosti, ovdje ćemo obrazložiti zašto smo i dalje protiv donošenja zakona u takvom obliku. Ne želimo u tišini gledati kako se uređeni sustav zaštite dječjih prava, pokušava urušiti. Zbog toga smo dužni u ovom izvješću govoriti i o implikacijama donošenja takvog Zakona na naš rad. Cijela je 2011. godina bila obilježena pitanjem zašto više neće postojati samostalni Pravobranitelj za djecu, na koje nismo dobili odgovor. Ostaje i dalje nejasno zašto je bio donesen Zakon koji ukida ovu instituciju ljudskih prava, fokusiranu isključivo na djecu, za čija iskustva veliko zanimanje pokazuje i međunarodna zajednica. Otvoreno je pitanje što će biti s Pravobraniteljem za djecu u budućnosti, budući da do dana predaje ovog izvješća Hrvatskom saboru još nije poznato u kojem će obliku Zakon o pučkom pravobranitelju ponovno biti stavljen na glasovanje i hoće li se, unatoč protivljenju stručne javnosti, ustrajati na spajanju Pravobranitelja za djecu s Pučkim pravobraniteljem.

Podsjećamo da je zakon donesen u listopadu 2011., a trebao je stupiti na snagu 1. srpnja 2012. Njime je bio predviđen prestanak važenja Zakona o pravobranitelju za djecu (NN 96/03) i pripajanje Pravobranitelja za djecu Pučkom pravobranitelju. Međutim, Ustavni sud RH je 15. veljače 2012. donio odluku (U-I-5654/2011) kojom se određuje kako Zakon o pučkom pravobranitelju ne može stupiti na snagu, budući da nije donesen većinom glasova svih zastupnika, sukladno članku 83. stavku 2. Ustava RH.

Donošenje Zakona o pučkom pravobranitelju

U ožujku 2011. počelo se u medijima i javnosti govoriti da je, zbog potrebe jačanja pučkog pravobranitelja, donesena politička odluka da se specijalizirane pravobraniteljice objedini unutar Pučkog pravobranitelja. Zakon je pripreman bez konzultacija sa specijaliziranim pravobraniteljicama, što su mnogi inozemni i nacionalni eksperti za ljudska prava procijenili lošim. Takav način postupanja u izradi ovog zakonskog prijedloga ukazuje na stvaranje nove, negativne prakse, u kojoj zaštita prava djece neće ostati na dostignutoj razini niti imati prednost koju zahtijeva Konvencija o pravima djeteta, već će biti tek jedno od područja većeg sustava, osnovanog prvenstveno radi odraslih. Ministar pravosuđa nas je naknadno informirao da se to čini zbog *sinergije, racionalizacije, zahtjeva EU i potrebe jačanja pučkog pravobranitelja*. Na pitanje o tome kakva će se točno sinergija postići, što su dobici od ovog spajanja i što treba mijenjati u sadašnjem funkcioniranju samostalnog dječjeg pravobranitelja ako se ovaj model ne smatra dobrim, nismo dobili odgovor. Prije donošenja zakona nije provedena analiza isplativosti i nije utvrđeno da će se pripajanjem pravobraniteljstava Pučkom pravobranitelju ostvariti bilo kakve uštede. Tim prije što pravobraniteljstvo za djecu, u svoja četiri ureda (Zagreb, Osijek, Rijeka i Split), od ukupno 19 zaposlenih, ima svega četiri administrativno-tehnička djelatnika. Ako se pak namjerava smanjivati broj zaposlenih specijaliziranih stručnjaka Ureda, bit će to evidentno na štetu prava djece.

Na kraju prošlog saziva Hrvatskog sabora Zakon o pučkom pravobranitelju donesen je unatoč snažnom protivljenju stručnjaka i javnosti, tadašnje opozicije, specijaliziranih pravobraniteljica i samog pučkog pravobranitelja. Začuduje što je donošenjem ovog zakona Hrvatska odustala od uspješne, specijalizirane institucije s interdisciplinarnim timom i dječjom savjetničkom mrežom. Osnivanjem Pravobranitelja za djecu 2003. te njezinim jačanjem kroz regionalizaciju 2007., kadrovsko osnaživanje te dodjelu i uređenje primjerenog prostora za rad, Hrvatska je kontinuirano iskazivala opredjeljenje da zaštita prava djece bude prioritet i da bude u skladu s najvišim standardima. Upravo je taj model od domaćih i međunarodnih stručnjaka i institucija ocijenjen djelotvornim, modernim, europskim, razvojnim i dobrim u hrvatskom društvenom i političkom kontekstu.

Korak natrag u sustavu zaštite ljudskih prava

Do 2003. godine Pučki pravobranitelj imao je zamjenika za djecu što se nije pokazalo dobrim ni produktivnim pa je vlast tada donijela političku odluku kojom je uspostavila drukčiji model zaštite dječjih prava koji je Sabor prihvatio. Ured se razvijao, analizirao svoje postupke, pozvao međunarodne i nacionalne stručnjake da procijene njegov rad i tako stvorio temelje za daljnja unapređenja i odabire postupaka i pristupa koji će biti najsvrhovitiji u odnosu na djecu.

Prednost specijalizirane institucije za prava djeteta je u tome što se zaposleno osoblje može usredotočiti na pitanja važna za djecu. Tako u Europi dominiraju upravo samostalne dječje institucije. Od 39 zemalja članica Europske mreže pravobranitelja za djecu, njih 22 imaju specijaliziranu instituciju za zaštitu dječjih prava parlamentarnog ili drugog tipa. Iako ima i zemalja u kojima postoji samo generalni/pučki pravobranitelj, gotovo da nema slučaja spajanja dječjeg pravobranitelja s pučkim ako već postoji samostalna institucija za dječja prava.

Objedinjavanje zaštite interesa odraslih i djece u istom uredu i od strane istih zaposlenika moglo bi često dovesti do sukoba interesa. S obzirom na učestalost konflikta između prava djece i prava odraslih (posebno u brakorazvodnim parnicama), važno je da u takvim situacijama specijalizirani pravobranitelj ima jasnu ulogu promoviranja i zaštite prava djece. Pravobranitelj opće nadležnosti u takvim slučajevima mogao bi se naći u konfliktnoj ulozi, ne znajući čija bi prava trebao štiti. I zlostavljanje djece najčešće potječe od onih koji su zaduženi za skrb o njima: roditelji, učitelji, odgajatelji, duhovna lica i drugi. U takvim slučajevima prednost specijalizirane institucije očituje se u njezinom pravu da jasno štiti prava djece, pružajući adekvatan odgovor na takve vrste nasilja, bez bojazni da bi njezino uplitanje dovelo do ugrožavanja prava odraslih od strane države. Osim toga, dosad su predstavnici Ureda pravobraniteljice za djecu imali mogućnost sudjelovanja u izradi novih propisa predlažući i boreći se za rješenja koja uvijek daju prednost zaštiti najboljeg interesa djece. Na temelju dosadašnjih iskustava bojimo se da nije izgledno da bi predstavnici objedinjenog ureda pravobranitelja pri izradi propisa, u situaciji kad su prava odraslih i prava djece u određenoj mjeri suprotstavljena, dali prednost pravima djece, što zahtijeva i Konvencija o pravima djeteta.

Model koji sadrži osporeni Zakon o pučkom pravobranitelju ne jamči usmjerenost na zaštitu prava djece te postoji opasnost da ona više ne budu prioritet i da njihovi problemi ne budu uočeni. Zaštita prava djece bit će smještena u glomazni sustav, koji istodobno ima zadaću štiti odrasle osobe, od kojih neke i ugrožavaju djecu.

Tvrdimo da pripajanjem postojećih specijaliziranih pravobranitelja i ustrojavanjem posebnih odjela kapacitet pučkog pravobranitelja neće ojačati, već će se jedino ugušiti samostalnost i nezavisnost specijaliziranih pravobranitelja koji su dugogodišnjim radom potvrdili svoju učinkovitost i vidljivost u društvu.

Predloženi model neće moći na primjeren i zadovoljavajući način odgovoriti očekivanjima djece. Najgore je to što će se time iznevjeriti djecu kod koje smo godinama gradili povjerenje, poticali ih i podržavali u izražavanju mišljenja te pozivali na aktivno sudjelovanje u odlukama koje ih se tiču uz pomoć njihovog, dječjeg glasnogovornika.

Moramo istaknuti da rad pravobranitelja za djecu obuhvaća brojna područja, ne samo povreda pojedinačnih prava djece, već i stvaranje preduvjeta za razvoj djeteta u svim aspektima, budući da je cilj pravobranitelja na općoj i proaktivnoj razini djelovati na unapređenju sveobuhvatne zaštite dječjih prava. U metodologijskom smislu posve je izvjesno da će način na koji je najavljeno objedinjavanje i sažimanje izvješća budućeg pučkog pravobranitelja biti na štetu preporuka o djeci. Vidljivost opsežnosti i problematike iz područja djelovanja Pravobranitelja za djecu na taj će način biti bitno smanjena.

Ured pravobraniteljice za djecu proteklih je godina prepoznat i prisutan i u javnosti, što je svakako indikator povećavanja svijesti o važnosti dječjih prava te time i pokazatelj uspješnosti postojećeg modela. Primjerice, u protekle tri godine, od 2009. do kraja 2011., Ured je spomenut u tiskanim medijima 1466 puta, o njegovom je radu objavljeno 357 radijskih i 286 televizijskih vijesti. Brojni istupi pravobraniteljice i njezinih suradnika u medijima bili su prilika za promociju prava djece i zagovaranje načela najboljeg interesa djeteta u nizu društvenih pitanja. Tijekom 2011. godine, Ured je odgovorio na više od stotinu novinarskih upita, što pokazuje da su ga i novinari prepoznali kao relevantno mjesto informiranja o bitnim pitanjima zaštite djece i promicanja njihovih prava.

Iako se snažno zalažemo za jačanje sustava zaštite ljudskih prava, uvjereni smo da će puko proširivanje postojećeg pučkog pravobranitelja s pridruživanjem specijaliziranih pravobranitelja, institucija koje se

znatno razlikuju i po nastanku, ovlastima i razvoju, i po načinu rada, onemogućiti nužnu autonomiju i specijaliziranost, kao jamstva brzog i fokusiranog djelovanja, barem kad je riječ o djeci.

Strahujemo za dječja prava koja će izbljedjeti u uvećanom i nužno birokratiziranom sustavu bez specijalizacije usmjerene isključivo djeci. Predviđeno spajanje ugrožit će dosadašnju razinu zaštite, a proći će godine dok se novi sustav zaštite prava djece uhoda i počne stvarno funkcionirati. Uvjereni smo da snaga institucije ne leži u njezinoj veličini i broju već u motiviranosti, inicijativnosti, angažiranosti, samokritičnosti i aktivnosti njezinih djelatnika te ostvarivanju njezine misije.

Dječji pravobranitelj – misija, potencijal i kapacitet za samorazvoj

Da je samostalni dječji pravobranitelj potreban zaključeno je nakon mnogo rasprava 2003. kada je donesen Zakon o pravobranitelju za djecu i uspostavljen Ured. Njegovu smo misiju potvrđivali i proširivali tijekom osam godina postojanja, postavljajući visoke standarde zaštite prava djece i usavršavajući model koji je postao ogledni primjer za zemlje u regiji i šire. O potencijalu i dobrom putu djelovanja govori međunarodna i nacionalna evaluacija, koju smo sami zatražili, višesatne rasprave pri obrani izvješća u Hrvatskom saboru, prepoznatost među djecom, u javnosti i medijima, u regiji i međunarodnoj zajednici.

Slijedeći preporuku Odbora za prava djeteta UN-a, sami smo kreirali model širenja rada na regionalne urede, zato što smo imali viziju kakav tip institucije djeci treba, kako im se približiti i dobiti njihovo povjerenje, ali i zato što je to jedno od Pariških pravila za institucije ljudskih prava. Izvori i poticaji koji su nas usmjevali bili su: stanje prava djece u Hrvatskoj, njihova obraćanja i prijave odraslih koji se brinu o djeci, Konvencija o pravima djeteta, preporuke, direktive i rezolucije UN-a te strategije i kampanje Vijeća Europe.

Godišnje obiđemo šezdesetak institucija u kojima se nalaze djeca, održimo desetke radionica i susreta s djecom, Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice aktivno nas savjetuje, uputimo nekoliko desetaka preporuka institucijama države, stotine komentara u medijima i javnosti, organiziramo stručne skupove i brojne sastanke, aktivni smo članovi u međunarodnim organizacijama, izlažemo i sudjelujemo na skupovima Vijeća Europe i UN-a, radimo na više od tisuću pojedinačnih predmeta i brojnim općim inicijativama, uputimo desetke prijedloga za poboljšanje propisa. Ovakav godišnji rad temelji se na autonomnim odlukama usmjerenim isključivo na djecu i njihovu dobrobit. Pri tome moramo biti kritični prema izvršnoj vlasti, zbog čega smo često izloženi ljutnji i zamjeranju, ali joj istovremeno želimo biti partner u unapređenjima i naporima koji su usmjereni djeci što se često ne prihvaća.

I na kraju - s obzirom da je potkraj 2011. u raspravama bio jasan stav stručne javnosti, ali i saborskih zastupnika koji tada nisu bili u većini, o potrebi opstanka samostalnog i specijaliziranog pravobranitelja za djecu, nadamo se da će se na vrijeme, prije podnošenja Zakona o pučkom pravobranitelju na ponovno glasanje, Zakon doraditi. Očekujemo i nadamo se da će se tada donijeti odluka o zadržavanju Pravobranitelja za djecu koji će moći nastaviti autonomno i samostalno, držeći se načela pravičnosti i morala, štiti, pratiti i promicati prava i interese djece, kako to čini od svoga osnutka 2003. godine.

13 ZAKLJUČAK

Podnošenje godišnjeg izvješća o radu prilika je da se u cjelini sagleda stanje dječjih prava u našoj državi te ukaže na slabosti i propuste, kako bi se oni prevladali. Protekle godine smo se susretali s brojnim pitanjima iz gotovo svih područja života djece, no dominantne teme su, kao i prethodnih godina, ugroženost djece zbog konfliktnih obiteljskih odnosa te nedjelotvorne zaštite od nasilja.

Nepovjerenje roditelja prema institucijama, potaknuto dugotrajnošću sudskih postupaka i neučinkovitošću centara za socijalnu skrb, i dalje je osobito izraženo u slučajevima **prekida obiteljske zajednice**, što dodatno otežava položaj djeteta. Vrlo često roditelji ne mogu ili ne žele sagledati potrebu djeteta da i nakon rastanka roditelja zadrži veze i s mamom i s tatom, niti prihvatiti odluke nadležnih tijela ako one nisu u skladu s njihovim očekivanjima. Djeci onemogućuju kontakte s drugim roditeljem, optužuju i ocrnjuju jedno drugo pred djetetom u svakoj prilici. Roditeljska nesuradnja, nespremnost da isprave vlastita ponašanja te nepoštovanje odluka, dovodi do *pat pozicije*, bez izgleda za rješavanje sukoba, jer su mehanizmi prisilnog izvršenja u većini slučajeva neučinkoviti, na što već godinama upozoravamo.

Nažalost, razina **učinkovitosti pravosuđa** u postupcima u kojima se rješava o pravima djece, još uvijek nije zadovoljavajuća. Sustav zaštite djece koja sudjeluju u pravosudnom postupku nedovoljno je organiziran, manjkav je i neučinkovit. Dugotrajnost postupaka, neučinkovitost ovrha, neujednačenost sudske prakse, nesenzibiliziranost nekih sudaca i presporo rješavanje složenih obiteljskopravnih odnosa izravno nanose štetu djeci.

Mnogu djecu pogodile su teškoće zbog ovrha na sredstvima roditelja, neplaćanja **uzdržavanja** od roditelja s kojim ne žive te smanjivanja raznih olakšica i povlastica socijalne sigurnosti. **Siromaštvo** djece i njihovih obitelji reflektiralo se i u otežanom ostvarivanju zdravstvenih i obrazovnih prava, zadovoljavajućeg životnog standarda te primjerenih stambenih uvjeta. Stoga je nužna veća socijalna osjetljivost države u osiguranju i ostvarivanju mjera i programa namijenjenih socijalno ugroženima, a naročito djeci.

I dalje se velik broj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi nalazi u ustanovama. Proces deinstitutionalizacije provodi se presporo zbog nedovoljnog zagovaranja i **razvoja udomiteljstva**. Nedostatna je i podrška biološkim obiteljima u stvaranju uvjeta da im se djeca vrate iz ustanove. Ako se procijeni da povratak u biološku obitelj nije u interesu djeteta, nedopustivo je zadržavati ga i dalje u ustanovi pa i kod udomitelja, već je nužno žurno provesti postupak posvojenja. Zabrinjavajuće je da zbog raznih razloga, ali i manjkavog angažiranja centara za socijalnu skrb, u ustanovama borave i djeca koja imaju ispunjene sve zakonske pretpostavke za **posvojenje**, ali se za njih ne mogu naći posvojitelji.

Pravovremena, sustavna i cjelovita zaštita djece od **nasilja** i zanemarivanja i dalje izostaje. **Tjelesno kažnjavanje djece** tolerira se i opravdava, unatoč kvalitetnim propisima koji ga zabranjuju, kao i brojnim argumentima koji upozoravaju na njegovu štetnost za djetetov razvoj. Djeca uz tjelesno kažnjavanje trpe i druge vrste **nasilja u obitelji**. Pred **vršnjačkim nasiljem u domovima** često se zatvaraju oči, ono ostaje nevidljivo te u nekim svojim oblicima nedovoljno prepoznato pa izostaju potrebne reakcije.

Nasilje je prisutno i u odgojno-obrazovnim institucijama i to ne samo među djecom, već ga kao način rješavanja konflikata ili kao *odgojnu metodu* primjenjuju zaposlenici tih ustanova. Vršnjačko nasilje izvan i oko škole, poprima nove oblike, čemu pogoduje i razvoj novih tehnologija. U društvu u kojemu je nasilje postalo način rješavanja sukoba, a „zakon jačeg“ pravilo ponašanja, djeca dobivaju poruku o njegovoj prihvatljivosti. Iako sve više raste svijest o važnosti prevencije, premalo je implementiranih kvalitetnih i učinkovitih preventivnih programa.

Sprečavanje **seksualnog zlostavljanja** djeteta kao osobito teškog načina ugrožavanja djetetova integriteta zahtijeva maksimalni angažman svih društvenih struktura. Hrvatska se ratifikacijom Konvencije o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja pridružila borbi protiv ovog oblika zlostavljanja djece, što podrazumijeva obvezu da se prema njemu odnosi kao prema zločinu, neovisno o tome tko ga je i gdje počinio. Nažalost, svijest o potrebi zaštite djece od seksualnog iskorištavanja još uvijek nije dovoljno razvijena. Potvrđuju to i reakcije iz kojih je vidljivo da je naše društvo znatno osjetljivije za interes, ugled, status ili položaj odraslih, nego za zaštitu i dobrobit djece. Ne jednom

svjedočili smo velikoj zabrinutosti da će se prijavom seksualnih zlostavljača djece „uništiti njihova karijera“, „okaljati čast“, stigmatizirati uglednog građanina ili ugroziti pravila profesionalnog ili drugog staleža pri čemu je zlostavljano dijete nestajalo iz fokusa.

Postupanje prema **djeci u sukobu sa zakonom** i nadalje je zabrinjavajuće. Svi odjeli za mladež na kojima se sudi djeci nemaju zaposlene stručne suradnike čija je prisutnost obvezna u svim postupcima. Predugo se čeka na izricanje sankcija maloljetnicima kad je sudski postupak u tijeku, unatoč zakonskoj obvezi žurnog postupanja. Zabrinjava nedostatak odgovarajućih smještajnih i stručnih kapaciteta za djecu pritvorenike u pripremnom postupku, kako bi se osiguralo njihovo odvajanje od punoljetnih počinitelja kaznenih djela, odgovarajući tretman i školovanje za vrijeme pritvora. Primjena alternativnih mjera i sankcija često je upitna zbog nedovoljnih kadrovskih, materijalnih i drugih uvjeta, u institucijama nedostaje primjereni tretman, a postinstitucionalni prihvat djeteta nedovoljno je pripremljen i neučinkovit. Kronično nedostaje edukacija i senzibilizacija svih stručnjaka koji sudjeluju u kaznenim i prekršajnim postupcima koji se vode prema djeci u sukobu sa zakonom.

Velikom broju djece nisu dostupni pojedini **odgojno-obrazovni** programi, pomoć i podrška stručnih suradnika, organizirani prijevoz do škole ni primjereni prostorni uvjeti za održavanje nastave. Nužna su dodatna ulaganja na nacionalnoj i lokalnoj razini, kako bi se osigurala veća dostupnost i odgovarajući uvjeti odgoja i obrazovanja.

Prava djece nerijetko su ugrožena neprofesionalnim i neetičnim postupcima odgojno-obrazovnih radnika. Važne aktivnosti koje država treba poduzeti su uspostava sustava vrednovanja njihova rada i licencija te jačanje kapaciteta inspekcijskih i stručno-pedagoških nadzornih službi. Nužno je poboljšanje suradnje odgojno-obrazovnih ustanova i drugih tijela nadležnih za zaštitu djece, kako bi se pravovremeno i koordinirano zaštitila djeca. Potrebno je donijeti podzakonski propis o obrazovnim pravima **djece s teškoćama u razvoju**, regulirati status pomoćnika u nastavi te nastaviti senzibilizaciju i edukaciju odgojno-obrazovnih djelatnika na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava radi postizanja što većeg stupnja uključenosti djece s teškoćama u razvoju u redovne odgojno-obrazovne ustanove.

Škole bi trebale biti mjesta gdje će djeca dobiti sve informacije vezane uz očuvanje mentalnog, spolnog i fizičkog zdravlja, prevenciju nasilja i ovisnosti te razvoj zdravih stilova života, stoga je u sustav odgoja i obrazovanja potrebno uvesti zdravstveni odgoj.

Ne poštuje se ni pravo djeteta na najbolju moguću **zdravstvenu skrb**. Na to ukazuje nedostatak zdravstvenih djelatnika na različitim razinama zdravstvene djelatnosti te dotrajalost odjela zdravstvenih ustanova na kojima se liječe djeca, zbog čega je onemogućeno pružanje cjelovite zdravstvene zaštite uz osiguranje dostojanstva djece pacijenata. Boravak roditelja uz djecu u trenucima bolesti djeteta često nije moguć zbog nedostatnih smještajnih kapaciteta. Zabrinjavaju loši i skućeni uvjeti na odjelima na kojima se liječe djece oboljela od malignih bolesti te nedostatna psihosocijalna podrška djeci i roditeljima, kako u vrijeme trajanja bolničkog liječenja, tako i nakon izlaska djeteta iz bolnice. Poseban problem je nedostatak stručnjaka za mentalno zdravlje djece i njihova neujednačena regionalna rasprostranjenost.

Unapređenje položaja **djece pripadnika nacionalnih manjina**, posebice romske djece i dalje mora biti važan cilj i opredjeljenje države. Uz nastavak aktivnosti koje se poduzimaju u okviru različitih planova i strategija te osiguranje novca za provođenje tih aktivnosti, važno je da se više aktivnosti usmjeri i na rad s većinskim stanovništvom na suzbijanju predrasuda. Potrebno je više osvještavati i educirati građane o pravima i jednakosti svih stanovnika Hrvatske, o tome što su to stereotipi i predrasude prema nekoj manjinskoj grupi te koliko predrasude i nedostatak tolerancije utječu i odražavaju se na svakodnevni život djece.

Nedovoljna zaštićenost i stradanja djece kao sudionika **u prometu** i u organiziranom prijevozu učenika, ukazuje na potrebu pojačanog nadzora nad poštovanjem propisa kojima se uređuje sigurnost u prometu i prijevozu djece. Razvijanje prometne infrastrukture koja će omogućiti siguran prijevoz djeci, posebno u manjim sredinama, obveza je države i lokalne zajednice.

Propisi kojima se uređuju prava djece na sudjelovanje u kulturno-umjetničkim aktivnostima, sport, igru i rekreaciju te provođenje kvalitetnog slobodnog vremena, uz istodobno osiguravanje zaštite najboljeg interesa djece, su manjkavi. Nedostaju pravila o uvjetima za obavljanje djelatnosti u okviru kojih djeca ostvaruju svoja **kulturna prava**, kao i instrumenti zaštite. Sport nije dostupan svoj djeci, a razina zaštite djece koja se bave tjelesnim aktivnostima nije zadovoljavajuća. Prijave stradanja djece na igralištima i u igraonicama ukazuju na neprikladne prostore za dječju igru, neodržavanost i neispravnost sprava za igru i nepostojanje nadzora. Obveza je jedinica lokalne samouprave da održavaju i nadziru dječja igrališta na svojem području. Pored toga, država je dužna poduzeti mjere za hitno donošenje zakona kojim bi se osiguralo pravo djeteta na sigurnu igru i odrastanje u sigurnim uvjetima.

Pojačanu aktivnost države očekujemo i u zaštiti djece od štetnih utjecaja iz okoliša, jer nedovoljno i nepravovremeno ulaganje u infrastrukturu i modernizaciju postrojenja koja onečišćuju zrak mogu trajno ugroziti zdravlje i život djece.

Premda stručnjaci, institucije i javnost uočavaju i reagiraju na kršenje prava djece u medijima, ono vrlo često prolazi bez pravnih posljedica, jer se postojeći propisi ne primjenjuju pa djeca nisu stvarno zaštićena. Smatramo da se cijelo društvo treba više baviti i potrebama djece u području medija, osigurati im poticajne medijske sadržaje te razvijati medijsku pismenost i djece i odraslih.

Aktivno sudjelovanje djece u svim njihovim interesnim područjima od posebne je važnosti. Odrasli moraju naučiti kako omogućiti **sudjelovanje djece u donošenju odluka** koje ih se tiču. Nužno je osigurati i sustavne mehanizme kojima pravo na izražavanje vlastitog mišljenja i sudjelovanje u donošenju odluka neće biti samo deklarativno, već stvarno omogućeno i zajamčeno. Istovremeno, veliku pažnju treba posvetiti informiranju djece o pravu na sudjelovanje te aktivnosti usmjeriti na osnaživanje djece i mladih za aktivnu participaciju u društvu.

Unatoč brojnim slabostima i propustima na koje smo ukazali u ovom izvješću, moramo istaknuti da su u Hrvatskoj učinjeni brojni pomaci u poštovanju i zaštiti ljudskih prava. No, naš zadatak i naša misija je težiti izgradnji sustava koji će biti skrojen po mjeri djeteta, u kojem će dječja prava biti u potpunosti zaštićena, ostvariva i ostvarena. Za izgradnju takvog sustava odgovorni su odrasli. Stoga ukazujemo na probleme i potičemo nadležne na njihovo prevladavanje, jer se to očekuje od pravobraniteljice za djecu kao „glasa djece u svijetu odraslih“.

14 LEGENDA

Kratika	Puni naziv
ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder (Poremećaj pažnje s hiperaktivnošću)
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
AZOP	Agencija za zaštitu osobnih podataka
CRONSEE	Children's Rights Ombudspersons Network in South and Eastern Europe
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DI	Državni inspektorat
DV	Dječji vrtić
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children
ENYA	European Network of Young Advisors of Ombudspersons for Children
ERF	Edukacijsko rehabilitacijski fakultet
EUROCHIPS	European Committee for Children of Imprisoned Parents
FINA	Financijska agencija
HAKOM	Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije
HBK	Hrvatska biskupska konferencija
HGK	Hrvatska gospodarska komora
HLK	Hrvatska liječnička komora
HLZ	Hrvatski liječnički zbor
HNB	Hrvatska narodna banka
HND	Hrvatsko novinarsko društvo
HOK	Hrvatska odvjetnička komora
HOK	Hrvatska obrtnička komora
HOO	Hrvatski olimpijski odbor
HPC	Hrvatski pravni centar
HUPED	Hrvatsko udruženje za prirodnu, energetska i duhovnu medicinu
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
MF	Ministarstvo financija
MGRP	Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
MK	Ministarstvo kulture
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MMS	Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu
MOBMS	Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti
MP	Ministarstvo pravosuđa
MPPI	Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava
MRRŠVG	Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva
MSPM	Ministarstvo socijalne politike i mladih
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova

MVPEI	Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
MZ	Ministarstvo zdravlja
MZOPUG	Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva
MZOS	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
MZSS	Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OŠ	Osnovna škola
PUP	Problemi u ponašanju
SŠ	Srednja škola
TUR	Teškoće u razvoju
UNHCR	Agencija Ujedinjenih naroda za izbjeglice
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
VE	Vijeće Europe
VEM	Vijeće za elektroničke medije
ZKP	Zakon o kaznenom postupku
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZSM	Zakon o sudovima za mladež
ZŠS	Zagrebački športski savez

